

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

На правах рукопису

ОЗЕРАН АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 657.37:658.1:006.032:005.915(043.3)

**ГАРМОНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З
МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ
ТА ПОТРЕБАМИ УПРАВЛІННЯ**

Спеціальність 08.00.09 – «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)»

**ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

**Науковий консультант:
Бондар Микола Іванович
доктор економічних наук, професор**

Київ – 2015

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	17
1.1. Інформаційна природа фінансової звітності та її адаптація до системи управління	17
1.2. Фінансова і бухгалтерська звітність та зв'язок між ними	32
1.3. Вплив інформаційних потреб користувачів на зміст та структуру фінансової звітності	47
1.4. Інформаційна парадигма фінансової звітності	64
Висновки до розділу 1	75
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	80
2.1. Якісні характеристики звітної фінансової інформації	80
2.2. Принципи формування фінансової звітності	106
2.3. Чинники забезпечення якісних характеристик звітної фінансової інформації	148
Висновки до розділу 2	163
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ЇЇ ВІДПОВІДНІСТЬ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ І ПОТРЕБАМ УПРАВЛІННЯ	167
3.1. Моделі регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в країнах-учасниках ЄС та Україні	167
3.2. Імплементация МСФЗ в Україні	187
3.3. Відповідність чинної системи фінансової звітності положенням міжнародних стандартів	202
3.4. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для прийняття управлінських рішень	230
Висновки до розділу 3	248

РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ І ПОТРЕБАМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	254
4.1. Напрями подальшої гармонізації вітчизняної системи фінансової звітності з МСФЗ та Директивами ЄС	254
4.2. Оптимізація обсягу та структури фінансових звітів	277
4.3. Методологічні підходи до формування форм та елементів фінансової звітності у забезпеченні потреб фінансового менеджменту	288
Висновки до розділу 4	318
РОЗДІЛ 5. РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇЇ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ	324
5.1. Розкриття інформації у Примітках до фінансових звітів	324
5.2. Управлінський аспект розкриття інформації за сегментами у фінансовій звітності	343
5.3. Моделі взаємозв'язку фінансової звітності та системи оподаткування	363
5.4. Забезпечення транспарентності фінансової звітності в умовах сучасних інформаційних технологій	382
Висновки до розділу 5	393
ВИСНОВКИ	397
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	403
ДОДАТКИ	468

ВСТУП

Актуальність теми. Процес реформування фінансової звітності в Україні триває вже понад двадцять років. Втім, фінансова звітність вітчизняних підприємств ще не повною мірою відповідає ринково-орієнтованим підходам до розкриття інформації. Існує низка проблем, які перешкоджають підвищенню якості фінансової звітності, складеної відповідно до законодавства України. Найістотнішими з них є такі: покладення на державу функцій розробки, затвердження П(С)БО і контролю їх виконання; недосконалість методики трансформації даних, накопичених на рахунках бухгалтерського обліку, у звітну інформацію; превалювання юридичної форми над економічним змістом; несвоєчасність адаптування вітчизняного законодавства до змін у МСФЗ, що гальмує процес гармонізації; недостатність зворотного зв'язку між користувачами звітної інформації та розробниками нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку і фінансової звітності; недостатня увага до професійної поведінки та рівня кваліфікації укладачів звітності.

Вагомим є внесок до розв'язання цих проблем вітчизняних вчених: М.І. Бондаря, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Б.В. Гриніва, В.М. Жука, Ю.О. Івахів, Л.М. Кіндрацької, С.А. Кузнецової, Ю.А. Кузьмінського, В.А. Кулик, Т.Є. Кучеренко, Я.Д. Крупки, С.О. Левицької, С.Ф. Легенчука, Л.Г. Ловінської, В.Б. Моссаковського, О.І. Малишкіна, В.М. Пархоменка, В.К. Орлової, В.М. Пархоменка, О.М. Петрука, М.С. Пушкаря, С.В. Свірко, П.Я. Хомина, Л.В. Чижевської, М.Г. Чумаченка, Я.В. Шевері, В.О. Шевчука, М.М. Шигун, І.Й. Яремка та ін.

Питання теорії, регулювання та методології формування фінансової звітності, зокрема згідно з МСФЗ, досліджувалися такими зарубіжними вченими: І.В. Аверчевим, Н.Г. Айрапетовою, Я. Алвером, Н.А. Бреславцевою, В.Г. Гетьманом, Т.Д. Варфілдом, Дж.Дж. Вейгандтом, С.Дж. Греєм, Т.Ю. Дружиловською, Д.Е. Кізо, В.В. Ковальовим, М.І. Кутером, М.Р. Метьюсом, К. Ноубсом, В.Ф. Палієм, Д.О. Панковим, Н.В. Парушиною, М.Х.Б. Перерою, Р.

Паркером, М.Л. Пятовим, О.В. Рожною, Я.В. Соколовим, Е.С. Хендріксен, Т.В. Федорович, О.М. Хоріним, Л.Ф. Шиловой, Л.З. Шнейдманом.

Їх дослідження сприяють розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Водночас глобалізація світової економіки, євроінтеграційні процеси в Україні, вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки капіталу, зміни ринкової кон'юнктури, перманентний розвиток міжнародних стандартів та розширення можливостей Інтернет-технологій потребують модернізації теоретико-методологічних положень та розробки новітньої концепції фінансової звітності, зокрема в частині розкриття інформації. Розв'язання зазначених питань сприятиме підвищенню рівня якості і транспарентності фінансової звітності, а також забезпечить довіру широкого кола користувачів до звітної інформації.

Важливістю, науковою та практичною значущістю окреслених проблем обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, мета, завдання і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри обліку підприємницької діяльності Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами: «Удосконалення обліку і контролю в галузях економіки» (державний реєстраційний номер 0108U001858), «Удосконалення обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційного розвитку економіки» (державний реєстраційний номер 0113U004263) та «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України» (державний реєстраційний номер 0114U003452). У межах зазначених тем запропоновано комплекс рекомендацій у частині формування показників фінансової звітності, спрямованих на підвищення прозорості, об'єктивності та зручності для виконання аналітичних процедур, що є важливою складовою ухвалення ефективних управлінських рішень, а також наближення фінансової звітності підприємств України до рівня міжнародних стандартів з метою створення оптимальних умов функціонування у світовому економічному просторі.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження сучасного стану вітчизняної фінансової звітності та визначення і розроблення теоретичних та організаційно-методологічних положень щодо її гармонізації з міжнародними стандартами та потребами управління. У зв'язку з чисельністю та багатогранністю досліджуваних проблем увага зосереджена на тих, які сьогодні видаються найбільш актуальними і важливими. Цільова спрямованість дослідження зумовила формулювання та вирішення таких завдань:

- визначити сутність фінансової звітності з позиції кібернетичного підходу до теорії інформації для розроблення інформаційної парадигми фінансової звітності із врахуванням концепції асиметричної інформації з метою виявлення тенденцій розвитку фінансової звітності, адаптованої до потреб управління;
- дослідити сутність понять «бухгалтерська звітність» та «фінансова звітність» і на цій основі розробити сучасну концепцію фінансової звітності підприємств;
- ідентифікувати пріоритетних користувачів фінансової звітності та розкрити вплив їх інформаційних запитів на мету, обсяг, структуру і формування показників фінансових звітів;
- розвинути зміст якісних характеристик звітної фінансової інформації і принципів формування фінансової звітності як методологічної основи її адаптації до міжнародних стандартів та сучасних потреб управління;
- розглянути чинники забезпечення якісних характеристик звітної фінансової інформації та визначити напрями їх покращення;
- розробити модель регулювання фінансової звітності, ґрунтуючись на вивченні міжнародного досвіду та оцінці чинної в Україні системи регулювання;
- дослідити в історичній ретроспективі процес реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності через їх гармонізацію з МСФЗ, розглянути світові тенденції впровадження МСФЗ та сферу і механізм їх застосування в Україні;

- встановити принципові розбіжності між МСФЗ та П(С)БО України і сформулювати рекомендації, орієнтовані на гармонізацію фінансової звітності вітчизняних підприємств з міжнародними стандартами;
- проаналізувати корисність інформації чинної фінансової звітності та визначити напрями її удосконалення;
- виокремити варіанти імплементації норм Директиви 2013/34/ЄС «Щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів певних типів підприємств» у національну нормативну базу;
- дослідити залежність між обсягами діяльності підприємств і рівнем використання статей фінансових звітів підприємствами з метою оптимізації звітної фінансової інформації;
- обґрунтувати методологічні підходи до формування показників фінансових звітів з метою їх гармонізації до потреб фінансового менеджменту;
- уточнити зміст поняття «примітки до фінансових звітів» і розробити вимоги до розкриття релевантної інформації у примітках до фінансових звітів;
- розвинути організаційно-методичні аспекти управлінського підходу до розкриття інформації за сегментами діяльності;
- розглянути моделі взаємозв'язку фінансової звітності та системи оподаткування;
- розкрити можливості сучасних інформаційних технологій у забезпеченні транспарентності фінансової звітності та оперативності її формування.

Об'єктом дослідження є процес гармонізації вітчизняної фінансової звітності підприємств з міжнародними стандартами та потребами управління.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, організаційних і практичних засад формування фінансової звітності підприємств у контексті її гармонізації з міжнародними стандартами та потребами управління.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертації є загальнонаукові та емпіричні методи пізнання досліджуваних явищ і процесів.

Використання діалектичного методу забезпечило розкриття інформаційної природи фінансової звітності; на основі системного підходу узагальнено науковий

досвід, обґрунтовано концептуальні положення фінансової звітності та рекомендації щодо удосконалення методики формування фінансових звітів для забезпечення потреб фінансового менеджменту. Для дослідження передумов виникнення й об'єктивних закономірностей еволюції процесу гармонізації фінансової звітності з міжнародними стандартами застосовувалися історичний і логічний методи. Порівняльний аналіз уможливив визначення розбіжностей між вимогами П(С)БО та положеннями МСФЗ. Методики синтезу і групування використано для класифікації виявлених розбіжностей. Завдяки методу герменевтики встановлено і вирішено окремі термінологічні суперечності. При обробці цифрового матеріалу застосовано методи кореляційного і регресійного аналізу, математико-статистичне моделювання здійснювалось із використанням MS Excel і STATISTICA. Абстрактно-логічний метод використано в процесі теоретичних узагальнень і формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження слугували вітчизняні, зарубіжні та міжнародні законодавчі та нормативно-правові документи, Міжнародні стандарти фінансової звітності, директиви ЄС, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наукова монографічна література, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково–практичних конференцій, офіційні статистичні дані, відомості інформаційних агентств. Емпіричною базою забезпечення доказовості теоретичних положень, достовірності висновків та рекомендацій, обґрунтування масиву звітної інформації стала фінансова звітність суб'єктів господарювання, дані анкетування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні сучасного стану вітчизняної системи фінансової звітності та обґрунтуванні теоретичних, методологічних і організаційних положень, розробленні рекомендацій щодо гармонізації фінансової звітності підприємств з міжнародними стандартами та потребами управління.

Основними результатами, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи та особистий внесок здобувача, є такі:

вперше:

- сформовано зміст інформаційної парадигми фінансової звітності, що базується на теорії асиметричної інформації та кібернетичному підході до теорії інформації, відповідно до яких фінансова звітність розглядається як інформація, що знижує ступінь невизначеності стосовно фінансово-господарської діяльності підприємства через налагодження комунікаційного зв'язку між керуючим органом і керованим об'єктом. Це уможливило її формування з дотриманням принципів проектування обробки економічної інформації та забезпечує узгодження якісних характеристик звітної фінансової інформації з функціями і завданнями управління підприємством;

- розкрито процес трансформації бухгалтерської звітності у фінансову через аналіз критеріїв їх зв'язку та відмінностей, що дало можливість запропонувати концепцію фінансової звітності, гармонізованої з міжнародними стандартами;

- обґрунтовано концепцію істинного та добросовісного відображення інформації у фінансовій звітності як сучасну її ідеологію, що передбачає прийнятну для висловлення професійного судження точність, достатню для прийняття дієвих управлінських рішень, а також високу кваліфікацію та етичність її укладачів, завдяки чому фінансова звітність відображає об'єктивну інформацію про діяльність підприємства для формування адекватної думки у користувачів;

- встановлено залежність деталізації статей балансу від обсягу діяльності підприємства, вираженого чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), досліджено тісноту зв'язку та побудовано математичну модель (рівняння регресії), що виражає цю залежність, яку необхідно враховувати, проектуючи баланси підприємств;

- розроблено порядок розкриття інформації у примітках до фінансових звітів через групування інформації за ознакою релевантності, встановлення критеріїв визначення суттєвості інформації на рівні окремого підприємства, формулювання принципів розкриття інформації, що запобігає її дублюванню, елімінуванню неактуального розкриття, сприяє транспарентності звітних даних,

уможливлює зниження інформаційних ризиків і забезпечує гнучкість, зрозумілість та зіставність приміток до фінансових звітів;

удосконалено:

– підходи до класифікації користувачів фінансової звітності залежно від її концепції, приналежності до країни, типу підприємства, взаємовідносин із підприємством, фінансового інтересу, типу інформації, постачання ресурсів, мети, агрегування інформації, частоти звернення до фінансової звітності та їхніх інформаційних потреб, що визначає мету та вимоги до структури фінансової звітності, пріоритетності її показників, обсягу і змістового навантаження запитуваної інформації;

– модель регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні через взаємодію державних органів та професійних громадських організацій: доведено необхідність у передачі функцій розробки проектів нормативно-правових актів незалежному органу – неприбутковій професійній організації і посиленні державних повноважень у визначенні стратегії розвитку бухгалтерського обліку і звітності, затвердженні нормативно-правових актів та здійсненні контрольних функцій за виконанням цих норм. Це забезпечує врахування інтересів пріоритетної групи користувачів фінансової звітності та демократизацію процесу формування нормативно-правової бази з бухгалтерського обліку і фінансової звітності;

– організаційні засади формування фінансової звітності за МСФЗ шляхом уточнення порядку їх запровадження в Україні через надання їм статусу технічних нормативно-правових актів з визначенням особливостей використання у практичній діяльності, що дозволяє коментувати і роз'яснювати їх зміст, та обмеження сфери застосування, що призводить до зниження витрат на формування фінансової звітності підприємств, які не є суб'єктами суспільного інтересу;

– методологічні підходи до формування показників фінансових звітів підприємств (повний перехід до балансу-нетто; побудова балансу за п'ятироздільною схемою з чітким поділом активів і зобов'язань на довгострокові і

короткострокові; відображення у балансі сум ПДВ, не підтверджених податковими накладними постачальника, податкового кредиту і податкових зобов'язань, пов'язаних із авансами; подання у звіті про фінансові результати доходів і збитків від інших операцій на нетто-основі, якщо їх величина є несуттєвою; пропозиція щодо ідентичності віднесення відсотків і дивідендів сплачених та отриманих за видами діяльності у Звіті про фінансові результати і Звіті про рух грошових коштів; пропозиції щодо більш коректного і прозорого відображення капітальних інвестицій на створення необоротних активів), що сприяє адекватнішому відображенню фінансового стану підприємства, і наближає вітчизняну фінансову звітність до положень МСФЗ;

– організаційно-методичні питання розкриття інформації за сегментами діяльності, зокрема: алгоритм виділення операційних і звітних сегментів, що базується на управлінському підході; зміст та формат звіту при розкритті інформації за сегментами; методику розподілу загальної суми активів, зобов'язань, доходів і витрат за звітними сегментами. Наведений комплекс заходів уможлиблює проведення аналізу діяльності підприємства у розрізі його компонентів, що сприяє покращенню аналітичного забезпечення фінансового менеджменту;

набули подальшого розвитку:

– концептуальні основи фінансової звітності через доповнення принципів її формування принципами економічності й етичності; дослідження впливу принципів фінансової звітності на практику бухгалтерського обліку і зміст фінансової інформації, що дає змогу сприймати інформацію про фінансовий стан підприємства як результат бухгалтерської інтерпретації фактів господарського життя;

– напрями підвищення професійної компетенції облікових фахівців як суб'єктів формування фінансової звітності та ключових учасників системи управління через розроблення комплексу заходів, спрямованих на створення і підтримку національної програми незалежної сертифікації спеціалістів–претендентів на посади головних бухгалтерів підприємств–суб'єктів суспільного

інтересу, що сприяє забезпеченню якісних характеристик звітної фінансової інформації;

- підходи до систематизації розбіжностей, що виникають між фінансовою звітністю, складеною за П(С)БО України та передбаченою МСФЗ, із поділом їх на нормативні, декларативні і концептуальні та наданням рекомендацій щодо усунення суттєвих нормативних розбіжностей через внесення змін до П(С)БО. Гармонізація нормативної бази України з міжнародними стандартами уможливорює формування єдиного понятійного й алгоритмічного поля для укладача фінансової звітності та її користувачів;

- дослідження, що доводять пріоритетність інформації фінансових звітів порівняно з іншими видами інформації про підприємство, в результаті яких виявлено, що заходи з посилення порівнянності, спрощення відображення ключових показників і надання інформації про ризики слугують покращенню корисності фінансової звітності та є основою подальшого вдосконалення вітчизняних П(С)БО;

- понятійно-термінологічний апарат фінансової звітності: диференційовано поняття «бухгалтерська звітність», «фінансова звітність», «фінансові звіти», «звіт керівництва», «звіт про корпоративне управління», «розкриття інформації», «примітки до фінансових звітів» через визначення їх сутності, мети та методики формування, що підвищує змістовність наведених дефініцій, дозволяє розмежовувати сукупність звітної інформації й уникати її дублювання;

- обґрунтування моделей взаємозв'язку фінансової звітності і системи оподаткування з виділенням автономної моделі та інтегрованих моделей (орієнтованих на гармонізацію правил бухгалтерського обліку і системи оподаткування; в основу яких покладено дані бухгалтерського обліку через введення додаткових рахунків; що базуються на реєстрації та обліку відхилень). Це створює умови для вдосконалення механізму визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток з урахуванням вимог МСФЗ та зарубіжного досвіду;

– організаційно-методичні основи застосування XBRL (гнучкої мови ділової звітності) як електронного формату обміну звітною інформацією: визначено етапи впровадження XBRL у фінансову звітність України, продемонстровано форматування фінансових звітів із використанням XBRL-тегів і МСФЗ-таксономії, що створює основу для впровадження та розвитку в Україні інструментів формування і передачі фінансової звітності різним категоріям користувачів за допомогою сучасних інформаційних технологій. Це дозволяє знизити інформаційну асиметрію через несумісність форматів звітності, розширити інформаційний простір, поліпшити фінансовий аналіз та ризик-менеджмент, що позитивно впливає на транспарентність фінансової звітності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці науково обґрунтованих рекомендацій і методичних підходів щодо формування фінансової звітності, яка сприяє покращенню якісних характеристик звітної інформації. Ключові пропозиції та положення дисертації доведені до рівня методичних і практичних розробок, придатних до використання суб'єктами господарювання, в роботі державних органів влади, професійних організацій, у вищих навчальних закладах. Підтвердженням практичного значення одержаних результатів є їх використання: Національним банком України при розробці нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку (довідка № 60–07012/101202 від 18.12.2015 р.), Центральною спілкою споживчих товариств України при підготовці пакету форм внутрісистемної звітності (довідка № 255/03 від 22.07.2015 р.), Аудиторською палатою України як методичного інструментарію для розробки програм постійного удосконалення професійних знань аудиторів «Завдання з трансформації фінансової звітності відповідно до МССП 4410 «Завдання з підготовки фінансової інформації» (довідка № 2 від 19.02.2015 р.), Спілкою аудиторів України з метою рекомендації до впровадження в аудиторських фірмах України при проведенні аудиторських перевірок з надання обґрунтованого рівня впевненості (довідка № 16/15 від 16.02.2015 р.), Українською асоціацією сертифікованих бухгалтерів і аудиторів для розробки і висловлення професійної думки відносно удосконалення нормативно–правової бази

бухгалтерського обліку і фінансової звітності, розвитку національної сертифікаційної програми бухгалтерів (довідка № 30/11 від 30.11.2013 р.), Національною акціонерною компанією «Украгролізинг» при впровадженні методично—організаційних рекомендацій для формування індивідуальної та консолідованої фінансової звітності (довідка № 16/1138 від 05.06.2013 р.), ПАТ «Іскра» при розробці облікової політики підприємства, що базується на принципах МСФЗ, та впровадженні пропозицій щодо формування показників фінансових звітів (довідка № 01/3243 від 10 грудня 2015 р.), ПАТ «Львівський завод радіоелектронної медичної апаратури» з формування переліку розбіжностей між вимогами П(С)БО та МСФЗ для здійснення процесу трансформації фінансової звітності, складеної за П(С)БО, у фінансову звітність за МСФЗ та методики розрахунку відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань (довідка № 253^a/50 від 28.10.2015 р.), ПрАТ «Візіком» з визначення науково—обґрунтованого масиву звітної інформації та методики відображення звітних показників (довідка № 231115—7 від 23.11.2015 р.), Академією фінансового управління Міністерства фінансів України при підготовці матеріалів для проведення семінарів, конференцій, інших заходів освітньо-навчального напрямів із гармонізації фінансової звітності з системою оподаткування (довідка № 77030/11 від 10.01.2012 р.), а також впровадження в навчальний процес з дисциплін «Звітність підприємств», «Облікова політика підприємства» та «Консолідація фінансової звітності» в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка від 25.05.2015р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, що містяться у дисертації, отримані здобувачем особисто. З опублікованих у співавторстві наукових праць у дисертації використано лише ті ідеї та положення, що є результатом особистої роботи здобувача. Внесок здобувача у праці, опубліковані у співавторстві, наведено у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, викладені в дисертації, пройшли апробацію на 24 міжнародних наукових і науково—практичних конференціях, а саме: «2th Balkans and Middle East Counties Conference

on Auditing and Accounting History» (м. Стамбул, 15–18 вересня 2010 р.); «Актуальні проблеми розвитку обліку, контролю та аналізу в умовах глобальних економічних змін» (м. Полтава, 07–08 жовтня 2010 р.); «Реформування економіки України: стан та перспективи» (м. Київ, 25–26 листопада 2010 р.); «Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління» (м. Львів, 28–29 квітня 2011 р.); «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Черкаси, 18–20 травня 2011 р.); «Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики» (м. Житомир, 13–15 жовтня 2011 р.); «Сучасні проблеми економіки і менеджменту» (м. Львів, 10–12 листопада 2011 р.); «Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту» (м. Київ, 15 березня 2012 р.); «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація» (м. Київ, 30 березня 2012 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 26–28 квітня 2012 р.); «Проблемы и перспективы развития потребительской кооперации в условиях глобализации» (м. Душанбе, 23–24 травня 2012 р.); «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте 2012» (м. Одеса, 19–30 червня 2012 р.); «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарства і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг» (м. Харків, 18 жовтня 2012 р.); «Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю» (м. Житомир, 18–20 жовтня 2012 р.); «Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців» (м. Харків, 26 жовтня 2012 р.); «Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки і практики» (м. Київ, 6–7 грудня 2012 р.); «Бухгалтерский учет: взгляд из прошлого в будущее» (м. Санкт–Петербург, 11–12 квітня 2013 р.); «The 14th Annual Doctoral Conference of Faculty of Finance and Accounting» (м. Прага, 31 травня 2013 р.); «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці» (м. Київ, 3–4 квітня 2014 р.); «Розвиток професії та бухгалтерського обліку як науки» (м. Вінниця, 14–

15 липня 2014 р.); Міжнародній конференції з бухгалтерського обліку, аудиту і оподаткування (м. Таллінн, 11–12 грудня 2014 р.); «Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці» (м. Ужгород, 21–22 квітня 2015 р.); «Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу» (м. Івано–Франківськ, 16–17 жовтня 2015 р.); 13-му Всесвітньому конгресі бухгалтерів-істориків (м. Ньюкасл-апон-Тайн, 17–19 липня 2012 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано в 62 наукових працях загальним обсягом 68,3 д.а., з них: 1 – одноосібна монографія, 2 – колективні монографії, 1 підручник у співавторстві, 3 навчальних посібники у співавторстві, 23 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 5 статей – у виданнях іноземних держав, 26 статей – в інших виданнях.

РОЗДІЛ 1

ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Інформаційна природа фінансової звітності та її адаптація до системи управління

В умовах динамічності сучасного економічного середовища, прискорення процесів інтеграції та глобалізації, розвитку міжнародного фондового ринку, посилення конкуренції та підвищення публічності бізнесу, а також на тлі фінансово-економічних криз і гучних банкрутств великих компаній (наприклад, Enron, Parmalat, WorldCom, в Україні - агрохолдінг «Мрія», авіакомпанія «Аеросвіт», ТОВ «МКС» та ін.) особливої актуальності набуває підвищення якості управління бізнесом та захист інтересів власників, інвесторів і кредиторів.

Управління як цілеспрямований процес, спрямований на досягнення мети, нерозривно пов'язаний з інформацією, що відображає внутрішнє і зовнішнє середовища функціонування підприємства, результати діяльності якого являють собою певним чином зафіксовану і перероблену інформацію.

Усвідомлення ролі інформації в управлінській діяльності невіддільне від ролі інформації у розвитку економічних процесів і суспільства загалом. Як вважають вчені-економісти, закони організації і розвитку соціально-економічних систем зумовлені закономірностями виникнення, передачі, обробки і використання інформації. Будь-яка взаємодія в природі та суспільстві відбувається на основі інформації [259, с. 203].

У найбільш загальному та вживаному розумінні інформацію (від лат. «informatio» - формування як виявлення своєї сутності) розглядають як роз'яснення, пояснення, повідомлення про будь-які факти, явища, події, що відбуваються у зовнішньому до даної системи середовищі та у самій системі.

Відповідно до Великого енциклопедичного словника «інформація – первісно – це відомості, що передаються людьми усним, письмовим та іншими способами (за

допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо); з сер. XX ст. загальнонаукове поняття, що включає обмін відомостями між людьми, людиною і машиною, машиною і машиною; обмін сигналами у тваринному та рослинному світі; передачу ознак від клітини до клітини, від організму до організму; одне з основних понять кібернетики» [25].

Сучасні розробки з теорії інформації належать таким відомим вченим як Н. Вінер, В. Глушков, К. Шеннон та ін. Залежно від галузі термін «інформація» одержав безліч визначень (додаток А). З наведених визначень випливає висновок, що у сучасній науці не існує єдиного розуміння сутності категорії «інформація». Різноманіття характеристик поняття інформації зводяться до таких основних підходів: філософський, ресурсний, технологічний і кібернетичний [1, 154, 363].

З точки зору філософії інформація – це категорія, еквівалентна поняттю «відбиття», «віддзеркалення», оскільки відображає реальний світ та його причинно-наслідкові зв'язки, вивчати які особливо необхідно у процесі прогнозування майбутнього стану зовнішнього та внутрішнього середовища. Саме філософський підхід до трактування терміна «інформація» закладено у Законі України «Про інформацію».

За ресурсним підходом, відповідно, інформація розглядається як ресурс, що характеризується кількістю (обсягом) та якістю, вартістю пошуку, приймання, переробки, а також трудовими затратами на отримання. На даний час роль інформації як ресурсу перевищила значення таких ресурсів підприємства, як матеріальні, енергетичні, трудові, фінансові тощо, оскільки саме вона дає можливість раціонально їх використовувати. При цьому відсутність чи неповноцінність інформації чинить на розвиток виробництва такий же негативний вплив, як і відсутність будь-якого іншого виду виробничих ресурсів.

Технологічний підхід характеризує інформацію як відомості про властивості об'єкта будь-якої природи, які представлені у документах та на машинних носіях [236, с. 11].

У результаті дослідження технологій бухгалтерського обліку М. М. Бенько робить висновок, що в широкому розумінні інформація – це «сукупність

різноманітних знань, сигналів, відомостей, повідомлень про фактичні та інші процеси і явища, що відбуваються в матеріальному світі, що їх певна система сприймає (збирає, зберігає, обробляє) від навколишнього середовища (вхідна інформація), видає в навколишнє середовище – систему (вихідна інформація) або зберігає її в собі (внутрішня інформація) і використовує для визначених цілей» [14, с. 12].

Кібернетичний підхід припускає, що інформація завжди усуває певну невизначеність і, як правило, пов'язана з новими, раніше невідомими явищами і фактами. Іншими словами, інформація – міра визначеності досліджуваної системи - об'єкта управління або елемента зовнішнього середовища. У кібернетиці інформацію протиставляють поняттю, протилежному невизначеності - ентропії та обернено пропорційному ризику. До ентропії відносять відомі, дублюючі, неправдиві, хибні, фіктивні відомості. Завдання управління полягає у зменшенні ентропії й отриманні необхідної та достатньої для процесу розробки і прийняття рішення інформації. У цьому ж сенсі зазвичай розглядається й економічна інформація, на базі якої на різних рівнях ґрунтується управління економікою.

Управління економічним об'єктом завжди пов'язане з перетворенням економічної інформації, що є одним із найважливіших різновидів інформації. В будь-якому процесі управління завжди відбувається взаємодія двох систем: керуючої та керованої. Керований вплив (прямий зв'язок) та поточний стан керованого об'єкта (зворотний зв'язок) є нічим іншим, як інформацією (рис. 1.1), котра має особливу якість та форму прояву взаємозв'язку, що обумовлено природою цих систем.

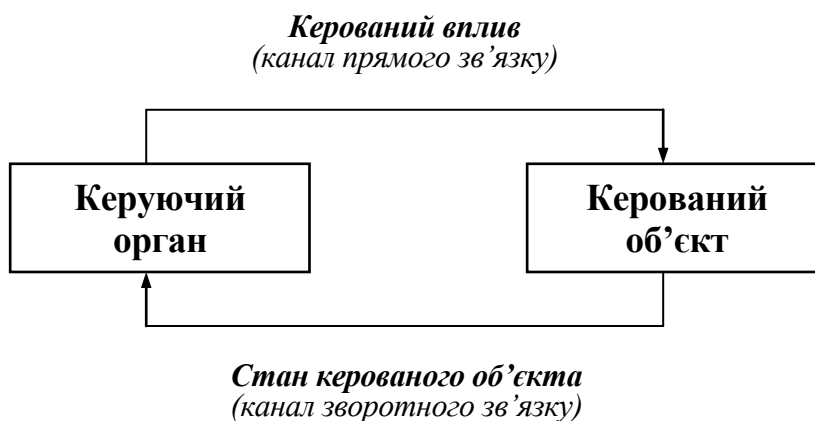

Рис. 1.1. Створення інформації у процесі управління

Під економічною інформацією слід розуміти інформацію, яка характеризує виробничі відносини у суспільстві. В економічній літературі спостерігається два підходи до трактування поняття «економічна інформація»: суто економічний і економіко-технологічний [14, с. 67]. Перший підхід визначає інформацію як відомості або їх сукупність, що відображають стан соціально-економічних процесів і використовуються для здійснення функцій управління виробництвом та його окремими ланками [14, 114, 191, 366], другий – як відомості та їх сукупність, що підлягають фіксації, обробці, збереженню, передачі з метою використання в управлінні [14, 148, 426].

З'ясування сутності та відмінності економічної інформації дозволило узагальнити низку її особливих характеристик:

- специфічність за формою подання та відображення у вигляді первинних та зведених документів;
- об'ємність – ускладнення управління, що супроводжується збільшенням супутніх потоків інформації;
- циклічність – багаторазове регулярне повторення циклів її отримання та оброблення в установлені часові періоди (місяць, квартал, рік тощо);
- використання здобутої похідної інформації як вхідної при наступних розрахунках;
- здатність тиражування й одночасного використання у різних економічних розрізах для всіх служб та видів діяльності;
- відображення результатів виробничо-господарської діяльності за допомогою системи натуральних, вартісних та інших вимірників;
- специфічність за способами обробки;
- різноманіття джерел та споживачів;
- прояв корисності інформації лише відповідно до тезауруса користувача і залежність її цінності від його уміння скористатись отриманими відомостями;
- дискретність та фіксація на матеріальних носіях;
- здатність накопичення, тривалого і багаторазового використання;
- втрата своїх властивостей із появою нових відомостей і знань.

Для системного уявлення про інформацію необхідна її класифікація. Враховуючи багатозначність цього поняття, у літературі виділяють багато ознак для його характеристики, які узагальнено та наведено у додатку Б. Розгляд такого різноманіття класифікаційних ознак інформації важливий при визначенні загальних і конкретних підходів до розробки, реалізації й оцінки рішень (в межах цієї роботи – управлінських рішень), що приймаються на її основі.

Для ринкової економіки характерний високий ступінь невизначеності, тому для прийняття рішень, пов'язаних із попитом та пропозицією, – це завжди очікувані витрати і вигоди. Якість прийнятого рішення буде тим вищою, чим більше необхідної інформації буде зібрано під час його прийняття. Отже, інформація може розглядатися як прояв організованої системи, як міра її злагодженості та гармонійності. Чим більший обсяг корисної інформації перероблює економічна система, тим вищою має бути її загальна організованість, ступінь доцільності та ефективності дії. У цьому зв'язку підвищується значення саме управлінської інформації.

Необхідно відзначити, що управлінська інформація міститься у даних, відомостях, повідомленнях та сигналах, що виступають її формою. Вони можуть бути помилковими, нести неправильну характеристику об'єктів та явищ, що у них відображаються. Тому не слід ставити знак рівняння між інформацією та відомостями і даними, які вона містить. Інформація являє собою тільки змістовну частину відомостей і даних. Обґрунтованою є позиція акад. М.Г. Чумаченка, який під управлінською інформацією розуміє дані, що несуть в собі нові знання, що сприймаються, зрозумілі й оцінені керівником як корисні для вирішення конкретних завдань [507, с. 94].

Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, тобто здійснення керованого впливу, керуючий орган (система управління) у переважній більшості випадків використовує інформацію, сформовану в системі бухгалтерського обліку і представлену у вигляді звітності.

За ознакою функцій управління облікову інформацію розглядають як різновид економічної інформації. Е.Г. Новицький на підставі проведеного

дослідження стверджує, що облікова інформація займає найбільшу питому вагу в структурі економічної інформації, охоплюючи в диверсифікованих корпораціях і товариствах близько 80-85% всієї документації та близько 83 - 90% кількості показників [276].

Найчастіше звітність ототожнюють із обліковою інформацією або розглядають як її продукт. На думку проф. П.Я. Хомина, «звітність є самостійною системою подання даних, необхідних для інформаційного забезпечення менеджменту» [489, с. 9]. Розмежовує облікову та звітну інформацію й відомий російський вчений В.В. Ковальов, пояснюючи, що «облікові дані слугують основою інформаційного забезпечення операцій, які мають конфіденційний характер; звітні – як правило, є загальнодоступними» [166, с. 156]. На нашу думку, повністю розділяти звітну й облікову інформацію некоректно, оскільки звітність виступає елементом методу бухгалтерського обліку і є узагальненням даних, сформованих у ньому.

Якщо спроектувати наведені економічний та економіко-технологічний підходи до трактування сутності економічної інформації на систему бухгалтерського обліку та фінансової звітності, то можна стверджувати, що перший підхід (економічний) реалізується через фінансову звітність, другий (економіко-технологічний) – через систему бухгалтерського обліку (рис. 1.2).

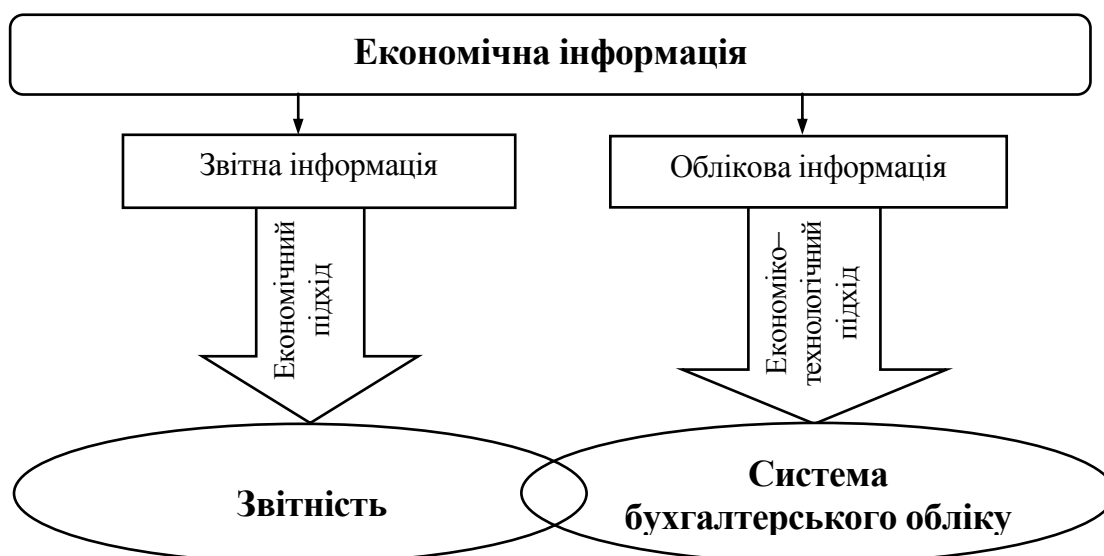

Рис. 1.2. Реалізація підходів до трактування економічної інформації у системі бухгалтерського обліку і звітності [авторська розробка]

Сутність та значимість фінансової звітності багатоаспектні. З інформаційної точки зору автори називають її елементом, компонентом інформаційного забезпечення управління [145, 156], інформаційним ресурсом і основним первинним носієм важливої облікової інформації [145], інформаційною моделлю [231] та інформаційним продуктом [142, с. 29], джерелом інформації [313].

Враховуючи, що інформація виступає необхідним елементом процесу управління будь-якою соціально-економічною системою, для здійснення грамотного та ефективного управління необхідно мати в наявності належне інформаційне забезпечення, під яким розуміють:

- сукупність інформаційних ресурсів (інформаційну базу) та способів їх організації, необхідних і придатних для реалізації аналітичних та управлінських процедур, що забезпечують фінансово-господарську діяльність даного підприємства [166, с. 176];
- інформаційні потоки, необхідні для управління економічними та виробничими процесами [156, с. 30];
- безперервний та цілеспрямований добір необхідних інформаційних показників, що використовуються для здійснення оцінки, аналізу, планування, а також підготовки відповідних управлінських рішень за всіма напрямками фінансово-господарської діяльності підприємства [520];
- систему одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, створену з метою вироблення управлінських рішень [197];
- інформацію, необхідну для управління економічними процесами, що міститься в базах даних інформаційних систем [418].

Із наведених визначень випливає, що термін «інформаційне забезпечення» оперує такими поняттями: «інформаційний ресурс», який, своєю чергою, пов'язаний з поняттями: «інформаційна система» та «інформаційний потік». Розглянувши значення цих термінів, можна зробити висновок, що всі вони знаходять своє відображення в системі фінансової звітності (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Зв'язок понять «інформаційний ресурс», «інформаційна система», «інформаційний потік» з системою фінансової звітності [авторська розробка]

Звітність за формою і змістом цілком відповідає поняттю «інформаційний продукт». Відповідно до Закону України «Про національну програму інформатизації» інформаційний продукт – це документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів [125]. Звітність, зокрема фінансова, завжди має вигляд документа – носія інформації – та орієнтована на задоволення інформаційних потреб конкретних користувачів.

Визначення інформаційного продукту в конкретних інформаційних відносинах залежить від стадії обробки інформації, тобто одна й та ж сама документована інформація може виступати і як інформаційний ресурс, і як інформаційний продукт. Дані бухгалтерського обліку, на основі яких складається фінансова звітність, є інформаційними ресурсами, а сама звітність – уже інформаційним продуктом.

Особливості інформаційного продукту притаманні фінансовій звітності та звітності загалом. Ними, зокрема, є:

- 1) завжди є результатом праці, породженням або наслідком обробки іншого інформаційного ресурсу;
- 2) незнищенність – інформація не зникає при використанні, а може бути використана багато разів;
- 3) моральний знос, якого з часом зазнає інформаційний продукт. Це означає, що інформація здатна втрачати свою цінність, коли перестає бути актуальною;
- 4) адресність інформації. Оскільки інформаційний продукт завжди слугує потребам тих чи інших користувачів, при його створенні слід дотримуватися відповідних способів надання інформації;
- 5) при формуванні інформаційного продукту враховуються взаємовідносини «споживач – укладач» інформації, в основу яких покладено конфлікт їх інтересів;
- 6) складність виробництва та відносна простота тиражування – копіювання того чи іншого інформаційного продукту коштує набагато дешевше за його створення;
- 7) несаможиттєвість – проявляє свою «рушійну силу» тільки у поєднанні з іншими ресурсами.

Досить поширеним є уявлення про звітність як джерело інформації або ж про те, що вона є безпосередньо інформацією. Існує думка, що поняття «джерело інформації» не слід ототожнювати з поняттям «інформація», оскільки будь-яке джерело інформації – це особливим чином структурована інформація. Іншими словами, джерело інформації – це система, компоненти якої забезпечують розміщення, доступність та цілісність інформації відповідно до її призначення. Своєю чергою, звітність, фінансову, податкову чи внутрішню, можна вважати системою, оскільки вона має ознаки, властиві системі: 1) наявність зв'язків (у тому числі зворотних); 2) поділ на частини; 3) наявність структури (упорядкованих елементів); 4) цілеспрямованість, збереження певної стійкості у заданих межах під впливом зовнішніх факторів [106].

З позиції відомого американського вченого – дослідника проблем інформаційної економіки Фріца Махлупа (F. Machlup) для процесу підготовки інформації властиві такі чотири компоненти:

- 1) процес пізнання «чогось», про що передається інформація;
- 2) суб'єкт, який передає інформацію;
- 3) суб'єкт, який сприймає інформацію;
- 4) сама інформація [569].

Рис. 1.4 підтверджує відповідність фінансової звітності цим компонентам.

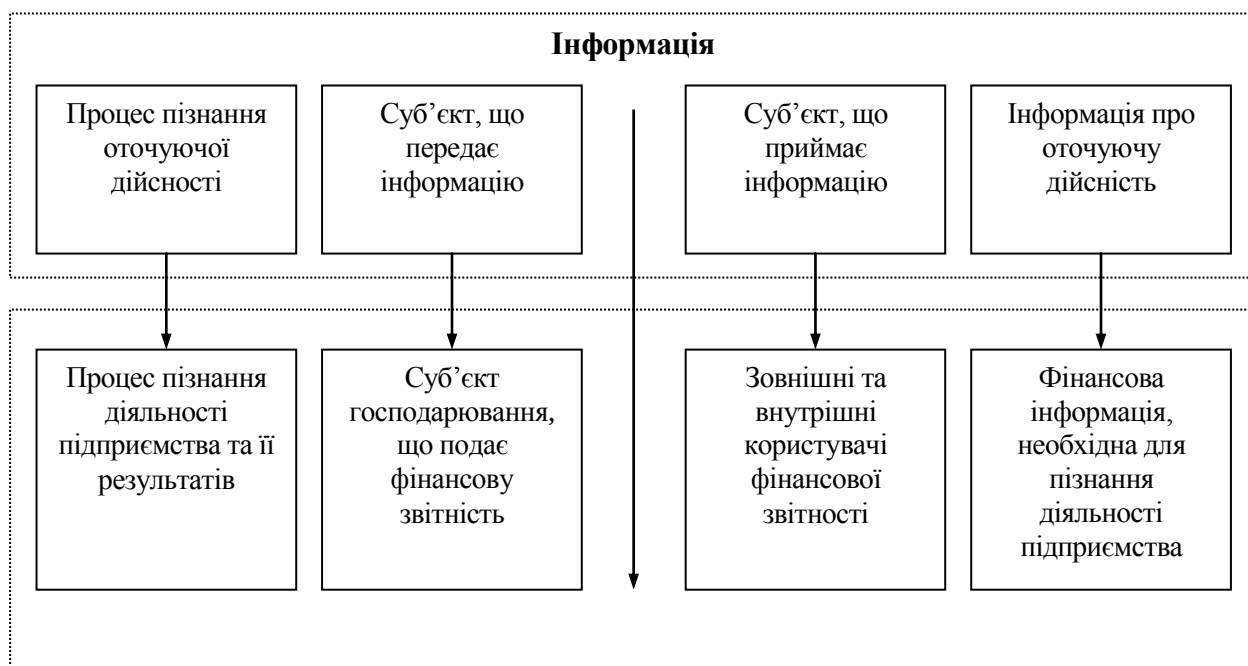

Рис. 1.4. Відповідність фінансової звітності основним компонентам підготовки інформації [авторська розробка]

У продовження доказів стосовно належності фінансової звітності до інформації відзначимо, що, по-перше, як і будь-яка інформація, фінансова звітність має чітко визначені об'єкт, суб'єкт та сформульовані завдання, які суб'єкт ставить відносно даного об'єкта (рис. 1.5).

По-друге, фінансова звітність має свої джерела та одержувачів (адресатів), що притаманно інформації загалом. При цьому одержувачами фінансової звітності є її суб'єкти, а джерелами формування виступають узагальнені показники бухгалтерського обліку та інші відомості про підприємство.

Рис. 1.5. Суб'єкт, об'єкт та завдання фінансової звітності [авторська розробка]

По-третє, можливість використання інформації для ефективного управління зумовлена низкою її якісних властивостей, які значною мірою збігаються з якісними характеристиками фінансової інформації, наведеними в Концептуальній основі фінансової звітності версії 2010 року (далі – Концептуальна основа 2010 р.) (рис. 1.6).

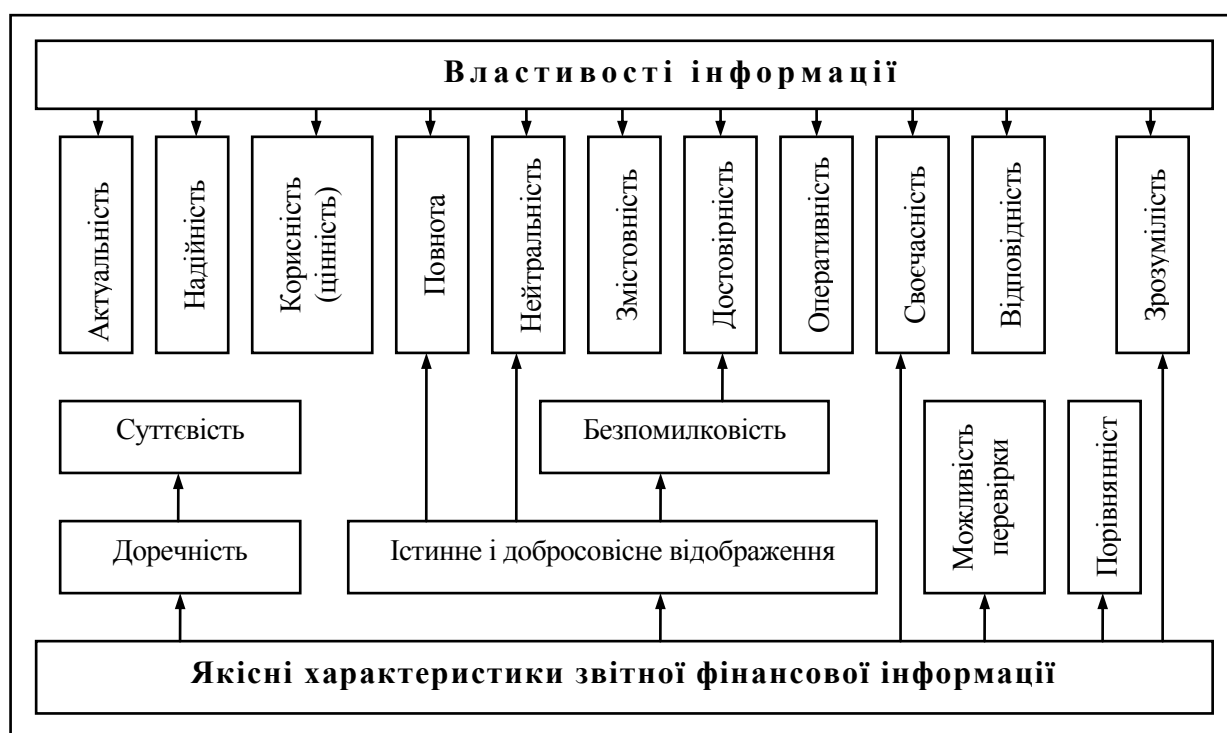

Рис. 1.6. Взаємозв'язок між властивостями інформації та якісними характеристиками фінансової інформації [авторська розробка]

Необхідно зауважити, що у Концептуальній основі фінансової звітності використовується термін «фінансова інформація». Така інформація наводиться у фінансових звітах, а також може бути надана в інший спосіб. На відміну від НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [269], у якому визначено

якісні характеристики фінансової звітності, Концептуальна основа містить якісні характеристики корисної фінансової інформації. Таке трактування вітчизняними розробниками практично ставить знак рівняння між фінансовою звітністю та фінансовою інформацією.

У вітчизняній спеціальній літературі з бухгалтерського обліку [14] та менеджменту [488] серед видів економічної інформації не виділяють фінансову інформацію. Водночас фахівці з фінансового менеджменту [183] зазначають, що все розмаїття відносин, в яке підприємство вступає з суб'єктами зовнішнього середовища, базується на фінансовій інформації про це підприємство, яка являє собою набір даних (у систематизованій певним чином формі) про стан: господарських ресурсів, зобов'язань і фінансових джерел суб'єкта господарювання; рівня прибутку і витрат, що дозволяють оцінювати очікувані доходи і пов'язані з ними ризики; оборотів суб'єкта господарювання та якості його активів; обсягу та якості потоків грошових коштів. Фінансова інформація, продовжують Л.В. Кузьменко, В.В. Кузьмін, В.М. Шаповалов, є продуктом праці вищого менеджменту кожного підприємства [183]. Таким чином, можна стверджувати: фінансова інформація, поряд з плановою, обліковою, статистичною, довідковою та нормативною, є окремим видом економічної інформації при класифікації її за ознакою призначення (функціями) і знаходить своє відображення у фінансовій звітності.

Обґрунтовуючи інформаційну природу фінансової звітності, слід підкреслити важливість її адаптації до потреб управління відповідного ієрархічного рівня управлінської піраміди: макрорівень (у межах держави), мезорівень (в межах галузі чи відомства) та мікрорівень (управління підприємством) (табл. 1.1). У цьому питанні заслуговує на увагу позиція проф. П.Я. Хомина і С.В. Курака щодо «конусності» побудови звітної інформації, яка означає зростання ступеня агрегування її показників та зменшення відображення у ній деталей з підвищенням рівня управління з метою забезпечення ефективності і раціональності інтерпретації звітної інформації на кожному рівні [198; 491, с. 10].

Таблиця 1.1

Рівні управління та пов'язані з ними види економічних рішень

<i>Рівні управління</i>	<i>Види економічних рішень*</i>
Макрорівень	підготувати та використовувати статистику національного доходу
Мезорівень	регулювати діяльність суб'єктів господарювання
Мікрорівень	– визначити, коли купувати, утримувати або ж продавати інвестиції в капітал; – оцінити управління та підзвітність управлінського персоналу; – оцінити спроможність суб'єкта господарювання сплачувати заробітну плату та надавати інші виплати своїм працівникам; – оцінити забезпеченість сум, позичених суб'єктові господарювання; – визначити суми прибутку та суму дивідендів, що підлягають розподілу; – визначити податкову політику

**Види економічних рішень, перелічені в Концептуальній основі фінансової звітності (версія 2010 року)*

Визначальною є роль фінансової звітності в управлінні підприємством. Ю.О. Івахів наголошує, що фінансова звітність гармонійно поєднується з основними класичними функціями менеджменту: планування, організації, мотивації та контролю [145, с. 265], а науковці Л.Я. Тринька [472] та О.Є. Шмигель [520] відводять фінансовій звітності центральне місце в системі інформаційного забезпечення обґрунтування і прийняття управлінських рішень.

Проте фінансова звітність не буде однаково корисною для прийняття усіх управлінських рішень. Проф. В.В. Ковальов вважає, що звітні дані навряд чи будуть корисними для оперативного управління. Однак, дані бухгалтерського обліку, а саме фінансової звітності, на думку вченого, особливо цінні, «якщо мова заходить про прийняття рішень тактичного і стратегічного характеру відносно власників підприємства та його контрагентів», коли суттєво підвищується значимість таких характеристик, як достовірність, передбачуваність та стійкість [166, с. 156].

Якщо представити процес управління підприємством у вигляді ієрархічної системи окремих підсистем управлінської діяльності (фінансовий менеджмент, маркетинговий менеджмент, виробничий менеджмент, інноваційний менеджмент, менеджмент персоналу тощо), яка структурується за цілями управління: стратегічне управління, тактичне управління та оперативне управління (рис. 1.7), то можна окреслити сферу використання фінансової звітності в управлінській діяльності підприємства.

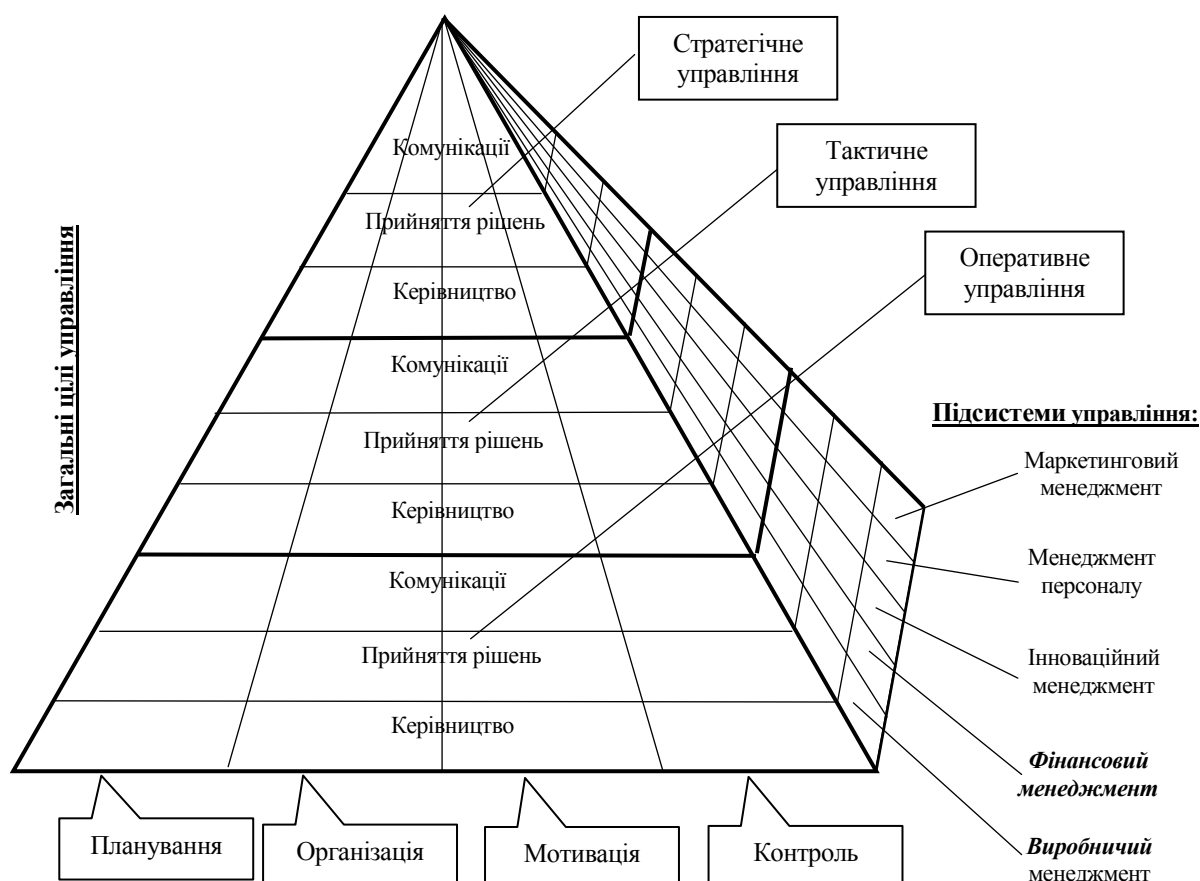

Рис. 1.7. Піраміда підсистем, цілей і функцій управління підприємством

Джерело: адаптовано автором на основі [462]

Оскільки головними потребами сучасного управління називають можливість володіння інформацією та засобами впливу для досягнення належної рентабельності [277, с. 210], яка характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі господарювання, можна припустити, що найбільший інтерес серед виділених підсистем управління становить фінансовий менеджмент як діяльність, основною метою якої є прийняття рішень щодо забезпечення найефективнішого руху фінансових ресурсів між підприємством та джерелами її фінансування, як зовнішніми, так і внутрішніми. Завдання фінансового менеджменту найчастіше полягають у забезпеченні прибутковості підприємства, що вимірюється такими показниками ефективності, як наприклад, операційний прибуток, коефіцієнт повернення інвестицій, рентабельність задіяного капіталу або економічна додана вартість. Альтернативними фінансовими завданнями можуть бути збільшення обсягу продаж або генерування грошового потоку. При цьому головним інструментарієм фінансового менеджменту є фінансовий аналіз.

Одним із видів традиційного фінансового аналізу є коефіцієнтний аналіз, який американські вчені Стенлі Б. Блок (Stanley B. Block) та Жефрі А. Хірт (Geoffrey A. Hirt) пропонують проводити у розрізі чотирьох категорій: рентабельність, використання активів, ліквідність та покриття заборгованості (додаток В) [533, с. 50]. Перелік показників не є вичерпним і може змінюватися від запитів користувачів фінансової інформації, зокрема керівників функціональних структур підприємства. Так, менеджера з маркетингу цікавитиме оборотність запасів, начальника виробництва – рентабельність активів, менеджер з персоналу оцінюватиме зв'язок винагород персоналу з рентабельністю продаж. Кожний із розрахованих показників може порівнюватися з аналогічними показниками інших компаній галузі або вивчатися у світлі минулих тенденцій.

Слід відзначити існування думки про виключення фінансових показників як критерію ефективності компанії. Аргумент її прибічників зводиться до такого: в умовах високо розвинутих технологій та жорстокої конкуренції фінансові показники не можуть слугувати напрямною успіху, а лише спонукають менеджерів сконцентрувати зусилля на підвищенні рівня обслуговування клієнтів, якості, кваліфікації та мотивації персоналу. Відповідно до цієї теорії, якщо компанія здійснить фундаментальне удосконалення, фінансові показники покращаться самі по собі. Проте розробники системи збалансованих показників Роберт С. Каплан (Robert S. Kaplan) і Дейвід П. Нортон (David P. Norton) вважають: регулярні фінансові звіти та фінансові показники відіграють значну роль, нагадуючи керівництву компанії, що покращені якість, терміни виконання замовлень, продуктивність та розвиток нових продуктів є засобом досягнення поставленої мети, а не самою метою [155, с. 34]. Фінансові показники характеризують економічні наслідки управлінських дій та є індикаторами втілення стратегії компанії та відповідності загальному плану її розвитку.

Інформаційною базою для розрахунку фінансових показників виступає фінансова звітність. Це дає змогу ув'язати загальні цілі управління, завдання фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності (рис. 1.8).

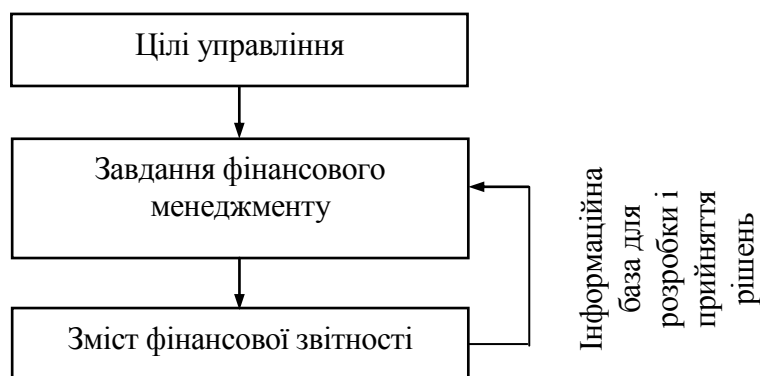

Рис. 1.8. Зв'язок управління, фінансового менеджменту та фінансової звітності
[авторська розробка]

Підсумовуючи викладене, зазначимо: в сучасному суспільстві інформація є найважливішим стратегічним ресурсом системи управління. Забезпечуючи комунікаційний зв'язок між керуючим органом і керованим об'єктом на підприємстві, фінансова звітність виступає тією інформацією, яка дозволяє знизити невизначеність щодо фінансово-господарської діяльності підприємства та її результатів, має свій суб'єкт, об'єкт і завдання та якій притаманні всі основні властивості інформації загалом.

Фінансову звітність необхідно розглядати як інформаційну базу фінансового менеджменту, котрий на її основі приймає рішення у сфері фінансового планування, структури капіталу підприємства, типів фінансування, дивідендної політики тощо. Оскільки ефективність прийняття цих рішень залежить від оптимального масиву звітної інформації, важливим напрямом дослідження є обґрунтування змісту і структури фінансової звітності, максимально адаптованої до потреб фінансового менеджменту.

1.2. Фінансова та бухгалтерська звітність та зв'язок між ними

У дев'яності роки минулого століття у зв'язку з поширенням Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ), а згодом у 2000 році з введенням у дію Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (далі – Закон про бухгалтерський облік) та положень (стандартів) бухгалтерського обліку

(далі – П(С)БО) у вітчизняній бухгалтерській термінології поряд із поняттям «бухгалтерська звітність» з'явився термін «фінансова звітність», яку почали виділяти у складі бухгалтерської. Серед пострадянських держав тільки у вітчизняному законодавстві виокремлено обидва поняття, тим самим підкреслено різницю між ними. Водночас у Російській Федерації між бухгалтерською та фінансовою звітністю практично поставлено знак рівняння, у Білорусі законодавчо закріплено термін «звітність», у Вірменії, Грузії, Казахстані, Киргизії, Литві, Таджикистані, Туркменістані, Узбекистані, Естонії законами, що регулюють бухгалтерський облік і звітність, передбачено складання фінансової звітності, а в Азербайджані, Латвії та Молдові – фінансових звітів (додаток Д).

Термінологічна дискусія щодо ототожнення чи розмежування бухгалтерської та фінансової звітності активно розгортається багатьма вченими на сторінках періодичних видань та у докторських і кандидатських дисертаціях.

Більшість авторів науково-методичних публікацій, базуючись на визначенні, наведеному в Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (далі – Закон про бухгалтерський облік), розглядають фінансову звітність через поняття бухгалтерської звітності: «фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період» [120]. Своєю чергою, під бухгалтерською розуміють звітність, яка складена за даними бухгалтерського обліку і яка включає, окрім фінансової, ще податкову, статистичну, внутрішньогосподарську (управлінську). Таку позицію поділяють, зокрема, проф. Ф.Ф. Бутинець [34, с. 349], автори навчального посібника за редакцією проф. Ю.А. Вериги [47, с. 28], С.М. Гольцова і І.Й. Плікус [76, с. 7], Н.М. Грабова [78, с. 225], А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин [115, с. 241], проф. С.А. Кузнєцова [188, с. 158], І.В. Семчук [436, с. 184] та інші. Втім подальше дослідження сутності фінансової звітності покаже, що наведене у Законі про бухгалтерський облік визначення вузьке і не відповідає сучасній Концептуальній основі фінансової звітності 2010 року.

У російських та вітчизняних наукових і практичних публікаціях та навчальній літературі досить часто наводиться словосполучення «бухгалтерська (фінансова) звітність», що вказує: «мова йде про одне й те саме поняття, але виражене різними словами: перше одвічно наше, друге – міжнародне» [347, с. 88]. Проф. В.Ф. Палій підкреслює: це слова-синоніми і не більше.

І.В. Семчук, досліджуючи звітність підприємств як джерело інформації для користувачів, стверджує, що «кваліфікований користувач інформації, відображеної у звітності, повинен усвідомити різницю між бухгалтерською, фінансовою та податковою звітністю, суттєвою відмінністю яких є характер розкриття даних бухгалтерського обліку, орієнтований на інтереси осіб, які приймають фінансові рішення» [436, с. 175].

На думку проф. Ф.Ф. Бутинця термін «бухгалтерська звітність» означає лише те, що вона «підготовлена у системі бухгалтерського обліку і відповідає вимогам теоретичних принципів, закладених в основу даної системи» [34, с. 362]. На відміну від бухгалтерської звітності, яка означає «зроблена бухгалтером», продовжує вчений, фінансова звітність не містить відповіді на питання «хто зробив?», а орієнтує на цільову спрямованість об'єкта [34, с. 362].

Аналіз розглянутих підходів щодо застосування даних термінів у сучасній науці та практиці приводить до висновку, що більшість авторів не вбачає концептуальних відмінностей між бухгалтерською та фінансовою звітністю. У зв'язку з питаннями, які розглядатимуться у даній роботі, видається вкрай важливим дослідити та встановити співвідношення термінів «бухгалтерська звітність» та «фінансова звітність» підприємства.

Інтерес до бухгалтерської звітності пов'язаний з виникненням великої промисловості, розвитком шляхів сполучення, збільшенням оборотів світової торгівлі, створенням акціонерних товариств та появою цінних паперів, що сприяло розвитку фондового ринку та збільшило кількість учасників ринкових відносин – зовнішніх користувачів такої звітності. З наведеного випливає, що бухгалтерська звітність завжди мала на меті задоволення інформаційних потреб у першу чергу зовнішніх користувачів. Зауважимо, таку саму мету має і фінансова

звітність відповідно до Концептуальної основи, погодженої у 2010 році Радою зі стандартів фінансового обліку США (Financial Accounting Standards Board, FASB) та Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Board, IASB).

У теорії бухгалтерського обліку радянських часів звітність поділяли відповідно до видів господарського обліку на бухгалтерську, статистичну та оперативну і трактували у двох аспектах: 1) як систему взаємопов'язаних показників, що характеризують результати діяльності підприємства, та 2) разом із балансом як елемент методу бухгалтерського обліку, за допомогою якого узагальнюються дані поточного бухгалтерського обліку з системи рахунків шляхом групування та відображення їх сальдо у зручній для сприйняття табличній формі. Виділяли такі головні відмінності бухгалтерської звітності від інших видів звітності:

1) бухгалтерська звітність складається тільки на підставі даних поточного бухгалтерського обліку [192, с. 206; 499, с. 362];

2) основне місце у бухгалтерській звітності займають вартісні показники [365, с. 141];

3) форми бухгалтерської звітності містять показники не тільки за звітний, але й за періоди, попередні звітному [365, с. 141];

4) у структуру бухгалтерської звітності закладений балансовий метод, який забезпечує взаємозв'язок показників у середині та між формами [41; 101, с. 119; 192, с. 206; 350, с. 223].

Авторитетні дослідники з історії та теорії бухгалтерського обліку професори В.Ф. Палій і Я.В. Соколов підкреслювали: оскільки бухгалтерська звітність складається за даними, відображеними на бухгалтерських рахунках, то вона тісно пов'язана з бухгалтерським балансом. «Балансовий звіт, – пише проф. В.Ф. Палій, – це синтез інформації про наявність та рух капіталу, зафіксований в системі бухгалтерського обліку» [347, с. 88].

Протягом трьох століть аж до 1917 року в Росії складали бухгалтерську звітність, яка містила дві форми балансів. Перша – балансове узагальнення

наявного капіталу, тобто звіт про наявність активів та зобов'язань на певну (звітну) дату, – являв собою синтез сальдо рахунків, які не закривалися у кінці звітнього періоду. Балансуючим показником у ньому виступала величина власного капіталу юридичної особи, включаючи нерозподілений чистий прибуток або збитки за останній звітний період. Друга форма – узагальнення інформації про доходи і витрати за звітний період – являла собою синтез рахунків, які закривалися у кінці звітнього періоду. Балансуючим показником тут був чистий прибуток або непокритий збиток за звітний період. Обидва баланси, виражені в єдиній валюті, тісно пов'язані один із одним, оскільки чистий прибуток (збиток) відображався на одному з рахунків з обліку власного капіталу першого балансу. Проф. В.Ф. Палій запевняє, що саме такі баланси містять ту звітну інформацію, яка з повним правом може називатися бухгалтерською звітністю [347].

Автори праці з балансоведення [30, с. 6] зазначають, що для більшості країн Європи, у т.ч. і Росії, другої половини XIX – початку XX ст. було характерним формування бухгалтерського законодавства, складовою частиною якого були бухгалтерський баланс і звіт про прибутки та збитки.

З переходом до планового управління народним господарством у 20-ті роки XX ст. та втратою інтересу до капіталу склад бухгалтерської звітності був суттєво розширений. До неї включали вибірки та перегрупування даних із окремих бухгалтерських рахунків, наприклад звіти про рух статутного фонду, спеціальних фондів, основних засобів, звіти про виробництво продукції, її собівартість, наявність та використання трудових і матеріальних ресурсів тощо. На думку проф. В.Ф. Палія, у такому модифікованому вигляді бухгалтерська звітність вже не могла виступати елементом методу бухгалтерського обліку, втративши безпосередній зв'язок із ним, оскільки була вибіркою та групуванням інформації у вигляді сукупності таблиць і форм з різних видів обліку [347]. Логічно, що проф. П.П. Німчинов розглядав звітність як метод статистичного спостереження [273, с. 214], але у більшості підручників вказувалося, що бухгалтерська звітність являє собою систему (або сукупність) узагальнюючих показників обліку,

згрупованих у певні форми (таблиці), які характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства за минулий період [160, с. 152; 365, с.141; 499, с. 362].

Зміст фінансової звітності, закріпленої нормативними документами України, у складі балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал та приміток до фінансових звітів наближається до змісту бухгалтерської звітності, що дозволяє їх ототожнювати та прирівнювати одну до одної. Але фінансова звітність безпосередньо не може бути названа бухгалтерською ані за обсягом, а ні за методами її отримання, оскільки не вбудована в систему рахунків, а тільки складається на основі даних бухгалтерського обліку і включає як складову частину синтез сальдо рахунків, що породжують унікальну інформацію про предмет бухгалтерського обліку [347, с. 90].

Внаслідок ототожнення бухгалтерської та фінансової звітності вітчизняні вчені, зокрема проф. П.Я. Хомин та проф. Л.В. Чижевська, стверджують, що звітність не може бути елементом методу бухгалтерського обліку, а є «наслідком (результатом) застосування інших елементів методу» [505, с. 128]. Проф. П.Я. Хомин, посилаючись на визначення фінансової звітності у Законі про бухгалтерський облік, підкреслює, що, визнаючи звітність елементом методу бухгалтерського обліку, облік стає «самодостатньою замкнутою системою» [489]. Вчені вважають: перед звітністю, на відміну від методу бухгалтерського обліку, поставлені інші завдання. Таким чином, елементом залишається тільки балансове узагальнення даних (без звітності). Втім, як показало проведене дослідження, між балансом і традиційною бухгалтерською звітністю існує нерозривний зв'язок.

Процеси інтеграції України у світовий економічний простір, формування і розвиток корпоративних утворень, ускладнення господарських відношень, виникнення нових об'єктів обліку, реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку в напрямі її гармонізації з міжнародними стандартами фінансової звітності зумовили трансформацію поняття «бухгалтерська звітність».

На нашу думку, виникнення відмінностей між бухгалтерською та фінансовою звітністю пояснюється зміною пріоритетів у їх призначенні та

формуванні. «За своєю економічною сутністю, – пише проф. А.М. Хорін, – бухгалтерська звітність традиційно базується на концепції відповідності вимогам національного фінансового законодавства, а фінансова звітність – на концепції ризикового (венчурного) фінансового капіталу (номінального і реального)» [494].

Введення в діловий оборот бухгалтерської звітності в класичному вигляді було пов'язано насамперед із забезпеченням збереження майна власника та комунікації між господарськими операціями і засновниками (акціонерами), які особисто не здійснювали керівництво діяльністю суб'єктом господарювання, а делегували право оперативного управління виконавчому органу, що зумовило необхідність підзвітності – обов'язок учасників ринку, зокрема органів державної влади, обґрунтовувати свої дії та здійснювану політику, а також нести відповідальність за рішення і результати. Однак із націоналізацією майна підприємств в СРСР та втратою інтересу до капіталу як категорії, в умовах планової економіки основним завданням бухгалтерської звітності стало здійснення контролю над роботою підприємства, раціональним і ефективним використанням його ресурсів, виконанням державного плану виробництва і рентабельності. Описуючи принципові відмінності соціалістичної та капіталістичної звітності, професори В.Ф. Палій та Я.В. Соколов писали: капіталістичні баланси «стоять на сторожі приватної власності, забезпечують спостереження за рухом капіталу, його збереженням та примноженням» [350, с. 224]. На відміну, в соціалістичному балансі відображені взаємовідносини з соціалістичним господарством як власником усіх засобів виробництва або відносини кооперативно-колгоспної власності, планова спрямованість господарського розвитку [350, с. 224].

У нормативно-правових актах України, що базуються на Концептуальній основі та МСФЗ, фінансову звітність розглядається з позиції осіб, які фінансують підприємство та очікують отримати певну віддачу (прибуток) у вигляді дивідендів, сплати основної суми заборгованості, погашення позик та відсотків, або зростання ринкової ціни інструментів власного капіталу тощо. Іншими

словами, завданням сучасної фінансової звітності є забезпечення своїх користувачів інформацією для управління капіталом.

Незважаючи на розбіжності у завданнях, важливо підкреслити, що і бухгалтерська, і фінансова звітність переслідують однакову мету – забезпечують формування інформації для прийняття управлінських рішень. Однак бухгалтерська звітність орієнтована на задоволення інформаційних потреб державних органів, які згідно з концепцією фінансової звітності перейшла до розряду другорядних, поступившись місцем інтересам власників та акціонерів.

Серед принципових відмінностей фінансової звітності від бухгалтерської проф. Т.В. Федорович називає: націленість фінансової звітності на розкриття інформації про фінансовий стан, що визначає пріоритетність балансу в системі форм звітності, та пріоритетність оцінки активів у фінансовій звітності за ринковою чи дисконтованою вартістю [477, с. 15–16]. Проте складно погодитися з автором, оскільки фінансова звітність розвивається в системі динамічного обліку, націленого на «правильне» обчислення кінцевого фінансового результату діяльності підприємства, що визначає пріоритетність історичної вартості, звіту про прибутки і збитки і допускає певне викривлення уявлення про фінансовий стан підприємства. В умовах розвитку актуарного обліку, спрямованого на формування іміджу ринкової привабливості підприємства, що призводить до необхідності визначення біржової вартості підприємства, набуває піднесення концепція справедливої вартості. Однак необхідність в оцінці майна підприємства за справедливою вартістю виникає за умов його продажу або купівлі як цілого комплексу, коли справедлива вартість є засобом для залучення нових інвесторів.

В умовах безперервної діяльності надмірне «захоплення» оцінкою за справедливою вартістю може призвести до фінансової піраміди, коли інтереси нових інвесторів задовольнятимуться за рахунок коштів дійсних акціонерів.

Однією з концептуальних ознак трансформації вважаємо заміну концепції власності, покладеної в основу бухгалтерської звітності радянських підприємств, концепцією контролю (господарської одиниці). Згідно з бухгалтерською обліковою теорією радянських часів активи ототожнювалися з майном

підприємства; головним критерієм відображення певних цінностей в активів балансу було право власності. Концепція контролю передбачає визнання тих чи інших об'єктів у фінансовій звітності не відповідно до їх формальної юридичної належності, а згідно з правом сторони управляти (контролювати) майбутні вигоди, які очікується одержати від використання цих об'єктів.

Виходячи з того, що в основу бухгалтерської та фінансової звітності було покладено різні концепції звітності, можна припустити, що:

1) бухгалтерська звітність базується переважно на фізичній концепції капіталу, відповідно до якої капітал розглядається як виробнича потужність підприємства; фінансова звітність ґрунтується на фінансовій концепції, відповідно до якої капітал – це залишкова частка власників підприємства в його активах;

2) бухгалтерська звітність складається з дотриманням принципу превалювання юридичної форми над економічним змістом; при складанні фінансової звітності перевага надається економічній сутності показників над юридичними нормами.

Із зазначеного випливає, що бухгалтерська звітність складалася в умовах жорсткої регламентації методології обліку. Своєю чергою, в основу формування фінансової звітності покладено не імперативні норми, а принципи, що передбачає багатоваріантність методик визнання та оцінки статей звітності, а отже спонукає до активного застосування професійного судження.

Логічним видається висновок проф. В.К. Орлової про недоцільність врахування у бухгалтерському обліку вимог до фінансової звітності, оскільки це викривлює зміст самого бухгалтерського обліку [340]. На переконання проф. В.К. Орлової, формат бухгалтерської звітності передбачає розкриття інформації на основі безперервної реєстрації фактів господарської діяльності, синтезування сальдо незакритих рахунків у формі балансу та звіту про прибутки і збитки, які «не повинні коригуватися ані на додаткові події, які відбулися після звітної дати, ані на розрахунки, такі як інфляція, дисконтування та інше» [340, с. 124]. Формування бухгалтерської звітності залишається доречним для підприємств із незначними масштабами діяльності та соціальною значимістю, а також із відносною простотою управління.

Для суб'єктів господарювання, які відповідають критеріям суспільного інтересу (мають велику кількість учасників та складну структуру власного капіталу, значні розміри залученого капіталу та масштабів діяльності), великі повноваження виконавчого органу при прийнятті поточних операційних рішень, доцільним є формування фінансової звітності, в якій відображається фінансовий стан підприємства на підставі даних бухгалтерського обліку з урахуванням ринкових індикаторів: можливих ризиків, наприклад зміни вартості активів, врахування синергетичного ефекту від об'єднання підприємств при складанні консолідованої звітності, використання дисконтованої (теперішньої) вартості для оцінки довгострокових дебіторської і кредиторської заборгованостей, за якими нараховуються відсотки, тощо. Можливе також відображення у фінансовій звітності об'єктів обліку за ринковою вартістю, як правило сформованих виходячи з прогнозних оцінок через «спекулятивні очікування гравців фондового ринку» [352], що дає підстави сумніватися в об'єктивності звітної інформації, яка може вводити в оману інвесторів та піддавати необґрунтованим ризикам їх управлінські рішення. Вирішенням цієї проблеми є розробка моделі, яка дозволить отримати порівняльні характеристики показників, що містяться у бухгалтерській та фінансовій звітності, а також оцінити масштаб відхилень і коригувань облікових даних на ринкові індикативи.

Відмінності в ознаках, що розкривають процес трансформації бухгалтерської звітності у фінансову, виявлені і систематизовані автором у рис. 1.9.

Зазначене виключає можливість ототожнення поняття бухгалтерської та фінансової звітності, тим більше розгляд фінансової як різновиду бухгалтерської. Незважаючи на те, що в окремих аспектах (меті, методі, оцінці, формі) вони збігаються, проте склад та зміст фінансової звітності є ширшим. Фінансову звітність доречно розглядати як трансформовану бухгалтерську.

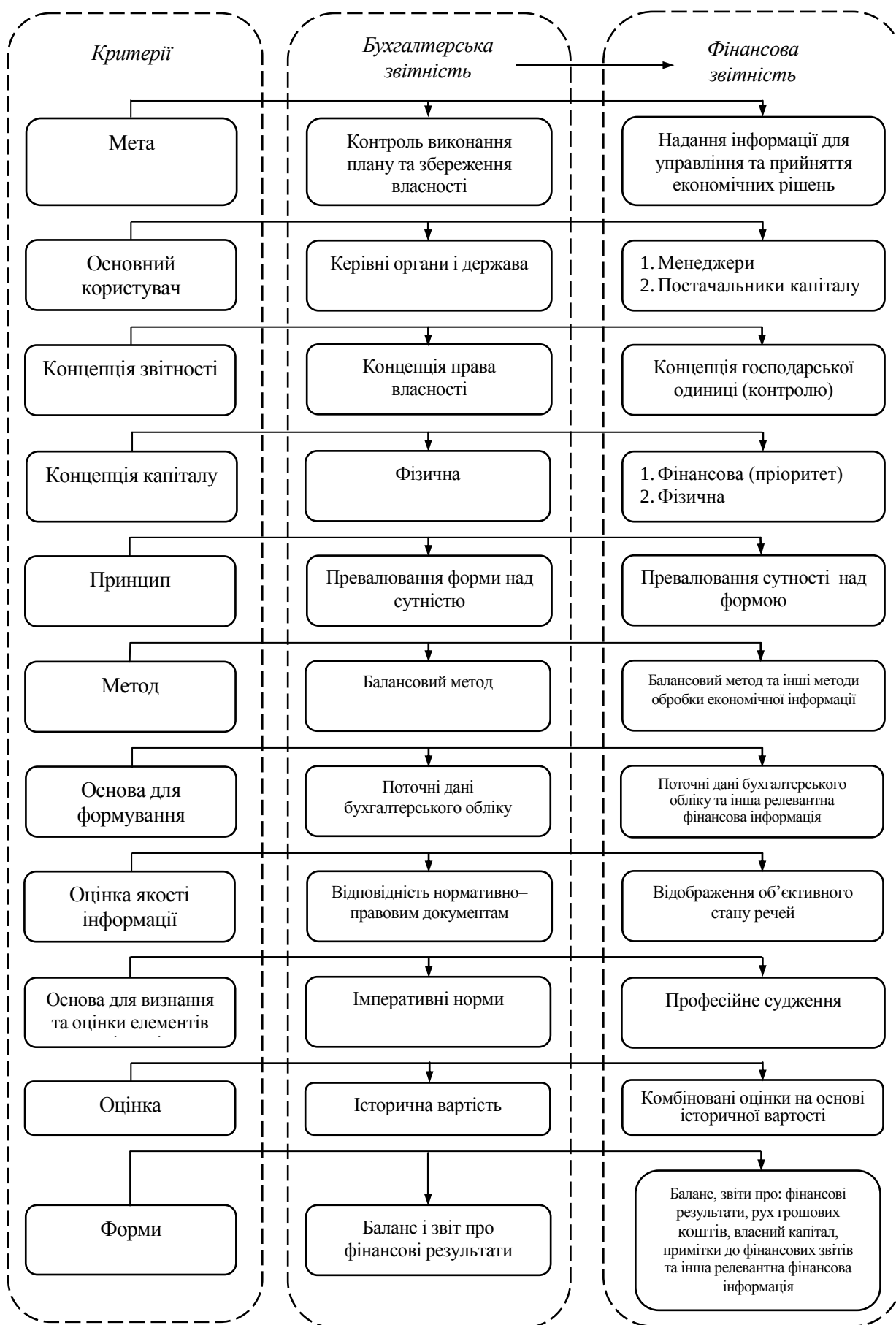

Рис. 1.9. Трансформація бухгалтерської звітності у фінансову на основі аналізу критеріїв їх зв'язку та відмінностей [авторська розробка]

Для досягнення своєї мети і виконання завдань фінансова звітність відображає узагальнені показники бухгалтерського обліку та включає іншу релевантну інформацію, до якої відносяться: відомості про галузь, види діяльності, опис концептуальних засад і принципів облікової політики суб'єкта господарювання, судження керівництва про фактичні й потенційні події та їх наслідки, а також широке коло аналітичних показників, наприклад: звітність за сегментами, коефіцієнти співвідношення ціни акції та прибутку на одну акцію тощо.

Разом з тим, систематизовані дані бухгалтерського обліку є основою для складання всіх видів звітності підприємства. Для узагальнення показників для тих чи інших цілей до систематизованих на рахунках бухгалтерського обліку даних додатково використовується позасистемна інформація фінансового і не фінансового характеру. Концептуальну модель формування звітності підприємства із урахуванням різних джерел інформації схематично ілюструє рис. 1.10.

Покладаючи в основу запропоновану модель, можна припустити, що під бухгалтерською звітністю пропонується розуміти систему узагальнених показників, сформованих відповідно до нормативних документів, що регулюють бухгалтерський облік, та на підставі даних рахунків бухгалтерського обліку з обов'язковим дотриманням балансового узагальнення інформації для здійснення управління економічним суб'єктом.

Відповідно фінансовою звітністю слід вважати систему узагальнених показників, сформованих на підставі даних рахунків бухгалтерського обліку та іншої релевантної фінансової інформації про суб'єкт господарювання за звітний період, яка призначена для широкого кола користувачів з метою здійснення управління та прийняття економічних рішень.

Розглядаючи зв'язок між бухгалтерською та фінансовою звітністю, важливо ідентифікувати термін «фінансова звітність». У сучасній англomовній економічній літературі [568] та нормативних документах, зокрема в Концептуальній основі фінансової звітності 2010 року [594], водночас використовують кілька термінів: «*financial reporting*», «*financial report(s)*» та «*financial statements*», які українською перекладають однаково – «фінансова звітність». Така термінологічна плутанина виникла внаслідок того, що IASB не наводить визначення понять «*financial reporting*» та «*financial report(s)*».

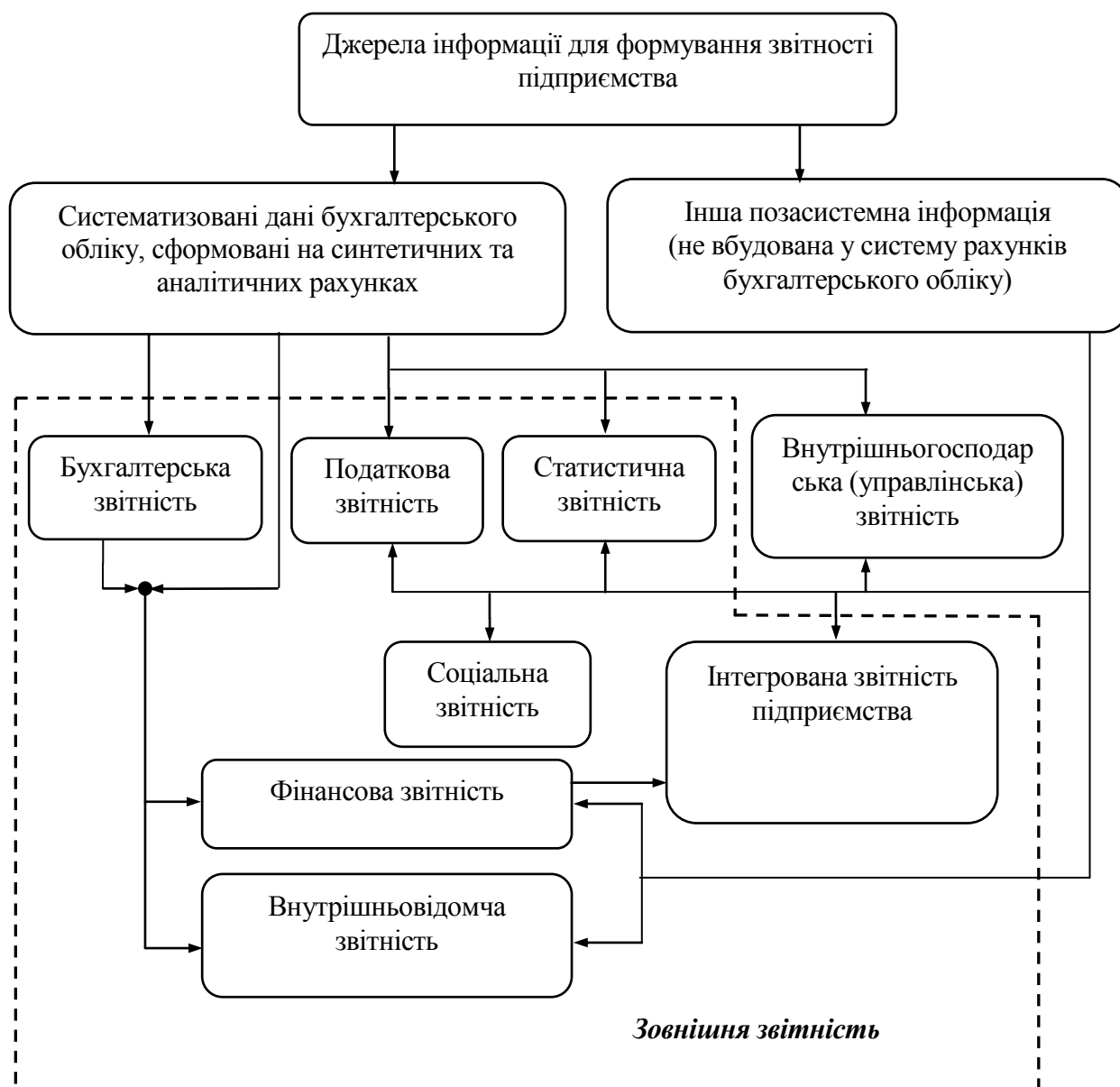

Рис. 1.10. Концептуальна модель формування звітності суб'єкта господарювання
[авторська розробка]

Досліджуючи цю колізію, Ю.О. Івахів пропонує термін «financial reporting» перекладати як «фінансове звітування», під яким науковець розуміє процес розкриття широкого спектру корисної для користувачів інформації про підприємство, додаткових відомостей про особливості організації та ведення його господарської діяльності, добровільного висловлювання керівництва щодо очікуваних перспектив, потенційних можливостей і ризиків [144]. Поняття «фінансова звітність» («financial statement»), на думку Ю.О. Івахів, слід вживати для

позначення інформаційного продукту, порядок формування й поширення якого визначається обліковими стандартами.

У цілому погоджуючись з позицією Ю.О. Івахів, уточнімо: *financial reporting* – фінансове звітування – це процес розкриття фінансової інформації про діяльність підприємства або групи підприємств; *financial report* – фінансова звітність – інформаційний продукт фінансового звітування, а *financial statements* – фінансові звіти – сукупність звітних форм, в яких наводиться інформація про підприємство / групу підприємств у вартісному вимірі і порядок формування якої визначено стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Таким чином, чинна нормативно-правова база України, зокрема Закон про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1, регулює складання та подання фінансових звітів підприємства, які включають: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до фінансових звітів. У цьому зв'язку доречно змінити назву НП(С)БО 1 на «Загальні вимоги до фінансових звітів», що відповідатиме змісту стандарту.

Реалізація концептуальних напрямів удосконалення формування фінансової звітності передбачає застосування системного підходу, який полягає в дослідженні об'єкта (у даному випадку фінансової звітності) як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляді об'єкта як системи. З філософської точки зору система (від давньогрецької *συστήμα* - ціле, складене з частин; з'єднання) – безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один із одним, яке утворює певну цілісність, єдність [24]. Зміст системи становить сукупність якісно визначених елементів, а її структуру формує сукупність закономірних взаємозв'язків між ними (елементами).

З урахуванням зазначеного системний підхід до формування фінансової звітності, гармонізованої з міжнародними стандартами та потребами управління, передбачає розвиток таких елементів: склад пріоритетних користувачів фінансової звітності, мета, регулювання; принципи формування; якісні характеристики звітної фінансової інформації; методологія формування (рис. 1.11). Остання охоплює:

визнання статті, її оцінку, методику трансформації облікових даних у звітну інформацію, агрегування інформації.

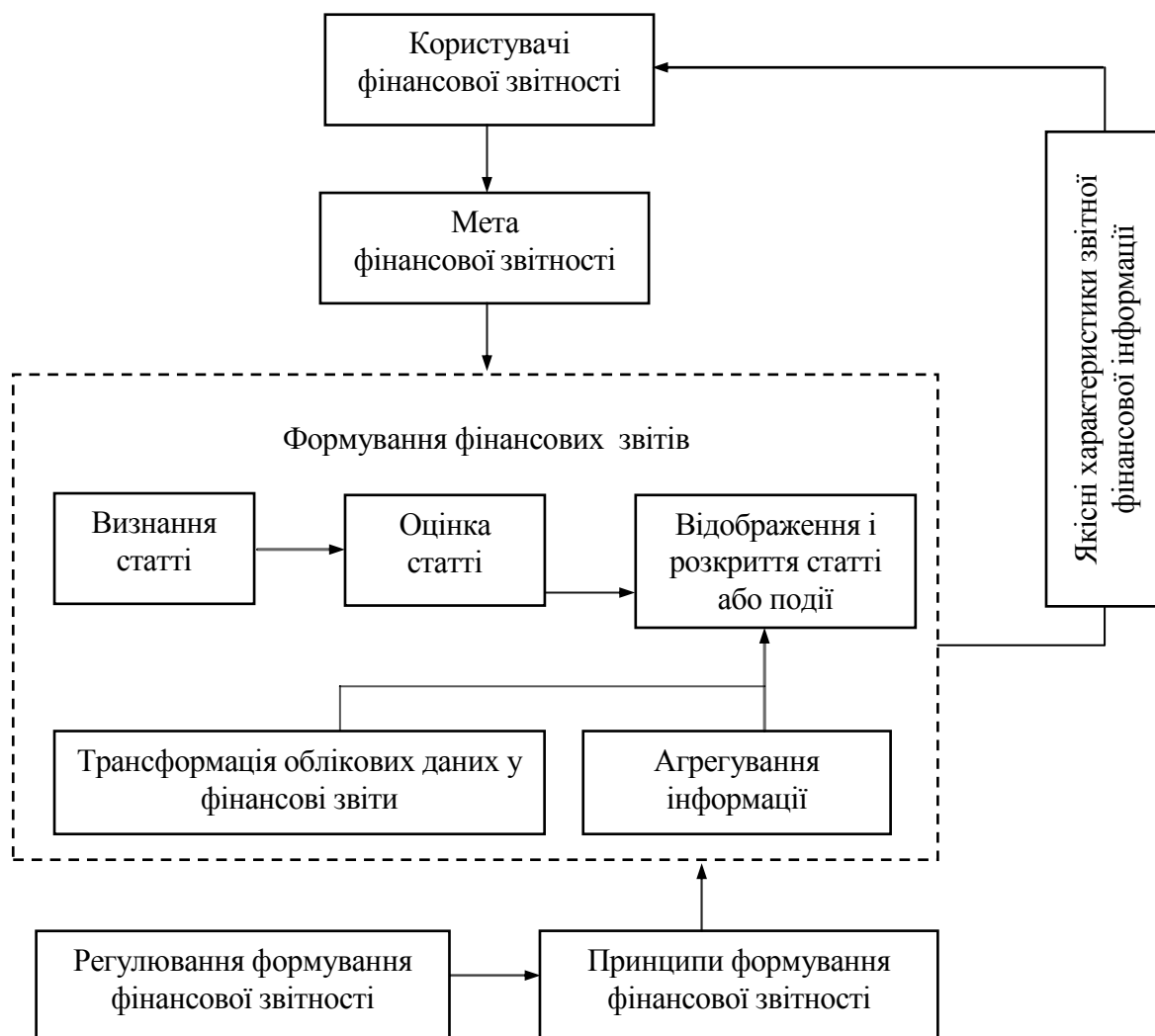

Рис. 1.11. Системний підхід до формування фінансової звітності
[авторська розробка]

Як видно з рис. 1.11, удосконалення формування фінансової звітності починається з вияву пріоритетних користувачів фінансової звітності та їх інформаційних потреб, що покладається в основу формулювання мети фінансової звітності. Виходячи із мети, розробляється модель фінансової звітності, зміст якої деталізується у процесі визначення показників, що адекватно відображають різні сторони діяльності підприємства, і встановлення їх порівнянності. При цьому встановлюються критерії визнання та оцінки об'єктів і розробляється технологія обробки даних для відображення і розкриття у фінансовій звітності. Дотримання принципів формування фінансової звітності та вибір форми регулювання в

окремій країні забезпечують фінансову звітність якісними характеристиками, аби вона була корисною для своїх користувачів при інтерпретації її інформації та при вирішенні конкретних управлінських завдань.

Результати дослідження, викладені в даному підрозділі дисертації, підтверджують, що становлення в Україні ринкових відносин, яке спричинило повернення інтересу до капіталу як форми участі в діяльності інших підприємств, збільшення кола користувачів звітності та їх інформаційних потреб, зумовили трансформацію поняття «бухгалтерська звітність» у поняття «фінансова звітність», що визначило зміну пріоритетів у її призначенні та оновленні концептуальної основи формування.

1.3. Вплив інформаційних потреб користувачів на зміст і структуру фінансової звітності

Останніми тенденціями світової бухгалтерської практики є обговорення шляхів покращення корпоративного управління та фінансової звітності як основи якісного менеджменту. Сер Девід Твіді, экс-голова IASB, переконаний: для того, аби фінансова звітність виявилася корисною, вона повинна бути більш простою та стислою [589]. Між тим, обсяги звітності нерідко настільки великі, що її важко використовувати. Коли ж у звітності містяться багаточисленні показники, які залишаються невикористаними, така звітність стає непотрібною, зайвою, такою, що ускладнюватиме отримання необхідних даних. Проф. Р. Вейцман ще у 1936 р. зазначав: «Дуже ускладнена звітність б'є іноді поза ціллю. Не слід забувати, що головне призначення звітності – це інформація, а якщо вона обслуговує широкі маси, то повинна відрізнятися ясністю, зрозумілістю і наочністю. ... Крім того, надзвичайно ускладнена звітність часто вимагає ще більших додаткових підрахунків, пов'язаних із зайвими витратами» [50, с. 320].

Своєю чергою, якість системи фінансової звітності об'єктивно залежить від економічної обґрунтованості її показників, аналітичних, контрольних та прогнозних можливостей фінансової інформації, які необхідно розглядати через

призму задоволення інформаційних потреб зацікавлених в такій інформації осіб. Як зауважує проф. М.Л. Пятов, кожен користувач звітних даних бачить в них те, що насамперед цікавить його, тому будь-яка облікова процедура може бути інтерпретована по-різному, зокрема, трапляються випадки невідповідності змісту, який вкладають у звітні показники бухгалтери, і тих очікувань, які пов'язують із даними фінансової звітності її користувачі [411, с. 81]. Особисте сприйняття, тобто апперцепція, користувачів звітності вимагає від керівництва суб'єкта господарювання застосування принципово нових підходів до формування облікових показників та методики їх розрахунку, оскільки підвищення суттєвості, значимості, прозорості звітних показників дозволить розширити інформаційні рамки їх використання, перетворюючи звітність на суттєвий фактор прийняття аргументованих та ефективних управлінських рішень. Разом з тим, на сьогодні залишається дискусійним питання про те, хто є пріоритетними користувачами фінансової інформації та які їхні цілі.

На теренах колишнього Радянського Союзу, у тому числі в Україні, Російській Федерації, переважає думка, що фінансова звітність потрібна для того, аби органи виконавчої влади повноцінно виконували свої функції. За словами А. Буреніна, голови правління фонду «Національна організація зі стандартів фінансової звітності», інтереси інвесторів, кредиторів та власників із звітністю зазвичай не пов'язують, що і «формує основну проблему, пов'язану з фінансовою звітністю та її міжнародними варіантами зокрема» [484].

Проте за дослідженнями сучасних істориків бухгалтерського обліку орієнтація звітності на користувача була обґрунтована Лукою Пачолі ще в XV ст. Проф. М.С. Кузьміна систематизувала історичні передумови, які викликали появу різноманітних інформаційних потреб для різних категорій користувачів [189] (рис. 1.12).

На основі історичного екскурсу можна припустити, що впродовж XV ст., після виходу трактату Л. Пачолі, головним користувачем звітної інформації залишався власник. Ускладнення економіко-правових відносин змусили бухгалтера в процесі інтерпретації господарських операцій розглядати та враховувати інтереси різних користувачів: власників, адміністраторів, службовців, підзвітних осіб, дебіторів і кредиторів.

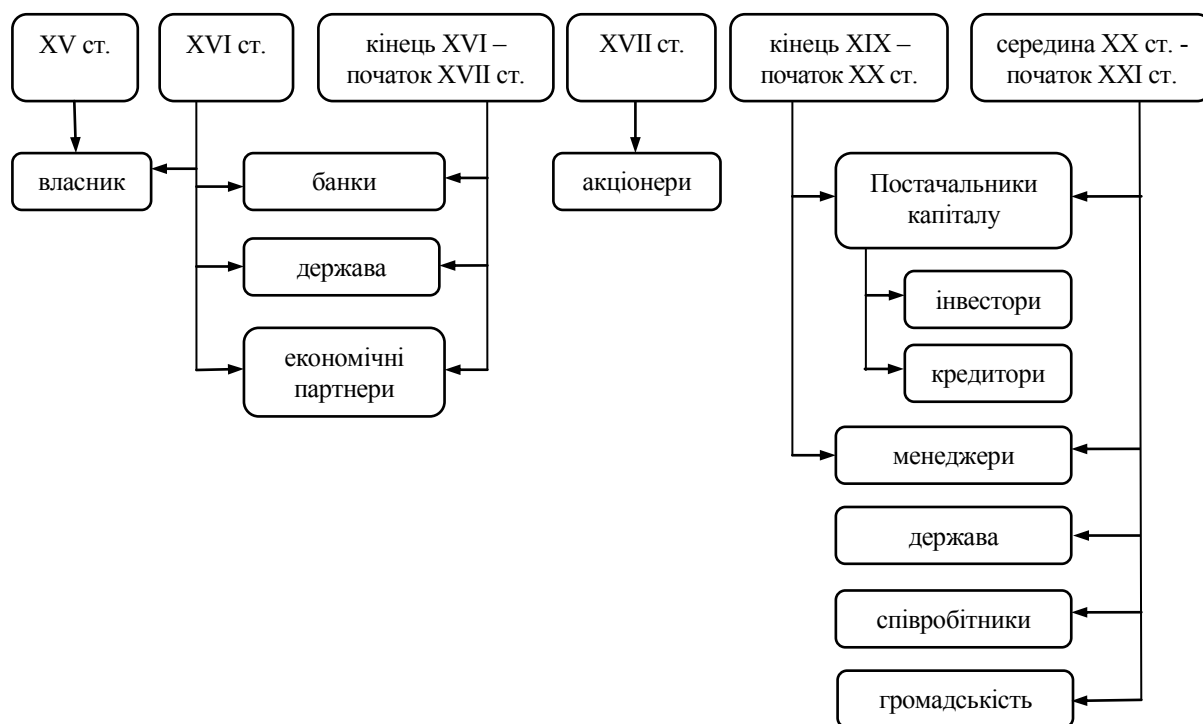

Рис. 1.12. Генезис пріоритетних користувачів фінансової інформації

Джерело: адаптовано автором на підставі [189, с. 15-16].

До категорії користувачів звітної інформації у XVI ст. приєдналися економічні партнери в особі постачальників та покупців, які обумовили виникнення процедур звірки взаємних зобов'язань в інтересах власника та осіб, пов'язаних із ним діловими відносинами.

Піднесення податкових систем у кінці XVII ст. обумовило включення до складу користувачів звітної інформації держави. В цей період активно розвивається банківський сектор, і звітна інформація починає цікавити заклади банків, долучаючи їх до категорії користувачів. Крім того, XVII ст. відносять до періоду виникнення акціонерних товариств, й, відповідно, до складу користувачів фінансової інформації залучаються акціонери та інвестори. Внаслідок стрімкого розвитку науки і техніки, розподілу функцій володіння та управління власністю на межі XIX-XX ст.ст. власник поступається пріоритетною позицією користувача на користь менеджера.

Найбільш важливим наслідком досліджень і наукових дискусій кінця 20-х та початку 30-х років XX ст. є зміна у формуванні мети фінансової звітності, відповідно до якої головними користувачами фінансової інформації почали вважати не менеджерів і кредиторів, а інвесторів. Виникнення трудового права, збільшення соціальної захищеності, надання пенсійних гарантій тощо обумовили появу

«нехарактерного суб'єкта, зацікавленого у звітній інформації протягом усього історичного періоду, - працівника» [189, с. 15-16]. У глобальній ринковій економіці, притаманній початку ХХІ ст., надійна фінансова інформація становить суспільний інтерес [560].

Класифікації користувачів фінансової інформації приділено достатньо уваги у роботах зарубіжних та вітчизняних вчених. Б. Нідлз у своїх дослідженнях поділив користувачів на три групи: 1) ті, які здійснюють управління підприємством; 2) ті, які знаходяться поза підприємством та мають прямі фінансові інтереси; 3) ті, які виявляють непрямий фінансовий інтерес до підприємства [271]. Враховуючи економічні відносини у Росії, проф. М.І. Кутер доповнив дану класифікацію групою користувачів без фінансового інтересу, виділивши в числі її представників органи статистики, арбітраж, аудиторські фірми [202]. Не можна погодитися з твердженням, що користувачів останньої групи більше цікавить факт наявності звіту, ніж його зміст. Звичайно, «перспективи подальшого існування указаних структур ніяк не пов'язані з фінансовим станом підприємств, які представляють бухгалтерську звітність» [429], однак звітна інформація цікавить органи державної статистики у тій її частині, в якій вона може бути використана для проведення економічного аналізу на макрорівні, а для учасників арбітражного процесу звітність у багатьох випадках є вирішальним фактором під час прийняття судових рішень.

Вітчизняні науковці, узагальнивши розробки зарубіжних колег, усіх користувачів фінансової звітності поділяють насамперед на дві групи: внутрішніх і зовнішніх [34; 419; 509]. До внутрішніх користувачів відносять власників, виконавчі органи управління підприємства, а також його трудовий колектив. Зовнішніх користувачів вони поділяють на такі три групи:

1) користувачі, які безпосередньо зацікавлені в ефективній господарській діяльності підприємств (мають прямий фінансовий інтерес): дійсні та потенційні інвестори, позикодавці й кредитори, постачальники і покупці, держава в особі податкових (фіскальних) органів;

2) користувачі, які опосередковано зацікавлені (мають непрямий інтерес до фінансового стану підприємств) у фінансовій звітності і використовують її

показники для захисту першої групи користувачів, а також для оцінки економічної політики держави й прийняття управлінських рішень у сфері регулювання діяльності економічних систем: Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, місцеві органи державної влади, страхові компанії, профспілки;

3) користувачі, які не мають фінансового інтересу: органи державної статистики, законодавчі органи та урядові установи, аудитори, консультанти з фінансових питань, фінансові аналітики, юристи, преса та інформаційні агентства, науково-дослідні установи та навчальні заклади.

Дещо іншу класифікацію пропонує проф. Я.Д. Крупка, поділяючи всіх користувачів за ступенем впливу та змістом отримуваної інформації на такі групи: 1) власники – засновники, інвестори, акціонери; 2) працівники – керівники, менеджери, інший управлінський апарат, інші працівники; 3) держава – органи податкової, дозвольної системи, державної статистики, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; 4) партнери – постачальники, підрядники, покупці, замовники, інші дебітори й кредитори, банки; 5) громадськість – потенційні інвестори [181]. Цілком погоджуючись із колом споживачів фінансової інформації, слід зауважити, що дане групування не повною мірою відповідає зазначеній ознаці, оскільки за даною класифікацією навіть у межах однієї групи користувачі потребують різної за змістом, обсягом і складом інформації.

У вітчизняній законодавчо-нормативній базі [120, 269] перелік користувачів фінансової звітності не конкретизований, зазначається тільки, що це певні фізичні та юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень. Втім, про як саме рішення йдеться, не уточнюється.

Визначення основних користувачів звітності та їх потреб пропонуємо розглядати на основі двох підходів:

1) підході, що базується на двох різних концепціях звітності: концепція господарської одиниці (entity perspective) та концепція права власності (proprietary perspective);

2) прагматичному підході, в основу якого покладено різні цілі окремих груп користувачів.

Необхідно відзначити, що дві концепції фінансової звітності мають фундаментальні наслідки для визначення категорій користувачів:

- відповідно до концепції господарської одиниці фінансова звітність повинна задовольняти потреби всіх зацікавлених сторін, у тому числі працівників, отримувачів соціальної допомоги, кредиторів, акціонерів та ін.;

- згідно з концепцією права власності фінансова звітність сфокусована на існуючих акціонерах.

Таким чином, відповідно до цих двох концепцій користувачів фінансової звітності можна поділити на дві групи:

- 1) зацікавлені особи (концепція господарської одиниці);
- 2) акціонери (концепція права власності).

Своєю чергою, визначення переліку осіб, зацікавлених в отриманні фінансової інформації про суб'єкт господарювання, нерозривно пов'язано з метою фінансової звітності. Загалом призначення зовнішньої звітності охоплює інформаційні потреби широкого кола користувачів та узгоджується з концепцією господарської одиниці. Зосередження на одній групі користувачів, акціонерах, згідно з концепцією права власності, не обов'язково відповідатиме загальному призначенню зовнішньої звітності.

Варто зауважити: Концептуальна основа фінансової звітності побудована на концепції господарської одиниці, а це означає, що пріоритетними користувачами фінансової звітності визначено дійсних та потенційних інвесторів, кредиторів та інших позичальників, які приймають рішення щодо надання ресурсів суб'єкту звітування. Концептуальна основа допускає, що фінансові звіти можуть бути також корисними й іншим користувачам, під якими розуміють робітників та клієнтів компанії, регулюючі органи та спільноту загалом, але всі вони виступають лише вторинними користувачами фінансової звітності, оскільки, як вважають Е.С. Хендріксен та М.Ф. Ван Бреда [486], конкретну мету надання фінансових звітів

таким користувачам визначити важко. Із зазначеного випливає: якщо інформація є корисною для інвесторів і кредиторів, вона буде корисною й іншим.

Укладачі Концептуальної основи стверджують, що фінансова звітність не спрямована на задоволення потреб управлінського персоналу суб'єкта господарювання, адже він апріорі має повний доступ до інформації про компанію. Разом з тим, схвалюється, якщо «підсумкові дані звітності вписані у систему прийняття рішень у самій компанії для того, щоб показники, за якими оцінюють діяльність компанії зовнішні користувачі, також були орієнтиром для прийняття поточних управлінських рішень» [407, с. 8].

Таким чином, укладачі Концептуальної основи, фактично підтримуючи обидві концепції, ухиляються від вибору між суперечливими, а іноді несумісними цілями фінансової звітності, навколо яких продовжуються дебати.

Світовою практикою виділено дві основні цілі фінансової звітності: оцінка якості управління (stewardship) або підзвітність та корисність у прийнятті рішень (decision-making). Останні охоплюють придбання, продаж або утримування інструментів власного капіталу та боргових інструментів, а також надання або погашення позик та інших форм кредитів.

З історичної точки зору основною метою бухгалтерського обліку і фінансової звітності у суспільстві була оцінка ефективності управління, адже в основу якісної звітності покладено якісне управління, основними атрибутами якого є захист прав власності, комунікація між господарськими подіями та власниками підприємства (підзвітність), а також контроль над законністю операцій. Однак, відповідно до Концептуальної основи 2010 року пріоритетною метою фінансової звітності визнають надання корисної фінансової інформації про суб'єкт господарювання для прийняття рішень. Таку позицію IASB/FASB проф. Ньюкаслського університету Д. Олдройд (D. Oldroyd) та експерти Європейської консультативної групи з фінансової звітності (European Financial Reporting Advisory Group, далі - EFRAG) вважають помилковою [547, 577]. Вони наполягають на чіткому виокремленні функції управління/підзвітності у Концептуальній основі, аби мати гарантію, що діяльність

підприємства розглядається у цілому, а не тільки з точки зору можливості генерувати майбутні грошові потоки.

За дослідженнями проф. Д. Олдройда корисність у прийнятті рішень «має додаткове значення в контексті передбачення невизначеності майбутніх подій з метою оцінки активів» [577, с. 843]. Доказом цього є надання переваги фінансовій концепції капіталу, в основу чого покладено балансовий підхід, відповідно до якого прибуток являє собою збільшення в чистих активах протягом періоду. Для реалізації балансового підходу компанії повинні оцінювати всі свої активи так, щоб відобразити майбутні економічні вигоди. Проте оцінка з таким відображенням є проблемою, яка не була вирішена у минулому і є невирішеною до цього часу.

З метою популяризації корисності у прийнятті рішень типу «утримання/купівля/продаж», тобто інвестиційних рішень, IASB/FASB вимагають здійснювати переоцінку активів навіть у ситуації, коли для них не існує активного ринку і немає доказів їх вартості, що є основою для ефективного управління. Критерії для тестування гудвілу при придбанні на предмет знецінення є яскравим прикладом зазначеного. Чиста вартість реалізації і теперішня вартість майбутніх грошових потоків є питанням судження про актив, яке не може бути відокремлено від бізнесу і яке може втратити сенс під час реорганізації, що настає після поглинання. Вже те, що IASB/FASB не визнають внутрішньо створені нематеріальні активи, незважаючи на підтримку балансового підходу, означає «мовчазне визнання неспроможності такого методу визначення прибутку у випадках, коли існує суттєва невизначеність в оцінці активів, у даному прикладі через відсутність операції купівлі, щоб порівняти їх вартості» [577, с. 843].

На противагу функції корисності у прийнятті інвестиційних рішень функція оцінки ефективності управління передбачає меншу невизначеність, оскільки базується на принципі обачності (консерватизмі) та визнанні тільки реалізованих прибутків. Однак IASB/FASB, підтримуючи агресивну політику, не бажають визнавати того, що ринок надає перевагу консервативному підходу. Аргументуючи це тим, що обачність суперечить нейтральності, Ради зі стандартів вилучили

консерватизм із переліку якісних характеристик фінансової інформації у Концептуальній основі версії 2010 року.

EFRAG у своєму Бюлетені «Як удосконалити Концептуальну основу: підзвітність та цілі фінансової звітності» (вересень 2013 р.), зазначають, що рішення типу «утримання/купівля/продаж (акцій)» часто мають короткий часовий горизонт. Вони базуються на теперішній ціні та надії на збереження цієї ціни наступного дня. Інформація, достатня для прийняття таких рішень, не може забезпечити адекватну інформацію для цілей управління, оскільки остання вимагає довгострокової перспективи [547].

Крім того, у фінансовій звітності, підготовленій з метою прийняття рішень типу «утримання/купівля/продаж (акцій)», фокусується увага на майбутньому. На відміну від цього, інформація, корисна для забезпечення оцінки ефективності управління, приділяє особливе значення подіям, що відбулися у звітному періоді.

На сьогоднішній день обидві цілі фінансової звітності – оцінка ефективності управління (підзвітність) і корисність у прийнятті інвестиційних рішень – значно перетинаються через складність бізнесу та особисті інтереси вищого керівництва компаній. Зокрема, інформація, підготовлена з метою забезпечення підзвітності, також корисна для прийняття інвестиційних рішень. Так, інформація про фінансовий стан формується під впливом планів на майбутнє. Наприклад, списання вартості активів до суми, яка у майбутньому може бути відновлена.

З іншого боку, оцінка якості управління та корисність у прийнятті рішень є несумісними і виключають одна одну. Відсутність у Концептуальній основі чіткої вимоги щодо забезпечення підзвітності може призвести до того, що будуть обрані інші методи обліку. Одним із шляхів уникнення конфлікту є підготовка двох комплектів фінансової звітності.

Проте розробники Концептуальної основи фінансової звітності стверджують, що для оцінки майбутніх грошових потоків існуючі та потенційні інвестори та кредитори потребують інформації про стан ресурсів та зобов'язань підприємства, а також ефективність і раціональність виконання управлінським персоналом своїх обов'язків щодо використання ввірених йому в управління ресурсів [560]. Таким

чином, значна частина інформації однакова для забезпечення обох цілей фінансової звітності. Тому при виникненні колізії у контексті окремого стандарту слід брати до уваги актуальність інформації як для забезпечення підзвітності, так і для прийняття рішень, та обирати ту, яка з них може дати найкращий результат суспільству.

Усвідомлення мети фінансової звітності важливе для запобігання плутанині, яка виникає через спроби застосувати однакові принципи фінансової звітності в усіх випадках. Особливо це потрібно враховувати з тієї позиції, що інвестори шукають можливість приймати рішення про майбутнє, у той час як інші користувачі фінансової звітності оцінюють поточний та минулий стан речей. Голова Ради Європейського інституту фінансових директорів, відомий у міжнародних колах експерт у сфері МСФЗ та МСА Девід Дамант (Devid Damant) зазначає, що «один і той же набір стандартів не може розкривати і минуле, і майбутнє одночасно» [90].

Під час аналізу інших, не менш цінних та важливих, варіантів використання фінансової звітності враховується наступне:

а) корпоративне управління – аналіз того, наскільки добре директори та інші керівники підприємства використовують активи, що є в їх розпорядженні (аналіз минулого);

б) комунікація з акціонерами та громадськістю, пресою тощо. Звіти, підготовлені для інвесторів, будуть у цьому випадку дуже складними для загального розуміння, особливо враховуючи комплексну природу операцій компанії. У цьому разі необхідне спрощення;

в) керівники компанії майже завжди мають особисту думку про те, як повинні бути представлені результати її роботи;

г) податківцям потрібні дані за минулий період для того, щоб розрахувати податки (у багатьох, у т.ч. європейських, країнах базування облікової політики стосовно зовнішньої звітності на податкових нормах – доволі поширене явище),

Д. Дамант наголошує, що перераховані вище цілі не повинні перешкоджати меті надання інвесторам інформації найкращим чином для ефективного розміщення капіталу. Хоча фінансова звітність, складена для різних цілей, буде базуватися на тих самих принципах – цифрах, які відображають діяльність підприємства,

опубліковані результати можуть виглядати по-різному в різних випадках. Ці питання Д. Дамант вважає надзвичайно важливими. Вони потребують наукового усвідомлення та аналізу. «Якщо різні цілі фінансової звітності будуть проаналізовані та розглянуті, визначені різноманітні форми фінансових звітів, то це буде великий крок вперед», – підсумовує Д. Дамант [90].

Повертаючись до розгляду запитів користувачів фінансової звітності, необхідно зазначити, що окреслений у сучасній Концептуальній основі широкий спектр інформаційних потреб охоплює, окрім прийняття інвесторами ефективних рішень, потреби усіх інших користувачів фінансової звітності. При цьому, незважаючи на спільність в інтересах більшості користувачів, в окремих випадках їх інтереси можуть бути цілком різними, що потребуватиме додаткового розкриття інформації, ймовірно, поза межами фінансової звітності. Навіть потреби в інформації та її поданні різним типам інвесторів, які включають дострокових інвесторів, короткострокових торговців, існуючих та потенційних інвесторів, можуть абсолютно різнитися. Наприклад, для торговців цінними паперами, які для здійснення своєї діяльності частіше використовують діаграми і графіки, інформація фінансової звітності є мало актуальною.

Своєю чергою, інвестори і кредитори також мають різні інтереси, а, отже, різні інформаційні потреби, що визначає зміст фінансової звітності і набір показників, які можна отримати на її основі. Якщо основною метою інвестора є отримання доходу на вкладений капітал, він приділяє більше уваги довгостроковій перспективі, відповідно, його цікавитимуть показники продуктивності і платоспроможності компанії. Навпаки, для короткострокових кредиторів найбільш важливою буде інформація про ліквідність боржника.

З метою розвитку методики формування фінансової інформації необхідно чітко уявляти характер рішень, які приймають користувачі, їх інформаційні потреби, оцінювати інформативність та якість звітності, виходячи з очікувань кожного з користувачів, якому вона може бути представлена (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Інформаційні потреби користувачів фінансової звітності

[авторська розробка]

Групи користувачів	Очікування, інтереси	Джерела інформації	Показники
1	2	3	4
Акціонери (власники) крупних пакетів акцій	- поточна і перспективна доходність власних вкладень; - приріст курсової вартості акцій; - розмір дивідендів; - надійність інвестицій; - ризики негативних змін; - ефективність розподілу повноважень керівництва із використання ресурсів компанії.	- Звіт про фінансові результати (ЗФР); - Баланс; - Звіт про власний капітал (ЗВК); - Звіт про рух грошових коштів (ЗРГК); - Примітки до фінансової звітності; - Звіт керівництва.	Прибуток та різні коефіцієнти рентабельності, прибуток на одну акцію, дивідендний дохід на одну акцію, структура активів, власного та позикового капіталу, довгострокова платоспроможність, структура грошових потоків, співвідношення чистого прибутку та грошового потоку
Акціонери-міноритарії, інституціональні інвестори, потенційні інвестори	- розмір дивідендів; - надійність інвестицій; - ризики негативних змін; - ефективність системи управління.	- ЗФР; - Баланс; - Примітки до фінансової звітності; - Звіт керівництва.	Прибуток та різні коефіцієнти рентабельності, прибуток на одну акцію, дивіденди на одну акцію, структура активів і капіталу
Фінансові кредитори, у т.ч. банки	- кредитоспроможність компанії; - гарантія виплати основної суми боргу та відсотків; - регулярність платежів за кредитами; - максимізація процентних ставок.	- ЗФР; - Баланс; - ЗРГК; - Примітки до фінансової звітності.	Коефіцієнти ліквідності, співвідношення власного і позикового капіталу, достатність операційного прибутку та операційного грошового потоку, склад і структура активів та зобов'язань, наявність додаткових забезпечень
Керівництво, члени Ради директорів	- рівень власних повноважень; - розмір реальної або потенційної винагороди.	- Звіт керівництва; - ЗФР; - Примітки до фінансової звітності.	Коефіцієнти ліквідності та рентабельності, структура грошових потоків та інші
Наймані працівники	- гарантія зайнятості; - розмір грошової винагороди за працю.	- Звіт керівництва	Наявність операційного прибутку, достатність грошового потоку
Постачальники	- регулярність платежів; - стабільність та тривалість співробітництва.	- Баланс; - ЗРГК; - Примітки до фінансової звітності.	Коефіцієнти ліквідності і платоспроможності, достатність грошового потоку
Покупці (клієнти)	- якість продукції та обслуговування; - підвищення споживчої вартості продукції; - тривалість співробітництва.	- Примітки до фінансової звітності; - Звіт керівництва.	Продуктивність (обсяг виробництва), напрями розвитку
Урядові органи та інші регулятори	- оцінка відповідності законодавству; - розмір податкових платежів; - розрахунок макро-економічних показників; - зайнятість трудових ресурсів; - формування рішень із економічного регулювання.	- Баланс; - ЗФР; - Примітки до фінансової звітності.	Валовий дохід, різні показники прибутку, структура активів, зобов'язань, витрат і доходів, показники продуктивності праці і плинності кадрів тощо

Продовження табл. 1.2

1	2	3	4
Експерти, радники, аналітики, аудитори	- стабільність фінансового стану; - відповідність встановленим вимогам; - максимізація рівня доходності.	- Баланс; - ЗФР; - Примітки до фінансової звітності.	Структура активів, зобов'язань, витрат і доходів; коефіцієнти ліквідності й ділової активності
Громадськість	- рівень екологічної безпеки; - наявність робочих місць; - добробут місцевих мешканців; - підтримка місцевих виробників.	- Примітки до фінансової звітності; - Звіт керівництва; - Звіт з екології	Структура витрат, відрахування на екологію; витрати на оплату праці та інші
Науковці	- проведення наукових досліджень	Усі форми фінансової звітності	Усі перераховані вище показники
Засоби масової інформації	- здійснення оглядів та публікацій	- Усі форми фінансової звітності; - Звіт керівництва.	Усі перераховані вище показники

Мета та структура фінансової звітності, принципи її формування можуть залежати від типу підприємства. Вивчення потреб користувачів фінансової звітності різних типів підприємств дає змогу визначити, чи до всіх суб'єктів господарювання можуть бути застосовані загальні принципи фінансової звітності.

Розглядаючи, наприклад, потреби користувачів фінансової звітності комерційних (орієнтованих на прибуток) та неприбуткових організацій, необхідно відзначити з одного боку спільність для обох типів підприємств таких понять, як підзвітність та оцінка ефективності управління, а також інформація про фінансовий стан. З іншого боку, спрямованість фінансової звітності комерційних підприємств на інвестора – постачальника ризикованого капіталу – вимагає обґрунтування ступеня вигоди здійснених вкладів та забезпечення рентабельності підприємства і його здатності генерувати грошові потоки у майбутньому, що для неприбуткових організацій є неактуальним.

Великі транснаціональні публічні структури, як правило, значно відрізняються від невеликих вітчизняних підприємств не тільки розмірами, публічною відповідальністю, а й користувачами фінансової звітності. У першому випадку користувачами звітності є учасники ринку цінних паперів, рейтингові агентства та інші зацікавлені особи. У другому випадку єдиними зовнішніми користувачами можуть бути банки, які не використовуватимуть фінансову звітність загального призначення, а вимагатимуть у позичальників необхідну їм

інформацію у вигляді «спеціальних фінансових звітів». Логічно припустити, що незважаючи на однаковість загальної мети фінансової звітності та її базової моделі для різних за розмірами та суспільним значенням підприємств, певні вимоги до розкриття інформації, наприклад щодо звітності за сегментами діяльності, можуть бути тільки відносно суб'єктів із складною організаційною структурою та розгалуженою діяльністю.

З урахуванням наведеного є підстави зробити висновок, що, по-перше, різні користувачі можуть мати різні потреби в інформації відносно фінансової звітності, а по-друге, ступінь агрегування інформації у фінансовій звітності може варіюватися залежно від ступеня та виду інтересу до неї, а також співвідношення «витрати-вигоди». Так, надання детальної інформації високої якості призводить до додаткових витрат, які можуть бути виправдані для публічних компаній, оскільки вона підвищує вартість капіталу на фінансових ринках, але є неприйнятною для невеликого підприємства.

Цікавим видається проведене у 2012 році дослідження австралійських науковців К. Хендлі (K. Handley), Е. Еванс (E. Evans), С. Райт (S. Wright) щодо інформаційних потреб користувачів та укладачів фінансової звітності непублічних компаній, побудоване на опитуванні 154 респондентів, до яких входили вчені, консультанти, члени Рад директорів, аудитори, клієнти, інвестори (існуючі й потенційні), конкуренти, постачальники та регулятори [556].

На основі проведеного опитування австралійські дослідники вивели рейтинг важливості форм і показників фінансової звітності із зазначенням причин важливості тієї чи іншої інформації (детально корисність форм і окремих показників фінансової звітності буде розглянуто у підрозділі 3.4), а також визначили, яку додаткову, крім фінансової, інформацію учасники опитування воліли б отримувати. Передумовою цього набору питань було вивчення потреб користувачів фінансової звітності непублічних компаній, які на даний час не задовольняються, беручи до уваги те, що звітність складається на підставі МСФЗ, зокрема МСФЗ для малого і середнього бізнесу. Поряд із бажаною інформацією опитувані повинні були зазначити, чому вона для них є важливою, й назвати альтернативні джерела для її пошуку. Результати дослідження наведені у додатках Ж.1–Ж.3.

Можна констатувати, що більшість з наведених у табл. Ж.3 пунктів містять інформацію, необхідну для управління підприємством, що підтверджує висловлену думку про те, що першочерговою метою звітності є забезпечення потреб управління та оцінка його діяльності. Однак, ця інформація, як показало опитування, не вимагається для публічного розкриття. Хоча користувачі фінансової звітності бажають отримувати інформацію про бюджети, відхилення, структуру витрат, продуктивність, списки клієнтів та прогнози грошових потоків і доходів, малоімовірно, що компанії будуть надавати цю інформацією відкрито, якщо на це немає вказівки у стандартах бухгалтерського обліку і фінансової звітності, адже метою звітності загального призначення, яка подається широкому колу осіб, не є задоволення специфічних потреб таких осіб. Однак необхідну інформацію можна отримати від керівників або власників підприємства, якщо мова йде про формування рішення щодо надання ресурсів такому суб'єкту, або коли запитуюча сторона має достатній вплив, аби вимагати цю інформацію.

Вивчення інформаційних потреб користувачів фінансової звітності сприяє розробці їх класифікації за різноманітними ознаками (рис. 1.13).

Цілком очевидно, що різні групи користувачів однаково потребують інформації щодо грошових потоків, рентабельності та платоспроможності, проте їх запити до складу звітності та ступеня пріоритетності показників, обсягу і змістового навантаження запитуваної інформації можуть суттєво відрізнятися.

Повне задоволення інтересів користувачів можливе або за умови складання окремих звітів для кожної категорії, або розширення обсягу інформації в одному звіті, розрахованому на всіх користувачів, більшу частину яких може не цікавити значна частина показників. Однак обидва варіанти порушують вартісне обмеження щодо корисної фінансової звітності. М.Р. Метьюс та М.Х.Б. Перера вважають: між бажанням різних сторін отримати якомога більше інформації та небажанням її власника зазнавати пов'язані з цим витрати, існують протиріччя. Тому обсяг інформації, що надається, коливається від обумовленого законом мінімуму до рівня значно вищого за цей мінімум; від найпростіших фінансових кількісних даних до складних кількісних та якісних відомостей, які можна знайти у звітах, що поєднують бухгалтерський облік та громадські зв'язки [264, с. 150].

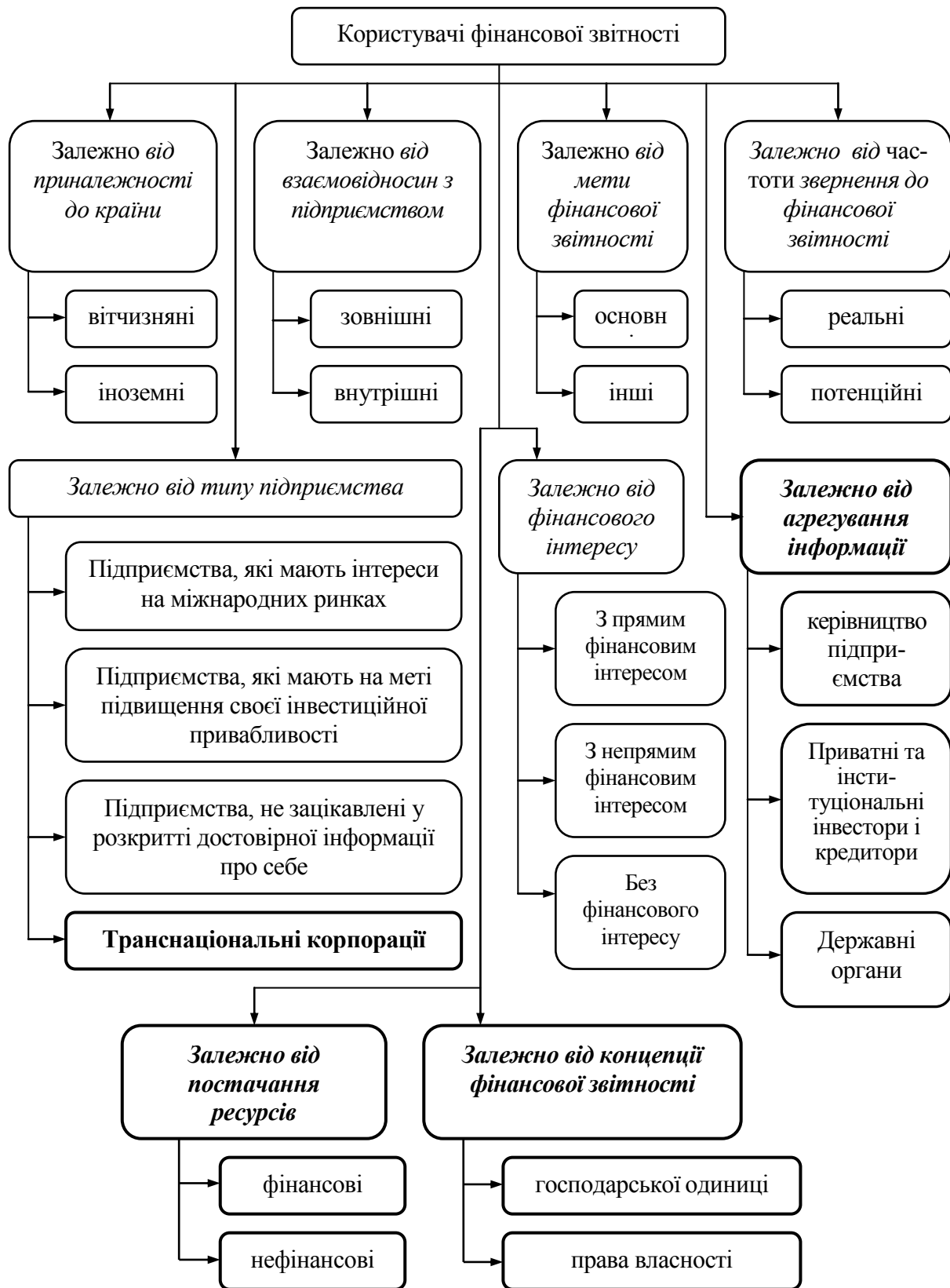

Рис. 1.13. Класифікація користувачів фінансової звітності

Джерело: адаптовано і доповнено (півжирним шрифтом) автором на основі [19]

Проведене дослідження класифікації користувачів фінансової звітності та їх інформаційних потреб уможливило формування таких висновків.

По-перше, основною метою фінансової звітності було і залишається формування інформації для здійснення управління суб'єктом господарювання. Функцію «прийняття рішень», яка сьогодні домінує у Концептуальній основі фінансової звітності 2010 р. та у працях більшості вітчизняних дослідників, вважаємо похідною від здійснення управління, оскільки вона орієнтована переважно на задоволення потреб тільки потенційних постачальників капіталу.

По-друге, незважаючи на те, що фінансова звітність орієнтована на задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів, пріоритетними користувачами фінансової звітності доречно визнавати дійсних власників (акціонерів) та керівництво підприємства (важлива роль при цьому відводиться фінансовому менеджменту), оскільки саме вони приймають рішення щодо розвитку діяльності підприємства, необхідності та обсягу інвестицій.

По-третє, різноманітність інформаційних потреб широкого кола користувачів фінансової звітності не дає змоги задовольнити їх в одному комплекті фінансової звітності. З цього випливає висновок щодо необхідності формування універсального комплексу з урахуванням потреб пріоритетної групи користувачів. Припускаючи, що в середині виділеної нами пріоритетної групи користувачів об'єктивно виникає конфлікт інтересів (принципал–агент), вважаємо, що формат фінансової звітності та методологія її формування повинна бути орієнтована на задоволення інтересів власників (акціонерів) підприємства, дійсних постачальників його капіталу.

По-четверте, враховуючи зростаючі потреби в інформації, важливою проблемою постає адекватність обсягу фінансової звітності можливостям її опрацювання на різних рівнях управління. Це породжує проблему агрегування звітної інформації залежно від рівня управління. Акад. М.Г. Чумаченко підкреслював: «у розробці рішень й управлінні загалом не повинні спостерігатися неповна та надлишкова інформація» [507, с. 104]. Брак інформації призводить до інтуїтивних оцінок замість обґрунтованих конкретними даними. Натомість надлишок інформації спричинює негативні

наслідки, розосереджуючи увагу керівника і відволікаючи його від першорядних питань. Оптимальним буде такий масив інформації, що залучається до вирішення завдань управління, який при мінімальних витратах дозволяє охопити всі сторони і аспекти останнього. Із зазначеного випливає необхідність наукового обґрунтування складу фінансової звітності та номенклатури статей фінансових звітів з метою їх максимальної аналітичної здатності для розробки обґрунтованих управлінських рішень.

1.4. Інформаційна парадигма фінансової звітності

Історія та сучасний стан бухгалтерського обліку та фінансової звітності – це розвиток і взаємодія різних облікових парадигм – сукупності теоретичних і методологічних професійних суджень, підходів та термінів, що прийняті науковою спільнотою в певний період часу та використовуються як фундаментальна модель для дослідження науки про бухгалтерський облік, інтерпретації, оцінки та систематизації наукових даних, для усвідомлення гіпотез та вирішення завдань, що виникають в процесі наукового пізнання. Розуміння змісту основних облікових парадигм та оцінка їх ролі у розвитку сучасної облікової практики дозволяють суттєво розширити межі професійної компетенції.

Парадигмальний підхід у дослідженнях розвитку системи бухгалтерського обліку в останні десятиріччя набув широкої популярності. Період, що охоплює кінець XX (з початку 90-тих років) – початок XXI ст., характеризується постійними прагненнями представників вітчизняної наукової спільноти сформувати нові теоретико-методологічні підходи до формування моделей бухгалтерського обліку і фінансової звітності, які б найбільше відповідали сучасним вимогам та умовам економічного та соціального розвитку суспільства. На це, зокрема, вказує проф. П.Я. Хомин, наголошуючи про необхідність «формаційного переходу до нової парадигми у зв'язку з соціальною, культурною, політичною та економічною модернізацією суспільства» [490, с. 13].

Вперше опис зміни парадигм бухгалтерського обліку здійснено проф. Я.В. Соколовим у його відомій праці «Історія розвитку бухгалтерського обліку» (1985 р.), в якій він виділив три парадигми бухгалтерського обліку: уніграфічну (просту), камеральну та диграфічну (подвійну). З того часу класифікація парадигм має вже досить значну історію і містить не один класифікаційний підхід, перелік яких постійно розширюється [421, с. 288]. Більше того, вітчизняні вчені, досліджуючи періодизацію розвитку обліку як науки та професії, основним її критерієм визначають формування наукових парадигм. Внаслідок цього, сьогодні в наукових працях можна налічити близько десятка новітніх парадигм бухгалтерського обліку, у яких враховано глобалізацію суспільно-економічних відносин, вплив інституційного середовища, впровадження МСФЗ, нові технології та об'єкти обліку тощо (додаток 3).

Досліджуючи становлення і розвиток парадигм бухгалтерського обліку, науковці розглядають звітність переважно як структурний елемент облікової системи. Характеризуючи парадигму інтернаціонального бухгалтерського обліку, проф. М.М. Шигун виділяє окремо мету бухгалтерського обліку і мету фінансової звітності [514, с. 137]. Це не дивно, адже в Україні за встановленою традицією звітність займає другорядну позицію відносно обліку. Дійсно, з хронологічної точки зору «процес ведення бухгалтерського обліку завершується агрегуванням фактичної інформації у встановленому форматі звітних документів» [352]. Проте «потреба широкого кола користувачів у документально підтвердженій звітній інформації задає вимоги до обліку як за спектром необхідних для виміру та відображення об'єктів, так і за методами облікових оцінок» [352]. Підтвердженням саме такого підходу є поступова заміна міжнародних стандартів бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти фінансової звітності, які визначають підходи не до обліку об'єктів, а до критеріїв визнання об'єктів у фінансовій звітності, методів їх оцінки та розкриття інформації. У певному сенсі це дає підстави говорити про наукову революцію в бухгалтерському обліку і формування нової парадигми, в якій центральне місце у проведенні досліджень належатиме фінансовій звітності.

Необхідно визнати, що окремими російськими вченими (А.М. Хоріним, В.Е. Керімовим, І.В. Алексєєвою) здійснено певні дослідження стосовно формування парадигми звітності з урахуванням орієнтації бізнесу на середньо– і довгострокову перспективу. Підхід професорів А.М. Хоріна та В.Е. Керімова полягає у заміні традиційної фінансової звітності звітом про вартість компанії та звітом про ризики [492, с. 69]. І.В. Алексєєва пропагує концепцію стратегічної звітності на основі показника доданої вартості капіталу як нової парадигми звітності комерційної організації, яка дасть змогу адаптувати бухгалтерську звітність до вирішення управлінських завдань [8, с. 5].

Класифікацію парадигм бухгалтерської звітності у розрізі складових облікової системи (користувачі звітності; предмет звітності; часові характеристики; форма подачі інформації) пропонують М.В. Корягін та П.О. Куцик. Характерною ознакою нової парадигми (перспективи розвитку) вчені називають орієнтацію на забезпечення надання поглибленої інформації про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства через формування фінансової, нефінансової та інтегрованої звітності [178].

Основна ідея доробок вчених щодо перспектив розвитку фінансової звітності полягає у необхідності внесення змін у чинний формат фінансової звітності. Цьому сприяє і звіт Міжнародної федерації бухгалтерів (далі - МФБ) «Інтегрування системи подання бізнес-звітності» (березень 2011 року), в якому зазначається, що користувачі звітності більше не здатні отримувати повне уявлення про фінансовий стан компаній із урахуванням ускладнених правил, введених у дію в останні роки [564]. Крім того, ознайомлення лише з фінансовою складовою не дає користувачам можливості оцінити якість та перспективи розвитку бізнесу. Нова форма звітності компанії повинна включати соціальні показники діяльності компаній, інтегровані з її економічними показниками, але водночас бути лаконічною, зручною та зрозумілою для всіх користувачів.

Мова йде про інтегровану звітність (звітність стійкого розвитку) – концепцію, мета якої полягає у поєднанні інформації про фінанси, громадський

нагляд, питання оточуючого середовища та соціальні аспекти в один чіткий, взаємопов'язаний та придатний для порівняння формат.

Втім, існують різні погляди на корисність інтегрованої звітності. На думку одних фахівців, інвесторів все частіше цікавить інформація про екологічні та соціальні програми підприємства і корпоративне управління, оскільки вони вважають їх показниками якісного керівництва та високої ефективності діяльності. Інші фахівці вважають інтегровану звітність абсолютно непотрібною для інвесторів. «Ми не повинні очікувати від компаній покращити світ за рахунок своїх акціонерів, – говорить Д. Вебб (D. Webb). – Натомість краще звернути увагу на якість корпоративного управління. Якщо вимагатиметься прибирати відходи, то компанії використовуватимуть ресурсощадні технології» [563]. На нашу думку, формування інтегрованої звітності є актуальним для крупних транснаціональних корпорацій, масштабність діяльності яких може мати дійсно соціальний ефект. Таких підприємств в Україні майже немає, тому доречність активізації розробок вітчизняних дослідників у напрямі інтегрованої звітності вважаємо дискусійною.

Ідея розробки та використання нової моделі бізнес-звітності не є новою. У періоди економічних катаклізмів «стало вже свого роду традицією... говорити про неспроможність старої моделі звітності бізнесу та закликати до істотного реформування - аж до розробки кардинально нового підходу. Історія таких дискусій починається з 70-х рр. минулого століття, і один той факт, що глобальне застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) узгоджується понад 30 років, дозволяє зрозуміти складність досягнення глобального консенсусу» [458].

Варто зауважити, що не тільки практична сторона реалізації нової моделі викликає ускладнення, але і на концептуальному рівні складно досягти єдиного підходу до «моделювання» нового формату як фінансової звітності, так і бізнес-звітності загалом. По-перше, постає питання, чи можливо визначити в усіх деталях інформацію, необхідну для розкриття, яка була би корисною. Поняття «корисність» настільки диверсифіковане за ринками, бізнесом і обставинами

функціонування компаній, що складно об'єктивно визначити, які показники приведуть компанію до успіху. По-друге, інтереси користувачів та фокуси їх уваги постійно змінюються. Оскільки процес оцінки бізнесу являє собою не механічне застосування моделі, а «творчий процес, де розглядаються всі релевантні фактори і дані без будь-яких обмежень» [458], то навіть виявлення потреб користувачів не дозволить отримати детальну схему, спираючись на яку можна побудувати найоптимальнішу й найефективнішу модель звітності.

Незважаючи на наведені вище застереження щодо розробки нового формату бізнес-звітності, у грудні 2013 року Міжнародним Комітетом з Інтегрованої Звітності (International Integrated Reporting Committee, IIRC) опубліковано Концептуальну основу інтегрованої звітності (далі – Концептуальна основа ІЗ). Автори вважають, що публікація Концептуальної основи ІЗ прискорить прийняття інтегрованої звітності в усьому світі. На сьогоднішній день її активно випробовують у 25 державах, 16 з яких – члени G20 (Великої двадцятки).

У Концептуальній основі ІЗ виділено вісім компонентів інтегрованої звітності, які нерозривно пов'язані один із одним і не є взаємовиключними (додаток К). Посилена концентрація уваги на середньо- і довгострокову стратегію підприємства, його структуру управління та перспективність у контексті оточуючого середовища, на нашу думку, відсувають на задній план інформацію про поточний фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарювання. Відстоюючи позицію важливості фінансової звітності як основи корпоративної звітності, вважаємо: у разі значних фінансових наслідків від соціальних та екологічних аспектів, вони повинні інтегруватися в систему фінансової звітності.

Своєю чергою, згідно з Концептуальною основою фінансової звітності 2010 року до фінансової звітності, крім названих п'яти форм, відносяться звіт керівництва і звіт про корпоративне управління (рис. 1.14). Розуміння фінансової звітності у складі цих трьох компонентів підкріплюється Директивою 2013/34/ЄС, яка вимагає від підприємств подання кожного у річному звіті підприємства, а також прийнятим IASB у грудні 2010 року Стандартом із практики МСФЗ «Коментарі керівництва».

Рис. 1.14. Ідентифікація компонентів фінансової звітності

згідно з Концептуальною основою фінансової звітності

Слід звернути увагу на те, що в описаних новітніх парадигмах бухгалтерського обліку переважна більшість авторів за базисну оцінку активів приймають справедливую вартість, вважаючи, що основною ознакою тенденцій розвитку МСФЗ є поступова відмова від історичної вартості на користь справедливої. Але це чи не найпоширеніша помилкова думка, оскільки як чинна Концептуальна основа фінансової звітності (2010), так і проект Концептуальної основи, що знаходиться на обговоренні, не надають переваги поточній або справедливій вартості у використанні їх як базової оцінки елементів фінансової звітності.

На думку голови Ради з МСФЗ Ганса Хугерв'юрста (Hans Hoogervorst), для багатьох видів економічної діяльності використання справедливої вартості в якості оцінювання може призвести до надання нерелевантної інформації. Немає необхідності у визначенні ринкової вартості активів, якщо вони використовуються для виробництва продукції або послуг. Наприклад, інформація про ринкову вартість автоматичного приладдя на заводі з автомобілебудування буде неактуальною, якщо підприємство має намір продовжувати використання цього приладдя для виробництва автомобілів [557].

Позиція Ради з МСФЗ при розробці стандартів полягає у застосуванні комбінованих оцінок залежно від виду активів чи зобов'язання та цілей їх використання з метою досягнення справедливого відображення інформації у фінансовій звітності:

- якщо певні види активів у поєднанні з іншими активами використовують для виробництва продукції або послуг, для їх оцінки доцільно застосовувати історичну вартість;
- якщо активи або зобов'язання використовують для торгівлі, для яких існує активний ринок, для їх оцінки доцільно застосовувати справедливую вартість;
- якщо активи чи зобов'язання дуже чутливі до змін ринкових цін або інших ризиків, вони повинні оцінюватися за справедливою вартістю.

З наведеного випливає, що оцінка за справедливою вартістю у балансі (звіті про фінансовий стан) на звітну дату є доречною для таких об'єктів як ринкові цінні папери або деривативи.

Повертаючись до дослідження парадигм фінансової звітності, необхідно відзначити роботу Н.З. Яцишин, в якій на основі оцінки сучасного стану гармонізації вітчизняної облікової системи з МСФЗ аргументовано теоретичні засади оновленої парадигми фінансової звітності [525, с. 7–8]. В основу даної парадигми, на думку автора, покладено чинну систему фінансової звітності України, що виникла і поступово склалася у результаті реформування системи бухгалтерського обліку в напрямі гармонізації з МСФЗ.

Відзначаючи вагомість досліджень з формування сучасних парадигм бухгалтерського обліку і звітності, слід підкреслити, що вони відображають здебільшого глобальні економічно–соціальні зміни у суспільстві. Між тим, доречно вивчати розвиток теорії та методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності у поєднанні з такими суміжними науками, як теорія інформації та фінансовий менеджмент. Такий міждисциплінарний підхід у проведенні досліджень, зазначає проф. С.Ф. Легенчук, «дозволяє подивитись під іншим кутом зору на існуючі в бухгалтерському обліку проблеми із застосуванням методологічного апарату іншої дисципліни» [209, с. 59–60].

Дослідження інформаційного аспекту фінансової звітності (підрозділ 1.1) дає підстави вести мову про застосування інформаційного підходу до вивчення її змісту, обсягу та методики формування, який ототожнюється з інформаційною парадигмою (на методологічному рівні), що базується на такому фундаментальному положенні: субстанцією різноманітних соціально–економічних явищ і процесів є інформація.

Таким чином, впорядкування інформації у фінансовій звітності повинно ґрунтуватися на дотриманні кібернетичних принципів організації проектування обробки економічної інформації, до яких слід віднести принципи: оптимальності показників; максимізації інформативності показників при мінімізації кількості; виключення дублювання потоків інформації; «конусності» побудови звітної інформації; максимального прискорення передачі звітної інформації до користувачів.

В основу розробки ефективної системи фінансової звітності повинен покладатися принцип оптимальності показників, який означає чітку продуманість структури масивів звітної інформації, що формується, обробляється та використовується. Кожен показник фінансової звітності має характеризуватися активним управлінським використанням, тому що тільки у цьому випадку виправдане його наведення.

Особливе значення на цій стадії має дотримання принципу максимізації інформативності показників при мінімізації їх кількості. Відповідно до цього принципу необхідно, щоб сформовані потоки звітної інформації при мінімальному обсязі містили максимум відомостей для оцінки суті питань, що вирішуються при виконанні функцій управління, і мінімум відомостей, що висвітлюють другорядні деталі. Система фінансової звітності повинна будуватися відповідно до інформаційних потреб управління, відображати стан економічного об'єкта і не містити показники, які не використовуються або використовуються мало, оскільки це ускладнює ефективне використання інформації в управлінні. Тобто жодного «запасу» показників «на всяк випадок» фінансова звітність не повинна містити.

Виконання цього принципу пов'язано з проблемою агрегування звітної інформації, рівень якого визначає ступінь аналітичності фінансових звітів. В.В. Патров і В. В. Ковальов вважають споконвічним питання про доцільність і

необхідний ступінь складності балансу, необхідності розширення складу його статей, введення додаткових групувань, адже чим вище рівень агрегування, тим менш аналітичний баланс [359, с. 15]. Низький ступінь агрегування призводить до безсистемності та некерованості великими обсягами даних, що циркулюють в системі. І навпаки, занадто велике агрегування даних може призвести до різкого скорочення їх інформативності та аналітичності.

В пошуку шляхів створення досконалішої інформаційної системи фінансової звітності практично дуже плідним виявляється застосування принципу «конусності» побудови звітної інформації, який зумовлює посилення агрегації її показників з підвищенням рівня управління. Тобто чим вища управлінська ланка, до якого надсилається «знизу» звітність, тим більш агрегованими повинні бути її показники, тим менше в них повинно відображатися деталей.

Звідси випливає цікавий висновок і наступний принцип: організацію інформаційних потоків слід здійснювати на основі чіткого обґрунтування їх ролі в реалізації всього комплексу функцій управління. Визначати кількість і склад потоків необхідно таким чином, щоб виключити усяку можливість дублювання та досягнути при цьому їх повного узгодження, взаємодоповнення для високоефективного задоволення інформаційних потреб системи управління.

Інформаційний підхід відображає методологічний аспект до формування парадигми фінансової звітності. Однак, оскільки фінансова звітність виступає інформаційним ресурсом фінансового менеджменту, тенденції її розвитку повинні базуватись на новітніх теоріях фінансового менеджменту. Так, одним із основних напрямів в управлінні фінансами корпорацій постає теорія асиметричної інформації, найвідомішими представниками якої є лауреати Нобелівської премії з економіки Джордж Акерлоф (George Akerlof), Майкл Спенс (Michael Spence) та Джозеф Стігліц (Joseph Stiglitz). Формалізація цієї теорії породжує нову парадигму в економічній науці. Цю концепцію можна характеризувати таким чином: окремі категорії осіб можуть володіти інформацією, що є недоступною для інших учасників ринку. Теорія асиметричної інформації заперечує основні

принципи неокласичної теорії функціонування ринкової економіки. Основні відмінності між обома теоріями наведені у додатку Л.

Згідно з теорією інформаційної асиметрії особи, які приймають рішення, схильні до конфіденційності, що дозволяє приховувати відомості про некомпетентні помилкові рішення, уникати відповідальності. Відсутність інформації у власника про реальний стан речей на підприємстві створює загрозу фінансової нестабільності, недоотримання очікуваних вигід або отримання прямих збитків, потенційного банкрутства. Подолання протиріччя між прозорістю і конфіденційністю відбувається через усвідомлення корисності прозорої фінансової звітності для всіх, в тому числі і для її укладачів.

Основні теоретичні висновки теорії асиметричної інформації по–перше, пояснюють об’єктивну неможливість методології бухгалтерського обліку одночасно і в рівному ступені задовольнити інформаційні потреби усіх груп користувачів в процесі побудови однієї моделі фінансової звітності, по–друге, передбачають в якості пріоритетних користувачів фінансової інформації керівників компанії та їх дійсних акціонерів, між якими, незважаючи на спільні загальні цілі (підвищення ефективності діяльності та максимізація прибутку компанії), існує конфлікт інтересів у межах агентської проблеми, по–третє, дають підстави визначити напрями розвитку фінансової звітності як методологічного інструменту в боротьбі з асиметричною інформацією, а в результаті – виділити сучасну парадигму фінансової звітності (рис. 1.15).

Отже, обґрунтування інформаційної парадигми фінансової звітності уможливлює розуміння основних ринкових чинників, що зумовлюють розвиток її методології, проектування обсягу та змісту фінансової інформації. Це сприятиме виявленню ключових тенденцій розвитку фінансової звітності, проведенню наукових досліджень, спрямованих на вирішення проблеми інформаційної асиметрії через підвищення транспарентності фінансової звітності, що відображатиме об’єктивну реальність господарської діяльності підприємств.

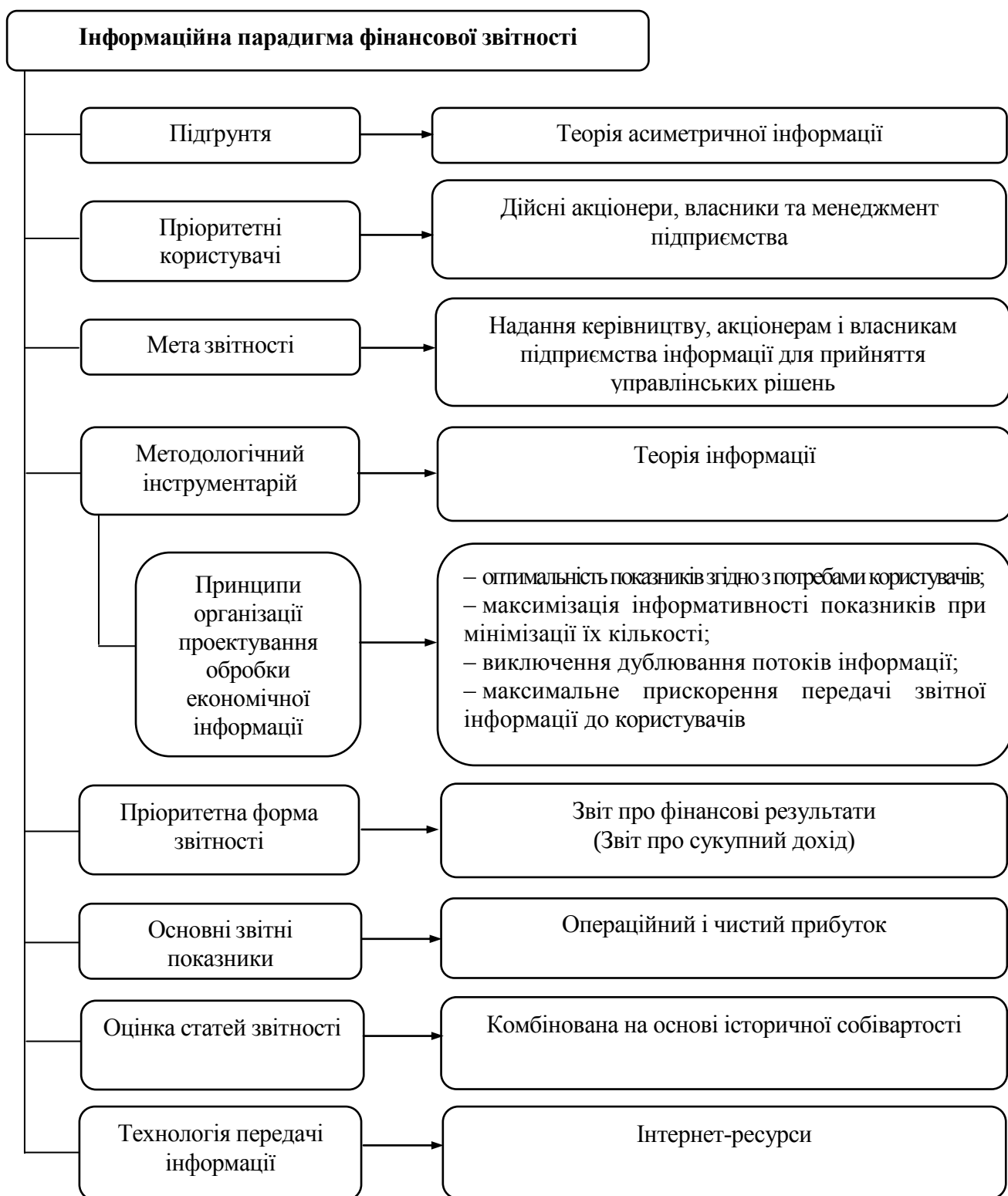

Рис. 1.15. Інформаційна парадигма фінансової звітності [авторська розробка]

Розглядаючи підвищення корисності фінансової звітності вітчизняних підприємств у розрізі їх відповідності міжнародним стандартам і потребам управління, вважаємо актуальними дослідження з таких фундаментальних питань:

- 1) перегляд концептуальних основ фінансової звітності;

- 2) удосконалення регулювання фінансової звітності у напрямі посилення взаємодії держави та громадсько-професійної спільноти;
- 3) удосконалення нормативно-правової бази фінансової звітності;
- 4) подальший перегляд положень (стандартів) фінансової звітності та їх своєчасна гармонізація з міжнародними стандартами;
- 5) досягнення консенсусу в принципах оцінювання елементів звітності з метою досягнення об'єктивного представлення релевантної інформації;
- 6) встановлення вимог до розкриття інформації у фінансовій звітності;
- 7) поліпшення процесів формування і передачі інформації через поширення використання сучасних інформаційних технологій;
- 8) підвищення вимог до професійної поведінки та рівня кваліфікації укладачів звітності.

Запропонований комплекс заходів можна покласти в основу концепції формування гармонізованої фінансової звітності, яка стане дієвим інструментом забезпечення стабільності та підвищення якості управлінських рішень на кожному ступені управлінської ієрархії, починаючи від окремо взятого суб'єкта господарювання і закінчуючи національною економікою.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки стосовно інформаційної природи фінансової звітності суб'єкта господарювання та її зв'язку з системою управління; діалектичної суперечності бухгалтерської і фінансової звітностей, їх мети та методів; впливу інформаційних потреб різних категорій користувачів на зміст і структуру фінансової звітності.

У сучасному суспільстві інформація відображає внутрішнє і зовнішнє середовища функціонування суб'єкта господарювання та є найважливішим стратегічним ресурсом системи управління. Фінансова звітність, реалізуючи кібернетичний підхід до концепції інформації, виступає тією інформацією, яка дозволяє зменшити невизначеність щодо фінансово-господарської діяльності

підприємства та її результатів через забезпечення комунікаційного зв'язку між керуючим органом і керованим об'єктом на підприємстві.

Управління економічним об'єктом завжди пов'язане з перетворенням економічної інформації, трактування сутності якої знаходиться у техніко-економічній або економічній площинах. Техніко-економічний підхід визначає інформацію як відомості та їх сукупність, що підлягають фіксації, обробці, збереженню, передачі з метою використання в управлінні, і реалізується через систему бухгалтерського обліку. Економічний підхід розуміє інформацію як відомості або їх сукупність, що відбивають стан соціально-економічних процесів і використовуються для здійснення функцій управління суб'єкта господарювання та його окремими ланками, і реалізується через систему звітності. З огляду на це, важливо розділяти облікову та звітну інформацію.

Взаємозв'язок фінансової звітності з інформацією загалом підтверджується наявністю у неї чітко визначених об'єкта, суб'єкта та сформульованих завдань. Суб'єктом фінансової звітності виступають укладачі та користувачі її інформації, об'єктом – безпосередньо суб'єкт господарювання (звітування), завдання полягають у забезпеченні інформаційних потреб користувачів. Фінансова звітність має свої джерела та одержувачів (адресатів), а також їй притаманні всі основні властивості інформації у цілому.

Незважаючи на те, що фінансова звітність орієнтована на задоволення запитів зовнішніх користувачів, неоцінна її роль в управлінні підприємством. Фінансову звітність необхідно розглядати як інформаційну базу фінансового менеджменту, котрий на її основі приймає рішення у сфері фінансового планування, структури капіталу підприємства, типів фінансування, дивідендної політики. Оскільки ефективність прийняття цих рішень залежить від оптимального масиву звітної інформації, важливим напрямом дослідження постає обґрунтування складу і структури фінансової звітності, максимально адаптованої до потреб фінансового менеджменту.

Аналіз економічної літератури з менеджменту виявив: основне завдання управління полягає у забезпеченні ефективності діяльності підприємства загалом та його окремих підрозділів, яке вимірюється показниками рентабельності. Це

доводить пріоритетність звіту про фінансові результати (звіту про прибутки і збитки) серед інших форм фінансових звітів, в якому формуються необхідні показники прибутку, котрі є базою для обчислення різних видів рентабельності.

У науково-методичній літературі з бухгалтерського обліку триває термінологічна дискусія щодо ототожнення чи розмежування бухгалтерської та фінансової звітності. На основі аналізу критеріїв зв'язку та відмінностей обґрунтовано процес трансформації бухгалтерської звітності у фінансову. Зіставлення концептуальних положень бухгалтерської та фінансової звітності дає змогу зробити висновок: мета обох звітностей одна – вони складаються для інформування зацікавлених користувачів, однак характерною рисою бухгалтерської звітності є балансовий принцип взаємозв'язку її показників, що витікає з подвійного запису даних на рахунках, показники яких складають основу формування бухгалтерської звітності. Порівняно з бухгалтерською склад, зміст, обсяги та методи отримання фінансової звітності є ширшими. Остання містить більший обсяг аналітичних розшифрувань та пояснюючих коментарів, що забезпечує її більшу придатність для прийняття рішень фінансового характеру.

Відповідно фінансовою звітністю слід вважати систему узагальнених показників, сформованих на підставі даних рахунків бухгалтерського обліку, та іншої релевантної фінансової інформації про суб'єкт господарювання за звітний період, призначену для широкого кола користувачів з метою здійснення управління та прийняття економічних рішень.

Умотивовано відокремлювати «фінансова звітність» як інформаційний продукт процес розкриття фінансової інформації про діяльність економічного суб'єкта і «фінансові звіти» як сукупність звітних форм, в яких наводиться інформація про економічний суб'єкт у вартісному вимірі і порядок формування якої визначено стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Реалізація концептуальних напрямів удосконалення формування фінансової звітності передбачає застосування системного підходу. З урахуванням зазначеного фінансова звітність як система включає такі елементи: користувачі фінансової звітності; мета фінансової звітності; регулювання; методологія формування фінансової звітності; принципи формування фінансової звітності; якісні

характеристики звітної фінансової інформації. Розвиток цих елементів сприятимуть гармонізації вітчизняної фінансової звітності з міжнародними стандартами та підвищенню корисності її інформації для вирішення управлінських завдань.

Життєздатною та цінною можна вважати ту систему фінансової звітності, яка задовольняє конкретні потреби користувачів. Своєю чергою, аперцепція користувачів звітності вимагає від керівництва суб'єкта господарювання застосування принципово нових підходів до формування звітних показників та методики їх розрахунку, оскільки підвищення їх суттєвості, значимості, прозорості дозволить розширити інформаційні рамки їх використання, перетворюючи звітність на суттєвий фактор прийняття аргументованих та ефективних управлінських рішень.

Користувачі фінансової звітності класифікуються за різними ознаками залежно від: приналежності до країни; типу підприємства; взаємовідносин із суб'єктом господарювання; від фінансового інтересу; типу інформації; постачання ресурсів; мети фінансової звітності; агрегування інформації; частоти звернення до фінансової звітності, концепції фінансової звітності. При цьому інтереси у них можуть збігатися, але вимоги до складу та ступеня пріоритетності показників у фінансовій звітності, обсягу та змістового навантаження запитуваної інформації суттєво відрізняються. Це визначає потребу у максимальному задоволенні інформаційних запитів користувачів фінансової звітності за умов розумної достатності інформації без порушення її об'єктивності.

Ідентифікація груп користувачів, зацікавлених в отриманні фінансової інформації про суб'єкт господарювання, нерозривно пов'язана з метою фінансової звітності. Світовою практикою виділено дві основні функції фінансової звітності: прийняття рішень та оцінка ефективності управління, які взаємно виключають одна одну. Історично основною метою фінансової звітності у суспільстві була оцінка ефективності управління, адже в основу якісної звітності покладене якісне управління, основними атрибутами якого є: захист прав власності, комунікація з власниками (акціонерам) підприємства, а також контроль над законністю операцій. Функція оцінки ефективності управління базується на принципі обачності та визнанні тільки реалізованих прибутків.

Згідно з чинною Концептуальною основою пріоритетною метою фінансової звітності визнано корисність у прийнятті рішень характеру «купівля/утримання/продаж». Разом з тим, для оцінки майбутніх грошових потоків існуючі та потенційні інвестори та кредитори потребують інформації про стан ресурсів та зобов'язань підприємства, а також ефективність і раціональність виконання управлінським персоналом своїх обов'язків щодо використання ввірених йому в управління ресурсів. Таким чином, значна частина інформації однакова для забезпечення обох цілей фінансової звітності, тому при визначенні мети фінансової звітності слід виходити з того, яка з них може дати найкращий результат суспільству.

Сучасна Концептуальна основа фінансової звітності передбачає такі її компоненти: звіт керівництва, в якому наводиться основа для розуміння форм фінансових звітів, звіт про корпоративне управління, що характеризує ефективність роботи і відповідальність Ради директорів для досягнення стратегічної мети, та фінансові звіти як сукупність звітних форм, в яких наводиться інформація про економічний суб'єкт у вартісному вимірі і порядок формування якої визначено стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Розвиток методології фінансової звітності знаходиться під впливом теорій фінансового менеджменту, інформаційні потреби якого вона покликана задовольняти. Функціонування ринкової економіки в умовах асиметричної інформації дають підстави визначити напрями розвитку фінансової звітності як методологічного інструменту в боротьбі з асиметричною інформацією, а в результаті – виділити сучасну парадигму фінансової звітності, в основу якої покладено основні принципи організації проектування обробки економічної інформації: оптимальності показників; максимізації інформативності показників при мінімізації їх кількості; виключення дублювання потоків інформації; «конусності» побудови звітної інформації та максимального прискорення передачі звітної інформації до користувачів. Це забезпечує узгодження якісних характеристик звітної фінансової інформації з вимогами ефективного здійснення функцій і завдань управління господарською діяльністю підприємства.

Положення першого розділу дисертації висвітлені у працях автора [280, 284, 289, 313, 315, 326, 329, 336].

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Якісні характеристики звітної фінансової інформації

У сучасних умовах фінансова звітність є важливою передумовою організації ефективних бізнес–стосунків учасників ринкових відносин. Щоб стати реальним фактором ділового обороту, інформація, що міститься у фінансовій звітності підприємства, повинна відзначатися якісними характеристиками, нести необхідне зацікавлення користувачам змістовне навантаження. Якісні характеристики звітної фінансової інформації обумовлюють корисність фінансової звітності для прийняття рішень різними групами користувачів і є «стандартами оцінки» [39], що підтверджують корисність цієї інформації.

Якість – це комплексне інтегруюче поняття. Згідно з трактуванням Міжнародної організації зі стандартизації поняття «якість» означає сукупність властивостей та певних ознак, характеристик продукції чи послуги, які надають їм спроможність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби [455, с. 293].

У ринковій економіці якість, що характеризує ефективність фінансово-господарської діяльності суб'єктів суспільного виробництва, виступає найважливішим фактором інвестиційної привабливості підприємств. Причому якість фінансової інформації розглядається як складова загальної системи якості, куди також входять компоненти: якість продукції, якість праці та якість менеджменту.

За визначенням Є.С. Соколової, якість фінансової інформації – це «сукупність суттєвих властивостей, які можуть бути кількісно оцінені системою показників, що визначають ступінь задоволення потреб користувачів фінансовою інформацією в ринкових умовах при оптимальних витратах на формування цієї інформації» [455, с. 295].

Запропоноване визначення передбачає створення системи кількісних та якісних показників оцінки якості інформації, що наводиться у фінансовій звітності,

як засобу задоволення інформаційних потреб учасників бізнес-процесів. Ступінь задоволення потреб і запитів цих користувачів від використання фінансової інформації обумовлює її корисність.

Таким чином, корисній фінансовій інформації притаманні певні якісні характеристики, під якими більшість авторів розуміє атрибути корисності інформації; ознаки, що визначають придатність фінансової звітності для прийняття рішень користувачами; критерії її оцінки [60, с. 63; 83, с. 4; 104, с. 46; 361, с. 208; 486, с. 89; 516]. На нашу думку, *якісні характеристики фінансової інформації* – це об’єктивні властивості інформації, які проявляються під час її формування та використання.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» якісними характеристиками інформації, наведеної у фінансових звітах, є: дохідливість, доречність, достовірність та зіставність [269]. Незважаючи на це, їх склад та зміст все ще залишаються предметом наукових дискусій. Визнані в Україні якісні характеристики не повною мірою узгоджуються з тими, що зазначені в Концептуальній основі версії 2010 року.

По-перше, окремі науковці [34, 64, 104, 343] формують якісні характеристики облікової (обліково-аналітичної), а не фінансової, інформації. З одного боку, це може означати, що вони прирівнюють поняття облікової та фінансової інформації і тому визначають додаткові ознаки, з іншого – навпаки, їх відокремлюють.

Варто зазначити, що за часів колишнього Радянського Союзу в науково-методичній літературі та нормативній базі до бухгалтерської звітності висувалися певні вимоги. Тільки з реформуванням системи бухгалтерського обліку і звітності в Україні було сформульовано поняття «якісні характеристики», які, своєю чергою, були запозичені з концептуальних положень фінансової звітності США та МСФЗ. Дослівний переклад SFAC (Statement of Financial Accounting Concepts – Положення з концептуальних основ фінансового обліку (США)) № 2 звучить «Якісні характеристики облікової інформації». Хоч реально мова йде про інформацію, яка міститься у фінансовій звітності, дослівний переклад (без заглиблювання у сутність)

сприяв паралельному використанню у вітчизняній літературі якісних характеристик як облікової, так і фінансової інформації.

По-друге, дослідники окремо виділяють вимоги до облікової (фінансової) інформації або до самої звітності (що, на нашу думку, є пережитками радянської системи обліку), причому одні – ототожнюють їх із якісними характеристиками [41; 470; 505, с. 142], інші, навпаки, виокремлюють [34, 60, 516], хоч перелік вимог і характеристик, що наводиться такими авторами, часто збігається. Слід зауважити, що вимоги висуваються користувачами, але не до інформації, яка міститься у звітності, а до самої звітності, її формату, методики складання. А інформація – це зміст, сутність, характер звітності, що відповідає певним ознакам (характеристикам) для набуття корисності.

По-третє, у науковій літературі простежується неоднозначність поглядів щодо переліку самих якісних характеристик. Як зазначає проф. М.М. Шигун, «...питання якості інформації... розкривається авторами по-різному, ... наводяться різні за змістом і значенням ознаки і властивості. ... кожен дослідник вказує, що саме ним наведені характеристики, є найбільш значимими і важливими для користувачів» [516, с. 202]. Так, до якісних характеристик облікової (фінансової) інформації різні автори відносять: достовірність, своєчасність, захищеність, актуальність, оперативність, цілісність, повноту, безпомилковість, терміновість, конфіденційність, вибірковість [105]; безперервність, циклічність, масовість, суттєвість, складність розрахунків [34], відкритість, можливість бути перевіреною, підзвітність, нейтральність (неупередженість), регламентацію, прозорість, повноту [516]. Інколи у складі характеристик окремо перелічують їх компоненти [104, 343 та ін.].

Аналіз якісних характеристик, які виділяють автори, підштовхує до висновку, що окремі з них:

- не завжди обґрунтовані (конфіденційність, регламентація, підзвітність);
- повторюють одна одну (відкритість і прозорість);
- суперечать одна одній (конфіденційність та відкритість);
- зокрема відкритість, прозорість, ясність, цілісність, адекватність, обґрунтованість та ін., є, по суті, іншими словами для опису інформації, яка наділена

такими характеристиками, як доречність, достовірність, порівнянність, можливість перевірки, своєчасність та зрозумілість.

Однак необґрунтовано велика кількість ознак не зробить інформацію більш корисною і, відповідно, якіснішою, адже чим більшим є перелік якісних характеристик, тим важче досягти збалансованості між ними.

У переглянутій FASB та IASB Концептуальній основі версії 2010 року погоджено якісні характеристики фінансової інформації. Їх поділено на дві категорії: основоположні та посилюючі (рис. 2.1). Крім структурних змін якісних характеристик, було змінено їх зміст та обмеження щодо застосування. У додатку М наведено стислий огляд подібностей та розбіжностей між Положенням з концептуальних основ фінансового обліку № 2 (SFAC 2) та Концептуальними основами 1989 і 2010 років у частині якісних характеристик.

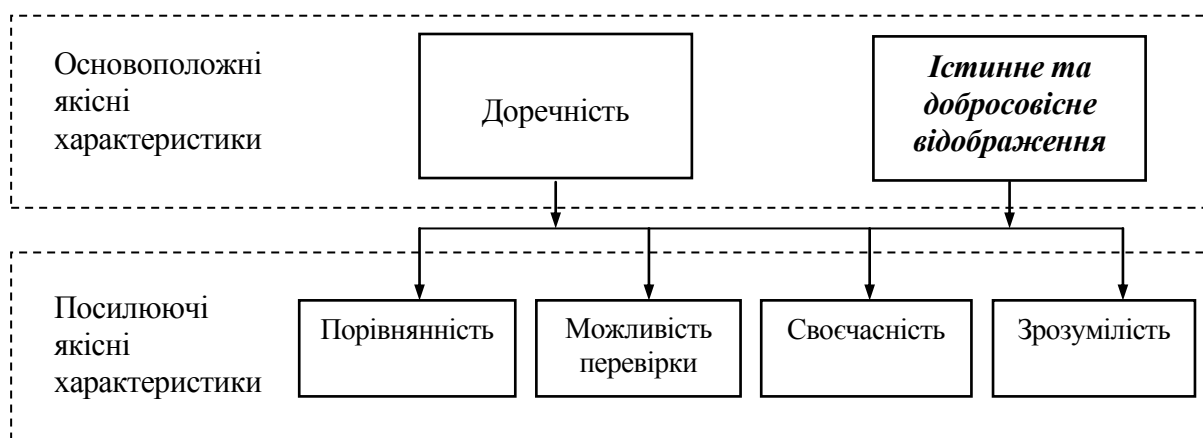

Рис. 2.1. Якісні характеристики звітної фінансової інформації відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності (2010)

Примітка. Курсивом і напівжирним шрифтом виділено авторське трактування терміну «faithful represented».

Щоб бути корисною, інформація повинна обов'язково бути доречною (relevant) та істинно і добросовісно відображеною (faithful represented). Однак доречність та істинне і добросовісне відображення може проявлятися по-різному, тому, створюючи інформацію, слід намагатися досягти компромісу між цими двома якісними характеристиками.

Порівнянність (comparability), можливість перевірки (verifiability), своєчасність (timeliness) та зрозумілість (understandability) є якісними характеристиками, що підсилюють корисність інформації, що є доречною та істинно і добросовісно відображеною. Посилюючі якісні характеристики також можуть допомогти визначити, яку з двох альтернатив обрати, якщо вони однаково доречні та істинно і добросовісно відображені.

Нижче подамо характеристику кожній із наведених якісних властивостей звітної фінансової інформації.

Доречність (relevance)

У перекладі з англійської слово *relevance* означає доречність, значимість, актуальність, суттєвість, важливість, обґрунтованість, адекватність, відповідність запиту. Цілком виправдано, що доречність залишається першою і незмінною характеристикою корисної інформації, визнаною і FASB, і IASB.

Доречність інформації означає її здатність впливати на прийняття рішень користувачами, допомагаючи вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтверджувати та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому [269]. Доречна інформація – та, яка є актуальною для конкретної задачі, мети та періоду часу.

Фінансова інформація вважатиметься доречною, якщо вона має прогностичне (predictive value) і підтверджувальне значення (confirmatory value).

Інформація про фінансовий стан та результати діяльності у минулих періодах буде корисною, якщо на її основі є можливість здійснити перш за все оцінку і прогнозування потенційних грошових потоків, перспектив розвитку, динаміки котирувань на цінні папери та здатність суб'єкта господарювання виконувати свої зобов'язання вчасно, розширення чи скорочення масштабів бізнесу та інших питань, якими безпосередньо зацікавлені користувачі звітності. Проте це не означає, що у фінансовій звітності потрібно наводити певні прогнозні показники. Але інформація повинна давати змогу відслідковувати тенденції основних параметрів економічної ефективності підприємства.

Концептуальна основа (1989) одним із компонентів доречності визначала підтверджувальну роль фінансової інформації, у той час як SFAC № 2 – зворотний

зв'язок (feedback). При розробці нової Концептуальної основи (2010) Ради зробили висновок, що підтверджувальне значення та зворотний зв'язок мають однакове значення, і дійшли згоди про використання саме терміна «підтверджувальне значення» [594].

Таким чином, підтверджувальне значення фінансової інформації «забезпечує зворотний зв'язок, у результаті якого користувачі підтверджують, спростовують або коригують свої попередньо зроблені оцінки щодо об'єкту їх економічного інтересу» [142, с. 57]. За словами З.С. Туякової, «використання різноманітних концептуальних підходів до вартісного вимірювання об'єктів бухгалтерського спостереження дозволяє виконувати вимогу доречності інформації, поданої у фінансовій звітності. Наприклад, для аналізу минулих подій доречне використання бухгалтерської концепції оцінки об'єктів обліку» [473].

Прогностичне та підтверджувальне значення фінансової інформації взаємопов'язані. Інформація з прогностичним значенням часто має і підтверджувальне значення. Так, інформацію про дохід за поточний рік, яку можна використати як основу для передбачення доходів у майбутні роки, можна також зіставляти з передбаченнями доходу за поточний рік, зробленими у минулі роки. Результати таких зіставлень здатні допомогти користувачеві виправити та вдосконалити процеси, що використані для побудови таких попередніх передбачень.

Чорногорська дослідниця А. Л. Філіповіч вказує, що доречна інформація – дуже широке поняття, тому, оцінюючи якість інформації, слід звертати увагу також на її характер (економічну сутність) та розмір, які повинні бути проаналізовані у світлі конкретних обставин [552]. У деяких випадках тільки характеру інформації достатньо для того, щоб підтвердити її доречність. Зокрема, повідомлення про новий сегмент бізнесу суб'єкта господарювання здатне вплинути на оцінку його ризиків та можливостей, незалежно від суттєвості результатів, досягнутих новим сегментом у звітному періоді.

У кожній конкретній економічній ситуації доречність інформації визначається ступенем її аналітичності. Надмірна аналітичність даних може

зробити інформацію зайвою для користувачів. Цей фактор насамперед визначає структуру елементів фінансової звітності та ступінь агрегування її показників.

Суттєвість (materiality)

Суттєвість або матеріальність – це характерний для кожного суб'єкта господарювання аспект доречності, що базується на характері, значущості, вартісній величині статей фінансової звітності. Це поняття тісно пов'язане з принципом повного розкриття: інформація вважається розкритою, коли розкриті всі суттєві її деталі. Так звані «несуттєві» елементи, операції та події не виокремлюються у фінансовій звітності, а, відповідно, інформація, яка вважається бухгалтерами несуттєвою, не розкривається інвесторам, кредиторам та іншим користувачам фінансової звітності. Проте існує думка, що в окремих випадках інвестори приділяють більше уваги саме випущеній, несуттєвій інформації [527]. С.М. Бичкова та Т.М. Алдарова підкреслюють: ігнорування принципу суттєвості може призвести до втрати економічності та раціональності інформації [42].

Феномен суттєвості давно вже цікавить бухгалтерську та аудиторську спільноту. Наведені нижче визначення суттєвості певною мірою розкривають зміст цього поняття.

SFAC № 2 суттєвість визначено як величину пропуску або викривленого розкриття фінансової інформації, що, за супутніх обставин, робить ймовірним зміну економічного рішення, прийнятого зацікавленими користувачами на основі цієї інформації [588].

Виходячи з наведеного, тільки користувач фінансової звітності має право визначити рівень суттєвості інформації. Оскільки фінансова звітність пов'язана з досить широким колом користувачів, кожен із них відрізняється своїм уявленням про рівень суттєвості. Так, для існуючих інвесторів компанії суттєвою є інформація про результати діяльності підприємства, динаміку прибутку і реальність активів. Для потенційних інвесторів суттєвою буде інформація про фінансову стійкість підприємства, потенційні зміни попиту на вироблену продукцію, рентабельності вкладень і реальності інвестиційних проектів.

Комісія з цінних паперів і бірж США пояснює суттєвість так: «Термін «суттєвість», характеризуючи вимоги до подання інформації щодо будь-якого об'єкта, обмежує необхідну інформацію до тих питань, про які необхідно проінформувати інвестора» [527].

Згідно з Положенням бухгалтерського обліку № 1031 «Суттєвість» (Австралія) «пропуск або викривлення елементів є суттєвим, якщо вони можуть, окремо або у сукупності, вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру неподання або викривлення, виходячи із супутніх обставин. Розмір або характер елементу, або поєднання того й іншого, може бути визначальним фактором» [526].

Відповідно до Концептуальної основи подання фінансових звітів інформація є суттєвою, якщо її відсутність або неправильне подання може вплинути на рішення, які приймають користувачі на основі фінансової інформації про конкретний об'єкт господарювання, що звітує [594].

Це визначення збігається з визначенням, наведеним у Законі України «Про аудиторську діяльність» [123]. Тому немає значення, чи мало місце навмисне або ненавмисне викривлення звітності. Головне – який розмір викривлення, що спричинило помилкові висновки або рішення кваліфікованого користувача.

Згідно з Інструкцією про порядок формування показників бухгалтерської звітності у Республіці Білорусь [140] «показник вважається суттєвим, якщо його нерозкриття може вплинути на економічні рішення зацікавлених користувачів, що приймаються на основі звітної інформації. Рішення організацією питання, чи є даний показник суттєвим, залежить від оцінки показника, його характеру, конкретних обставин виникнення». А наведена у Рекомендаціях з визначення рівня суттєвості в аудиті дефініція [420] аналогічна тій, що міститься у SFAC № 2.

Відповідно до ПБО «Виправлення помилок у бухгалтерському обліку та звітності» 22/2010 (Росія) «помилка визнається суттєвою, якщо вона окремо або у сукупності з іншими помилками за один й той самий період може вплинути на економічні рішення користувачів, що приймаються на основі бухгалтерської звітності, складеної за цей звітний період» [381].

В Україні сутність понять «суттєвість» та «суттєва інформація» викладено у НП(С)БО 1 [269] та Листі Мінфіну «Про суттєвість у бухгалтерському обліку» [403], згідно з якими суттєвість – це характеристики облікової інформації, що визначають її здатність впливати на рішення користувачів фінансової звітності.

Наведені дефініції суттєвості аналогічні за змістом, але не дають бухгалтерам практичної відповіді на питання, яким чином слід її застосовувати; лише визнають, що розгляд окремої інформації як суттєвої чи несуттєвої відображає професійне судження (думку) бухгалтера, який складає цю звітність, або аудитора, який її підтверджує [331, с. 312]. Це означає: бухгалтери повинні прийняти переконливу та логічну форму судження щодо рівня суттєвості.

Концепція суттєвості визначає кілька основних підходів до формування фінансової звітності:

1) представлення у фінансовій звітності кожного суттєвого класу за характером статей окремо;

2) визначення впливу пропусків та викривлень на прийняття рішень користувачами;

3) необхідність розкриття у примітках до фінансової звітності інформації про суттєві факти та події, що спостерігалися у звітному періоді та після дати балансу, які чинять значний вплив на фінансовий стан та репутацію суб'єкта.

Ознаками суттєвості облікової чи звітної інформації є її кількісні та якісні характеристики, важливі для користувачів такої інформації. Кількісною ознакою є рівень (поріг, «точка відрізу» - cut-off point) суттєвості, під яким розуміють сукупний розмір допустимих викривлень даних фінансової звітності, що не впливає на якість рішень, які приймаються користувачами на основі аналізу цієї звітності. Поріг суттєвості може бути абсолютною чи відносною величиною.

Абсолютна величина розраховується як розмір допустимої помилки у встановленій сумі, що буде вважатися суттєвою незалежно від інших обставин. Вона використовується досить рідко. Дійсно, сума в 10 тис. грн. може бути значною для невеликого підприємства, однак для великого холдингу вона навряд чи виявиться суттєвою. З іншого боку, окремі аудитори вважають, що похибка

понад певний розмір вважатиметься суттєвою в будь-яких умовах. Наприклад, сума у 100 тис. грн. буде суттєвою незалежно від інших обставин.

Відносна величина встановлюється у відсотковому відношенні до відповідної прийнятої базової величини і є, на думку Богопольського А.Б., навіть більш релевантною в ролі якісної характеристики звітності [20, с. 75]. Чим більший кількісний показник рівня суттєвості, тим нижчий встановлений рівень суттєвості і тим більша за розміром сумарна помилка вважається допустимою для даної звітності. Так, рівень суттєвості, розрахований як 10% від валюти балансу, в 5 разів нижче від рівня суттєвості, розрахованого як 2 % від валюти балансу.

Відносні величини можуть встановлюватися як у вигляді точкових, так і у вигляді діапазонних значень. Зважаючи на професійне судження щодо суттєвості як бази для прийняття рішення про достовірність статті (звітності), застосування діапазонних меж є переважним. Наприклад, при встановленні рівня суттєвості у 3%, у разі помилки в 2,999% стаття буде визнана достовірною у суттєвих аспектах, а у разі помилки у 3,001% – недостовірною. При цьому різниця може становити кілька копійок. У разі встановлення діапазону, наприклад, 2-4%, при помилці до 2% сума буде визнана достовірною, а понад 4% – ні.

За базу розрахунку рівня суттєвості може обиратися одна з трьох груп показників: а) залишки на рахунках бухгалтерського обліку; б) значення окремих статей балансу; в) показники фінансової звітності. У кожному конкретному випадку вибір тих чи інших рахунків, статей та показників залежить від якісних та кількісних характеристик фінансової інформації. При цьому можуть використовуватися як підсумкові, так і усереднені показники поточного року, а також значення фінансових показників попередніх років, але з урахуванням динаміки їх зміни.

Основна проблема визначення і застосування порога суттєвості полягає у відсутності єдиного критерію суттєвості на міжнародному рівні – регулюючі органи «відсторонюються від визначення чітких характеристик суттєвості інформації» [503, с. 31]. Проте вчені вважають, що «уніфікований підхід до застосування цієї важливої концепції забезпечить високоякісний рівень

підготовки фінансових звітів» [193, с. 431]. Дослідження іноземних [371, 420, 521, 554] та вітчизняних джерел [403] свідчать, що зазвичай рівень суттєвості як в аудиті, так і при розкритті інформації фінансової звітності встановлюють у 5%.

Певні кількісні індикатори, що згадуються в деяких МСФЗ (наприклад, 10-та 75%-ві пороги визначення звітних сегментів у МСФЗ 8 «Операційні сегменти» або 10%-вий коридор при обліку пенсійних зобов'язань), «жодною мірою не є показниками суттєвості у тому сенсі, в якому йдеться у Концептуальній основі МСФЗ. Зокрема, в МСФЗ 8 ці відсоткові пороги дані для послідовного розкриття однорідної інформації за сегментами всіма підприємствами у порівнянному та зручному для користувача форматі для уникнення ситуації, коли, наприклад, дві подібні та однаково структуровані компанії можуть розкрити зовсім різну кількість звітних сегментів: одна – 3, інша – 33» [20, с. 76].

На практиці критерії суттєвості можуть бути виражені у відсотках до валюти балансу (для балансових статей) та до загальної виручки від реалізації (для статей звіту про фінансові результати/прибутки і збитки). Зазвичай такі пороги для практичних цілей визначення матеріальності статей залежать від конкретної компанії, її аудитора та встановлюються у достатньо широкому діапазоні: від 0,5 до 5% відповідного порога. В табл. 2.1 наведено пороги (діапазони) суттєвості, прийняті у різних країнах.

Таблиця 2.1

Пороги (діапазони) суттєвості, прийняті у різних країнах

База для визначення порога суттєвості	Країна						
	США	Велика Британія	Шотландія	Австралія	Росія	Білорусь	Україна
Валюта балансу	4,5-5,5%	-	5%	-	5 %	2%	5 %
Власний капітал	1-2%	-	-	-	-	10%	-
Чистий прибуток	5-10%	10-15%	5-10%	-	-	5%	1-2%
Будь-яка наведених ³	-	-	-	5-10%	-	-	-

Незважаючи на існування кількісних показників, фахівці переконані, що під час вирішення конкретних питань перевагу слід надавати якісним факторам. У бюлетені SAB 99 (Staff Accounting Bulletin (SAB) – Бюлетень Комісії з цінних паперів та бірж – періодичне видання з інтерпретації правил та практики бухгалтерського обліку, що рекомендуються до застосування Комісією) із цього приводу сказано: «Числові пороги можуть забезпечити основу для попереднього припущення щодо несуттєвості сум, однак вони не можуть замінити повного аналізу» [585]. І далі: «... якісні фактори можуть призвести до викривлення кількісно невеликих сум, які будуть суттєвими» [540].

До серйозних порушень, не суттєвих за кількісними ознаками, відносять порушення, що можуть спричинити санкції, здатні поставити нормальну роботу суб'єкта господарювання під загрозу. Наприклад, порушення, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність керівників, або штрафні санкції, що накладаються на підприємство і є вагомими, зокрема здійснення діяльності, що підлягає ліцензуванню, без відповідної ліцензії, шахрайство, незаконні виплати та надходження, незалежно від їх кількісного значення, незаконне використання чужого товарного знаку та інше. Також враховуються принципово неправильні підходи до здійснення господарських операцій та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку, некоректні алгоритми розрахунків тощо. У додатку Н наведена блок-схема прийняття рішення щодо суттєвості.

Через подвійний вплив кількісних та якісних факторів концепцію суттєвості важко застосовувати у роботі, і намагання встановити єдиний узгоджений стандарт є марними. Крім того, суттєвості притаманний значний суб'єктивізм: те, що один бухгалтер (аудитор) вважає суттєвим, інший оцінить як незначну інформацію. У такому випадку слід аргументовано доводити обґрунтованість своєї позиції. З цього випливає максима: «стрижнем нової парадигми бухгалтерського обліку є індивідуальна професійна відповідальність кожного окремого фахівця» [503, с. 31].

Істинне і добросовісне відображення (faithful representation)

Поняття «faithful representation» у Концептуальній основі (2010) замінило більш відоме «reliability», яке українською мовою найчастіше перекладається як

«достовірність». Оскільки ці зміни й досі не торкнулися системи фінансової звітності України, виникає низка логічних запитань: 1) що вкладається у нове поняття, запропоноване FASB та IASB; 2) як Україні слід відреагувати на зміни у Концептуальній основі.

Поняття достовірності фінансової звітності не є принципово новим для вітчизняної системи бухгалтерського обліку, оскільки достовірність звітних даних завжди була першою та неодмінною вимогою бухгалтерської звітності соціалістичних підприємств [40, 49, 192, 273, 499]. Однак, зміст, який закладався у це поняття за радянської системи обліку і зберігся у підсвідомості суспільства до теперішнього часу, суттєво відрізняється від розуміння його в англосаксонській системі бухгалтерського обліку, яка здійснює все більший вплив на методологію й організацію бухгалтерського обліку та звітності в Україні в контексті реформування його у напрямі адаптації до МСФЗ.

На основі аналізу законодавчих і нормативних актів України Т. М. Рибкіна стверджує, що «чітке поняття достовірності інформації, відображеної у фінансовій звітності та бухгалтерській документації... відсутнє» [422]. У вітчизняній практиці достовірною інформацією довгий час вважалася та, яка була складена у чіткій відповідності до вимог нормативних документів, документально обґрунтована, економічно правильно відображена в грошовій оцінці за прийнятою методологією на синтетичних та аналітичних рахунках [199, с. 204; 273, с. 215]. Відповідно до Положення № 250 [388] достовірність бухгалтерського обліку і звітності забезпечувалась тотожністю даних аналітичного обліку оборотам і залишкам за рахунками синтетичного обліку на перше число кожного місяця. НП(С)БО 1 головною вимогою до достовірності звітності визнано відсутність у ній помилок та перекручень [269]. Отже, наведені тлумачення достовірності, на наш погляд:

- 1) відображають нормативно регульований підхід до її визначення;
- 2) не повною мірою відповідають концепції МСФЗ щодо корисності інформації (через відсутність критеріїв).

Дослідники зазначають, що застосування поняття «достовірність» інформації/фінансової звітності залежить від того, в якій обліковій системі воно

використовується» [584]. Автори [99, 415] вказують, що на даний час сформувалося два основних підходи до визначення поняття достовірності фінансової звітності, які відповідають різним фінансовим культурам, різним напрямам правового регулювання бухгалтерського обліку, прийнятого у своїх облікових системах:

- згідно з першим підходом достовірність фінансової звітності означає її відповідність нормативно закріпленим правилам (нормативно регульований або жорстко регламентований підхід);

- відповідно до другого підходу поняття достовірності фінансової звітності ототожнюється з реальним та об'єктивним відображенням факторів господарського життя, що досягається не стільки дотриманням інструкцій, скільки «вільним висловленням професійного судження бухгалтера при складанні звітності» [98] (підхід «true and fair view», який Я.В. Соколов, С.М. Бичкова та В.В. Ковальов перекладають як «істинне та добросовісне уявлення» [166, с. 172; 450, с. 87].

Перший підхід притаманний тим країнам, законодавство яких побудоване на основі Римського права (Італія, Німеччина, Росія, Україна, Франція, Швеція та інші країни). Існує думка, що такий підхід викликає високий ступінь довіри користувачів, проте прибічники другого підходу вважають, що ототожнювати достовірність із приписами нормативних документів є «справою не зовсім коректною» [450, с. 87]: по-перше, в нормативних документах неможливо передбачити всі аспекти господарської діяльності підприємств; по-друге, дотримання законодавчих норм не гарантує правильності та об'єктивності відображення особливостей оточуючого середовища.

Другий підхід характерний для країн англо-американської системи, де переважає загальне право. Слід відзначити, що батьківщиною словосполучення «true and fair view» є Великобританія, де цей термін використовується в бізнес-середовищі ще з XVIII століття. В США даний термін вживався Комісією з цінних паперів та бірж у значенні «чесне та точне (у математичному розумінні) уявлення» ще у 30-х роках XX століття. Концепція «true and fair view» була визнана Інститутом присяжних бухгалтерів Англії та Уельсу в 1944 році, а з 1947 року – закріплена законодавчо. Така суто англійська концепція була офіційно включена в Директиви № 4 та № 7 ЄС після входження у 1973 р. Великобританії та Ірландії до складу

Євросоюзу, політика якого у сфері бухгалтерського регулювання до цього часу знаходилася під сильним впливом Німеччини [584].

Вважається, що підхід «true and fair view» покладений в основу норм МСФЗ [415, 582]. В Концептуальній основі, прийнятій у 1989 році, формулювання «true and fair view/fair presentation» було домінуючим принципом для оцінки аудиторськими компаніями якості фінансової звітності. Якщо звітність складена відповідно до наведених у Концептуальній основі принципів, якісних характеристик та чинних облікових стандартів, то вимога істинного та добросовісного представлення дотримується [456].

Разом з тим, ця концепція завжди викликала «хвилю критики» [450, с. 90]. Дослідники вказують на її надзвичайну загальність, розпливчатість, суб'єктивізм та індивідуальність [584]. Саме тому з втратою Великобританією сильних позицій у процесі розробки МСФЗ та внаслідок конвергенції U.S. GAAP з МСФЗ/МСБО із Концептуальної основи 2010 року вираз «true and fair view/fair presentation» вилучено, хоча сама концепція залишається фундаментом побудови МСФЗ, а також Директиви Європейського Парламенту № 2013/34/ЄС «Щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів окремих типів компаній» від 26 червня 2013 року [541].

Концепція «true and fair view/fair presentation» відрізняється від поняття «reliability» (достовірність), що в попередніх Концептуальних основах, як США, так і МСФЗ, розглядалось як одна з якісних характеристик фінансової інформації. В обох документах достовірність інформації ототожнювалася з її надійністю, хоча тлумачення достовірності та її характеризуючі компоненти дещо відрізнялися.

Слід вказати на відсутність загального розуміння фахівцями терміна «достовірність/надійність». Одні автори під достовірністю інформації розуміли відсутність у ній суттєвих помилок та можливість бути перевіреною (іншою людиною), інші – фокусували увагу на чесному відображенні, поєднуючи його з нейтральністю. Треті пов'язували достовірність, насамперед із точністю. Тому IASB та FASB намагалися знайти інший термін, який більш чітко відображав би сутність даного значення. Словосполучення «істинне та добросовісне відображення» (faithful representation) у погодженій FASB та IASB версії Концептуальної основи 2010 року

замінило термін «достовірність/надійність» (reliability). Трансформацію поняття «достовірність/надійність» та її складових наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Трансформація поняття «достовірність» як якісної характеристики
звітної фінансової інформації**

Елементи	SFAC № 2 «Якісні характеристики облікової інформації»	Концептуальна основа підготовки та подання фінансової звітності (1989)	Концептуальна основа подання фінансових звітів (2010)
Достовірність (надійність)/ Істинне і добросовісне відображення	Якість інформації, яка запевняє, що інформація є обґрунтовано вільною від помилок та упередженості й правдиво розкриває явища, які має намір розкрити	Інформація вважається достовірною, якщо вона вільна від суттєвих помилок та упередженості, і користувачі можуть покластися на неї тією мірою, якою вона відображає або, як очікується, відображатиме дійсний стан справ	Щоб бути корисною, фінансова інформація повинна не тільки відображати відповідні явища, але також повинна правдиво розкривати явища, які має намір розкрити
Компоненти:	Точність відображення (representational faithfulness)		Відсутність помилок (free of error)
	Нейтральність (neutrality)		
	Можливість перевірки (verifiability)	Повнота (completeness)	
		Превалювання сутності над формою (substance over form)	—
		Обачність (prudence)	

Для обґрунтування вживання поняття «істинне і добросовісне відображення» замість поняття «достовірність» необхідно дослідити та порівняти їх значення.

Достовірність у філософському розумінні означає обґрунтованість, доказовість, безперечність [479, 480]; переконання, що базується на знаннях та виключає всякий сумнів [275], безсумнівна правильність наведених відомостей для людини, що їх сприймає. Відомості приймаються достовірними, якщо перевірка, чи експериментальним, чи емпіричним шляхом показала, що вони у достатній мірі наближені до дійсності (реального стану речей). Вважається, що інформація достовірна, якщо її користувачі з високим ступенем (що задовольняє їх вимоги) впевненості мають можливість на неї покластися без додаткової перевірки. Міра наближення відомостей до дійсності може характеризуватися, наприклад, точністю

або вірогідністю правильного визначення тієї чи іншої властивості досліджуваного об'єкта. При цьому достовірність обумовлюється як самою мірою відповідності відомостей дійсності, так і суб'єктивними вимогами до такої міри.

Роль фінансової звітності у суспільстві, на думку проф. М. Л. Пятова, визначається сприйняттям її інформації особами, що приймають економічні рішення, результатом яких є розподіл господарських ресурсів. У житті можливі ситуації, коли такі очікування, що визначають реакцію на отримувані дані, можуть не збігатися з їх смисловим наповненням, окресленим особами, що формують відповідну інформацію [412, с. 92]. Тим більше у ситуації, коли показники фінансових звітів значною мірою «ґрунтуються на оцінках, судженнях і моделях більше, ніж на точних описах» [594], не слід вести мову про її абсолютну точність, перевіреність, справедливість. Твердження про те, що надані дані достовірні, завжди відносні за своєю суттю [98]. Причина такої відносності приховується не стільки в бажанні завуалювати реальний стан речей або прикрасити його через навмисне викривлення даних, скільки в неоднозначності критеріїв достовірності фінансової звітності.

Незважаючи на меншу вживаність та відсутність у вітчизняному законодавчому полі, англійському терміну *reliability* більше відповідає слово «надійність». Говорячи про фінансову інформацію, очікується, що вона повинна бути *reliable*, тобто заслуговувати на довіру з боку її користувачів. Але у такому випадку явно підкреслюється суб'єктивність оцінки надійності: інформація може бути надійною або ненадійною взагалі залежно від тих груп користувачів, які її сприймають та інтерпретують.

Як зауважує проф. М. Л. Пятов, «у реальному житті неможливо досягти об'єктивності звітних даних, оскільки чим точніше кількісно виміряний один показник, тим менш точно розрахований інший, пов'язаний з ним, показник. Тому чим точніше оцінюється вартість майна, тим менш точно відображено в обліку фінансовий результат, і навпаки» [412, с. 91]. З іншої сторони, достовірність звітних даних не вирішує проблеми формування якісної інформації. З цього приводу проф. С.М. Бичкова зазначає: «... звітні показники можуть відповідати

критеріям достовірності, але при цьому не відповідати інтересам користувачів» [41]. Отже, неможливість досягнення абсолютної об'єктивності звітних даних нашою є на висновок про необхідність перегляду поняття «достовірність/надійність» у складі якісних характеристик фінансової звітності.

Крім того, на нашу думку, у понятті «достовірність» (reliability) недостатньо підкреслювалися морально-етичні якості укладачів звітності. Саме цей недолік враховано у новому терміні – *faithful representation*, запропонованому у Концептуальній основі 2010 року. Зауважимо, що в офіційному перекладі Концептуальної основи українською мовою, розміщеному на сайті Мінфіну України, «faithful representation» перекладено як «правдиве подання». Однак вважаємо, така мовна конструкція недостатньо точно розкриває сутність змісту даної вимоги. По-перше, подання – це тільки частина ланцюжка фінансового звітування, який включає процеси підготовки, підтвердження, перевірки та використання фінансової інформації. По-друге, хоча слово «правдивий» і означає «відповідний дійсності», така відповідність передбачається зі сторони того, до кого звертаються; тобто той, хто сприймає інформацію, покладається на правдивість постачальника інформації та базує на ній свою довіру до нього. Таким чином, правдивість інформації швидше характеризує не якість самої інформації, а ставлення до неї з боку її користувачів. В окремих випадках інформація може бути правдивою і водночас вводити в оману. Наприклад, на ціннику товару зазначено: 1⁹⁹ грн. Ця інформація є правдивою, але нечесною, спрямованою на маніпулювання свідомістю покупців.

Виходячи з наведеного, словосполучення «faithful representation» найкраще передати словосполученням «істинне і добросовісне відображення».

У тлумачному словнику української мови істина трактується як правда, положення, твердження, судження, перевірене практикою, досвідом [45].

У суспільно-гуманітарних, природничих, технічних науках під істиною розуміють відповідність її положень можливості емпіричної або теоретичної перевірки. З одного боку, істина постає як мета наукового пізнання, а з іншого – самостійна цінність, що забезпечує принципову можливість наукового знання збігатися з об'єктивною реальністю [22].

Добросовісність – ретельне виконання формальних чи неформальних соціальних обов’язків. Основними складовими добросовісності є працьовитість і порядність. Завдяки працьовитості, поєднаній з високою кваліфікацією укладача, здатного висловити своє професійне судження, фінансова інформація у звітності наводитиметься повно та без помилок. Порядність, своєю чергою, означає дотримання укладачем звітності етичних принципів, згідно з якими інформація звітності буде максимально нейтральною та неупередженою.

У межах цього дослідження у 2013 році проведено анкетування працівників економічної служби компаній (додаток П). Опитувані висловлювали свою думку щодо ідентичності понять «достовірність» та «істинне та добросовісне відображення».

Результати опитування, наведені на рис. 2.2, показали таку тенденцію: бухгалтери, які переважно є укладачами фінансової звітності, схильні вважати, що «достовірність» та «істинне і добросовісне відображення» є синонімами, у той час як користувачі звітності – фінансові менеджери та аудитори – протилежної думки.

Рис. 2.2. Розподіл думок фахівців щодо ідентичності понять «достовірність» та «істинне і добросовісне відображення»

Джерело: складено за результатами анкетування

Разом з тим, половина опитуваних бухгалтерів повністю погоджуються з тим, що поняття «достовірна інформація» доцільно замінити на «істинне і добросовісне відображення», а фінансові менеджери та аудитори не поспішають з такими висновками (рис. 2.3).

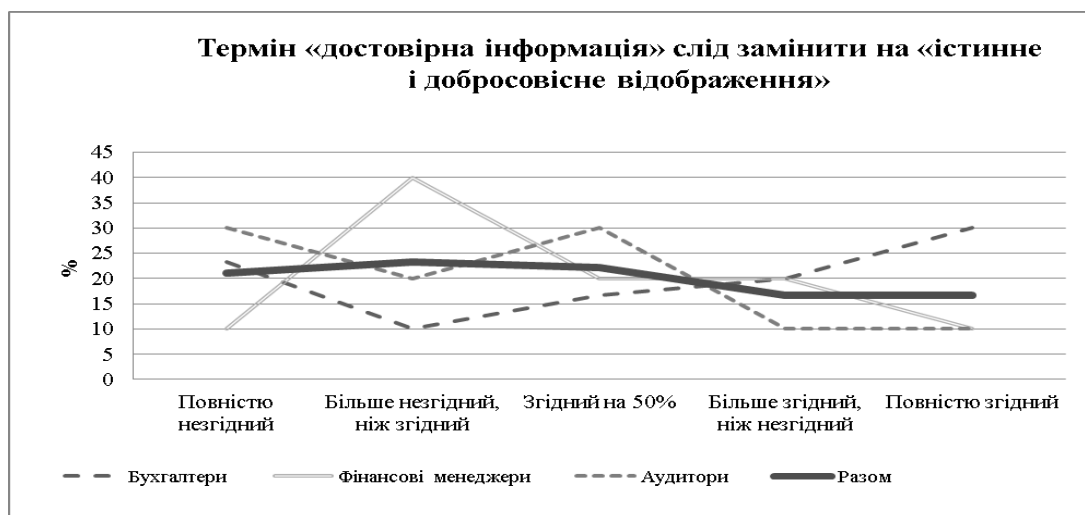

Рис. 2.3. Розподіл думок фахівців щодо заміни терміну «достовірність» на «істинне і добросовісне відображення»

Джерело: складено за результатами анкетування

Загалом результати анкетування дають змогу зробити висновок про те, що люди не схильні замислюватися над семантикою слів «достовірність», «істинний» та «добросовісність». Проте під достовірністю у сучасному середовищі слід розуміти не абсолютну, а відносну істину. Тобто мова йде про точність, прийнятну для формування думки та достатню для прийняття дієвих управлінських рішень. Отже, і міркування на тему, що достовірно, і про те, як добросовісно працює бухгалтер, не пусті розмови. Проф. Я.В. Соколов вважає, що достовірність облікової інформації залежить тільки від добросовісності бухгалтера [37, с. 124].

Тому необхідно усвідомити, що істинне та добросовісне відображення - не тільки вимога до корисності звітності, але ідеологія формування системи фінансової звітності, яка передбачає прийнятну для формування судження точність, достатню для прийняття дієвих управлінських рішень, а також високу кваліфікацію та моральність її укладачів. Достовірність на даному етапі слід розглядати лише як наслідок добросовісності. Остання, будучи причиною, важливіша від достовірності, оскільки перебуває у сфері етики, етичних норм, які і дозволяють зрозуміти природу господарського життя. З огляду на це, пропонується у Законі про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1 формулювання

якісної характеристики «достовірність» замінити на словосполучення «істинне і добросовісне відображення».

Істинне та добросовісне відображення згідно з Концептуальною основою версії 2010 року характеризується:

а) повнотою (completeness), що означає розкриття у фінансовій звітності всієї необхідної інформації для розуміння явища, яке описується. Ознака повноти перетинається із принципом повного висвітлення, мова про який піде у наступному параграфі дисертації;

б) нейтральністю (neutrality), під якою розуміють неупередженість у відборі або формуванні фінансової інформації, відсутність в укладачів намірів свідомо маніпулювати вчинками користувачів. Проте нейтральна інформація не означає, що формування фінансової звітності здійснюється без мети і не впливає на поведінку користувачів. Навпаки, доречна фінансова інформація здатна змінити рішення останніх;

в) відсутністю помилок (free from error), яка означає, що інформація не містить помилок чи пропусків в описі явища, а способи її отримання й подання були обрані та використані належним чином. При цьому відсутність помилок не означає ідеальної точності в усіх аспектах. Наприклад, нереально точно оцінити застосовувані попередні облікові оцінки. Проте відображення такої попередньої оцінки може бути правдивим і добросовісним, якщо ця величина описана чітко і точно, пояснено природу та обмеження процесу оцінювання і не зроблено помилок у відборі та застосуванні відповідного процесу формування оцінки.

На думку укладачів Концептуальної основи 2010 року, досконалість є практично недосяжною, тому не варто абсолютизувати названі ознаки, проте доцільно намагатися максимізувати їх до можливого рівня.

Істинно та добросовісно відображена інформація не завжди підтверджує її корисність. Скажімо, відомості про застосування оцінки, на яку слід скоригувати балансову вартість активу для відображення його знецінення, можуть бути правдиво висвітлені у частині методу, передумов оцінювання та ризиків. Якщо ж

такій оцінці притаманний значно вищий рівень невизначеності, інформація про неї не буде доречною і, як результат – корисною користувачам.

Порівнянність (comparability)

Порівнянність – якісна характеристика фінансової інформації, що дає можливість користувачам порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди та фінансові звіти різних підприємств [269].

Досягнення порівнянності інформації за різні періоди допомагає користувачам приймати економічні рішення, особливо завдяки можливості оцінювати тенденції у фінансовій інформації з метою прогнозування. Систематичне дублювання даних за минулі періоди відіграє важливу роль у прийнятті рішень щодо подальшої діяльності підприємства, адже фінансова звітність не тільки надає нову інформацію інвесторам, вона також забезпечує інформацією про історію підприємства, його злети і падіння.

Передумовою порівнянності є послідовність (узгодженість), тобто використання тих самих методів, або з періоду в період для певного суб'єкта господарювання, або в одному періоді для кількох суб'єктів господарювання. Для забезпечення послідовності у фінансовій звітності слід наводити відповідну інформацію попереднього періоду та розкривати інформацію про облікову політику та її зміни. Аналогічні активи, зобов'язання та операції повинні відображатися у бухгалтерському обліку за єдиною методологією, яку слід застосовувати від одного до іншого звітного періоду. Такі чи інші порівняння використовуються користувачами звітної інформації під час вибору певних рішень серед можливих альтернатив.

Відзначимо: укладачі Концептуальної основи версії 2010 року визнають, що альтернативність методик, хоч і дозволяє відобразити економічне явище об'єктивно, але знижує порівнянність інформації.

Порівнянність була важливою категорією як у SFAC № 2, так і в Концептуальній основі версії 1989 року, але обидві концептуальні основи різнилися в розумінні її важливості. Так, відповідно до SFAC № 2 порівнянність як ознака якості інформації, що дозволяє користувачам виявити подібності й відмінності між однотипними економічними явищами, є вторинною відносно

доречності та достовірності/надійності [588]. У Концептуальній основі версії 1989 року стверджувалося, що порівнянність так само важлива, як доречність та достовірність/достовірне відображення [173].

У Концептуальній основі (2010) IASB та FASB погодилися, що навіть якщо інформація не є порівнянною, але представлена доречно і правдиво, вона продовжує бути корисною. Однак порівнянна інформація втрачає свою корисність, якщо вона неактуальна і вводить в оману через недобросовісність відображення. Отже, порівнянність віднесена до посилюючих, а не основоположних якісних характеристик. Істинне і добросовісне відображення доречного економічного явища природно повинно мати певний ступінь порівнянності з достовірним відображенням подібного доречного економічного явища іншим суб'єктом господарювання, що звітує. Таким чином, порівнянність, перетинаючись із доречністю та достовірним та істинним і добросовісним відображенням, підвищує у кінцевому підсумку корисність інформації.

Можливість перевірки (verifiability)

Можливість перевірки допомагає запевнити користувачів в істинності та добросовісності відображення економічних явищ у фінансовій звітності й характеризується трьома ключовими аспектами:

- 1) консенсусом між укладачами звітності та незалежними і поінформованими користувачами;
- 2) відповідністю фінансової інформації дійсним економічним явищам;
- 3) прямими та непрямыми перевітками.

Можливість перевірки вимагає досягнення консенсусу, хоч і необов'язково повної згоди, між різними поінформованими та незалежними користувачами щодо істинності та добросовісності певного опису. При цьому ступінь узгодженості буде різнитися залежно від типу економічного явища. Так, у користувачів є більше шансів дійти спільної думки щодо оцінки грошових коштів, ніж щодо оцінки чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості (багатоваріантність підходів до визначення резерву сумнівних боргів). Разом з тим, досягнутого консенсусу між користувачами може бути і недостатньо, тому

що необхідно враховувати відповідність фінансової інформації реальним економічним явищам та вимоги щодо здійснення прямих і непрямих перевірок.

Надана фінансова інформація може не відповідати реальним економічним явищам через упереджені судження внаслідок можливості використання різних облікових оцінок та викривлення (навмисне і ненавмисне) інформації, що у результаті знижує можливість перевірки фінансової звітності.

Перевірка може бути прямою та непрямю. Застосування прямих методів перевірки зменшує як упередженість, так і можливість викривлення інформації. На відміну від прямої, непряма перевірка спрямована на мінімізацію упереджених суджень, а не викривлення інформації внаслідок неправильного вибору облікових методів та процедур. Таким чином, зауважує Л. Тод Джонсон (L. Todd Johnson), навіть коли досягнуто згоди між користувачами, перевірені непрямим методом оцінки є ненадійними, якщо у результаті застосовуваних методів бухгалтерського обліку не досягнуто відображення дійсного стану справ [567].

Відзначимо: Концептуальна основа (1989) не містила прямого посилання на ознаку можливості перевірки, на відміну від SFAC № 2, що розглядало її як фактор достовірності/надійності. Тим не менше дві системи не такі вже й різні, оскільки Концептуальна основа (1989) включала твердження щодо вимоги користувачів в отриманні гарантій на інформацію.

В основах для висновків SFAC № 8 «Концептуальна основа фінансового звітування» вказується, що можливість перевірки як аспект достовірності може призвести до включення інформації, яка не завжди піддається перевірці, якщо її взагалі можна перевірити [590]. Це насамперед стосується прогнозних фінансових оцінок, таких як: визначення очікуваних грошових потоків, терміну корисного використання необоротних активів, встановлення ліквідаційної вартості тощо. Однак, за винятком складності перевірки цієї інформації, унеможливлення перевірки іншої звітної фінансової інформації робить її менш корисною для користувачів. Тому укладачі Концептуальної основи (2010) погодилися віднести ознаку можливості перевірки до підсилювальних якісних характеристик, які є бажаними, але необов'язковими.

Своєчасність (timeliness)

Своєчасність означає отримання необхідної для прийняття рішень інформації раніше, ніж вона втратить свою спроможність впливати на ці рішення. Про ступінь своєчасності отриманої інформації користувачі роблять висновки з урахуванням власних потреб. Зауважимо, що деяка інформація може залишатися своєчасною довгий час після закінчення звітного періоду і використовуватися при визначенні й оцінці тенденцій, порівнянні показників діяльності підприємств за кілька періодів.

У SFAC № 2 своєчасність трактувалася як один із аспектів доречності. Концептуальна основа (1989) вказувала, що своєчасність є обмеженням доречної інформації. При обговоренні Концептуальної основи (2010) визнано, що своєчасність відрізняється від інших компонентів доречності. Своєчасність є бажаною, але не такою критичною, як доречність та істинне і добросовісне відображення. Своєю чергою, своєчасна інформація корисна тільки тоді, коли вона доречна і добросовісно відображена. На відміну від своєчасної, актуальна і добросовісно відображена інформація може бути корисною (особливо з метою підтвердження), навіть якщо вона не надана у встановлений чи бажаний термін.

Зрозумілість (understandability)

Зрозумілість означає, що інформація, наведена у фінансовій звітності, розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації. Іншими словами, зрозумілість означає доступність для розуміння всього комплексу облікової інформації, включаючи інформацію оцінки, відображеної у фінансовій звітності, для широкого кола користувачів за умови володіння ними певним рівнем професійних знань. Дана якість інформації проявляється тоді, коли користувачі спроможні зрозуміти її значення. Проте інформація про складні поняття, які повинні включатися до фінансової звітності у зв'язку з їхньою доречністю для прийняття економічних рішень користувачами, не повинна вилучатися лише на тій підставі, що певним користувачам буде важко її зрозуміти.

Відзначимо, що і SFAC № 2, і Концептуальна основа (1989) включали зрозумілість до складу якісних характеристик. Під час обговорення Концептуальної

основи (2010) висловлювалися щодо пріоритетності ознаки зрозумілості над доречністю саме через складність розуміння окремих явищ. У коментарях *The Hundred Group* зазначалося, що вимоги щодо розкриття інформації згідно з МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» є ілюстрацією факту про недостатність розуміння: а) користувачі не задоволені цією інформацією, оскільки вона не відображує майбутні економічні вигоди; б) керівництво не використовує інформацію про визначену таким чином справедливую вартість під час управління бізнесом [593].

Однак визнання зрозумілості фундаментальною якісною характеристикою означало б уникнення відображення інформації про складні явища, що, з одного боку, полегшувало би «читання» звітності, з іншого – робило б її неповною та існувала б ймовірність введення користувачів в оману. Зрозумілість як підсилювальна якісна характеристика передбачає представлення та пояснення інформації, яку важко зрозуміти, більш чітко. Концептуальна основа (2010) пояснює, що навіть добре поінформовані та старанні користувачі можуть потребувати допомоги фахівця з певних питань, аби зрозуміти інформацію про складні економічні явища.

Підсилювальні якісні характеристики необхідно максимізувати. Однак вони, або кожна окремо або всі разом, не можуть зробити корисною недоречну та недобросовісно відображену інформацію. Тому їх застосування – це ітеративний процес, який не відбувається за наперед встановленим порядком. За необхідності одна підсилювальна характеристика повинна бути послаблена для посилення іншої. Іноді тимчасове зниження порівнянності через перспективне застосування нового стандарту фінансової звітності можна виправдати забезпеченням доречності чи добросовісного відображення у довгостроковій перспективі. Належні розкриття у Примітках до фінансових звітів можуть частково компенсувати непорівнянність.

У процесі перегляду Концептуальної основи окремі фахівці пропонували включити до складу якісних характеристик простоту, оперативність, практичність, раціональність. Втім, IASB та FASB висловили позицію, що ці ознаки не є якісними характеристиками, а швидше складовими загального обмеження щодо вартості на корисну фінансову звітність [590]. На нашу думку, вартісне обмеження доречно

розглядати у складі принципів формування фінансової звітності як раціональність, про що мова піде далі.

Підбиваючи підсумки, відзначимо: склад і зміст якісних характеристик можуть змінюватися залежно від змін в економічному, правовому, політичному та соціальному середовищі, якщо будуть надані обґрунтовані міркування щодо перегляду актуальності існуючих суджень. Так, зміни у структурі якісних характеристик, узгоджених у Концептуальній основі (2010), спричинені змінами цілей фінансової звітності, інформація якої спрямована передусім на підвищення її доречності, зменшення помилок та перекручень, скорочення витрат та прийняття рішень із оптимального розподілу ресурсів.

З метою вдосконалення вітчизняної системи фінансової звітності та її гармонізації з МСФЗ необхідно переглянути склад її якісних характеристик у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Зокрема, доцільно закріпити критерії застосування доречності, істинного та добросовісного відображення, можливості перевірки, а також обмеження до їх застосування, що сприятиме практичній реалізації встановлених ознак.

2.2. Принципи формування фінансової звітності

В основу сучасної системи фінансової звітності покладено принципи, які є логічною передумовою для створення стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності будь-якої країни. Їх розуміння та неухильне дотримання сприяють забезпеченню якісних характеристик звітної інформації.

Незважаючи на те, що в Україні законодавчо врегульовано поняття «принципи бухгалтерського обліку» і встановлено їх перелік, у вітчизняній науково-практичній літературі до цього часу тривають термінологічні дискусії, які російський вчений М. Л. Пятов вважає цілком характерними, оскільки зазвичай «найскладніше дати визначення тому, що пронизує наше життя своєю в ній щоденною й всеохоплюючою присутністю» [413, с. 26].

Дефініції поняття «принципи бухгалтерського обліку» вітчизняними та зарубіжними авторами наведені у додатку Р, з якого видно, що симпатії дослідників коливаються переважно між такими визначеннями:

- 1) правила;
- 2) положення (базові, вихідні, початкові, універсальні, фундаментальні);
- 3) концепції (базові, фундаментальні).

При цьому більшість вітчизняних науковців дотримуються визначення, наведеного в НП(С)БО 1, і трактують поняття «принцип» як «правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності» [269]. Своєю чергою, А.В. Рабошук стверджує, що правила і принципи є різними за змістом поняттями, які не можна ототожнювати, оскільки правила змінюються й коригуються відповідно до реальних економічних умов та ситуацій, а принципи є більш сталими і закономірними [416, с. 25]. Заслуговує на увагу робота представника американської школи Стефана Гілмана (Stephen Gilman) «Бухгалтерські концепції прибутку» (1939 р.), в якій автор спробував розібратися у термінологічній плутанині, розмежувавши поняття «правила», які можуть бути створені, і «принципи», які створити неможливо [413, с. 34].

Принцип і концепція, хоч і споріднені, але не повністю тотожні поняття. Концепція (від лат. *conceptio* – розуміння) – це система поглядів на ті чи інші явища, процеси і події, спосіб їх розуміння і трактування, ідея певної теорії. Виходячи з такого визначення, принцип слід розглядати тільки як складову, елемент загальної концепції фінансової звітності.

Е.С. Хендріксен (Eldon S. Hendriksen) та М.Ф. Ван Бреда (Michael F. Van Breda) зазначають, що Жильберт Бірне (Gilbert Byrne) наполягав на визнанні принципів як фундаментальних істин [486, с. 63].

Таким чином, поняття «принцип» є суміжним із поняттям «постулат», який з латинської (*postulatum*) означає твердження, припущення, що його при побудові наукової теорії приймають без доказів як вихідне. Натомість А.В. Рабошук підкреслює нетотожність цих термінів, пояснюючи, що принцип є фундаментальною

основою, без якої неможливо створювати певні дії, у той час як постулат виступає певним припущенням, яке створює умови, за яких дія можлива. Очевидність постулату не може піддаватися сумніву [416, с. 22].

Сучасний текст Концептуальної основи та Міжнародних стандартів фінансової звітності не містить поняття «принципи бухгалтерського обліку», а використовує термін «припущення» (від англ. assumption – допущення, гіпотеза), який означає думку про можливість, імовірність чого-небудь [440].

Відзначимо: у законодавчій базі регулювання бухгалтерського обліку Російської Федерації також не використовується термін «принцип бухгалтерського обліку». Відповідно до ПБО 1/2008 «Облікова політика організації» фінансовий облік в організації будується на припущеннях та вимогах [383]. Проф. М.Л. Пятов під припущеннями пропонує розуміти певну характеристику фінансового стану підприємства або інформації про його фінансовий стан, що приймається як існуюча при відображенні в обліку конкретних фактів господарського життя, формуванні бухгалтерської звітності та її аналізі [413, с. 49]. Припущення необов'язково повинні бути оголошені підприємством, оскільки їх дотримання є беззаперечним. Разом з тим, причини відхилень від встановлених припущень підлягають обов'язковому розкриттю [383].

Відповідно, вимогою, за М.Л. Пятовим, є максимально загальне (базове) правило розуміння (трактування) й оцінки фактів господарського життя, на основі якого формулюються конкретні приписи нормативних документів в галузі бухгалтерського обліку [413, с. 49].

Поділяємо позицію тих авторів, які розмежовують поняття «принцип» і «вимога», оскільки остання являє собою положення нормативного характеру, що встановлює кількісні та якісні критерії, які повинні бути задоволені. На думку А.В. Рабошук, вимоги можуть впливати із принципів, формулюватися в їх межах [415, с. 24]. Проф. Б.І. Валуєв зазначає, що вимога може мати відношення до кількох принципів [467, с. 27]. Водночас М.Ю. Медведєв вважає, що різниця між припущеннями або вимогами є невеликою. На його думку, і ті, й інші являють собою зафіксовані побажання, які згадуються у кожному навчальному посібнику з

теорії бухгалтерського обліку, але в практичній бухгалтерії майже непомітні, оскільки професійний вибір бухгалтера ґрунтується, як правило, на більш конкретних вказівках законодавства, які не завжди відповідають проголошеним принципам [237, с. 24]. З останньою тезою важко погодитися, оскільки, хоч в умовах стабільності такі теоретичні розробки здаються «надто радикальними, надуманими й непотрібними практиці», але в умовах економічної кризи звернення до подібних ідей «можуть значно сприяти зростанню корисності роботи бухгалтера» [413, с. 33].

Таким чином, можна цілком погодитися з висловом Комітету АІСПА (the American Institute of Certified Public Accountants – Американський інститут сертифікованих громадських бухгалтерів), який відзначив, що термін «принцип бухгалтерського обліку та фінансової звітності» є вельми ілюзорним та важко вловимим. Для не бухгалтерів і навіть для багатьох бухгалтерів принцип – це відносно усталене поняття, виражене кількома словами і на яке не впливають зміни в бізнесі та середовищі інвесторів [486, с. 74]. Проблема визначення принципів бухгалтерського обліку, стверджував С. Гілман, глибша за семантичну. За нібито схоластичною дискусією про терміни стоїть важливе питання про те, хто повинен визначати склад фінансової звітності та яку фінансову інформацію і яким чином необхідно включати до неї [413, с. 34].

Виходячи з усталеного розуміння принципу як основного, вихідного положення наукової теорії, вчення або світогляду; переконання чи погляду на речі [278], дотримуємося позиції, що принципи формування фінансової звітності – це важливі, неодмінні або принаймні бажані твердження (положення), які визначають зміст, оцінку (вимірювання) та порядок розкриття інформації про господарську діяльність підприємства.

Можна погодитися з тими вченими [233, 361], які розглядають принципи як елемент регулювання методології бухгалтерського обліку.

Слід відзначити, що серед науковців немає єдності щодо складу принципів, виділених у вітчизняній нормативно-правовій базі. По-перше, проф. М.С. Пушкар розглядає законодавче виділення принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності як спірне, оскільки «названі елементи не завжди відповідають

принципам (закономірностям) розвитку і функціонування обліку» [408]. Натомість П.Л. Сук вважає, що законодавчо визнані в Україні принципи є «найбільш вдало розробленими» [464].

По-друге, окремі автори [361, 416, 435] висловлюють думку про імпортний характер принципів, оскільки їх поява як категорії у вітчизняній обліковій літературі стала результатом запозичення із західних джерел. Це твердження намагаються хибно спростувати проф. Н. М. Малюга та Ю.О. Івахів [233, с. 417; 143, с. 58], пригадуючи, що деякі з діючих у чинному законодавстві принципів були сформульовані у вигляді правил ще у Положенні про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні № 250, затвердженому Кабінетом Міністрів України від 3 березня 1993 р. Серед них: незмінність протягом року прийнятої методології; повнота відображення в обліку всіх господарських операцій, інвентаризація майна та зобов'язань; правильність віднесення доходів і витрат до звітних періодів, незалежно від часу їх оплати; оцінка майна і господарських операцій у національній грошовій одиниці. Ці правила відповідають закріпленям у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» принципам послідовності, повного висвітлення, нарахування та відповідності доходів і витрат, єдиного грошового вимірника. Але дослідники не врахували, що дане Положення розроблялося на виконання Указу Президента України «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики» від 23 травня 1992 року № 303, а отже, ґрунтувалося на чинних у світі облікових постулатах.

Разом з тим, визнаючи першість американської школи, зокрема напрацювання В. Патона, в узагальненні та формулюванні принципів обліку і звітності, при побудові національної системи обліку і звітності, безумовно, необхідно враховувати надбання вітчизняної науки і практики.

У науковій літературі автори виділяють значну кількість та склад принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, про що свідчать дані додатку С. Проф. Я.В. Соколов підсумовує: кожен вчений самостійно «конструює» власну систему принципів, повторюючи та доповнюючи вже сформульовані [448, с. 54]. При цьому

слід визнати, що в багатьох випадках принципи, пропоновані різними авторами, близькі за значеннями та доповнюють один одного. Вважаємо за необхідне розглянути зміст принципів формування фінансової звітності, які є основою сучасної теорії та практики бухгалтерського обліку і закріплені в Законі про бухгалтерський облік, оскільки без глибокого розуміння сутності виділених принципів складно розібратися у змісті фінансової інформації, наведеної у фінансовій звітності. Враховуючи проєвропейські інтеграційні процеси, цілком резонно здійснити порівняння закріплених в Україні принципів із тими, що задекларовані у Концептуальній основі МСФЗ та Директиві 2013/34/ЄС [541] (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Принципи формування фінансової звітності відповідно до Концептуальної основи МСФЗ, Директиви 2013/34/ЄС та законодавства України

Принципи формування фінансової звітності	Концептуальна основа МСФЗ	Директива 2013/34/ЄС	Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
Автономність підприємства	—	—	+
Безперервність діяльності	+	+	+
Періодичність	+*	—	+
Єдиний грошовий вимірник	—	—	+
Історична собівартість	+*	+	+
Нарахування та відповідність доходів і витрат	+	+	+
Превалювання сутності над формою	+*	+	+
Повне висвітлення	+**	-	+
Послідовність	+**	+	+
Обачність	+*	+	+
Відповідність початкового балансу заключному балансу попереднього року	—	+***	—
Окрема оцінка активів і зобов'язань	—	+***	—
Заборона зарахування статей активів і зобов'язань, доходів і витрат	—	+***	—
Суттєвість	+**	+**	—****

Примітка. *Ці принципи не виокремлено у Концептуальній основі, але вони знаходять своє відображення в текстах МСФЗ.

** Дані принципи є факторами, які забезпечують якісні характеристики звітної фінансової інформації.

*** На нашу думку, ці положення швидше можна віднести до вимог подання інформації, аніж до принципів підготовки звітності.

**** В Україні суттєвість – це окрема вимога до інформації фінансової звітності.

Ознайомлення з наведеними вище документами дає підстави для висновку, що закріплені в Законі про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1 принципи формування фінансової звітності за своїм складом і змістом загалом відповідають як МСФЗ, так і Директиві ЄС, і на даний час немає обґрунтованих підстав для відмови від них або заміни кардинально іншими.

Задекларовану в Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» систему принципів підготовки фінансової звітності у даній роботі слід розглядати як поєднання трьох груп фундаментальних положень про методологію бухгалтерського обліку:

1) принципи-умови: автономність підприємства, безперервність діяльності, періодичність та єдиний грошовий вимірник;

2) принципи-правила: історична собівартість, нарахування та відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, повне висвітлення та послідовність;

3) принцип-обмеження – обачність.

Дещо іншу класифікацію пропонує проф. С.В. Свірко, відносячи принципи послідовності та превалювання сутності над формою до принципів-обмежень [434, с. 67].

Надалі логічно розглянути кожний із зазначених принципів та показати їх вплив на практику обліку і значення звітної інформації.

Чотири *принципи-умови*, або припущення, базуються на тому господарському середовищі, в якому функціонує бухгалтерський облік. Вони відображають основу бухгалтерського обліку й ті очікування, які встановлюють визначені ліміти звітування.

Принцип автономності – один із фундаментальних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, який ще називають «принципом підприємства, господарської одиниці або самостійності» [515, с. 391]. У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [269] його трактують як принцип автономності підприємства, хоча слово «підприємство» у значенні «окрема юридична особа» значно обмежує зміст і сферу застосування даного принципу.

«За своєю суттю, – зазначає проф. Т.Є. Кучеренко, - принцип автономності має чітке юридичне спрямування, забезпечуючи відображення активів і зобов'язань підприємства, які виникли внаслідок юридичного оформлення права володіння ними, що є основою відображення їх у бухгалтерському обліку та бухгалтерській звітності» [203, с. 111]. Даний принцип повинен застосовуватися навіть підприємствами (товариствами), засновники яких відповідно до Господарського кодексу України [77] несуть повну відповідальність за зобов'язаннями підприємства своїм майном (наприклад, громадяни-підприємці, повні, командитні товариства, товариства з додатковою відповідальністю тощо).

Роль принципу автономності полягає у забезпеченні керівництва підприємства розумінням, яка інформація є релевантною, а яка – ні. Ця роль у 1957 році була визнана Комітетом з концепцій та стандартів Американської асоціації бухгалтерів (American Accounting Association, AAA): «Концепція господарюючого суб'єкта служить основою для визнання економічних ресурсів та діяльності окремих підприємств, а отже, для визначення області охоплення відповідним комплектом звітності» [530].

Завдяки дотриманню принципу автономності досягається визначення сфери підзвітності, а також відповідальності за зобов'язаннями підприємства. Однак, існує думка, що в сучасних умовах економічних відносин концепція окремого підприємства стає все більш примарною, оскільки все складніше визначити зовнішні межі фірми [592]. Зокрема, набувають поширення спільні підприємства, партнерства за ліцензійними угодами тощо. Тому звичайне розуміння призначення принципу автономності як умови для відображення в бухгалтерському обліку лише того майна, що є власністю підприємства, стає вже менш актуальним. Проф. С.Ф. Голов зазначає, що «обмеження облікової одиниці (accounting entity) традиційною групою контрольованих підприємств не дає можливості оцінити реальний потенціал бізнесу» [70, с. 6].

Лише юридичне трактування принципу автономності діяльності сьогодні вступає у конфлікт із принципом превалювання сутності над формою, адже з трансформацією поняття «економічна одиниця» та розширенням сфери

консолідації фінансової звітності для окреслення меж звітної одиниці (reporting entity) більш доречним стає поняття контролю.

Таким чином, у сучасних умовах принцип автономності підприємства з метою формування фінансової звітності може бути трансформований у принцип релевантної звітної одиниці, сформульований так: звітна одиниця розглядається як сукупність суб'єктів господарювання, відносно якої є всі підстави очікувати існування конкретних груп користувачів інформації, що наводиться у фінансовій звітності і яка є релевантною для прийняття й оцінки економічних рішень.

Принцип безперервності діяльності – один із основоположних принципів формування фінансової звітності відповідно до МСБО 1 «Подання фінансових звітів» (далі – МСБО 1), а також один із десяти принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до українського облікового законодавства. Але у вітчизняній економічній літературі йому та його ролі в оцінці ділової активності підприємства не приділено достатньої уваги; найчастіше принцип безперервності діяльності згадують лише у сукупності з іншими принципами і обмежують здебільшого визначеннями, які є повторенням того, що зазначено у Законі про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1.

Проф. С.Ф. Голов вважає: принцип безперервності діяльності «має практичне значення передусім для формування аудиторського висновку» та втрачає сенс, коли мова йде про оцінку вартості бізнесу [70, с. 6]. Розглядаючи цей принцип з точки зору багатоцільового обліку, проф. С.Ф. Голов наголошує, що принцип безперервності діяльності не має самостійного значення. На нашу думку, принцип безперервності діяльності завжди тісно співіснує з принципами автономності (релевантної звітної одиниці), періодичності, нарахування та відповідності доходів і витрат, обачності та історичної собівартості. Більше того, чотири останніх, разом із принципом безперервності, є принципами (припущеннями), пов'язаними з формуванням прибутку.

Проф. С.Ф. Легенчук пропонує в умовах постіндустріальної економіки принцип безперервності модифікувати в диференційований принцип безперервності, що передбачає при безперервності діяльності використання тієї оцінки об'єктів, яка

відображає їх цінність (економічну сутність), а для діяльності, яка не є безперервною, – ліквідаційну вартість [212, с. 28]. Іншими словами, вчений пропонує в окремих моментах, а саме, коли оцінка активів, для яких «оцінка на основі додавання витрат не є нормальною» [212, с. 25], відходити від застосування принципу історичної собівартості та оцінювати їх за справедливою вартістю.

А.В. Рабошук розглядає принцип безперервності діяльності як принцип функціонування суб'єкта господарювання і пов'язує його із сподіваннями власників на довгострокову ефективну діяльність підприємства та пропонує виключити його зі складу принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності [416]. Проф. М.М. Шигун відносить цей принцип до принципів організації бухгалтерського обліку [515], що концептуально неправильно, оскільки не враховано підґрунтя виникнення і застосування даного принципу.

Основна ж ідея принципу безперервності діяльності, яка міститься у нормативних документах та підтримується багатьма дослідниками, полягає в оцінці активів та зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що «його діяльність триватиме далі» [120, 269], тобто невизначений термін, у неосяжному майбутньому. Але що розуміти під невизначеним терміном: завтра, найближчий рік чи сто років? Відповідно до § 26 МСБО 1 для оцінки припущення безперервності управлінський персонал повинен брати до уваги всю наявну інформацію щонайменше за 12 місяців з кінця звітного періоду, але не обмежуючись цим періодом. Така ж норма міститься і в § 13 МСА 570 «Безперервність» [256].

Отже, підсумовує проф. М.Л. Пятов, це припущення передбачає два значення та впливає на такі елементи облікової системи підприємства:

- методологію бухгалтерського обліку;
- інформативність бухгалтерської звітності [414, с. 87].

Щодо другого, то дотримання принципу безперервності діяльності гарантує повноту та об'єктивність фінансової звітності, яка дозволить користувачам скласти думку про перспективи розвитку підприємства в доступному для огляду майбутньому.

Причина включення положення про безперервність до складу основних принципів бухгалтерського обліку, підкреслює Е.С. Хендріксен, полягає «в підтримці теорії оцінки прибутку та використання історичної вартості (собівартості) на противагу ліквідаційній вартості» [486, с. 101].

Я.В. Соколов та С.М. Бичкова вказують, що принцип безперервності діяльності «ігнорує очевидне – неминуче припинення діяльності фірми» [443]. Втім, досвід показує, що, незважаючи на низку невдач, підприємства мають досить високий рівень життєздатності; деякі компанії існують уже понад століття, хоча власники змінилися. Тому науковий принцип безперервності діяльності цілком виправданий, оскільки дозволяє бухгалтеру і аудитору розглядати підприємство як нормально працююче, а не таке, що планує ліквідуватися.

Принцип безперервності діяльності формалізовано в нормативних документах із бухгалтерського обліку порівняно недавно (у 1978 р.), однак його визначення та розуміння бере початок у XVII столітті, про що свідчить інформація, наведена у додатку Т.

Підвищена увага до застосування принципу безперервності діяльності в бухгалтерському обліку, фінансовій звітності та аудиті була спричинена низкою гучних банкрутств американських компаній протягом 2001-2011 років. У березні 2012 року консультативна група Ради з бухгалтерського нагляду публічних компаній (Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB) опублікувала результати опитування сорока респондентів, серед яких були представники Ради інституційних інвесторів, сертифіковані фінансові аналітики, члени міжнародної мережі корпоративного управління та інші [579]. Своєю чергою, у ході дослідження нами також проведено анкетування серед фахівців із бухгалтерського обліку і аудиту. Результати досліджень наведені у додатку У і підтверджують значимість принципу безперервності діяльності, особливо у кризовий період.

В Україні свідченням підвищеної уваги до даного принципу була вимога НКЦПФР висловлювати в аудиторському висновку думку щодо можливості безперервності діяльності підприємства через 12 місяців [51].

Даний принцип дозволяє надійно та ефективно розрахувати фінансовий результат і відмовитися від спроб переоцінити об'єкти обліку. З принципу випливає: якщо підприємство існує вічно, немає сенсу переоцінювати його активи. І навпаки, якщо підприємство ліквідується, то його майно повинно бути оцінене за ринковою вартістю. Якщо ж фірма продається повністю, то немає сенсу складати ліквідаційний баланс, адже від зміни господаря фірма не стала іншою.

На рис. 2.4 наведено переваги і недоліки застосування принципу безперервності діяльності. Саме застосування принципу безперервності діяльності сприяє реалізації інших принципів бухгалтерського обліку.

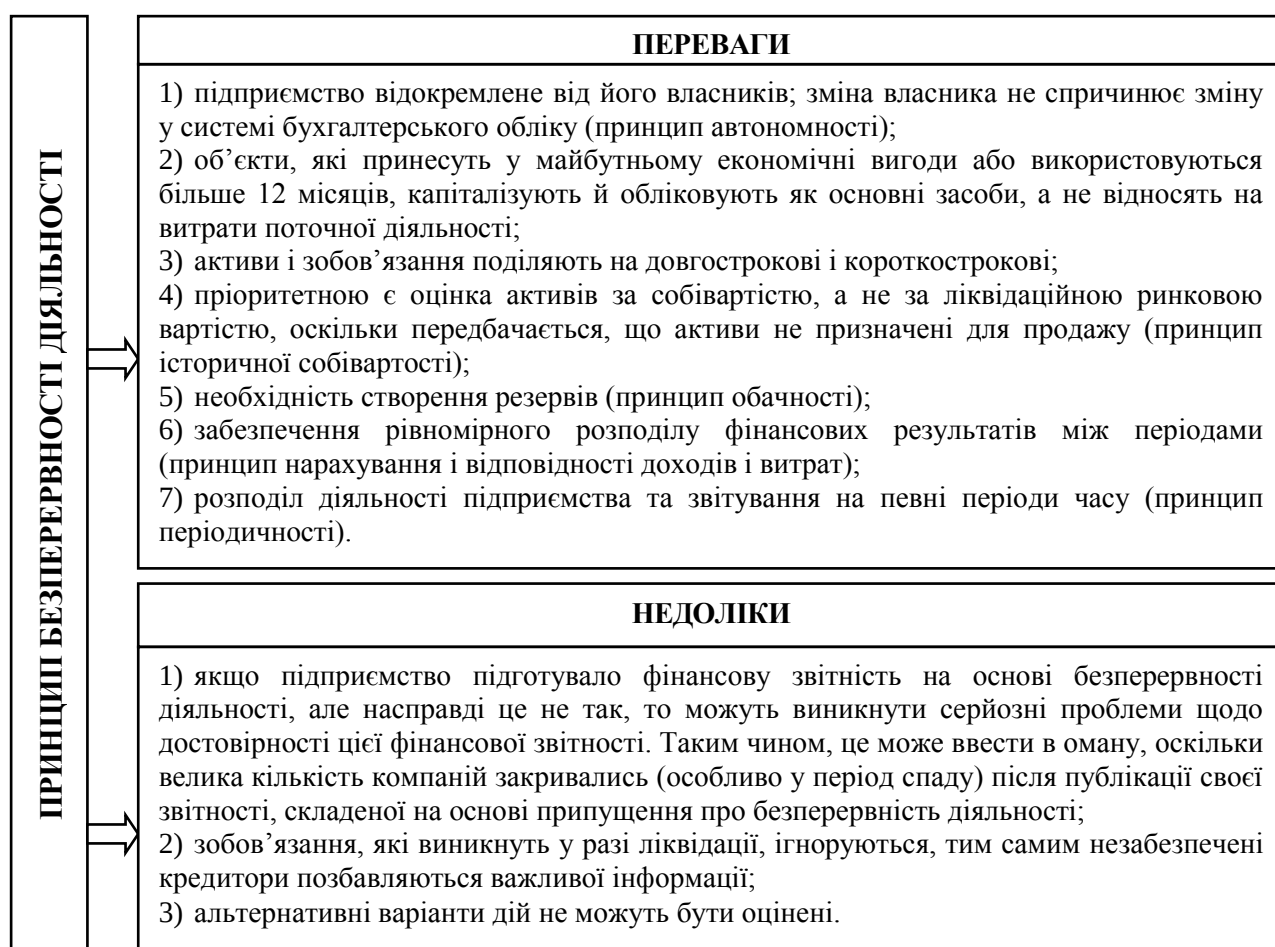

Рис. 2.4. Переваги та недоліки застосування принципу безперервності діяльності
[авторська розробка]

Невідповідність базовому принципу безперервності діяльності робить недоцільним: 1) відображення в обліку доходів і витрат за методом нарахування – у такому випадку більш доречним є касовий метод обліку; 2) розподіл активів і зобов'язань на короткострокові й довгострокові; 3) використання принципу

історичної (фактичної) собівартості, оскільки в умовах неможливості виконувати свої обов'язки підприємство змушене виходити з реальної вартості своїх активів.

На думку проф. А.М. Хоріна, принцип/припущення безперервності діяльності, можна трактувати двояко. З однієї сторони, необхідно отримати докази того, що в найближчому майбутньому підприємство збереже свою економічну життєздатність, і, відповідно, показники фінансової звітності повинні бути наведені таким чином, щоб «очікувані оцінки впливали із звітних даних» [495, с. 68]. З іншої сторони, обґрунтовану думку про дотримання прийнятого припущення про безперервно функціонуюче підприємство можна виразити у вигляді опису (оцінки) зміни фінансового стану підприємства за звітний період.

Принцип безперервності діяльності є основою для оцінки вартості підприємства. Припускаючи, що підприємство буде успішно працювати в майбутньому, таке майбутнє реально відобразити за допомогою фінансової моделі. Це означає можливість для власників підприємства продати його за економічно обумовленою ціною, тобто майбутньою вартістю грошових потоків із останнього періоду розрахунку моделі і до безкінечності.

У даний час існує проблема розкриття інформації щодо безперервності діяльності у корпоративній звітності підприємства, оскільки вітчизняне облікове нормативно-правове поле не містить відповідних норм, а міжнародне – не адаптоване для умов застосування в Україні. З огляду на це, подальші наукові дослідження слід спрямовувати на розробку дієвого механізму застосування принципу безперервності діяльності, враховуючи сучасні умови господарювання.

Принцип єдиного грошового вимірника передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній, точніше – номінальній, грошовій одиниці. Виходячи з визначення поняття «номінальна грошова одиниця» та ґрунтуючись на положеннях ст. 5 Закону про бухгалтерський облік [120], більш точна його назва – «принцип номінальної грошової одиниці». Даний принцип припускає, що грошова одиниця, виступаючи «універсальним еквівалентом вартості інших товарів і послуг» [418, с. 25], може

бути використана як масштабу для порівнянності відносних вартостей різнорідних об'єктів обліку.

За словами проф. Л.Г. Ловінської, за допомогою грошового вимірника реалізуються майже всі складові методу бухгалтерського обліку [220, с. 27]. У цьому аспекті дослідниця виділяє дві функції грошового вимірника:

- 1) оцінка об'єктів бухгалтерського обліку;
- 2) узагальнення різнорідних об'єктів з метою отримання певних економічних показників [220, с. 27].

Останнє збігається з думкою Е.С. Хендріксена і М.Ф. Ван Бреди, які вважають, що грошовий вимірник є найкращим, особливо там, де необхідне або бажане агрегування [486, с. 103]. У § 71 SFAC 5 «Визнання та оцінка у фінансових звітах суб'єктів господарювання» зазначено, що підготовка та використання фінансової звітності є набагато зручнішими з використанням номінальної грошової одиниці, ніж із використанням інших показників [589]. Використання єдиного грошового вимірника, зазначає Л.Ф. Шилова, дозволяє порівняти різнорідні елементи, вивчити їх у системі обліку як «єдину масу, яка переходить у процесі постачання, виробництва та реалізації із одного стану в інший» [518]. На додаток, фінансова звітність, підготовлена на основі номінальної грошової одиниці, може бути легко перевіреною.

За своєю сутністю гроші також є «особливим товаром, що представляє, таким чином, адекватне буття мінової вартості всіх товарів, або мінову вартість товарів як особливого, виділеного товару» [234, с. 140]. З цього приводу Р. Чемберс зазначає, що «...ціна товару складає певну суму грошей. У той же час так само можна стверджувати: ціна грошової одиниці визначається певною кількістю товарів» [537, с. 70]. Звідси випливає: грошова одиниця як товар «нестійка у часі» [486, с. 103] та схильна до постійної зміни своєї вартості, внаслідок чого втрачає ознаки надійного засобу вимірювання.

Слід зазначити, що принцип єдиного (номінального) грошового вимірника, покладений в основу складання фінансової звітності не тільки в Україні, а і в США [589], відповідає концепції збереження фінансового капіталу, згідно з якою

капітал вимірюється або в номінальних грошових одиницях, або в одиницях постійної купівельної спроможності [594]. За даною концепцією, яка, на думку авторів [220, 267, 344, 349], є найпоширенішою у світі, капітал, що є синонімом чистих активів, розглядається як інвестовані у підприємство кошти або інвестована купівельна спроможність. Проф. Н.А. Остап'юк зазначає: підтримка фінансового капіталу передбачає утворення прибутку від збільшення кількості грошових одиниць [343, с. 332].

За висновками Р.С. Коршикової, застосування підприємством концепції збереження фінансового капіталу цілком виправдане за умов незмінних цін [177, с. 24]. В ідеальних умовах господарювання, тобто за відсутності інфляції чи дефляції або навіть їх низьких показників, купівельна спроможність національної грошової одиниці є стабільною, відтак, дозволяє реально оцінити фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Проте в умовах зростання індексу споживчих цін, спричиненого об'єктивною нестійкістю грошового вимірника в часі та іншими економічними і політичними факторами, звітність, підготовлена з використанням номінальної грошової одиниці, починає втрачати свою корисність та порівнянність, оскільки «багато прогнозів та рішень базуються на порівнянні облікових даних у часі» [486, с. 103]. Це пояснюється тим, що вимірювання елементів фінансової звітності здійснюється за допомогою грошових одиниць із різною («змішаною») купівельною спроможністю. За словами У. Патона (W. Paton), вартість грошової одиниці «...постійно виступає об'єктом суттєвих змін... Отже, бухгалтери працюють з нестабільною, змінною одиницею виміру; тому процес порівняння не відкоригованих фінансових звітів ... відповідно більш-менш незадовільний та часто, безумовно, помилковий» [291, с. 427].

Через змінність та нестабільність грошового вимірника окремі дослідники, зазначає проф. Н.А. Остап'юк [343, с. 101], пропонували відмовитися від його використання, однак пропозиції не отримали підтримки. Вчені С.Ф. Голов та А. Позов наголошують на потребі поєднання грошових і негрошових вимірників з метою покращення оцінки ефективності діяльності підприємства [70, 370]. Проф. С. Голов посилається на П. Нівена, який вважає, що «системи, які ґрунтуються на

фінансових показниках, погано пристосовані для виявлення сучасних механізмів... що створюють вартість» [70, с. 8-9].

Історії бухгалтерського обліку відомі наслідки відмови від грошового вимірника. В роки громадянської війни та «військового комунізму» (1918-1921 рр.), які характеризуються спробою ліквідації товарного господарства та різким знеціненням рубля, радянські економісти намагалися знайти «таку одиницю вираження цінності, яка б замінила рубль» [226, с. 57]. Зокрема, виникли концепції трудового («тред»), енергетичного («ерг») та предметного вимірників. Представники цих напрямів, яких називали романтиками, були впевнені, що грошовий вимірник при комунізмі та інфляції втрачає сенс, а грошовий облік повинен поступитися місцем безгрошовому, матеріальному. Інша група вчених – натуралісти, – визнаючи непридатність грошового вимірника, розглядали бухгалтерію тільки як матеріальний натуральний облік [427].

Загалом ідеї романтиків і натуралістів зводилися не лише до відмови від грошового вимірника, а й до заперечення подвійної (диграфічної) бухгалтерії, покладеної в основу обліку. При цьому ставилася під сумнів необхідність звітності.

Таким чином, хиткість грошової одиниці ускладнює підготовку звітності, але заміна її іншим вимірником порушує цілісність, повноту та вичерпний характер обліку [299, с. 273]. Облік у натуральних показниках не дозволяє здійснювати узагальнень, необхідних для економічного аналізу, як на мікро-, так і на макрорівні. Тому для усунення негативного впливу зміни грошової одиниці в часі виникає необхідність оцінювати елементи фінансової звітності у «грошовому вимірнику однакової купівельної спроможності, тобто впроваджувати певну систему коригувань, що мало місце у Великій Британії, США, Ізраїлі, Бразилії та інших країнах» [176, с. 125].

Виділяють два методи вирішення цієї проблеми. Перший полягає у застосуванні для оцінювання «твердої» або штучної валюти (наприклад, євро) або певної товарної одиниці (наприклад, унції золота). Недосконалість даного методу полягає у необхідності постійного відстеження коливання курсів цих валют або вартості дорогоцінного металу. Крім того, за дослідженнями Є.Ю. Шари та А.В.

Лісового, «у цьому випадку суттєво знижується можливість урахування ендогенних факторів впливу на фінансовий результат діяльності, бо одним із проявів такого впливу є коливання курсу національної валюти відносно твердих валют» [508, с. 108].

Другий метод, поширений у країнах з англо-американською та південноамериканською моделями обліку, передбачає застосування індексів цін. Для перерахунку можуть бути використані різні індекси: індекс поточних цін, дефлятор валового національного продукту, індекс споживчих цін тощо.

Суть цього методу полягає у заміні одиниці вимірювання елементів фінансової звітності. На думку Коршикової Р.С., «у такий спосіб досягається часове упорядкування – кожна стаття Балансу та Звіту про фінансові результати, які стосуються різних періодів, показується в однакових цінах» [177, с. 24]. Активи, зобов'язання, доходи і витрати відображають в одиницях однакової купівельної спроможності, хоч принципи оцінки залишаються незмінними. Тому несправедливим є твердження Є.Ю. Шари та А.В. Лісового щодо дорожнечі даного методу через необхідність ведення «кількох паралельних облікових систем» [508, с. 108].

Загалом даний підхід органічно вписується у концепцію забезпечення збереження фінансового капіталу, оскільки:

- 1) може бути застосований щодо будь-якої бази оцінки: історичної собівартості, відновлювальної вартості, чистої вартості реалізації;
- 2) дає змогу відобразити інфляційні процеси через зміну вартості грошової одиниці.

Принцип періодичності або, у міжнародній практиці, **облікового періоду** – важлива організаційна умова, яка передбачає формування звітної інформації у вигляді окремих показників у відповідних формах звітності за певні, бажано регулярні, проміжки часу з метою забезпечення її порівнянності. Ще Лука Пачолі відзначав, що «бухгалтерські книги повинні закриватися щороку, особливо в товариствах, адже регулярний облік сприяє дружбі» [486, с. 102].

Важливість принципу періодичності обумовлена ускладненням розрахунку фінансових результатів, враховуючи необмеженість діяльності підприємства у часі. У період між утворенням та припиненням діяльності підприємства необхідні оцінки

його ефективності за окремі періоди: «...чистий прибуток за будь-який період часу, менший часу існування підприємства, є корисною, хоча і припущеною, розрахунковою величиною чистого прибутку за даний період» [84, с. 87]. Це, своєю чергою, свідчить про умовний характер прибутку звітних періодів, оскільки правильність його визначення залежить від «методологічних облікових прийомів» [453, с. 521], зокрема, точності розподілу доходів та витрат між звітними періодами та вибору границь звітного (облікового) періоду.

Відповідно до міжнародної практики звітним (обліковим) періодом є період тривалістю в дванадцять місяців, що використовується компанією. Найчастіше звітний період збігається з календарним роком, і в Україні це законодавча норма [120]. Однак деякі компанії вважають зручним встановлювати звітний період відповідно до циклу своєї господарської діяльності. Особливо це характерно для сільськогосподарських підприємств. Проф. Я.В. Соколов, досліджуючи історію бухгалтерського обліку в сільському господарстві, зазначав, що єдиного підходу до визначення господарського року не було, різні автори пропонували починати: 1 січня, 1 березня, 1 квітня, 1 червня, в жовтні-листопаді, 1 листопада та ін. [453, с. 495]. Важливою умовою є послідовне дотримання обраного звітного періоду.

Фінансову звітність можна скласти за будь-який період часу. Звітні періоди тривалістю менше року, наприклад місяць чи квартал, називають проміжними. Сутність принципу періодичності при цьому полягає у тому, що «частота звітності суб'єкта господарювання не повинна впливати на оцінку річних результатів», оскільки «проміжний період є частиною довшого фінансового року» [254]. Іншими словами, принципи визнання активів, зобов'язань, доходу та витрат для проміжних періодів є такими самими, як і для річної фінансової звітності.

Принцип періодичності органічно взаємопов'язаний із іншими принципами бухгалтерського обліку і фінансової звітності (рис. 2.5).

Важливість наступних п'ятих *принципів-правил* полягає у тому, що вони вказують на напрями застосування основоположної облікової моделі:

$$\text{Активи} = \text{Капітал} + \text{Зобов'язання}.$$

Рис. 2.5. Взаємозв'язок принципів формування фінансової звітності

[авторська розробка]

Принципи-правила забезпечують вимір, фази реєстрації та цикл обробки фінансової інформації [498, с. 214]. Вони відповідають на запитання, як формувати показники звітності.

Принцип історичної (фактичної) собівартості відповідно до вітчизняного законодавства полягає у пріоритетності оцінки активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання [120, 269]. У цьому визначенні є дві неточності: по-перше, принцип трактується виключно щодо активів, ігноруючи регулювання оцінки зобов'язань; по-друге, історичну вартість елементів фінансової звітності прирівнюють до їх фактичної собівартості, яка визначена на підставі первинних документів за допомогою калькуляції. За історичну, тобто первісну, вартість елементів фінансової звітності за певних умов може бути прийнята їх справедлива вартість. «Історизм» вартості полягає, на думку проф. Т.Є. Кучеренко, у відображенні елементів фінансової звітності за тією вартістю, за якою вони були первісно визнані внаслідок минулих подій [204, с. 15].

Окремі дослідники [211, 464, 497, 517] схильні вважати, що принцип історичної (фактичної) собівартості – це принцип ведення бухгалтерського обліку, а не фінансової звітності. З таким твердженням важко погодитись, оскільки «оцінювання (оцінка) – це процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів в балансі та в звіті про прибутки та збитки» [594], що, своєю чергою, передбачає вибір її певної бази (основи). Е.С. Хендріксен і М.Ф. Ван Бреда підкреслюють, що розбіжності у думках виникають «з приводу того, яка оцінка повинна бути відображена в звітності у період між надходженням та вибуттям активу» [486, с. 327].

Автори [39, 100, 493] вказують на недоречність пріоритету історичної собівартості і недоцільність виділення такого принципу, пояснюючи це різноманітністю видів оцінки для відображення елементів у фінансовій звітності. Поштовхом для подібних висновків є те, що для оцінки елементів фінансової звітності все частіше приймається справедлива вартість. Не вдаючись у з'ясування всіх «за» і «проти» подібної оцінки, наведемо вислів авторитетного вченого у сфері бухгалтерського обліку Я.В. Соколова, який вважав, що «заміна історичної вартості оцінкою поточної дохідності впливає з бажання дізнатися про реальну вартість майна, що належить підприємству, і, як наслідок, реальну вартість капіталу» [441].

З іншої сторони, оцінка елементів фінансової звітності за історичною вартістю є передумовою реалізації принципу безперервності діяльності, виходячи з якого підприємство не буде швидко реалізовувати контрольовані ним ресурси, а використає їх для забезпечення своєї поточної діяльності. Тому, зазначають Є. Шара і А. Лісовий, «немає необхідності знати ринкову вартість цих ресурсів на кожен дату складання фінансової звітності» [508, с. 108-109].

Вибір концепції вартісної оцінки, на думку проф. М.І. Бондаря, «залежить від мети оцінювання й економічних інтересів різних користувачів фінансової звітності, що складена на основі тієї чи іншої концепції» [28, с. 174].

Глобалізація економічного середовища, ускладнення та різноманітність господарських операцій й взаємовідносин між контрагентами, застосування різних баз оцінки (історична собівартість, поточна вартість, ринкова вартість,

теперішня вартість) обумовлюють, на думку проф. С.Ф. Голова та проф. С.Ф. Легенчука, модифікацію принципу історичної собівартості в принцип релевантного оцінювання [70, с. 8; 211, с. 147]. Особливість такого методу оцінювання полягає в пріоритетності оцінки активів, виходячи з їх економічної сутності, яку проф. С.Ф. Легенчук прирівнює до справедливої вартості. Таким чином, підсумовує вчений, «принцип релевантної оцінки також можна називати як принцип справедливої оцінки» [211, с. 147]. З цього приводу доречно навести позицію Е.С. Хендріксена та М.Ф. Ван Бреди про несаможиттєвість справедливої вартості як оцінки, що може бути використана для складання фінансових звітів і яка являє собою комбінацію різних оцінок, встановлених спеціальною комісією [486, с. 314]. До того ж, найбільш релевантні оцінки, вважають вчені, «недостатньо достовірні для включення їх в загальноцільову фінансову звітність» [486, с. 327].

Своєю чергою, Концептуальна основа (2010) припускає, що базовою оцінкою, яку найчастіше приймають суб'єкти господарювання для складання своїх фінансових звітів, є історична собівартість, яка може комбінуватися з іншими оцінками. Обрання історичної оцінки як базової зумовлено функціями бухгалтерського обліку як системи економічної інформації [220, с. 73], а також низкою чинників, що їх більшість науковців вважають беззаперечними:

1) документальна обґрунтованість розрахунків первісної вартості, її базування на реальних цінах, які діяли на момент придбання чи створення активу [44, с. 28; 220, с. 72; 464];

2) можливість бути перевіреною [343, с. 95];

3) економічність і простота використання [211, с. 142; 220, с. 72; 343, с. 96];

4) високий ступінь достовірності та об'єктивності обчислення фінансового результату діяльності підприємства [211, с. 142; 220, с. 72; 343, с. 96];

5) замикання ланцюга створення «арифметичної вартості» в системі бухгалтерського обліку: від моменту виникнення факту господарського життя – до складання балансу [211, с. 142];

6) найкращий захист інтересів держави в особі податкових органів: забезпечуючи більш точне обчислення прибутку, він сприяє збільшенню доходів державного бюджету за рахунок податків [469, с. 200].

Серед суттєвих недоліків історичної собівартості називають:

1) ігнорування впливу інфляційних процесів, що призводить до викривлення вартості майна, безпідставного завищення прибутку, недостовірності даних фінансової звітності та, як наслідок, неможливості прийняття на її основі ефективних управлінських рішень та недостовірності результатів фінансового аналізу [149, с. 181; 343, с. 96, 99; 353, с. 64]. Втім, існує і протилежна думка: оцінка активів і зобов'язань за історичною (фактичною) вартістю у період незначної інфляції сприяє стабільності купівельної спроможності та спрощує метод оцінки економічних вигод і аналіз наданої інформації [204, с. 16];

2) її «моральне старіння» навіть за умов стабільної економічної ситуації в країні внаслідок зміни курсу валют, динаміки ринкової кон'юнктури, технічного прогресу [220, с. 73]. За таких умов історична собівартість втрачає вагу як міра вартості ресурсів підприємства, його потенціалу.

Проблема застосування історичної собівартості стосується переважно необоротних активів і довгострокових зобов'язань, що пов'язано з тривалістю використання активу чи погашення зобов'язання. Нівелювання слабких сторін історичної собівартості відбувається через коригування вартості активів із застосуванням відповідних індексів (див. принцип грошового примірника) і періодичне проведення переоцінок та застосування теперішньої вартості щодо оцінки довгострокових зобов'язань. Зазначимо, що фінансова концепція збереження капіталу припускає у певних межах використання інших основ оцінок за умови, що історична собівартість залишається базовою оцінкою.

Оборотні активи і поточні зобов'язання, зазвичай, не схильні до впливу зміни вартості грошей у часі через відносно короткий життєвий цикл, тому визначення їх вартості на звітну дату не повинно вимагати складних коригувань. Зважаючи на необхідність отримання достовірної інформації про потенційні

економічні вигоди та з метою забезпечення принципу обачності можливе використання комбінованих оцінок.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що принцип історичної собівартості не означає використання єдино можливої оцінки елементів фінансової звітності. Проте, історична собівартість слугує базою, на яку «нанизуються» інші види оцінок. Тому підтримуємо висновок проф. Т.Є. Кучеренко, що «за допомогою цього принципу забезпечуються подальші судження (оцінки у наступних звітних періодах) щодо окремих активів і зобов'язань, які беруть участь у формуванні фінансового результату або характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання на звітну дату» [204, с. 18].

Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат обумовлений періодичністю складання фінансової звітності (принципом періодичності) і по праву вважається «основним принципом формування фінансового результату діяльності підприємства» [416, с. 69]: для правильного розрахунку чистого прибутку за певний період необхідно відносити доходи і витрати на відповідні облікові (звітні) періоди.

Даний принцип, як зауважує Н. Литвин, по суті охоплює два положення, які «в американських Положеннях про концепції фінансового обліку викладено окремо» [217]: 1) принцип відповідності (matching principle); 2) принцип нарахування (accrual accounting – облік за методом нарахування).

У МСБО/МСФЗ [251] принцип нарахування визначається як єдиний принцип.

Відповідно до принципу відповідності доходи повинні відноситися до звітного періоду, в якому були реалізовані готова продукція і товари або надані послуги, а витрати повинні відноситися до звітного періоду, в якому вони були здійснені з метою отримання цих доходів. Не слід сприймати даний принцип буквально – в багатьох випадках доволі складно встановити прямий причинно-наслідковий зв'язок між доходами і витратами. Через це витрати, які не мають безпосереднього зв'язку з певними доходами, слід відображати у звіті про фінансові результати у тому періоді, в якому вони виникли. Деякі витрати варто розподіляти частинами між різними звітними періодами, в яких була отримана вигода від зазнаних витрат (наприклад, розподіл первісної вартості основних засобів через амортизацію).

Застосування принципу відповідності вимагає дотримання принципу (або методу) нарахування.

Принцип реалізації, або принцип визнання доходу (revenue recognition principle), у цілому аналогічний принципу нарахування, стосується тільки визнання доходу. Згідно з ним дохід відображається у тому звітному періоді, коли він зароблений (earned), тобто підприємство завершило всі дії, необхідні для його отримання, і реалізований (realized), тобто одержаний або явно може бути одержаний, а не тоді, коли отримано гроші. Винятком є метод поетапного виконання контракту і метод продажу «на виплат». Взаємозв'язок принципів періодичності й принципу нарахування та відповідності доходів і витрат відображено на рис. 2.6.

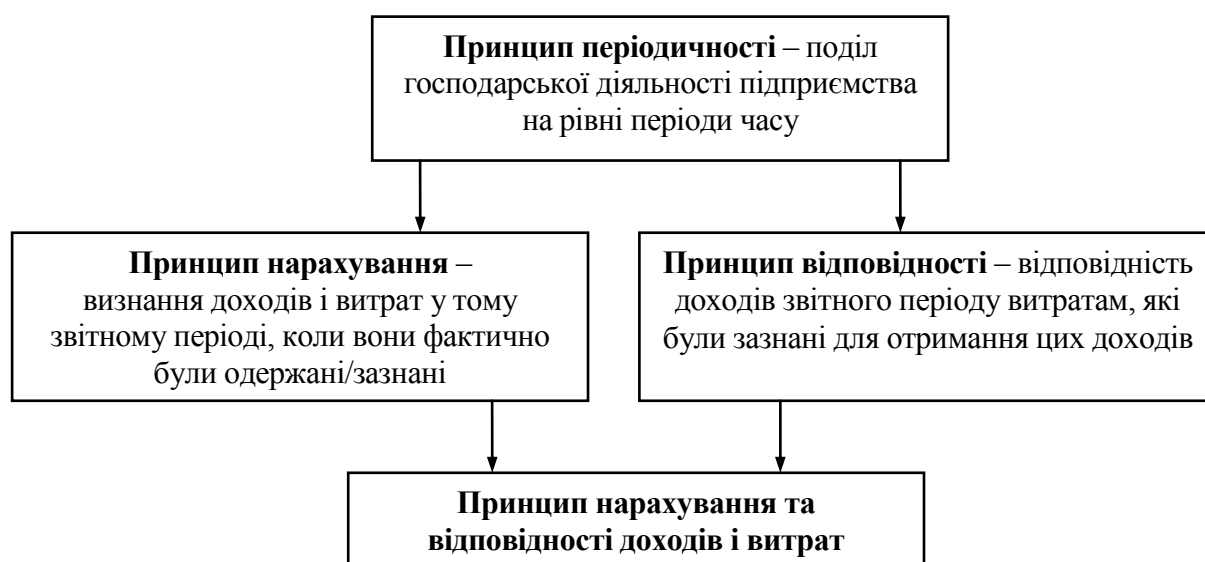

Рис. 2.6. Взаємозв'язок принципу періодичності й принципу нарахування та відповідності доходів і витрат [авторська розробка]

Основною перевагою методу нарахування порівняно з альтернативним йому касовим методом називають «приведення у відповідність доходів з витратами, що зумовлює реальне звітування про фінансовий стан та результати діяльності» [110, с. 56].

Вважається, що застосування принципу нарахування до формування фінансової звітності забезпечує прогнозну здатність бухгалтерської інформації,

оскільки уможлиблює інформування користувачів не тільки про отримання або виплати грошових коштів у минулому, але й про очікувані їх надходження та сплати в майбутньому.

Поряд із очевидними перевагами методу нарахування економісти виділяють низку суттєвих його недоліків:

1) зумовлює суттєве розходження потоків економічних ресурсів та грошових коштів [142, с. 108], що є приводом до виникнення, за словами проф. Я.В. Соколова, одного з основних парадоксів бухгалтерського обліку: прибуток є, а грошей немає, і навпаки – є гроші, а прибутку немає [448, с. 66-77];

2) спричинює «застарілість» показників обліку, що обмежує здатність приймати управлінські рішення [70, с. 7];

3) підвищений суб'єктивізм при визначенні часу і суми результатів господарських операцій для досягнення бажаних фінансових показників, особливо в умовах модифікації принципу в «чистий принцип нарахування», за яким будуть визначатися не лише потенційні витрати підприємства, а також і потенційні доходи [142, с. 106; 212, с. 27].

Однією з найбільш розповсюджених й доволі успішних спроб нівелювання окремих недоліків принципу нарахування та досягнення узгодження чистого прибутку (збитку), розрахованого на його основі у Звіті про фінансові результати (прибутки та збитки), з прибутком (збитком), розрахованим за касовим методом, є Звіт про рух грошових коштів, дискусійні моменти формування якого будуть розглянуті далі.

Принцип превалювання змісту (сутності) над формою. Основна ідея принципу превалювання сутності над формою полягає у правдивому та об'єктивному відображенні господарських операцій у бухгалтерському обліку з метою складання фінансової звітності, яке досягається через відстеження реальних економічних наслідків цих операцій.

На сьогодні концепція превалювання сутності над формою використовується як окремий принцип або вимога до фінансової звітності в бухгалтерському законодавстві багатьох пострадянських країн (Азербайджан, Білорусь, Киргизія,

Латвія, Російська Федерація, Узбекистан, Україна та ін.), проте вже не зазначається у складі принципів чи якісних характеристик Концептуальної основи (2010) через її «надлишковість». У параграфі ВС 3.26 Концептуальної основи пояснюється, що під правдивим (тим, що викликає довіру) поданням розуміється, що фінансова інформація відображає зміст економічного явища, а не просто віддзеркалює його юридичну форму. Юридичне тлумачення господарської операції, яке відрізняється від економічної субстанції, не може вважатися правдивим поданням [594].

Проф. С.Ф. Легенчук зазначає, що принцип превалювання сутності над формою не має глибоких традицій застосування в бухгалтерському обліку (перші згадки про нього датуються кінцем XIX ст.) та не є надбанням світової облікової науки, однак його можна вважати однією з фундаментальних концепцій, що традиційно закладаються в основу практики складання фінансової звітності країн англо-американської моделі бухгалтерського обліку [210, с. 130].

Внаслідок визначальної ролі Великої Британії у розвитку англо-американської моделі обліку концепція превалювання сутності над формою була впроваджена у вигляді принципу в Положеннях з концепцій фінансового обліку США. Однак її широке визнання відбулося завдяки появі МСБО, зокрема після появи в 1975 р. МСБО 1 «Розкриття облікових політик», де в параграфі 4 зазначалося, що концепція превалювання сутності над формою є одним із міркувань, які мають враховуватися при здійсненні менеджерами вибору щодо застосування відповідної облікової політики та формування фінансової звітності.

На думку проф. Т.Є. Кучеренко, виділення принципу превалювання сутності над формою відбулося у процесі еволюційного розвитку капіталу, початку і продовження ринкових форм господарювання, що знайшло свій прояв у теорії власника і теорії господарської одиниці (фірми) [203, с. 103].

У більшості випадків юридична форма та економічний зміст господарських операцій збігаються, оскільки договори складаються з урахуванням економічного ефекту від даної угоди. Коли реальний комерційний ефект не досягнутий через правову форму угоди, операцію в бухгалтерському обліку слід відображувати, виходячи з її економічної сутності. Посилання на неможливість відображення в

бухгалтерському обліку аспектів господарської діяльності тому, що відсутня правова база чи первинні документи, також є непереконливими.

З іншого боку, на практиці дотримання цього принципу може привести до «неоднозначних та часом складних методологічних ситуацій... різних трактувань в обліку і звітності» [364], оскільки діалектична проблема, пов'язана з цим принципом, впливає на визнання доходу, активів і зобов'язань та у підсумку – формування фінансового результату.

В основу взаємозв'язку «форма-економічна сутність» покладені дві протилежні концепції капіталу: майнова (фізична) і ресурсна (фінансова), а також конфлікт між двома основними бухгалтерськими моделями: англо-американською та континентально-європейською.

В основі майнової (фізичної) концепції капіталу вихідним є право власності на відповідні активи незалежно від їх зв'язку з економічними вигодами. Навіть якщо не очікується, що актив принесе економічні вигоди, але належить на правах власності суб'єкту господарювання, такий актив повинен відображатися в балансі такого суб'єкта господарювання.

Відповідно до ресурсної (фінансової) концепції капіталу вихідним є поняття контролю. Під активом розуміють майно, що знаходиться під контролем суб'єкта господарювання. Економічні ресурси компанії визначаються не лише балансовими, а й позабалансовими активами, контроль і управління над якими відбувається у результаті укладених договорів та угод. «У сучасних умовах господарювання, – пише проф. Т.Є. Кучеренко, – суттєвий вплив на вартість компанії здійснюють неідентифіковані нематеріальні активи, які не розглядаються як власність компанії, але є постійно використовуваними ресурсами» [203, с. 107].

Порівнюючи англо-американську та континентально-європейську системи обліку, слід наголосити на відмінностях у політичних, економічних та культурних традиціях країн, які використовують ту чи іншу систему.

В країнах із континентально-європейською системою обліку підготовку та подання фінансової звітності регулюють закони та кодекси [323, с. 59], і саме

відповідність нормам та чесність (сумлінність щодо застосування зазначених норм) є визначальними для оцінки достовірності фінансової звітності. Превалювання сутності над формою для цих країн не означає надання достовірної інформації [539]. Крім того, фінансування компаній цих країн здійснюється переважно за допомогою кредитів. Оскільки кредиту важливо мати інформацію не про все майно, яке має у своєму розпорядженні власник, а тільки про те майно, яке може послужити для забезпечення боргу, вимога ліквідності є пріоритетнішою за вимогу рентабельності.

На противагу цьому в країнах із англо-американською моделлю обліку регулювання бухгалтерського обліку здійснюється на основі принципів та стандартів, які мають загальний характер і не містять чітких регламентів та вказівок щодо відображення тих чи інших операцій. Фінансування підприємства в цих країнах залежить від значної кількості акціонерів, для яких ефективність роботи підприємства є вирішальним показником для прийняття інвестиційних рішень. Ключовим елементом даної системи є превалювання економічної обґрунтованості, що зумовлює правдивість та об'єктивність інформації, наведеної у фінансовій звітності.

Доречно відзначити: сформована під впливом європейсько-континентальної, зокрема німецької, облікової школи система бухгалтерського обліку в Україні, за словами проф. Ф.Ф. Бутинця [32, с. 27], історично базувалася на таких принципах: 1) перевага правових відносин; 2) орієнтація бухгалтерського обліку на забезпечення макроекономічних показників; 3) контролююча функція бухгалтера. Застосування принципу превалювання сутності над формою в Україні ускладнюється «через облікові традиції, сформовані протягом багатьох років» [416, с. 57].

Однак взятий курс на МСФЗ та їх впровадження у правове й економічне поле України урізноманітнили цільові орієнтири фінансової звітності підприємств. Пріоритетність у взаємозв'язку «сутність – форма» повинна залежати, на думку проф. Голова С.Ф., від того, «якою мірою облікова інформація, наведена у звітності, виступає як доказова база у системі

правовідносин» [70, с. 7], адже, наприклад, при підготовці податкової звітності превалювання сутності над формою недоречне.

На нашу думку, застосування принципу превалювання сутності над формою з метою формування фінансової звітності може розглядатися у трьох напрямках:

1) якщо між юридичним та економічним осмисленням операцій та подій існує протиріччя, слід керуватися їх економічною інтерпретацією;

2) за відсутності тих чи інших законодавчих (нормативних) вимог операції та події відображають, виходячи з їх сутності та економічних реалій;

3) якщо зміст господарської операції передбачає вибір між декількома обліковими політиками, необхідно обрати ту, яка дозволить надати більш правдиве й об'єктивне уявлення.

Зазначимо, що буде справедливим по відношенню до користувачів пояснювати у примітках до фінансової звітності випадки, коли принцип превалювання змісту над формою не застосовувався через обмеження в законодавстві чи з інших причин.

Принцип повного висвітлення, за словами проф. С.Ф. Легенчука, «має визначальну роль в побудові системи обліку, орієнтованій на «постіндустріального користувача» [213, с. 273]. Він інтерпретує цей принцип як вимогу до відображення:

1) тих об'єктів, які набули статусу активу в умовах постіндустріальної економіки (наприклад, інформацію про внутрішньо генеровані торгові марки та бренди), у складі активів, а не витрат;

2) у фінансовій звітності незатратної вартості об'єктів постіндустріальної економіки, а їх цінності, виходячи із економічної сутності цих об'єктів.

Загальновизнана сутність принципу повного висвітлення полягає в необхідності у фінансовій звітності розкривати всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки операцій та подій, які здатні вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Виходячи з цього, окремі дослідники [100, 175, 416], і не безпідставно, розглядають вимогу повного висвітлення як якісну ознаку фінансової звітності, оскільки відповідно до Концептуальної основи повний опис

є однією з характеристик істинного та добросовісного відображення інформації.

Не можна погодитися з авторами, які відносять принцип повного висвітлення до принципів ведення бухгалтерського обліку [515] або називають аксіомами бухгалтерського обліку [87], адже, на відміну від вимог повноти обліку, принцип повноти розкриття інформації «робить акцент не на самому процесі підготовки інформації (обліковому процесі), а на результаті цього процесу (звітності)» [55].

На думку проф. Т.Є. Кучеренко, принцип повного висвітлення «не належить до основоположних, проте покликаний забезпечувати оптимальний зміст і структуру інформації, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період» [205].

Інформація, що підлягає розкриттю, наводиться безпосередньо у фінансових звітах та у Примітках до них, обов'язковість складання яких як складової частини річної фінансової звітності визначається § 10 МСБО 1 [251] та ст. 11 Закону України про бухгалтерський облік [120]. Практичне застосування цього принципу описують Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт: «Періодична фінансова звітність підприємства повинна ясно представляти (тобто розкривати) все, що стосується інформації про економічні справи підприємства. Цей принцип вимагає: а) завершеності фінансової звітності; і б) приміток до фінансової звітності, які доповнюють «цифри» [46].

Формальний аналіз складу річної фінансової звітності 25 підприємств енергетичної галузі та 25 підприємств гірничо-металургійного комплексу України станом на 31 грудня 2011 року (до внесення змін до Закону про бухгалтерський облік щодо обов'язкового застосування МСФЗ публічними акціонерними товариствами), результати якого узагальнено у табл. 2.4, дозволив зробити такі висновки:

1) 4% підприємств енергетичної галузі і 56% гірничо-металургійних підприємств не виконували вимоги п. 3 ст. 78 розділу XV Закону України «Про акціонерні товариства» [122] щодо обов'язковості створення власної веб-сторінки в мережі Інтернет, на якій розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню;

2) 16% і 12% підприємств енергетичної та гірничо-металургійної галузі відповідно, хоч і мали власний сайт, але не наводили фінансової інформації, у т.ч.

річну фінансову звітність, що передбачено пунктом 11-13 частини першої ст. 77 Закону України «Про акціонерні товариства»;

3) у фінансовій звітності, оприлюдненій на сайті SMIDA, 44% енергетичних підприємств і 80% гірничо-металургійних містився додатковий аналіз статей звітності і тільки 20% і 36% підприємств відповідно частково наводили опис облікової політики; на власній веб-сторінці підприємства переважно подавали лише обов'язковий пакет звітності у складі затверджених на той час Мінфіном України форм 1-5;

4) тільки три підприємства енергетичної галузі (12%) і одне підприємство металургійної галузі складала і на власній веб-сторінці розміщували інформацію за сегментами (ф. № 6), хоча досліджувані підприємства повинні були наводити таку інформацію згідно з критеріями, наведеними у п. 2 П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» [379].

Таблиця 2.4

Аналіз складу фінансової звітності підприємств енергетичної та металургійної галузі станом на 31 грудня 2011 року

Склад фінансової звітності	Оприлюднена на сайті SMIDA				Оприлюднена на власній веб-сторінці			
	енергетична галузь		металургійна галузь		енергетична галузь		металургійна галузь	
	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %
Форми № 1 і 2	0	0	2	8	2	8	0	0
Форми №№ 1-4	24	96	23	92	18	72	8	32
Форма № 5	24	96	23	92	17	68	8	32
Форма № 6	0	0	0	0	3	12	1	4
Додатковий аналіз статей звітності	11	44	20	80	3	12	4	16
Опис облікової політики	5	20	9	36	3	12	1	4
Фінансова звітність відсутня	1	4	0	0	4	16	3	12
Веб-сторінка відсутня	x	x	x	x	1	4	14	56

Джерело: складено на основі додатка Ф (табл. Ф.1, Ф.3)

На підставі аналізу складу і змісту фінансової звітності цих же підприємств станом на 31 грудня 2013 року (табл. 2.5) можна зробити висновок про несуттєві зрушення у сфері розкриття інформації. Незважаючи на те, що підприємства почали наводити основні положення облікової політики, судження й оцінки, що застосовувалися ними при складанні фінансової звітності, можна говорити про існуючі в Україні проблеми з реалізацією принципу повного висвітлення. Таким чином, роблять висновок проф. Я.Д. Крупка та Ю.О. Івахів, «користувачів обмежено в інформаційному забезпеченні та виборі інструментарію для проведення аналітичних процедур і прийняття адекватних рішень» [182].

Таблиця 2.5

Аналіз складу фінансової звітності підприємствами енергетичної та металургійної галузі станом на 31 грудня 2013 року

Склад фінансової звітності	Оприлюднена на сайті SMIDA				Оприлюднена на власній веб-сторінці			
	енергетична галузь		металургійна галузь		енергетична галузь		металургійна галузь	
	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %	кількість підприємств	відсоток до загальної кількості, %
Форми № 1 і 2	х	х	1	4	1	4	1	4
Форм № 1-4	24	96	21	84	21	84	14	56
Примітки до фінансових звітів, у т.ч.:	23	92	16	64	16	64	10	40
- інформація за сегментами	1	4	3	12	3	12	3	12
- додатковий аналіз статей звітності	17	56	15	6	14	6	11	44
- опис облікової політики	18	72	16	64	12	48	9	36
Фінансова звітність відсутня	1	4	3	12	2	8	4	16
Веб-сторінка відсутня	х	х	х	х	1	4	6	24

Джерело: складено на основі додатка Ф (табл. Ф.2, Ф.4)

Основними причинами ігнорування принципу повного розкриття інформації про діяльність підприємств є: 1) відсутність реальних користувачів інформації; 2) не усвідомлення керівництвом підприємства ролі додаткового

розкриття інформації; 3) дороговизна даного процесу.

Державні регуляторні органи (Державна служба статистики, Нацкомфінпослуг, НКЦПФР), які є основними користувачами фінансової звітності в Україні, вимагають її подання у складі лише затверджених п'яти форм, зміст іншої додаткової інформації може варіюватися залежно від вимог відповідних органів. До того ж, відсутність у примітках опису застосовуваної облікової політики та суттєвої додаткової інформації зазвичай не є причиною появи відповідних застережень в аудиторському висновку [303].

Разом з тим, вимоги до розкриття інформації неухильно зростають. Як зазначають Д.І. Кізо і Дж. Ж. Вейгант, за періоді з 1990 до 2000 року у кожній з 25 крупних відомих компаній кількість сторінок приміток до фінансових звітів зросла з 9 до 17, а середня кількість сторінок розділу обговорення та аналізу керуючими – з 7 до 12 [157, с. 503]. Передумовами збільшення вимог до розкриття можуть бути такі, що наведені на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Передумови зростання вимог до розкриття інформації

[авторська розробка]

З іншої сторони, дослідники зауважують, що в окремих ситуаціях користь від додаткового розкриття може бути явною, а витрати невизначеними. Наприклад, національні комісії з цінних паперів та фондового ринку можуть збільшити обсяг інформації, яку зобов'язані розкривати фінансові установи про свої кредитні зобов'язання за кордоном. Зважаючи на складні економічні умови, в яких працюють деякі країни, користь від додаткового розкриття інформації про ризик неповернення позик для інвесторів безперечна. Точну суму витрат із розкриття інформації у цих випадках важко визначити у кількісному виразі, хоч вона може виявитися відносно невеликою.

В окремих ситуаціях, навпаки, витрати на розкриття можуть бути значними, а вигоди від розкриття оцінити складно. Так, дослідження Wall Street Journal показало, що якби компанія Fruehauf прийняла рішення розкривати інформацію за сегментами, то їй довелося б збільшити свій склад бухгалтерів на 50% від 300 до 450 осіб [157, с. 503]. У даному випадку витрати на розкриття очевидні, у той час як користь від розкриття залишається невизначеною.

Існує думка: детальність та обсяг інформації, що вимагається, можуть бути настільки великими, що виникне інформаційне перевантаження, і користувачам буде складно її зрозуміти. Тому, зауважує проф. Т.Є. Кучеренко, «функція принципу повного висвітлення полягає у створенні меж оціночних суджень користувачів, суть яких - віднайти золоту середину між занадто детальним представленням інформації, що не залишає місця аналітичним судженням, а отже потребує додаткових витрат часу для її складання, і занадто загальним об'ємом інформації, а тому неефективним через недостатнє висвітлення можливих економічних вигод і втрат внаслідок утримання активів і зобов'язань» [205].

Принцип послідовності переважна більшість науковців, зокрема автори [9, 70, 100, 186, 343, 515], розглядають з позиції закріпленої законодавством норми щодо постійності обраної облікової політики підприємства [120, 269] «для подібних операцій, інших подій або умов» [252]. Функціональна роль даного принципу полягає у забезпеченні порівнянності інформації фінансової звітності за різні звітні періоди для аналізу і прогнозування. Ігнорування послідовності

застосування облікових методів і процедур може ускладнити визначення «напрямів та розмірів економічних наслідків, викликаних зовнішніми факторами... а також виокремлення коливань, обумовлені внутрішніми та зовнішніми факторами» [486, с. 98].

Е.С. Хендріксен, М.Ф. Ван Бреда під терміном «послідовність» розглядають використання: а) однією фірмою чітко визначеної облікової методики (процедури) у різні періоди часу; б) одних і тих самих методів оцінки статей балансу за один і той самий період; в) однієї і тієї ж методики різними фірмами [486, с. 98]. В останньому випадку, зазначають автори, мова йде про однаковість, яка обумовлена «міжнародною стандартизацією в цілому» [213, с. 312] і створює можливість для зацікавлених в інформації фінансової звітності користувачів порівнювати результати діяльності різних підприємств.

Водночас доречними є зауваження окремих науковців про зниження динамічності системи бухгалтерського обліку, рівня інформатизації системи управління загалом [186, с. 95] та надання необ'єктивної інформації про фінансовий стан підприємства [343, с. 104], обумовлені додержанням з року в рік принципу послідовності. Відтак, «послідовність не є самоціллю» [486, с. 99] і необхідно дотримуватися обережності при застосуванні даного принципу. Використання лише історичної собівартості як базової оцінки у періоди суттєвих змін цін може привести до незіставних оцінок елементів фінансової звітності. Своєю чергою, зміна методології обліку в окремих випадках може забезпечити отримання більш доречної і достовірної інформації для прогнозування та прийняття рішень.

Таким чином, обмеженням дотримання підприємствами послідовності облікової політики є її узгодженість між різними звітними періодами. Для забезпечення цієї узгодженості і, як наслідок, зіставності інформації фінансової звітності передбачено обов'язкове розкриття інформації про ефект змін в обліковій політиці підприємства, якщо вони суттєво впливають на рішення користувачів [252, 376].

Прикладом застосування принципу послідовності, скорегованого на узгодженість, є вимога регулярності проведення переоцінки об'єктів основних засобів, які раніше зазнали переоцінки.

Обмеження щодо формування фінансової звітності необхідні для скорочення обсягу та вартості звітування без зменшення її цінності для користувачів. Такими обмеженнями Глен А. Велш і Деніел Г. Шорт називають суттєвість, вартість-вигоди (*вартісне обмеження, економічність, раціональність – виділено автором*) та обачність (консерватизм) [46]. Якщо перше стосується характеристик звітної фінансової інформації, то другий і третій елементи, слід віднести до принципів формування фінансової звітності.

Принцип обачності (обережності, консерватизму) вважається одним із найважливіших і водночас суперечливих облікових принципів, сутність якого полягає у застосуванні в бухгалтерському обліку господарюючого суб'єкта таких методів оцінки, відповідно до яких активи та дохід не повинні бути завищені, а зобов'язання та витрати – не занижені [120]. Даний підхід передбачає визнання в обліку всіх можливих збитків підприємства, незважаючи на погіршення фінансового результату внаслідок такого визнання.

Розвиток економічних відносин у суспільстві, зокрема зміна потреб користувачів фінансової звітності, значно впливає на роль принципу обачності у бухгалтерському обліку, ефект якого проявляється в оцінці статей балансу та визначенні величини доходів і витрат підприємства. С. Лунєєв зазначає, що «від того, яким чином принцип обережності впливає на формування інформації в системі бухгалтерського обліку, цілком залежить оцінка майна та величина прибутку підприємства» [225].

Актуальність проблеми полягає у тому, як даний принцип співвідноситься з іншими принципами бухгалтерського обліку, чи завжди доцільне його використання, чи може його застосування привести до задоволення інформаційних потреб усіх користувачів фінансової звітності.

Принцип обачності, впливаючи на величину фінансових показників, по-різному відображається на інтересах учасників господарських процесів та

користувачів фінансової звітності, які можуть бути не тільки різні, але іноді й зовсім протилежні, що відображено у додатку Х.

У радянській обліковій методології концепція консерватизму, хоча і не виокремлювалася, але реалізовувалася у законодавчих актах, в яких вже були «закладені методи обліку, орієнтовані на забезпечення обачності» [214, с. 72].

Обачність пов'язують із такою проблемою сучасного бухгалтерського обліку, як невизначеність певних минулих та майбутніх подій, обережність та нейтральність. Авторитетні коментатори МСФЗ із цього приводу пишуть: «Обачність – це введення певного ступеня обережності у процес формування суджень, необхідних при здійсненні розрахунків в умовах невизначеності» [6, с. 155]. Вітчизняні дослідники продовжують: «Обачність формування показників фінансової звітності для характеристики можливих економічних вигод забезпечується дотриманням критерію нейтральності інформації» [471].

Втім, не всі теоретики бухгалтерського обліку позитивно сприймали принцип обачності. Е.С. Хендріксен і М.Ф. Ван Бреда зазначають: «Консерватизм в кращому випадку – вельми недостатній метод відображення невизначеності оцінки активів та прибутку, у гіршому – він приводить до повного викривлення облікових даних. У результаті на практиці головна небезпека його застосування приховується у непостійних результатах, які не можуть бути правильно інтерпретовані навіть найбільш інформованими читачами. Крім того, консерватизм суперечить вимозі відображення всієї релевантної інформації, пов'язаної з часовими обмеженнями. Нарешті, консерватизм позбавляє облікові дані порівнянності» [486, с. 103]. Вчені роблять висновок, що навмисні зменшення облікових даних можуть привести до невдалих рішень так само, як і їх перебільшення.

На думку Й. Бтге, «такий підхід до складання балансу повністю відповідає меті збереження капіталу, але суперечить меті фінансової звітності» [15, с. 62]. Ж. Рішар дає таку оцінку принципу обачності: «Ця система суперечить бухгалтерському обліку, який має на меті точне визначення фінансового результату: включення потенційних втрат та виключення потенційного доходу непослідовне та заважає раціональному виміру результату» [423, с. 79].

Російські вчені Я.В. Соколов та С.М. Бичкова виділили такі недоліки застосування принципу обачності:

1) фінансова звітність свідомо має викривлений характер. Ця обставина приводить до відпливу потенційних інвесторів та недоотримання коштів у державний і місцеві бюджети;

2) недооцінка вартості майна та свідомо завищена величина поточних витрат призводять до того, що у майбутні звітні періоди майно може отримати штучно завищену оцінку, а величина прибутку виявиться вище реальної;

3) управлінському персоналу доводиться приймати рішення на основі свідомо викривлених даних, наведених у фінансових звітах;

4) обачність, виступаючи елементом облікової політики, надає занадто багато влади адміністрації та бухгалтерам;

5) принцип обачності суперечить іншим принципам бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема принципу безперервності діяльності [452].

Проф. С. Голов зазначив, що застосування принципу обачності призводить до невідповідності доходів і витрат, неповного відображення активів підприємства, зокрема у частині нематеріальних активів, використання засобів «творчого обліку» через створення надмірних забезпечень тощо [70, с. 8].

Принцип обачності базується на застосуванні приблизних розрахунків, умовних суб'єктивних класифікацій, узагальнень та розподілів. Тому не можна повністю погодитися з авторами [471], які вважають, що такий принцип може забезпечити надання прозорої інформації користувачам. Практика доводить, що принцип консерватизму деякою мірою суперечить концепції нейтральності звітності, оскільки очікування різних груп користувачів від наведеної фінансової інформації часто не збігаються [314, с. 93-94].

Надмірний консерватизм приводить до проблем такого характеру. По-перше, під час економічного підйому прибуток штучно занижується, і інвестори можуть втратити хорошу можливість для інвестицій. У період спаду економічного циклу приховані резерви можуть бути використані для штучного завищення доходів і прибутку підприємства та маскування погіршення результатів діяльності

підприємства. Це впливає на прозорість і на рішення інвестора щодо подальшого утримання своїх інвестицій.

Зазначені недоліки призвели до перегляду позиції щодо застосування принципу обачності. Поступово у системах стандартизації різних країн з'явилися правила, що передбачають оцінки і переоцінки за справедливою (ринковою) вартістю. Спочатку дозволили дооцінювати необоротні активи, потім ввели вимогу обліку фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості та біологічних активів також за справедливою вартістю. Здійснюючи процедури з визначення зменшення корисності, до уваги береться не тільки ринкова вартість, але й вартість використання активу. Таким чином, підсумовує І. Чалий, оцінка може виявитися не обов'язковою навіть тоді, коли ринкова вартість активу стала набагато меншою від балансової [502, с. 32].

Поширення сфери оцінки за справедливою вартістю наштовхнулося на супротив банкірів. Проти неї виступають і окремі міжнародні організації, вважаючи, що «якщо для певних активів існують широкі ринки і справедлива вартість може бути виведена з розумною об'єктивністю, то з іншими активами справа може виявитися іншою. У ситуації другого типу у керівництва може виникнути спокуса проявити значну свободу та вплинути на динаміку прибутку на власну користь» [502, с. 33].

Аудиторська компанія «Ernst&Young» також акцентує увагу на недоліках «справедливих» оцінок у бухгалтерському обліку і звітності, вважаючи, що методи визначення справедливої вартості активів уводять в оману інвесторів та призводять до великої невизначеності в обліку [461].

Враховуючи існуючу критику проти застосування принципу обачності та критичні заяви експертів щодо застосування справедливих оцінок, проф. С.Ф. Легенчуком запропоновано диференційований підхід до застосування принципу обачності (консерватизму), за яким вибір конкретного методу обліку має залежати від ступеня визначеності щодо об'єкта обліку, відносно якого обирається цей метод. Його ідея ґрунтується на тому, що при повній визначеності щодо об'єкта обирається такий метод обліку, який найкраще відповідає одержанню вигоди від

активу; при існуванні певного ступеня невизначеності слід застосовувати обмежений консерватизм; і нарешті, при повній невизначеності слід обирати найконсервативніший метод обліку, який «забезпечує збільшення вартості зобов'язань і зменшення вартості активів та не перешкоджає зниженню витрат й завищенню доходів» [212, с. 24].

У доповіді на Брюссельській конференції 18 вересня 2012 р. голова Ради з МСФЗ Ганс Хугерворст (Hans Hoogervorst) зазначив, що з того часу, як зі складу якісних характеристик фінансової інформації нової версії Концептуальної основи фінансової звітності 2010 року виключено такий елемент, як обачність, МСФЗ періодично критикують за необережність, що спонукає підприємства до завищеного прибутку та/або занижених зобов'язань [559]. За його словами, концепцію обережності вилучили з Концептуальної основи із початком конвергенції, оскільки в U.S. GAAP такого поняття немає, і необхідністю дотримання нейтральності інформації, яка часто вступає у конфлікт із обережністю.

Оскільки за дослідженнями експертів PwC британські інвестори занепокоєні «агресивними» методами фінансового обліку [137], а сама ідея «if in doubt, be cautious» (якщо є сумніви – будь обережним) і без того пронизує всі діючі МСФЗ, укладачі оновленого проекту Концептуальної основи фінансової звітності мають намір повернути принцип обачності до складу основоположних припущень, щоб запобігти переоцінці активів та надлишковим прибуткам [558], і подальші вдосконалення МСФЗ пов'язані з урахуванням концепції обачності.

Таким чином, основна перевага принципу обачності полягає у забезпеченні прихованого самофінансування будь-якого підприємства. Проте застосування цього принципу відбувається не завжди в інтересах учасників процесу господарювання. Тому при виборі методів обліку доцільно проводити ретельний аналіз ступеня невизначеності наслідків господарських операцій на об'єкти обліку, а також впливу обраних методів і прийомів на показники фінансової звітності.

Принцип економічності (у МСФЗ - *вартісне обмеження на корисну фінансову звітність* (*The Cost Constraint on Useful Financial Reporting*)) не входить ані до складу принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності,

ані до якісних характеристик фінансової звітності відповідно до Закону про бухгалтерський облік. Проте, нами пропонується розглянути доцільність його включення в основний закон і практику ведення бухгалтерського обліку.

На думку укладачів Концептуальної основи (2010), вартість є суттєвим обмеженням корисної фінансової інформації. Як укладачі, так і користувачі звітності зазнають певних витрат, пов'язаних із формуванням, розповсюдженням та використанням інформації. Доцільність цих витрат визначається вигодами, яку отримують у результаті обидві сторони. Перші можуть отримати доступ до більш дешевих джерел фінансування діяльності підприємства, другі – з більшою впевненістю приймати рішення щодо постачання економічних ресурсів суб'єкту господарювання, продовження чи припинення співпраці з ним.

Сутність принципу економічності можна сформулювати так: витрати на формування фінансової звітності повинні виправдовуватися їх корисністю для прийняття рішень і управління.

Даний принцип закріплений у ПБО 1/2008 «Облікова політика організації» Російської Федерації як вимога раціонального ведення бухгалтерського обліку з урахуванням умов господарської діяльності та розміру організації [383]. Коментуючи принцип раціональності, проф. М.Л. Пятов зазначає: ідея його полягає у тому, що бухгалтерський облік розглядається як система, здатна приносити підприємству економічні вигоди у вигляді рішень користувачів фінансової інформації, які безпосередньо залежать від її змісту [413, с. 73].

Отже, доцільність уведення у систему принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності принципу економічності пояснюється необхідністю організації ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності на підприємстві з мінімальними затратами та максимальною корисністю, що підвищує актуальність прийнятих методологічних рішень.

Принцип етичності. Розглянуті вище принципи зароджувались і розвивались за динамічної ідеології бухгалтерського обліку. Проте в умовах, коли світова спільнота прямує у простір актуарного обліку, основною метою якого є підготовка інформації для оцінки фінансового майбутнього підприємства, його

майбутніх грошових потоків та перспектив зростання економічної вартості, особливої важливості набуває етичність при підготовці та розкритті фінансової інформації. Принцип етичності накладає загальне обмеження на реалізацію усіх інших принципів фінансової звітності. Необхідність цього обмеження, зазначає М.М. Гурська, обумовлена тим, що інформація, яка готується в актуарному обліку і необхідна існуючим та потенційним інвесторам і кредиторам, для оцінки фінансового майбутнього при прийнятті рішень про вкладення капіталу, не завжди може бути у достатній мірі документально обґрунтованою, об'єктивною та підлягати перевірці [88, с. 125]. Для запобігання спокусі прикрашувати фінансові перспективи діяльності підприємства і, як наслідок, викривленню інформації звітності, які можуть призвести до великих фінансових втрат та втрати довіри зацікавлених осіб, реалізація принципу етичності припускає виконання етичних норм чесності, добросовісності та моралі при підготовці фінансової звітності.

Запропоновані принципи формування фінансової звітності узагальнено на рис. 2.8.

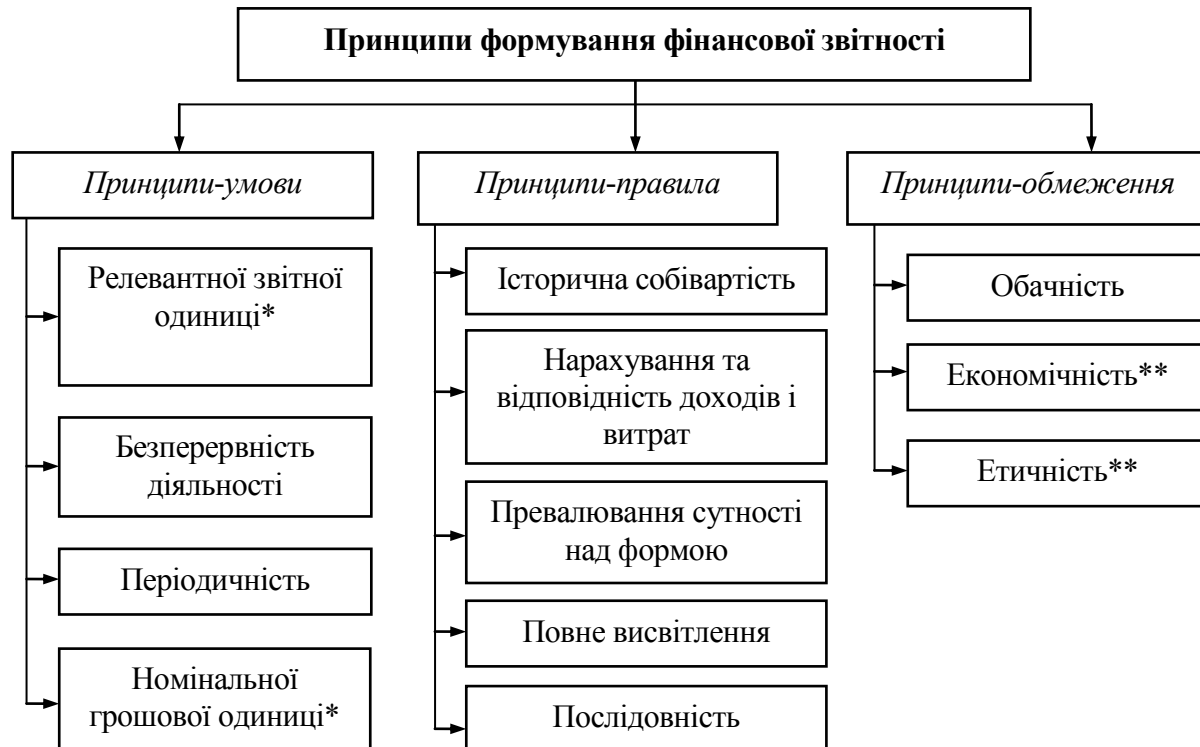

Рис. 2.8. Класифікація принципів формування фінансової звітності
[авторська розробка]

Примітка. *Уточнено найменування автором.

** Додано автором.

Підбиваючи підсумки, слід наголосити, що принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності – це результат узагальнення та систематизації основних концептуальних положень сучасної теорії бухгалтерського обліку.

Розуміння ідей, закладених у кожному принципі, дозволить сприймати наведену в фінансовій звітності картину фінансового стану підприємства, насамперед, не як результат господарських операцій, а як результат їх бухгалтерської інтерпретації, часто багатоваріантної та доволі суб'єктивної, що формує інформацію, яка покладається в основу сучасної економічної реальності.

2.3. Чинники забезпечення якісних характеристик звітної фінансової інформації

Якість інформації, що відображається у фінансовій звітності, залежить від низки екзогенних і ендогенних чинників (рис. 2.9). Такий поділ у певному сенсі є умовним, але він допомагає уявити структуру та дію механізму забезпечення якісних характеристик фінансової звітності підприємств. Підвищення якості фінансової звітності полягає у зменшенні (або усуненні) негативного і посиленні позитивного впливу вказаних чинників. Вирішення проблем, пов'язаних з впливом зовнішніх чинників, знаходиться в компетенції та повноваженнях державних органів. Відповідальність за посилення внутрішніх факторів покладається на власників і керівників підприємств. Важливим є одночасне вирішення поставлених завдань з урахуванням тісного взаємозв'язку між зовнішніми і внутрішніми факторами.

Для успішного вирішення проблеми необхідно усунути з небажання державних органів активніше залучати професійне товариство до участі у створенні нормативної бази з бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Своєю чергою, власники і керівники підприємств не завжди зацікавлені у підвищенні якості та прозорості звітної інформації.

Незважаючи на важливість впливу всіх указаних чинників забезпечення якісних характеристик фінансової звітності, у дисертаційній роботі пропонується розглянути питання, що стосуються сутності і кваліфікації сучасного бухгалтера, тенденцій розвитку бухгалтерської професії та освіти.

Рис. 2.9. Чинники забезпечення якісних характеристик звітної фінансової інформації
[авторська розробка]

Традиційно основні інформаційні потоки про діяльність підприємства зосереджено у руках бухгалтера. В середніх та великих компаніях головний бухгалтер розглядається як один із ключових членів ланки управління. Він виступає не тільки менеджером, але й фінансовим аналітиком, експертом, «думка якого при прийнятті рішень фінансового характеру часто відіграє домінуюче важливу роль» [164, с. 36]. Кваліфіковані бухгалтери створюють додану вартість для бізнесу, знижуючи витрати та визначаючи фактори рентабельності. Вони допомагають отримати доступ до фінансування для компаній і поліпшити баланс компанії в цілому [52]. Можна стверджувати: у ринкових умовах, коли комунікативна функція

обліку виявляється домінуючою порівняно з функцією контролю, відбувається відступ від директивних норм до варіативних методик, поглиблюється взаємопроникнення обліку і фінансів, зумовлюється тенденція збільшення попиту на бухгалтерські послуги при одночасному посиленні вимог до їх якості. Тому перманентні зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі життєдіяльності підприємства, які потребують істинного та добросовісного їх відображення, як в обліку, так і у фінансовій звітності, обумовлюють такі принципово важливі характеристики бухгалтера, як професіоналізм та ініціативність.

На XI Всесвітньому конгресі з бухгалтерської освіти та досліджень, що проводився в листопаді 2010 р. у Сінгапурі, були виділені основні професійні знання, навички і цінності, якими повинні володіти сучасні бухгалтери, з позиції керівників бізнесу, що схематично ілюструє рис. 2.10.

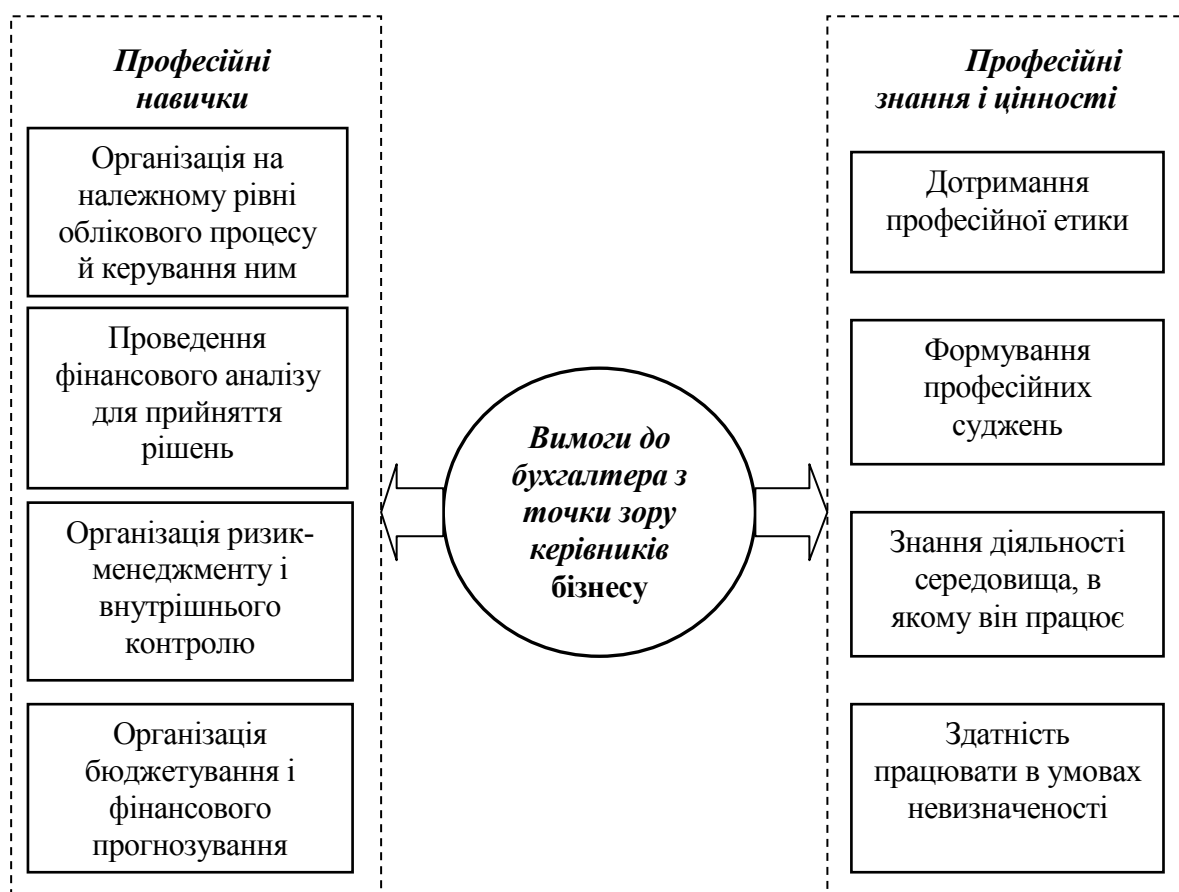

Рис. 2.10. Вимоги до бухгалтера з точки зору керівників бізнесу

Джерело: сформовано на підставі [206]

Оскільки фінансова звітність часто є єдиною релевантною і правдивою інформацією, бухгалтер повинен вміти проводити раціональний, упорядкований, об'єктивний і чіткий аналіз та виносити судження навіть на основі неповної інформації.

Варіативність облікових методів і процедур, відхід від жорстких приписів у виборі методів й оцінок, поява принципово нових облікових категорій та об'єктів, необхідність обліку фактора ризику, неоднозначність оцінок вимагають широкого економічного кругозору, пов'язаного, своєю чергою, з необхідністю застосування професійного судження особи, що складає фінансову звітність.

Згідно із Законом про бухгалтерський облік фінансову звітність разом із керівником підприємства засвідчує також і бухгалтер, підпис якого підтверджує дотримання якісних характеристик фінансової інформації, що, своєю чергою, припускає наявність у нього певної кваліфікації.

Якщо в західній практиці (зокрема в країнах, які належать до англо-американської облікової системи) професійне судження відіграє важливу роль, то в теорії вітчизняного обліку дане поняття досить нове явище, необхідність застосування якого не до кінця усвідомлена практиками. Така ситуація обумовлена тим, що існуюча протягом відносно тривалого історичного періоду система обліку та звітності (особливо в питаннях оподаткування) привчила бухгалтерів чітко дотримуватися інструкцій і рекомендацій, які доводяться регулюючими та контролюючими органами.

На думку проф. Л.З. Шнейдмана, професійне судження – це «думка, висновок особи, відповідальної за підготовку фінансової звітності, яке є фундаментом для прийняття рішення в умовах невизначеності» [521, с. 61].

Під професійним судженням проф. Я.В. Соколов та Т.О. Терентьєва розуміють добросовісно висловлену бухгалтером думку про господарську ситуацію, що є корисним як для її опису, так і для прийняття дієвих управлінських рішень [37, с. 121; 447, с. 53].

Аналогічних поглядів дотримуються й вітчизняні дослідники: проф. Т.О. Каменська, проф. Л.В. Нападовська, проф. Л.В. Чижевська, А.В. Рабошук, які

вважають: в основу професійного судження покладений професіоналізм, що дозволяє бухгалтеру адекватно оцінити наслідки застосування різних методик відображення тієї або іншої господарської операції або події в обліку та звітності [151; 266; 416; 504].

На основі наведених вище висловлювань логічно припустити, що володіти подібним судженням може тільки фахівець, що вважається професіоналом.

У сфері обліку і аудиту поняття професіонального бухгалтера сформульовано Міжнародною федерацією бухгалтерів (МФБ) у Міжнародних стандартах контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг видання 2010 року [256]. Згідно з цим документом професіональний бухгалтер визначений як особа, що є членом будь-якої професійної організації МФБ. Професійні громадські організації бухгалтерів переважно створені на основі конкретної національної або міжнародної сертифікації. Основною умовою членства в цих організаціях є участь у сертифікаційних програмах, розроблених із урахуванням вимог Міжнародних стандартів освіти (IES) МФБ. Відповідний сертифікат гарантує високоякісні професійні знання та вміння його власника в обраній сфері діяльності. Мета професійних бухгалтерських організацій полягає у забезпеченні умов для постійного підвищення кваліфікації своїх учасників, що, у свою чергу, виступає обов'язковою вимогою продовження членства. І це закономірно, адже такі організації дбають про свою репутацію і намагаються строго підходити до рівня освіти та етичності своїх членів. Таким чином, професіональний бухгалтер стає синонімом сертифікованого бухгалтера.

У світовій практиці вже давно сформована система незалежної сертифікації бухгалтерів і аудиторів. Сертифікація по своїй суті означає отримання документального підтвердження (сертифіката) на право чого-небудь. У випадку бухгалтерської професії це отримання підтвердження відповідності знань певним стандартам через систему незалежних, об'єктивних і строгих іспитів. Загальноприйнятими атрибутами бухгалтерської сертифікації є:

- наявність досвіду практичної роботи;

- наявність певного рівня професійних знань, навичок та вмінь;
- дотримання кодексу етики, передбаченого в професійній діяльності.

Кожний із цих атрибутів є важливим і завжди затребуваним бізнесом. Можна стверджувати, що саме цих «трьох основних компонентів і чекають роботодавці від своїх майбутніх працівників» [153].

Кожна професійна організація розробляє систему іспитів, виходячи з потреб бізнесу в окремо взятій країні, і тоді мова йде про національну сертифікацію. Якщо професійні сертифікації зорієнтовані на подібні потреби бізнесу в групі країн, тоді мова йде про міжнародну сертифікацію.

Умовно процедуру отримання професіонального сертифіката можна поділити на три етапи: навчання, складання іспитів та отримання сертифікату (рис. 2.11).

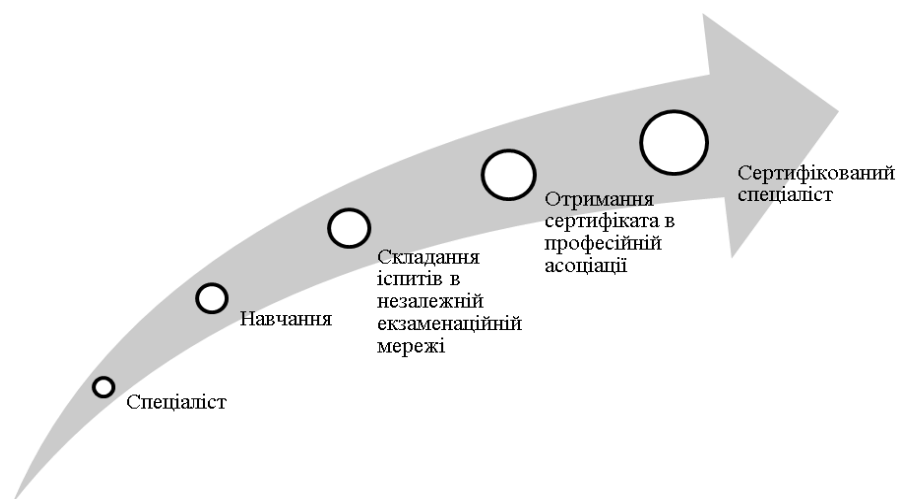

Рис. 2.11. Світова практика отримання професіонального сертифіката
[авторська розробка]

На етапі навчання кандидат повинен вивчити матеріали дисципліни, іспити за якою він планує скласти. В деяких сертифікаційних програмах це можна зробити самостійно, але більшість із них передбачає проходження навчання у спеціалізованих навчальних центрах. Після успішного складання екзаменів професійна організація видає сертифікат. При цьому до кандидата можуть висуватися додаткові вимоги, такі як наявність вищої освіти, досвіду роботи за спеціальністю та хорошої репутації як члена професійної організації. Така практика дозволяє гарантувати підтримку високого професійного рівня сертифікованих спеціалістів, а також регулювати великий попит на них, забезпечуючи престиж та рівень оплати праці. Саме тому наявність професіонального сертифіката у всьому

світі слугує особливим знаком, зрозумілим як роботодавцям, так і найманим працівникам [161, с. 2].

В Україні вимоги до посади бухгалтера викладені у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників, затверджених наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336 (далі - Довідник). У підрозділі «Кваліфікаційні вимоги» цього документа визначено рівні спеціальної підготовки працівника, необхідні для виконання покладених на нього обов'язків, залежно від яких Довідник робить розмежування в межах однієї професії. Обов'язковою умовою для присвоєння кваліфікації «бухгалтер (з дипломом спеціаліста)» у категорії «професіонали» є наявність повної вищої освіти відповідного напрямку підготовки [96]. Але проходження процедури незалежної професійної сертифікації не вимагається. Безумовно, наявність вищої освіти за спеціальністю «Облік і аудит» дозволяє виконати формальні вимоги для роботи в обраному напрямі, проте, не передбачає отримання професійної кваліфікації, тобто сертифіката, і не завжди забезпечує випускників необхідними в сучасних умовах господарювання знаннями й уміннями. Це не завжди гарантує роботодавцеві отримання висококваліфікованого фахівця, що і послужило однією з передумов появи на ринку України безлічі програм професійної сертифікації. У світлі цього залишається відкритим питання про роль та якість вищої освіти у сфері підготовки бухгалтерських кадрів.

Іноді для отримання статусу професіонального бухгалтера згідно з вимогами МФБ в Україні достатньо лише мати досвід практичної роботи у сфері бухгалтерського обліку та/або аудиту не менше одного року і бути членом (достатньо асоційованого членства) однієї з професійних організацій – членом МФБ. Тобто наявність як спеціальної вищої освіти, так і одного з визнаних на міжнародному рівні сертифікатів – CPA, ACCA, CIMA, CIPA тощо – є необов'язковою.

Отже, сутність і можливості таких співзвучних термінів, як «бухгалтер-професіонал» і «професіональний бухгалтер», не відповідають один одному: бухгалтер-професіонал – це лише особа, яка виконує певні посадові обов'язки, в той час як сертифікований бухгалтер – це завжди професіональний бухгалтер.

Слід відзначити: для головних бухгалтерів суб'єктів господарювання, що працюють в окремих сегментах ринку, де виникають відносини з великою кількістю зовнішніх постачальників капіталу, передбачена обов'язкова державна атестація. Вона являє собою проходження навчання в акредитованих регулятором ринку центрах із подальшим складанням іспитів там само. Так, кандидат на посаду головного бухгалтера професійних учасників фондового ринку та організацій, що працюють на ринку фінансових послуг, не має права претендувати на неї без участі в програмах постійного підвищення кваліфікації. Такий вибірковий підхід не зовсім справедливий, враховуючи, що й інші галузі підприємницької діяльності мають свої особливості, які повинні знати і вміти відображати головні бухгалтери. Крім того, згадана вище атестація має обмежену сферу дії, оскільки вона втрачає цінність при зміні місця роботи фахівця. Але вона обґрунтована присутністю реальних користувачів, зацікавлених в інформації про наслідки підзвітного управління їх ресурсами, а також державного регулятора, що забезпечує захист інтересів учасників ринку – позикодавців, інвесторів, вкладників.

Одночасно увазі вітчизняних бухгалтерів представлені різні види недержавної професійної сертифікації:

1) міжнародні програми: Certified Public Accountant (CPA); Association of Chartered Certified Accountants (ACCA); Диплом з Міжнародної фінансової звітності ACCA (DipIFR-рус); Диплом за МСФЗ (IFA); Сертифікат у галузі фінансів, бухгалтерського обліку та бізнесу (CFAB); Associate Chartered Accountant (ACA); Сертифікований бухгалтер-практик (CAP); Сертифікований міжнародний професійний бухгалтер (CIPA);

2) національні програми: Сертифікований професійний бухгалтер агробізнесу (CAPA); Сертифікований бухгалтер в бюджетній сфері (CAPS).

Отже, в Україні створено необхідні умови як для розвитку професії в цілому, так і для професійного зростання фахівців. Вибір однієї із зазначених вище сертифікаційних програм залежить від кон'юнктури ринку, практичних потреб і фінансових можливостей кандидатів.

За оцінками Мінфіну України, в середині 2012 року до бухгалтерської професії мали відношення до півмільйона осіб [161]. Проте на той момент

скористалися можливістю отримати професійні сертифікати (дипломи) тільки більше ніж 10 тис. осіб (табл. 2.6):

Таблиця 2.6

**Кількість виданих професійних сертифікатів за програмами
станом на липень 2012 року**

Професійна сертифікаційна програма	Кількість виданих сертифікатів (дипломів)
ACCA	420
CAP	5 330
CIPA	219
IFA	960
DipIFR-рус	2 000

Джерело: складено на основі [13, с. 9]

Питання відповідності знань і навичок займаної посади бухгалтера, що підписує фінансову звітність підприємства, набуло особливої актуальності у світлі обов'язкових законодавчих вимог подання фінансової звітності за МСФЗ публічними акціонерними товариствами, банками, страховиками та іншими організаціями, що здійснюють діяльність у сфері надання фінансових послуг.

Враховуючи високий ступінь державного регулювання бухгалтерського обліку в Україні, з метою створення умов для якнайшвидшого впровадження МСФЗ в лютому 2012 року Кабінет Міністрів України видав розпорядження, в якому наказав Міністерству освіти і науки:

- 1) забезпечити створення системи навчання з питань застосування МСФЗ бухгалтерів, які підписують фінансову звітність підприємств;
- 2) затвердити перелік навчальних закладів, які здійснюватимуть навчання;
- 3) розробити та затвердити порядок підвищення кваліфікації з питань застосування МСФЗ бухгалтерів, які підписують фінансову звітність підприємств [402].

Встановлення вимог держави до певного рівня знань і навичок бухгалтера можна визнати обґрунтованими, оскільки вона на підставі опублікованої фінансової звітності приймає відповідні рішення щодо суб'єкта господарювання для виконання своїх функцій. Хоча до сьогоднішнього дня це розпорядження не виконано, припускаємо такі сценарії організації процесу підтвердження професійної кваліфікації, які можуть очікуватися у світлі існуючих реалій і тенденцій в Україні:

Сценарій 1. Введення на законодавчому рівні імперативної норми щодо бухгалтерської сертифікації в незалежних екзаменаційних мережах.

Сценарій 2. Державна атестація бухгалтерів, що засвідчують своїм підписом фінансову звітність.

Сценарій 3. Створення системи національної програми підвищення кваліфікації бухгалтерів.

Якщо держава піде шляхом запровадження вимоги про обов'язкову незалежну сертифікацію, то такий сценарій має низку істотних недоліків.

По-перше, незважаючи на розмаїття в Україні міжнародних сертифікаційних програм, які є надзвичайно затребуваними, якщо кандидат планує працювати в міжнародній компанії або за межами України, значна кількість їх екзаменаційних блоків (модулів) є непридатними для вітчизняної практики. Обов'язкова умова для отримання цих сертифікатів – знання англійської мови, якою приймаються іспити, а іспити для отримання сертифіката CPA можна скласти лише на території США. Окрім цього, міжнародні сертифікації побудовані на знанні відповідно американського та англійського оподаткування і права. Так, наприклад, модулі з питань оподаткування і права такої загальновідомої програми, як ACCA (papers F6 «Taxation», P6 «Advanced Taxation» і F4 «Corporate and Business Law»), побудовані на вимогах законодавства Великої Британії. Звідси очевидний висновок про недоцільність і небажання бухгалтерів підприємств, що здійснюють свою діяльність на території України, брати участь у цій та аналогічних міжнародних програмах. Це підтверджують і статистичні дані: загалом в Україні лише близько 3% бухгалтерів мають підтверджену професійною організацією кваліфікацію [52].

Така статистика, з одного боку, демонструє прагнення бухгалтерів, навіть за відсутності спеціальних законодавчих вимог про обов'язкову сертифікацію, отримати незалежну оцінку своїм знанням і вмінням. З іншого боку, свідчить про ментальну неготовність практикуючих бухгалтерів підтвердити свій кваліфікаційний рівень за допомогою відповідних незалежних іспитів.

По-друге, одним із важливих обмежуючих моментів поширення незалежних міжнародних програм сертифікації можна вважати їх вартість, яка для малого та

середнього бізнесу є досить високою. Так, для порівняння середня заробітна плата головного бухгалтера в Києві у вітчизняній компанії у 2015 році складає приблизно 5000 грн при середній вартості підготовки та складання, наприклад, тільки одного іспиту з сертифікаційного рівня CAP/CIPA 2 050/3 500 грн і 1 038 грн, DipIFR-рос – у діапазоні 6 900-9 500 грн. та 2 550 грн. За таких умов обов'язкова державна вимога про наявність незалежного професійного сертифіката може викликати зворотну реакцію: керівники переглянуть свої погляди як на організацію бухгалтерського обліку з відмовою від бухгалтерської служби, так і на організаційно-правову форму самої організації. Це, своєю чергою, призведе до того, що професія бухгалтера перейде у тінь.

Результати опитування бухгалтерів, які брали участь у сертифікації за програмою CAP-CIPA, свідчать: тільки у 30% респондентів іспити повністю або частково оплачувалися роботодавцем, хоча виділення часу на навчання при цьому не передбачалося. Більше того, 55% роботодавців не заохочують співробітників ані вільним часом для підготовки до іспитів, ані оплатою останніх [431, с. 6]. Кваліфікація бухгалтера для його керівника підтверджується знанням норм податкового законодавства.

Слід зазначити, що в Україні накопичено досвід державної атестації (у т.ч. державної сертифікації) бухгалтерів і аудиторів для реалізації сценарію 2. Але, як свідчить практика, проведення навчання та іспитів (тестування) однією й тією ж організацією призводить до втрати об'єктивності отриманих результатів.

Через зазначені вище недоліки обох сценаріїв виникає необхідність створення національної незалежної системи підвищення кваліфікації. Вагомим аргументом на користь саме національної сертифікації бухгалтерів є прийняття в 2010 році Податкового кодексу, який «пройнятий ідеєю прив'язки даних, необхідних для підготовки податкової звітності, до даних бухгалтерського обліку» [153]. Реалізація цього сценарію можлива лише за наявності досить сильної та впливової громадської професійної організації, якої в Україні поки що немає. Роздробленість у професійному середовищі не дозволяє зосередити сили на спільній меті: підвищення кваліфікації бухгалтера та усвідомлення значущості

ним своєї професії. Тому національна сертифікація, впроваджена УАСБА кілька років тому, не знайшла широкого визнання.

Крім того, в процесі реалізації як сценарію 2, так і сценарію 3 виникає низка питань організаційного характеру:

- 1) частота проведення державної атестації: один раз на рік, двічі чи тричі;
- 2) форма підтвердження підвищення кваліфікації: свідоцтво про прослуховування курсів або сертифікат про успішне проходження тестування;
- 3) у разі обов'язкового тестування формат підготовки до нього – самостійна підготовка чи обов'язкове відвідування курсів або тренінгів;
- 4) хто забезпечить організацію процесу навчання. За задумами Кабміну це – акредитовані ним ВНЗ. Проте слід погодитися з проф. В.К. Орловою, що підготовку для сертифікації бухгалтерів повинні проводити тільки ті викладачі, які мають сертифікат або здали за програмою сертифікації ту дисципліну, по якій претендують на викладання [341, с. 310]. Слід зазначити, що кафедри бухгалтерського обліку навіть провідних ВНЗ не володіють достатньою кількістю фахівців такого рівня;
- 5) хто буде розробником екзаменаційних модулів;
- 6) кількість екзаменаційних модулів;
- 7) порядок адміністрування тестування знань кандидатів (приймання іспитів повинно проводитися незалежною організацією);
- 8) вартість навчання та безпосередньо тестування.

Заслуговує на увагу досвід Республіки Білорусь із проведення атестації на право отримання кваліфікаційного атестату аудитора (подібну систему Білорусь впровадила і для атестації головних бухгалтерів суспільно значимих організацій, які складатимуть фінансову звітність за МСФЗ). Навчання і кваліфікаційний іспит проводяться на базі Центру підвищення кваліфікації керівних працівників та спеціалістів Міністерства фінансів Республіки Білорусь і є безкоштовними. Державне мито з претендентів стягується лише за видачу кваліфікаційного атестата аудитора і сертифіката професіонального бухгалтера, за внесення змін та (або) доповнень в кваліфікаційний атестат і за видачу дубліката кваліфікаційного атестата аудитора [139];

- 9) подальша процедура підтвердження вже отриманої кваліфікації;

10) погодження програм державної атестації з програмами незалежної бухгалтерської сертифікації.

Для вирішення цих питань потрібні як досить тривалий перехідний період, так і чимале фінансування. Як спосіб узгодження реалізації другого і третього сценаріїв можна запропонувати такий взаємозв'язок: носій професійної сертифікації бухгалтерів – держава в особі Міністерства фінансів України; адміністратор іспитів – незалежна екзаменаційна мережа, якій буде доручено здійснювати розробку екзаменаційних модулів відповідно до міжнародних стандартів тестування, проведення іспитів, перевірку екзаменаційних робіт, розгляд апеляцій, ведення інформаційної бази. Провайдерами навчання можуть бути акредитовані носієм навчальні центри професійних організацій, консалтингових компаній та вузів. Дотримуючись пропонованої схеми, реально вирішити більшість зазначених вище організаційних питань. Але проблема фінансування залишається відкритою.

Оскільки Мінфін як державний орган не може бути членом МФБ, то доречно створення з ініціативи Мінфіну єдиної професійної організації (або об'єднання вже існуючих організацій в одну) на зразок Інституту професійних бухгалтерів Росії (ІПБ Росії) або SAICA (South African Institute of Chartered Accountants – Південно-Африканський інститут присяжних бухгалтерів), якій слід делегувати повноваження носія незалежної національної професійної сертифікації. За Мінфіном України можна залишити функції встановлення додаткових вимог, наприклад до наповнення програми, тривалості навчання тощо. Тоді всі бухгалтери суб'єктів суспільного інтересу будуть членами однієї професійної організації, яка має право увійти в члени МФБ.

Говорячи про підсилення кваліфікаційних вимог до бухгалтера та розвиток бухгалтерської професії, необхідно зупинитися на бажаних змінах у системі підготовки бухгалтерських кадрів у ВНЗ, адже класична академічна вища освіта є «першою та критичною стадією формування наступного покоління бухгалтерів» [52]. Сучасні навчальні програми фінансово-облікового профілю повинні позбутися «орієнтації виключно на техніці обліку» [164, с. 38]. Це пов'язано з відродженням у ринковій економіці балансознавства – науки про баланс як квінтесенції

інформаційно-фінансової моделі суб'єкта господарювання. В межах цього науково-практичного напрямку вивчаються два основних блоки проблем:

1) логіка і принципи побудови фінансової звітності у цілому та її інформаційного ядра – балансу;

2) логіка, принципи і процедури економічного прочитання й аналізу фінансової звітності як елементів процесу прийняття рішень фінансового характеру відносно суб'єкта господарювання.

Перший підхід передбачає рух від рахунків до звітності: насамперед необхідно засвоїти бухгалтерські проведення, зрозуміти взаємозв'язок рахунків, тоді їх агрегування у вигляді звітності та її інтерпретації не викликатиме труднощів. Другий, навпаки, передбачає спершу розуміння балансу як фінансової моделі фірми, його статей, взаємозв'язків, причин та наслідків змін у ньому і лише – потім перехід до розгляду рахунків, які мають допоміжний характер.

Кожен із цих двох підходів характеризується позитивними й негативними рисами. Перший підхід більш механістичний та технологічний, він переважно орієнтований на рахівників, і тому саме йому надавалася перевага в радянській системі підготовки бухгалтерів як носіїв функції контролю. Домінанта першого підходу в СРСР здебільшого сприяла фемінізації обліку та суттєвому зниженню авторитету бухгалтерської професії в не бухгалтерських колах, у тому числі і в галузі науки [146, с. 38].

Другий підхід орієнтований передусім на широке коло користувачів звітності (інвесторів, кредиторів, керівників, аналітиків), він значно більшою мірою акцентує увагу на істотних аспектах фінансової моделі підприємства. Саме цей підхід отримав більший розвиток у провідних країнах ринкової економіки, де облік розглядається як система продукування інформаційних даних, корисних для прийняття управлінських рішень. Реалізацію цього підходу у вітчизняній системі освіти вважаємо неминучою, оскільки проголошений курс на МСФЗ вимагає переходу від розуміння обліку як суто технічної процедури, яка виконує насамперед контрольну функцію, до трактування його як важливого засобу комунікації у бізнес-середовищі, що знаходить свій прояв у фінансовій звітності.

Особливим напрямом розвитку і підвищення престижу бухгалтерської професії можна розглядати її самоідентифікацію, яка реалізується через розробку і прийняття професіонального стандарту. Для розробки стандарту необхідно вирішити такі завдання:

- визначити основу для уніфікації діяльності у сфері бухгалтерського обліку незалежно від конкретних особливостей суб'єктів господарювання;
- систематизувати трудові функції і дії, що виконуються бухгалтером, а також відповідні їм рівні кваліфікації;
- упорядкувати взаємовідносини бухгалтера і роботодавця, розмежовуючи прямі обов'язки бухгалтера і суміжні сфери його діяльності;
- розкрити потенційний вектор професіонального зростання бухгалтера.

Прийняття професіонального стандарту сформулює вимоги до сучасного бухгалтера, визначить його основні функції, той обсяг і масив знань та навичок, якими він повинен оволодіти, а головне – дасть відповідь на питання: який спеціаліст може вважатися кваліфікованим (професіональним) бухгалтером.

Підбиваючи підсумки, слід підкреслити, що важливе місце серед основних чинників забезпечення якісних характеристик фінансової звітності належить підвищенню кваліфікації бухгалтерських спеціалістів та перетворенню норм професіональної етики в повсякденні правила поведінки. Необхідність дотримання норм добросовісності (об'єктивності та етичності обліку) стане ключовим двигуном поступового набуття більш широкого спектра повноважень керівниками фінансової служби та бухгалтерами задля покращення ефективності діяльності підприємства й фінансової звітності. Важливими елементами освітньої перебудови є такі:

- 1) узгодження поняття «професіональний бухгалтер» і «бухгалтер-професіонал» на відповідному законодавчому (нормативному) рівні;
- 2) розробка професіонального стандарту, що розмежовує трудові функції бухгалтера, упорядковує його взаємовідносини з роботодавцями і визначає вектори його професіонального розвитку;

3) розмежування академічної та професійної бухгалтерської освіти. Перша є прерогативою ВНЗ, друга – спеціалізованої системи сертифікації, що створюється професійним бухгалтерським співтовариством. Університетські програми, орієнтовані на підготовку майбутніх економістів, фінансистів та бухгалтерів, повинні передбачати дисципліни, які згодом будуть корисні для отримання професійної сертифікації. Тому важливою є узгодженість дій методологів ВНЗ та професійних організацій. У Шотландії всі університети, які пропонують програми фінансово-облікового профілю, погоджують (методично та за змістом) набори дисциплін, вправ, кейсів та тестів із Інститутом присяжних бухгалтерів Шотландії (Institute of Chartered Accountants of Scotland, ICAS) – найстарішою у світі професійною бухгалтерською організацією;

4) створення і підтримка національної програми підвищення кваліфікації та незалежної сертифікації спеціалістів, які претендують на посаду головних бухгалтерів підприємств–суб’єктів суспільного інтересу, як засобу підтвердження професійної придатності, сучасного рівня знань і навичок, відданості етичним нормам професії.

Висока якість роботи представників бухгалтерських спеціальностей повинна забезпечити зміцнення суспільної довіри до професії і, як наслідок, результатів її роботи у вигляді фінансової звітності, суб’єктами формування якої вони є.

Висновки до розділу 2

Проведене у даному розділі дослідження концептуальних положень формування фінансової звітності підприємств спрямоване на розуміння її сучасної методології та організації.

Глобалізація ринків товарів і капіталу істотно підвищила вимоги до якості публічної фінансової звітності, яка відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності версії 2010 року вимірюється ступенем корисності для прийняття економічних рішень різними групами користувачів. Вимога корисності характеризується такими властивостями інформації, як доречність та істинне і

добросовісне відображення. Порівнянність, можливість перевірки, своєчасність та зрозумілість – це якісні характеристики, що підсилюють корисність інформації, яка є доречною та істинно і добросовісно відображеною.

У процесі дослідження встановлено, що у Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»:

1) закріплені не всі з визначених у Концептуальній основі (2010) якісні характеристики;

2) зміст, закладений в якісні характеристики, не відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку системи фінансової звітності;

3) відсутні критерії вимірювання доречності, істинного і добросовісного відображення, можливості перевірки, а також обмеження до їх застосування;

4) усі якісні характеристики мають однакову силу, хоча можуть проявлятися по-різному, що потребує, по-перше, їх ранжування за важливістю, по-друге, пошуку компромісу між ними.

У роботі підкреслюється, що достовірність як якісна характеристика корисної фінансової інформації за лінгвістичним змістом не повністю відображає сучасні тенденції у формуванні звітної інформації. Неможливість досягнення абсолютної точності та об'єктивності звітних даних, неоднозначність критеріїв достовірності змусили FASB та IASB обирати новий термін, який більш чітко відображав би сутність даного поняття, а також враховував підвищені вимоги до професійності укладачів звітності. Словосполучення «faithful representation», яке, на думку автора, найкраще перекласти як «істинне і добросовісне відображення», означає не тільки вимогу до корисності звітності, а є ідеологією формування системи фінансової звітності, яка передбачає прийнятну для формування судження точність, достатню для прийняття дієвих управлінських рішень, а також високу кваліфікацію та моральність її укладачів.

В основу побудови сучасної системи фінансової звітності покладено принципи, під якими у дисертації розуміється важливі, неодмінні або, принаймні, бажані твердження (положення), які визначають зміст, оцінку (вимірювання) та

порядок розкриття інформації про факти господарського життя суб'єкта господарювання і можливості користувачів для її аналізу.

У різних країнах автори виділяють значну кількість та склад принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Серед цього різноманіття групувань слід виділити набір принципів, який визначає сучасну методологію й організацію фінансової звітності та без розуміння сутності яких складно розібратися у змісті інформації, наведеної у фінансовій звітності. Ці принципи є базою концептуальних положень МСФЗ, Директив ЄС, а також вітчизняних нормативних актів, які формують практику бухгалтерського обліку.

Принципи, що визначають зміст сучасної фінансової звітності, методологію та організацію її формування, поділено на три групи:

1) принципи-умови або припущення, які базуються на тому господарському середовищі, в якому функціонує бухгалтерський облік. До них можна віднести принцип автономності, який трансформується у принцип релевантної звітної одиниці; принцип безперервності діяльності; принцип періодичності; принцип номінальної грошової одиниці;

2) принципи-правила, які забезпечують правильність формування показників звітності і включають: принцип історичної собівартості; принцип нарахування та відповідності доходів і витрат; принцип превалювання сутності над формою; принцип повного висвітлення та принцип нарахування;

3) принципи-обмеження у складі обачності, економічності та етичності. Важливість принципу обачності полягає, з одного боку, в забезпеченні прихованого самофінансування підприємства, а з іншого, – у звуженні масштабу очікувань відносно оптимістичних перспектив його діяльності. Принцип економічності обумовлений необхідністю скорочення обсягу та зменшення вартості формування фінансової звітності без втрати її цінності для користувачів. Реалізація принципу етичності припускає виконання норм чесності, добросовісності та моралі при формуванні фінансової звітності.

Кожен із принципів формування фінансової звітності, який був розглянутий у роботі, являє собою самостійну теоретичну конструкцію, що закладає конкретні

підходи до бухгалтерської інтерпретації фактів господарського життя (господарських операцій). Розуміння ідеї, закладеної в той чи інший принцип, вкрай важливе при визначенні характеру їх впливу на зміст фінансової звітності та формуванні думки користувачів звітності про фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Дотримання норм добросовісності (об'єктивності та етичності) формування звітності можливе у разі підвищення престижу професії, пропаганди важливої ролі обліку як науки і практики. У дисертації виділено такі важливі елементи концепції розвитку бухгалтерської професії:

- 1) узгодження поняття «професіональний бухгалтер» і «бухгалтер-професіонал» на відповідному нормативному рівні;
- 2) розробка і прийняття професіонального стандарту;
- 3) розмежування академічної та професійної бухгалтерської освіти;
- 4) створення і підтримка національної програми підвищення кваліфікації та незалежної сертифікації спеціалістів, які претендують на посаду головних бухгалтерів підприємств–суб'єктів суспільного інтересу.

В основу створення інформаційного забезпечення управління підприємством та його окремих операцій покладено методологію бухгалтерського обліку покладена. Вивчення концептуальних положень створення такої інформації сприяє оптимізації формування звітної інформації та спрощує розуміння механізмів прийняття ефективних управлінських рішень на базі аналізу фінансової звітності.

Положення другого розділу дисертації висвітлені у працях автора [280, 292, 295, 296, 299, 303, 304, 306, 307, 314, 317, 323, 325, 331, 332, 334].

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ЇЇ ВІДПОВІДНІСТЬ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ І ПОТРЕБАМ УПРАВЛІННЯ

3.1. Моделі регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в країнах-учасниках ЄС та Україні

Побудова якісної фінансової звітності можлива лише за умови адекватного розуміння принципів її формування та подання, які загалом формують систему регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Водночас у різних країнах сформувалися власні системи регулювання обліку і звітності, обумовлені історичними, політичними, соціально-економічними та культурними особливостями. К. Робертс (C. Roberts), М. Вітман (P. Weetman), П. Гордон (P. Gordon) [581] та К. Ноубс (C. Nobes) і Р. Паркер (R. Parker) [571] виділили політичні, економічні та культурні фактори, що впливають на формування та розвиток системи бухгалтерського обліку та звітності. Ці фактори є взаємопов'язаними, взаємообумовленими, і лише їх комплексна взаємодія формує унікальність окремої системи бухгалтерського обліку і звітності певної держави.

До основних політичних факторів відносять:

- організацію політичної влади в країні: ліберально-демократична або авторитарна. К. Борбелі зазначає, що головна проблема економік перехідного етапу – це підвищена роль держави. Централізована система обліку та управління не відрізняється гнучкістю. Інформація, що надається фірмами, не слугує інтересам осіб, які приймають рішення, оскільки працівники держапарату вважають, що такі рішення можуть суперечити державним інтересам [29, с. 67];
- законодавство, яке може бути кодифікованим (побудованим на основі Римського права) або представленим у вигляді загального (прецедентного) права.

До економічних факторів відносять: способи фінансування діяльності підприємства, податкову систему, форми і розміри підприємств, форму власності, рівень бізнес-активності, відкритість економіки тощо [323, с. 59].

Вплив культурних факторів на систему бухгалтерського обліку і звітності розглянув і класифікував Г. Хофстед (G. Hofstede) [561]. Він описав їх за допомогою чотирьох вимірів: співвідношення індивідуалізму та колективізму; дистанція влади; співвідношення жіночності та мужності; ставлення до невизначеності. У країнах із високим рівнем уникнення невизначеності та індивідуалізмом система бухгалтерського обліку є більш консервативною й орієнтується на задоволення потреб обмеженого кола користувачів. Г. Хофстед стверджував, що у країнах із високим індексом мужності суспільство орієнтується на результат, і, навпаки, у країнах із високим індексом жіночності – на загальний добробут країни. Отже, у першому випадку система бухгалтерського обліку буде орієнтуватися на консервативність та інтереси обмеженого кола користувачів, а у другому – на ліберальний підхід та інтереси широкого кола користувачів.

На регулювання бухгалтерського обліку і звітності можуть впливати також історичні традиції. В більшості випадків у країнах із перехідною економікою системи обліку сформовані на досвіді інших країн. Так, система обліку Німеччини є прототипом для системи обліку Білорусі, Росії, Угорщини, України, а Франції – для Румунії і Португалії.

Грунтуючись на зазначених факторах, у світовій практиці виділяють чотири основні моделі регулювання: державою, державними органами, професійними організаціями або безпосередньо компаніями. Перша система може бути представлена як регулювання «зверху», а остання – як регулювання «знизу». Дві проміжні системи являють собою компроміс між ними. Спостерігаються також і змішані системи. Крім того, зауважує Е. Хендріксен, облікові стандарти можуть встановлюватися на політичній основі [486, с. 159].

Вплив держави на економічні відносини неоднаковий у різних країнах. Проте жодна держава світу не може обійтися без державного регулювання бухгалтерського обліку. За словами проф. Л. Г. Ловінської, державне

регулювання здійснюється з метою впливу на ринкове середовище, на підприємницьку діяльність, державний сектор для створення необхідних умов реалізації політики економічного зростання. ...Саме через регламентацію методологічних основ бухгалтерського обліку і фінансової звітності всіх суб'єктів господарювання держава встановлює змістовні аспекти інформаційної інфраструктури національної економіки [219].

Державне регулювання слід відрізнити від державного регламентування, яке фактично зводиться до встановлення однакових правил та форм складання звітності та її показників. Уніфікація звітних даних є типовим засобом здійснення узагальнення показників та досягнення їх порівнянності без додаткових витрат користувача. Виникає логічне запитання, кому з учасників ринку та навіщо потрібна звітність, форми якої встановлені не ними, а державою. Наводячи аргументи «за» і «проти» державного регулювання, Е. Хендріксен зазначає, що оскільки метою фінансової звітності є забезпечення користувачів інформацією для прийняття правильного інвестиційного рішення, то релевантність звітних даних має більш важливе значення, ніж їх уніфікованість [486, с. 164].

На думку Гришиної І.А. та Тимофєєва А.В., до звітності для інвесторів або кредиторів держава не має відношення, якщо вона сама не є інвестором чи кредитором [82, с. 88]. Автори переконані: регулювання державою процедури складання звітності для ринку знижує рівень економічної активності переважно внаслідок розбіжностей мотивації держави та учасників ринку через: 1) відсутність у представників держави реальних економічних стимулів виконувати роботи із забезпечення прав громадян на якісну звітність; 2) неможливість для представників держави вникати в усі тонкощі інформаційного забезпечення представників ринку.

Водночас характер регулювання є важливим фактором, що впливає на стандарти бухгалтерського обліку, який пов'язаний зі статусом бухгалтерської професії [84, с. 27]. У зв'язку з інтеграційними процесами у світі відбувається взаємодія державних та професійних органів у сфері регулювання формування фінансової звітності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Підходи різних країн до розробки стандартів
бухгалтерського обліку та фінансової звітності**

Країна	Головне джерело регулювання	Базові нормативні акти	Загальна характеристика регулювання	Вплив державних органів	Роль професійної спільноти	Характер нормативних актів
Австрія	Професійні організації	Комерційний кодекс	Гнучка	Відсутній	Значна	Рекомендаційний
США	Законодавчий орган та професійні організації	U.S. GAAP	Гнучка	Несуттєвий	Значна	Рекомендаційний
Великобританія	Законодавчий орган та професійні організації	Закон про компанії, UK GAAP	Гнучка, з тенденцією впливу законодавства	Присутній	Значна	Рекомендаційний
Франція	Законодавчий орган	Закон про бухгалтерський облік	Домінування консервативного підходу та податкового законодавства	Значний	Допоміжна; підготовка своїх необов'язкових для виконання рекомендацій	Обов'язковий
Німеччина	Законодавчий орган та професійні організації	Торговий кодекс	Консерватизм при домінуванні податкового законодавства	Суттєвий	Забезпечення відповідності практики чинному законодавству	Обов'язковий
Чехія	Законодавчий орган	Закон про бухгалтерський облік	Домінування консервативного підходу та податкового законодавства	Суттєвий	В основному побудова освітняських програм	Обов'язковий
Польща	Законодавчий орган, Комітет з бухгалтерських стандартів	Закон про бухгалтерський облік	Гнучка, але з тенденцією впливу законодавства	Присутній	Значна	Обов'язковий
Литва	Законодавчий орган	Закон про бухгалтерський облік	Домінування консервативного підходу та податкового законодавства	Суттєвий	Внесення пропозицій та розробка проектів законів, резолюцій уряду та інших нормативних актів	Обов'язковий
Росія	Законодавчий орган	Федеральний закон «Про бухгалтерський облік»	Домінування консервативного підходу та податкового законодавства	Суттєвий	Роз'яснення серед практиків прийнятих нових правил бухгалтерського обліку та розробкою облікових прийомів з їх застосування	Обов'язковий
Україна	Законодавчий орган	Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Домінування консервативного підходу та податкового законодавства	Суттєвий	Підготовка аналітичних матеріалів та участь у дорадчих органах при відповідних міністерствах	Обов'язковий

На підставі аналізу систем регулювання бухгалтерського обліку в економічно розвинених країнах О.О. Кондрабаєва робить висновок про значне підсилення державного контролю у країнах із англосаксонською моделлю бухгалтерського обліку та зростання участі громадсько-професійних організацій у нормативному регулюванні фінансової звітності у країнах із континентальною моделлю обліку [170, с. 12-13].

За дослідженнями Національної організації зі стандартів фінансового обліку та звітності Російської Федерації (НСФО) нині з 133 країн світу лише у 18 стандарти фінансової звітності розробляються державними структурами, а у 115 – громадськими організаціями. З цих 18 країн 6 – колишні республіки СРСР, 6 – країни колишнього соцтабору і тільки 3 – члени Організації економічного співробітництва та розвитку. В цих трьох країнах роботу з розробки стандартів звітності ведуть громадські організації у співробітництві з урядом [268].

Поняття «комітет із розробки стандартів» у різних країнах трактується по-різному: від комітетів із створення стандартів, які визнаються законодавчо до неофіційних груп із обговорення питань відносно правил бухгалтерського обліку. Одні комітети є незалежними організаціями, інші – державними. Більшість недержавних комітетів до процедури розробки стандартів залучають сторони приватного сектора: бухгалтерів, укладачів фінансової звітності, представників фондової біржі, вчених і фінансових аналітиків. Інформацію про склад комітетів із розробки стандартів у країнах ЄС наведено в табл. 3.2.

У таких країнах, як Болгарія, Литва, Латвія, Угорщина, особовий склад комітету з розробки стандартів призначається Кабінетом Міністрів або Міністерством фінансів, у Німеччині, Великобританії, Чехії особливі правила щодо призначення членів ради комітетів зі стандартів відсутні.

Межі встановлення стандартів значно відрізняються між країнами. Так, в окремих країнах стандарти, розроблені комітетом, застосовують тільки до консолідованої фінансової звітності. Окремі комітети відповідальні лише за розробку стандартів бухгалтерського обліку для торгових та промислових компаній, тоді як в інших країнах межі встановлення стандартів можуть також

охоплювати спеціалізовані галузі промисловості та організації приватного сектора. Більше того, стандарти мають різний правовий статус та значення у різних країнах залежно від того, розглядаються вони як обов'язкові чи добровільні. У деяких країнах стандарти не є елементами правової системи і носять суто рекомендаційний характер, хоча компаніям необхідні вагомі причини, щоб ухилитися від них. Стандарти можуть забезпечувати інтерпретацію законів, бути додатковими до закону або вказувати найкращий варіант.

Таблиця 3.2

Інформація про склад комітетів із розробки стандартів у країнах ЄС

Країни	Бухгалтери	Укладачі	Фондові біржі	Вчені	Фінансові аналітики	Інші користувачі, у т.ч. аудитори	Інспектори з фондових бірж	Інші інспектори	Представники податкових органів	Представники інших державних установ
Незалежні										
Австрія	х	-	-	х	-	-	-	-	-	-
Великобританія	х	-	-	х	х	-	-	-	-	-
Данія	х	х	-	х	х	х	-	-	-	-
Італія	х	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Нідерланди	х	х	-	х	х	х	-	-	-	-
Німеччина	х	х	-	х	х	-	-	-	-	-
Норвегія	х	х	х	х	х	-	-	-	-	-
Польща	х	-	-	х	-	х	х	х	-	х
Словенія	х	х	-	х	х	х	-	-	-	-
Швеція (PR)	х	х	х	х	х	-	-	-	-	-
Швейцарія	х	х	х	х	х	-	-	-	-	-
Державні										
Бельгія	х	х	-	х	х	х	х	х	х	х
Болгарія	-	-	-	-	-	-	-	-	-	х
Іспанія	х	-	х	х	-	х	х		х	х
Латвія	х	-	-	х	-	х	х	х	х	х
Литва	х	-	-	х	-	х	-	-	-	х
Люксембург	-	-	-		-	-	-	х	-	-
Португалія	х	х	-	х	-	х	х	х	х	х
Румунія	-	-	-		-	-	-	-	-	х
Угорщина	х		х	х	-	-	х	-	х	-
Фінляндія	х	х	х	х	-	х	х	х	х	-
Франція	х	х	х		-	х	х	х	-	х
Чехія	х	-	-	х	-	-	-	х	-	-
Швеція (BFN)	х	х	х		-	-	-	-	х	х

Джерело: таблиця складена на основі [3, 38, 61, 62, 121, 168]

Кожен комітет зі стандартів керується відповідною правовою процедурою розробки і затвердження стандартів, яка зазвичай включає публікацію попереднього варіанта документа та численні консультації зі всіма зацікавленими сторонами.

У таких країнах, як Великобританія, Ірландія, Італія, Португалія, Словенія, Фінляндія, Чехія, Швеція, Швейцарія, створюються спеціальні комісії, які розробляють практичні рекомендації із застосування стандартів та інтерпретації складних питань, що вимагають роз'яснень. Практичні рекомендації та інтерпретації не обов'язкові за своїм характером, але утворюють особливу категорію правил.

Досвід регулювання систем бухгалтерського обліку і фінансової звітності в країнах-учасниках ЄС заслуговує дослідження. По-перше, «Європейський Союз є не тільки нашим найближчим сусідом, але й стратегічним партнером» [3]. Тому подібні дослідження сприятимуть кращому розумінню змін, що відбувається в Україні. По-друге, порівняльний аналіз різноманіття та самобутності систем обліку інших країн дозволить використати міжнародний досвід при реформуванні національної системи обліку і звітності. Наведена у додатку Ц інформація про систему регулювання системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності Австрії, Бельгії, Великобританії, Іспанії, Італії, Німеччини, Португалії, Угорщини, Фінляндії та Франції, допоможе запропонувати модель регулювання бухгалтерського обліку і звітності в Україні.

В Україні складність практичного застосування якісних характеристик фінансової інформації спричинена: 1) асиметричним законодавством, що обумовлене переходом від планової економіки до вільних ринкових відносин; 2) націленістю звітності на задоволення вимог, у першу чергу, державних органів; 3) нормативним регулюванням різних питань ведення обліку та складання звітності; 4) проблемами застосування професійного судження бухгалтерів та ін.

У роки радянської влади бухгалтерський облік забезпечував потреби адміністративно-командної економіки, яка функціонувала на основі державної та кооперативної форми власності. При цьому система обліку знаходилася у прямій залежності від діючої системи планування народного господарства та була зорієнтована на забезпечення управління діяльністю підприємств зі сторони

держави і регулювалася так званими підзаконними актами: інструкціями, наказами, положеннями та методичними вказівками, що випускалися галузевими міністерствами і відомствами держави і союзних республік. Методологія бухгалтерського обліку загалом визначалася Міністерством фінансів СРСР. Основними регулятивними документами в галузі бухгалтерського обліку були: Положення про головних (старших) бухгалтерів, Положення про документи і записи, Положення про бухгалтерські звіти і баланси та інші. За своєю суттю вони були документами директивного характеру, які практично не передбачали «жодних самостійних тлумачень з боку бухгалтерів або інших державних чи професійних органів» [361, с. 74]. Регламентації підлягали форми первинних документів, задавалися типові бухгалтерські проведення та жорстка структура бухгалтерської та статистичної звітності.

За останні два десятиліття підходи до регулювання системи бухгалтерського обліку і звітності в Україні зазнали певних змін. Цьому сприяли зміни у цивільно-правовому середовищі та системі соціально-економічних відносин, що відбулися на початку 90-х рр. XX століття із становленням України як незалежної держави та входженням її у світове співтовариство. Роздержавлення та приватизація державної власності, «поява у зв'язку з цим нових об'єктів господарської діяльності» [249, с. 3] визначили необхідність адекватної трансформації бухгалтерського обліку й внесення суттєвих коригувань в основні положення, на яких базувалася вся система організації бухгалтерського обліку як у державі в цілому, так і в суб'єктів господарювання зокрема.

На сьогодні в Україні склалася багаторівнева система регулювання обліку та звітності, на формування якої значно вплинули економічні перетворення в країні, а також активне розповсюдження і впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності [327, с. 238]. У науковій літературі [195, 356, 510] виділяють 5 рівнів регулювання. Проведене дослідження дозволило виділити й аргументувати 4 рівні, на кожному з яких регулювання здійснюється відповідними органами та підприємствами відповідно до наділених для цього повноважень (рис. 3.1).

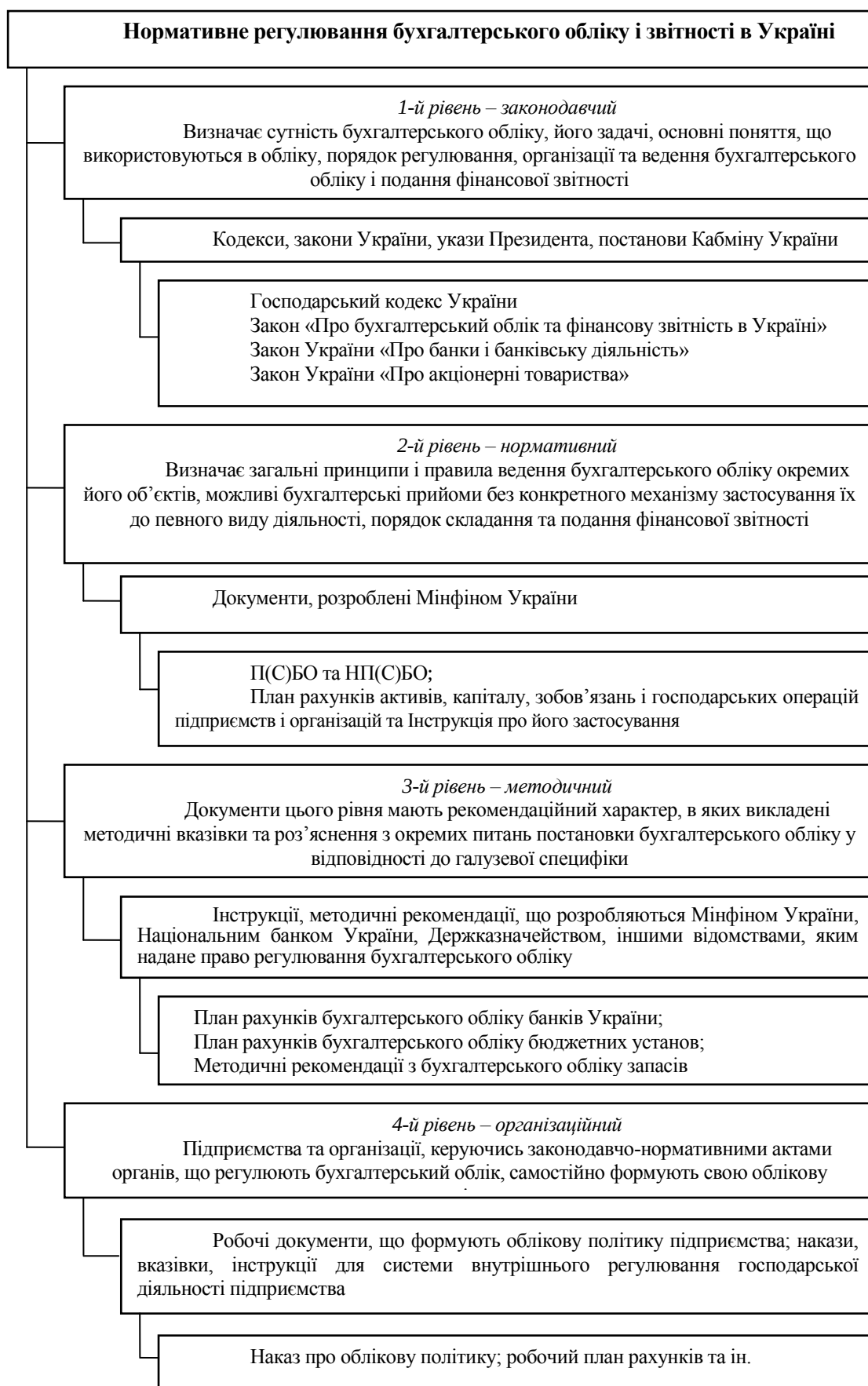

Рис. 3.1. Нормативне регулювання бухгалтерського обліку і звітності в Україні
[авторська розробка]

Чинна система регулювання обліку і звітності в Україні має багато спільних рис із регулюванням, прийнятим у континентальних країнах Європи, де перевагу надано державному регулюванню. Однак її відмінними рисами, характерними для країн, що утворилися на території колишнього Радянського Союзу, є відповідність цілям державного нагляду над бізнесом та прискорене реформування усталеної системи бухгалтерського обліку.

Фундаментом системи регулювання бухгалтерського обліку на рівні держави є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», у статті 6 якого наголошується, що цілями державного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності є: по-перше, створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів; по-друге, вдосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності [120].

Відповідно до ст. 7 Закону про бухгалтерський облік органом, на який було покладено розробку проектів положень (стандартів), інструкцій та іншого нормативного методичного забезпечення з бухгалтерського обліку та фінансової звітності, є Методологічна рада з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України (далі – Методологічна рада). Утворена у 1997 році для здійснення «враження наукового обґрунтування розробок з фінансового обліку» [409, с. 115], Методологічна рада діє на підставі Положення [386]. Вона має на меті посилення наукового обґрунтування та подальшої гармонізації національної системи бухгалтерського обліку підприємницької діяльності з рекомендаціями МСФЗ, розробки та ґрунтовного обговорення проектів інструкцій, положень та методичних рекомендацій із бухгалтерського обліку. Слід відзначити, що статтю 7 виключено на підставі Закону України від 16.10.2012 р. № 5463-VI [118]. Методологічна рада сьогодні працює згідно із Законом України «Про органи центральної виконавчої влади».

Персональний склад Методологічної ради повинен включати висококваліфікованих науковців, спеціалістів міністерств та відомств, підприємств і організацій України. Від початку склад Методологічної ради затверджувався на три роки, але згодом наказом Мінфіну України від 29.03.2004 р. № 227 така норма була вилучена [133].

З метою пошуку оптимальної моделі регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні нами проаналізовано кількісний та якісний склад Методологічної ради (рис. 3.2 і 3.3).

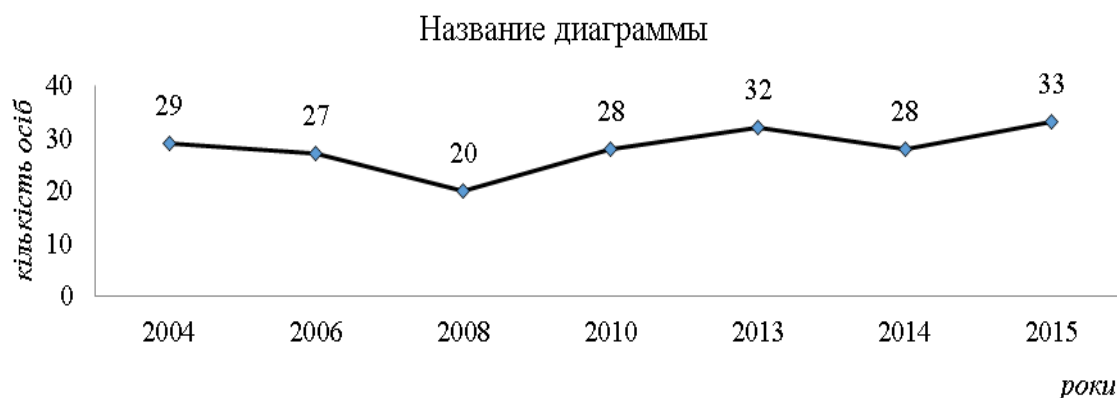

Рис. 3.2. Кількісний склад Методологічної ради з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України

Джерело: сформовано на підставі додатку III

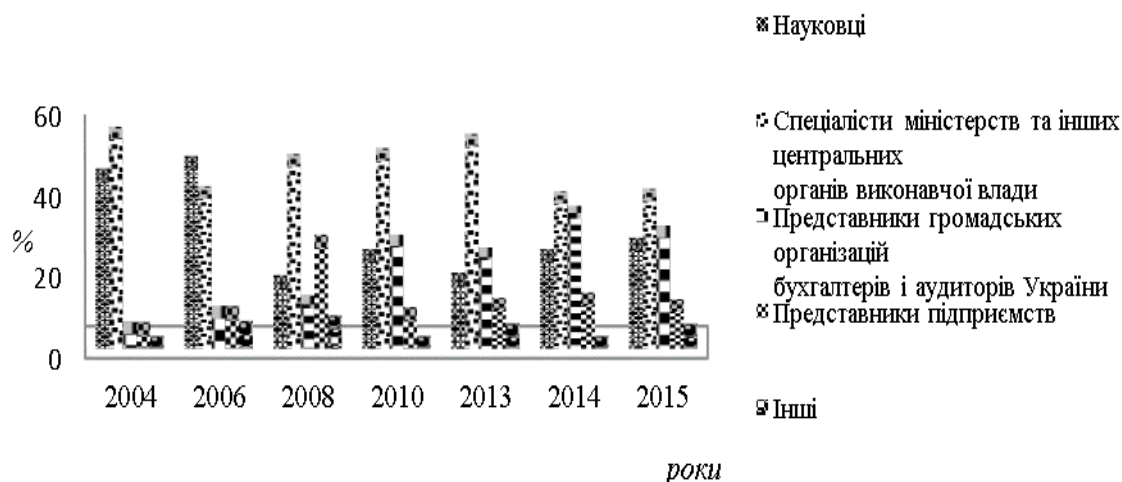

Рис. 3.3. Структура Методологічної ради з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України

Джерело: сформовано на підставі додатку III

Провівши аналіз кількісного складу та структури Методологічної ради, можна зробити висновок, що:

1) кількість членів Методологічної ради постійно коливається і змінюється при кожному її формуванні;

2) на склад і структуру Методологічної ради чинить великий вплив політичний важіль; як правило, нове скликання Методологічної ради відбувається у разі зміни політичної команди: міністра фінансів або його заступників);

3) штат Методологічної ради є необґрунтовано «роздутим». Для порівняння кількість членів FASB складає всього 7 осіб;

4) немає усталеного співвідношення фахівців, які утворюють Методологічну раду;

5) значний вплив держави: найбільшу частку членів Методологічної ради складають представники центральних органів влади; персональний склад затверджується міністром фінансів, голова Методологічної ради – переважно заступник міністра фінансів;

6) Методологічна рада формується не за конкурсом, а на основі запрошення зі сторони тих, хто відіграє ключову роль у її формуванні.

Нечіткість у визначенні складу Методологічної ради призвела до того, що у різні часи до неї входили непрофільні фахівці, наприклад спеціаліст з управління проектами «Розвиток приватного підприємництва» USAID, економічний оглядач газети «Бізнес», викладач кафедри економіко-математичних методів факультету інформаційних систем і технологій. Для посилення впливовості до неї запрошують начальників управлінь бухгалтерського обліку і звітності міністерств і відомств (Міністерство культури та туризму, Рахункова палата, Міністерство юстиції та ін.), які, по суті, не є ані регулятивними органами, ані укладачами фінансової звітності у «специфічній» галузі, ані основними користувачами фінансової звітності. Однією з особливостей формування Методологічної ради є «багатопротилежність» її членів: одна і та ж особа може бути включена до Методологічної ради як представник різних інститутів: один раз як представник підприємств або науки, другий – як представник або громадської організації, що створює псевдо-уявлення про її збалансованість та репрезентативність.

Зазначені вище чинники свідчать про необ'єктивність процедури формування Методологічної ради, внаслідок чого знижується ефективність її роботи, гальмується виконання поставлених перед нею завдань.

Іншим вразливим місцем роботи Методологічної ради є келійність процесу розробки нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку та фінансової звітності. М.Р. Метьюс і М.Х.Б. Перера стверджують, що «прийнятність стандарту залежить від таких факторів, як ясність стандарту; чітке керівництво із застосування; відкритість процесу встановлення стандарту; чітко визначені цілі органу-розробника; участь зацікавлених сторін. Недолік будь-якої з складових робить стандарт менш прийнятним» [264].

У цьому контексті слід зазначити: процес впровадження МСБО/МСФЗ проходить кілька етапів, серед яких обов'язковою є розробка проекту стандарту, що публікується для обговорення всіма зацікавленими сторонами, яке триває близько трьох місяців. Розробка стандартів у США ще більш відкрита і прозора, оскільки всі засідання Ради зі стандартів фінансового обліку відкриті для громадськості, дискусійні меморандуми та відкриті проекти публікуються, за дискусійними меморандумами проводяться відкриті слухання.

В Україні не тільки існують прогалини у законодавчому полі щодо процедурної частини розробки національних П(С)БО, але й вимоги Положення про Методологічну раду дотримуються не повністю. Так, відповідно до п. 8.1 Положення про засідання ради повинно бути поінформовано наукову і професійну громадськість, а всім зацікавленим особам мають бути надані матеріали для ознайомлення. П. 9 Положення передбачає, що короткий зміст розглянутих на засіданнях ради питань та прийнятих рекомендацій повинен опублікуватися на сторінках періодичних видань [386]. Однак жодний із цих пунктів у дійсності не виконується. Таким чином, бухгалтерська спільнота, яка найбільш зацікавлена у створенні ефективної нормативної бази, повністю позбавлена можливості впливу на неї.

Певний «правовий вакуум» щодо відповідальності за методологічне забезпечення бухгалтерського обліку в Україні, як зазначає проф. Л. Г. Ловінська, створено через те, що функції Міністерства фінансів в особі Управління методології бухгалтерського обліку та Методологічної ради при

ньому розподілені між ними не адекватно їх статусу, а також відсутня «координація діяльності органів державної влади в цьому процесі» [219].

Активне державне втручання у систему регулювання фінансової звітності відбулося також із входженням Міжнародних стандартів фінансової звітності в правове поле України відповідно до Закону № 3332-VI [119], коли функції основного координатора у сфері запровадження МСФЗ було покладено на Міністерство фінансів України. Безперечно, зважаючи на низку труднощів, пов'язаних із імплементацією МСФЗ, на початковому етапі роль держави, у першу чергу в організаційному аспекті, є надзвичайно важливою. Проте слід з'ясувати, які саме компетенції необхідно залишити за державою.

В контексті даного питання слід зазначити, що наказом Міністра фінансів України від 18.01.2013 р. № 20 [401] утворено Раду з міжнародних стандартів фінансової звітності при Міністерстві фінансів України та затверджено її склад у кількості 21 осіб, з яких 8 осіб (38%) є представниками органів державної влади, 4 (19%) – науковці, 5 (24%) – представники громадських організацій, 4 (19%) – представники «Великої Четвірки». З огляду на те, що МСФЗ приймаються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у Лондоні, їх тлумачення Міністерством фінансів України не здійснюється, доцільність такої ради залишається під сумнівом.

Вважаємо, що участь держави у процесах регулювання бухгалтерського обліку повинна бути зменшена, а майбутня система фінансової звітності – національної чи міжнародної, повинна формуватися виключно представниками ринку, зокрема незалежними професійними об'єднаннями. Участь держави у процесах регулювання обліку певною мірою підриває активність та ефективність ринку, насамперед з економічної точки зору: держава не спроможна забезпечити права на отримання якісної інформації про діяльність економічних суб'єктів своїм громадянам, оскільки не зацікавлена у задоволенні інформаційних потреб користувачів звітності, а «будь-який бюрократичний натиск на учасників ринку не вирішить питання ані якості звітності, ані економічної безпеки держави, а лише забезпечить високу корумпованість органів державного регулювання» [82, с. 86].

Незважаючи на те, що в Україні система регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності у цілому сформована, вона потребує суттєвих змін, перш за все організаційного характеру [327, с. 317]. Головною проблемою при цьому, як зазначає Т.В. Гаджа [56], є визначення інституту регулювання.

Вітчизняні науковці [219, 361, 504] неодноразово у своїх працях зазначали про необхідність залучення до процесу регулювання професійного співтовариства. Сьогодні в Україні працюють професійні організації, на які можна та необхідно покласти функції з розробки проектів нормативних документів із питань регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Як свідчать дані додатку У та рис. 3.3, представники цих організацій уже займають у Методологічній раді до 25% відсотків, беруть активну участь у розробці зазначених документів, у них вже накопичений досвід взаємодії з міждержавними та міжурядовими організаціями у сфері бухгалтерського обліку, звітності та аудиту. Втім, Законом про бухгалтерський облік і досі не визначено ролі, функцій та прав професійного бухгалтерського співтовариства у формуванні нормативної бази обліку та фінансової звітності.

Проф. Л.В. Чижевська виділяє чотири моделі взаємодії професійних організацій із державою з акцентом на останній, враховуючи «національне ментально-історичне підґрунтя»:

- 1) професійна організація є складовою структурного державного органу, який здійснює регулювання бухгалтерського обліку;
- 2) професійна організація є незалежним органом, який має всі повноваження з регулювання бухгалтерського обліку;
- 3) професійна організація не наділена повноваженнями з регулювання бухгалтерського обліку, а має дорадчу (консультативну) функцію;
- 4) професійна організація має статус органу недержавного регулювання бухгалтерського обліку [504, с. 82-83].

Слід зазначити, що у Концепції розвитку бухгалтерського обліку та звітності в Російській Федерації на середньострокову перспективу [172] розроблено засади державно-професіонального регулювання бухгалтерського обліку. Аналіз функцій державної влади та професійного співтовариства відповідно до цього документа

(табл. 3.3) показує, що при такій моделі регулювання за державою залишається рішення ключових питань. У перспективі передбачається перегляд питання щодо зміни форми участі професіональних організацій у процесі прийняття стандартів.

Таблиця 3.3

Розподіл функцій між органами державної влади та професійними організаціями у сфері регулювання бухгалтерського обліку і звітності у Російській Федерації

<i>Функції органів державної влади</i>	<i>Функції професійного співтовариства</i>
1. Визначення державної політики у сфері бухгалтерського обліку, звітності та аудиту	1. Представлення та захист інтересів професійного співтовариства
2. Вдосконалення правових основ бухгалтерського обліку, звітності та аудиторської діяльності	2. Підготовка пропозицій із удосконалення правових основ бухгалтерського обліку, звітності та аудиторської діяльності
3. Встановлення процедури ухвалення МСФЗ та впровадження їх на території Російської Федерації	3. Професійна громадська експертиза МСФЗ в процесі їх ухвалення в РФ
4. Організація розробки та затвердження російських стандартів та інших нормативно-правових актів у галузі бухгалтерського обліку, звітності та аудиторської діяльності	4. Участь у розробці або ініціативна розробка проєктів російських стандартів та інших нормативно-правових актів у галузі бухгалтерського обліку, звітності та аудиту, а також їх роз'яснення
5. Державний контроль дотримання законодавства у сфері бухгалтерського обліку, звітності та аудиту	5. Розробка та розповсюдження методичних рекомендацій та інформаційних матеріалів (у тому числі галузевого характеру) в сфері бухгалтерського обліку, звітності та аудиторської діяльності
6. Взаємодія з міждержавними та міжурядовими організаціями в галузі обліку, звітності та аудиту	6. Узагальнення та розповсюдження передового досвіду ведення обліку та підготовки бухгалтерської звітності
	7. Розробка норм професійної етики і контроль їх дотримання членами професійного співтовариства
	8. Контроль дотримання членами професійної спільноти стандартів обліку, звітності та аудиту
	9. Підвищення кваліфікації членів професійного співтовариства
	10. Взаємодія з міжнародними неурядовими організаціями в галузі обліку, звітності та аудиту

Джерело: складено на основі [172]

Проф. Л. Г. Ловінська вважає: проблему недосконалості регулювання можна вирішити через посилення правового статусу Методологічної ради в процесі розширення її повноважень і надання певної самостійності функціонування за окремим Статутом, а не за Положенням, як це є на сучасному етапі [218].

Для підвищення якості формування фінансової звітності доцільною є модель взаємодії держави та громадських професійних організацій, при якій повинен бути створений незалежний орган. До функцій цього органу повинні відноситися: розробка проектів національних П(С)БО, методичних рекомендацій та роз'яснень із окремих питань ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності, а також методологічна підтримка застосування МСФЗ. Безпосередньо за державою слід залишити повноваження визначати стратегію розвитку бухгалтерського обліку і фінансової звітності, затверджувати нормативно-правові документи та здійснювати розробку вимог до подання фінансової звітності й контрольні функції виконання норм законодавчих актів.

Такий незалежний орган може бути створений у вигляді неприбуткової організації, наприклад, Інституту методології та організації бухгалтерського обліку і звітності (далі - Інститут). Засновниками Інституту могли би виступити союзи, спілки та асоціації підприємств, банків та інших установ, професійні організації бухгалтерів та аудиторів, які зацікавлені в отриманні якісної інформації про діяльність суб'єктів господарювання. При цьому ініціатором створення Інституту могло би виступити Міністерство фінансів України. Інститут має діяти на підставі Статуту, згідно з яким основними завданнями його діяльності були б:

- розробка проектів нормативно-правових документів, методичних рекомендацій та роз'яснень із питань ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;

- розробка пропозицій щодо внесення змін до чинної нормативно-правової бази України з метою виявлення колізій та зменшення непродуктивного навантаження на підприємства;

- методологічна та інформаційна підтримка впровадження МСФЗ на вітчизняних підприємствах, у т.ч. організація навчальних програм, підготовка, переклад і публікація матеріалів із методології та практики застосування МСФЗ;

- участь у розробці й проведенні комплексу заходів, спрямованих на внесення узгоджених змін у податкове, бухгалтерське та інше законодавство України з метою усунення внутрішніх протиріч і перешкод впровадженню МСФЗ, у тому числі і в перехідний період;

- опрацювання методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності для малого і середнього бізнесу;

- сприяння науковим дослідженням у сфері економіки, управління, права, бухгалтерського обліку, контролю, аудиту, економічного аналізу, в інших суміжних галузях та впровадження результатів наукових досліджень у практику.

Логічно, щоб керівництво діяльністю Інституту та забезпечення його фінансування здійснювала Опікунська рада. Основними джерелами формування майна Інституту та фінансування його діяльності можуть бути: статутні внески та регулярні надходження від засновників; добровільні майнові внески і пожертвування; доходи від надання освітянських послуг та власної видавничої діяльності, інші не заборонені законом надходження.

Безпосередньо розробку проектів нормативно-правових документів, включаючи П(С)БО, здійснюватиме Національна рада з методології обліку та фінансової звітності (далі – Рада з методології) як орган Інституту, що буде діяти на підставі його Статуту та Положення про Національну раду з методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Концепція формування Ради з методології наведено у додатку Щ.

У загальному вигляді процес розробки та затвердження нормативно-правових документів із питань бухгалтерського обліку і фінансової звітності міг би мати вигляд, наведений на рис. 3.4. Нижче наводимо опис цього процесу.

Міністерство фінансів України в особі Управління методології бухгалтерського обліку в межах своїх повноважень щодо розроблення стратегії розвитку національної системи бухгалтерського обліку [385] та Інститут відповідно до своїх цілей здійснюють моніторинг чинної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні та виявляють «вузькі» місця, що потребують регулювання. Далі Рада з методології обліку і звітності починає вивчення зазначеного питання. Для розробки проектів документів на договірних засадах залучаються фахівці наукових установ, міністерств, відомств та інших організацій. Наукові установи також можуть виступати ініціаторами розгляду проектів документів, які є результатами наукових досліджень. Дослідження із зазначеного питання не повинно тривати менше 6 місяців.

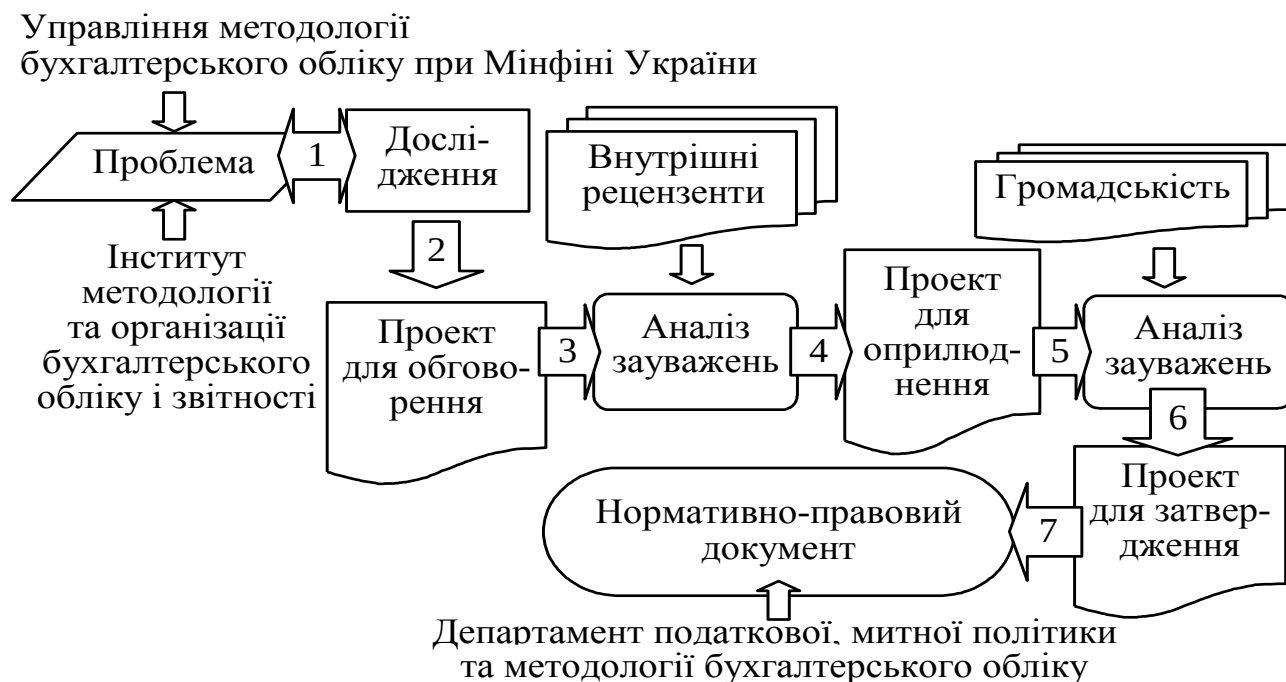

Рис. 3.4. Процес розробки та затвердження нормативно-правових документів із бухгалтерського обліку та фінансової звітності *[авторська розробка]*

Рада приймає проект нормативного документа для попереднього розгляду і доручає двом рецензентам із членів Ради вивчити проект і подати висновки про відповідність документа нормативній базі з бухгалтерського обліку та його науковий рівень. Попередній розгляд проекту в Раді триває до двох місяців із дня його подання. Офіційні рецензенти після вивчення проекту подають до Ради висновки, в яких встановлюється ступінь обґрунтованості положень проекту. В разі схвалення рецензентами проекту документа він розміщується на веб-сайті Ради для публічного обговорення, яке триватиме не менше трьох місяців. Рада аналізує всі отримані зауваження і допрацьовує документ для остаточного затвердження.

Узгодженим вважається проект, прийнятий відкритим голосуванням, якщо за нього проголосувало не менше 2/3 голосів від загального числа членів Ради. Рішення Ради оформляється протоколом і підписується особисто кожним членом. Узгоджений Радою проект документа передається до Мінфіну України для затвердження та подальшої реєстрації у Міністерстві юстиції.

Для створення системи регулювання бухгалтерського обліку в Україні, яка найбільш повно відповідала б завданням реформування, необхідні значні зусилля для наповнення методичного рівня. Проф. О.М. Петрук пропонує запровадити у практику регламентації бухгалтерського обліку «переважно імперативних норм (прийняття інструкцій в розрізі існуючих стандартів, які однозначно визначають окремі методики та мінімізують їх варіанти, з подальшим чітким контролем за їх виконанням)» [361, с. 70]. Така позиція, по-перше, повністю суперечить ідеології Міжнародних стандартів фінансової звітності, у напрямі яких здійснюється реформування системи, і, по-друге, гальмує розвиток професії та формування нового менталітету сучасного бухгалтера.

Методичне забезпечення для окремих видів діяльності, враховуючи їх галузеві особливості, розробляють відповідні міністерства і відомства. Функції з інтерпретації окремих норм, закладених у П(С)БО та інших нормативно-правових документах, доцільно покласти на Міністерство фінансів України, яке, за необхідності, може делегувати повноваження з роз'яснення особливо складних питань Інституту методології та організації бухгалтерського обліку і звітності.

Запропонована модель регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні матиме такі переваги:

1) розробка нормативних документів здійснюватиметься висококваліфікованими фахівцями, які мають великий досвід із складання, аудиту та використання фінансової звітності, що забезпечить врахування інтересів та запитів пріоритетної групи користувачів;

2) відновиться механізм впливу на практику ведення бухгалтерського обліку досягнень наукової думки через включення найкращих ідей, що апробовані на практиці, у нормативні акти;

3) до створення нормативно-правової бази бухгалтерського обліку і фінансової звітності буде залучена громадськість, що сприятиме забезпеченню прозорості та ясності документів, які прийматимуться;

4) розподіл функцій розробки й затвердження нормативних документів дозволить демократизувати процес регулювання бухгалтерського обліку.

Перераховані вище заходи сприятимуть повноцінному використанню принципу пріоритету сутності над формою під час розробки вітчизняної нормативно-правової бази та її гармонізації з МСФЗ, зберігши при цьому можливість прийняття самостійних рішень, пов'язаних з розвитком національної системи фінансової звітності.

3.2. Імплементація МСФЗ в Україні

Становлення України як незалежної держави на початку 90-х років та входження її у світове співтовариство потребувало значних структурних змін в економіці, а також масштабного реформування системи бухгалтерського обліку і звітності як індикатора розвитку ринкових відносин та привабливості вітчизняних підприємств для іноземних інвесторів. З цією метою 23 травня 1992 року Президентом України видано Указ № 303 «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики» [399]. Проф. В.М. Жук зауважив: «Освоєння міжнародних стандартів з обліку, звітності та контролю Україна задекларувала зі становленням своєї державності» [113].

З того часу в Україні проведено чималу роботу щодо адаптації вітчизняного законодавства у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності до вимог загальноєвропейського законодавства країн із ринковою економікою, а згодом і запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) у практику діяльності підприємств (рис. 3.5).

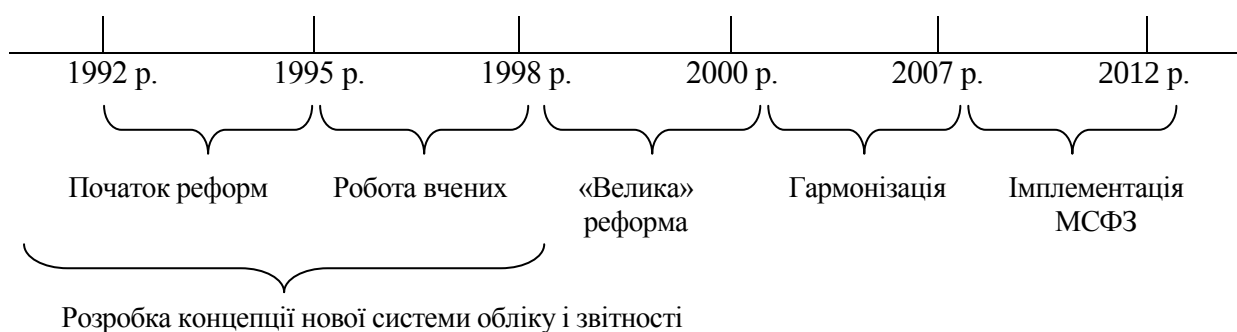

Рис. 3.5. Процес впровадження МСФЗ в Україні

Джерело: складено на основі додатку Ю

Реформування бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів, створення нової нормативної бази бухгалтерського обліку вимагало рішення цієї проблеми на національному рівні, оскільки «існуюча на той час нормативна база з бухгалтерського обліку не повною мірою відповідала потребам практики, зокрема в умовах приватизації» [73].

Перші спроби вдосконалити законодавче поле зазнали поразки. Затверджена Постановою Кабміну України № 326 Державна програма переходу до міжнародної системи обліку і статистики [398], яка передбачала створення протягом трьох років методологічно-правової бази бухгалтерського обліку та аудиту в Україні, не була виконана. На той час регулювання системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснювалося на підзаконному рівні – діяло затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 р. Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні № 250 (далі – Положення № 250), в якому зазначалось, що одним із головних завдань бухгалтерського обліку є формування повної достовірної інформації про господарські процеси і результати діяльності підприємств, установ, необхідної для оперативного керівництва та управління, а також для її використання інвесторами, постачальниками, покупцями, кредиторами, фінансовими, податковими, статистичними, банківськими установами та іншими заінтересованими органами й організаціями.

Враховуючи численні звернення науковців та практиків, у квітні 1993 року Верховна Рада України прийняла рішення про необхідність розробки закону про бухгалтерський облік. За ініціативою вітчизняних вчених (А. Кузьмінського, М. Білухи, С. Голова, В. Єфіменка, В. Сопка, В. Швеця та ін.) у 1994 р. розроблено та винесено для обговорення Концепцію національного плану рахунків бухгалтерського обліку та три Концепції структури Закону про бухгалтерський облік в Україні. У 1995 р. проект Закону про бухгалтерський облік розглянула у першому читанні Верховна Рада України, але після короткого обговорення його було відправлено на доопрацювання.

Досліджуючи розвиток бухгалтерського обліку в перші роки незалежності України, проф. С. Ф. Голов писав: «...у 1995 р. Державну програму реформування бухгалтерського обліку було згорнуто, що знайшло відображення в Указі Президента «Про заходи щодо поліпшення роботи органів державної статистики України» від 14.04.95 р. № 312/95. Цим указом ліквідовано Координаційну Раду з питань організації переходу України на міжнародну систему обліку та статистики, а головним обліково-статистичним центром держави було визначено Міністерство статистики України» [73].

Реальні зрушення на шляху від пострадянського бухгалтерського обліку до обліку за міжнародними стандартами почалися у 1998 році із затвердженням Програми реформування бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів [391]. Прийнятий 16 липня 1999 року Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» став «результатом багатопланової роботи і взаємодії законодавчої і виконавчої гілок влади, наукових кіл і об'єднань бухгалтерів...» [357, с. 7].

Законом про бухгалтерський облік встановлювались загальні засади організації та ведення бухгалтерського обліку в Україні згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, які повинні гармонізуватися з МСФЗ, та визначались суб'єкти регламентації бухгалтерського обліку. У доповіді на сесії Верховної Ради України І. Білоусова підкреслила, що прийняття закону дасть можливість «створити реальну базу для розрахунку макроекономічних показників, на яких ґрунтується внутрішня політика України» [17, с. 3].

Вибір реформування бухгалтерського обліку в напрямку його гармонізації з міжнародними стандартами начальник Управління бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України В. Пархоменко пояснював тим, що «вони відображають умови ринкової економіки, мають міжнародне визнання, сформувались на основі компромісу системи обліку, що застосовується в країнах з розвинутою ринковою економікою, і дають змогу забезпечити більшу порівнянність обліково-звітної інформації...» [357, с. 4].

Прагнення стати членом ЄС, а згодом вступ України до СОТ призвели до подальших змін у системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Проф. В.Б. Моссаковський у монографії зазначав: «Відчувається все більший вплив на бухгалтерський облік з метою залучення іноземного капіталу через входження України до Всесвітньої організації торгівлі та Європейського співтовариства, запровадження біржових торгів тощо» [260, с. 3].

Так, з метою реалізації Постанови Кабінету Міністрів України № 1046 [396] ДКЦПФР рішенням від 2 червня 2002 року № 125 затвердила Програму впровадження фінансової звітності за МСБО компаніями, акції яких знаходяться у лістингу, та професійними учасниками ринку цінних паперів, яка передбачала впродовж 2002-2003 років:

- 1) розробку методики трансформації фінансової звітності за П(С)БО в фінансову звітність за МСФЗ;
- 2) розробку та підготовку методичних матеріалів для навчання бухгалтерів щодо подання фінансових звітів за МСФЗ;
- 3) розробку вимог до аудиторських висновків для компаній, які мають подавати звіти за вимогами МСФЗ;
- 4) проведення семінарів, конференції тощо з питань переходу на МСФЗ та ін.

8 листопада 2002 р. урядовими структурами та неурядовими організаціями прийнято Меморандум про основні напрями розвитку бухгалтерського обліку в Україні, застосування й удосконалення П(С)БО та розкриття інформації у фінансовій звітності підприємств і організацій [240]. Цим документом передбачалося застосування основних принципів МСФЗ на всіх вітчизняних підприємствах. Проте пропонувалося встановити різні вимоги щодо обсягу розкриття інформації у фінансовій звітності для різних груп підприємств, враховуючи їх участь в операціях на ринках капіталу.

На виконання Указу Президента України № 300 «Про першочергові заходи у сфері інвестиційної діяльності» [367] ДКЦПФР своїм рішенням від 19.12.2006 р. № 1591 затвердила Положення про розкриття інформації емітентами цінних

паперів, відповідно до якого зазначені підприємства мали у складі квартальної та річної інформації надавати фінансову звітність за МСФЗ [373].

Проте всі вище перераховані заходи пізніше були відкладені.

Можна констатувати, що впродовж 2001-2007 років в Україні прийнято низку нормативних документів, які передбачали обов'язкове застосування МСФЗ, передусім емітентами, цінні папери яких допущені до торгівлі на організаційно оформлених ринках. Але статусу прийнятих нормативних документів було недостатньо для практичного втілення їх положень. Причиною тому стали проблеми методологічного, організаційного та ментального характеру.

Проблеми методологічного характеру були пов'язані з необхідністю ухвалення рішення щодо включення норми про обов'язкове застосування МСФЗ в національну нормативну базу з бухгалтерського обліку. З 2003 року існував проект відповідних змін до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», прийняття яких гальмувалося через політичні протистояння.

Проблеми організаційного характеру, за словами проф. Л.Г. Ловінської, полягали у виборі шляху реформування, тобто у пошуку відповідей на питання: хто повинен здійснювати реформування обліку шляхом розробки та ухвалення відповідних нормативних актів, хто має впроваджувати їх у повсякденну практику бухгалтера, хто повинен нести відповідальність за ефективність цього процесу [219].

Ментальні проблеми пов'язані з труднощами сприйняття МСФЗ через існування культурних бар'єрів. Окремі науковці, а також більшість бухгалтерів-практиків не сприймають необхідності впровадження МСФЗ. Основною причиною тому є обмеженість співпраці більшості підприємств України з іноземними контрагентами, фінансовими та фондовими інституціями.

Також на формування негативної думки вплинула непослідовна політика державних органів: багаторазова зміна строків застосування МСФЗ, невчасні зміни чинного законодавства, неузгодженість дій окремих державних органів і навіть норм окремих законів.

Окремо треба зазначити, що процес переходу на міжнародні стандарти в Україні супроводжувався гострими дискусіями у наукових колах пострадянського

простору. Поряд із визнанням МСФЗ як узагальненням найкращої сучасної світової практики в галузі бухгалтерського обліку [513], об'єктивної неминучості [468], інструментом глобалізації економіки і світових господарських зв'язків [54], забезпечення прозорості фінансових даних [86], покращення інвестиційного клімату України на шляху до євроінтеграції існували й протилежні думки:

1. «Копіювати західне – не вихід із ситуації, що склалася в нашій науці. ... Знищили колишній облік власника, вся наука тепер зорієнтована на впровадження МСФЗ, які нічого не дають господарю, крім плутанини в обліку майна та фінансових результатів» [33].

2. «Концепція обліку та фінансової звітності, розроблена Міжнародною радою бухгалтерських стандартів, зорієнтована на задоволення потреб глобальних виробництв. В ній рівень розвитку національних продуктивних сил, соціальних, екологічних, економічних та правових відносин до уваги не береться» [159].

3. «...не МСФЗ відкривають дорогу на світові ринки, а конкурентоспроможність продукції. Стандарти не є єдиним систематизованим документом, не розкривають усі господарські ситуації, не вирізняються повнотою, не вирішують проблем уніфікації обліку» [442].

4. «Масова імплементація МСФЗ відмічається в країнах третього світу, тоді як розвинутий світ підходить до цього вибірково та на принципах адаптування. Підтвердженням цього є неспроможність системи МСФЗ не тільки протистояти, а й запобігати глобальним та національним економічним кризам» [111].

Ідею МСФЗ-інтеграції сприймали та сприймають скептично і деякі практики: «Що стосується переходу на МСБО, то справжня мета – та сама, що і при впровадженні П(С)БО. Під пристойними приводами ведеться пропаганда досягнень західної бухгалтерської думки, також, до речі, далекої від досконалості» [466].

Опитування, що проводилися у 2005 році серед фінансових топ-менеджерів у Росії, показали: більшість фінансових директорів вважають МСФЗ «безглуздою модною примочкою» [502, с. 18]. Аналогічні думки є і в Україні.

Тим не менше на сьогодні Україна зробила свій вибір на користь МСФЗ. На виконання економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство,

конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», законів України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [405] і «Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. № 911-р [378] 22 травня 2011 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [119]. Відповідно до цього Закону публічні акціонерні товариства, банки, страховики, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, зобов'язані, починаючи з 1 січня 2012 року, складати фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за МСФЗ. Іншим підприємствам надана можливість самостійно визначати доцільність застосування міжнародних стандартів при складанні своєї фінансової звітності.

Найважливішими причинами переходу на МСФЗ називають: доступність більш дешевих та значних фінансових ресурсів; розширення експортних можливостей; забезпечення прозорості та надійності інформації, що наводиться у фінансових звітах; зміцнення вітчизняного ринку капіталу й підвищення його привабливості; посилення захисту прав власності та інтересів акціонерів, інвесторів та кредиторів.

У впровадженні МСФЗ присутній й політичний фактор: Україна взяла курс на євроінтеграцію та в червні 2014 року підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, а «у міжнародному професіональному співтоваристві МСФЗ сприймаються переважно в якості європейських стандартів» [502, с. 16]. Така позиція пояснюється тим, що з 2005 року всі публічні компанії ЄС повинні готувати свою консолідовану звітність на основі МСФЗ.

Проте професійна спільнота України впровадження МСФЗ зустріла без ентузіазму. Результати дослідження практики імплементації МСФЗ в Україні, проведеного громадською організацією «Рада незалежних бухгалтерів та аудиторів» та Державною установою «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» у 2012 році, свідчать, що:

- 46 відсотків бухгалтерів вважають МСФЗ незрозумілими;
- 75 відсотків фахівців визнає запровадження МСФЗ невчасним [417].

На основі результатів цього опитування можна припустити, що повна інкорпорація МСФЗ є невиправданою та непотрібною для вітчизняного бізнесу.

Потреба в єдиних принципах складання консолідованої звітності виникла у зв'язку з підвищенням ролі інтегрованих груп в економіці. На сьогодні 495 неамериканських компаній із 47 країн знаходяться у лістингу Нью-Йоркської біржі, що складає 20% лістингу та 33% загальної ринкової капіталізації [138]. У цьому зв'язку все більше країн починають застосовувати МСФЗ як основу для складання фінансової звітності компаній. Серед іншого, основною перевагою МСФЗ є те, що вони встановлюють правила для ефективного використання капіталу.

Дослідження Пола Пактера (Paul Racter), опубліковане в «THE CPA JOURNAL» в січні 2014 року [578], узагальнює підсумки проекту зі створення профайлів країн, які долучилися до системи МСФЗ. Із 122 юрисдикцій 115 офіційно заявили про свою підтримку єдиної системи глобальних стандартів. При цьому всі проаналізовані країни, крім 5 (Бермудські острови, Кайманові острови, Єгипет, Макао і Швейцарія), назвали в якості такої системи стандартів саме МСФЗ. У 101 (83%) країні МСФЗ використовують всі або майже всі публічні компанії, включаючи банки. Решта 21 країна застосовують МСФЗ певною мірою: 10 країн дозволяють МСФЗ у деяких публічних компаніях (у тому числі Японія та Індія); 2 країни вимагають МСФЗ для фінансових установ (у тому числі Саудівська Аравія та Узбекистан); 2 країни знаходяться у процесі переходу на МСФЗ (у тому числі Таїланд та Індонезія) та 7 країн використовують національні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності (у тому числі Китай і США).

На сайті IASPLUS (www.iasplus.com), яким керує Deloitte Touche Tohmatsu, наводиться перелік країн світу, а також відомості про ступінь впровадження МСФЗ у кожній із них. Вивчення матеріалу на даному сайті свідчить про чотири категорії країн зі ступенем впровадження МСФЗ (рис. 3.6).

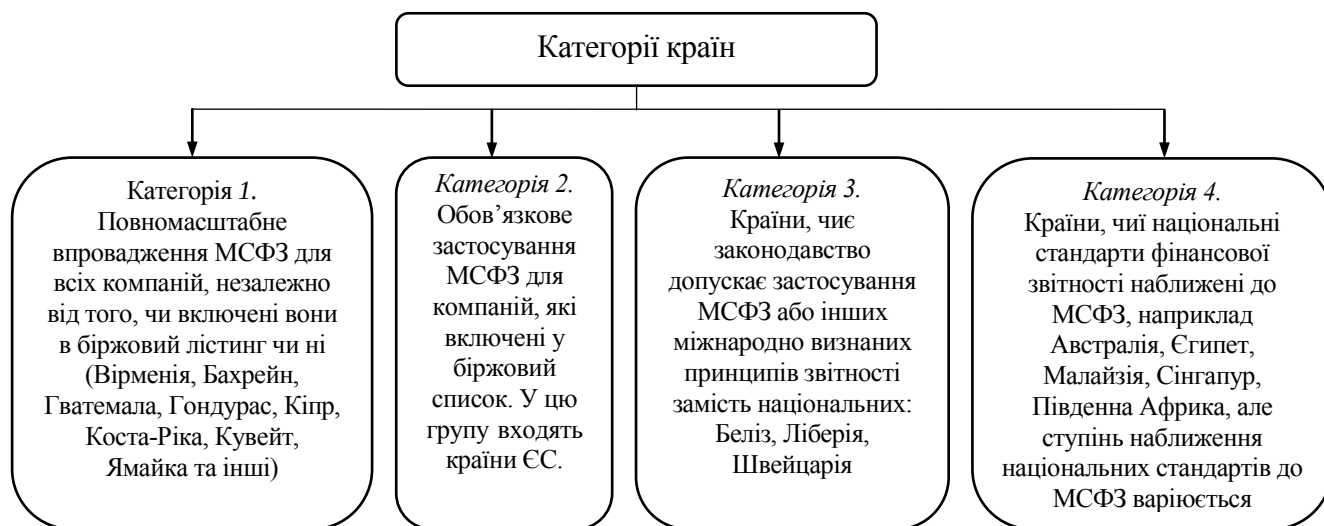

Рис. 3.6. Класифікація країн за ступенем впровадження МСФЗ

Джерело: складено на основі [397]

На підставі наведеного можна зробити висновок, що МСФЗ набувають все більшої ваги в міжнародному співтоваристві як за рахунок прямого впровадження в національну практику, так і за рахунок конвергенції вимог міжнародних та національних стандартів. Важливість МСФЗ у будь-яких економічних умовах, особливо під час глобалізації та взаємозв'язаного характеру ринків, підкреслює Патріша Макконнел, член Ради з МСФЗ. На її думку, для того, щоб нормально функціонувати, в глобальному масштабі необхідно «використовувати тільки один набір якісних стандартів бухгалтерського обліку для того, щоб інвестори на ринку мали змогу оцінити свої можливості на порівнянній основі, а не розподіляти свій капітал неефективно, що може відбутися у випадку, якщо ми будемо використовувати різні системи бухгалтерського обліку в різних частинах світу» [190].

Незважаючи на це, мета МСФЗ та їх вплив на розвиток бухгалтерського обліку залишаються предметом дискусії [72, с. 30]. Зокрема, європейські парламентарі не задоволені тим, як МСФЗ допомогли інвесторам і аудиторам у передбаченні серйозних фінансових потрясінь 2008 року. Вони вважають, що Рада з МСФЗ сьогодні знаходиться під сильним впливом зі сторони бухгалтерської професії, а самі стандарти стали дуже складними та неоднозначними [102]. Авторитетні англійські експерти на чолі з професором Стеллою Фірнлі (Stella Fearnley), противницею транснаціональної стандартизації та поширення сфери

застосування показників, заснованих на справедливій вартості, звернулися до уряду з вимогою відійти від міжнародних стандартів фінансової звітності, наві'язаної Євросоюзом. До негативних моментів Міжнародних стандартів відносять сприяння фінансовій кризі, дозвіл банкам завищувати прибуток та дивіденди [551]. Фахівці стверджують, що модель МСФЗ не сумісна з окремими аспектами корпоративного права Великобританії, складно сприймається англійським бізнесом, а також вступає в конфлікт з англійським підходом «істинності та правдивості» (true and fair view).

Думку щодо нездатності МСФЗ запобігти фінансовій кризі спростовує Д. Дамант, голова консультативної дорадчої групи при Раді з Міжнародних стандартів аудиту (далі – МСА). «Фінансова звітність, складена відповідно до МСФЗ, – зауважує Д. Дамант, – не буде корисною абсолютно у всіх випадках. Використовувати один набір стандартів для будь-якої мети - це поширена хибна думка, яка призвела, особливо у період фінансової кризи 2008 року, до жорсткої критики МСФЗ. Цифри, затребувані фінансовими ринками, не є цифрами, які необхідні банківським регуляторам» [90].

Попри численні переваги міжнародних стандартів науковці та практики виділяють багато аргументів проти застосування МСФЗ:

1. Твердження, що МСФЗ відкривають дорогу на світові ринки, помилкове. Дійсно, МСФЗ допомагають зниженню витрат на залучення капіталу та спрощують процес переміщення капіталу з однієї країни в іншу, втім сама по собі звітність за МСФЗ не може гарантувати надходження інвестицій.

2. МСФЗ не описують усі господарські ситуації, отже, вони не відрізняються необхідною повнотою. З іншої сторони, МСФЗ базуються на принципах, а не правилах, тому бухгалтер «може легко знайти принцип і зрозуміти його. Щодо U.S. GAAP бухгалтеру потрібно знати сотні, а іноді тисячі правил про те, як обліковувати певну операцію, що робить їх більш складними для розуміння» [190].

3. МСФЗ – це не один систематизований документ, а тільки фрагменти мозаїки, не завжди добре притерті один до одного [37, с. 246]. З такою думкою не погоджується П. Макконнел, підкреслюючи перевагу МСФЗ порівняно з іншими

системами, яка полягає у тому, що МСФЗ базуються на концептуальній основі, яка допомагає окремим стандартам бути узгоджуваними [190].

4. МСФЗ не вирішують проблеми уніфікації, у більшості випадків передбачається багато альтернативних рішень. Це означає, що звітність кількох фірм, складена за МСФЗ, виявляється все одно непорівнянною. Це особливо актуально для індивідуальної звітності, яка повинна виконувати не тільки інформаційну функцію, але й контрольну, а також використовуватися для макроекономічного аналізу, статистичного спостереження тощо. Крім того, якщо підприємства однієї галузі, але різної організаційно-правової структури будуть складати звітність за різними стандартами (одні – за національними П(С)БО, інші – за МСФЗ), це також призведе до втрати порівнянності даних.

5. У різних країнах діє різне законодавство та різні економічні умови, культура, традиції, ідеї. Деякі експерти порівнюють МСФЗ із есперанто, тому що «стандарти повинні виникнути не із надуманих схем, а з живого економічного життя та його потреб. Стандарти не можна штучно, а тим більш примусово, без врахування національних особливостей нав'язати суспільству» [37, с. 237].

6. МСФЗ орієнтовані тільки на фінансову звітність, вони не висувають жодних спеціальних вимог безпосередньо до ведення бухгалтерського обліку. За словами проф. Я. В. Соколова, «нам пропонується пиріг, але те, як його слід спекти, – залишається за межами МСФЗ» [37, с. 246].

7. МСФЗ не містять жодної доказової бази, вони пропонують (наказують), але не доводять, чому потрібно діяти так, а не інакше.

8. Розробка стандартів коштує дуже дорого, але впровадження їх суттєво дорожче. На думку Стелли Фірнлі, зміна системи бухгалтерського обліку є коштовною, і невідомо, чи отримають компанії вигоди від запровадження системи МСФЗ, щоб брати на себе пов'язані з цим витрати [551].

Перехід на МСФЗ вимагає дуже серйозної, великої та кропіткої підготовки, причому не тільки компаній та професійної спільноти, але й не меншою мірою регулюючих органів та інвестиційного співтовариства. Без них будь-які дії у цій галузі можуть дискредитувати ідею міжнародних стандартів та порушити нормальне функціонування економіки.

9. Великі біржі світу висловлюються проти МСФЗ. На біржі ЄС, крім звітності за МСФЗ, допускаються звіти неєвропейських підприємств, складені за стандартами, які визнані Єврокомісією як еквіваленти МСФЗ. До таких систем віднесені системи стандартизації Канади, Китаю, Південної Кореї, США, Японії. До 2014 року дозволялося прийняття звітів, складених за GAAP Індії.

Форум фінансової стабільності (Financial Stability Forum) ідентифікував МСФЗ лише як один із 12 наборів глобальних стандартів, необхідних для стійкого фінансування глобальної економіки.

10. Перехід на МСФЗ – це економічна гра Євросоюзу, яка повинна призвести до економічної кризи в США та Австралії.

До виникнення МСБО-МСФЗ роль міжнародних стандартів відігравали фактично U.S. GAAP, за якими складали звітність найбільші транснаціональні корпорації. Після гучних бухгалтерських афер на початку XXI століття ситуація кардинально змінилася. У 2002 році FASB підписала з IASB Меморандум про взаєморозуміння, мета якого полягала у конвергенції U.S. GAAP та системи МСБО (МСФЗ).

У 2003 році Комісія з цінних паперів та фондової біржі США (SEC) звернулася до FASB з вимогою впровадження в систему стандартизації обліку, заснованого на принципах. У відповідь на заклик SEC FASB заявив, що ціллю реформ є підтвердження того, що система фінансової звітності США є найкращою у світі [502, с. 20]. Проте вже у 2007 році звіти, складені за МСФЗ, повністю визнали в США та безперешкодно представляли в SEC. Сьогодні в США близько 500 іноземних компаній, які звітують у SEC, використовують МСФЗ.

Після світової фінансової кризи 2008-2009 років лідери Великої двадцятки (G20) почали вимагати від FASB та IASB скорішого завершення конвергенції та прийняття глобальних стандартів обліку вже до середини 2013 року. Однак американська професійна спільнота у своїй більшості знаходиться в опозиції до МСФЗ. Професор Пол Міллер (Paul Miller), коментуючи процес конвергенції МСФЗ-U.S. GAAP, відзначає, що «прогрес вимірюється десятиліттями, якщо не століттями» [502, с. 20].

Представники Європейської Комісії не задоволені сильним впливом США на процес створення стандартів та не визнають їх американізації. «Відсутність чіткого уявлення відносно США створює невизначеність та перешкоджає перетворенню МСФЗ у дійсно глобальну мову звітності, – говорить один із єврокомісарів. – Крім того, стає все складніше обґрунтувати присутність у керівництві IASB представників юрисдикцій, які не застосовують МСФЗ» [103].

Коментуючи загасання процесу конвергенції, спеціалісти вважають, що США рухаються у бік гібридної моделі міжнародних стандартів фінансової звітності, яку умовно називають I-GAAP (International U.S. GAAP).

Наведене доводить слушність слів проф. Я.В. Соколова про те, що особливо завзято за перехід на міжнародні стандарти виступають ті країни, в яких економіка нерозвинута і повністю або майже повністю відсутні національні бухгалтерські традиції. Економічно розвинуті країни (США, Японія, Китай та ін.) притримуються своїх національних систем обліку та не поспішають переходити на міжнародні стандарти [37, с. 237].

З урахуванням проведеного у цьому параграфі дослідження можна зробити висновок щодо необхідності уточнення сфери і механізму застосування МСФЗ в Україні, а також напряму подальшого реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, яке полягає у такому.

По-перше, необхідно законодавчо затвердити поняття «суб'єкти суспільного інтересу», які повинні включати публічні акціонерні товариства, які є засновниками унітарних підприємств та (або) основними господарськими товариствами стосовно їхніх дочірніх підприємств, банки і великі фінансові небанківські установи, страхові компанії, а також підприємства, які через їхній розмір, кількість працівників, вартість активів та/або обсяг реалізації є місто утворюючими або несуть відповідальність перед суспільством. Це важливо з огляду на те, що за сьогоденних законодавчих норм при визначенні компаній, які зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами, не враховується ані факт реєстрації компанії на біржі, ані її розмір. Таким чином,

створюється можливість потрапляння до даної групи окремих невеликих підприємств, які фактично не є суспільно важливими організаціями.

По-друге, застосування МСФЗ необхідно поширити тільки для складання консолідованої звітності суб'єктів суспільного інтересу та підприємств, які збираються продавати свої цінні папери на зарубіжних біржах. Проф. Я.В. Соколов зазначав, що є смішною ситуація, коли вся країна почне підганяти свій облік «на угоду користувачам (іноземним інвесторам), які ніколи не побачать і не прочитають звітність, для них призначену» [37, с. 28]. Одночасно суб'єкти суспільного інтересу разом зі всіма іншими зобов'язані складати індивідуальну звітність за вітчизняними стандартами бухгалтерського обліку і звітності.

Недолік поширення МСФЗ тільки на консолідовану звітність проф. С.Ф. Голов вбачає в ускладненні процесу консолідації внаслідок застосування різних стандартів підприємствами групи [72, с. 140]. Проте вважаємо, що звітність за міжнародними стандартами може бути підготовлена через трансформацію вітчизняної звітності, що за інших умов жодною мірою не позначиться на її якості та корисності. Саме такий шлях обрали більшість країн-членів ЄС: для складання щорічної звітності підприємства зобов'язані застосовувати національні стандарти. Це пов'язано з тим, що податкова база з корпоративного податку розраховується на основі індивідуальної річної звітності.

По-третє, необхідно передбачити порядок схвалення МСФЗ для застосування в Україні. В Європейському Союзі міжнародні стандарти, розроблені IASB, повинні пройти окрему процедуру схвалення Радою ЄС, у процесі якої можуть виникнути конфліктні ситуації, зокрема неприйняття окремих положень МСФЗ, розроблених IASB (наприклад, у МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» кілька разів вносилися правки, і він лише частково, не більше двома десятками компаній [578], застосовується в європейському законодавстві).

Пропонується, щоб МСФЗ вводилися у дію на території України як технічні нормативні правові акти Кабінету Міністрів України спільно з Національним банком

України в установленому порядку. При введенні у дію МСФЗ визначаються особливості їх застосування на території України.

Схвалені та введені у дію МСФЗ підлягають офіційному оприлюдненню відповідно до законодавства України, а також розміщенню на офіційному сайті Міністерства фінансів України в глобальній мережі Інтернет.

За такої схеми, з однієї сторони, виникає проблема наявності різних наборів МСФЗ: МСФЗ, розроблені IASB, МСФЗ, ухвалені в окремих країнах. Крім того, механізм ухвалення припускає наявність висококваліфікованих фахівців у всіх залучених до процесу прийняття МСФЗ групах: регулюючі органи, податкові органи, інвестори, фінансові аналітики та рейтингові агентства, громадськість, освітні установи. З іншої сторони, у такому разі можуть бути максимально враховані соціальні, економічні та законодавчі особливості, притаманні кожній країні. Крім того, прийняття «адаптованих» МСФЗ у якості нормативного документа дасть можливість їх коментувати і роз'яснювати.

По-четверте, з нашої точки зору, Україні потрібно продовжувати обраний шлях реформування системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності у напрямі розробки національних стандартів, гармонізованих з МСФЗ. Це забезпечить творчий підхід до створення національної нормативної бази бухгалтерського обліку.

Додаткову перевагу від удосконалення вітчизняних стандартів автор вбачає у наступному. Оскільки МСФЗ базуються на багатьох національних стандартах, паралельне використання двох наборів стандартів (національних та МСФЗ) залишає країні можливість впливати на МСФЗ, у т.ч. заперечувати їх.

Отже, становлення системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні неодмінно пов'язане із впровадженням МСФЗ. Проте повноцінна їх імплементація в Україні передбачає необхідність уточнення сфери і механізму їх застосування. При цьому пріоритетним напрямом залишається вдосконалення вітчизняної нормативної бази у сфері бухгалтерського обліку і фінансової звітності, побудованої на основі МСФЗ.

3.3. Відповідність чинної системи фінансової звітності положенням міжнародних стандартів

Інтеграція економіки України у світові господарські відносини актуалізувала таку проблему, як непорівнянність фінансової інформації, підготовленої за П(С)БО, з тією, що вимагається за МСФЗ. Це унеможливило проведення надійної оцінки ризиків та ускладнює прийняття інвесторами обґрунтованих управлінських рішень. У зв'язку з цим очевидно є необхідність удосконалення вітчизняної системи підготовки фінансової звітності України. Одним із своєчасних шляхів є її гармонізація з міжнародними стандартами фінансової звітності з метою формування однакового понятійного та алгоритмічного поля для укладача звітності та її користувачів з метою забезпечення достатнього рівня транспарентності звітних даних.

Варто зауважити, що проблема відповідності системи бухгалтерського обліку і звітності України міжнародним стандартам постала перед дослідниками та практиками у процесі розвитку дискусії про необхідність реформування вітчизняної системи регулювання обліку і звітності відповідно до принципів, закладених в МСФЗ. Реалізація Програми реформування системи бухгалтерського обліку передбачала забезпечення відповідності національної системи бухгалтерського обліку загальновизнаним у світі підходам до ведення бухгалтерського обліку [391]. Очікувалося, що розроблені у процесі реформування П(С)БО будуть гармоніювати з основними принципами міжнародних стандартів, а це означає, що між звітністю, складеною за МСФЗ та П(С)БО, не повинно бути суттєвих розбіжностей. Проте порівняння текстів зазначених документів, аналіз їхнього практичного застосування та результатів досліджень науковців свідчать про існуючі розбіжності у звітності, сформованої на основі П(С)БО та МСФЗ, які можна об'єднати у три великі групи: нормативні, декларативні та концептуальні (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Види розбіжностей між фінансовою звітністю, складеною за МСФЗ та П(С)БО [авторський підхід]

Ці розбіжності призводять до необхідності ведення подвійного (паралельного) обліку за П(С)БО та МСФЗ або здійснення трансформації фінансової звітності підприємств України при першому застосуванні МСФЗ підприємствами, які зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ і які добровільно планують перейти на формування фінансової звітності на основі МСФЗ найближчим часом.

При цьому важливо розуміти ступінь суттєвості розбіжностей, оскільки як організація паралельного обліку, так і проведення трансформаційних коригувань пов'язані із значними часовими та фінансовими затратами. Будь-яке елімінування розбіжностей шляхом трансформації призводить до зміни величини власного капіталу підприємства. Так, власний капітал Державного ПАТ «Національна акціонерна компанія «Укragролізинг» станом на 1 січня 2012 року (дату переходу на МСФЗ) внаслідок проведених коригувань зменшився на 5 305 тис. грн. [424].

Неузгодженість фінансової звітності за П(С)БО та МСФЗ накладає свій відбиток на подальшу процедуру роботи з нею. Зокрема, коефіцієнтний аналіз, який здійснюється на підставі форм звітності, складених відповідно до положень МСФЗ та вимог національних П(С)БО, призведе до різних результатів, що, своєю чергою, може спричинити серйозні наслідки для прийняття управлінських рішень. З цього приводу Віт. В. Ковальов звертає увагу на парадоксальну ситуацію. «Сама фірма не змінилася, – пише він, – але її формалізоване уявлення в очах користувачів стало істотно іншим, що, своєю чергою, вочевидь може призвести

до досить різних варіантів рішень контрагентського та інвестиційно-фінансового характеру» [163, с. 176].

Аналіз виявлених вище розбіжностей дозволяє показати їх вплив на зміни у фінансових показниках і коефіцієнтах.

Нормативні відмінності. За 16 років реформування системи бухгалтерського обліку (1999-2015 рр.) в Україні створена певна нормативно-правова база. У процесі розроблення та вдосконалення П(С)БО розбіжності між вітчизняними та міжнародними стандартами поступово усуваються. Однак, за оцінками експертів, у середині 2011 року середній ступінь відповідності національних П(С)БО міжнародним стандартам склав лише 65 відсотків [262]. Отже, заявленого принципу «не суперечити МСФЗ» на сьогодні повністю дотриматися не вдалося. Серед основних факторів, що перешкоджають процесу зближення, можна виділити:

- намагання максимально врахувати старі «пострадянські» облікові правила, які орієнтовані на правову, а не на економічну сутність операцій, для полегшення адаптації бухгалтерів-практиків;
- наявність окремих операцій та фактів господарського життя, які впливають із особливостей вітчизняного цивільного та господарського права;
- податкова «інвазія» в бухгалтерський облік;
- перманентна зміна окремих МСФЗ, що не завжди вчасно враховується у вітчизняному законодавстві.

Українські вчені В.О. Ластовецький та В.Б. Моссаковський відзначили як позитив те, що національні П(С)БО не є копіями міжнародних стандартів, а при реформуванні системи обліку використано значною мірою засади, які застосовувалися ще в СРСР, у поєднанні з тими, що притаманні міжнародній практиці [207, 261]. Проф. С.Ф. Голов зауважує: «Відсутність повного збігання норм П(С)БО та положень міжнародних стандартів не обов'язково може призвести до невідповідності звітності вимогам МСБО, якщо розбіжності несуттєві» [72, с. 173]. Погоджуючись із його думкою, вважаємо, що максимальне наближення вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку і звітності до міжнародних дозволить без застосування спеціальних обґрунтувань для уніфікації

методів обліку тільки на рівні облікової політики гармонізувати формування звітності за МСФЗ та П(С)БО.

Всі нормативні розбіжності між положеннями національного та міжнародного стандартів можна об'єднати у три групи:

- несуттєві, які не впливатимуть на корисність інформації у фінансовій звітності і тому не потребують усунення або узгодження;
- суттєві, які необхідно усунути через внесення відповідних змін і доповнень до тексту П(С)БО;
- суттєві, які можна виключити лише через трансформацію інформації при складанні фінансової звітності (рис. 3.8).

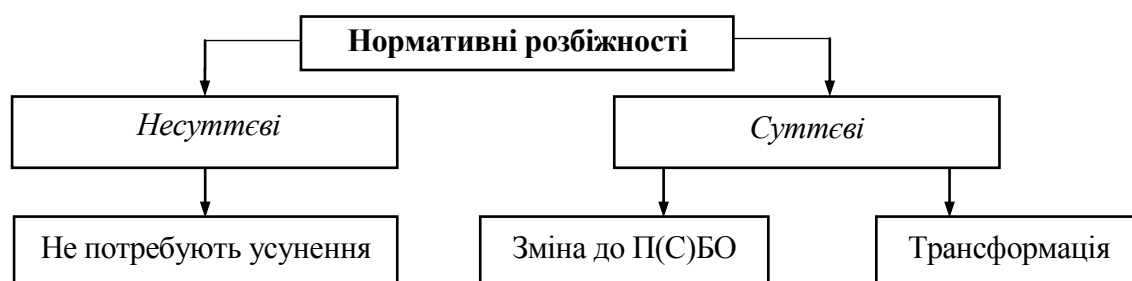

Рис. 3.8. Способи нівелювання нормативних розбіжностей у фінансовій звітності, складеній за МСФЗ та П(С)БО [авторський підхід]

Обсяги даної роботи не дозволяють описати детально абсолютно всі нормативні розбіжності, які можуть виникнути між фінансовою звітністю, складеною на основі П(С)БО та МСФЗ, і способи їх нівелювання. Тому для ілюстрації виділених вище розбіжностей нами обрані по одній статті активу і пасиву балансу – основні засоби та забезпечення наступних витрат і платежів.

Основні засоби є суттєвою статтею необоротних активів підприємства та становлять основу матеріально-технічної бази будь-якого підприємства. Вибір облікової методології щодо основних засобів, зокрема адекватність критеріїв їх визнання та принципів оцінки, впливає на ряд важливих аналітичних показників, які характеризують: стан фінансової рівноваги між активами і пасивами, ефективність використання основних засобів (коефіцієнти фондівіддачі та фондомісткості, фондорентабельності, зношеності оновлення основних засобів

тощо). Від розмежування активів на необоротні та оборотні залежать показники ліквідності та платоспроможності підприємства. Надійність розрахованих показників зменшить рівень загроз, що виникають у ході підприємницької діяльності, та підвищить інтерес дійсних та потенційних інвесторів підприємства.

Результати аналізу змісту П(С)БО 7 [377] та МСБО 16 [253], які регулюють відображення у фінансовій звітності основних засобів, свідчать про однакові підходи лише до частини положень. Зокрема, повністю гармонізованими є вимоги до критеріїв визнання основних засобів; обліку значущих частин (компонентів); моделі оцінки основних засобів після визнання; обліку результатів застосування моделі переоцінки основних засобів; порядку списання капіталу в дооцінках; методів амортизації основних засобів. Проте між вимогами П(С)БО 7 та МСБО 16 залишається низка розбіжностей (додаток Я), які потребують додаткового дослідження щодо природи їх виникнення та способів узгодження.

До несуттєвих розбіжностей між П(С)БО 7 та МСБО 16 можна віднести:

1. Невиокремлення у П(С)БО 7 окремих положень, які містяться в МСБО 16. Так, у П(С)БО 7, на відміну від МСБО 16, чітко не зафіксовані назви моделей оцінки основних засобів після визнання. Проте при виникненні суттєвої різниці між їхньою залишковою та справедливою вартістю на дату закінчення звітного періоду підприємства України можуть здійснювати переоцінку основних засобів. Хоча вибір між двома моделями подальшої оцінки основних засобів у вітчизняного підприємства не відбувається безпосередньо при первісному визнанні об'єкта, подальший підхід до доведення залишкової вартості до справедливої вартості однаковий в обох стандартах.

2. Окремі положення в П(С)БО порівняно з МСФЗ визначені більш чітко та деталізовано, що не суперечить принципам МСФЗ. Це, зокрема, стосується визначення об'єкта обліку основних засобів (одиниці оцінки для визнання) та шляхів надходження основних засобів на підприємство.

3. Відсутність у П(С)БО деяких підходів, передбачених у МСФЗ. Так, у МСБО 16 передбачено два підходи до суми накопиченої амортизації основних засобів при застосуванні моделі переоцінки, що дозволяє врахувати основні

підходи, сформовані в світовій практиці до такої операції. У П(С)БО 7 дозволено лише один підхід, що традиційно використовувався в Україні ще за радянських часів. Оскільки обидва підходи мають однакові наслідки у фінансовій звітності, то не вважаємо за доцільне вносити зміни до П(С)БО з метою формального копіювання положень МСБО 16.

Суттєві розбіжності, які необхідно усунути директивно. До цієї групи можна віднести об'єкти або процедури, які у національних нормативах або не виділені належним чином, або не розкриті так, як це здійснено у МСФЗ. На даний час нівелювання подібних розбіжностей можливе тільки при здійсненні трансформації, яка зводиться, головним чином, до коригування фінансового результату. Окрім дороговизни процедури, її результат може призвести до зміни показників рентабельності і, у деяких випадках, – структури майна підприємства.

Так, у §8 МСБО 16 передбачено альтернативні підходи щодо відображення запасних частин (у складі запасів або основних засобів). Своєю чергою, П(С)БО 7 не містить вимоги щодо обліку запасних частин, а Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій рекомендовано запасні частини відображати у складі запасів підприємства [368]. Отже, мова йде не тільки про гармонізацію положень П(С)БО та МСФЗ, але й про узгодження між собою вимог національних нормативних актів України. Тому до П(С)БО 7 слід внести норму про можливість вибору порядку обліку зазначених об'єктів залежно від того, визначенню яких активів вони відповідають, – основних засобів або запасів. Зазначимо, що політика щодо класифікації даних активів може суттєво вплинути на значення показника загальної ліквідності та коефіцієнта інвестування.

Відповідно до МСБО 16 ліквідаційна вартість активу – це попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на вибуття, якщо актив застарілий та перебуває в стані, очікуваному після закінчення терміну його корисної експлуатації [253]. У П(С)БО 7 ліквідаційна вартість визначена як сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від

реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією) [352]. Отже, в МСФЗ мова йде про визначення *теперішньої вартості* грошових потоків від вибуття основних засобів, а в П(С)БО – їх *майбутньої вартості*. Зважаючи на те, що зазначені активи використовуються тривалий час та мають значну вартість, ефект від дисконтування очікуваних майбутніх вигід може бути суттєвим.

У П(С)БО 7 для оцінювання основних засобів, що надійшли на підприємство в обмін на немонетарний актив (активи), або поєднання монетарних та немонетарних активів використано підхід, що містився в МСБО 16 у редакції 1998 року: всі операції поділяються на дві групи: операції з обміну подібними активами та операції з обміну неподібними активами. Проте в сучасній редакції МСБО 16 оцінювання отриманого об'єкта основних засобів залежить не від природи об'єкта обміну, а від наявності або відсутності в операції обміну комерційної сутності. Підприємство самостійно визначає наявність в операції обміну комерційного змісту за ступенем очікуваної зміни своїх майбутніх потоків грошових коштів у результаті здійснення даної операції. Якщо операція обміну має комерційну сутність (тобто вона має на меті одержання прибутку) та справедливу вартість отриманого або переданого активу можна достовірно оцінити, то собівартість отриманого об'єкта основних засобів оцінюється за справедливою вартістю. В іншому випадку первісна вартість придбаного об'єкта оцінюється за балансовою вартістю переданого активу.

Порівнюючи підходи П(С)БО 7 та МСБО 16, можна зробити такі висновки. Якщо підприємство обмінюється неподібними об'єктами (наприклад, віддає запаси в обмін на основні засоби), то очевидно, що конфігурація (ризик, визначення часу та сума) грошових потоків від отриманого активу відрізнятиметься від конфігурації грошових потоків від переданого активу. Тому наслідки операції у підприємства-покупця основних засобів при застосуванні підходу «подібні/неподібні об'єкти» та підходу «наявність/відсутність комерційної сутності в операції» будуть однаковими. Аналогічно обмін

подібними об'єктами не матиме на меті одержання прибутку, тому доходів/витрат у покупця основного засобу не спостерігатиметься за будь-яким підходом.

Отже, на перший погляд, принципові відмінності у підходах П(С)БО та МСФЗ щодо зазначених операцій відсутні. Проте підхід на основі сутності саме операції обміну, з одного боку, вимагатиме ширшого застосування професійного судження керівництва підприємства, а, з іншого, – дозволить точніше виміряти вплив обміну на майбутні результати діяльності підприємства та його фінансовий стан. Крім того, акцент на аналізі сутності операції обміну, а не природи активів, що обмінюються, передбачено в іншому нормативному документі України – Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку основних засобів [246]. Таким чином, зміна порядку оцінювання основних засобів, що надходять у результаті операції обміну, в П(С)БО 7 необхідна швидше для усунення розбіжностей між вимогами вітчизняних нормативних документів, ніж положеннями МСФЗ та П(С)БО.

Що стосується порядку нарахування амортизації основних засобів, то існує кілька концептуальних розбіжностей між положеннями МСБО 16 та П(С)БО 7, які необхідно усунути регулятором.

По-перше, положення стандартів суттєво відрізняються моментом початку та припинення нарахування амортизації. На відміну від МСБО 16, згідно з п. 29 П(С)БО 7 нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. У практичній діяльності підприємств України часто спостерігаються випадки, коли основний засіб уже експлуатується, а амортизація на нього нараховуватиметься з наступного місяця. Аналогічно нарахування амортизації припиняється у наступному місяці після вибуття активу. Таким чином, за національних вимог порушується принцип нарахування в бухгалтерському обліку, що може призвести до різної величини витрат на амортизацію відповідно до норм обох стандартів і, як наслідок, різної величини фінансового результату.

По-друге, нормами П(С)БО 7 передбачено призупинення нарахування амортизації на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та

консервації об'єкта основних засобів. Проте доцільність такої вимоги, особливо щодо законсервованих об'єктів, викликає сумніви. Основні засоби технологічно розраховані на певний період свого фізичного життя. Навіть якщо актив не використовується певний час, він морально і фізично зношується і втрачає свою вартість внаслідок нових, прогресивніших та економічно ефективніших моделей, а також під впливом зовнішніх факторів. Тому призупинення нарахування амортизації об'єктів основних засобів призведе до таких наслідків:

- припинення систематичного розподілу суми активу, що амортизується, протягом строку його корисної експлуатації, тобто порушення самої ідеї амортизації;
- недоотримання підприємством певної суми коштів у вигляді зменшення суми податку на прибуток на здійснення повного відтворювання зношених основних засобів (на реновацію) або їх часткового відшкодування (ремонт і модернізацію);
- викривлення коефіцієнта зношеності основних засобів, що може спричинити неправильне інвестиційне рішення;
- зміни фінансового результату підприємства, що вплине на розрахунок показників прибутковості та рентабельності.

По-третє, у положеннях МСБО 16 та П(С)БО 7 існує принципово різний підхід до визначення строку корисної експлуатації. Відповідно до МСБО 16 амортизації підлягають активи, *придатні для використання суб'єктом господарювання*. Своєю чергою, згідно з П(С)БО 7 активи амортизуються *протягом періоду використання підприємством*. Розбіжності у визначенні строку корисного використання полягають у різних моментах визнання основних засобів, про що буде йти мова нижче.

По-четверте, відповідно до П(С)БО 7 вартість землі (земельних ділянок) не амортизується. У § 59 МСБО 16 йдеться про те, що в окремих випадках сама земля може мати обмежений термін корисної експлуатації, тоді її амортизують методом, який відображає вигоди, що мають бути отримані від неї.

Порівнюючи підходи до класифікації основних засобів, слід зазначити наступне. Основні засоби в П(С)БО 7 поділяють на дві групи: безпосередньо основні засоби та інші необоротні матеріальні активи (ІНМА). Виділення групи ІНМА не

завжди обґрунтоване, оскільки об'єкти, що входять до цієї групи, можуть не відповідати визначенню основних засобів, наведеному як у П(С)БО 7, так і в МСБО 16, що обов'язково позначиться на структурі майна підприємства та його платоспроможності. Так гірськолижне спорядження як предмети прокату може використовуватися підприємством один сезон (період), і у такому разі їх не можна віднести до основних засобів. Аналогічна ситуація може виникнути і щодо тимчасових споруд та інвентарної тари. З цього приводу В.І. Попович зазначає, що хоча «...такого поняття, як «інші необоротні матеріальні активи», у міжнародній практиці немає, це не означає, що у традиційному для Західної Європи обліку немає таких активів, як, наприклад, бібліотечні фонди або тимчасові (нетитульні) споруди. Інша річ, що деякі активи (наприклад, інвентарну тару) взагалі не прийнято обліковувати серед довгострокових активів; як правило, їх не капіталізують, а списують на витрати поточного періоду» [389].

Особливість обліку ІНМА у вітчизняній практиці полягає у спеціальному «режимі» їх амортизації. Так, щодо об'єктів цієї групи дозволено застосовувати тільки прямолінійний або виробничий методи амортизації. Виходячи із сутності активів, що відносяться до складу цієї групи, а також визначення основних засобів, вважаємо, що групу «Інші необоротні матеріальні активи» доцільно розформувати. Підкласи, що входили до цієї групи, необхідно визнавати основними засобами на основі професійного судження щодо відповідності їх визначенню основних засобів. Якщо такі активи визнані основними засобами, вони амортизуються за методами, які передбачені для амортизації основних засобів із урахуванням «очікуваної форми споживання майбутніх економічних вигід від цього активу» [253].

Крім того, дискусійним питанням є включення бібліотечних фондів до складу необоротних матеріальних активів. Зокрема, І. Чалий, ґрунтуючись на принципі превалювання сутності над формою, пропонує бібліотечні фонди включати до складу нематеріальних активів підприємства, оскільки на перший план виходить не матеріальна основа носія інформації, а нематеріальна цінність самої інформації, надрукованої на цьому носії [502, с. 66].

МНМА безпосередньо від основних засобів відрізняє встановлений підприємством вартісний критерій, що, як правило, визначається на основі вимог податкового законодавства. Крім того, методи амортизації МНМА та бібліотечних фондів цілком відрізняються від тих, що використовуються у міжнародній практиці. Варіант, за якого в першому місяці використання об'єкта амортизується 100 відсотків його вартості, фактично прирівнює МНМА та бібліотечні фонди до запасів. Таким чином, запропоновані П(С)БО 7 методи порушують концепцію амортизації, яка полягає у *систематичному* розподілі вартості активу протягом строку його корисного використання. На нашу думку, це пережитки радянської системи обліку, які потребують поступового усунення.

Наостанок зазначимо: до П(С)БО 7 необхідно також внести вимогу щодо оцінки основних засобів, придбаних на умовах відстрочення платежу, оскільки зазначена ситуація в національному документі не передбачена, але має місце в практичній діяльності підприємств України.

Отже, ефект від внесення пропонованих у П(С)БО 7 змін може мати досить серйозні наслідки для прийняття управлінських рішень, оскільки вибір тієї чи іншої облікової методології суттєво впливає на систему аналітичних показників, розрахованих на основі фінансової звітності.

Суттєві нормативні розбіжності між вимогами П(С)БО та МСФЗ, що вимагатимуть трансформації фінансової звітності. До даної групи слід віднести відмінності, що виражаються у відсутності в обліковій або у міжнародній практиці обліку тих чи інших облікових об'єктів або застосуванні невідповідних облікових процедур, передбачених МСФЗ та П(С)БО. Розбіжності цієї групи можуть бути зумовлені не тільки усталеними традиціями національної системи бухгалтерського обліку, а й специфічними правовими регламентами (господарське відання, постійне користування землею, довірче управління активами тощо).

До основних засобів згідно з П(С)БО 7 належать у тому числі об'єкти, які забезпечують здійснення соціально-культурних функцій. Така облікова традиція зумовлена особливістю соціально-економічного устрою, що тривалий час панував

на території сучасної України, коли у складі активів соціалістичних підприємств обліковувалися дитячі садочки, профілакторії, будинки відпочинку, багатоквартирні будинки. З точки зору МСФЗ подібного роду активи відносяться до так званих корпоративних активів (МСБО 36, § 6, 100-102), які вносять свій вклад у загальний процес заробляння доходів, але при цьому не можуть приносити дохід (генерувати грошові потоки) незалежно від інших активів [238, с. 117]. Хоча за сучасних умов господарювання об'єкти соціально-культурної сфери здатні самотійно приносити дохід, однак не відповідають визначенню основних засобів згідно з МСБО 16, оскільки їх не використовують у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей. Усунення цієї розбіжності між положеннями МСБО та П(С)БО можливе лише через трансформацію статті «Основні засоби» та включення об'єктів соціально-культурної сфери до складу інших необоротних активів з подальшим тестуванням на знецінення відповідно до МСБО 36 «Знецінення активів». Виділення об'єктів соціально-культурної сфери зі складу основних засобів дасть змогу сформуванню у користувачів чіткіше уявлення про виробничі потужності фірми та її невиробничі об'єкти. Разом з тим, ці коригування вплинуть і на показник рентабельності внаслідок виключення витрат на амортизацію даних активів.

Забезпечення наступних витрат і платежів (далі - забезпечення) можна трактувати як позиковий капітал із невизначеними строками та сумами погашення і розглядати як один із інструментів прихованого самофінансування, ефект якого проявляється завдяки існуванню часового розриву між моментом їх формування (нарахування) та використання (грошових виплат). Залежно від цього визначають можливий строк використання їх як джерела фінансування. Якщо забезпечення мають короткостроковий характер, однак нарахування здійснюються регулярно і зберігаються стабільні залишки на відповідних рахунках, то їх можна трактувати як довгостроковий позиковий капітал.

Через створення забезпечень реалізується один із принципів підготовки фінансової звітності – принцип обачності.

Нарешті, забезпечення відіграють важливу роль у формуванні фінансового результату, оскільки завдяки ним відбувається розподіл у часі витрат, що відносяться до кількох звітних періодів.

Питанням визнання та оцінки забезпечень майбутніх витрат і платежів в Україні присвячено П(С)БО 11 «Зобов'язання» [377], в основу якого, серед іншого, були покладені і вимоги МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [255]. При порівнянні норм зазначених документів можна виділити як однакові підходи, так і ряд розбіжностей між ними.

Перш за все необхідно підкреслити вплив мовного аспекту на визначення предмета дослідження. Так, в оригіналі МСБО 37 його називають «provision». У нормативній базі пострадянських країн його перекладають по-різному: у Росії і в Білорусі застосовується термін «резерв» [141, 382], а в Молдові оперують поняттям «оціночний резерв» [270]. Як зазначив М. Кузьмін, використання терміна «резерв» «потенційно може створювати термінологічну плутанину, коли для елементів звітності, що знаходяться в розділах «Власний капітал» і «Зобов'язання», використовується одне і те ж поняття - «резерв» [184]. Більш вдалим термінами, які передають сутність даного об'єкта обліку, слід вважати «забезпечення» і «оціночне зобов'язання», які використовуються в офіційному перекладі МСБО 37 в Україні та в Республіці Казахстан відповідно [245]. При цьому саме визначення цього специфічного зобов'язання у всіх зазначених вище документах абсолютно ідентичне: існуюче зобов'язання з невизначеним строком або невизначеною величиною. Для зручності надалі будемо дотримуватися єдиного підходу і застосовувати поняття «забезпечення».

Основоположним моментом для відображення будь-якого об'єкта у фінансовій звітності є його відповідність певним критеріям визнання. При вивченні норм П(С)БО 11 можна констатувати, що вони містять в основному такі ж критерії, що і МСБО 37. Однак необхідно підкреслити суттєву, на наш погляд, відмінність у формулюванні критеріїв визнання: якщо в МСБО 37 йдеться про можливість достовірної оцінки, то в П(С)БО 11 акцентується увага на використанні розрахункової оцінки величини зобов'язання. На думку Н.А.

Лоханової, така інтерпретація в П(С)БО 11 невдала, оскільки «сама по собі можливість розрахунку не підкреслює ключового змісту критерію достовірності, якісної інформації про даний об'єкт обліку та звітності» [223, с. 77].

Сфера дії та визначення окремих видів подій та операцій, для яких створюються забезпечення (наприклад, обтяжливий контракт), також збігаються.

Разом з тим, існує низка розходжень у положеннях МСБО 37 та П(С)БО 11, які пропонується згрупувати так, як це ілюструє рис. 3.9:

Рис.3.9. Групи розбіжностей у нормах П(С)БО 11 та МСОБ 37

Джерело: складено на основі аналізу [255, 377]

Щодо першої групи розбіжностей, то в П(С)БО 11 не знайшли відображення такі терміни і поняття, як: подія, що зобов'язує; юридичне зобов'язання; конструктивне зобов'язання; реструктуризація; найкраща оцінка.

Оскільки забезпечення є зобов'язанням, то у самому його визначенні підкреслюється нерозривний зв'язок із минулою подією. Своєю чергою, термін «подія, що зобов'язує», який використовується в МСБО 37, з одного боку, уточнює момент виникнення зобов'язання як такого, оскільки не кожна минула подія створює умови для визнання у підприємства зобов'язання. Наприклад, підписаний меморандум про співпрацю є швидше наміром підприємства щодо майбутніх дій, ніж подією, що зобов'язує, хоча і відноситься до минулого. З іншого боку, цей термін деталізує види зобов'язань, які можуть виникнути у підприємства. Уникнення використання терміна «подія, що зобов'язує» можливе через введення у П(С)БО 11 тільки визначення юридичного та конструктивного зобов'язань. Це не порушить принципи визнання зобов'язань і не буде обтяжувати термінологічний

апарат. Саме такий шлях обрали законодавці у Росії та Білорусі при формуванні нормативної бази щодо обліку забезпечень.

Уточнення видів зобов'язань важливе для вітчизняної облікової практики. Це особливо актуально щодо конструктивних зобов'язань, тобто зобов'язань, обумовлених практикою підприємства. Незважаючи на декларування в Законі про бухгалтерський облік принципу превалювання сутності над формою, вітчизняні бухгалтери не схильні визнавати такого роду зобов'язання. Це пояснюється тим, що конструктивні зобов'язання, по-перше, не мають відповідного документального підтвердження свого існування, а, по-друге, не враховуються при зменшенні бази оподаткування у процесі розрахунку податку на прибуток. Також, крім введення в нормативну базу самих термінів, доцільно доповнити П(С)БО 11 прикладами подій, що призводять до виникнення юридичних і конструктивних зобов'язань.

Визначення терміна «реструктуризація» наведено у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі - Закон про банкрутство) [128]. Так, під реструктуризацією підприємства слід розуміти здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів. З цього визначення випливає, що реструктуризація обумовлена проблемами платоспроможності підприємства, і необхідність у ній виникає для задоволення вимог третіх осіб. Керуючись цим визначенням, бухгалтер із великою ймовірністю визнає та оцінить юридичне зобов'язання, що виникло внаслідок реструктуризації. Проте ухвалення рішення про реструктуризацію може бути добровільним, ініційованим керівництвом у результаті зміни стратегії розвитку підприємства. Але визначення, наведене в Законі про банкрутство, не поширюється на цю ситуацію, оскільки має іншу сферу застосування. Враховуючи, що в П(С)БО 11 визначення

реструктуризації відсутнє, то можна припустити, що виникнення певних подій, наприклад, переміщення господарської діяльності в інший регіон або зміна у структурі управління, не послужить сигналом бухгалтеру для визнання забезпечення для відшкодування витрат на реструктуризацію. Своєю чергою, відсутність відображення подібних операцій у звітності призведе до неповного розкриття інформації, що вплине на таку її якісну характеристику, як істинне і добросовісне відображення, та суттєво позначиться на ухваленні управлінських рішень користувачами фінансової звітності.

Порівнюючи визначення, дане в Законі про банкрутство, з трактуванням цього терміна в МСБО 37, можна зробити висновок, що, незважаючи на зовнішню схожість, між ними є принципова відмінність: у визначенні, наведеному в МСБО 37, йдеться про ширшу сферу застосування, тобто передбачається формування забезпечень під реструктуризацію як під впливом юридичних зобов'язань, так і добровільних рішень керівництва.

Враховуючи наведені вище аргументи, вважаємо за доцільне ввести до П(С)БО 11 поняття «реструктуризація», відповідне визначенню, наведеному в МСБО 37. Таким чином, для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності під реструктуризацією будемо розуміти програму, яка спланована і контролюється керівництвом суб'єкта господарювання і яка суттєво змінює обсяг або спосіб ведення його діяльності.

Згідно з МСБО 37 забезпечення слід оцінювати за найкращою оцінкою, під якою розуміється сума, яку суб'єкт господарювання обґрунтовано сплатив би для погашення зобов'язання або передав би його третій стороні на кінець звітного періоду. Якщо ж очікується, що витрати або їх частина, необхідні для врегулювання резерву, будуть відшкодовані іншою стороною, то відшкодування повинно враховуватися як окремий актив. Таким чином, міжнародним стандартом прямо заборонено подання у звіті про фінансовий стан (балансі) величини забезпечення та відшкодування по ньому на нетто-основі.

Припустімо, підприємство виробляє і продає холодильне обладнання. Протягом наступного фінансового року було вироблено і продано 1000 одиниць

такого обладнання. За підсумками року більше 50% покупців звернулися з реєстраціями з приводу збоїв у його роботі. Для усунення дефектів організація планує витратити 10 тис. грн. Аналіз підтвердив: проблеми пов'язані з неякісними комплектуючими, що надійшли від постачальника. Останній погодився з претензіями і прийняв на себе зобов'язання частково відшкодувати підприємству-виробнику холодильного обладнання витрати з усунення дефекту в сумі 8 тис. грн.

Таким чином, підприємство-виробник повинно визнати забезпечення. Проте оскільки постачальник неякісних комплектуючих частково відшкодовує витрати з усунення дефекту, то в балансі підприємству-виробнику холодильного обладнання слід одночасно визнати забезпечення у сумі 10 тис. грн. та актив (дебіторську заборгованість) у сумі 8 тис. грн. У звіті про фінансові результати витрати зі створення забезпечення можуть бути показані за вирахуванням суми відшкодування.

У МСБО 37 дозволено визнавати відшкодування від третіх осіб тільки тоді, коли його отримання гарантовано, якщо підприємство погасить своє зобов'язання. Згідно з П(С)БО 11 сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу. Виходячи з такого визначення, можна припустити, що у бухгалтерському обліку визнання забезпечення у зазначеному вище прикладі буде відображено у сумі 2 000 (10 000 – 8 000) тис. грн. Однак при отриманні відшкодування від постачальника на розрахунковий рахунок підприємства надійде сума 8 тис. грн., що призведе до необхідності визнати доходи на цю величину. В результаті такої методики суми витрат і забезпечень виявляються заниженими, що призведе до викривлення показників фінансових звітів.

При оцінці суми забезпечення МСБО 37, на відміну від П(С)БО 11, рекомендується покладатися на професійні судження керівництва підприємства і брати до уваги досвід із аналогічних операцій та звіти незалежних експертів (наприклад, оцінювачів, юристів, технічних фахівців). Залучення експертів необхідно, щоб при визначенні найкращої оцінки забезпечення якнайкраще врахувати вплив таких факторів: ризиків і невизначеностей; тимчасової вартості

грошей, якщо вона суттєва; майбутніх подій, таких, як зміни в законах та технологічні зміни, там, де є достатньо об'єктивне підґрунтя того, що вони відбудуться. При цьому прибуток від очікуваного вибуття активів у розрахунок не включатиметься, навіть якщо очікуване вибуття тісно пов'язане з подією, яка призводить до виникнення забезпечень.

З усіх зазначених вище факторів у П(С)БО 11 передбачено лише можливість застосування теперішньої вартості для обліку довгострокових зобов'язань. Проте у даному документі не розкрито порядок обліку збільшення балансової вартості забезпечення після його первинного визнання у разі застосування дисконтування, в той час як МСБО 37 визнає подібний приріст як витрати на позики.

Включення у П(С)БО 11 зазначених вище норм є доцільним із наступних причин. Фактор невизначеності у будь-якому випадку буде мати місце при аналізі ситуації спеціалістами та експертами, а вітчизняний бухгалтер, як правило, не володіє належними знаннями про статистичні методи вимірювання ризиків і невизначеностей, тому він не зможе об'єктивно оцінити їх вплив на оцінку суми забезпечення. Міжнародні стандарти рекомендують кілька методів обліку невизначеності, які слід передбачити у П(С)БО 11. За допомогою цих методів укладач фінансової звітності може врахувати їх вплив, а також обставини, в яких слід застосовувати той чи інший метод. Універсального методу, що би міг бути рекомендований у всіх випадках, не існує, тому завжди потрібно враховувати обставини операцій. На рис. 3.10 наведено схему, коли та який метод доцільно використовувати.

Наприклад, сума визнаного забезпечення щодо витрат на виконання зобов'язань з демонтажу об'єкта основних засобів після припинення його використання за призначенням повинна відображати обґрунтовані очікування технічно грамотних, об'єктивних спостерігачів, що враховують всі наявні свідчення щодо технологій, які стануть доступні на момент проведення таких робіт. Надалі, якщо існують достатньо об'єктивні свідчення щодо очікуваних змін технологій, за допомогою яких буде проводитися демонтаж, то необхідно внести корегування в оцінку вже виявленого зобов'язання. Така очікувана зміна витрат також повинна підтверджуватися кваліфікованими фахівцями відповідної галузі.

Рис. 3.10. Алгоритм вибору методу обліку невизначеності при встановленні суми, яка підлягає відображенню як забезпечення

Джерело: складено на підставі [255]

Аналогічно знання у вузькоспеціалізованих сферах, таких як юриспруденція, організація і технологія виробництва тощо, не входять до компетенції бухгалтера чи іншого фахівця, відповідального за складання фінансової звітності. Отже, вплив майбутніх подій, які здатні вплинути на суму, необхідну для врегулювання зобов'язання, може бути неправильно врахований або зовсім не взятий до уваги.

Крім того, окреме визнання доходів від вибуття активів і витрат на формування забезпечень відповідає вимогам МСФЗ про окреме відображення елементів фінансової звітності.

Таким чином, поняття «найкраща оцінка» в П(С)БО 11 не використовується, а сформульований підхід до оцінки забезпечень значно відрізняється від норм МСБО 37. Слід зазначити, що у нормативній базі Російської Федерації [382] та Республіки Білорусь [141] усі розглянуті вище фактори знайшли відображення, що більшою мірою зближує їх із МСФЗ та сприяє гармонізації облікової практики.

Щодо другої групи розбіжностей між П(С)БО 11 та МСБО 37 варто виділити наступне. У П(С)БО 11 розглядається порядок оцінки забезпечення для відшкодування витрат на оплату відпусток персоналу підприємства, хоча даний вид забезпечень не входить до сфери дії МСБО 37. Однак це не може вважатися суттєвим протиріччям нормам МСФЗ: хоча створення даного забезпечення і передбачено іншим стандартом (МСБО 19 «Виплати працівникам»), але методика його оцінки жорстко не визначена. Відсутність чітких інструкцій у МСФЗ виправдано, оскільки в їх основу покладено принципи, а не правила, що дозволяє їм бути досить гнучкими у досягненні якісних характеристик фінансової інформації. Своєю чергою, в Україні державне регулювання системи бухгалтерського обліку та звітності передбачає використання єдиних облікових методик суб'єктами господарювання. Отже, уточнення порядку оцінки забезпечень дозволяє бухгалтеру однаково виміряти забезпечення для відшкодування витрат на оплату відпусток, не порушуючи принципи визнання зобов'язань у фінансовій звітності.

У світлі цього слід відзначити позитивний досвід Республіки Молдова. В її національному стандарті бухгалтерського обліку «Власний капітал та зобов'язання» розробники намагалися максимально охопити перелік ситуацій (подій), що призводять до необхідності формування забезпечень для відшкодування можливих витрат (втрат) по: спорах, штрафх і пені, збитку, шкоді та інших невизначених зобов'язаннях; ремонту та обслуговуванню проданих активів упродовж гарантійного терміну; пенсіях та схожих зобов'язаннях; вибуттю довгострокових матеріальних активів та інших схожих операціях; податках; виплаті винагород персоналу за підсумками року; виплаті допомоги по відпустках; інших цілях, встановлених законодавством та/або керівництвом суб'єкта господарювання [270].

При розгляді третьої групи розбіжностей (рис. 3.9) у роботі проведено аналіз норм, що стосуються розкриття інформації за кожним видом забезпечень підприємства. На підставі інформації, представленої у табл. 3.4, можна стверджувати, що більшість вимог МСБО 37 враховано у вітчизняному стандарті.

Виявлені розбіжності обумовлені відсутністю відповідних вимог у змісті П(С)БО 11, про що йшлося вище.

**Порівняльна характеристика вимог до розкриття інформації за
забезпеченнями у фінансовій звітності**

МСБО 37 (§§ 84-85)	ПСБО 11 (п. 21)
Балансова вартість на початок та кінець звітного періоду	Залишок забезпечення на початок та кінець звітного періоду
Додаткові забезпечення, здійснені протягом періоду, включаючи збільшення існуючих забезпечень	Збільшення забезпечення протягом звітного періоду внаслідок створення забезпечення або додаткових відрахувань
Використані суми (тобто витрачені й списані за рахунок забезпечення) протягом періоду	Сума забезпечення, що використана протягом звітного періоду
Невикористані суми, анульовані протягом періоду	Невикористана сума забезпечення, що сторнована у звітному періоді
Збільшення протягом періоду дисконтованої суми, яка виникає з плином часу, і вплив будь-якої зміни ставки дисконту	—
Стислий опис сутності зобов'язання і визначення очікуваного часу будь-якого відповідного вибуття економічних вигід	Цільове призначення, причини невизначеності та очікуваний строк погашення
Інформація про невизначеність щодо суми або часу такого вибуття. Там, де необхідно подати відповідну інформацію, суб'єктові господарювання слід розкривати основні припущення щодо майбутніх подій	—
Сума будь-якої очікуваної компенсації із зазначенням суми будь-якого активу, визнаного для цієї очікуваної компенсації	Сума очікуваного відшкодування витрат іншою стороною, що врахована при оцінці забезпечення

Відмінності в обліковому підході щодо невикористаної суми забезпечення за своїм характером відносяться до концептуальних розбіжностей між системою МСФЗ та П(С)БО, тому будуть розглянуті нижче.

З метою елімінації нормативних розбіжностей щодо визнання, оцінки і відображення у фінансовій звітності основних засобів і забезпечень дисертантом розроблено Проект змін до П(С)БО 7 і П(С)БО 11 (додаток АА).

Декларативні розбіжності. У практиці часто спостерігаються випадки, коли положення МСФЗ та П(С)БО співпадають, але фінансова звітність, складена за П(С)БО, не відповідає міжнародним стандартам. Наприклад, підприємства при формуванні звітності за П(С)БО не створюють забезпечення на виплату відпусток, хоча така норма передбачена П(С)БО 11 «Зобов'язання», або не здійснюють розрахунок відстрочених податків, хоча національне П(С)БО 17 «Податок на

прибуток» повною мірою відповідає МСБО 12 «Податки на прибуток». Також однією з типових відмінностей між фінансовою звітністю є ігнорування вітчизняними підприємствами п. 32 П(С)БО 7 щодо тестування основних засобів на предмет зменшення корисності. Приклади можна продовжувати.

За результатами опитування ЦФД Лібермана у 2011 році тільки 7% акціонерних товариств при складанні своєї фінансової звітності повністю дотримувалися вимог національних стандартів бухгалтерського обліку [262].

Нехтування вітчизняними бухгалтерами окремими вимогами П(С)БО відбувається з кількох вагомих причин:

1) низька офіційна відповідальність за неправильне складання фінансової звітності, що обумовлює формальність застосування стандартів;

2) багато вітчизняних бухгалтерів до сьогоднішнього дня демонструють нерозуміння і неправильне тлумачення окремих норм П(С)БО та нездатність до формулювання зважених та обґрунтованих професійних суджень;

3) недовіра до національних П(С)БО. Так, лише п'ятеро з п'ятдесяти опитаних автором спеціалістів (бухгалтерів, аудиторів та фінансових менеджерів) повністю погоджуються з тим, що фінансова звітність, складена за П(С)БО, надає корисну та достовірну інформацію своїм користувачам. У той же час, двадцять респондентів (40%) згодні з цією думкою наполовину. На недосконалість вітчизняних стандартів звертає увагу Е.С.Гейєр: «...законодавчі документи, котрі регламентують ведення обліку та складання фінансової звітності в Україні, іноді суттєво відрізняються від облікової практики» [57]. Експерти наголошують на некомпетентності багатьох документів Мінфіну України, що стосуються регулювання вітчизняного обліку [502, с. 50];

4) намагання максимально гармонізувати бухгалтерський облік та систему оподаткування;

5) відсутність реального користувача фінансової звітності. Відповідно до діючих нормативних актів основними користувачами фінансової звітності в Україні є регулюючі органи: державної статистики, державної податкової служби, Національна комісія з цінних паперів та фондової біржі, Національний банк

України, яких цікавить передусім дотримання термінів подання та обсягу звітності. На думку С. Кузнецової, «..відсутність дієвих ринкових та фондових механізмів в Україні... може обумовити викривлення облікової інформації з огляду на відсутність чіткої регламентації її надання» [187];

6) обмеження щодо вартості фінансової звітності, застосовуючи яке (свідомо чи несвідомо), підприємства оцінюють, чи виправдають вигоди подання у звітності певної інформації, яку вимагають П(С)БО, витрати, понесені з метою надання та використання такої інформації.

Дослідження відповідності системи фінансової звітності, складеної за П(С)БО, фінансовій звітності, складеній за МСФЗ, підтверджують, що в основу декларативних відмінностей покладено ментально-концептуально різні підходи до складання звітності.

Концептуальні розбіжності. Причинами виникнення цієї групи розбіжностей є традиційні та культурні відмінності в облікових системах. Характеризуючи загальний рівень відповідності системи національних стандартів системі МСФЗ, І.Г. Чалий зазначив: «Українські стандарти, які регулюють облік деяких особливостей національної економіки, як правило, не відповідають системі МСФЗ. Наша система обліку у своїх національних традиціях не споріднена з англо-саксонською традицією» [502, с. 45].

Концептуальні розбіжності знаходяться у площині цільової спрямованості фінансової звітності, своєрідного трактування якісних характеристик та окремих принципів формування фінансової звітності, класифікації, визнанні та оцінці елементів фінансових звітів.

До концептуальних розбіжностей можна віднести відмінність у моменті визнання основних засобів. Згідно з вітчизняною обліковою практикою об'єкт визнається основним засобом не з дня, коли актив готовий до використання, а з дня, коли він фактично почав використовуватися. Витрати на придбання, спорудження чи виготовлення основних засобів вважаються капітальними інвестиціями – поняттям, «рідним» для українського бухгалтера і взагалі відсутнім у міжнародних стандартах. Відповідно до П(С)БО 7 капітальні

інвестиції не є основними засобами і не підлягають амортизації. На однойменному рахунку капітальних інвестицій відбувається формування первісної вартості основних засобів, і тільки після введення в експлуатацію (складання відповідного первинного документа) капітальні інвестиції «перетворюються» в основні засоби. Проте в практиці українських підприємств часто виникає часовий лаг між здійсненими витратами на створення об'єкта основних засобів та введенням його в експлуатацію, отже вартість основних засобів у балансі (звіті про фінансовий стан) може бути суттєво заниженою. Це, своєю чергою, спричинює несвоєчасний початок нарахування амортизації, що у кінцевому результаті може суттєво відобразитися на викривленні даних фінансової звітності й на формуванні адекватної думки про фінансовий стан підприємства. Капітальні інвестиції в активи, введення яких в експлуатацію на звітну дату не відбулося, відображаються у балансі у складі необоротних активів. Однак питання, чи правомірно вважати капітальні інвестиції активами, є доволі дискусійним. Відповідно до § 4.14 Концептуальної основи МСФЗ здійснення витрат суб'єктом господарювання може свідчити про пошук майбутніх економічних вигід, але не є остаточним доказом одержання об'єкта, який відповідає визначенню активу. Крім того, термін здійснення капітальних інвестицій може бути досить коротким.

Підсумовуючи, викладемо пропозиції щодо більш коректного і прозорого відображення витрат на створення основних засобів у фінансовій звітності, які б узгоджувалися з положеннями МСФЗ.

При первісному визнанні об'єктів основних засобів слід керуватися принципом превалювання сутності над формою. Це означає, що якщо об'єкт основних засобів знаходиться «в місці розташування та стані, необхідному для його експлуатації у спосіб, визначений управлінським персоналом» [253], його необхідно визнати активом у балансі (звіті про фінансовий стан) у сумі витрат, накопичених на звітну дату, з подальшою амортизацією методом, передбаченим для подібних об'єктів. Подальші витрати, якщо вони задовольняють критеріям визнання, можна розглядати як зміну балансової вартості основних засобів.

Якщо об'єкт основних засобів не готовий для використання у спосіб, визначений управлінським персоналом, то вважаємо за доцільне оцінити термін, необхідний для завершення створення об'єкта. Коли передбачається, що створення основного засобу завершиться протягом дванадцяти місяців після звітного періоду, пропонуємо такі капітальні інвестиції відображувати у складі витрат майбутніх періодів як вигоди, отримані в майбутньому. Якщо на завершення створення об'єкта основного засобу необхідний час, більший за дванадцять місяців після звітної дати, такі капітальні інвестиції пропонуємо відображати окремою статтею у складі необоротних активів (відповідно до діючої практики) з обов'язковим розкриттям інформації про них у Примітках до фінансових звітів.

Як наголошувалося, спостерігаються відмінності в обліковому підході щодо відображення невикористаної суми забезпечення, які зводяться до наступного. Згідно з МСБО 37, коли на кінець звітного періоду немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, буде потрібним для погашення зобов'язання, то забезпечення слід анулювати. Зменшення величини зобов'язання, яке не супроводжується відтоком ресурсів, відповідно до § 4.32 Концептуальної основи фінансової звітності трактується як дохід. У п. 18 П(С)БО 11 також передбачена необхідність коригування суми забезпечення за відсутності ймовірності вибуття активів для погашення майбутніх зобов'язань. Зменшення (списання) величини відповідного забезпечення рекомендується здійснювати за допомогою сторнування. Такий обліковий підхід формально повністю ідентичний опису цієї процедури в офіційному перекладі тексту МСБО 37 на українську мову, розміщеному на сайті Міністерства фінансів України, де слово «reverse» перекладено як «сторнувати». При цьому слід підкреслити: згідно з обліковою традицією, що склалася в роки СРСР і нормативно закріплена у Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку в Україні [387], метод «сторно» або «червоне сторно» – це спосіб виправлення помилок в облікових регістрах. Але зміну величини зобов'язань у результаті появи нової інформації або під впливом нових обставин, для яких у поточному або минулих звітних періодах формувалося забезпечення, необхідно розглядати як зміни в

облікових (бухгалтерських) оцінках, а не як помилку, оскільки вона не є результатом математичних прорахунків, неправильного застосування облікової політики, неухважності, неправильного тлумачення фактів або шахрайства. Через те, що за своєю природою перегляд облікової оцінки не має відношення до попередніх періодів і не є коригуванням помилки, то наслідки зміни в ній слід включати у статті доходів або витрат у тому періоді, в якому відбулася зміна, а також і в наступних періодах, якщо зміна впливає на них, що передбачено як П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [376], так і МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [252].

Не відповідають Концептуальній основі МСФЗ вимоги щодо розкриття інформації про доходи і витрати у звіті про фінансові результати.

По-перше, з точки зору МСФЗ доходи і витрати можуть виникати у результаті звичайної діяльності та інших подій суб'єкта господарювання. Хоча в МСФЗ не дається визначення видів діяльності, з тексту Концептуальної основи версії 2010 року можна зрозуміти: звичайна (*ordinary activities*) – це діяльність, що відбувається на постійній, систематичній, передбачуваній основі. Такі операції, як, наприклад, продаж основних засобів чи довгострокових фінансових інвестицій, не здійснюються підприємствами регулярно і тому відносяться до незвичайної діяльності (інших подій) підприємства. Згідно з § 4.27 Концептуальної основи статті доходів і витрат розмежовуються за таким принципом «на тій основі, що джерело статті є суттєвим для оцінки здатності суб'єкта господарювання генерувати грошові кошти та їх еквіваленти в майбутньому» [594].

На відміну від МСФЗ, у НП(С)БО 1 діяльність підприємства поділяється на звичайну, операційну та основну. При цьому за визначеннями НП(С)БО 1 звичайна – це основна діяльність, що включає операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), які є основною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Операційна – це також основна діяльність підприємства. Тоді виникає логічне запитання, як розглядати фінансову та інвестиційну діяльність для цілей складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

По-друге, згідно з §4.29 Концептуальної основи доходи (income) поділяють на власне доходи, які виникають під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання (revenue), та дохід (вигода, заробіток, приріст, прибуток) від інших операцій (gain), який може виникати або не виникати під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання. Дохід від інших операцій включає, наприклад, вигоду, отриману в результаті вибуття необоротних активів, нереалізований прибуток, що виникає в результаті переоцінки ринкових цінних паперів, тощо.

Аналогічно витрати відповідно до §4.33 Концептуальної основи включають ті витрати, що виникають під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання (expenses), і збитки (втрати) від інших операцій (losses). Збитки виникають, наприклад, після вибуття необоротних активів, у результаті зростання обмінного курсу іноземної валюти щодо заборгованості суб'єкта господарювання в цій валюті, а також у результаті стихійних лих, таких як пожежа чи повінь.

Особливість подання у Звіті про прибуток чи збиток відповідно до МСФЗ доходів і збитків від інших операцій полягає у тому, що вони наводяться на нетто-основі, якщо їх розміри є несуттєвими [251]. Так, суб'єкт господарювання відображує тільки результат від операції вибуття необоротних активів (включаючи інвестиції та операційні активи), отриманий вирахуванням балансової вартості активу та пов'язаних з ним витрат на продаж із надходжень від вибуття.

В Україні інші операційні та інші доходи і витрати, які за своєю суттю відповідають поняттям *gains* і *losses* у МСФЗ, наводяться окремими рядками. Однак таке відображення не є принциповою невідповідністю МСФЗ, оскільки загальне правило МСФЗ щодо відображення статей у фінансових звітах не дозволяє згортати доходи і витрати (МСБО 1, §32). Крім того, воно не впливає на загальний результат діяльності підприємства. Водночас вітчизняну методику подання інформації про інші операційні та інші доходи і витрати вважаємо некоректною і недоречною, оскільки вона може викривити думку користувачів при аналізі інформації, що наведена у фінансовій звітності, та при прийнятті рішень. Проілюструємо це на прикладі.

Припустімо, первісна вартість устаткування становить 100 тис. грн., термін корисного використання – 5 років, ліквідаційна вартість – 0 грн. Розглянемо, як зміниться результат операції від вибуття активу через рік, якщо підприємство використовуватиме у першому варіанті прямолінійний метод нарахування, у другому – метод прискореного зменшення залишкової вартості. Вартість, за якою підприємство має намір реалізувати устаткування, становить 70 тис. грн. Розрахунки наведено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5.

**Вплив методу нарахування амортизації на результат
від реалізації устаткування**

Показники	Прямолінійний метод	Метод прискореного зменшення залишкової вартості
Первісна вартість, тис. грн.	100 000	100 000
Сума річної амортизації, тис. грн.	(20 000)	(40 000)
Залишкова вартість на кінець першого року експлуатації, тис. грн.	80 000	60 000
Результат (прибуток чи збиток) від реалізації устаткування через рік, тис. грн.	(10 000) (70 000 – 80 000)	10 000 (70 000 – 60 000)

Приклад ілюструє, що підприємство фактично витратило 100 тис. грн. на придбання устаткування та отримало грошову компенсацію від його реалізації у розмірі 70 тис. грн., отримавши чистий збиток на касовій основі від цієї операції в сумі 30 тис. грн. Своєю чергою, результат, який необхідно відобразити у звіті про фінансові результати, варіюється у діапазоні 20 тис. грн. і залежить від обраної підприємством облікової політики. Ця різниця у тлумаченні МСФЗ є збитками (*loses*) чи доходами, а точніше, заробітком, вигодою (*gains*) від інших операцій, тому повинна бути наведена у звіті про фінансові результати одним рядком.

Як видно, незважаючи на певні досягнення у процесі реформування бухгалтерського обліку, залишається відкритим питання про ступінь відповідності фінансової звітності, складеної на основі П(С)БО, тій, що складається за МСФЗ. Це обумовлено не стільки суб'єктивними, скільки об'єктивними причинами, що породжені відмінностями у соціально-економічних відносинах в Україні та країнах із розвинутою економікою.

На даний час елімінування всіх суттєвих розбіжностей можливе лише за допомогою методу трансформації. Проте будь-які трансформаційні коригування можуть суттєво вплинути на аналітичні показники, зокрема рентабельність підприємства, його ліквідність та інші коефіцієнти, які розраховуються на підставі фінансової звітності, що, своєю чергою, може спричинити суттєві наслідки при оцінюванні фінансового стану підприємства та прийнятті економічних рішень.

Пріоритетним напрямом реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку та звітності, що забезпечить прозорість і надійність звітних даних, фінансову стабільність підприємства, залишається вдосконалення вітчизняної нормативної бази у галузі бухгалтерського обліку та її подальша гармонізація з міжнародними стандартами.

3.4. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для забезпечення потреб управління

Відповідно до Концептуальної основи (2010) метою складання фінансової звітності є надання інформації, корисної для прийняття економічних рішень [594]. У разі, якщо фінансова звітність не здатна вплинути на прийняття рішення, вона втрачає свою доречність, перестає бути корисною, а отже, не реалізує свою мету. Проте розуміння, що саме робить фінансову звітність корисною, є неоднозначним. Певна річ, аби бути корисною для прийняття рішень, вона має задовольняти відповідні потреби всіх своїх користувачів. Однак ці потреби не завжди однорідні за своїм характером через конфлікт інтересів користувачів звітності, які якраз і повинні задавати вимоги до складу та обсягів фінансової інформації, спектра необхідних для відображення елементів, способів їх оцінювання. Певним чином очікування основних користувачів фінансової звітності повинні бути враховані у законодавчій базі, тобто у процесі розробки облікових стандартів. Враховуючи наведені міркування, логічно вивчити запити широкого кола користувачів фінансової звітності. Це уможливить:

1) визначення ступіню корисності для користувачів існуючих форм фінансової звітності та показників, які отримуються на її основі;

2) знаходження відповіді на запитання, які заходи сприятимуть покращенню корисності інформації фінансової звітності;

3) підтвердження або спростування певних припущень про те, що оцінка ефективності управління є основною метою фінансової звітності, а також, що звіт про рух грошових коштів виконує прогностичну функцію.

Для пошуку відповідей на поставлені питання автор використала такий метод діагностування думки фахівців, як анкетування. В опитуванні (2013-2014 роки) взяли участь 50 українських фахівців, які представляли собою різні категорії користувачів фінансової звітності, у т.ч. безпосередньо її укладачі: бухгалтери – 23 особи, аудитори – 12 осіб, керівники – 7 осіб, інші (аналітики, спеціалісти з інвестування, науковці) – 8 осіб (рис. 3.11). Вибір такої цільової групи опитуваних мав на меті по можливості максимально охопити всі категорії користувачів.

На опитування (додаток Е.1) було винесено 7 прямих питань та питання «будь-які інші коментарі», що, на наш погляд, є визначальними для пошуку нових моделей фінансової звітності.

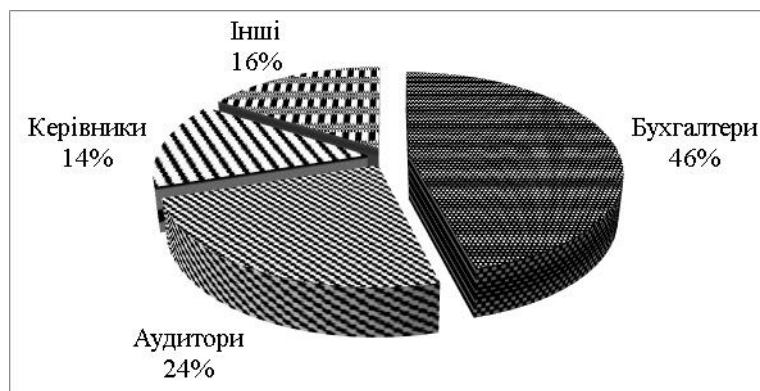

Рис. 3.11. Категорії користувачів – учасників опитування, %

Питання містять закриті та відкриті підпитання. Відкриті підпитання дають можливість учасникам анкетування дати до трьох додаткових відповідей. Респондентам пропонувалось оцінити корисність інформації фінансової звітності за шкалою від 1 до 5, де 5 – це найкорисніша інформація. В аналізі результатів відповіді між 3 і 5 за шкалою інтерпретуються як «корисна або дуже корисна (інформація)», а бали 1 або 2 вважаються «некорисна (інформація)».

Опитувальник має двоїсту структуру:

1) питання з першого по третє відносяться до корисності фінансової інформації у звітності у широкому сенсі;

2) питання від четвертого до сьомого акцентують увагу на корисності окремих форм і показників фінансової звітності.

Окремі результати проаналізовані за категоріями користувачів, щоб визначити, чи варіюються відповіді залежно від потреб конкретних користувачів.

Необхідно відзначити: питання анкети побудовані на базі дослідження, проведеного у 2009 році Європейською консультативною групою з фінансової звітності (European Financial Reporting Advisory Group, EFRAG) спільно з Національною радою бухгалтерського обліку і фінансів (the Conseil National de la Comptabilite, CNC) у межах проекту «Активна бухгалтерська діяльність у Європі» (Proactive Accounting Activities in Europe, далі - PAAinE) [548]. Опитування було проведено серед користувачів із 10 країн Європи, у тому числі: Великобританії, Данії, Німеччини, Франції, Італії, Швеції, Польщі, Латвії, Литви та Кіпру. З огляду на це доцільно проводити вивчення потреб користувачів фінансової інформації, порівнюючи результати опитування вітчизняних фахівців із аналогічними відповідями західних колег. Враховуючи євроінтеграційні процеси в Україні, отриманий досвід буде корисним для виявлення перспектив реформування вітчизняної системи фінансової звітності.

Крім того, щодо окремих питань варто розглянути результати опитування австралійських науковців (див. підрозділ 1.3), які наведені у додатках Ж.1–Ж.3, та дослідження АССА «Зрозуміти інвесторів: напрямки корпоративної звітності» [500].

Докладні результати анкетування в графічному вигляді викладені у додатку Е.2. Нижче наведені узагальнення отриманих відповідей та коментарі на кожне запитання і аналіз відповідей за категоріями користувачів, а також певні міркування щодо можливих тлумачень або напрямів подальших досліджень.

Питання 1 «Який вид фінансової інформації Ви вважаєте найбільш корисним?» дозволяє визначити відносну важливість джерел фінансової інформації у процесі прийняття економічних рішень.

Результати анкетування показують: респонденти майже однотайно (94%) вважають фінансову звітність найкориснішим джерелом фінансової інформації. Крім фінансової звітності, 84 % опитуваних відзначили, що корисну інформацію для прийняття рішень забезпечує звіт керівництва. Інші форми фінансової інформації, на думку учасників опитування, менш надійні. Так, економічні огляди вважають корисними 47% користувачів, ринкову інформацію – 43% користувачів, прес-релізи – тільки 11% опитуваних. Також серед інших джерел інформації респонденти називали: фінансові плани, бізнес-плани, протоколи нарад директорів, особливу, податкову, управлінську звітності, звіти рейтингового агентства та правову інформацію.

Відповіді щодо корисності різних джерел фінансової інформації за категоріями користувачів наведені у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Корисність джерел фінансової інформації за категоріями користувачів, %

Види звітності	Бухгалтери (23)				Аудитори (12)				Керівники (7)				Інші (8)			
	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді	
Фінансова звітність	96	4	0		86	7	0		100	0	0		100	0	0	
Звіти керівництва	87	4	9		83	7	0		57	14	29		100	0	0	

Джерело: результати анкетування, додаток Е.2

На основі даних табл. 3.6 можна зробити висновок, що, по-перше, всі категорії користувачів вважають фінансову звітність корисною для прийняття рішень, а по-друге, не існує суттєвих розбіжностей у думках фахівців щодо корисності різних джерел фінансової інформації.

Порівняння відповідей учасників анкетування в Україні та інших країнах Європи підтверджує значимість фінансової звітності (рис. 3.12).

Мета питання 2(а) «Чи задоволені Ви фінансовою інформацією, що надається суб'єктами господарювання» полягала у виявленні рівня задоволеності користувачів різними джерелами фінансової інформації, вказаними у першому питанні.

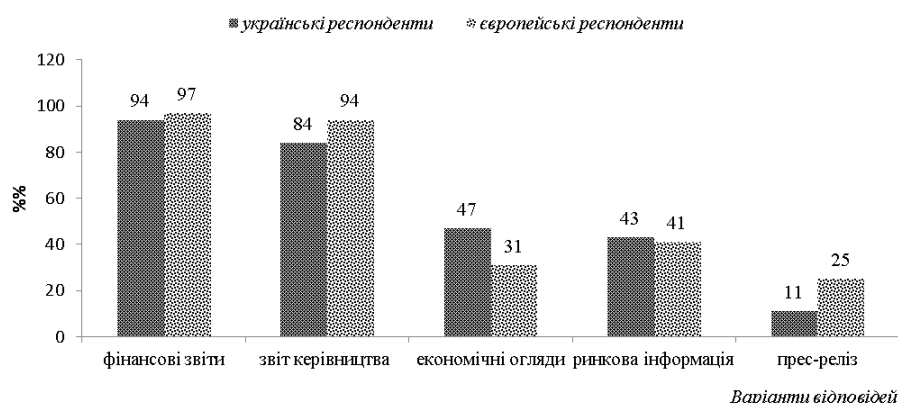

Рис. 3.12. Результати опитування фахівців України та інших країн Європи щодо корисності різних джерел фінансової інформації

Джерело: результати анкетування, [548]

Фахівці висловлюють високий рівень задоволеності фінансовою звітністю (88% задоволені або дуже задоволені) й меншою мірою звітом керівництва (62%). Проте респонденти менш задоволені інформацією інших джерел (економічні огляди – 36%, прес-релізи – 10%, ринкова інформація – 26%). Варто зауважити, що звіти керівництва та інші джерела є менш інформативними та корисними для таких категорій, як бухгалтери і керівники (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Ступінь задоволення джерелами фінансової інформації за категоріями користувачів, %

Види звітності	Бухгалтери (23)			Аудитори (12)			Керівники (7)			Інші (8)		
	Задоволені	Не дуже задоволені	Немає відповіді	Задоволені	Не дуже задоволені	Немає відповіді	Задоволені	Не дуже задоволені	Немає відповіді	Задоволені	Не дуже задоволені	Немає відповіді
Фінансові звіти	100	0	0	83	17	0	71	29	0	75	25	0
Звіт керівництва	48	17	35	83	17	0	57	29	14	75	25	0

Джерело: результати анкетування, додаток Е.2

Разом з тим, користувачі інших країн Європи висловлюють вищу задоволеність інформацією фінансової звітності та звіту керівництва (рис. 3.13).

Рис. 3.13. Результати опитування фахівців України та інших країн Європи щодо задоволення джерелами фінансової інформації

Джерело: результати анкетування, [548]

Майже дві третини з 300 інвесторів, опитаних у процесі проведення дослідження «Зрозуміти інвесторів: напрямки корпоративної звітності», повідомили, що керівники дуже обережно публікують дані з фінансової звітності, і тому переважна більшість інвесторів (63%) вище цінують інформацію, одержану із зовнішніх джерел, а не з традиційних корпоративних звітів, зокрема з новин та соціальних медіа. Викликає занепокоєння, що 45% респондентів вважають річний звіт слабким. 69% інвесторів почали скептично ставитися до інформації, яка надається компаніями, починаючи з моменту світової фінансової кризи [462].

У питаннях анкети 2(б) і 2(в) респондентів просили виділити сферу, в якій, на їх думку, фінансова інформація найбільше потребує вдосконалення, а також вказати, в якому з джерел інформації такі вдосконалення повинні бути відображені.

На рис. 3.14 представлено розподіл думок експертів щодо того, яка інформація найбільше потребує вдосконалення. Також вітчизняні спеціалісти, окрім запропонованих, вказали свої відповіді. Так, на їх думку, потребують більшого розкриття інформація про виправлення помилок та зміни у звітності минулих періодів, примітки до фінансових звітів.

Варто зазначити: 48% респондентів (включаючи 43% бухгалтерів), вважають, що зазначені зміни повинні бути відображені у фінансовій звітності суб'єкта господарювання, а 43% опитуваних (у т.ч. 41% бухгалтерів) ці вдосконалення вбачають у звіті керівництва.

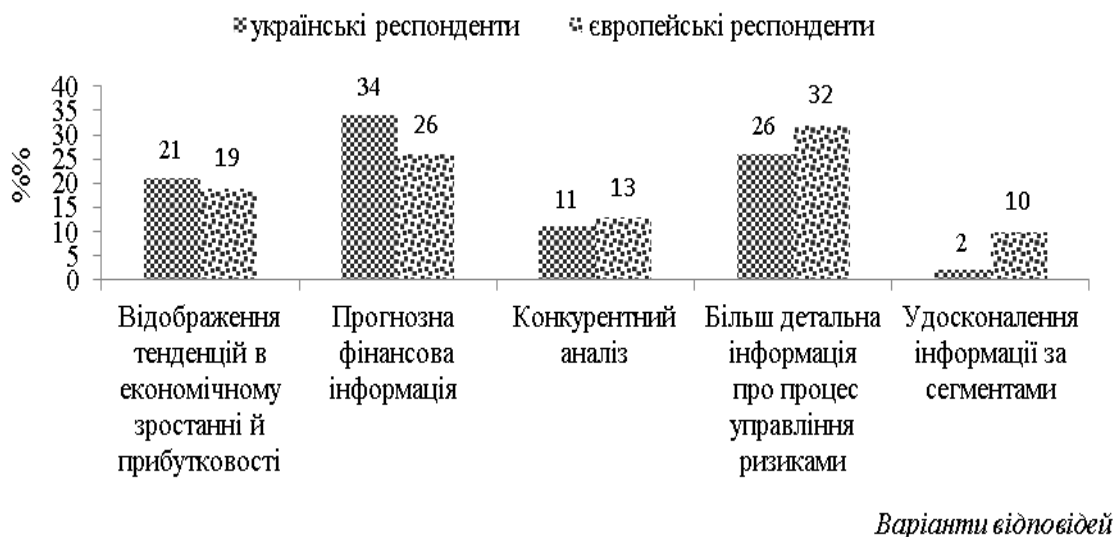

Рис. 3.14. Результати опитування фахівців України та інших країн Європи щодо напрямів удосконалення фінансової інформації

Джерело: результати анкетування, [548]

Натомість користувачі фінансової інформації в інших країнах Європи вважають: додаткова інформація повинна наводитися у звітах керівництва. Відмінності в оцінці адекватності звітної інформації знижують кредит довіри до якості фінансової звітності й впевненість інвесторів та кредиторів. За браком інформації аналітики можуть оцінити акції підприємства за меншою вартістю, ніж припускають керівники; інвестори, не маючи інформації про ризики і політику управління ними, можуть відмовити в інвестиціях.

Метою питання 3(a) була перевірка припущення про те, чи відіграє звіт про рух грошових коштів (далі - ЗРГК) ключову роль у процесі прийняття рішень, включаючи оцінку ефективності управління. Так, 69% опитуваних підтверджують корисність ЗРГК для оцінки кредитоспроможності позичальника, корисним для оцінки ефективності управління його вважають 64% респондентів, у той час як корисним для прийняття інвестиційних рішень типу «утримання/купівля/продаж» – тільки 34%. Проте експерти в інших країнах Європи практично однаково оцінюють роль ЗРГК для прийняття різних видів діяльності (рис. 3.15).

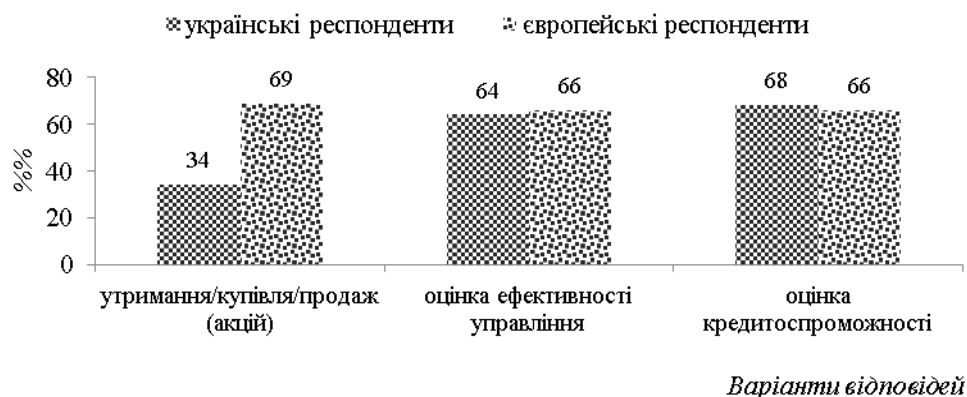

Рис. 3.15. Результати опитування фахівців України та інших країн Європи щодо ролі Звіту про рух грошових коштів у прийнятті рішень

Джерело: результати анкетування, [548]

На питання 3(б): «Чи є достатньою для прийняття рішень інформація про грошові потоки, наведена у фінансовій звітності»? більшість вітчизняних та європейських респондентів (відповідно 60% та 53%) надали негативну відповідь. Таблиця 3.8 показує, що незадоволеність вимогами щодо розкриття інформації про грошові потоки висловлюють майже однаковою мірою всі категорії користувачів.

Таблиця 3.8

Розподіл думок користувачів фінансової звітності в Україні щодо достатності інформації про грошові потоки у фінансовій звітності, %

Види звітності	Бухгалтери		Аудитори		Керівники		Інші	
	так	ні	так	ні	так	ні	так	ні
Фінансова звітність	35	65	33	67	43	57	62	38

Джерело: результати анкетування, додаток Е.2

У питанні 3(в): респондентам запропоновано визначити, де саме – у фінансовій звітності чи іншому документі – повинна бути наведена додаткова інформація про грошові потоки.

Переважна більшість опитуваних (49%) вважають, що додаткова інформація про грошові потоки повинна бути представлена у примітках до фінансових звітів. Таку відповідь майже однотайно дали всі категорії користувачів. 36% респондентів хочуть бачити таку інформацію в окремих звітах керівництва поза фінансовою звітністю. 11% опитуваних висловилися за те, щоб додаткову інформацію про грошові потоки представляти як прогнозні показники у ЗРГК. І

тільки 4 % опитуваних висловилися на користь включення інформації про можливість підприємства генерувати грошові потоки у балансі. При цьому більшість учасників анкетування в Європі вважають, що подібну інформацію слід наводити як прогностичні показники у ЗРГК (рис. 3.16).

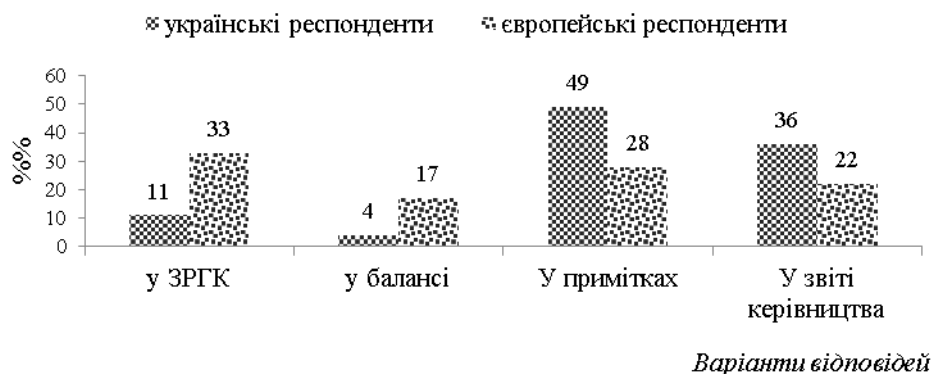

Рис. 3.16. Результати опитування фахівців України та інших країн Європи щодо місця відображення додаткової інформації про грошові потоки

Джерело: результати анкетування, [548]

Питання 4 «Для виконання яких цілей, на вашу думку, використовується фінансова звітність?» повертає до роздумів щодо мети фінансової звітності. Важливість даного питання обґрунтовується впливом мети звітності на формат фінансової звітності та методи оцінки її елементів і підтверджується тривалими дискусіями на міжнародному рівні.

Згідно з результатами анкетування найважливішою метою фінансової звітності вітчизняні респонденти вважають оцінку кредитоспроможності, а європейські – оцінку ефективності управління (рис. 3.17).

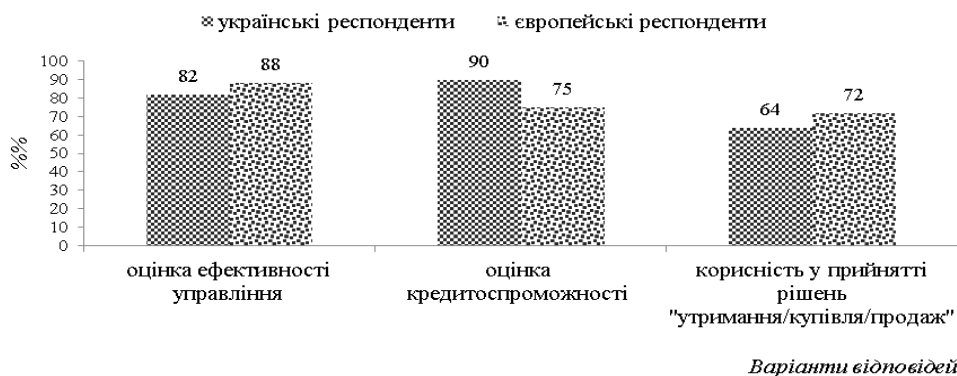

Рис. 3.17. Розподіл думок користувачів України та інших країн Європи щодо мети фінансової звітності

Джерело: результати анкетування, [548]

Результати відповідей, представлених на рис. 3.17, спростовують загальну тезу про те, що першочерговою метою фінансової звітності є корисність у прийнятті рішень типу «утримання/купівля/продаж», адже 28% учасників опитування в Європі вважають, що фінансова звітність взагалі не має жодного значення для прийняття рішень такого типу.

Серед інших цілей фінансової звітності вітчизняні респонденти виділяють: планування, контроль, аналіз структури оборотних і необоротних активів та зобов'язань, аналіз показників ліквідності, статистичний аналіз, звітування у державні органи та акціонерам, оцінка фінансового стану, забезпечення ефективності діяльності, оцінка ризиків, оцінка вартості підприємства, оцінка потенційного клієнта, купівля/продаж компаній. Нами розглядається ще одна додаткова функція фінансової звітності – проведення наукових досліджень.

Розглядаючи цілі фінансової звітності, міжнародні експерти наголошують, що фінансова звітність є важливим інструментом спілкування між власниками (акціонерами) компанії та іншими зацікавленими сторонами. Натомість функція оцінки якості управління дозволяє інвесторам контролювати діяльність виконавчої дирекції компанії. Хоча керівництво призначається акціонерами, інтереси менеджерів та акціонерів можуть не збігатися. Наприклад, топ-менеджери можуть здійснювати ризиковані інвестиції, розраховуючи на певні бонуси, пов'язані з одержанням прибутку, без будь-яких втрат для себе. Або, навпаки, керівництво може ухилитися від проведення реструктуризації бізнесу, втративши при цьому вигоди для акціонерів. Отже, фінансова звітність, підготовлена з метою оцінки якості управління, дозволить акціонерам виявити операції, які не відповідають їх цілям, що, своєю чергою, знизить ризик інвестицій та зробить їх більш привабливими.

Майкл МакКензі, помічник директора Асоціації британських страховиків (Association of British Insurers - ABI), пояснює: розрахунок продуктивності та визначення змін у фінансовому стані компаній за звітний період дають можливість акціонерам насамперед оцінити, наскільки активи компанії, передані ними в управління виконавчій дирекції, були ефективно використані, чи досягнутий

відповідний рівень дохідності та наскільки грамотно були прийняті рішення, у тому числі з виплати дивідендів [570]. Майкл МакКензі зазначає, що конфлікт між цілями фінансової звітності найчастіше спостерігається під час обговорення змін у стандартах бухгалтерського обліку. Зокрема, дискусії щодо пріоритетності майнової (proprietary) чи економічної (entity) концепції звітності можуть привести до різної методики обліку, наприклад у порядку розкриття інформації про неконтрольовану частку (частку меншості) у консолідованій звітності, актуальності різних баз оцінки елементів звітності, зокрема методики оцінювання гудвілу, ролі звіту керівництва у корпоративній звітності тощо.

Отже, дослідження, проведені у різних країнах, доводять: для інвесторів та аналітиків оцінка якості менеджменту має першорядне значення. Якщо фінансова звітність забезпечує підзвітність управлінського персоналу, вона апріорі є корисною для прийняття рішень, адже інвестори роблять висновки щодо своїх вкладень на основі оцінки якості роботи управлінського персоналу.

Мета питання 5: *«Як Ви оцінюєте корисність окремих форм фінансової звітності?»* полягає у визначенні, яку форму фінансової звітності її користувачі вважають кориснішою. Окремі інвестори не поділяють занадто велике акцентування уваги розробників стандартів на баланс. Хоча баланс завжди вважався центральною формою фінансової звітності та існує потреба в отриманні статичної інформації на звітну дату, інвестори вбачають необхідність зосередити увагу на показниках фінансового результату, зокрема у відображенні взаємозв'язку між фінансовим результатом та іншим сукупним доходом.

Незважаючи на те, що інформація фінансової звітності визнана всіма користувачами в Україні корисною або дуже корисною, найбільш високий рейтинг (98% опитуваних) отримали баланс (звіт про фінансовий стан) та звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід). Звіт про рух грошових коштів вважають корисним 86% респондентів, примітки до фінансової звітності – 72%. Звіт про власний капітал має найнижчий рейтинг – 62% користувачів. Натомість 94% учасників опитування в Європі надали перевагу звіту про фінансовий результат (рис. 3.18). При цьому, троє з чотирьох опитуваних у Великобританії вважають звіт про рух грошових коштів кориснішим за баланс.

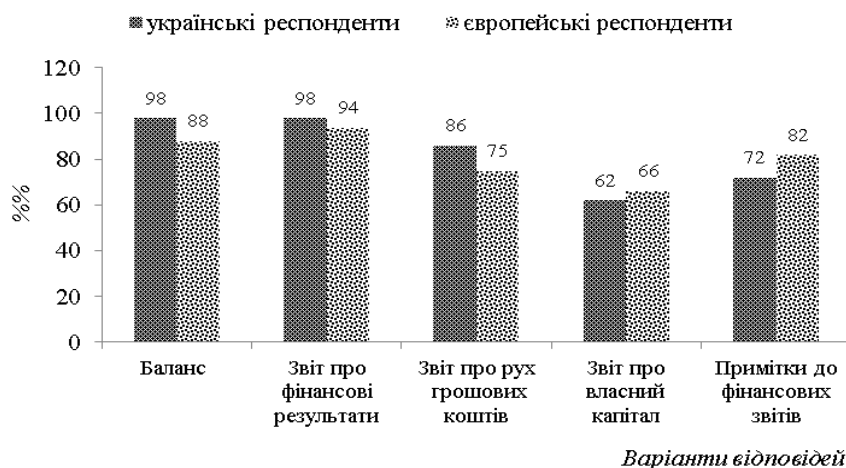

Рис. 3.18. Розподіл думок користувачів України та інших країн Європи щодо корисності окремих форм фінансової звітності

Джерело: результати анкетування, [548]

Аналіз за категоріями користувачів щодо корисності окремих форм фінансової звітності показує аналогічні результати (табл. 3.9). Відносно низький рейтинг звіту про власний капітал настановлює на думку про необхідність даної форми у комплекті фінансової звітності.

Таблиця 3.9

Корисність окремих форм фінансової звітності за категоріями користувачів, %

Види звітності	Бухгалтери (23)			Аудитори (12)			Керівники (7)			Інші (8)		
	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді
Баланс	100	0	0	100	0	0	86	14	0	100	0	0
Звіт про фінансові результати	100	0	0	100	0	0	86	14	0	100	0	0
ЗРГК	83	17	0	75	25	0	100	0	0	100	0	0
Звіт про власний капітал	87	13	0	58	42	0	29	71	0	25	75	0
Примітки до фінансової звітності	74	26	0	83	17	0	57	43	0	63	25	13

Джерело: результати анкетування, додаток Е.2

Питання 6: «Які показники, отримані за допомогою фінансової звітності, є найбільш корисними?» продовжує дослідження попереднього питання, адже усвідомлення, які показники важливі й необхідні користувачам для аналізу оцінки

діяльності та прийняття рішень, дозволить концентрувати увагу саме на тих формах фінансової звітності, які забезпечують отримання цих самих показників.

Отже, результати анкетування підтверджують привабливість для прийняття управлінських рішень показників звіту про фінансові результати (рис. 3.19). При цьому серед європейських респондентів грошові потоки мають відносно низький рейтинг (29%), що нашоєхує на думку з приводу доречності інформації про рух грошових коштів, представленої у фінансовій звітності. Така відповідь цілком корелює з відповідями на питання 3(б) і 3(в), де користувачі звітності не задоволені інформацією існуючого ЗРГК і вимагають відображення прогностної інформації про рух грошових коштів безпосередньо у звіті.

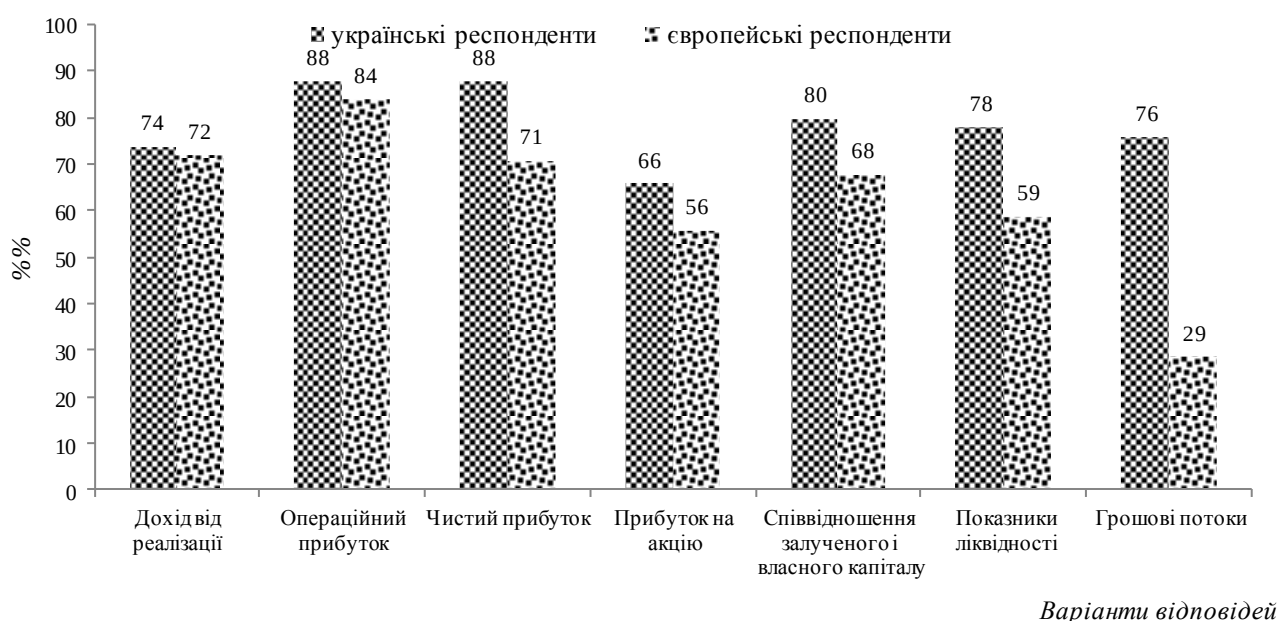

Рис. 3.19. Висловлення думки користувачів України та інших країн Європи щодо корисності показників фінансової звітності

Джерело: результати анкетування [548]

Аналіз за категоріями користувачів (табл. 3.10) підтверджує, що всі без винятку користувачі високий рейтинг присвоюють показнику чистого прибутку. Однак бухгалтери як укладачі звітності та аудитори, окрім чистого прибутку, досить високо оцінюють показник операційного прибутку (83% та 100% відповідно) та показники ліквідності (по 83% відповідно). Водночас керівників більше цікавить співвідношення залученого і власного капіталу (86%) та прибуток на акцію (86%).

Таблиця 3.10

Корисність показників фінансової звітності за категоріями користувачів, %

Показники	Бухгалтери (23)			Аудитори (12)				Керівники (7)				Інші (8)		
	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді
Дохід від реалізації	66	13	22	75	8	17		71	14	14		100	0	0
Операційний прибуток	83	4	13	100	0	0		71	0	29		100	0	0
Чистий прибуток	83	9	9	92	8	0		86	0	14		100	0	0
Прибуток на акцію	65	22	13	58	33	8		86	14	0		63	38	0
Співвідношення залученого власного капіталу і	74	17	9	75	25	0		86	14	0		100	0	0
Показники ліквідності	83	13	4	83	17	0		71	29	0		63	25	13
Грошові потоки	74	9	17	75	17	8		72	14	14		88	0	12

Джерело: результати анкетування, додаток Е.2

Узагальнюючи отримані відповіді, необхідно сказати, що проаналізовані показники фінансової звітності обрані не випадково, оскільки можуть бути використані для прогнозування майбутньої ліквідності підприємства та його рентабельності, а також для оцінки успішності управління.

Так, дохід від реалізації дає можливість відстежити інтерес ринку до продукції підприємства, тобто його основної діяльності. Операційний прибуток є важливим показником, оскільки відображує продуктивність основної діяльності. Чистий прибуток, як й операційний, характеризує ефективність діяльності підприємства та дозволяє порахувати рентабельність підприємства, тобто визначити достатність отриманого прибутку, враховуючи певний рівень товарообігу та пов'язані з ним бізнес-ризики. Співвідношення залученого та власного капіталу є важливим показником, який характеризує ступінь участі у фінансуванні діяльності підприємства власних і залучених засобів.

Розглядаючи корисність тих чи інших форм та показників фінансової звітності, видається доцільним прокоментувати результати опитування, яке було проведене австралійськими науковцями і про яке згадувалося у підрозділі 1.3. Учасники даного опитування більшість існуючих форм та показників звітності відносять до категорії «важливі» або «дуже важливі». Додаток Ж.1 демонструє, що у разі об'єднання цих двох категорій (форми і показники звітності) найбільш важливими п'ятьма елементами респонденти вважають: дохід від реалізації (92%), операційний прибуток (85%), робочий капітал (84%), сума заборгованості (83%) та звіт про рух грошових коштів (81%). До п'яти найменш важливих показників респонденти відносять інформацію про дивідендну політику (29%), дольову участь (31%), гудвіл (41%), коефіцієнти (43%) та пенсійні виплати (44%).

Австралійським респондентам також було запропоновано назвати причини того, чому вони вважають ту чи іншу інформацію звітності важливою або дуже важливою. Їх відповіді наведено у додатку Ж.2. Як видно, найбільш поширені причини використання фінансової звітності пов'язані з порівнянням поточних результатів підприємства з результатами попередніх періодів. Перші чотири причини показують, що фінансова звітність допомагає оцінювати діяльність керівництва з точки зору дійсних та потенційних інвесторів, приймати рішення щодо надання кредитів, а також контролювати відповідність вимогам законодавства. Цікаво, що 28% опитуваних використовують звітність для порівняння з іншими австралійськими компаніями, і тільки 3% вбачають необхідність використання звітності для порівняння із зарубіжними суб'єктами господарювання. Ця відповідь, за висновками науковців, вступає у протиріччя з найчастіше згадуваною причиною використання міжнародних стандартів фінансової звітності для порівняння звітності різних країн.

Вітчизняним респондентам запропонували навести будь-які інші показники, які вони вважають корисними. Учасники анкетування у своїх відповідях відзначили такі елементи: інформація за сегментами, вартість основних засобів і запасів, сума дебіторської та кредиторської заборгованості, у т.ч. заборгованість за кредитами, з оплати праці, сума чистих активів, нерозподілений прибуток.

Показово, що всі категорії користувачів у Європі, включаючи інвесторів, показники операційної діяльності вважали кориснішими, ніж чистий прибуток та прибуток на акцію. Серед інших показників учасники опитування виділили EBITDA (Прибуток до вирахування відсотків, податків (на прибуток) та амортизації) і показники рентабельності, зокрема рентабельність задіяного капіталу та рентабельність власного капіталу. Враховуючи інформативність цих показників, можна розглянути питання про систематичне їх наведення у фінансовій звітності вітчизняних підприємства (у складі звіту керівництва).

Питання 7: «Які заходи, на вашу думку, покращать корисність фінансової звітності?» мало на меті визначити заходи, які, на думку укладачів та користувачів звітності, покращать корисність фінансової інформації у звітності. В анкеті було запропоновано п'ять варіантів можливого вдосконалення, а також учасники опитування могли вказати додатково до трьох пунктів інших варіантів поліпшення фінансової інформації.

З п'яти запропонованих заходів стабільність облікових стандартів та покращення порівнянності були визнані найбільш корисними або дуже корисними користувачами як в Україні, так і в інших країнах Європи (рис. 3.20).

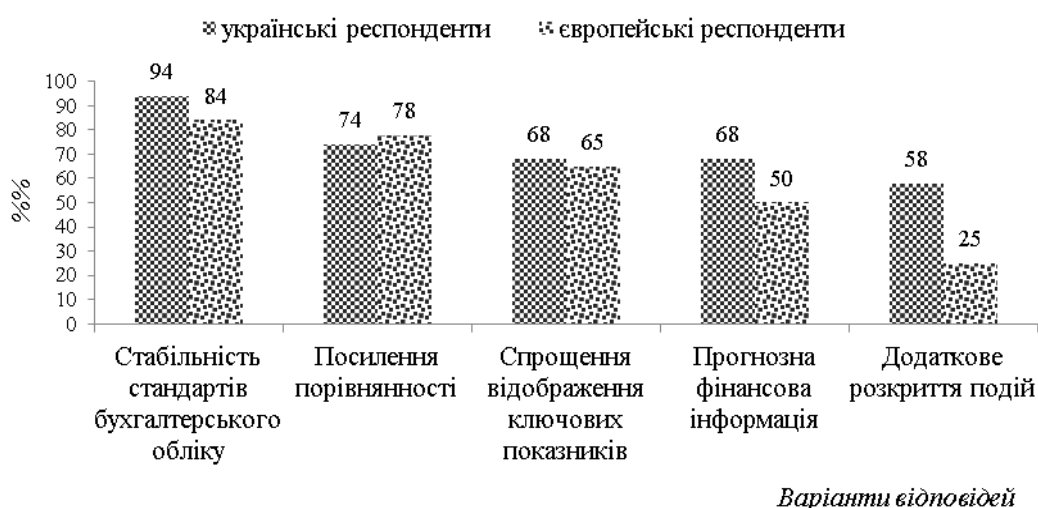

Рис. 3.20. Розподіл думок користувачів України та інших країн Європи щодо можливих варіантів покращення корисності фінансової звітності

Джерело: результати анкетування, [548]

Прагнення до стабільності стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності та посилення порівнянності, можливо, мають спільну мету: порівняти фінансову звітність суб'єкта господарювання у часі та щодо інших суб'єктів тієї ж галузі або виду діяльності. Це також підтверджують відповіді на питання два(б), в якому 21% респондентів пріоритетним напрямом поліпшення звітності вбачають відображення тенденцій в економічному зростанні й прибутковості, а 13% користувачів надають перевагу «конкурентному аналізу». Це є свідченням того, що, на думку більшості користувачів, сучасна фінансова звітність не дає повної можливості визначити напрями розвитку.

Потреба у стабільності облікових стандартів викликана численними змінами, що відбуваються у досить короткостроковому періоді в МСФЗ і, як наслідок, у національних стандартах. У такому разі важко досягти тієї порівнянності фінансової звітності, що необхідна для оцінки якості управління. Проте, оскільки подальші зміни до існуючих стандартів є неминучими, ймовірно, слід передбачити обов'язкове розкриття інформації про вплив таких змін на фінансовий результат у фінансовій звітності. Крім того, це частково задовольнить користувачів звітності у відображенні прогностної інформації, яку вони вимагають.

Необхідно звернути увагу на окремі відмінності та неоднозначності у відповідях різних категорій опитуваних (табл. 3.11). Учасники анкетування, які відносяться до категорії «інші», не вбачають покращення корисності звітності у посиленні її порівнянності. Своєю чергою, «керівники» менш зацікавлені у спрощенні відображення ключових показників, у тому числі наведенні у звітності прогностної фінансової інформації.

Серед інших заходів із покращення корисності фінансової звітності вітчизняні учасники опитування назвали: оприлюднення уточнюючої звітності; посилення відповідальності за недостовірну інформацію; розкриття суттєвої нефінансової інформації; аудит фінансової звітності; впровадження МСФЗ; стандартизація облікових підходів.

Таблиця 3.11

Аналіз можливих варіантів покращення корисності фінансової звітності за категоріями користувачі, %

Заходи	Бухгалтери (23)				Аудитори (12)				Керівники (7)				Інші (8)			
	Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді		Корисна і дуже корисна	Не дуже корисна	Немає відповіді	
Стабільність стандартів бухгалтерського обліку	91	4	4		100	0	0		100	0	0		88	0	13	
Посилення порівнянності	78	4	17		92	0	8		71	14	14		38	25	38	
Спрощення відображення ключових показників	61	17	22		92	0	8		57	29	14		63	25	13	
Прогнозна фінансова інформація	61	30	9		75	17	4		57	14	29		88	12	0	
Додаткове розкриття подій	74	17	9		75	25	0		86	14	0		100	0	0	

Джерело: результати анкетування, додаток Е.2

Учасники опитування в інших країнах Європи, крім запропонованих в анкеті, необхідними вбачають такі заходи щодо покращення фінансової звітності: наведення у ній очікуваної інформації, наприклад бізнес-планів, прогнозованої інформації щодо грошових потоків і заборгованості, капітальних витрат, перспектив ринку); розкриття додаткової інформації за сегментами; удосконалення приміток до фінансової звітності; наведення основних аналітичних показників.

Отже, висновки щодо корисності інформації фінансової звітності можна узагальнити наступним чином.

По-перше, всупереч сучасній тенденції щодо втрати актуальності фінансової звітності в епоху глобалізації більшість користувачів вважають фінансову звітність та звіт керівництва найкориснішими джерелами фінансової інформації порівняно з прес-релізами, економічними оглядами та ринковою інформацією.

По-друге, для всіх категорій користувачів баланс (звіт про фінансовий стан) та звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) є найбільш значущими формами фінансової звітності. Найкориснішими для прийняття рішень учасники опитування вважають операційний прибуток та чистий прибуток, а також показники ефективності діяльності, тобто показники, які базуються на звіті про

фінансові результати. Це підтверджує, що у процесі підготовки фінансової звітності, як і розробки облікових стандартів, їх укладачі повинні зосереджувати увагу на використанні таких методів оцінки, які б забезпечували найбільш правдиве обчислення фінансового результату підприємства.

Опитування виявило, що основні заходи щодо підвищення корисності фінансової звітності полягають у забезпеченні стабільності стандартів бухгалтерського обліку, посиленні порівнянності показників звітності та спрощенні відображення ключових показників. Поряд з цим, користувачі вимагають «розширення спектра інформації, що включається у фінансову звітність» [26, с. 22] через наведення різного роду прогностичної інформації та висвітлення тенденцій у зростанні прибутковості, а також розкриття інформації про управління ризиками. В світлі цього передбачається зосередити подальші дослідження у напрямі вдосконалення приміток до фінансових звітів та звіту керівництва як обов'язкових компонентів фінансової звітності.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження сучасного стану вітчизняної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності дозволило зробити такі висновки.

Характер регулювання системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності є важливим фактором, що впливає на процес розробки та затвердження стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Аналіз систем регулювання бухгалтерського обліку в економічно розвинених країнах свідчить про значне підсилення державного контролю у країнах із англосаксонською моделлю бухгалтерського обліку та зростання участі громадсько-професійних організацій у нормативному регулюванні фінансової звітності у країнах із континентальною моделлю обліку. Це призводить до того, що при розробці та затвердженні нормативних актів професійними організаціями передусім враховуються інтереси та запити пріоритетної групи користувачів. Функції

державного органу полягають у контролі виконання законодавства та захисті інтересів користувачів звітності.

Становлення України як незалежної держави на початку 90-х років та входження її у світове співтовариство вимагало значних структурних змін в економіці, а також масштабного реформування системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності як індикатора розвитку ринкових відносин та привабливості вітчизняних підприємств для іноземних інвесторів. Для підвищення корисності фінансової звітності пропонується прийняття змішаної моделі регулювання системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, яка передбачає створення наддержавного незалежного органу у вигляді неприбуткової організації, наприклад Інституту методології та організації бухгалтерського обліку і звітності. Функції цього органу включатимуть: розробку проектів національних П(С)БО, методичних рекомендацій та роз'яснень з окремих питань ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, а також методологічну підтримку застосування МСФЗ. Безпосередньо за державою повинні бути залишені повноваження визначати стратегію розвитку бухгалтерського обліку і фінансової звітності, затверджувати нормативно-правові документи та здійснювати розробку вимог до подання фінансової звітності й контрольні функції виконання норм законодавчих актів.

Контроль якості фінансової звітності повинен здійснюватися зі сторони таких державних органів, як Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Національний банк України та інститут аудиту.

Запропонована модель регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні матиме такі переваги:

- 1) розробка нормативних документів здійснюватиметься висококваліфікованими фахівцями, які мають великий досвід із складання, аудиту та використання фінансової звітності, що забезпечить врахування інтересів та запитів пріоритетної групи користувачів;

2) відновиться механізм впливу на практику ведення бухгалтерського обліку досягнень наукової думки шляхом включення найкращих ідей, що апробовані на практиці, у нормативні акти;

3) до створення нормативно-правової бази бухгалтерського обліку і фінансової звітності буде залучена громадськість, що сприятиме забезпеченню прозорості та ясності документів, які прийматимуться;

4) розподіл функцій розробки й затвердження нормативних документів дозволить демократизувати процес регулювання бухгалтерського обліку.

Становлення системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні неодмінно пов'язане із впровадженням МСФЗ. У роботі виділено чотири етапи реформування системи вітчизняного бухгалтерського обліку.

Впродовж першого етапу (1992-1998 роки) в Україні створено власну систему регулювання бухгалтерського обліку та проголошено курс на перехід до міжнародних принципів і стандартів обліку. Внаслідок посилення впливу податкового законодавства і гіперінфляції бухгалтерська звітність залишилася непридатною для аналізу і прийняття рішень на її основі.

У 1999-2000 роках (другий етап) зусилля керівних органів держави, вчених та практиків були спрямовані на розробку національних П(С)БО та форм фінансової звітності. Результатом впровадження Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та системи П(С)БО стало створення нової ідеології бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності в Україні, що побудована на принципах МСФЗ.

У 2001-2007 роках (третій етап) здійснювалося вдосконалення нової системи бухгалтерського обліку і звітності. У цей час в Україні прийнято низку нормативних документів, які передбачали обов'язкове застосування МСФЗ, передусім емітентами, цінні папери яких допущені до торгівлі на організаційно оформлених ринках. Але статусу прийнятих нормативних документів для практичного втілення їх положень було недостатньо.

На четвертому етапі (з 2008 року і дотепер) відбулося запровадження МСФЗ у правове поле України та триває його організаційне та методичне вдосконалення.

Цей процес супроводжується низкою труднощів: низька актуальність звітності як такої та її формальність, неузгодженість термінології, форматів звітності та термінів її оприлюднення, нестача кваліфікованих кадрів та ін.

Незважаючи на окреслені проблеми, запровадження МСФЗ в Україні є необхідним кроком для розвитку корпоративного управління, підвищення якості та прозорості фінансової інформації, що сприятиме покращенню інвестиційного клімату в країні.

Повноцінна імплементація МСФЗ в Україні передбачає необхідність уточнення сфери і механізму їх застосування.

По-перше, необхідно законодавчо затвердити поняття «суб'єкти суспільного інтересу». Вони повинні включати публічні акціонерні товариства, які є засновниками унітарних підприємств та (або) основними господарськими товариствами стосовно їхніх дочірніх підприємств, банки і великі фінансові небанківські установи, страхові компанії, а також підприємства, які через їхній розмір, кількість працівників, вартість активів та/або обсяг реалізації несуть відповідальність перед суспільством.

По-друге, застосування МСФЗ необхідно поширити тільки для складання консолідованої звітності суб'єктів суспільного інтересу та підприємств, які планують продавати свої цінні папери на зарубіжних біржах. Одночасно суб'єкти суспільного інтересу разом зі всіма іншими зобов'язані складати індивідуальну звітність за вітчизняними стандартами бухгалтерського обліку і звітності.

По-третє, слід передбачити порядок схвалення МСФЗ для застосування в Україні. Пропонується, щоб МСФЗ вводилися у дію на території України як технічні нормативні правові акти Кабінету Міністрів України спільно з Національним банком України в установленому порядку. При введенні у дію МСФЗ визначають особливості їх застосування на території України. Після схвалення МСФЗ підлягають офіційному оприлюдненню та розміщенню на офіційному сайті Міністерства фінансів України в глобальній мережі Інтернет.

По-четверте, Україні потрібно продовжувати обраний шлях реформування системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності у напрямі розробки

національних стандартів, гармонізованих із МСФЗ та Директивами ЄС. Це забезпечить творчий підхід до створення національної нормативної бази бухгалтерського обліку.

Додаткову перевагу від удосконалення вітчизняних стандартів автор вбачає у наступному. Оскільки МСФЗ базуються на багатьох національних стандартах, паралельне використання двох наборів стандартів (національних та МСФЗ) залишає державам можливість впливати на МСФЗ, у т.ч. заперечувати їх.

Незважаючи на суттєві досягнення у процесі реформування бухгалтерського обліку, залишається відкритим питання про ступінь відповідності фінансової звітності, складеної на основі П(С)БО, тій, що складається за МСФЗ. Це обумовлено не стільки суб'єктивними, скільки об'єктивними причинами, що породжені відмінностями у соціально-економічних відносинах в Україні та країнах із розвинутою економікою.

Усі розбіжності, що виникають у фінансовій звітності за П(С)БО та МСФЗ, можна об'єднати у три великі групи: нормативні, декларативні та концептуальні. Нормативні розбіжності умовно поділено на три групи: 1) несуттєві, які не впливатимуть на корисність інформації у фінансовій звітності і тому не потребують усунення або узгодження; 2) суттєві, які можна виключити через внесення відповідних змін і доповнень до тексту П(С)БО; 3) суттєві, які можна виключити лише шляхом трансформації інформації при складанні фінансової звітності. Однак, будь-які трансформаційні коригування здатні суттєво вплинути на аналітичні показники, зокрема рентабельність підприємства, його ліквідність та інші, які розраховуються на підставі фінансової звітності, що може спричинити суттєві наслідки при оцінюванні фінансового стану підприємства та прийнятті управлінських та інвестиційних рішень.

Пріоритетним напрямом реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку і звітності, що забезпечить прозорість та надійність звітних даних, фінансову стабільність підприємства, залишається вдосконалення вітчизняної нормативної бази у сфері бухгалтерського обліку та її подальша гармонізація з МСФЗ, а також виховання в Україні нового покоління

професіонала у сфері бухгалтерського обліку і звітності, який відповідав би сучасним викликам постіндустріальної економіки.

Попри те, що сьогодні все частіше звучить критика в сторону фінансової звітності та показників, джерелом яких вона є, що вона втратила цінність для управління та інвесторів, проведене автором опитування підтвердило корисність її інформації. Тим не менше залишаються актуальними розробки щодо вирішення проблеми низької інформативності існуючих форм звітності.

Пріоритетними шляхами підвищення корисності фінансової звітності визнано: забезпечення стабільності стандартів бухгалтерського обліку, посилення порівнянності показників звітності, спрощення відображення її ключових показників, наведення різного роду прогностичної інформації та висвітлення тенденцій у зростанні прибутковості, а також розкриття інформації про управління ризиками. Це свідчить про необхідність формування концепції фінансової звітності, орієнтованої на підзвітність усіх учасників економічних відносин на всіх рівнях управління за прийняті рішення з розпорядження всіма видами ресурсів.

Положення третього розділу дисертації висвітлені у працях автора [280, 282, 287, 288, 293, 297, 311, 315, 320, 327, 328, 335, 573, 574, 575].

РОЗДІЛ 4

НАПРЯМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ І ПОТРЕБАМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

4.1. Напрями подальшої гармонізації вітчизняної системи фінансової звітності з МСФЗ та Директивами ЄС

Процеси глобалізації міжнародних ринків капіталу за останні три десятиліття посилюються і в сучасних умовах набули характеру інституціонального впливу практично на всі галузі економічної діяльності, у тому числі й на такий напрям науки, як бухгалтерський облік і фінансова звітність, які є основним постачальником інформації для всіх учасників фінансового ринку. Стосовно тлумачення терміна «глобалізація» (від англ. Global – земна куля), професори В.І. Пефтієв та В.В. Черновська зазначають: «глобалізація – це найвища на даний момент фаза інтернаціоналізації (інтеграції) економіки і політики» [362]. Вони вважають, що глобалізація відрізняється масштабністю фінансових операцій, зростанням міжнародної торгівлі, швидкоплинністю переливання капіталу, діяльністю транснаціональних корпорацій.

На переконання російського вченого Ю.В. Шишкова, «глибинна сутність глобалізації полягає у тому, що світова економіка переходить у якісно новий стан, коли взаємозалежність національних соціумів досягла такого рівня, що почалися кардинальні зміни у житті всього світового співтовариства, що перетворюється поступово в цілісний суспільний організм» [519].

В умовах загальної інформаційної та економічної глобалізації, зростання значення ринку капіталів у фінансуванні підприємництва, бурхливого прогресу в сфері інформаційних технологій зростає необхідність формування загальновизнаної та загальнодоступної ділової інформації як засобу комунікації в межах національних та міжнародних ринків. У зв'язку з цим відбуваються зміни в обліковому процесі, які порушують як організаційну, так і методологічну його

складові. Проф. В.В. Панков констатує: «Ці зміни відбуваються на перший погляд непомітно – через трансформацію окремих облікових практик, коригування звітних форм, появи нових об'єктів обліку та відносно частих змін нормативної бази... Облікова практика у сучасних умовах набуває великого динамізму та трансформується незалежно від стану теорії» [351, с. 51].

Загальна тенденція розвитку світової системи бухгалтерського обліку характеризується посиленою увагою до проблеми її уніфікації, оскільки розвиток економічної інтеграції бізнесу потребує однакових підходів до розуміння показників, що наводяться у фінансовій звітності. Проте у різних країнах все ще доволі виражені національні традиції регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які в окремих випадках стають перешкодою для іноземних інвестицій у національну економіку і формування єдиного ємного ліквідного ринку капіталу. В таких умовах все більшого значення набуває гармонізація фінансової звітності як важливий спосіб досягнення більш надійної, істинної та порівнянної фінансової інформації на міжнародному рівні.

Під *гармонізацією* слід розуміти взаємне узгодження, зведення у систему, уніфікацію, координацію, впорядкування, забезпечення взаємної відповідності економічних процесів, відносин, товарів, податків тощо [463]. У сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності гармонізація означає процес зближення методів і процедур різних облікових систем, встановлюючи «обмеження на ступінь відхилень між ними» [571]. Основною метою гармонізації бухгалтерського обліку є підвищення порівнянності інформації фінансової звітності та сприяння однорідності та ефективності підприємницької діяльності у міжнародному масштабі. Від інших способів зближення та узгодження різних систем обліку, як конвергенція, уніфікація, стандартизація, гармонізацію відрізняє «наявність і збереження певних відмінностей, зумовлених національними, історичними та економічними особливостями» [108, с. 281]. Класифікація видів гармонізації фінансової звітності наведена на рис. 4.1.

Рис. 4.1. Класифікація видів гармонізації фінансової звітності

Джерело: складено автором на основі [201]

За сферою застосування гармонізацію поділяють на міжнародну, регіональну та місцеву. Міжнародна гармонізація пов'язана із взаємним узгодженням національних систем обліку і звітності в межах світової економіки. Регіональна гармонізація забезпечує узгодженість загальних принципів та методів обліку і звітності країни одного регіону. Місцева гармонізація (гармонізація обліку усередині країни) передбачає узгодження бухгалтерського обліку та фінансової звітності з правом, системою оподаткування, системою національних рахунків тощо. У підрозділі 5.3 дисертації розглянуто моделі конвергенції бухгалтерського обліку та системи оподаткування.

За *механізмом реалізації* розрізняють регульовану гармонізацію, яка здійснюється силовими методами в межах міжурядових організацій, та ініціативну гармонізацію, що ґрунтується на добровільній домовленості незалежних професійних інститутів.

За *методами здійснення* виділяють формальну та принципову гармонізацію. Принципова передбачає зближення (конвергенцію) національних облікових систем та базується на гармонізації облікових принципів, процедур та форм представлення звітних даних. Формальна гармонізація, орієнтована на автоматичний режим, може бути здійснена за допомогою механічних прийомів перерахунку фінансової звітності однієї країни в умовах функціонування принципів і стандартів обліку та звітності іншої країни.

Не зупиняючись на детальному аналізі наведених на рис. 4.1 кожного з видів гармонізації, акцентуємо увагу на взаємопроникнення міжнародної та регіональної гармонізації й перспективи для України як активного учасника процесу світової економічної інтеграції.

Міжнародна гармонізація бухгалтерського обліку асоціюється у першу чергу із ідеєю створення Глобальних стандартів бухгалтерського обліку (Global GAAP), тобто стандартів, які влаштували б усі країни світу у тому сенсі, що національні бухгалтерські регулятивні акти були би приведені у відповідність із цими стандартами. Орієнтиром, свого роду еталоном, Global GAAP слугують Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), обґрунтування ідеології, складу та змістовного наповнення яких здійснюється Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності за участю великої кількості міжнародних міжурядових організацій, які займаються проблемами поширення та впровадження МСФЗ: Міжурядова робоча група експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності Організації Об'єднаних Націй; Міжнародна федерація бухгалтерів; Міжнародна організація комісій з цінних паперів; Організація економічного співробітництва та розвитку та ін.

У зв'язку з дослідженням питання гармонізації фінансової звітності на міжнародному рівні доречніше вживати поняття «конвергенція» (від лат. *convergo* –

«зближую»), яке у даному контексті означає процес зближення різних облікових систем, стирання відмінностей між ними, обумовлене спільністю соціально-економічних проблем і наявністю єдиних об'єктивних закономірностей розвитку. Цей термін отримав визнання у зв'язку з поширенням у 1960-1970 рр. теорії конвергенції, сутність якої полягала у вивченні взаємодії та взаємовпливу двох економічних систем – капіталізму та соціалізму – у ході науково-технічної революції як головного чинника руху цих систем до певної єдиної гібридної, змішаної системи. Перевага конвергенції полягає в тому, що міжнародні стандарти мов «вбудовуються» у національні облікові стандарти, своєю чергою, національні органи, що регулюють бухгалтерський облік, беруть участь у створенні МСФЗ, в яких у концентрованому вигляді може знайти свій вираз те краще, що є у різних облікових системах. Іншими словами, конвергенція передбачає спільну роботу національних органів та Ради з МСФЗ, спрямовану на формування стандартів високої якості. Для міжнародної конвергенції характерні такі риси:

1) конвергенція – це прогрес та напрям для майбутнього розвитку. Будь-яке підприємство, яке планує залишитися на міжнародному ринку, не може ігнорувати тенденцію інтеграції міжнародної економіки та міжнародної конвергенції. Втім для досягнення зближення необхідні узгоджені зусилля;

2) відсутність унікальності для всіх моделей. Досягнення істинної конвергенції потребує належної уваги до національних особливостей економічного середовища, правової системи, розвитку бухгалтерського обліку та аудиту, користувачів фінансової звітності;

3) конвергенція – це процес. Через існування суттєвих відмінностей країни світу повинні безперервно та активно проводити добровільну співпрацю, вивчати нові ситуації, вирішувати нові проблеми та інновації, нові механізми, щоб створити структуру, яка відповідає таким вимогам, як міжнародна ефективність, рівномірність, суверенітет і розвиток глобальної різноманітності;

4) конвергенція – це взаємодія. Національні, регіональні професійні бухгалтерські органи та Рада з МСФЗ повинні спілкуватися один із одним, спиратися один на одного, щоб отримати взаємне визнання.

Як зазначалось вище, більшість країн уже висловили готовність дотримуватися Global GAAP при веденні обліку та складанні фінансової звітності. Найбільш яскраво цей процес виражається у конвергенції МСФЗ та U.S. GAAP, що фактично використовуються як наднаціональні стандарти. Сьогодні у професійних колах обговорюється пристосування МСФЗ до U.S. GAAP та затримка конвергенції як такої через те, що лідируючі світові держави, зокрема Китай і США, демонструють незалежність у цьому питанні, віддаючи досі пріоритет національним стандартам бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Втім, необхідно визнати і той факт, що U.S. GAAP зазнають масштабних змін, покликаних усунути недоліки у регулюванні, виявлені внаслідок економічних криз останніх десятиліть.

Разом з тим, необхідно підкреслити значний, але не тотальний, вплив МСФЗ на національні стандарти. Так, окремі країни світу, які застосовують МСФЗ, вносять у них незначні модифікації, що стосуються окремих питань. Декілька країн перенесли дати набрання чинності МСФЗ 10 «Консолідовані фінансові звіти», МСФЗ 11 «Спільна діяльність» та МСФЗ 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших компаніях» із 2013 року на 1 січня 2014 року. Кілька юрисдикцій дозволяють використання методу участі у капіталі в окремих фінансових звітах (наприклад, Аргентина, Бразилія, Тайвань, Уругвай). У Пакистані не прийнято МСФЗ 1 «Перше застосування МСФЗ», банки не застосовують МСФБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», МСБО 40 «Інвестиційна діяльність», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», оскільки банківський регулятор видає свої власні стандарти. Шрі-Ланка внесла деякі зміни в МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність», МСБО 40 та МСФЗ 7. В шрі-ланкійській версії МСБО 41 «Сільське господарство» дозволено обліковувати плодоносні рослини (такі багаторічні культури, як чай, каучук, кокос) як основні засоби відповідно до МСБО 16 «Основні засоби» (шрі-ланкійська версія). При цьому вимога справедливої вартості в МСБО 41 є альтернативною. В Узбекистані банки, які застосовують МСФЗ, ведуть облік згідно з певними вимогами, встановленими Центральним банком, які відрізняються від відповідних вимог МСФЗ.

Національний банк Сербії вимагає певних методів обліку, які відрізняються від МСФЗ для банків, страхових компаній, пенсійних фондів та інших фінансових інститутів. Наприклад, вимоги до обліку резервів можливих втрат по кредитах у банках та вимоги до визнання і знецінення премій страховика у страхових компаніях відрізняються від аналогічних вимог у МСФЗ. Це свідчить, що юрисдикції прагнуть зберегти сформовані системи національних стандартів, причому доповнюючи їх окремими зручними положеннями МСФЗ, таким чином удосконалюючи національну систему стандартів.

Не можна погодитися з думкою проф. С.Ф. Голова, який пропонує не вважати фінансову звітність такою, що складена за міжнародними стандартами, «якщо на певну звітну дату МСФЗ, оприлюднені на веб-сайті Міністерства фінансів, не будуть охоплювати всі чинні документи, видані РМСБО» [69]. Можна припустити, що застосування МСФЗ у вигляді, прийнятому Радою МСФЗ, практично недосяжне та, ймовірно, непотрібне. Достатнім, як обґрунтовано у підрозділі 3.1, запровадження процедури схвалення МСФЗ для застосування у країні на кшталт процедури, що діє в Європейському Союзі. З іншої сторони, дана проблема частково вирішується завдяки набуттю Україною статусу асоційованого члена ЄС, оскільки своє законодавство щодо впровадження МСФЗ вона тепер має будувати на основі Регламенту № 1606/2002 Європейського парламенту та Ради ЄС про застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі – Регламент 1606/2002) [390]. Паралельно з проблемою гармонізації своєї системи бухгалтерського обліку і звітності з нормами МСФЗ Україна стикнулася з новою проблемою розроблення, прийняття та впровадження нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку з метою імплементації положень Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС від 26 червня 2013 р. № 2013/34/ЄС (далі – Директива 2013/34/ЄС) «Щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів певних типів підприємств» [541], про що мова піде нижче.

Завершуючи питання міжнародної гармонізації, відзначимо, що цей процес охоплює також узгодження між собою всіх напрямів діяльності, пов'язаних із

економічними параметрами: Міжнародних стандартів оцінки, Міжнародних стандартів аудиту, Міжнародних стандартів освіти та ін.

Гармонізація на *регіональному* рівні передбачає ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності за принципами і методами, визначеними для країн, що належать до певної континентальної групи. Ці країни «близькі територіально та історично, часто не мають мовних бар'єрів, традиційно та економічно взаємопов'язані» [463, с. 20]. Проблема гармонізації на регіональному рівні займаються Африканська рада з бухгалтерського обліку, Конфедерація бухгалтерів Азіатського та Тихоокеанського регіону. Найбільш розвинутою регіональною групою, утвореною у 1957 р., є Європейський Союз (ЄС). Робота у напрямі гармонізації бухгалтерського обліку в ЄС ведеться з 1961 р. із створенням Дослідницької групи з проблем бухгалтерського обліку, мета якої полягала у формуванні концепції розвитку бухгалтерського обліку та впровадження її в національні законодавства країн-членів ЄС за допомогою директив. Вони являють собою зведення правил співтовариства, які країни-учасниці повинні інтегрувати у системи своїх національних законів. Таким чином, будь-яка діяльність, зокрема і в галузі бухгалтерського обліку, повинна виконуватися у контексті рішень та вимог ЄС.

Протягом більше ніж тридцять років завдання щодо подолання розбіжностей між національними економіками європейських країн у сфері практики бухгалтерського обліку виконували Четверта Директива «Форма та зміст річного фінансового звіту компаній» (1978 р.) та Сьома Директива «Вимоги до підготовки консолідованої фінансової звітності та методи підготовки» (1983 р.), які у певному сенсі були «політичним компромісом». Мюллер Г., Гернон Х. та Міїк Г. вказували на проблематичність реалізації цих директив у повному обсязі через суттєві відмінності у соціально-економічних традиціях країн-учасниць. Разом з тим, вчені вважали: «зусилля ЄС заслуговують пильної уваги насамперед тому, що це перша спроба підвести законодавчі основи під уніфіковані стандарти, що розробляються» [265, с. 47].

У директиви кілька разів вносилися поправки, але вони не були предметом фундаментального перегляду з моменту їх випуску. За словами чеської дослідниці Марцели Жарової (Marcela Žárová), поправки, що стосувалися нових вимог до розкриття у річній звітності, правил оцінювання елементів звітності, включаючи докладні положення щодо обліку за справедливою вартістю, врешті-решт зробили директиви складними для читання. Більше того, багатоваріантність позначилася на порівнянності національних фінансових звітів держав-членів ЄС [598].

З урахуванням сталих тенденцій міжнародної інтеграції можна було очікувати оновлення порівняно давніх директив Ради ЄС на засадах МСФЗ або їх скасування, оскільки Європейська комісія неодноразово заявляла про те, що розглядає МСФЗ як належну основу для гармонізації фінансової звітності всередині ЄС, що дозволить із часом відмовитися від застосування європейських директив з обліку та звітності. Проте на зміну вищезазначеним директивам Європейський парламент 26 червня 2013 року ухвалив нову Директиву 2013/34/ЄС, з положеннями якої країни-учасниці ЄС зобов'язані синхронізувати своє національне законодавство. Питання про модернізацію існуючої законодавчої бази формування фінансової звітності, яка базуватиметься на нормах Директиви 2013/34/ЄС, доведеться вирішувати й Україні як один із заходів імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [474] (далі – Угода про асоціацію), яку ратифіковано Верховною Радою України 16 вересня 2014 року [117].

Необхідно відзначити, що приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis communautaire* (*acquis*) було умовою виконання Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [117]. Проте заходи, що здійснювалися у напрямі адаптації законодавства України у сфері бухгалтерського обліку до *acquis communautaire*, обмежувалися, як зауважив проф. С. Ф. Голов, лише «запровадженням МСФЗ, ігноруючи Директиви ЄС» [66, с. 4], а питання узгодження фінансової звітності вітчизняних підприємств із вимогами ЄС «не були об'єктом серйозного дослідження» [72, с. 143].

Розгляду вимог Директиви 2013/34/ЄС та окремим аспектам впровадження її норм у бухгалтерське законодавство України присвячені публікації С.Ф. Голова [65, 66], С. Зубілевич [135], В.М. Метелиці [241], В. Пархоменка [355]. Аналіз положень Директиви 2013/34/ЄС, а також вивчення і систематизація досліджень науковців дозволили сформулювати висновки відносно сильних та слабких сторін Директиви 2013/34/ЄС та практичних аспектів її імплементації у національну нормативну базу з бухгалтерського обліку.

Основною метою Директиви 2013/34/ЄС декларується впровадження системи регулювання, яка забезпечить:

- скорочення кількості адміністративних процедур, особливо для малих і середніх підприємств (далі – МСП). За підрахунками експертів ЄС економія від застосування Директиви 2013/34/ЄС складе близько 3,5 млрд. євро на рік для 5,4 млн. мікропідприємств; 1,5 млрд. євро для 1,1 млн. малих підприємств та 0,02 млрд. євро для 0,25 млн. середніх підприємств [430];
- досягнення відповідного балансу між інтересами користувачів фінансової звітності та намаганням підприємств уникнути надмірного тягара внаслідок вимог до звітності;
- узгодження фінансової звітності у країнах ЄС, у тому числі однаковість вимог до МСП на території всього Євросоюзу, підвищення якості та порівнянності фінансової інформації.

Проте експерти вказують на певні невідповідності Директиви 2013/34/ЄС очікуванням ринку [135, с. 3].

По-перше, результати дослідження робочої групи з бухгалтерського обліку та консолідованої звітності за МСФЗ у Європі (EUROPEAN RECORDS OF IFRS CONSOLIDATED ACCOUNTS, ERICA WG) свідчать: Директива 2013/34/ЄС не забезпечує міжнародної порівнянності, оскільки вона передбачає два формати звіту про прибутки і збитки (за функціями і за економічною сутністю) та два формати бухгалтерського балансу (горизонтальний і вертикальний). Зниження адміністративного тягара і спрощення для підприємств МСБ, задекларовані у

Директиві, залежатимуть значною мірою від того, як ця Директива транспонуватиметься у національному законодавстві держав-членів ЄС [545].

Фахівці Європейської федерації бухгалтерів та аудиторів малих і середніх підприємств (European Federation of Accountants and Auditors for SMEs, EFAA) наголошують на значній кількості варіантів ведення бухгалтерського обліку, якими можуть скористатися країни-члени під час транспонування вимог Директиви 2013/34/ЄС до національного законодавства, що також не полегшує порівнянність звітності [543].

По-друге, суттєвою проблемою впровадження Директиви 2013/34/ЄС у національне законодавство країн-членів є гармонізація її норм із положеннями МСФЗ з огляду на міжнародну гармонізацію обліку та тривале реформування систем бухгалтерського обліку і фінансової звітності країн-членів, особливо, «новачків», у напрямі узгодження з МСФЗ. Прийняття ж нової Директиви, робить висновок проф. В. Пархоменко, призвело до додаткових «значних розбіжностей з МСФЗ» [355, с. 3].

Необхідно відзначити, що сфера застосування Директиви 2013/34/ЄС обмежується діяльністю товариств з обмеженою відповідальністю, включаючи акціонерні товариства відкритого і закритого типу, на які не поширюється дія Регламенту № 1606/2002. З цього випливає, що Директива 2013/34/ЄС з девізом «Спочатку подумай про мале» орієнтована у першу чергу на середній і малий бізнес, визнаючи їх центральну роль в економіці Євросоюзу. Своєю чергою, з метою інтернаціоналізації обліку в липні 2009 р. Рада з МСФЗ запропонувала Міжнародний стандарт фінансової звітності для підприємств малого і середнього бізнесу (далі – МСФЗ для підприємств МСБ). На даний час МСФЗ для підприємств МСБ прийнятий принаймні у 58 країнах світу (в тому числі у 8 країнах Європи), що особливо важливо для компаній, які працюють на міжнародному ринку. Втім, Європейська комісія вважає, що застосування МСФЗ для підприємств МСБ є трудомістким процесом порівняно з Директивою 2013/34/ЄС [400]. Тим не менше, представники Європейської Комісії акцентують, що, незважаючи на відсутність у Директиві 2013/34/ЄС посилання на МСФЗ для

МСП, у країнах-членах ЄС немає заборони на його використання [400]. На думку ЕФАА, нова Директива усуває більшість перешкод, встановлених раніше законодавством ЄС для прийняття МСФЗ для підприємств МСБ [498]. Як приклад наводиться Великобританія та Ірландія, що адаптували МСФЗ для підприємств МСБ у відповідності з Директивою, внівши певні зміни у своє національне законодавство.

Водночас слід підкреслити гнучкість МСФЗ. Наприклад, МСФЗ для підприємств МСБ не містить кількісних критеріїв віднесення підприємств до малих і середніх. Основне ж нововведення Директиви 2013/34/ЄС – диференціація вимог до фінансової звітності залежно від категорій компаній з урахуванням їх розміру, що, по суті, необхідно визнати її перевагою.

Крім того, Директива 2013/34/ЄС, хоча встановлює лише мінімальні еквівалентні законодавчі вимоги до обсягу фінансової інформації, яку повинні публікувати конкуруючі між собою підприємства, вона визначає формати і певний склад статей фінансової звітності. Незважаючи на те, що відповідно до п. 2 ст. 9 глави 3 Директиви 2013/34/ЄС для держав-членів допускається більш детальний поділ статей, додання проміжних результатів та нових статей за умови дотримання встановленого формату, такий підхід засвідчує уніфікацію фінансової звітності на європейському просторі. Це суперечить МСФЗ, які передбачають гнучкий формат подання фінансових звітів (як відомо, МСФЗ не містять єдиних форм фінансової звітності), що запобігає накопиченню недоречної інформації.

З жорсткою критикою уніфікованої системи звітності, яка використовується в Україні, виступає проф. С.Ф. Голов, вважаючи: «будь-яка уніфікована форма звітності не дає змоги врахувати галузеві та інші особливості підприємства, а також реалізувати принцип суттєвості, що потребує вибору адекватних підходів до структури та змісту фінансових звітів» [68, с. 11]. На його думку, уніфікація фінансової звітності «по суті означає превалювання форми над сутністю» [71, с. 3], «призводить до подання у подібний спосіб речей, які не є подібними, що не поліпшує зіставність» [66, с. 16], а самі уніфіковані фінансові звіти орієнтовані винятково на потреби органів державної статистики, а не тих користувачів, які не

можуть вимагати звітність від суб'єкта господарювання [66, с. 16; 67, с. 6; 68, с. 11]. Разом з тим, вчений, рекомендує впровадити положення Директиви 2013/34/ЄС у законодавче поле України без їх критичного аналізу [66, с. 16], визнає їх уніфікований характер.

По-третє, зниження адміністративного навантаження в Директиві 2013/34/ЄС розуміється як можливість об'єднання окремих статей або можливість їх класифікації в інших статтях. Застосовуючи максимально можливі послаблення, передбачені Директивою 2013/34/ЄС для мікропідприємств, можна припустити, що обсяг звітності мікропідприємства буде включати:

- Баланс, який деталізуватиметься двома статтями в активі (Необоротні активи/Оборотні активи) та двома статтями у пасиві (Власний капітал/Кредиторська заборгованість);
- Звіт про прибутки і збитки, який складатиметься зі статей доходи – витрати – податок на прибуток – прибуток (збиток);
- кілька приміток до фінансової звітності: позики керівництву, гарантії та події після дати балансу, без додаткових розшифрувань, пояснень та опису облікової політики.

Вибір такого занадто спрощеного варіанта може призвести до появи низки загроз, пов'язаних із практикою ведення бухгалтерського обліку:

- втрати аналітичності обліку. Наприклад, відсутність необхідності групувати статті витрат у звітності буде сприяти включенню всіх витрат у загальний котел (особливо, якщо керівництво не приділяє достатню увагу аналізу та плануванню витрат);
- зниження ступеня надійності інформації й недотримання задекларованого у Директиві принципу збалансованості інтересів користувачів, адже спрощені фінансові звіти не забезпечують достатність інформації для прийняття рішень окремим категоріям користувачів: банкам, лізинговим компаніям, іншим позикодавцям, які будуть вимагати від підприємства складання і подання особливої фінансової звітності, що стане додатковим навантаженням для її укладачів. Крім цього, необхідність підготовки додаткових статистичних звітів, що вимагаються

Держкомстатом, але ґрунтуються на іншій класифікації, також не буде сприяти зниженню адміністративного тягаря. У цьому контексті проф. С.Ф. Голов пропонує переглянути порядок формування статистичної звітності [66, с. 10], але не менш важливо, зазначав свого часу академік М.Г. Чумаченко, звернути увагу на вдосконалення методики бухгалтерського обліку з метою наближення його показників до вимог системи національних рахунків (СНР) [506, с. 133];

– втрати професійних знань та навичок і деградації професії загалом через відсутність стандартів бухгалтерського обліку та застосування вкрай спрощених методів обліку.

По-четверте, структура Балансу (як горизонтальний, так і вертикальний формат) за Директивою 2013/34/ЄС порушує методичну основу аналізу фінансового стану, про що свідчить нечітке розмежування в ньому поточних і непоточних активів та зобов'язань, відхід від нетто-оцінок (наприклад, відображення неоплаченого капіталу в окремому розділі активу балансу, вилученого капіталу в складі короткострокових інвестицій).

Директива 2013/34/ЄС породжує різного роду термінологічні складнощі. Наприклад, замість понять «знос» і «амортизація» використовується термін «корекція вартості». Також Директива 2013/34/ЄС не містить роз'яснення щодо обліку та відображення у фінансовій звітності таких об'єктів, як: оренда; пенсійні зобов'язання; визнання доходу в будівництві та від інших довгострокових контрактів; перерахунок суми в іноземній валюті; відстрочений податок на прибуток; зміни в обліковій політиці та виправлення помилок попередніх років; інвестиційна нерухомість; необоротні активи, утримувані для продажу тощо. Це і надалі, підсумовує проф. С.Я. Зубілевич, буде ускладнювати порівнянність фінансових звітів європейських компаній [135, с. 9], оскільки для врегулювання відображення даних об'єктів в обліку і звітності необхідно звертатися до національних або міжнародних стандартів.

Враховуючи наведені недоліки Директиви 2013/34/ЄС та необґрунтованість окремих її вимог, вважаємо, що імплементацію положень Директиви 2013/34/ЄС слід здійснювати через продумане і зважене їх застосування та не вводити

радикальні інновації у структуру і зміст фінансової звітності України. Зокрема, не можна погодитися з проф. В.М. Пархоменком щодо зміни орієнтирів національних стандартів [355, с. 4]. До визначення складу річної звітності також слід поставитися критично, оскільки досягнення ЄС у сфері регулювання бухгалтерського обліку і звітності є предметом тривалих наукових дискусій.

Тим не менше певні заходи щодо приведення національного законодавства у відповідність із положеннями Директиви 2013/34/ЄС необхідно здійснити.

Першочергово, варто уточнити критерії розмежування віднесення підприємств з метою складання річної звітності. Господарським кодексом України (далі – ГКУ) [77] також передбачено поділ суб'єктів господарювання за їх розміром, що за певних умов могло би бути основою для диференціації вимог до фінансової звітності, проте з метою досягнення максимальної порівнянності показників фінансової звітності окремої категорії підприємств на території ЄС варто скористатися критеріями розмежування, викладеними у статті 3 Директиви 2013/34/ЄС. Критерії поділу підприємств згідно з ГКУ та Директивою 2013/34/ЄС наведені у додатку АБ, інформація якого свідчить, що класифікація підприємств відповідно до ГКУ та Директиви 2013/34/ЄС співпадає тільки за одним критерієм – середньою кількістю працівників.

Загалом спостерігається невідповідність кількості критеріїв, які застосовуються для розмежування підприємств (два в Україні порівняно з трьома в ЄС). Підсумок балансу в Україні взагалі не розглядається як критерій, хоча необхідно визнати, що ці дані можуть гарантувати отримання об'єктивних даних про розмір підприємства. Межі обсягу річного доходу в ГКУ є суттєво завищеними. Крім того, відповідно до Директиви аналізується чистий дохід підприємства, до ГКУ – загальний дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). На нашу думку, Україні варто внести зміни у ГКУ, встановивши мінімальні межі. У Законі про бухгалтерський облік слід використовувати поділ підприємств на основі норм ГКУ.

Необхідно зазначити, що Директивою 2013/34/ЄС виділено ще одну категорію підприємств – суб'єкти суспільного інтересу (далі – ССІ), до яких відносять:

підприємства, цінні папери яких допущені до торгів на регульованому ринку будь-якої країни-члена; кредитні установи; страхові компанії; інші підприємства, визнані суб'єктами суспільного інтересу, наприклад через характер своєї діяльності, розмір та кількість працівників. Їх консолідована фінансова звітність ССІ складається відповідно до Регламенту № 1606/2002 за МСФЗ, Директивою 2013/34/ЄС встановлено вимоги до окремої звітності даних підприємств.

Згідно з п. 10 ст. 3 Директиви 2013/34/ЄС у разі перевищення двох із трьох вказаних критеріїв протягом двох фінансових років поспіль підприємство переходить із однієї категорії в іншу. Вочевидь, зміна категорії може призвести до проблеми зміни облікової політики підприємства з відповідними наслідками, які необхідно врахувати при імплементації положень Директиви.

Наступним важливим кроком є визначення, за якими стандартами кожна категорія підприємств має складати свою фінансову звітність.

На даний час для складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності вітчизняні підприємства застосовують два комплекти стандартів: МСФЗ і національні П(С)БО. Крім того, порядок складання фінансової звітності малих підприємств, у т.ч. мікропідприємств, і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності визначається П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва». У підрозділі 3.1 висловлювалася позиція, за якої застосування МСФЗ необхідно поширити тільки для складання *консолідованої* звітності ССІ. Окрема фінансова звітність усіх суб'єктів господарювання та консолідована звітність усіх підприємств (окрім ССІ) має складатися на основі національних П(С)БО. Оскільки поняття «окrema фінансова звітність», як і «суб'єкти суспільного інтересу», в чинному Законі про бухгалтерський облік відсутні, видається, що консолідовану звітність можуть складати тільки ПАТ, банки, страховики та низка підприємств згідно з переліком Кабінету Міністрів України. Проте до ССІ можуть бути включені підприємства, визнані такими, наприклад, через характер своєї діяльності, розмір та кількість працівників.

У табл. 4.1 відображено, які бухгалтерські стандарти слід застосовувати для складання окремої фінансової та консолідованої фінансової звітності різними категоріями підприємств.

Таблиця 4.1

**Застосування бухгалтерських стандартів для складання фінансової звітності
та консолідованої фінансової звітності**

Документ	Мікро- підприємства	Малі	Середні	Великі	ПАТ, банки, страховики	СІІ
Фінансова звітність (відповідно до чинного законодавства)						
Облікові стандарти	ПСБО 25	ПСБО 25	П(С)БО (повний комплект)	П(С)БО (повний комплект)	МСФЗ	Об'єкт не визначено
Консолідована фінансова звітність (відповідно до чинного законодавства)						
Облікові стандарти	Законодавчо не врегульовано				МСФЗ	Об'єкт не визначено
Окрема фінансова звітність (пропозиція автора)						
Облікові стандарти	ПСБО 25	ПСБО 25	П(С)БО (повний комплект)	П(С)БО (повний комплект)	Входять до категорії СІІ	П(С)БО (повний комплект)
Консолідована фінансова звітність (пропозиція автора)						
Облікові стандарти	Звільнення від консолідації		П(С)БО (повний комплект)	П(С)БО (повний комплект)	Входять до категорії СІІ	МСФЗ (прийняті в ЄС чи адаптовані Мінфіном України)

Дискусійним питанням імплементації положень Директиви 2013/34/ЄС є встановлення складу фінансової звітності підприємства та вимог до неї. Директивою 2013/34/ЄС для всіх категорій підприємств, включаючи СІІ, передбачено три форми фінансової звітності у складі балансу, звіту про прибутки і збитки та приміток до звітності порівняно з п'ятьма формами, встановленими Законом про бухгалтерський облік для всіх підприємств, крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва (табл. 4.2).

Такі розбіжності у вимогах до комплектації звітності дали підставу проф. В.М. Пархоменку внести пропозиції щодо вилучення із вітчизняної нормативно-правової бази з бухгалтерського обліку відсутніх у Директиві форм фінансової звітності та/або окремих показників, зокрема, сегментної звітності, Звіту про рух грошових кошти, звіту про власний капітал [355, с. 4]. Хоча автор вважає такі кроки позитивно очікуваними у професійному середовищі, з таким твердженням не можна погодитись з кількох причин.

Таблиця 4.2

Порівняння вимог до річної звітності підприємств відповідно до Директиви 2013/34/ЄС та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Категорії підприємств	Вимоги до складання і публікації	Склад звітності						Аудит	Консолідація фінансових звітів	Право змін у звітності
		Баланс	Звіт про прибутки і збитки (ЗПЗ) ¹	Звіт про рух грошових коштів	Звіт про власний капітал	Примітки до фінансових звітів	Звіт про управління			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Відповідно до Директиви 2013/34/ЄС</i>										
Мікро-підприємства	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Обов'язково	Обов'язково ²	Звільнено	Звільнено	Скорочені баланс і ЗПЗ
	Публікація		Звільняються від публікації державами-членами							
Малі	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Обов'язково	Обов'язково ²	Звільнено	Звільнено	Скорочені баланс, ЗПЗ та примітки
	Публікація		Звільняються від публікації державами-членами							
Середні	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Обов'язково ³	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково ⁴	Скорочений баланс і ЗПЗ
Великі	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Обов'язково ³	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Вимога додаткової інформації
Суб'єкти суспільного інтересу	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Вимога додаткової інформації
<i>Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»</i>										
Ті, які зобов'язані (або добровільно вирішили) скласти звітність за МСФЗ, ПрАТ	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено

Продовження табл. 4.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Суб'єкти малого під- приємництва	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Формат 1-м та 2-м або 1- мс та 2-мс
	Складання	Не вимагається								
Представ- ництва іноземних суб'єктів господарської діяльності	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено
	Складання	Не передбачено								
Інші	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Не передбачено	Звільнено	Не передбачено	Не передбачено
	Публікація	Не передбачено								
Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (пропозиція автора)										
Мікро- підприємства	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Звільнено	Звільнено	Обов'язково	Обов'язково	Звільнено	Звільнено	Скорочені баланс, ЗПЗ, примітки та звіт про управління
	Публікація	Обов'язково	Звільнено від публікації							
Малі	Складання	Обов'язково	Обов'язково	Звільнено	Звільнено	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Звільнено	Скорочені баланс, ЗПЗ та примітки
	Публікація	Обов'язково	Обов'язково	Звільнено від публікації				Обов'язково	Звільнено	
Середні	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Звільнено	Скорочені примітки
Великі	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Вимога додаткової інформації
Суб'єкти суспільного інтересу	Складання і публікація	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Вимога додаткової інформації

¹В Україні – Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).²Держави-члени можуть звільнити мікро- та малі підприємства від підготовки звіту про управління.³Середні, великі підприємства та суб'єкти суспільного інтересу повинні у примітках розкривати додаткову інформацію, зазначену в статтях 17 і 18 Директиви.⁴Держави-члени можуть надавати звільнення від підготовки консолідованої фінансової звітності.

По-перше, результати дослідження, наведені у підрозділі 3.4, рис. 3.19, свідчать про високий ступінь корисності ЗРГК, який є потужним інформаційним ресурсом у сучасній економіці. Слід підкреслити цінність та актуальність інформації ЗРГК для проведення фінансового аналізу, зокрема для оцінки ефективності діяльності суб'єкта господарювання, його ліквідності та платоспроможності, а також прогнозування банкрутства. Прихильники звіту наголошують на здатності ЗРГК уникнути недоліків, пов'язаних із системою розподілу, яка становить ядро традиційної системи обліку, базованої на методі нарахування, та запобігти методам креативного обліку, які можуть ввести в оману користувачів фінансової звітності [587]. Більше того, з метою підвищення оперативності звітної інформації про грошові потоки підприємства та поліпшення управління ними необхідно ввести ЗРГК до складу проміжної фінансової звітності, що відповідатиме, своєю чергою, вимогам МСФЗ.

По-друге, відповідно до п. 1 ст. 4 Директиви 2013/34ЄС країни-члени можуть вимагати від підприємств, які не є суб'єктами малого підприємництва, включати інші звіти у річну фінансову звітність додатково до тих, що визначені Директивою [541].

Аналізуючи вимоги Директиви 2013/4/ЄС до складу фінансової звітності, необхідно наголосити на обов'язковості (не враховуючи деякі послаблення) таких елементів, як примітки та звіт про управління для всіх категорій підприємств, які не передбачені чинним законодавством України. Впровадження цих складових звітності не означатиме для бухгалтерів зменшення витрат на її формування, проте сприятиме більшій прозорості діяльності підприємств. Аналогічно ми схвалюємо вимогу обов'язкового аудиту та оприлюднення звітності всіх категорій підприємств, окрім мікро- та малих.

На сьогодні проведення аудиту з метою підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності є обов'язком для відкритих акціонерних товариств, підприємств - емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає

офіційному оприлюдненню [123]. Необхідно зауважити, що обов'язковість аудиторської перевірки річної фінансової звітності інших (крім акціонерних) товариств передбачена Законом України «Про господарські товариства» [131, ст. 18]. Закон дозволяє товариствам із річним господарським оборотом менш як двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів (4 250 грн) проводити аудит один раз на три роки. Отже, спостерігається колізія у законодавстві, яку негайно потрібно вирішити.

За результатами дослідження, проведеного С. В. Бардашем, на початок 2012 року обов'язковому незалежному аудиту підлягало тільки 8,3% суб'єктів господарювання – юридичних осіб, а перевірці Державною фінансовою інспекцією України – лише 1,1% державних підприємств [12, с. 32]. Наведені дані дозволяють стверджувати, робить висновок вчений, про відсутність підстав для визнання, що фінансова звітність суб'єктів господарювання є достовірною. Таким чином, закріплення у Законі України «Про аудиторську діяльність» проведення обов'язкового аудиту всіх юридичних осіб (крім мікропідприємств) дасть можливість оцінити фактичний стан фінансово-господарської діяльності, якість ведення бухгалтерського обліку та потенційні фінансові ризики, виявити випадки шахрайства, некомпетентності, попередити і виправити допущені та можливі помилки і навмисне перекручення показників звітності та інше. Крім того, прийняття такого рішення дозволить вітчизняному аудиту фінансової звітності одержати статус елемента національної системи контролю та відповідні гарантії під час розробки управлінських рішень на мікро-, мезо- та макрорівнях національної економіки [12, с. 33].

Необхідно підкреслити, що в ЄС публічність розглядається як основний інструмент запобігання можливим правопорушенням у сфері фінансової звітності та покарання за здійснені правопорушення. Підприємства країн-учасниць ЄС повинні розкривати громадськості будь-які вжиті заходи і накладені санкції за порушення нормативно-правових актів тощо. Таке розкриття не повинно проводитися лише в тому випадку, якщо це створить серйозну загрозу для фінансових ринків або завдасть непропорційний збиток залученим до справи сторонам. У світлі цього Директивою 2013/34/ЄС вимагається від підприємства

складати звіт про управління, який є важливим елементом фінансового звітування. У ньому повинен наводитися об'єктивний огляд розвитку діяльності підприємства та результатів його діяльності, зіставний із розміром та складністю бізнесу і описом основних ризиків та невизначеностей. Ця інформація не повинна обмежуватися фінансовими аспектами виробничо-господарської діяльності підприємства, а має включати аналіз екологічних та соціальних аспектів, необхідних для розуміння розвитку, результативності та стану підприємства. Звіт про управління передбачений для середніх та великих підприємств і суб'єктів суспільного інтересу, хоча країни-члени можуть звільнити середні підприємства від надання у звіті нефінансової інформації. Малі підприємства можуть бути звільнені від звіту про управління за умови надання у примітках інформації про придбання власних акцій.

Суб'єкти суспільного інтересу до звіту про управління у вигляді окремої частини повинні включати звіт про корпоративне управління, що міститиме щонайменше таку інформацію:

- посилання на кодекс корпоративного управління, яким керується компанія, відхилення від його вимог та їх пояснення;
- опис основних особливостей контролю й управління ризиками у зв'язку з процесом підготовки фінансової звітності;
- обсяг і методи поглинання;
- функціонування зборів акціонерів та їх основні повноваження, опис прав акціонерів та способів їх здійснення;
- склад та повноваження адміністративного, управлінського та спостережного органів та їх комітетів [541].

В Україні підприємства не зобов'язані складати звіти про управління. Проте такі звіти є частиною річного звітування підприємств, які за Директивою 2013/34/ЄС відносяться до суб'єктів суспільного інтересу. Так, певні вимоги до такого звіту викладені НБУ [243], НКЦПФР [393] та Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг [392]. Проте

вважаємо, що вимоги щодо складання та надання звіту про управління слід поширити на всі категорії підприємств (табл. 4.2).

У процесі імплементації Директиви 2013/34/ЄС необхідно зважено підійти до впровадження положень, що стосуються оприлюднення річної фінансової звітності та звіту управління.

Директивою 2013/34/ЄС встановлені вимоги щодо обов'язкового оприлюднення фінансової звітності, однак масштаб оприлюднення залежить від категорії компанії (табл. 4.2). Найпростіші умови оприлюднення передбачені для мікропідприємств, яким достатньо надати баланс визначеному національним законодавством органу та у комерційний реєстр. Деякі звільнення також можуть отримати малі й середні підприємства. В Україні зобов'язання оприлюднювати фінансову звітність згідно із ст. 14 Закону про бухгалтерський облік в основному стосується підприємств, які за Директивою 2013/34/ЄС підпадають під поняття ССІ. Обов'язок публікації на власній веб-сторінці принаймні балансу дозволить забезпечити відповідальність підприємства та прозорість його діяльності.

Водночас встановлений Директивою 12-місячний термін оприлюднення фінансової звітності значно знижує релевантність наданої інформації. Експрес-опитування, проведене ЕФАА, показало, що нині цей термін у країнах Європи варіюється від 3 до 13 місяців, і найбільш поширений – 7 [543]. Тому при адаптації положень Директиви до законодавства України слід врахувати цю прогалину і скористатися можливістю встановити такий термін (наприклад, 7 місяців, що відповідає практиці більшості країн Європи) оприлюднення звітності, щоб інформація користувачам надходила своєчасно.

Директивою 2013/34/ЄС не передбачено складання проміжної фінансової звітності. На відміну від цього, Законом про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1 регламентовано щоквартальне складання проміжної звітності у складі балансу та звіту про фінансові результати. Це, своєю чергою, суперечить вимогам МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність», відповідно до якого проміжний фінансовий звіт має включати як мінімум: 1) стислий Звіт про фінансовий стан; 2) стислий Звіт про прибутки та збитки і сукупні доходи; 3) стислий Звіт про зміни у власному

капіталі; 4) стислий Звіт про рух грошових коштів; 5) деякі пояснювальні примітки. При цьому МСБО 34 не заборонено підприємствам публікувати повний комплект фінансової звітності або включати до проміжної фінансової звітності більше інформації, аніж мінімальний набір статей, вказаний у цьому стандарті.

Необхідно підкреслити, що проміжна фінансова звітність призначена для подання оновленої інформації порівняно з останнім повним комплектом річної фінансової звітності. Відповідно, вона концентрується на новій діяльності, нових подіях та обставинах і не дублює інформацію, наведену в річній фінансовій звітності. Враховуючи доречність проміжної інформації, вважаємо, що проміжна звітність має місце у системі фінансової звітності, і не слід відмовлятися від неї на догоду Директиві. Крім того, необхідно внести відповідні зміни до Закону про бухгалтерський облік, Порядку подання фінансової звітності та НП(С)БО 1 з метою гармонізації їхніх норм з положеннями МСБО 34. Однак можливі певні звільнення для мікро- та малих підприємств.

На основі аналізу встановлених Директивою 2013/34/ЄС форм фінансової звітності запропоновано форми Балансу та Звіту про фінансові результати для всіх категорій підприємств, у яких враховано норми Директиви, але які водночас за форматом, номенклатурою та термінологією статей не суперечать МСФЗ та напрацюванням у процесі тривалого реформування національної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності (додаток АЖ). Окремі дискусійні аспекти формування фінансової звітності та пропозиції щодо покращення корисності її інформації будуть розглянуті далі.

4.2. Оптимізація обсягу та структури фінансових звітів

Удосконалення управління підприємством передбачає впорядкування інформації у фінансовій звітності, її складу та порядку формування, приведення її якісних характеристик (доречності, істинного і добросовісного відображення та ін.) у відповідність з вимогами ефективного здійснення функцій і завдань управління господарською діяльністю. Успішна реалізація такого завдання

залежить від правильної розробки повного набору потрібних для здійснення управління звітних показників з одноразовим трактуванням їх характеристики (джерел, повноти, методики отримання тощо).

Проблему пошуку оптимальної кількості відображуваних у балансі статей та ступеню їх деталізації порушували Б.В. Гринів, В.В. Ковальов, В.В. Патров, В.А. Кулик. Вчені стоять на позиції підвищення агрегування показників балансу і звітної інформації загалом, оскільки це дозволить користувачам оперувати більш узагальненою інформацією, сприятиме підвищенню ефективності рішень, прийнятих на її основі [194, с. 106]. При цьому проф. Б.В. Гринів наголошує на необхідності надання права суб'єктам господарювання самостійно визначати деталізацію показників звітності, враховуючи суттєвість інформації [80, с. 21].

Однак в економічній літературі до цього часу немає наукового обґрунтування оптимального масиву звітної інформації у розрізі статей фінансових звітів, що зумовлено слабким вивченням питань інформаційного забезпечення процесів управління.

Промислові підприємства України істотно відрізняються за складом, видами та обсягами діяльності. Серед підприємств, що складають фінансову звітність за загальною формою, існують як відносно невеликі з річним чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 185 млн грн, так і великі, чистий дохід від реалізації продукції яких значно перевищує 8 000 млн. грн. Потреба в деталізації статей фінансових звітів у цих підприємствах не однакова. Про це свідчать результати проведеного дослідження складу балансу (звіту про фінансовий стан) 102-х підприємств всіх регіонів України, за винятком АР Крим, станом на 31 грудня 2014 року (табл. 4.3).

Дані табл. 4.3 підтверджують: ступінь аналітичності балансу підприємств, а отже, потреба в деталізації статей балансу залежить від обсягу їх господарської діяльності, який найповніше характеризується таким показником, як дохід (чистий дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Із зростанням доходу від реалізації збільшується й кількість статей балансу, що використовується підприємствами, тобто підвищується його аналітичність.

Таблиця 4.3

Залежність деталізації статей Балансу від обсягу діяльності підприємств

Групи підприємств за обсягом чистого доходу за 2014 рік, млн. грн	Кількість підприємств	Чистий дохід від реалізації на одне підприємство, тис. грн.	Кількість та частка статей, що приходить на одне підприємство						
			основні статті		субстатті		загальна кількість		
			кількість, од.	частка у встановленій кількості, %	кількість, од.	частка у встановленій кількості, %	одиниць	частка у першій групі, %	частка у встановленій кількості, %
До 185	54	48 863	22,4	47,7	4,8	20,9	27,2	100	36,8
185–925	22	523 860	27,6	58,7	7,2	31,3	34,8	127,9	47,0
925–3700	14	1 832 020	31,0	66,0	5,4	23,5	36,3	133,5	49,1
3700–8000	7	4 667 750	29,9	63,6	7,0	30,4	36,8	135,3	49,7
Більше 8000	5	17 385 330	34,2	72,8	9,4	40,9	43,6	160,3	58,9
Разом	102	1 562 868	25,8	54,9	5,8	25,2	31,5	–	42,6

Джерело: складено на основі додатка Ц

Примітка 1. У роботі узагальнюються показники публічних акціонерних товариств України різних галузей промисловості, річна фінансова звітність яких складена згідно з наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [269] та опублікована на офіційному сайті Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (SMIDA).

Примітка 2. Інтервальний варіаційний ряд побудовано за допомогою формули Стерджесса (Sturges): $k \approx 1 + 3,32 \lg z$ з наступним укрупненням груп.

Так, якщо в групі підприємств с річним чистим доходом до 185 млн грн застосовувалось у середньому на одне підприємство 27,5 статей, то підприємства з річним чистим доходом вище 8 000 млн грн використовували у середньому 43,6 статей, що на 16 статей, або на 60% більше, ніж на підприємствах першої групи.

Незважаючи на те, що згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» підприємствам дозволено самостійно визначати деталізацію показників фінансових звітів, враховуючи їх суттєвість, номенклатура статей фінансових звітів, рекомендована Мінфіном України, далека від досконалості, оскільки прийнята без урахування реальних потреб основних користувачів фінансової звітності. У жодному з досліджених підприємств встановлена Мінфіном України номенклатура статей балансу (74 статті) станом на 31.12.2014 р. не використовувалася повністю. Як видно з табл. 4.3, на підприємствах з річним чистим доходом до 185 млн грн. застосовувалось трохи більше чверті (27,2%) можливої кількості статей, у тому числі основних статей менше половини (47,7%); у найбільших підприємствах з річним чистим доходом вище

8 000 млн грн використовувалось менше половини (43,6%) встановленої кількості статей, при цьому ступінь використання основних статей складала 72,8%.

Отже, навіть на найбільших підприємствах України майже четверта частина статей рекомендованого Мінфіном України балансу не застосовувалася, що підтверджує необґрунтованість прийнятого формату. Будова чинної форми балансу орієнтована на забезпечення фіскальної функції держави (адже фінансова звітність сьогодні подається і до податкових органів), про це свідчить вимога наведення у ньому дебіторської і кредиторської заборгованості за розрахунками з податку на прибуток. Такий підхід до побудови балансу є однією з основних причин розриву між показниками балансу і реальними потребами користувачів, включаючи внутрішніх (фінансовий менеджмент), у його інформації.

Однак, ураховуючи існуючі розбіжності в обсязі та умовах діяльності підприємств України, встановлена у централізованому порядку номенклатура статей балансу, навіть найдосконаліша, не зможе в однаковому ступені відповідати потребам усіх підприємств. Повністю відмовитися від регламентування номенклатури статей балансу також недоречно, оскільки існує необхідність у забезпеченні однакового підходу до його побудови з метою, наприклад, дотримання такої якісної характеристики фінансової звітності, як порівнянність. Як за таких умов забезпечити максимальну відповідність директивної номенклатури статей балансу потребам усіх підприємств?

Визначати диференційовані формати фінансових звітів, зокрема балансів для підприємств залежно від обсягів їх діяльності, неприпустимо, оскільки за цією ознакою в Україні вже використовується три комплекти фінансових звітів: фінансові звіти підприємств усіх форм власності (крім банків і бюджетних підприємств), фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва і спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва.

На нашу думку, найдоцільніше розробити номенклатуру статей фінансових звітів для використання всіма підприємствами, яка б найповніше відповідала вимогам інформаційних потреб найбільших підприємств. Проте має бути визначено лише обов'язковий мінімум статей, аби встановлена номенклатура оптимально відповідала умовам діяльності кожного українського підприємства. У

межах цієї номенклатури підприємства самостійно мають право визначати деталізацію показників за статтями фінансових звітів для забезпечення потреб фінансової менеджменту та інших цілей управління.

Фактично в Україні вже діє подібний принцип будови фінансових звітів, однак результати дослідження, узагальнені в табл. 4.3, свідчать: кількість основних статей у затвердженому Мінфіном балансі (звіті про фінансовий стан) необхідно зменшити, а кількість субстатей (статей другого порядку) – збільшити. В умовах, коли фінансові звіти перестали бути суто директивними формами, слід заохочувати підприємства активніше застосовувати професійне судження щодо визначення суттєвості інформації і включення додаткових статей у межах встановленої номенклатури. Різноманіття кількості субстатей відображатиме галузеву специфіку та умови роботи окремих підприємств України. Разом з тим існування обов'язкового (мінімального) переліку статей дозволить дотримуватися однакового порядку складання фінансових звітів і не перешкоджатиме порівняльності.

Важливо підкреслити безумовний вплив побудови Балансу на розрахунок низки важливих аналітичних показників, які використовують для оцінки задовільності структури Балансу, фінансової стійкості та стану фінансової рівноваги між активами і пасивами суб'єкта господарювання. Серед основних слід виділити власний оборотний капітал (далі – ВОК), неправильне або недостатньо точне визначення якого може призвести до викривлення інших фінансових коефіцієнтів (наприклад, коефіцієнта самофінансування оборотних активів, загального коефіцієнта покриття, коефіцієнта маневреності власного капіталу, коефіцієнта ліквідності ВОК) і, як наслідок, до неадекватних оцінок фінансового стану підприємств. Коректному визначенню ВОК сприяє дотримання при складанні балансу «прийнятого у фінансовому менеджменті «золотого правила ліквідності», згідно з яким активи підприємства мають фінансуватись пасивами тієї ж терміновості» [80, с. 20].

Слід відзначити, що чинний Баланс, рекомендований НП(С)БО 1, у цілому побудований із дотриманням «золотого правила ліквідності». Але відображення

необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття і зобов'язань, пов'язаних із такими активами, в окремих розділах активу (розділ III) та пасиву (розділ IV) відповідно порушує логічну структуру активу і пасиву балансу, згідно з якою активи відображаються у порядку зростання їх ліквідності, а зобов'язання на основі прискорення терміну погашення, а також єдність методичної основи аналізу фінансового стану підприємства. Такий спосіб розкриття інформації про них у балансі зумовлений вимогою МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» наводити активи і зобов'язання, класифіковані як утримувані для продажу, окремо від інших активів і зобов'язань. Однак нам близька позиція В.А. Кулик, яка пропонує необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття, облік яких ведеться на однойменному субрахунку 286, відображати у складі оборотних активів [194, с. 105]. Проте коректніше наводити ці об'єкти окремою статтею після статті «Запаси». Щодо зобов'язань, пов'язаних із такими активами, то вони можуть мати як короткостроковий, так і довгостроковий характер, а отже, повинні бути наведені у відповідному розділі пасиву окремим рядком.

Врахувавши зазначені пропозиції, можна очікувати переходу до класичної п'ятироздільної структури балансу з чітким поділом активів і зобов'язань на довгострокові і поточні та вирішення проблеми розрахунку ВОК.

У зв'язку з очікуваним реформуванням вітчизняної фінансової звітності відповідно до вимог Директиви 2013/34/ЄС необхідно зробити застереження, що дев'ятироздільна будова рекомендованого Директивою 2013/34/ЄС Балансу (горизонтальний формат) без чіткого розмежування в ньому активів і зобов'язань на довгострокові та поточні порушує економічний взаємозв'язок між Активом і Пасивом, а також не відповідає потребам фінансового менеджменту, тому може призвести до викривлення оцінки фінансового стану підприємства (рис. 4.2).

Запропонована нами п'ятироздільна будова Балансу придатніша для потреб аналізу та фінансового менеджменту. За такої схеми значно спрощуються економічні взаємозв'язки між активом і пасивом балансу та підвищується його інформаційна місткість як дескриптивної моделі фінансового стану підприємства (рис. 4.3).

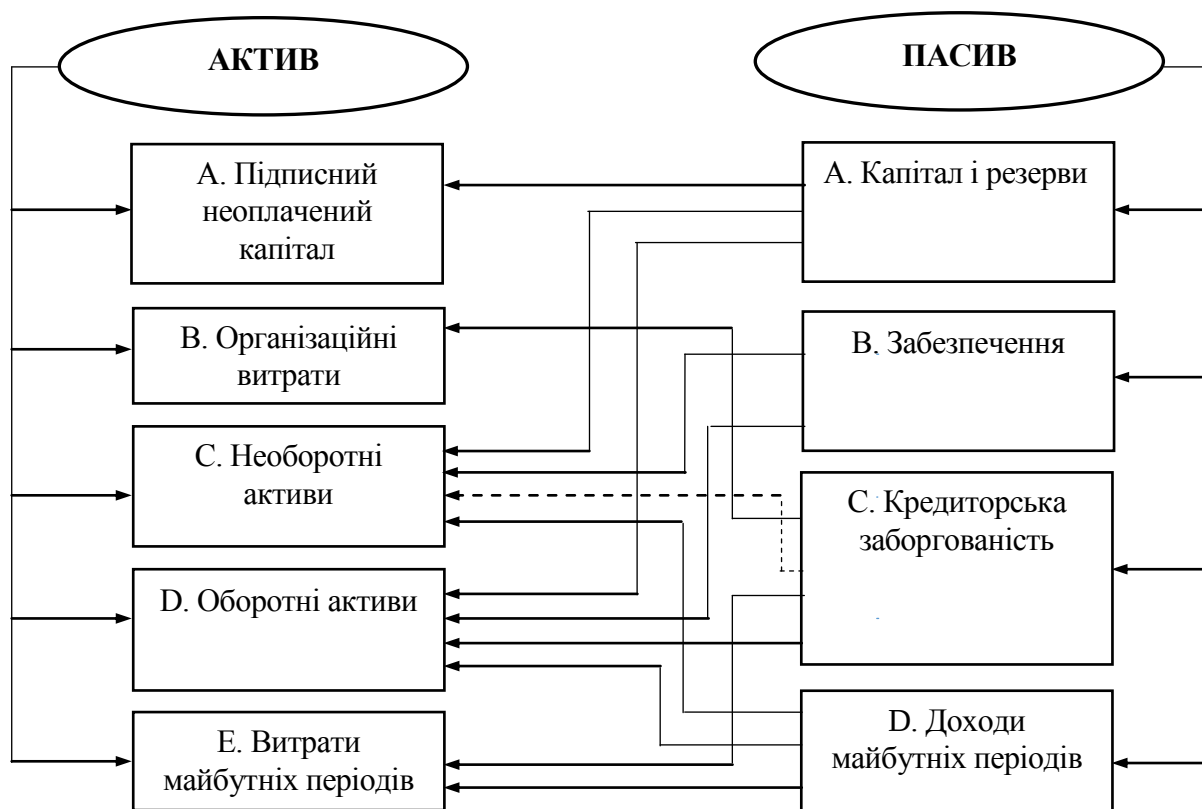

Рис. 4.2. Схема економічних зв'язків Активу і Пасиву Балансу за дев'ятироздільною схемою відповідно до Директиви 2013/34/ЄС

Джерело: складено автором на підставі[504]

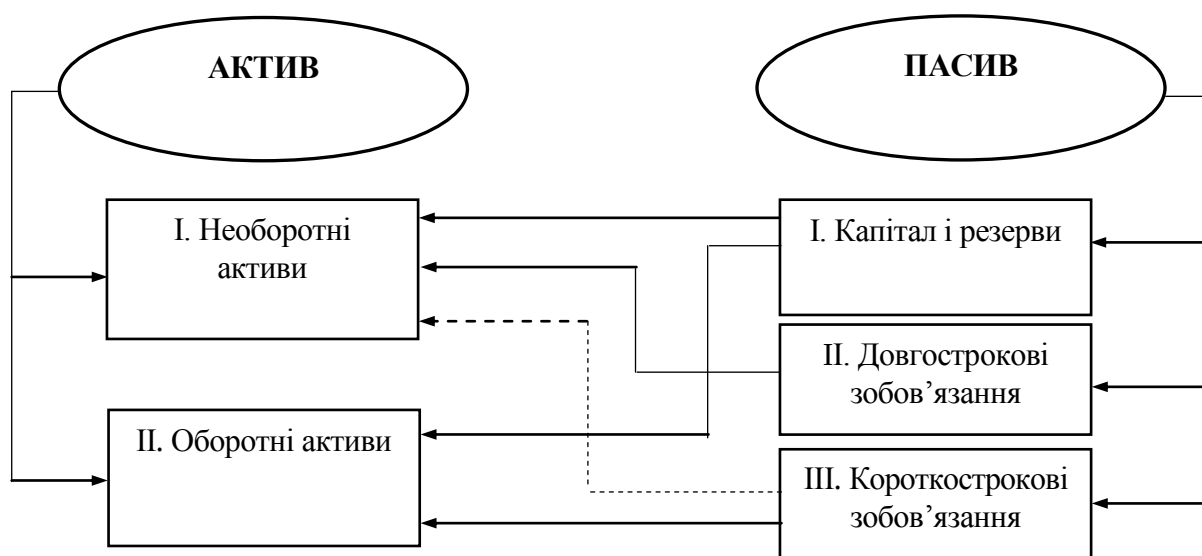

Рис. 4.3. Схема економічних зв'язків Активу і Пасиву Балансу за п'ятироздільною схемою

Джерело: складено на основі [80, с. 13]

На рис. 4.2 і 4.3 суцільними лініями показані взаємозв'язки між Активом і Пасивом Балансу, які відповідають вимогам «золотого правила ліквідності» й характерні для підприємств із нормальним фінансовим станом, а пунктиром – взаємозв'язок між довгостроковими активами і поточними (короткостроковими) зобов'язаннями, властивий балансам підприємств, фінансовий стан яких є кризовим. Такі підприємства мають недостатній обсяг власного капіталу, що змушує їх для покриття довгострокових активів залучати поточні (короткострокові) зобов'язання, призначені для фінансування оборотних активів. У них відсутній власний ВОК, що свідчить про незадовільну структуру їхніх балансів [80, с. 12].

Важливо підкреслити: незважаючи на більше агрегування показників у п'ятироздільному балансі порівняно з дев'ятироздільним, він може мати вищу інформаційну місткість. В межах розмежування основних елементів фінансових звітів, у даному випадку балансі, необхідно також визначити оптимальний склад його статей, який би відповідав вимогам господарської практики підприємств.

Щоб визначити, наскільки номенклатура статей чинних в Україні форм фінансових звітів відповідає потребам користувачів, необхідно проаналізувати ступінь деталізації його статей не тільки з якісного, але і з кількісного боку. Кількісний аналіз розширює та обґрунтовує висновки якісного аналізу. Слід відзначити, що в економічній літературі цій стороні аналізу інформаційної місткості фінансових звітів не приділяється належної уваги. Зазвичай питання вдосконалення структури фінансових звітів та складу їх статей розглядаються тільки у теоретичному аспекті.

Для розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення складу статей фінансових звітів зупинимось детальніше на аналізі результатів проведеного дослідження аналітичності балансу 102 публічних акціонерних товариств України станом на 31 грудня 2014 року.

Результати наведеного вище групування (табл. 4.3) хоча і свідчать про наявність залежності між обсягами господарської діяльності підприємства та ступенем деталізації його балансу, проте не відповідають на питання про форму

та ступінь впливу чистого доходу від реалізації на аналізований показник. Для вирішення цього завдання можна скористатися прийомами кореляційного аналізу, що дозволяють кількісно виразити характер і тісноту зв'язку між досліджуваними явищами.

Розрахунки, наведені у додатку АД, показали: емпіричне кореляційне співвідношення (η) зв'язку між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та часткою фактично використаних (заповнених) статей балансу у рекомендованій додатком 1 до НП(С)БО 1 кількості складає 0,68, що за шкалою Чеддока інтерпретується як помітний зв'язок ($0,5 \leq \eta < 0,7$). Це підтверджує логічний висновок про вплив обсягу господарської діяльності підприємств на детальність балансу та дає підставу враховувати наявність цього зв'язку при вирішенні завдань з оптимізації складу фінансових звітів.

У зв'язку з тим, що сукупність досліджених підприємств є вибіркою із значної кількості можливих спостережень, необхідно перевірити надійність отриманого показника тісноти зв'язку. Для цього визначимо його похибку (m_r), скориставшись формулою:

$$m_r = \frac{1-r^2}{\sqrt{n}}, \quad (4.1)$$

де r – показник тісноти кореляційного зв'язку.

У нашому прикладі $m_r = \frac{1-0,68^2}{\sqrt{102}} = 0,053$.

Оскільки $\frac{r}{m_r} > 3$ ($\frac{r}{m_r} = 12,83$), то за кількості спостережень $n > 50$ можна вважати, що отриманий результат відображає дійсно існуючий зв'язок і є не випадковим.

Аналіз кривої зв'язку між обсягом чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та часткою фактично використаних статей балансу у рекомендованому Мінфіном України переліку (відповідно, x та y) дозволяє зробити висновок про лінійність такого зв'язку, що виражається формулою:

$$y = a + bx \quad (4.2)$$

Прямолінійність регресії підтверджує незначна різниця між емпіричним кореляційним відношенням (η) і коефіцієнтом кореляції (r), розрахунок якого наведено у додатку Ц. Для розглядуваних поєднань кореляційних ознак $\eta^2 - r^2 < 0,3$ ($0,462 - 0,229 = 0,233$).

Після знаходження значень параметрів a і b рівняння регресії набуває вигляд:

$$y = 40,843 + 0,001 \cdot x. \quad (4.3)$$

Пряма, що відповідає отриманому рівнянню, відображена на рис. 4.4.

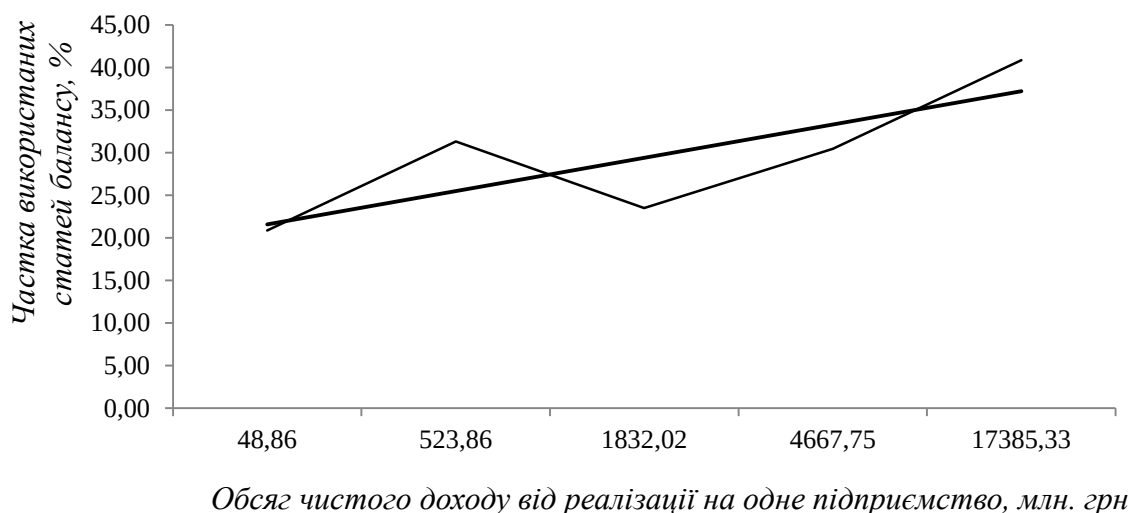

Рис. 4.4. Залежність ступеню використання встановленого переліку статей Балансу від обсягу діяльності підприємств, вираженого чистим доходом від реалізації

На підставі рівняння регресії можна зробити висновок: у досліджені сукупності підприємств збільшення чистого доходу від реалізації, наприклад, на 100 млн. грн в рік при інших рівних умовах призводить до зростання частки використаних статей балансу у встановленому переліку в середньому на 0,1%. Застосовуючи це рівняння зв'язку, можна визначити теоретичне значення обсягу чистого доходу підприємства за умови 100%-го використання усіх статей визначеного переліку. Для цього необхідно знайти значення x при $y = 100\%$. Розрахунок показує, що нижня межа такого річного чистого доходу становить:

$$x_{100} = \frac{100 - 40,843}{0,001} = 59\,157 \text{ млн грн.}$$

Отже, рекомендований Мінфіном України формат балансу і перелік його статей за своєю деталізацією відповідає потребам господарської практики

підприємств з річним чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) близько 60 000 млн. грн. або понад 2 600 млн. дол. (на 01.11.2015 р.). Таких великих промислових підприємств в Україні не існує. Дослідження свідчить, що навіть в найбільших за обсягом чистого доходу підприємствах України (ПАТ «Укрнафта, ПАТ «Запоріжсталь») обсяг чистого доходу не досягає і 30 000 млн. грн (додаток АВ).

У дослідженій сукупності підприємств середній чистий дохід від реалізації дорівнює 24 458 млн грн (за рахунок найбільших підприємств, які складають усього близько 5% сукупності), а кількість використаних статей балансу – 31 од., або 42,6%, у тому числі основних статей фактично використано 26 од., або 55% (табл. 4.3).

Теоретичне значення частки використання статей чинного балансу, розраховане за допомогою рівняння (4.2), дорівнює 67,7%. Це дозволяє стверджувати, що потребам господарювання переважної кількості досліджуваних підприємств відповідає баланс, який загалом містить приблизно 50 статей (основних і додаткових). Отже, рекомнедований Мінфіном баланс суттєво (приблизно на 20%) перевищує реальні потреби підприємств у деталізації інформації про їх фінансовий стан.

Результати детальнішого опрацювання матеріалів проведеного дослідження показують, що невідповідність між визначеним переліком статей і реальними потребами підприємств виникає, насамперед, через велику деталізацію статей іншої дебіторської і кредиторської заборгованості. Незважаючи на те, що чинний баланс порівняно з попереднім варіантом передбачає виділення у складі іншої дебіторської і кредиторської заборгованості основних статей та субстатей, вважаємо, що така їх деталізація є недоцільною. На нашу думку, важливим є тільки розмежування дебіторської і кредиторської заборгованості на торгову та іншу, що також відповідатиме положенням § 54 МСБО 1. Подальша деталізація інформації за цими статтями повинна наводитися у примітках до фінансових звітів у блоці «Розукрупнення агрегованої інформації» (підрозділ 5.1). Водночас з метою розуміння зовнішніми користувачами фінансового стану та у випадку суттєвості інформації підприємства мають право наводити додаткові рядки у розрізі цих статей (субстатті).

Ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження деталізації статей чинного Балансу (Звіту про фінансовий стан) та економічної сутності розглянутих статей, нами запропоновано раціональну, на наш погляд, номенклатуру статей балансу, що наведена у додатку АЕ. Особливістю запропонованого проекту структури Балансу (Звіту про фінансовий стан) є диференційований підхід залежно від особливостей і умов діяльності підприємств України. Враховуючи цю обставину, Баланс складається з переліку статей, що відповідають вимогам господарської практики переважної більшості досліджуваних підприємств і становлять обов'язковий мінімум для відображення їх фінансового стану (33 статті), а також субстатей (статей другого порядку) для деталізації основних. Ці субстатті підприємства можуть наводити додатково на свій розсуд, з огляду на суттєвість їх інформації. Авторська позиція полягає у тому, щоб не обмежувати підприємства у відкритті субстатей, якщо цього потребують конкретні умови діяльності підприємства або конкретні користувачі звітної інформації.

Пропонований нами принцип побудови Балансу дозволяє повніше забезпечити відповідність обсягу і структури інформації про фінансовий стан потребам господарської практики підприємств, стимулюючи при цьому застосування ними професійного судження. Такий порядок побудови Балансу дозволяє кожному підприємству досягнути того ступеня деталізації статей, який необхідний для здійснення фінансового аналізу та ефективного управління.

4.3. Методологічні підходи до формування форм та елементів фінансових звітів у забезпеченні потреб фінансового менеджменту

Дослідження динаміки зміни вимог до вітчизняних форм фінансової звітності впродовж останніх років демонструє тенденцію адаптації їх до регламентацій МСФЗ. Найбільш характерними особливостями фінансової звітності за міжнародними стандартами є орієнтація на облік ресурсів, а не майна, використання нетто-оцінок замість оцінок бруто, відхід від концепції історичної вартості та натомість активне застосування справедливої вартості та ін. Такий

підхід, як вважається, створює передумови до більш адекватного відображення у звітності підприємства його активів, власного капіталу та зобов'язань.

Втім, у новій Директиві 2013/34/ЄС щодо річної фінансової та консолідованої фінансової звітності підприємств, положення якої мають бути впроваджені в законодавство кожної країни-члена ЄС, у т.ч. України, наведено інші підходи до структурованості інформації у формах фінансової звітності, зокрема балансі. Користуючись тим, що Директива 2013/34/ЄС дозволяє країнам-членам на національному рівні вносити зміни у формат балансу і наводити у ньому статті на основі розмежування їх за поточними та довгостроковими операціями, а також деталізувати показники фінансових звітів, з урахуванням галузевих особливостей та потреб користувачів, доречно осмислити теоретичні концепції та методики формування окремих форм звітності. Це забезпечить успішність та «безболісність» імплементації та проведення реформ.

Як показали результати анкетування, наведені у підрозділі 3.4 та додатку Е.2, а також світова практика, користувачі фінансової звітності найбільш важливими вважають три її форми: баланс (характеризує фінансову стійкість підприємства), звіт про фінансові результати (характеризує ефективність діяльності) та звіт про рух грошових коштів (характеризує ліквідність підприємства). З огляду на це, необхідно розглянути проблемні аспекти формування саме цих форм фінансової звітності.

Баланс (Звіт про фінансовий стан). Як звітна форма баланс являє собою таблицю, в якій однакова сума засобів, що знаходяться у власності або під контролем підприємства, представлена у двох розрізах: а) за складом засобів (в активі) та б) за джерелами їх фінансування (в пасиві). Кожному балансу властиве деяке балансове рівняння, що пояснює логіку його побудови та задає його формат. Найбільш відомими балансовими рівняннями, що активно використовують на практиці, є: $A = K + Z$ та $A - Z = K$.

Сутність першого, класичного, балансового рівняння, полягає у тому, щоб показати всю сукупність активів та джерел їх фінансування на певний момент часу; зміст другого – в акцентуванні уваги на чистих активах і власному капіталі [157 с. 52]. Укрупнені формати балансу, які відповідають обом рівнянням, наведені на рис. 4.5.

Горизонтальний баланс (Рівняння: $A = K + Z$)		Вертикальний баланс (Рівняння: $A - Z = K$)	
Актив	Пасив	Актив	Пасив
Активи підприємства	Власний капітал	Активи підприємства	Власний капітал
	Зобов'язання	Зобов'язання (вираховуються)	
Разом активів	Разом джерел фінансування	Разом чисті активи	Разом власний капітал

Рис. 4.5. Укрупнені формати балансу

Директивою 2013/34/ЄС регламентовано обидва формати балансу, хоча країни-члени можуть або вимагати від підприємств використовувати лише один із форматів, або надати право вибору формату з переліку дозволених форматів. Своєю чергою, саме горизонтальний формат, який є найбільш поширеним у світовій практиці, застосовується також і в Україні; другий формат традиційно використовують компанії Великої Британії, Австралії, Нової Зеландії, ПАР.

Одним із найбільш дискусійних і принципових для фінансового аналізу є питання про відображення статей балансу в оцінці бруто або нетто. У науці про бухгалтерський облік розрізняється три варіанти відображення основних та контрарних (регулюючих) рахунків у балансі (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Методи відображення в балансі основних і регулюючих рахунків

Метод	Зміст методу	Приклад
I. Брутто-баланс	Сальдо основного і регулюючого рахунку наводяться в балансі та включаються в його підсумок	Основні засоби відображаються в активі балансу за первісною вартістю, сума їх зносу – як самостійна стаття в пасиві балансу
II. Нетто-баланс (з довідковими рядками)	Сальдо основного і регулюючого рахунку наводяться в одному розділі балансу довідковими рядками, а у підсумок балансу включається різниця між ними	В активі балансу за статтею «Основні засоби» наводиться: первісна вартість, сума зносу і залишкова вартість. Остання включається у валюту балансу
III. Нетто-баланс	У баланс включається тільки результат регулювання без додаткового відображення основних та регулюючих рахунків	Первісна вартість та сума зносу не відображаються, у балансі наводиться лише залишкова вартість основних засобів

Баланс-брутто складався вітчизняними підприємствами до 1992 року. Але включення у баланс усіх регулюючих статей призводить до завищення його

валюти, що, на думку проф. Ковальова В.В., «рівнозначно появі окремих псевдоактивів» [165, с. 54].

У процесі реформування бухгалтерського обліку на засадах міжнародної гармонізації та стандартизації, в основу якої покладено нетто-оцінки, відбулися зміни у формі представлення балансу. Проте переходу до балансу-нетто у чистому вигляді в Україні не відбулося, що пов'язано з «бажанням втиснути нове в оболонку старого, традиційного та звичного» [80, с. 20].

Натомість у сучасному Балансі (Звіті про фінансовий стан) українського підприємства спостерігається гібридний (частково другий і третій) варіант представлення балансу. Якщо статті «Товари», «Дебіторська заборгованість» наводяться у балансі за собівартістю (тобто за мінусом націнки) та чистою вартістю реалізації (за мінусом резерву сумнівних боргів) відповідно, то у статтях «Нематеріальні активи» й «Основні засоби» продовжує наводитися довідкова інформація про первісну вартість та знос. Також така інформація буде відображатися у разі, якщо підприємство веде облік інвестиційної нерухомості та довгострокових біологічних активів за первісною вартістю. Ймовірно, регулятором передбачено ці рядки через інтерес для обліку й аналізу інформації про первісну та залишкову вартість необоротних активів.

Аналогічно у першому розділі пасиву наводяться регулюючі статті «Неоплачений капітал» та «Вилучений капітал», які у підсумку зменшують суму власного капіталу. Оскільки регулюючі статті тільки ускладнюють сприйняття інформації балансу користувачами звітності, тому з метою дотримання однакового підходу до формування балансу на основі нетто-оцінок їх не слід наводити. Зокрема, у статті «Статутний (пайовий) капітал» пропонуємо відображати вартість статутного (пайового), неоплаченого, незареєстрованого та вилученого капіталу.

Неповне дотримання вітчизняними підприємствами принципу нетто-оцінок при складанні балансу, як зазначає проф. Б.В. Гринів, «пов'язано у деяких випадках з внесенням у валюту балансу сальдо за синтетичними рахунками 17

«Відстрочені податкові активи», 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» чи субрахунками 643 «Податкові зобов'язання», 644 «Податковий актив» [80, с. 20].

Директива 2013/34/ЄС припускає змішаний варіант складання балансу, а саме: як у бруutto, так і нетто-оцінках, що ламає усталену методику фінансового аналізу, оскільки потребуватиме очистки балансу від регулюючих статей. Так, згідно з Директивою 2013/24/ЄС (якщо інше не передбачено національним законодавством) зареєстрований капітал має бути відображений у розділі А Пасиву, а підписний оголошений, але неоплачений капітал пропонують наводити в активах: окремо у розділі А або розділі D у складі дебіторської заборгованості, вилучений капітал – у складі короткострокових інвестицій. Також за Директивою 2013/24/ЄС підприємства повинні відображати у Балансі загальну суму прибутку (минулого і звітного року) замість нерозподіленого, як передбачено принципом нетто-оцінок.

Однією з головних, але не до кінця вирішених проблем формування фінансових звітів, зокрема балансу, є інформаційна рефракція на етапі трансформації облікових даних у звітну інформацію, придатну для аналітичної інтерпретації та при формування управлінських рішень і задоволення потреб інших користувачів. У цьому аспекті слід звернути увагу на існуючу невідповідність Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій формам фінансових звітів щодо відображення певних об'єктів. Так, відповідно МСБОБ 37, НП(С)БО 1 та П(С)БО 11 зобов'язання, цільові надходження однозначно відносяться до складу зобов'язань підприємства, проте облік таких об'єктів ведеться на рахунках класу 4, призначеному для узагальнення інформації про стан і рух коштів різновидностей власного капіталу. Така неузгодженість дала підставу вченим розглядати забезпечення і цільове фінансування як власні кошти (капітал) підприємства [116; 194].

Під час трансформації облікових даних у звітність виникає необхідність у групуванні статей фінансових звітів, коректність здійснення якого позитивно вплине на результати аналізу звітності та правильність прийнятих рішень. Так, в межах різних стандартів бухгалтерського обліку один і той самий об'єкт може відображатися у різних статтях і навіть розділах. Наприклад, передоплата за

основні засоби в балансі (звіті про фінансовий стан) може бути відображена у рядках «Основні засоби» (такий варіант допустимий Директивою 2013/34/ЄС), «Інші необоротні активи», «Довгострокова дебіторська заборгованість» або «Аванси видані».

Слід підкреслити слушність пропозиції вітчизняних дослідників [48, 194, 239] щодо розмежування витрат і доходів майбутніх періодів на довгострокові та короткострокові, досі не втіленої у практику формування фінансової звітності. Доцільність такої пропозиції обґрунтовується тим, що об'єкти, які відносяться до витрат (доходів) майбутніх періодів, можуть стосуватись як одного, так і кількох операційних циклів.

Також слід відзначити, що при формуванні окремих статей вітчизняного балансу спостерігається невідповідність таким принципам підготовки фінансової звітності, як обачність та превалювання сутності над формою, а також такій якісній характеристиці, як доречність. Зокрема, це стосується порядку відображення у балансі розрахунків з податку на додану вартість (далі – ПДВ). У результаті виникає необхідність додаткового аналізу відповідності зазначених об'єктів критеріям їх визнання елементами фінансових звітів згідно з НП(С)БО 1. Ці проблеми набувають ще більшої актуальності при трансформації фінансової звітності вітчизняних підприємств, складеної за національними П(С)БО, у фінансові звіти за МСФЗ.

Порядок формування розрахунків із ПДВ та перенесення накопиченої на відповідних субрахунках інформації до статей балансу в загальному вигляді наведено на рис. 4.6. Отже, накопичені на рахунках бухгалтерського обліку суми, пов'язані з розрахунками з ПДВ, стосуються відображення:

- бюджетного відшкодування;
- податкового кредиту та податкових зобов'язань, пов'язаних із авансами;
- сум ПДВ, не підтверджених податковими накладними постачальника.

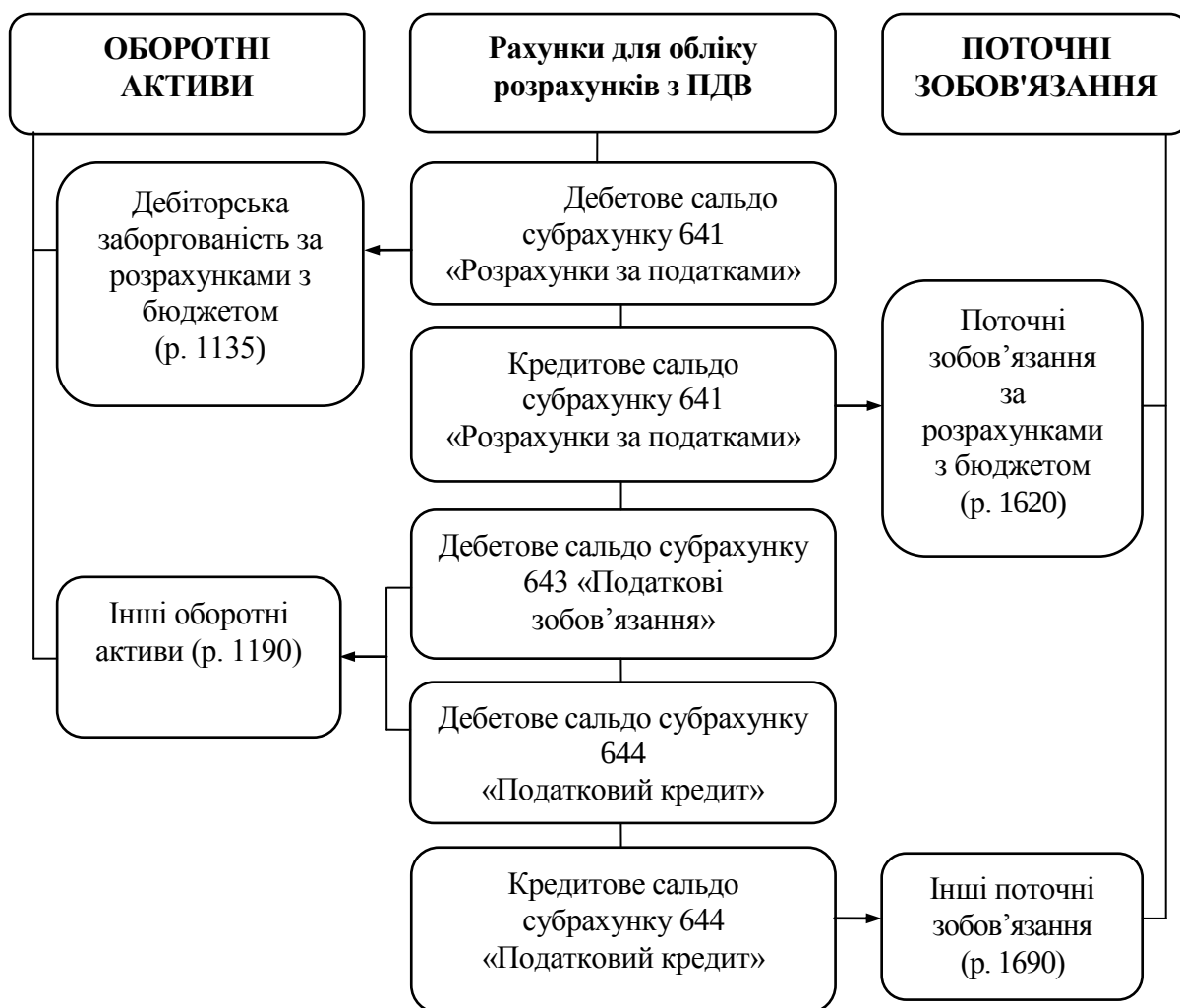

Рис. 4.6. Взаємозв'язок між субрахунками з обліку розрахунків з ПДВ та статтями Балансу [авторська розробка]

Підходи до відображення в фінансовій звітності бюджетного відшкодування ПДВ. Періодично у суб'єктів господарювання, зокрема підприємств-експортерів, виникає ситуація, коли оборот за дебетом субрахунку «Розрахунки за податками» в частині розрахунків із ПДВ може перевищувати оборот за кредитом цього ж субрахунку. Така ситуація зумовлює відображення в балансі розрахунків із бюджетом з ПДВ виключно як дебіторської заборгованості, причому вона може зростати з періоду в період. Вважаємо, відносити дану заборгованість до оборотних активів не цілком коректно, оскільки вона не відповідає ознакам таких об'єктів, встановлених НП(С)БО 1.

Ситуація ускладниться у разі відмови в отриманні бюджетного відшкодування. За результатами перевірки податковими органами суб'єкт

господарювання має право розпочати процедуру адміністративного або судового оскарження такого рішення. Накопичена при цьому в оборотних активах сума бюджетного відшкодування вимагає подальшого аналізу на предмет відповідності її критеріями визнання елементом фінансової звітності. На наш погляд, вирішення цього питання може мати чотири варіанти:

1) продовжувати враховувати суму бюджетного відшкодування в складі оборотних активів підприємства з одночасним формуванням резерву (забезпечення) в складі зобов'язань;

2) продовжувати обліковувати суму бюджетного відшкодування в складі оборотних активів підприємства з одночасним формуванням резерву на покриття збитків від знецінення;

3) припинити визнання суми бюджетного відшкодування активом підприємства і включити її до складу витрат звітного періоду;

4) перекласифікувати суму бюджетного відшкодування з відображенням її у складі необоротних активів.

Перші два із запропонованих варіантів призведуть до зменшення робочого капіталу та погіршення показника загальної ліквідності суб'єкта господарювання, особливо у тому випадку, якщо він складав звіт про фінансовий стан згідно з вимогами МСФЗ. Незважаючи на зовнішню схожість цих варіантів, слід вказати на їх принципову відмінність. Відповідно до першого варіанти валюта балансу не змінюється, але відбувається структурна зміна в його пасиві: питома вага зобов'язань збільшується, а власного капіталу – зменшується.

Другий варіант призведе до зменшення валюти балансу і до «очищення» його активу від сумнівних, з точки зору отримання відшкодування, об'єктів. Таким чином, цей варіант забезпечить об'єктивніше подання інформації про ресурси підприємства без створення додаткових, досить суб'єктивних зобов'язань у вигляді забезпечень.

Застосування третього варіанта, з точки зору формування фінансової звітності, призведе до результату, аналогічного другому. Але методика бухгалтерського обліку буде інша: замість використання контрактивного рахунку

для обліку резерву сумнівних боргів відбувається пряме списання дебіторської заборгованості бюджету з ПДВ на витрати звітного періоду.

В основу четвертого варіанта нами покладено припущення про традиційну тривалість будь-якого судового процесу, в тому числі й із питань господарювання, та невизначеність його кінцевих результатів. Виходячи з професійного судження, якщо підприємство не впевнене у позитивному рішенні суду та отриманні суми відшкодування з ПДВ протягом наступного звітного року, то такий актив слід розглядати як довгострокову дебіторську заборгованість. Аналогічна ситуація може виникнути і у разі, навіть якщо рішення суду для підприємства буде позитивним, але остаточний термін зарахування грошей на поточний рахунок не є достовірно встановленим.

Усі запропоновані варіанти відображення бюджетного відшкодування з ПДВ у фінансовій звітності дозволяють реалізувати такий її принцип, як обачність. Вибір на користь одного з варіантів залежить від професійного судження відповідальної за цей процес особи та умов конкретного економічного середовища, в якому функціонує підприємство.

Підходи до відображення в фінансовій звітності податкового кредиту та податкових зобов'язань, пов'язаних із авансами. Сальдо субрахунків 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит» суб'єкти господарювання традиційно відображають у балансі в складі інших оборотних активів та інших поточних зобов'язань відповідно (рис. 4.7). Але суми, що зараховуються до активів та зобов'язань, не відповідають критеріям визнання таких елементів фінансової звітності, оскільки не забезпечують надходження або вибуття майбутніх економічних вигод, пов'язаних із цими статтями. Крім того, відбувається нелогічне включення сальдо активного субрахунку 644 до складу зобов'язань, а сальдо пасивного субрахунку 643 – до складу активів. Зазначене вище призводить до викривлення результатів аналізу фінансового стану підприємства.

Ця проблема поглиблюється при трансформації фінансової звітності для тих вітчизняних підприємств, які відповідно до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язані складати фінансові звіти за міжнародними

стандартами, але продовжують використовувати національні П(С)БО для формування в бухгалтерському обліку інформації про господарські операції та події. Ведення обліку за національними П(С)БО виправдане, оскільки дана ситуація в МСФЗ не висвітлюється. Згідно з МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» за відсутності МСФЗ, який конкретно застосовується до операції або події, керівництво підприємства може враховувати вимоги інших органів, що розробляють та затверджують стандарти, які застосовують подібну концептуальну основу для їх розробки [252].

З огляду на це, виникає необхідність перегляду підходів до формування даних стосовно ПДВ у складі авансів в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, які що сприятиме підвищенню якості інформаційної бази аналізу та одночасно зменшенню кількості коригувальних записів при трансформації.

У професійній літературі питання методики відображення податкового кредиту та податкових зобов'язань, пов'язаних із авансами, при складанні фінансової звітності за П(С)БО практично не розглядаються. Вітчизняні автори порушують це питання лише у світлі її трансформації за МСФЗ та пропонують такі варіанти його вирішення:

- 1) перегляд методики обліку розрахунків з ПДВ;
- 2) перегляд методики включення залишків субрахунків 643 і 644 до статей звіту про фінансовий стан (балансу).

Перший варіант передбачає відмову від використання субрахунків 643 і 644, що дозволить відразу «очистити» дебіторську і кредиторську заборгованість у вигляді авансів від сум ПДВ, що первісно належать державному бюджету [502].

Автор другого варіанта [72, с. 220, с. 223] пропонує згорнути сальдо субрахунків 643 та 681 «Розрахунки за авансами одержаними» (в частині ПДВ із одержаних авансів) і аналогічно сальдо субрахунків 644 та 371 «Розрахунки за виданими авансами» (в частині ПДВ із виданих авансів). У результаті буде виключено дублювання сум ПДВ, що дозволить відновити економічний зміст розрахунків із ПДВ.

Розглянуті вище підходи однаково ефективно вирішують проблему відображення у звіті про фінансовий стан (балансі) за МСФЗ податкового кредиту та податкових зобов'язань при трансформації через усунення цих об'єктів як таких. Однак в умовах складання фінансової звітності за національними П(С)БО виникає низка додаткових питань.

По-перше, відмова від застосування рахунків 643 і 644 автоматично вимагатиме перегляду положень Інструкції з обліку ПДВ.

По-друге, виключення ПДВ з сум одержаних та виданих авансів призведе до застосування різних облікових процедур стосовно відображення в балансі окремих видів дебіторської заборгованості та зобов'язань відповідно, що виникають у результаті оподатковуваних ПДВ операцій. Так, зокрема, дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) (рядок 1125) буде включати ПДВ, а дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами (рядок 1635) буде показана без ПДВ.

По-третє, як перший, так і другий варіанти зумовлять внесення змін до Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку, а саме: перегляд методики обліку об'єктів, що відображаються на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та 70 «Доходи від реалізації», які при первісному визнанні включають суму ПДВ.

По-четверте, введення в систему поточного бухгалтерського обліку коригувального запису, який дозволяє згорнути величину авансів, одержаних із певними податковими зобов'язаннями, призведе до невідповідності сум за кредитом субрахунку 681 та за дебетом рахунку 36 під час взаємозаліку заборгованості. Аналогічно при зменшенні авансів виданих на величину податкового кредиту, виникне неузгодженість між сумами за дебетом субрахунку 371 та кредитом рахунку 63. Закриття взаємної заборгованості ще більше ускладниться, якщо відвантаження продукції покупцю здійснюватиметься частинами.

Припустімо, якщо підприємство одержало аванс від покупця у сумі 120 тис. грн. (у т.ч. ПДВ – 20 тис. грн.), то у разі не відвантаження продукції станом на дату

балансу сальдо за кредитом субрахунку 681 становитиме 100 тис. грн. В подальшому при виконанні договірних зобов'язань у підприємства-продавця за дебетом рахунку 36 буде зафіксована сума 120 тис. грн. Різниця у сумі 20 тис. грн., яка виникла внаслідок невідповідності між сумами дебіторської заборгованості покупця за конкретною угодою (120 тис. грн.) та раніше одержаного від нього авансу (100 тис. грн.), вимагатиме прийняття рішення щодо її обліку. Для закриття взаємної заборгованості необхідно зробити додатковий бухгалтерський запис: зворотне проведення або сторно.

Аналогічна проблема з «відновлення» ПДВ виникне також у разі повернення раніше одержаних або виданих авансів.

Таким чином, розглянуті методики, що «очищують» баланс від нереальних об'єктів, пов'язаних із ПДВ, не можна вважати абсолютно досконалими.

Заслуговує на увагу пропозиція, відповідно до якої податкові зобов'язання та податковий кредит розглядаються як відстрочені податкові активи і зобов'язання за розрахунками з ПДВ на кшталт відстрочених податкових активів і зобов'язань із податку на прибуток [502, с. 107]. Автор цієї пропозиції докладно не висвітлює порядок її застосування. Так, незрозуміло, чи слід згортати залишки субрахунків 643 і 644, як це відбувається щодо рахунків 17 «Відстрочені податкові активи» та 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», при формуванні балансу. Крім того, зазначені рахунки і субрахунки відрізняються за своїм змістом та призначенням. Суми на рахунках 17 та 54 не пов'язані з розрахунками (виконанням зобов'язань) з конкретними контрагентами, а виникають виключно через розбіжності у вимогах до обліку окремих об'єктів згідно з П(С)БО та ПКУ. Тому їх визначають розрахунково через, як правило, у процесі складання річної фінансової звітності. Вони мають довгостроковий характер і включаються до складу необоротних активів та довгострокових зобов'язань відповідно.

Своєю чергою, залишки на субрахунках 643 і 644 виникають лише при здійсненні оподатковуваних ПДВ операцій із контрагентами і можуть мати як коротко-, так і довгостроковий характер, що спричинить необхідність додаткового аналітичного обліку податкових активів та податкових зобов'язань із ПДВ.

Авторський підхід до відображення податкового кредиту і податкових зобов'язань із ПДВ в обліку та фінансовій звітності полягає у наступному. При складанні фінансової звітності сальдо субрахунків 643 і 644 пропонується відносити до доходів і витрат звітного періоду (рахунки 74 «Інші доходи» та 97 «Інші витрати» відповідно) на кшталт списання зобов'язань, щодо яких минув строк позивної давності, або неліквідних активів (додаток А3).

Незважаючи на те, що запропонована методика призводить до збільшення кількості бухгалтерських записів та потреби у використанні непередбаченої нормативною базою [147] кореспонденції рахунків, підкреслимо її позитивні сторони:

1) припиняється відображення в балансі об'єктів, які за своєю сутністю не можна вважати активами та зобов'язаннями;

2) зменшується кількість податкових різниць при розрахунку відстрочених податкових активів та зобов'язань;

3) забезпечується однорідність процедур відображення сум дебіторської та кредиторської заборгованості.

Результат застосування розглянутої методики полягає у підвищенні якості інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства.

Слід наголосити, що всі проаналізовані вище методики набувають сенсу лише у разі суттєвості сум податкових активів та податкових зобов'язань із ПДВ. Якщо величини зазначених об'єктів незначні, то дебетове сальдо субрахунку 643 та кредитове сальдо субрахунку 644, на нашу думку, можна продовжувати включати їх до рядків 1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» та 1620 «Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом» балансу підприємства з подальшим розкриттям інформації про них у примітках до фінансових звітів.

Відображення у фінансовій звітності сум ПДВ, не підтверджених податковими накладними постачальника. У практичній діяльності вітчизняних підприємств виникають ситуації не одержання від постачальників податкових накладних, які би підтвердили право платників ПДВ на зменшення податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду. Суму невизнаного податкового кредиту підприємства, як правило, відображають на субрахунку 644 «Податковий кредит»,

до якого відкривають аналітичний рахунок «Неодержані податкові накладні». Дебетове сальдо цього субрахунку знаходить своє відображення у рядку 1190 «Інші оборотні активи» Балансу підприємства. Для прийняття рішення стосовно доречності віднесення зазначених вище сум до активів у процес інвентаризації, що передувє складанню річної фінансової звітності, слід включити етап перевірки їх наявності та руху. Виявлені під час інвентаризації суми, за якими не було руху протягом звітного року (операційного циклу), пропонуємо відносити на інші витрати звітного періоду (рахунок 97).

Таким чином, у процесі складання Балансу, як й інших форм фінансової звітності, підприємствам слід творчо ставитися до інтерпретації даних, накопичених на рахунках бухгалтерського обліку. Це сприятиме дотриманню ними якісних характеристик і принципів формування фінансової звітності та підвищить рівень її корисності для зацікавлених у діяльності підприємства осіб.

Запропонований формат Балансу підприємств, побудований за принципами МСФЗ та з урахуванням вимог Директиви 2013/34/ЄС, наведено у додатку АЖ (табл. АЖ.1, АЖ.3 та АЖ.4).

Звіт про фінансові результати містить інформацію про діяльність підприємства за певний період, зокрема про його рентабельність, що необхідно для оцінки потенційних змін у складі економічних ресурсів та прогнозування здатності підприємства генерувати грошові потоки від тієї ресурсної бази, що є в наявності. Даний звіт дозволяє формувати судження про ефективність, із якою підприємство може використовувати додаткові ресурси. Тому перед науковцями і розробниками облікових стандартів постає завдання у створенні такої моделі звіту, яка б найкращим чином задовольняла зазначеним цілям. Важливими питаннями при цьому є: принципи визнання компонентів прибутку, структура звіту та порядок представлення його елементів. З однієї сторони, звіт повинен бути простим для розуміння, з іншої сторони, результати від усіх операцій мають бути розкриті, адже він повинен забезпечити доречну та об'єктивну інформацію.

У міжнародній практиці Звіт про фінансові результати відомий під кількома назвами. У багатьох країнах його називають Звітом про прибутки та збитки (*Profit &*

Loss Statement (P&L), що співзвучно МСФЗ, або Звітом про прибуток (*Income Statement, Statement of earnings, or Statement of operations* – назви, що використовують переважно американські компанії). Суттєва відмінність між американським та МСФЗ підходами полягає у використанні терміна «прибуток». В англійській мові значно більше, ніж в українській, «слів, що означають різні види доходів, прибутку і витрат» [502, с. 135]. Так, у перекладі з англійської мови на українську слова *income*, *profit* і *earnings* означають одне й те саме – дохід, прибуток, заробіток, проте кожне з них має своє економічне значення.

Крім того, американський варіант англійської оперує термінами, які не завжди відповідають словам, що використовують у британському варіанті англійської мови. Тому прибуток як результат діяльності підприємства за звітний період із позицій МСФЗ та U.S. GAAP трактують по-різному (рис. 4.7).

<u>МСФО (IFRS)</u>	<u>ГААП США (US GAAP)</u>
Income (дохід)	Revenues (дохід)
- <u>Expenses</u> (витрати)	- <u>Expenses</u> (витрати)
Profit (прибуток)	Income (прибуток)

Рис. 4.7. Визначення прибутку згідно з МСФЗ та U.S. GAAP

Джерело: сформовано автором на основі [536]

Отже, з точки зору МСФЗ *income* $\neq$ *profit*. Це слід брати до уваги, здійснюючи переклад МСФЗ і досліджуючи відповідність національних П(С)БО міжнародним стандартам.

У міжнародних стандартах вимоги до форм фінансової звітності викладені в МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності». Довгий час Звіт про прибутки та збитки базувався на підході «доходи-витрати», в основу якого покладена модель В. Леонтьєва «витрати-випуск»: суб'єкт господарювання повинен визнавати всі статті доходів та витрат за період у звіті про прибутки та збитки, окрім випадків, коли МСФЗ вимагає або дозволяє інше (МСБО 1, §88).

Згідно із змінами в МСБО 1 від 6 вересня 2007 року з 1 січня 2009 року суб'єкти господарювання, крім звіту про прибутки та збитки, повинні в обов'язковому порядку наводити інформацію про інший сукупний дохід. Таким чином, сучасний звіт про прибутки чи збитки та інший сукупний дохід побудований на основі концепції бухгалтерського прибутку, за якою під бухгалтерським прибутком слід розуміти «фактичний приріст власного капіталу протягом звітного періоду» [220, с. 162]. Зміст цього звіту полягає у наступному.

Відповідно до §7 МСБО 1 під загальним сукупним доходом розуміють зміну у власному капіталі протягом періоду внаслідок операцій та інших подій, окрім тих змін, що виникли внаслідок операцій із власниками, які діють згідно зі своїми повноваженнями. Загальний сукупний дохід включає всі компоненти «прибутків і збитків» та іншого сукупного доходу. Своєю чергою, інший сукупний дохід містить статті доходів і витрат (включаючи коригування перекласифікацій), які не підлягають визнанню у прибутках чи збитках, як це вимагають або допускають інші МСФЗ.

Аналізуючи представлені в МСФЗ (IAS) 1 визначення, слід відзначити їх суперечливість і деяку непослідовність. Так, у розділі «Основоположні припущення» (§4.25a) Концептуальної основи МСФЗ поняття «дохід» визначається як приріст економічних вигод протягом звітного періоду у вигляді збільшення корисності активів або зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення капіталу, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників. Поняття «витрати» трактується як зменшення економічних вигод протягом звітного періоду у вигляді відпливу чи виснаження активів або виникнення зобов'язань, що спричиняють зменшення капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам. Таким чином, під доходом у главі «Основоположні припущення» розуміють позитивне прирощення капіталу. Разом з тим, відповідно до §7 МСБО 1 під загальним сукупним доходом вважається будь-яка, а не тільки позитивна зміна власного капіталу, а під іншим сукупним доходом – статті не тільки доходів, але й витрат, що не підлягають визнанню в прибутку чи збитку. Дійсно, за звітний період може бути відображено зменшення

капіталу (наприклад, за рахунок переоцінки необоротних активів у меншу сторону, що компенсується попередньою дооцінкою), а також збиток за рахунок господарських операцій від операційної та іншої видів діяльності підприємства. Навряд таке підсумкове зменшення капіталу можна вважати загальним сукупним доходом, а зменшення капіталу за рахунок уцінки необоротних активів – іншим сукупним доходом. Проте термінологія, яка застосовується в МСБО 1, передбачає саме таку кваліфікацію вказаної зміни у капіталі [99, с. 238].

Залишається неврегульованим у системі міжнародних стандартів визначення поняття «прибуток чи збиток» (profit or loss). Це поняття розкривається в МСБО 1 через поняття іншого сукупного доходу: прибуток чи збиток (або чистий прибуток – net income) являє собою загальний дохід за вирахуванням витрат за винятком компонентів іншого сукупного доходу. Проте з визначення іншого сукупного доходу, що наведено вище, видно, що він пояснюється через поняття прибутку і збитку. Отже, під прибутком чи збитком розуміють те, що не включають в інший сукупний дохід, а під іншим сукупним доходом – те, що не включають у прибуток і збиток. Навряд такі визначення можна назвати вичерпними.

Щодо використання аналогічної термінології в Україні, зазначимо наступне:

1. У НП(С)БО 1 не дається визначення поняття «фінансові результати», хоча воно міститься у назві форми однойменної звітності. Припускається, що фінансовий результат як усталений вираз означає кінцевий результат діяльності підприємства, який може бути або позитивною (прибуток), або негативною (збиток) величиною. Така нормативна неврегульованість дозволяє окремим авторам зробити абсурдний висновок, що «фінансовий результат – це тільки результат від фінансової діяльності» [263, с. 62].

2. Визначення прибутку/збитку в НП(С)БО 1 ґрунтується на понятті доходів і витрат. Прибуток являє собою суму, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, збиток, відповідно, – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були понесені ці витрати [269].

3. Інший сукупний дохід тлумачиться у НП(С)БО 1 через неврегульований показник фінансових результатів: інший сукупний дохід – це «доходи і витрати,

які не включені до фінансових результатів підприємства» [269], хоча за змістом його визначення відповідає визначенню, наведеному МСФЗ.

Незважаючи на вказану вище суперечливість понять, що застосовуються у МСФЗ, підприємства зобов'язані розкривати у фінансовій звітності не тільки доходи і витрати, отримані від операційної та інших видів діяльності, але й зміни, що не пов'язані з операціями із власниками, а враховані безпосередньо у власному капіталі.

Слід зазначити, що в бухгалтерську практику США звітування про сукупний дохід було введено ще у 1997 році Положенням про стандарти бухгалтерського обліку № 130 (SFAC 130) [591]. SFAC 130 дозволено представляти сукупний дохід через звіт про зміни у власному капіталі, хоча існували думки, що у такому вигляді сукупний прибуток не може використовуватися для суджень про ефективність.

У червні 2011 року з метою вдосконалення наведення інформації у звіті та сприяння зближення загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку (US GAAP) та МСФЗ Рада зі стандартів бухгалтерського обліку США (FASB) і Рада з МСФЗ (IASB) внесли правки у SFAC 130 та МСБО 1. Відповідно до них FASB скасувала можливість (а Рада з МСФЗ заборонила) наводити компоненти іншого сукупного прибутку в складі звіту про зміни в капіталі [538; 565]. Своєю чергою, Рада з МСФЗ запропонувала розширений перелік показників, що включаються до іншого сукупного доходу, щоб допомогти користувачам оцінити значимість окремих статей доходів і витрат у складі іншого сукупного доходу, а також оцінити їх вплив на загальний прибуток чи збиток компанії.

У результаті співпраці Ради домовилися про два допустимі способи відображення таких доходів і витрат:

1) в одному суцільному звіті (звіті про сукупний прибуток), як пропонували Ради, з метою збільшення значення сукупного доходу;

2) або у двох послідовних звітах: в окремому звіті, що відображає компоненти прибутку чи збитку, та другому звіті (звіті про інший сукупний прибуток). У випадку представлення двох звітів перший повинен містити інформацію про чистий

прибуток та його компоненти, другий – про загальну суму іншого сукупного доходу, компоненти іншого сукупного доходу та загальний сукупний дохід.

Альтернативний спосіб представлення сукупного доходу залишився після обговорення поправок і змін, що пропонувалися. Окремі респонденти вважали, що відображення чистого доходу як проміжного результату в звіті буде безпідставно зменшувати його роль та призведе до плутанини на ринку капіталу. Інші респонденти вказували, що елементи, які повинні наводитися у складі іншого сукупного доходу, по суті не належать до основної діяльності підприємства, є довгостроковими за природою і зазвичай знаходяться поза контролем управління. Вони стверджували, що, відображаючи сукупний дохід у безпосередній близькості до чистого прибутку та показника прибутку на акцію, користувачам може бути незрозуміло, на основі якого показника розраховувати прибуток на акцію – чистого прибутку чи сукупного доходу. Втім, більшість респондентів погоджувалися з пропозицією Рад про подання єдиного звіту про сукупний дохід, відзначаючи важливість іншого сукупного доходу для аналізу діяльності суб'єкта господарювання.

Однією з цілей звіту про загальний сукупний дохід є намагання розподілити та окремо представити всі компоненти прибутку, оскільки сума прибутку чи збитку за період розраховується на основі методу нарахування із застосуванням оцінки за історичною собівартістю, тоді як загальний сукупний дохід включає переоцінку активів за справедливою вартістю. Таким чином, класифікація Ради з МСФЗ ґрунтується на розмежуванні прибутку на основі історичної вартості та прибутку на основі справедливої вартості.

Чинний в Україні Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), рекомендований НП(С)БО 1, у частині визначення чистого прибутку чи збитку та загального сукупного доходу слід визнати максимально наближеним до регламентацій МСБО 1. У додатку АК наведено співвідношення статей консолідованого Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) відповідно до вимог МСБО 1, U.S. GAAP, Мінфіну РФ, GAAP Естонії та НП(С)БО 1.

Як видно з додатку АК, найбільш суттєвими змінами, які забезпечили наближення складу вітчизняного Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) до складу Звіту про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід, прийнятого у міжнародній практиці, є:

- відображення доходу від основної діяльності у нетто-величині, тобто з вирахуванням наданих знижок, повернення проданих товарів та непрямих податків;
- виключення поділу статей доходів і витрат підприємства на доходи і витрати в результаті звичайної діяльності та надзвичайних подій;
- наведення в окремому розділі детальної інформації про інший сукупний дохід та розрахунок сукупного доходу підприємства, отриманого у звітному періоді. Показники даного розділу характеризують ті зміни в капіталі, що не пов'язані з визнанням доходів і витрат підприємства, а відображаються у складі додаткового капіталу.

Разом з тим, незважаючи на те, що МСБО 1 допускає альтернативи в поданні інформації про інший сукупний дохід, розробники вітчизняної МСФЗ-звітності запропонували «безальтернативний гібрид подання фінансових результатів – єдиний звіт із двох окремих розділів» [485, с. 46]. Проте жорстку регламентацію представлення інформації таким чином не вважаємо суттєвим відхиленням.

МСБО 1 не висуває й жорстких вимог до форми звіту про прибуток чи збиток та сукупний дохід: конкретна форма розробляється підприємством самостійно. Не регламентовано назви статей звіту та їх розташування, у § 82 МСБО 1 визначено лише перелік статей, які повинні бути наведені в розділі «Звіт про прибутки чи збитки». Натомість вітчизняний звіт про фінансові результати є уніфікованим, хоча заради справедливості слід відзначити, що його склад здебільшого відповідає мінімальним вимогам МСБО 1. При цьому різниця в назвах статей не відіграє, на нашу думку, принципового значення, оскільки МСБО не містить їх жорсткої регламентації. Не суперечить МСБО 1 і великий ступінь деталізації статей звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід). Разом з тим, НП(С)БО 1 містить низку регламентацій щодо складання звіту про

фінансові результати, які не можна назвати такими, що відповідають МСФЗ, зокрема МСБО 1 та Концептуальній основі МСФЗ.

Підхід до подання іншого сукупного доходу згідно з НП(С)БО 1 не дозволяє виконати актуальну вимогу МСБО 1 щодо окремого подання статей іншого сукупного доходу, які в подальшому будуть рекласифіковані в прибуток або збиток за умови виконання певних умов, та статей, які не підлягатимуть такій перекласифікації. Аналогічна невідповідність стосується і відображення податку на прибуток із іншого сукупного доходу, який також підлягає окремому наведенню за тією самою ознакою.

В умовах євроконвергенції України необхідно також порівняти вимоги щодо формування національного звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) та звіту про прибутки і збитки, визначені Директивою 2013/34/ЄС.

Необхідно відзначити, що звіт про прибутки і збитки за Директивою 2013/34/ЄС ґрунтується на моделі «доходи-витрати» і не передбачає наведення інформації про інший сукупний дохід. Це принципова його відмінність від положень міжнародних стандартів. Крім того, статті даного звіту уніфіковані та передбачають, як і український варіант, більшу деталізацію доходів та витрат.

Разом з тим, як МСБО 1, так і Директивою 2013/34/ЄС надається право обирати один із двох форматів представлення звіту про прибутки і збитки: за характером або за призначенням (функцією) витрат залежно від традицій, галузевих факторів та характеру підприємства. Більше того, за МСБО 1 інформація, що розкривається при використанні характеру витрат, вважається суттєвою для користувачів, а тому рекомендується як додаткова з обов'язковим наведенням витрат на амортизацію та оплату праці за умов використання методу призначення витрат.

Натомість вітчизняною формою Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) для визначення прибутку (збитку) звітного періоду передбачено відображення витрат від операційної діяльності за методом призначення (функції) витрат. Відображення витрат за їх економічною суттю (характером) так само обов'язкове згідно з НП(С)БО 1 у розділі III Звіту про фінансові результати (Звіту

про сукупний дохід), однак перелік економічних елементів жорстко регламентований і не дає можливості висвітлити галузеві особливості підприємства.

У табл. АЖ.2 наведено порівняння складу статей Звіту про фінансові результати з поділом витрат за функціями відповідно до Директиви 2013/34/ЄС з вітчизняним звітом про фінансові результати та запропоновано узгоджений варіант.

Необхідно звернути увагу на суттєві аспекти формування інформації про доходи і витрати у запропонованому форматі Звіту про фінансові результати:

1. Назву форми доцільно змінити на Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід, оскільки, по-перше, термін «фінансові результати» в Україні нормативно не врегульовано, по-друге, така назва більш вживана у міжнародній практиці.

2. За такими статтями від неопераційної діяльності, як «Прибуток від участі у капіталі» та «Коригування вартості фінансових активів та інвестицій, які обліковуються як оборотні активи, та інші прибутки», відображено тільки результат від операцій, за умови, що розміри доходів і витрат, які визнаються для обчислення фінансового результату від цих операцій, є несуттєвими. Такий підхід повною мірою узгоджується з МСФЗ, де передбачено наведення подібних операцій на основі нетто-оцінок, що забезпечує дотримання принципу відповідності доходів і витрат, а також дає можливість користувачу звітності зрозуміти вигоду від здійснених операцій.

3. Операції з реалізації необоротних активів доречно наводити у складі неопераційної діяльності за статтею, наприклад, «Коригування вартості фінансових активів та інвестицій, які обліковуються як оборотні активи, та інші прибутки». Така методика відповідає сутності інвестиційної діяльності (процес, пов'язаний з придбанням і реалізацією необоротних активів) і узгоджується із звітом про рух грошових коштів, у якому продаж основних засобів пов'язують з грошовими потоками від інвестиційної діяльності.

Таким чином, запропонований порядок складання Звіту про прибутки і збитки, з однієї сторони, дозволяє формувати судження про ефективність

діяльності підприємства, а з іншої, – забезпечує доречну та зрозумілу інформацію для прийняття управлінських рішень.

Звіт про рух грошових коштів (далі – ЗРГК) доповнює інформацію, наведену в Звіті про фінансові результати. Оскільки в останньому доходи і витрати визнають за принципом нарахування, а не в момент отримання (сплати) грошових коштів, виникає різниця між сумою прибутку (збитків) і сумою наявних грошових коштів. Звіт про рух грошових коштів показує причини цієї різниці й дає можливість оцінити та визначити, за якими операціями здійснювався рух (надходження або вибуття) грошових коштів. Ця особливість ЗРГК часто видається актуальнішою і доречнішою для інвесторів та інших користувачів фінансової звітності, аніж інформація про чистий прибуток.

Проте дані про чистий рух коштів та їх еквівалентів за звітний період самі по собі є малоінформативними. Для аналізу грошових потоків важливе значення має інформація про рух грошових коштів саме за видами діяльності. Тому для усвідомлення концепції побудови ЗРГК необхідно передусім мати чітке розуміння про види діяльності, які формують структуру ЗРГК: операційну, інвестиційну та фінансову.

Найбільш важливим розділом звіту є розділ I «Рух коштів у результаті операційної діяльності», але економічний зміст операційної діяльності залишається досі дискусійним. Зважаючи на те, що дане поняття запозичене з англomовних джерел і введене у вітчизняну термінологію бухгалтерського обліку порівняно недавно, його тлумачення ще більше ускладнюється через некоректність перекладу. В економічній літературі та регулюючих документах можна бачити декілька трактувань операційної діяльності:

- операційна діяльність включає всі доходи від реалізації та витрати діяльності підприємства. Цей термін дуже широкий, він використовується для всіх видів діяльності, пов'язаних з формуванням прибутку [549];

- операційна діяльність – це щоденна діяльність, яка забезпечує підприємству прибуток (збиток) і пов'язана з основною метою його створення [549];

– операційна діяльність є основною утворюючою дохід діяльністю суб'єкта господарювання, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною та фінансовою діяльністю [596];

– операційна діяльність включає всі операції та події, які не відносять до інвестиційної та фінансової діяльності. Операційна діяльність зазвичай пов'язана з виробництвом та реалізацією продукції, товарів та наданням послуг. Грошові потоки від операційної діяльності є результатами операцій та подій, які входять до розрахунку чистого доходу [566];

– операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю [269].

У ПБО РФ 23/11 словосполучення “cash flows from operating activities” перекладається як «грошові потоки від поточних операцій», під якими розуміються грошові потоки організації від операцій, пов'язані зі здійсненням звичайної діяльності, що приносить виручку, та формуванням прибутку (збитку) організації від реалізації [380].

Ради з МСБО та U.S. GAAP, а також Мінфін України наголошують, що операційна діяльність відрізняється від інвестиційної та фінансової. З іншого боку, визначення, наведені вище, підкреслюють зв'язок грошових потоків від операційної діяльності із розрахунком прибутку. Отже, робить висновок проф. Я. Алвер, операційна діяльність є «основною орієнтованою на дохід діяльністю підприємства, яка в кінцевому підсумку призводить до формування прибутку. Але виникає питання: якого прибутку?» [528, с. 42].

Формат Звіту про фінансові результати (звіту про прибутки і збитки) відповідно як до НП(С)БО 1 [269], так і до МСБО 1 [251] складається з операційної та неопераційної частини. Загалом операційна частина включає доходи і витрати від основної діяльності: дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), собівартість реалізованої продукції, адміністративні та збутові витрати, доходи і витрати від іншої операційної діяльності. Доходи і витрати від участі в капіталі, доходи та витрати за відсотками у звіті про фінансові результати наводяться в неопераційній частині як доходи і витрати діяльності, що не

пов'язана з основною метою створення підприємства. Отже, відповідно до Звіту про фінансові результати операційна діяльність пов'язана з операціями і подіями, що включаються до розрахунку операційного прибутку.

В основу структури Звіту про рух грошових коштів також покладена класифікація всієї діяльності підприємства на операційну та неопераційну з поділом останньої на інвестиційну та фінансову. Отже, інтерпретація Звіту про рух грошових коштів полягає у з'ясуванні двох співвідношень:

- 1) співвідношення між прибутком (чистим або операційним) та рухом грошових коштів від операційної діяльності;
- 2) співвідношення між чистим рухом коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

У Міжнародній практиці операційна діяльність у звіті про рух грошових коштів розглядається як надходження та вибуття грошових коштів, пов'язаних із операціями та подіями, які впливають на розрахунок:

- 1) чистого прибутку;
- 2) операційного прибутку.

Відповідно, залежно від вибору чистий рух коштів від операційної діяльності повинен відобразити різницю між:

- 1) чистим прибутком та чистим рухом коштів від операційної діяльності;
- 2) операційним прибутком та чистим рухом коштів від операційної діяльності.

В основу цих двох варіантів покладені різні концептуальні підходи до складання звіту про рух грошових коштів: підхід на основі чистого прибутку та підхід на основі операційного прибутку.

Суть трансформації Звіту про фінансові результати (прибутки і збитки) у розділ «Чистий рух коштів від операційної діяльності» звіту про рух грошових коштів полягає в узгодженні чистого прибутку (збитку), розрахованого за методом нарахування у звіті про фінансові результати, з прибутком (збитком), розрахованим за касовим методом. Процес трансформації полягає у класифікації основних компонентів першого у надходження та виплати грошових коштів за кожним із

компонентів. Це чітко видно, якщо при складанні ЗРГК використовують прямий або так званий «напівпрямий» метод.

При використанні непрямого методу узгодження чистого прибутку з рухом грошових коштів від операційної діяльності дещо вводять в оману через те, що операційна діяльність у двох звітах розглядається по-різному, а отже, зміст операційних розділів у Звіті про фінансові результати та рух грошових коштів відрізняються. Найбільш дискусійними питаннями при цьому залишаються підходи до відображення у ЗРГК відсотків та дивідендів отриманих і відсотків та дивідендів сплачених. Так, відсотки сплачені можна розглядати як:

- рух коштів від операційної діяльності (оскільки вони впливають на визначення чистого прибутку);
- рух коштів від фінансової діяльності (адже вони є витратами на залучення фінансових ресурсів).

Дивіденди сплачені можуть бути класифіковані як:

- рух коштів від операційної діяльності (як свідчення того, що підприємство здатне виплачувати дивіденди коштами, отриманими у результаті операційної діяльності);
- рух коштів від фінансової діяльності (оскільки вони є витратами на залучення фінансових ресурсів).

Дивіденди та відсотки одержані можна розглядати як:

- рух коштів від операційної діяльності (адже вони впливають на визначення чистого прибутку);
- рух коштів від інвестиційної діяльності (оскільки вони являють собою доходи від інвестицій).

Наведені спірні питання класифікації вказують: термінологія, що використовується у звіті про рух грошових коштів, не повністю відповідає тій термінології, що розроблена для звіту про фінансові результати. Якщо у Великій Британії дана проблема вирішується шляхом додавання четвертої категорії руху грошових потоків: «Повернення від інвестицій та обслуговування кредитів» [528, с. 44], то позиції інших країн дещо відрізняються (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

**Підходи до відображення відсотків та дивідендів отриманих і сплачених у
Звіті про рух грошових коштів**

Статті	США	Нова Зеландія	Південна Африка	МСБО 7	Росія	Україна
Відсотки сплачені	Операційна діяльність	Фінансова діяльність	Операційна діяльність	Операційна або фінансова діяльність	Операційна діяльність	Операційна або фінансова діяльність
Відсотки отримані	Операційна діяльність	Інвестиційна діяльність	Операційна діяльність	Операційна або інвестиційна діяльність	Інвестиційна діяльність	Інвестиційна діяльність
Дивіденди сплачені	Фінансова діяльність	Фінансова діяльність	Операційна діяльність	Фінансова або операційна діяльність	Фінансова діяльність	Фінансова діяльність
Дивіденди отримані	Операційна діяльність	Інвестиційна діяльність	Операційна діяльність	Операційна або інвестиційна діяльність	Інвестиційна діяльність	Інвестиційна діяльність

Так, згідно з SFAS 95 «Звіт про рух грошових коштів» [596] отримані відсотки і дивіденди та сплачені відсотки відносять до операційної діяльності, у той час як дивіденди виплачені класифікують як рух коштів від фінансової діяльності. Така позиція щодо сплачених дивідендів зумовлена тим, що вони не відображаються у Звіті про фінансові результати (прибутки і збитки), на відміну від доходів і відсотків отриманих, що розглядаються як доходи, та відсотків сплачених, що розглядаються як витрати. Цей підхід спрощує узгодження грошових потоків від операційної діяльності з чистим прибутком. Разом з тим, він відокремлює доходи від інвестицій та процентні платежі від джерел цих видів діяльності, наприклад купівлі-продажу інвестицій, які розкриваються в розділі «Рух коштів від інвестиційної діяльності», тощо. Тому відображення дивідендів та відсотків отриманих та відсотків сплачених у звіті про рух грошових коштів не збігається з уявленням про них у Звіті про фінансові результати.

Не всі члени FASB підтримали такий підхід до відображення дивідендів та відсотків. SFAS 95 «Звіт про рух грошових коштів» [596] підтверджує, що процес розробки стандартів являє собою «балансування» думок різних користувачів та укладачів із урахуванням вартості прийнятого рішення з отриманими вигодами від його реалізації. Відомо, що троє з семи членів FASB не дали згоди на таку

редакцію SFAS 95. Вони вважали, що відсотки сплачені повинні бути класифіковані як виплати грошових коштів у результаті фінансової діяльності, і наполягали на класифікації відсотків та дивідендів одержаних як надходження грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності [528].

У Південній Африці відсотки та дивіденди отримані так само, як і сплачені, розглядають як операційні грошові потоки. Тому розділ «Рух коштів у результаті операційної діяльності» включає статтю (дивіденди виплачені), яка не мають впливу на розрахунок чистого прибутку [528].

Стандарти Нової Зеландії класифікують відсотки та дивіденди сплачені як вибуття коштів у результаті фінансової діяльності, а відсотки та дивіденди отримані – як грошові надходження від інвестиційної діяльності, що узгоджується з уявленням про них у звіті про прибутки та збитки [528]. Слід підкреслити: в такому випадку чистий рух коштів у результаті операційної діяльності не може розглядатися як еквівалент чистого прибутку, розрахованого за касовим методом.

Положення бухгалтерського обліку Росії та України передбачають при складанні Звіту про рух грошових коштів використання одночасно двох підходів. Іншими словами, відсотки сплачені, які впливають на величину чистого прибутку (збитку), відносять до операційної діяльності (в Україні при застосуванні непрямого методу, при застосуванні прямого методу їх можна віднести до фінансової), відсотки та дивіденди отримані й дивіденди сплачені відображають у тому розділі звіту, який відповідає економічній сутності даних статей. Відповідно до п. 4.7.6 Методичних рекомендацій № 433 у ЗРГК, складеному за непрямим методом, відсотки сплачені повинні відображатися при визначенні чистого руху коштів у результаті операційної діяльності. П. 4.33 передбачено наведення суми грошових коштів, використаних на сплату відсотків за користування позиковим капіталом, окрім сум сплачених відсотків, які капіталізуються, при визначенні чистого руху коштів у результаті фінансової діяльності. Перший варіант серед вітчизняних бухгалтерів більш популярний.

МСФЗ не наполягають на використанні жодного з підходів – за логікою МСБО 7 укладачі звіту повинні самі обрати варіант віднесення операцій до того чи іншого виду діяльності.

Узагальнюючи викладене, є підстави зробити висновок, що відсотки і дивіденди можуть бути відображені у звіті про рух грошових коштів:

- 1) виходячи з сутності операцій;
- 2) виходячи з впливу на прибуток (чистий чи операційний).

Як зазначалося, інформації про зміни в коштах та їх еквівалентів за звітний період інколи недостатньо для прийняття рішень користувачами, оскільки підприємство може продати активи або залучити додаткові кошти з метою покращення стану грошових коштів на кінець періоду (так званий «window-dressing»). Кориснішим є дослідження тенденцій елементів руху коштів та співвідношення між ними. Завдяки аналізу грошових потоків, зокрема руху коштів у результаті операційної діяльності, інвестори можуть уникнути неефективних інвестицій. При цьому до уваги потрібно взяти різні комбінації для класифікації відсотків та дивідендів отриманих, а також відсотків та дивідендів сплачених і вплив цих класифікацій на показники руху грошових коштів.

Для визначення чистого руху коштів у результаті операційної діяльності використовують або прямий метод (валовий метод, метод звіту про прибутки і збитки, метод надходжень та виплат тощо) або непрямий метод (метод чистого прибутку, метод узгодження). При цьому МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» заохочує підприємства до застосування прямого методу як більш простого і зрозумілого для складання. У §19 цього стандарту зазначається: «Прямий метод надає інформацію, яка може бути корисною для оцінки майбутніх грошових потоків і яку не можна отримати із застосуванням непрямого методу» [566]. Перевага прямого методу, вважає проф. Б.В. Гринів, полягає також у забезпеченні можливості вирішення значно ширшого кола аналітичних завдань, серед яких:

- дослідження динаміки формування чистого грошового потоку;
- вивчення змін в обсязі й структурі вхідного та вихідного грошових потоків;
- аналіз динаміки тривалості циклу грошового обороту підприємства;
- оцінка рівномірності та синхронності вхідного і вихідного грошових потоків;
- аналіз ліквідності та ефективності грошового потоку [79, с. 25].

Непрямий метод дозволяє дослідити взаємозв'язок чистого грошового потоку і фінансового результату діяльності підприємства. Але до нього слід вдаватися як до допоміжного засобу в процесі фінансового аналізу.

Крім того, МСБО 7 пропонується альтернативний варіант визначення чистого руху коштів від операційної діяльності. Це так званий модифікований непрямий або «напівпрямий» метод, згідно з яким складання звіту починається не з чистого прибутку, а з наведення «чистої» реалізації, розрахованої за касовим методом. Надалі у звіті наводять інші надходження та виплати, отримані внаслідок коригування відповідних статей Звіту про прибутки та збитки. Це означає, що Звіт про рух грошових коштів, складений за «напівпрямим» методом, є по суті звітом про прибутки та збитки, складеним за касовим методом. Оскільки «напівпрямий» метод тісно пов'язаний зі звітом про прибутки та збитки та звітом про фінансовий стан (балансом), він достатньо зручний для аналізу. Саме його використано у прикладах, які ілюструють вплив відмінностей у класифікації статей грошових потоків у результаті різних видів діяльності (додаток АЛ).

Відмінності у загальній сумі чистого руху коштів у результаті окремих видів діяльності при застосуванні різних підходів до класифікації відсотків та дивідендів отриманих і сплачених наведені у табл. 4.6.

Таблиця 4.6

Вплив на значення чистого руху коштів у результаті окремих видів діяльності при застосуванні різних підходів до класифікації статей

Приклади	Чистий рух коштів у результаті операційної діяльності	Чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	Чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності	Чистий рух коштів за звітний період
Приклад 1	41 071	(28 802)	22 762	35 031
Приклад 2	44 073	13 004	(22 046)	35 031
Приклад 3	33 631	(28 802)	30 202	35 031
Приклад 4	(735)	13 004	22 762	35 031

Інформація таблиці 4.6 свідчить, що залежно від класифікації грошових потоків чистий рух коштів від операційної діяльності варіюється від позитивної величини 44 073 тис. грн до від'ємної 735 тис. грн.; чистий рух грошових коштів

від інвестиційної діяльності – від додатної величини 13 004 тис. грн до від’ємної 28 802 тис. грн.; а чистий рух коштів від фінансової діяльності – від додатної величини 30 202 тис. грн до від’ємної 22 046 тис. грн. Водночас валовий прибуток, операційний прибуток та чистий прибуток, розраховані за касовим методом, залишаються незмінними (127 794 тис. грн, 46 848 тис. грн та 41 071 тис. грн відповідно).

Вважаємо, що класифікація та відображення статей у Звіті про рух грошових коштів повинні співпадати з їх класифікацією й відображенням у Звіті про фінансові результати, тобто виходячи з економічного змісту операцій. Це узгоджується з теорією фінансового менеджменту, де відсотки сплачені розглядають як вибуття коштів у результаті фінансової діяльності. Виплата відсотків та дивідендів є платежами постачальникам фінансових ресурсів: відсотки сплачують за використання позикового капіталу, в той час як дивіденди – за використання власного капіталу. Узгодження таким чином операційного прибутку з рухом грошових коштів у результаті операційної діяльності забезпечить зв’язок між операційними розділами двох фінансових звітів.

Запропоновані у даному підрозділі підходи до методики формування балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства, звіту про прибутки і збитки та звіту про рух грошових коштів дозволяють узгодити положення МСФЗ та вимоги Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття статей та слугують забезпеченню корисності інформації, відображеної у фінансовій звітності.

Висновки до розділу 4

У розділі окреслені проблеми та виділені напрями розвитку фінансової звітності підприємств України в умовах глобалізації економіки та адаптації національної системи бухгалтерського обліку і звітності до міжнародних стандартів та директив ЄС, з урахуванням потреб фінансового менеджменту.

Тенденції розвитку світової системи бухгалтерського обліку полягають в усуненні існуючих різниць між національними обліковими системами з метою їх зближення. Основними передумовами гармонізації є такі:

- необхідність забезпечення порівнянності інформації фінансової звітності, що сприятиме задоволенню потреб інвесторів, кредиторів та фінансових аналітиків і, як результат, – інвестиційному клімату;
- спрощення обліково-аналітичної роботи через однаковість методів та процедур;
- можливість спільного використання бухгалтерських знань, що здатне проявлятися, наприклад, у наданні допомоги при розробці національних стандартів, використовуючи при цьому міжнародно визнані підходи.

Активне включення України до процесу світової інтеграції, зміни у системі подання звітності, її доступність через Інтернет зумовлюють потребу у подальшому реформуванні системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Підписання угоди про асоціацію з ЄС поставило перед Україною нові виклики, пов'язані не тільки з гармонізацією національної системи бухгалтерського обліку і звітності з положеннями МСФЗ, а й з проблемою розроблення, прийняття та впровадження нових або перегляду чинних нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку з метою імплементації положень Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС № 2013/34/ЄС «Щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів певних типів підприємств».

Аналіз змісту Директиви 2013/34/ЄС дозволили зробити висновок про неповне забезпечення задекларованих у ній принципів (наприклад, щодо міжнародної порівнянності) та необґрунтованість окремих її положень. Серед основних її недоліків можна відзначити: багатоваріантність ведення бухгалтерського обліку, неузгодженість (в окремих випадках суттєва) з МСФЗ, термінологічні складнощі, відсутність роз'яснень з приводу обліку тих чи інших статей, зниження інформативності та надійності фінансової звітності малих, середніх та мікропідприємств через занадто спрощені формати, відсутність у балансі поділу активів і зобов'язань на короткострокові та довгострокові, що створює додаткові труднощі для оцінки фінансового стану підприємства. З огляду на це, імплементацію положень Директиви 2013/34/ЄС слід здійснювати шляхом

продуманого і зваженого їх застосування та не вводити радикальні інновації у структуру і зміст фінансової звітності України.

У роботі висловлена позиція, згідно з якою окрема фінансова звітність усіх суб'єктів господарювання та консолідована звітність усіх підприємств (окрім суб'єктів суспільного інтересу) має складатися на основі національних П(С)БО. При цьому малі та мікропідприємства повинні керуватися П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», який має бути оновлений відповідно до сучасних реалій.

Дискусійним питанням імплементації положень Директиви 2013/34/ЄС є встановлення складу фінансової звітності підприємства та вимог до неї. Це у першу чергу стосується відсутності вимоги складання Звіту про рух грошових коштів. У дисертації підкреслюється важливість саме цієї форми звітності, яка виступає потужним інформаційним ресурсом для оцінки ефективності діяльності суб'єкта господарювання та його ліквідності, в основному завдяки тому, що дозволяє виключити вплив різноманітних систем розподілу витрат.

Аналізуючи розбіжності у складі фінансової звітності, необхідно наголосити на обов'язковості (не враховуючи деякі послаблення) таких елементів, як примітки до фінансових звітів та звіт про управління для всіх категорій підприємств, що вимагаються згідно з Директивою 2013/4/ЄС та не передбачені чинним вітчизняним законодавством. Впровадження цих складових звітності у практику підприємств України сприятиме більшій прозорості.

Закріплення у Законі України «Про аудиторську діяльність» проведення обов'язкового аудиту всіх юридичних осіб (крім мікропідприємств) дасть можливість оцінити фактичний стан фінансово-господарської діяльності, якість ведення бухгалтерського обліку та потенційні фінансові ризики, виявити випадки шахрайства, некомпетентності, попередити і виправити допущені та можливі помилки і навмисне перекручення показників звітності тощо.

У процесі дослідження фінансової звітності вивчені її структура, методика формування звітних показників відповідно з національними та міжнародними стандартами, а також директивами ЄС. З метою гармонізації підходів

запропоновано форми Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про прибутки і збитки для всіх категорій підприємств, у яких враховано норми Директиви 2013/34/ЄС, але водночас за форматом, номенклатурою та термінологією статей не суперечать МСФЗ та напрацюванням в процесі тривалого реформування національної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Вимагає перегляду підхід до вирішення питання щодо обсягу і структури форм фінансових звітів відповідно до потреб фінансового менеджменту. Зокрема дослідженням встановлено, що рекомендований Мінфіном України формат Балансу розроблено без врахування реальних потреб підприємств у звітній інформації про фінансовий стан, які суттєво залежать від обсягів та галузевої специфіки підприємств. Інформація у фінансових звітах, рекомендованих у централізованому порядку, повинна бути у певному ступені агрегована, але будуватися, виходячи з господарських потреб найбільших підприємств.

На основі всебічного аналізу стану аналітичності чинного в Україні Балансу (Звіту про фінансовий стан) обґрунтовано формат балансу і приблизний перелік його статей, побудований виходячи з пропонованого у роботі підходу до вирішення цієї проблеми. Цей перелік включає 33 статті, що відповідає інформаційним потребам більшості підприємств і тому запропонований як обов'язковий мінімум, а також субстатті для деталізації основних, які підприємства можуть наводити додатково, враховуючи суттєвість інформації у цих статтях.

Запропонована п'ятироздільна форма Балансу з чітким поділом активів і зобов'язань на довгострокові та короткострокові спрощує економічні взаємозв'язки між Активом і Пасивом Балансу, дозволяє наочно показати порядок утворення майна підприємства за рахунок власних та залучених джерел формування, проаналізувати суму власного оборотного капіталу, всебічно оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Унікальність Звіту про фінансові результати полягає у можливості формувати судження про ефективність діяльності підприємства, що необхідно для оцінки потенційних змін у складі економічних ресурсів та прогнозування

здатності підприємства генерувати грошові потоки від наявної ресурсної бази. Аналіз структури чинного в Україні Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), рекомендованого НП(С)БО 1, свідчить, що у частині визначення чистого прибутку чи збитку він максимально наближений до регламентацій МСБО 1 «Подання фінансових звітів».

Незважаючи на певне наближення регламентацій щодо складання вітчизняного Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) до вимог МСФЗ, він ще досі не повністю відповідає їм. Враховуючи нормативну неврегульованість терміну «фінансові результати» запропоновано змінити назву звіту про фінансові результати на більш вживану в міжнародній практиці – звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід.

За такими статтями від неопераційної діяльності, як «Прибуток від участі у капіталі» та «Коригування вартості фінансових активів та інвестицій, які обліковуються як оборотні активи, та інші прибутки», відображено тільки результат від операцій, за умови, що розміри доходів і витрат, які визнаються для обчислення фінансового результату від цих операцій, несуттєві. Такий підхід повною мірою узгоджується з МСФЗ, де передбачено наведення подібних операцій на основі нетто-оцінок, що забезпечує дотримання принципу відповідності доходів і витрат, а також дає можливість користувачу звітності зрозуміти вигоду від здійснених операцій.

Операції з реалізації необоротних активів доречно наводити у складі неопераційної діяльності за статтею, наприклад, «Коригування вартості фінансових активів та інвестицій, які обліковуються як оборотні активи, та інші прибутки». Така методика відповідає сутності інвестиційної діяльності (процес, пов'язаний з придбанням і реалізацією необоротних активів) і узгоджується із Звітом про рух грошових коштів, у якому продаж основних засобів пов'язується з грошовими потоками від інвестиційної діяльності.

Класифікація грошових потоків у Звіті про рух грошових коштів дозволяє користувачам оцінити вплив кожного конкретного виду діяльності на фінансовий стан підприємства і величину його грошових коштів та еквівалентів. Ця

інформація також може використовуватися для встановлення взаємозв'язку між видами діяльності підприємства. Однак правила класифікації грошових потоків можуть бути досить довільними. Для забезпечення якісних характеристик звіту слід послідовно дотримуватися прийнятої підприємством класифікації.

Класифікація та відображення статей у Звіті про рух грошових коштів повинні співпадати з їх класифікацією й відображенням у звіті про фінансові результати, тобто виходячи з економічного змісту операцій. Це узгоджується з теорією фінансового менеджменту, де відсотки сплачені розглядають як вибуття коштів у результаті фінансової діяльності. Виплата відсотків та дивідендів є платежами постачальникам фінансових ресурсів: відсотки сплачують за використання позикового капіталу, в той час як дивіденди – за використання власного капіталу. Узгодження таким чином операційного прибутку з рухом грошових коштів у результаті операційної діяльності забезпечить зв'язок між розділами Звіту про фінансові результати і Звіту про рух грошових коштів.

Чинна методика формування фінансової звітності щодо відображення окремих статей не завжди відповідає таким принципам підготовки фінансової звітності, як обачність та превалювання сутності над формою, а також такій якісній характеристиці, як доречність. Для усунення цих невідповідностей необхідно знизити ступінь державної регламентації та надати підприємствам більшу свободу в інтерпретації даних, накопичених на рахунках бухгалтерського обліку, що могло би стати елементом їх облікової політики.

Обґрунтовані в дисертації пропозиції з удосконалення змісту і структури фінансових звітів сприяють підвищенню рівня її корисності для зацікавлених у діяльності підприємств агентів ринку та слугують подальшій гармонізації національних П(С)БО з МСФЗ.

Положення четвертого розділу дисертації висвітлені у працях автора [280, 281, 283, 294, 300, 301, 302, 305, 308, 309, 310, 316, 324, 576].

РОЗДІЛ 5

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇЇ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ

5.1. Розкриття інформації у Примітках до фінансових звітів

В реальних умовах інформаційної економіки підприємствам доводиться реагувати на зростаючий запит суспільства на прозорість, яка багато в чому обумовлена усвідомленням транспарентності як загальної ідеї сучасної цивілізації, великою кількістю інвесторів та бурхливим розвитком засобів масової комунікації. Прозорість або відкритість означає створення умов, коли інформація про існуючу ситуацію, прийняті рішення та дії виявляється доступною і зрозумілою для всіх учасників ринку. Хоча прозорість і не може запобігти фінансовій кризі, але вона принаймні здатна забезпечити стриману реакцію учасників ринку на погані новини, знизити ймовірність паніки та інших згубних наслідків. Фінансова прозорість сприяє залученню цільових та ефективних інвестицій та кредитних ресурсів, що особливо важливо для малих і середніх підприємств, у яких відсутнє достатнє заставне забезпечення. Світова практика свідчить: підприємства з гарними перспективами та якісною фінансовою звітністю, але без заставного забезпечення, мають більше шансів отримати кредит, оскільки банки оримують більше інформації для прийняття кредитних рішень, що уможливорює зниження вимог до застави. Дослідження проф. Крістін А. Ботосан (Christine A. Botosan) «Рівень розкриття і вартість капіталу» доводить гіпотезу, що підвищення рівня розкриття додаткової інформації дозволяє корпораціям знизити вартість капіталу [535]. Зменшення інформаційної асиметрії, що спостерігається внаслідок покращення процесу розкриття звітної інформації, призводить до зростання ліквідності акцій компанії.

В Україні транспарентність фінансової звітності, як і корпоративної загалом, поки що має відносну значущість тільки для великих компаній, оскільки у вітчизняній практиці традиційно існує тенденція до закритості й

нерозповсюдження інформації, навіть тієї, яка зазвичай не вважається конфіденційною. Результати оцінювання рівня прозорості веб-сайтів найбільших за рівнем чистого доходу та чистого прибутку компаній України, проведеного Центром «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» у 2012-2015 рр., свідчать, що на сайтах компанії не оприлюднюють достатнього обсягу потрібної інформації, в тому числі у сфері корпоративної соціальної відповідальності, для своїх стейкхолдерів (рис. 5.1). В Україні малий відсоток компаній, які наводять не фінансові показники: у 2014 р. лише 14 компаній з ТОП-100 розмістили на сайтах нефінансові звіти (у 2013 р. – 13 компаній, у 2012 р. – 9 компаній). Більше того, 11 компаній з 115, що представляють 15 секторів економіки (включаючи 39 компаній державної форми власності), не мають власних сайтів. Відсутність у багатьох публічних компаній власних веб-сторінок підтверджують і результати нашого дослідження, наведені у додатку Ф.

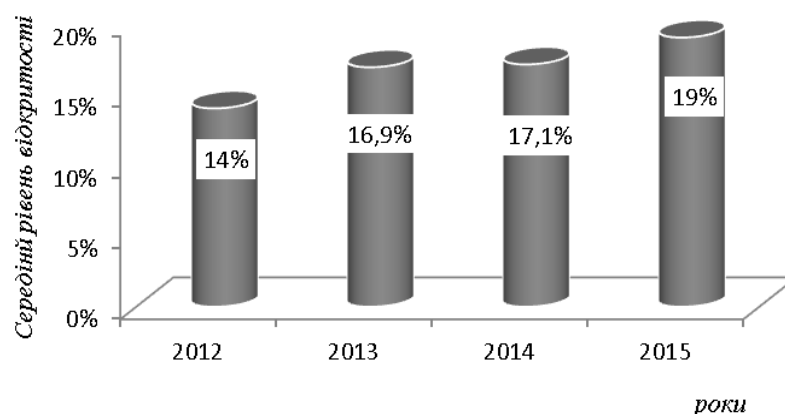

Рис. 5.1. Середній рівень відкритості сайтів ТОП-100 компаній України

Джерело: складено на підставі [346]

Серед основних причин небажання компаній України повніше розкривати інформацію про свою діяльність у звітності є: конкурентна боротьба, великі затрати на формування звітності, а також низька культура в питаннях корпоративної етики. Більшість компаній не приділяють питанням розкриття інформації належної уваги і не розглядають таку практику як важливу складову комунікації зі стейкхолдерами.

Враховуючи, що інформація фінансової звітності допомагає не тільки встановити рівень фінансової стійкості, рентабельності та ліквідності підприємства, але й спрогнозувати його розвиток, можна стверджувати: якість управлінських рішень значно залежить від рівня транспарентності фінансової звітності підприємства. З наведеного випливає важливість концепції розкриття інформації у фінансовій звітності підприємств як механізму забезпечення їх транспарентності, що сприятиме зростанню довіри до них з боку різних користувачів звітної інформації.

Під транспарентизацією фінансової звітності проф. О.В. Рожнова і В.М. Ігумнов [428, с. 30-31] розуміють сукупність послідовних дій, спрямованих на саморозкриття підприємства. Іншими словами, транспарентизація фінансової звітності – це процес формування і доведення до відома будь-яких зацікавлених осіб, включаючи контрагентів, державні установи та громадськість, інформації, що дозволяє скласти їм повне і адекватне уявлення про всі аспекти діяльності компанії. Відповідно транспарентною слід вважати фінансовою звітність, яка відповідає наведеним на рис. 5.2 критеріям.

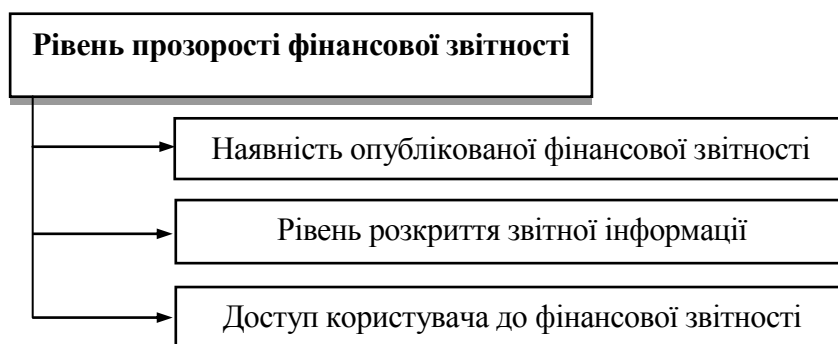

Рис. 5.2. Критерії транспарентності фінансової звітності підприємств

[авторська розробка]

Етапи транспарентизації фінансової звітності ілюструє рис. 5.3. Слід підкреслити, що процес транспарентизації буде ефективнішим у разі добровільного прагнення підприємства до саморозкриття і вибудовування своєї діяльності згідно з ідеєю прозорості. Неприпустимою є вибіркова транспарентність, коли, наприклад, підприємство складає звітність за МСФЗ, але відсутня інша, не фінансова, інформація.

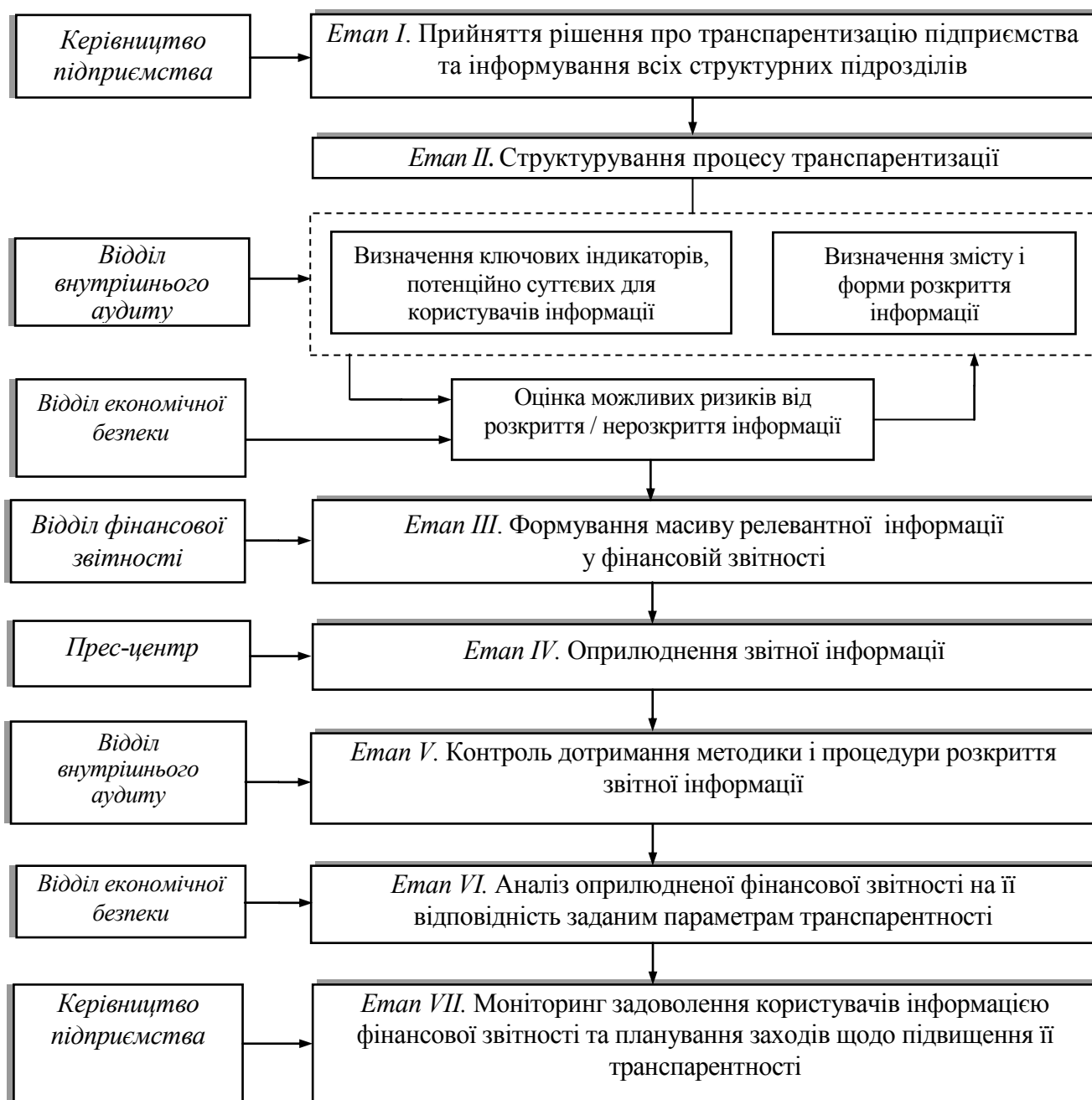

Рис. 5.3. Етапи транспарентизації фінансової звітності підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [428]

Розкриття інформації у фінансовій звітності традиційно пов'язують з примітками до фінансових звітів. Внаслідок представлення чотирьох первинних форм фінансових звітів в агрегованому вигляді інформація, що міститься в них, лише частково розкриває діяльність підприємства. Крім того, оцінка окремих статей балансу та звіту про фінансові результати може відрізнятися в різних національних системах обліку та МСФЗ. Тому повне розкриття цих статей у примітках уможливорює отримання необхідної для управління й прийняття рішень інформації.

Аналіз оприлюдненої на SMIDA фінансової звітності публічних компаній показав, що не всі підприємства України повноцінно складають і оприлюднюють примітки до фінансових звітів. Слід відзначити позитивну динаміку в цьому напрямі, що обумовлено, у першу чергу, впровадженням МСФЗ – системи стандартів, яка забезпечує вищий рівень розкриття. Незважаючи на те, що загальні вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності викладені у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а вимоги до розкриття окремих активів і зобов'язань – у відповідних П(С)БО, спостерігається роздрібнений і хаотичний характер оприлюднених приміток до фінансових звітів. Це пов'язано з відсутністю у вітчизняній нормативній базі принципів розкриття інформації, рекомендацій з оцінки суттєвості інформації та макету приміток з орієнтовним переліком. Ті ж підприємства, що формують свої фінансові звіти на основі національних П(С)БО, складають примітки лише в табличній формі, затвердженій наказом Мінфіну України від 29.11.2000 р. № 302 [400], котрі, з одного боку, не містять вичерпного переліку інформації, необхідного користувачам для прийняття економічних рішень, зокрема не розкривають інформації про облікову політику підприємства, з іншого – враховуючи жорстку стандартизованість, включають таблиці, які часто не заповнюються підприємствами через відсутність у них відповідних видів діяльності. Зокрема, це інформація про фінансові інвестиції, будівельні контракти, біологічні активи та сільськогосподарську продукцію.

Своєю чергою, світову бухгалтерську спільноту не задовольняє занадто високий рівень навантаження фінансової звітності примітками. На думку Марка Сігеля (Marc Siegel), члена FASB, обсяг всіх вимог до розкриття продовжує зростати по мірі того, як FASB відповідає на зростаючі запити інвесторів. Він зазначає: «На жаль, підприємства вважають, що від них вимагається надавати всі розкриття, які вони тільки можуть надати. Іноді окремі з них виявляються зовсім несуттєвими для окремих суб'єктів господарювання на певну дату або в певний проміжок їх господарської діяльності» [63].

Основними причинами, що призвели до ускладнення приміток до фінансових звітів, зниження їх доречності та зрозумілості, вважають такі:

- збільшення вимог до розкриття розробниками стандартів задля підвищення рівня прозорості фінансової звітності, оскільки вважається, що більша кількість інформації запобігатиме фінансовим кризам. Примітки розглядаються як засіб компенсації недотримання принципів визнання та оцінки, а не «виноски» до первинних фінансових звітів;
- ускладнення господарських операцій, що спричинило підвищення вимог до фінансової звітності і наведення у ній ширшого обсягу інформації;
- складність практичного застосування професійного судження щодо суттєвості інформації, що підлягає розкриттю;
- вибір укладачами і аудиторам звітності та регулюючими органами підходу «контрольний перелік» («checklist») вимог та ін. [544].

Викладене підкреслює необхідність розробки та обґрунтування вимог до розкриття інформації у примітках на тому ж рівні, що і вимог до визнання та оцінки елементів фінансових звітів.

Впорядкування принципів і вимог до розкриття інформації у примітках до фінансових звітів потребує комплексного вирішення проблеми. Розглядаємо два однаково можливі варіанти її реалізації:

1-й варіант (рекомендований): розробка окремого документа, наприклад, положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Розкриття інформації у примітках до фінансових звітів» або

2-й варіант (альтернативний): викладення у новій редакції розділу «Розкриття інформації у примітках до фінансових звітів» НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Вказаний документ повинен забезпечити гнучкість вимог до розкриття, уникнення повторного наведення інформації у фінансовій звітності та активне застосування судження щодо суттєвості, аби зробити примітки до фінансових звітів інформативнішими, скоординованими і стислими.

При розробці документу одним із дискусійних питань є розуміння поняття «розкриття у фінансовій звітності». В НП(С)БО 1 під розкриттям розуміють «надання інформації, яка є суттєвою для користувачів фінансової звітності» [269].

У даному визначенні поняття «розкриття» ототожнюється з поняттям «відображення». Хоча між «розкриттям» і «відображенням» межа досить умовна, ці поняття мають різне значення. Так, відповідно до § 1 МСБО 1 метою *відображення* є наведення інформації в основних формах фінансових звітів для забезпечення їхньої зіставності з фінансовими звітами суб'єкта господарювання за попередні періоди, а також з фінансовими звітами інших суб'єктів господарювання [251]. Метою *розкриття* є деталізація, підсилення та пояснення інформації, наведеної в первинних формах фінансової звітності.

Враховуючи наведене, пропонуємо таке визначення: *розкриття інформації у фінансовій звітності* – це наведення додаткової, як правило, не відомої користувачам інформації для розуміння ними сфери діяльності, моделі управління суб'єкта звітування та його фінансового стану і результатів діяльності.

У запропонованому визначенні, по-перше, наголошено на тому, що розкриття пов'язані з *фінансовою* звітністю, по-друге, що ці розкриття стосуються кожного з трьох її складових: звіту керівництва, звіту про корпоративне управління та фінансових звітів.

Зосереджуючи увагу на примітках до фінансових звітів, зауважимо, що це поняття вимагає уточнення. У табл. 5.1 для порівняння запропоновано чинні в МСБО 1 «Подання фінансових звітів» та в національній нормативній базі визначення приміток до фінансових звітів і авторська позиція.

У запропонованому визначенні дефініція «примітки до фінансових звітів» повинна містити такі пункти:

– «*релевантний*» припускає, що інформація у примітках повинна задовольняти вимоги певних користувачів фінансових звітів та наводитися, якщо є суттєвою для даного суб'єкта звітування;

– «*показники і пояснення*» означає, що примітки повинні містити кількісні (наприклад, розукрупнення, аналіз за термінами погашення) та якісні (методи обліку, оціночні судження) описи статей, які деталізують та пояснюють інформацію, наведену в первинних фінансових звітах;

– «*статті первинних фінансових звітів*» – це статті, наведені в одному зі звітів: Балансі (Звіті про фінансовий стан), Звіті про фінансові результати та сукупний дохід, Звіті про рух грошових коштів та Звіті про власний капітал;

– «*на звітну дату*» означає, що інформація, що наводитиметься у примітках, стосується звітного періоду, а не майбутніх операцій і подій;

– «*невизнані (на звітну дату) контрактні зобов'язання*» – операції та угоди з третьою стороною, які укладені в минулому, але будуть виконані у майбутньому і щодо яких не існує активів і зобов'язань на звітну дату»;

– «*невизнані (на звітну дату) умовні активи і умовні зобов'язання*» – активи і зобов'язання відносно третіх осіб, що виникли у результаті минулих подій, але не відповідають критеріям визнання активу чи зобов'язання.

Таблиця 5.1

Визначення терміну «примітки до фінансових звітів» у Законі про бухгалтерський облік та пропозиція автора

<i>МСБО 1 «Подання фінансових звітів»</i>	<i>Закон про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні</i>	<i>Пропозиція автора</i>
Примітки містять інформацію на додаток до поданої у звіті про фінансовий стан, звіті про сукупні доходи, окремому звіті про прибутки та збитки (якщо він подається), звіті про зміни у власному капіталі та звіті про рух грошових коштів. Примітки надають описові пояснення чи детальніший аналіз статей, поданих у цих фінансових звітах, а також інформацію про статті, які не відповідають вимогам визнання в цих звітах	Примітки до фінансової звітності – сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності	Примітки до фінансових звітів – сукупність релевантних показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей <i>первинних фінансових звітів</i> , а також іншої інформації, що існувала на звітну дату, в тому числі невизнані контрактні зобов'язання, умовні активи і умовні зобов'язання суб'єкта господарювання, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Крім того, немає сенсу обмежувати укладачів фінансової звітності національними чи міжнародними стандартами, адже основою її формування може бути будь-яка система стандартів.

З наведеного визначення випливають обмеження інформації, що повинна наводитися у примітках до фінансових звітів. Інформація, що розкривається у примітках, повинна:

- пов'язуватися з первинними формами фінансових звітів;
- зосереджуватися на минулих операціях та інших подіях, що існували на дату звітності; прогнозна інформація, не пов'язана з відображенням елементів в основних фінансових звітах, у примітках не наводиться;
- стосуватися конкретного суб'єкта звітування.

Однак, щодо окремих видів розкриття межі складно встановити. До таких видів інформації можна віднести: загальну інформацію про суб'єкт звітування; ризики; операції з пов'язаними сторонами; не врегульовані події після звітної дати. Це викликає необхідність встановлення критеріїв розмежування інформації між Звітом керівництва, Звітом про корпоративне управління та Примітками до фінансових звітів (рис. 5.4).

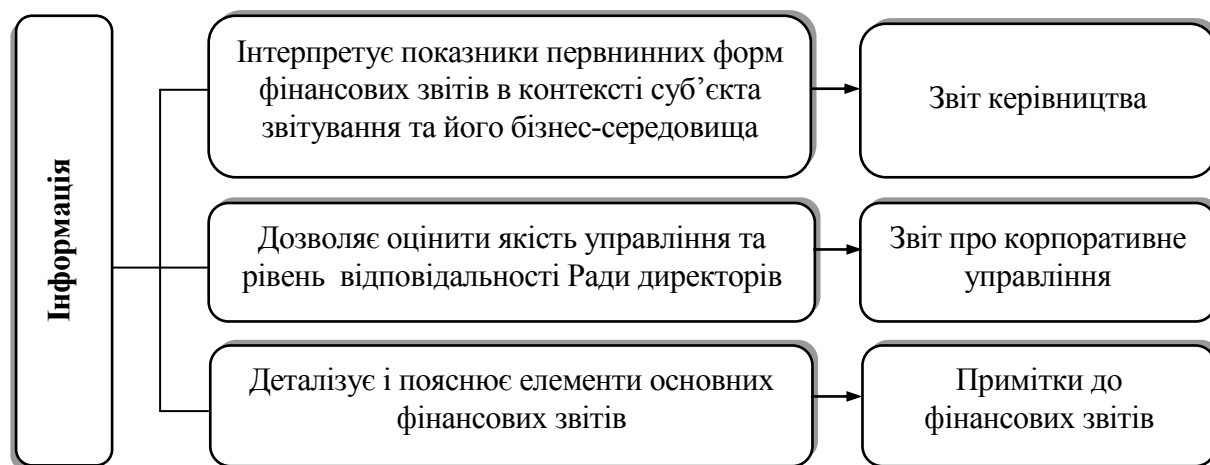

Рис. 5.4. Критерії розмежування інформації для наведення у фінансовій звітності

[авторська розробка]

Не підлягає розкриттю у Примітках до фінансових звітів інформація, яку не вимагають стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Так, у IASB відзначено, що розкриття додаткової, не передбаченої в МСФЗ, інформації (так звана «NON-IFRS» інформація) створює плутанину для користувачів фінансової звітності, збільшує витрати як на підготовку фінансової звітності, так і на її аудит, знижує якість фінансової звітності внаслідок погіршення її порівнянності, а в

окремих випадках навіть викривлює фінансові результати, і висловлено думку щодо заборони розкриття такої інформації. Натомість IASB пропонує зосередитися на відображенні належним чином показників результативності, описі не звичайних для підприємства операцій і подій, що не повторюються [572].

Наступним критерієм вимог до розкриття інформації у Примітках до фінансових звітів відповідно до визначення є релевантність показників і пояснень, яка ґрунтується на потребах користувачів звітності. Слід відзначити, що у більшості облікових систем кожен стандарт бухгалтерського обліку містить вимоги до розкриття видів операцій (наприклад, об'єднання компаній) або статей (таких, як нематеріальні активи або забезпечення). Втім, всю релевантну інформацію, що може наводитися у примітках до фінансових звітів, доцільно згрупувати таким чином (рис. 5.5, додаток АМ):

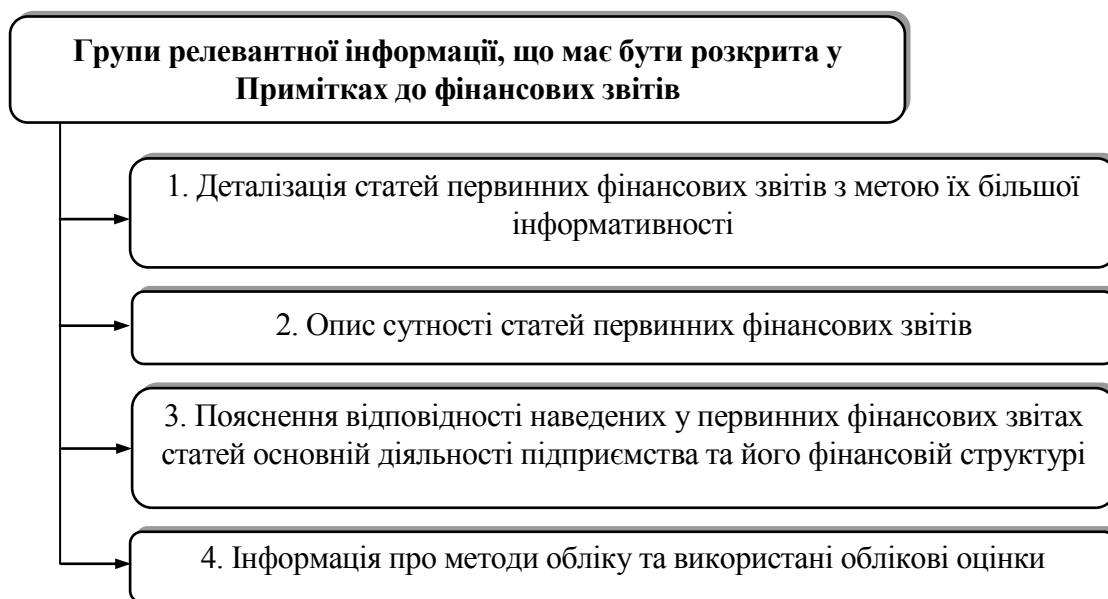

Рис. 5.5. Структура Приміток до фінансових звітів *[авторська розробка]*

Необхідність у першій групі інформації викликана відображенням більшості з них в агрегованому вигляді в первинних фінансових звітах. Розгрупування статей уможливить краще розуміння їх змісту та майбутніх грошових потоків, пов'язаних з цими статтями.

Друга група інформації може містити інформацію про суттєві терміни та умови контрактів і угод, а також їх основні характеристики, що дозволить користувачам спрогнозувати ймовірні суми чистих грошових потоків.

Третя група інформації може включати таку інформацію:

- для балансових статей:
- плани підприємства щодо відновлення чи погашення статті, характер зв'язку статті з іншими статтями балансу;
- зв'язки між статтями основних фінансових звітів, що уможливить розуміння походження грошових потоків впродовж періоду;
- угоди, які впливають на різні статті звітів, наприклад, об'єднання підприємств, що допоможе розуміти склад статей та зміст угод і оцінити майбутні грошові потоки.

У четвертій групі слід розкривати інформацію про: критерії визнання та методи оцінювання статей фінансових звітів; облікові оцінки та оцінку невизначеностей. Така інформація забезпечить уявлення про економічне середовище суб'єкта звітування і його політику: консервативну чи агресивну.

Включення у примітки інформації про суб'єкт звітування загалом (або як групи), по-перше, вимагатиме окреслення її формату і змісту; по-друге, через відсутність прямого зв'язку зі статтями основних фінансових звітів вийде за межі цілей приміток; по-третє, є зайвою, оскільки подібна інформація – опис діяльності підприємства, його цілі і стратегія – передбачена у звіті керівництва.

Стосовно інформації про ризики підприємства слід вказати на існування двох підходів до їх розкриття :

- 1) наводити у різних частинах фінансової звітності (табл. 5.2);
- 2) наводити в окремому звіті про ризики.

Таблиця 5.2

Інформація про ризики у фінансовій звітності

<i>Компонент фінансової звітності</i>	<i>Зміст інформації</i>
Звіт керівництва	Думка керівництва щодо схильності підприємства до ризиків та методи управління ними
Звіт про корпоративне управління	Характер і ступінь ризиків, визнаних Радою директорів, а також запевнення в ефективності системи внутрішнього контролю
Примітки до фінансових звітів	Оцінка та визнання невизначеностей, аналіз термінів погашення заборгованості, методи диверсифікації ризику

Зауважимо: розкриття інформації про ризики за межами фінансових звітів (у звіті керівництва або звіті про ризики) передбачено додатком В МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття» [257]. За дослідженнями EFRAG і FRC окремі інвестори надають перевагу відображенню ризиків в одному звіті, аби отримати повну картину про характер і ступінь ризиків, притаманних підприємству, їх потенційний вплив на грошові потоки та методи управління ними [550]. При цьому у примітках до фінансових звітів необхідно давати перехресне посилання на звіт про ризики для досягнення відповідності. Такий підхід, який варто взяти до уваги, застосовують в Німеччині та прийнято низкою банків Великої Британії.

Зважаючи на те, що однією з найважливіших цілей фінансової звітності є оцінка якості управління підприємством, результати діяльності роботи менеджменту повинні бути відображені у фінансовій звітності, проте виникає питання, в якій її частині. Оскільки відповідно до наведеного раніше визначення приміток інформація про якість управління не деталізує і не пояснює статті первинних фінансових звітів та не є невизнаними на звітну дату контрактними зобов'язаннями, умовними активами і зобов'язаннями, така інформація має відображатися у звіті про корпоративне управління.

Інформація про якість управління тісно пов'язана з такою комплексною інформацією, як зв'язані сторони. Можна виділити 3 основними типи розкриття відповідно до МСБО 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони» та П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо зв'язаних сторін»:

1) опис і кількість операцій за період та сальдо заборгованостей, включаючи операції з підприємствами, які перебувають під контролем або спільним контролем суб'єкта звітування, або на які він суттєво впливає;

2) опис і кількість угод за період та сальдо заборгованостей, у тому числі операції з фізичними особами (чи близькими членами їх родини) або суб'єктами господарювання, під контролем, спільним контролем або суттєвим впливом яких перебуває суб'єкт звітування, а також з провідним управлінським персоналом (або близькими членами родин);

3) характер і суми виплат ключовому управлінському персоналу.

З одного боку можна припустити, що ці типи розкриття деталізують і пояснюють окремі статті фінансових звітів, тому мають наводитися у примітках. Однак, якщо ця інформація спрямована на оцінку якості корпоративного управління, вона не відповідає визначенню приміток до фінансових звітів, тому не повинна наводитися в них.

Окремі вчені, зокрема проф. Я. В. Соколов, серед основних проблем фінансової звітності виділяють її ретроспективність, пояснюючи це відсутністю закономірностей у господарській діяльності підприємства [448]. Уникнути ретроспективності частково дозволяє відображення подій після звітної дати. Однак, неврегульовані події після звітної дати, такі як втрата виробничих потужностей внаслідок пожежі, впливатимуть на статті основних фінансових звітів тільки майбутніх звітних періодів, отже, згідно з запропонованою концепцією, не наводяться у примітках до фінансових звітів. Крім того, на думку експертів EFRAG, події після звітної дати виникають виключно через періодизацію складання фінансової звітності – вони не існували би, якщо підприємство формувало би фінансову звітність на іншу дату [544]. Фахівці вважають, що включення такої інформації у примітки можливе у разі:

- трактування подій після звітної дати як виняток до визначення приміток до фінансових звітів;
- уточнення, що суттєві події після звітної дати існували на дату затвердження керівництвом фінансових звітів.

Якщо з першим варіантом можна погодитися, то стосовно другого варіанту зазначимо таке:

- завжди буде існувати часовий проміжок між підготовкою інформації та її затвердженням, що не позбавить від неврахування суттєвих подій;
- хоча така інформація і забезпечить контекст складених фінансових звітів, але не змінить їх.

Враховуючи наведене, пропонуємо вплив суттєвих подій після звітної дати наводити у звіті керівництва. Такий підхід дозволить уникнути часового лагу між даними фінансової звітності, не збільшуючи її обсяги.

Досліджуючи проблему розкриття інформації у Примітках до фінансових звітів, варто розглянути застосування концепції суттєвості, адже наведення несуттєвої інформації в примітках призводить до зниження її релевантності і зрозумілості. Ані Концептуальною основою МСФЗ, ані МСБО/МСФЗ, ані вітчизняною нормативно-правовою базою не встановлені критерії суттєвості з точки зору розкриття інформації у примітках до фінансових звітів. Так, у § 30 МСБО 1 і Листі Міністерства фінансів України «Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності» сказано, що стаття, яка не є суттєвою для окремого подання її у фінансовому звіті, може бути достатньо суттєвою для окремого розкриття її в примітках до фінансової звітності [251, 403]. У § 31 МСБО 1 зазначено: суб'єкту господарювання не потрібно надавати конкретне розкриття, яке вимагається МСФЗ, якщо така інформація є несуттєвою.

Варто зазначити: суттєвість – це концепція, що потребує активного застосування професійного судження, а значить існує багато варіантів та обставин, які можуть вплинути на прийняття рішення про суттєвість. Таким чином, актуальною є розробка рекомендацій щодо визначення суттєвості інформації для розкриття у примітках до фінансових звітів.

У додатку АН наведені можливі критерії визначення суттєвості, узгоджені з видами релевантної інформації, запропонованими у додатку АМ. Далі розглянемо окремі дискусійні питання щодо встановлення таких критеріїв.

Наприклад, згідно з § 7 МСФЗ 7 підприємству слід здійснювати аналіз погашення фінансових зобов'язань за строками погашення. Можна виділити два підходи щодо здійснення такого аналізу. Перший підхід припускає, що користувачі потребують аналізу за строками погашення, щоб розуміти терміни майбутніх грошових потоків. У такому разі проведення такого аналізу буде необхідним навіть, якщо у підприємства немає ризику непогашення заборгованості.

Згідно з другим підходом, аналіз за термінами погашення необхідний лише у випадку, якщо підприємство схильне до суттєвого ризику ліквідності.

Розкриттю не визнаних на звітну дату контрактів з виконанням у майбутньому, умовним активам та умовним (непередбаченим) зобов'язанням практично не приділено уваги у вітчизняній нормативній базі, зокрема П(С)БО 11 «Зобов'язання». Тільки для умовних зобов'язань стандарт вимагає наводити за кожним їх видом: а) стислий опис і суму; б) невизначеність щодо суми або строку погашення; в) суму очікуваного погашення іншою стороною. Це повністю відповідає вимогам МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Аналогічно МСБО 37 вимагається стисле розкриття інформації про сутність умовних активів на кінець звітного періоду і про оцінку їхнього фінансового впливу у тому випадку, коли стає ймовірним надходження економічних вигід. За такого підходу розкриватимуться і несуттєві суми, які не значно не впливатимуть на прийняття рішень користувачами звітності. Тому доречно розглянути інші умови розкриття інформації про такі об'єкти бухгалтерського обліку.

Не визнані на звітну дату контрактні зобов'язання, умовні активи та умовні зобов'язання можна поділити на два види:

- 1) угоди, умовні активи і умовні зобов'язання, не визнані внаслідок невідповідності визначенню активу чи зобов'язання;
- 2) укладені контракти, обов'язкові для виконання у майбутньому, які існують на звітну дату.

Стосовно об'єктів першого виду спостерігається невизначеність, тому додаткова інформація про них має не тільки прогностичну цінність, а і дає можливість зрозуміти, чому вони не були визнані. Визначаючи, чи відповідає критеріям розкриття інформація про невизнані об'єкти, необхідно розглянути такі питання:

- об'єкт не визнано, тому що відсутня його надійна оцінка?
- якщо би об'єкт було визнано, наскільки суттєвими бдуть суми (при цьому для об'єктів з кількома варіантами наслідків необхідно враховувати весь діапазон потенційних результатів їх визнання, хоча окремі суми можуть бути несуттєвими).

Найпростіший підхід щодо прийняття рішення про необхідність розкриття об'єктів другого виду полягає в оцінюванні суттєвості договірної вартості (в

абсолютному вираженні). Він обґрунтований тим, що користувачів цікавить інформація про майбутні грошові потоки. Проте, вимога розкриття інформації про всі суттєві контракти, укладені на звітну дату, не дасть повної картини майбутніх грошових потоків. Розкриваючи інформацію про контрактні зобов'язання слід враховувати:

1) суттєвість впливу вартості невизнаних зобов'язань за контрактами на статті первинних фінансових звітів (базуючись на даних поточного і минулих звітних періодів);

2) регулярність таких угод.

Відповідно до першого варіанту ступінь і обсяг розкриття інформації залежатиме від того, чи можливо спрогнозувати грошові потоки на основі минулих звітних періодів. Однак, внаслідок впливу інших обставин загальна тенденція іноді може не відобразити суттєві зміни.

Згідно з другим варіантом необхідно проаналізувати не тільки суму контракту, а й регулярність операції для судження про її передбачуваність. Таким чином, договори купівлі-продажу товарів і послуг, що складають основну діяльність підприємства, не потребуватимуть розкриття, натомість угоди, пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю, будуть проаналізовані.

Однією з дискусійних проблем є визначення необхідності розкриття інформації за статтями, за якими відбулися зміни протягом періоду. Оцінка суттєвості розкриття таких змін повинна базуватися на таких питаннях:

– суттєвість статті або різниці на початок і кінець періоду відносно підприємства загалом;

– зміни у фінансових звітах відбулися за рахунок:

а) не регулярних для підприємства статей чи

б) регулярних статей, які мають незвичайну величину. У такому випадку підприємству необхідно встановити додатковий поріг суттєвості для ідентифікації незвичайних сум.

Варто зауважити, що розкриття інформації у примітках до фінансових звітів є важливим інструментом передачі інформації користувачам звітності. Хоча зміст

приміток відіграє важливу роль у досягненні доречного та істинного відображення, однак відсутність зв'язків між інформацією знижує її якість, особливо у великій за обсягом фінансовій звітності. Основну відповідальність за встановлення зв'язків між показниками фінансової звітності покладено на укладачів фінансових звітів, втім, останні більше зосереджені на дотриманні відповідності стандартам. Проблема підсилюється й тим, що як регуляторні органи, так і аудитори приділяють більше уваги встановленню і контролю шаблонів розкриття, які не забезпечують належного зв'язку зі стейкхолдерами. У табл. 5.3. виділено низку принципів, якими слід керуватися, щоб допомогти користувачам у навігації по фінансовій звітності та досягти ясності і зрозумілості її інформації. Керуючись наведеними принципами, розширюються права і можливості підприємства у формуванні доречної інформації.

Серед важливих організаційних питань розкриття інформації у примітках до фінансових звітів є порядок представлення цієї інформації. Існують два підходи щодо такого порядку: стандартизований (чинний) та гнучкий (альтернативний).

Перший підхід базується на положенням МСБО 1. Згідно з § 13 цього стандарту підприємство, наскільки це можливо, повинно подавати примітки до фінансових звітів у систематичному вигляді. До кожної статті, поданої в основних фінансових звітах, необхідно робити посилання на будь-яку пов'язану з нею інформацію у примітках. Відповідно з § 14 МСБО інформація у примітках наводиться у такому порядку:

- а) зазначення про відповідність МСФЗ;
- б) стислий виклад суттєвих застосованих облікових політик;
- в) інформація, що підтверджує статті, подані у звіті про фінансовий стан, звіті про сукупні доходи, окремому звіті про прибутки та збитки (якщо він подається), звіті про зміни у власному капіталі та звіті про рух грошових коштів, у тому порядку, в якому подано кожний звіт та кожний рядок;
- г) розкриття іншої інформації, включаючи:
 - умовні зобов'язання та невизнані контрактні зобов'язання; та
 - розкриття нефінансової інформації, наприклад, цілі та політики щодо управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання.

Таблиця 5.3

Принципи розкриття інформації у Примітках до фінансових звітів

Принцип	Застосування принципу	Пояснення	Приклад
Індивідуальність для кожного підприємства	Інформація розкривається, якщо вона безпосередньо стосується підприємства	Форми основних фінансових звітів і приміток до них часто формалізовані і не відображають специфіки діяльності підприємства	Виклад облікової політики у примітках часто повторює інформацію, наведену в П(С)БО чи МСФЗ, не надаючи таким чином користувачу нових відомостей. У примітках доцільно обґрунтовуватися вибір методу обліку та зміни облікової політики
Актуальність	– розкриття інформації, що стосується звітного періоду; – інформацію про події і операції минулих періодів наводити тільки тоді, коли вони впливають на діяльність поточного періоду або позицію на звітну дату	Керуючись принципом послідовності, підприємство може продовжувати розкривати інформацію, не суттєву на звітну дату	Розкриття інформації про державний борг забезпечує корисну інформацію у кризовий час. Через декілька років така інформація може бути менш суттєвою
Лаконічність і чіткість викладення	– використання глосарію, якщо використовуються спеціалізовані терміни; – використання таблиць і графіків замість тексту; – лаконічний стиль викладення; – виділення особливої інформації іншим стилем або розміром шрифту	Примітки іноді представлені так, що їх важко прочитати і зрозуміти	Для відображення інформації про рух об'єктів найкращим і найдоступнішим формат є розгорнуті таблиці
Превалювання сутності над формою	Інформація повинна розкривати сутність угоди, виходячи, якщо необхідно, за межі вимог стандартів	У примітках, як правило, наводиться інформація згідно з вимогами стандартів	Договір купівлі–продажу скоріше слід розглядати як договір про фінансування. Тому важливо, щоб користувач розумів економічне обґрунтування цього виду угоди, що потребуватиме ширшої за обсягом інформації, ніж передбачено стандартами
Взаємозв'язок показників	– взаємозв'язок між бізнес-моделлю підприємства, його фінансовим станом і результатами діяльності; – взаємозв'язок між формами фінансових звітів і примітками; – використання перехресних посилань, щоб уникнути дублювання; – групування подібної інформації	Інформація у фінансових звітах часто не відображає специфіки діяльності підприємства	Наприклад, наведення в одному розділі опису бізнес-моделі підприємства, його стратегії та управління ризиками

Проте у § 15 МСБО 1 зазначено, що підприємство за деяких обставин може змінити порядок подання конкретних статей у примітках. Це дає підстави розвивати гнучкий підхід до організації приміток до фінансових звітів, відповідно до якого інформація включається до приміток у порядку її важливості для користувачів. Такий підхід вимагає від укладачів звітності, по-перше, розуміння потенційних користувачів, по-друге, оцінки пріоритетності інформації бажано для кожної окремої групи. Наші дослідження, викладені у попередніх розділах роботи і додатках Е.2 та Ж.1, показали: найважливішою для розкриття у примітках є інформація про види доходів від реалізації у розрізі сегментів, структуру заборгованості, власні оборотні кошти (робочий капітал), інші операцій та події.

Кожен із розглянутих варіантів має свої переваги і недоліки, які наведено у табл. 5.4.

Таблиця 5.4

Порядок розкриття інформації у примітках до фінансових звітів

Тип розкриття	Переваги	Недоліки
Стандартизований	Загальний порядок розкриття різними підприємствами спрощує: – підготовку приміток; – пошук інформації та її перевірку	Найсуттєвіша інформація може розміщатися у кінці тексту
Гнучкий	– акцент на суттєвій інформації; – кореляція з конкретними умовами	– в результаті зміни пріоритетної інформації постійна (з року в рік) перебудова приміток та нумерації перехресних посилань; – вибір пріоритетів може не співпадати з думкою аудиторів та регуляторів

Загалом підтримуючи гнучкий підхід до розкриття інформації у примітках до фінансових звітів, вважаємо його завчасним для України через причини, які розглядалися у роботі: відсутність реального користувача звітності, великі затрати на формування інформації, недостатнє застосування професійного судження та ін.

Підбиваючи підсумки, важливо зазначити, що Примітки до фінансових звітів є одним із найважливіших інформаційних джерел для прийняття управлінських рішень стосовно суб'єкта господарювання. Це потребує розробки та обґрунтування вимог до розкриття інформації у примітках на тому ж рівні, що і

вимоги до визнання та оцінки елементів фінансових звітів. У цьому підрозділі винесено на обговорення низку ідей щодо встановлення таких вимог, аби запобігти дублюванню інформації у фінансовій звітності загалом та елімінувати неактуальні розкриття, натомість досягти зрозумілості, порівнянності та ефективності інформації, наведеної у примітках до фінансових звітів. В основу розкриття інформації у примітках повинна покладатися концепція доречності та її субелемент – суттєвість, що означатиме:

- орієнтацію змісту приміток на потреби конкретних користувачів;
- розкриття інформації, що відповідатиме та забезпечуватиме досягнення мети фінансових звітів та безпосередньо приміток до них;
- усунення шаблонного розкриття, індивідуалізацію інформації;
- зниження навантаження на примітки внаслідок встановлення сумірних вимог до них;
- сприяння активному застосуванню професійного судження, демонстрації творчості та інновацій.

Підтримання різними інститутами (регуляторами, укладачами, аудиторам та науковцями) і розвиток викладених вимог та принципів сприятимуть удосконаленню процесу передачі фінансової інформації про підприємство користувачам звітності, покращенню її транспарентності, що уможливить прийняття адекватних економічних рішень.

5.2. Розкриття інформації за сегментами у фінансовій звітності

Прогнозна оцінка грошових потоків є центральним елементом при прийнятті рішень щодо надання інвестицій та позик. Проте різні сегменти генерують неподібні потоки грошових коштів, яким притаманні різні ризики і які створюють унікальні вартісні показники. Відповідно зовнішнім користувачам фінансової звітності підприємств, котрі активно диверсифікують свою господарську діяльність, складно глибоко аналізувати узагальнені фінансові показники первинних фінансових звітів без відповідної деталізації даних, що

формують ці показники, а також оцінити перспективи розвитку підприємств, схильність до ризиків та здатність генерувати прибуток.

Проблема розкриття інформації за сегментами обумовлена існуючим конфліктом інтересів між користувачами фінансової звітності та суб'єктами звітування. Незважаючи на те, що у кінцевому підсумку ці інтереси збігаються, оскільки задоволення інформаційних запитів інвесторів та контрагентів корисне і для самого підприємства, розкриття відомостей, що стосуються його підрозділів, нерідко сприймається як підрив його конкурентоздатності. Зазвичай менеджери вважають, що вигідніше надавати як найменше інформації про підприємство не тільки конкурентам, але й державі, яка перерозподіляє національний продукт. Світова економічна криза 2008–2010 років довела неспроможність такої політики. Держава, для якої діяльність суб'єктів господарювання залишається непрозорою, не в стані ефективно перерозподіляти ресурси для підтримання структурно значимих підприємств для вітчизняної економічної системи.

С.В. Сороченко підкреслює: докладність розкриття інформації за сегментами свідчить про рівень транспарентності підприємства та якість організації управлінського обліку [459, с. 20]. Відповідно небажання керівництва підприємства розкривати таку інформацію говорить про:

- низький рівень управлінського обліку на підприємстві або його відсутність;
- слабку конкурентну позицію підприємства на ринку та неефективне керівництво, що змушує приховувати інформацію про його діяльність;
- переслідування керівництвом власних інтересів або незаконні операції;
- нехтування керівництвом фінансової звітності як важливої складової іміджу компанії.

На нашу думку, звітність за сегментами забезпечує можливість аналізу підприємства у розрізі його компонентів, що сприяє підвищенню ефективності рішень, які приймаються на її основі різними категоріями користувачів, зокрема:

- інвесторам сегментна звітність дозволяє точніше оцінити доходність вкладень, спрогнозувати грошові потоки і деталізувати співвідношення доходності з ризиками за окремими напрямками діяльності підприємства. За результатами досліджень західних вчених аналіз тенденцій розвитку підприємства є точнішим у періодах, коли він базується на інформації за сегментами [571, ст. 473];

- кредиторам інформація за сегментами дає чіткішу уяву про здатність підприємства погашати свої зобов'язання у майбутньому та його зацікавленість продовжувати роботу з постачальниками окремих товарів і послуг;

- державним органам розкриття інформації у розрізі сегментів діяльності необхідне для виконання своїх функцій щодо перерозподілу національного продукту з метою підвищення суспільного добробуту, тобто для підтримки саме тих підприємств, які забезпечують економічне зростання країни.

Крім перерахованого, розкриття інформації за сегментами діяльності:

- дозволяє покращити систему внутрішнього контролю. Розкриття зовнішнім користувачам за допомогою сегментної звітності деталізованих даних, так званої «прихованої інформації», що відображені в агрегованому вигляді у консолідованій або індивідуальній звітності підприємства, орієнтовано на оцінку системи його корпоративного управління;

- підвищує ціну акції завдяки зростанню довіри до тенденцій розвитку підприємства і можливості розгляду різних інвестиційних стратегій (наприклад, інвестувати у компанію загалом чи у її окремий сегмент);

- характеризує галузеву специфіку, організаційну структуру та клієнтську базу підприємства;

- уможливорює порівняння результатів діяльності підприємства з ідентичними показниками звітності конкурентів: як з підприємствами, що мають лише один напрямок господарської діяльності, так і з високо диверсифікованими компаніями.

Із зазначеного випливає, що інформація за сегментами характеризується економічною релевантністю, допомагаючи користувачам сприймати ціле через детальне вивчення його частин і приймати виваженіші рішення щодо інвестування та кредитування підприємства.

У теорії бухгалтерського обліку поняття «сегментна звітність» або «звітність за сегментами» формувалось поступово. Йому передували такі поняття як «звітність багатогалузевих компаній», «звітність про диверсифіковану діяльність компаній», «звітність транснаціональних корпорацій». Це було

пов'язано з процесами злиття та поглинанням капіталів, що намітились у середині ХХ ст. в економіці західних країн, в галузях, не пов'язаних за своєю природою та структурою. Вважається, що основою майбутнього стандарту про звітність за сегментами було положення «Про необхідність додатку фінансової інформації за диверсифікованими компаніями», прийняте в США у 1967 р. У цьому документі ще не фігурувало поняття сегмента і не були визначені принципи сегментації, а під сегментом зазвичай розумілась галузь [136].

Перший структурований та упорядкований стандарт 14 «Фінансова звітність для сегментів комерційної організації», прийнятий в США у 1976 р., вимагав розкриття інформації за чотирма сегментами: промислове виробництво, міжнародна діяльність, експорт та інші клієнти. Стандарт різко критикувався фахівцями, особливо фінансовими аналітиками, адже вимагав розкриття інформації про сегменти, що функціонували у принципово різних середовищах. З одного боку такого роду інформація надавала можливість користувачам оцінити ступінь ризиків, оскільки уможливлювала порівняння інформації про звітні сегменти з макроекономічним середовищем (промисловості та країни загалом). З іншого боку таке розкриття ігнорувало внутрішню організаційну структуру підприємства: компанія могла створювати штучні сегменти господарської діяльності з метою підкреслення її динамічності. Тому користувачі не могли адекватно зрозуміти та оцінити операційні та інвестиційні рішення компанії. Це обумовило підготовку і прийняття у 1997 р. нового стандарту 131 «Розкриття інформації за сегментами та пов'язана інформація» (Statement of Financial Accounting Standard 131 “Disclosures about segments of an enterprise and related information”, SFAS 131), в основу якого покладено концепцію управлінського підходу і зосередження уваги на релевантності, а не порівнянності.

У міжнародній практиці донедавна формування звітності за сегментами регулювалося МСБО 14 «Звітування за сегментами», прийнятим у серпні 1981 р. Стандартом вимагалось розкриття інформації за напрямками діяльності та географічним розташуванням. Переглянутий в серпні 1997 р. МСБО 14 містив вимоги щодо порядку об'єднання незначних сегментів, вводив вимогу «симетрії»

при включенні статей в результати і активи сегменту та необхідність поділу інформації на первинну і вторинну.

Нові зміни у порядок формування звітності за сегментами внесено завдяки діяльності IASB і FASB у межах програми короткострокової конвергенції МСФЗ та US GAAP [483]. Порівняння вимог МСБО 14 та SFAS 131 довели, що останній надає кориснішу інформацію, ніж МСБО 14. Тому розроблений і опублікований у листопаді 2006 р. МСФЗ 8 «Операційні сегменти», який замінив МСБО 14, «повністю базується на вимогах американського стандарту за винятком окремих термінів і незначних правок» [478, с. 10]. Замість жорсткої регламентації щодо розкриття інформації за сегментами, що прописувалася в МСБО 14, МСФЗ 8 також передбачено управлінський підхід. Це означає, що інформація повинна складатися на підставі даних управлінського обліку та відображати логіку прийняття операційних рішень.

В Україні на виконання програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів наказом Мініфіну України від 19.05.2005 р. № 412 затверджено П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами», яке, по суті, стало вітчизняним аналогом МСБО 14. До П(С)БО 29 неодноразово вносилися зміни (останні – наказом Мініфіну 27.06.2013 р. № 627), але досі його норми не приведені у відповідність з МСФЗ 8. Таким чином, чинна в Україні методика формування звітності за сегментами не адаптована до концепції управлінського підходу, тому потребує перегляду та суттєвого доопрацювання.

Паралельно з викладенням реалізації управлінського підходу в звітності за сегментами подальше дослідження буде побудоване на порівнянні положень МСФЗ 8 та П(С)БО 29, основні розбіжності між якими наведені у табл. 5.5, з метою надання пропозицій щодо їх узгодження. Враховуючи, що підприємства, які відповідно до Закону про бухгалтерський облік повинні складати звітність за МСФЗ, застосовуватимуть МСФЗ 8 для розкриття інформації про сегменти, слід відзначити ширшу сферу обов'язкового використання П(С)БО 29, оскільки норми цього стандарту поширюються і на підприємства, діяльність яких є об'єктом державного регулювання. В умовах України вважаємо це позитивним моментом, оскільки забезпечується прозорість діяльності стратегічно важливих підприємств.

Таблиця 5.5

Порівняння положень МСФЗ 8 та норм П(С)БО 29

Норма стандарту	МСФЗ 8	П(С)БО 29
Сфера застосування	Суб'єкти: – дольові або боргові інструменти яких вільно обертаються на ринку; – які подали або подають свою фінансову звітність до комісії з цінних паперів або іншого регулюючого органу з метою випуску інструментів будь-якого класу на відкритий ринок плануються до випуску	Підприємства, які: – зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність; – займають монопольне (домінуюче) становище на ринку продукції (товарів, робіт, послуг); – випускають продукції (послуги), щодо якої прийнято рішення про державне регулювання цін
Основний принцип	Управлінський підхід	Промислово-географічний підхід
Орган управління	Вищий керівник з операційної діяльності	Термін відсутній
Види сегментів	Операційні сегменти	Географічний і господарський, пріоритетний і допоміжний
Критерії виділення звітних сегментів	Кількісні критерії збігаються, проте згідно з МСФЗ 8 до звітних відносять й ті сегменти, що отримують більшу частину доходів від операцій з іншими сегментами	
Критерії об'єднання сегментів	Подібні за економічними характеристиками та встановленими факторами	Однакові (наближені) значення прибутку та відповідають більшості критеріїв визначення господарського і географічного сегментів
Оцінка сегментарної інформації	Розкриття інформації ґрунтується на даних, що використовуються керівництвом у поточній діяльності	Узгодження між показників за звітними сегментами з загальними показниками фінансової (консолідованої) звітності
Розкриття інформації	– детальна інформація про доходи і витрати, активи і зобов'язання сегмента, але у тому ступені, що регулярно аналізується ВКОД; – розкриття інформації за крупними клієнтами	Детальна інформація щодо пріоритетних сегментів і узагальнена стосовно допоміжних. Розкриття інформації за крупними клієнтами не передбачено
Періодичність надання інформації про сегменти	У щорічній та проміжній фінансовій звітності	Щорічно

Замість жорсткої регламентації інформації про сегменти, передбаченої П(С)БО 29, у МСФЗ 8 застосовано управлінський підхід, що принципово змінює процес формування і розкриття інформації за сегментами.

Емпіричні дослідження підтверджують більшу доречність і корисність інформації за сегментами, що базується на управлінському підході, оскільки за такого способу вона дозволяє оцінити ефективність системи управління підприємства, його організаційну структуру, підзвітність керівництва, а також розподіл фінансових показників за окремими напрями діяльності. На думку фахівців, розбіжності між сегментною звітністю та інформацією, призначеною для управлінських цілей, означають формальність її підготовки, що викривлює дійсний характер господарювання [546].

Вивчення літературних джерел дозволило виділити як позитивні, так негативні сторони управлінського підходу до формування інформації за сегментами. Прихильники називають такі його переваги:

- здатність оцінити підприємство «очима керівництва». Припускається, це посилить можливості зовнішніх користувачів прогнозувати дію або реакцію керівництва, що може суттєво вплинути на перспективи грошових потоків підприємства;
- підвищення прозорості фінансової звітності, адже частина інформації, раніше закрита для зовнішніх користувачів, стає доступною;
- використання реального сегментування, сформованого прийнятою системою управління підприємством. Дослідження зарубіжних авторів вказують на збільшення кількості сегментів при застосуванні управлінського підходу, що обумовлено меншими можливостями до агрегування сегментів, ніж це передбачено «промисловим» підходом [532, 580];
- узгодження інформації за сегментами з іншими джерелами інформації, наприклад, звітом керівництва та іншими видами розкриття у річній звітності;
- краще розуміння продуктивності підприємства та фінансових зв'язків;
- здешевлення підготовки інформації за сегментами для зовнішніх користувачів завдяки тому, що вона готується як управлінська звітність.

Опоненти управлінського підходу виділяють наступну низку його недоліків і застережень:

- сумнівний ефект від оприлюднення частини внутрішньої інформації, яка первісно призначена для оперативної оцінки окремих показників для прийняття термінових управлінських рішень;
- недоцільність розширення обсягу фінансової звітності: додаткові таблиці, довідки та пояснення швидше обтяжують звітність та роблять її складною для розуміння зовнішніми користувачами, що негативно вплине на її корисність;
- занадто велика свобода маневру в процесі визначення сегментів. Це може призвести до наведення необ'єктивної інформації у звітності, у «зручному» для керівника зрізі, приховування негативної інформації від власника та постійних змін у визначенні сегментів, що знижуватиме корисність і прозорість інформації. Втім, менеджер користуватиметься такою нагодою тільки в умовах неконкурентної економіки [460, с. 9];
- тонка межа між комерційною таємницею та відкритістю даних, що може вплинути на економічну безпеку підприємства;
- збільшення затрат праці через необхідність узгодження загальної суми за сегментами з показниками фінансової звітності.

Викладене свідчить про дуалізм управлінської концепції, обумовлений наявністю агентської проблеми. Однак, незважаючи на конфлікт інтересів економічних суб'єктів, розкриття інформації на основі управлінського підходу є одним із оптимальних способів урегулювання цієї проблеми.

У МСФЗ 8 використовується термін «вищий керівник з операційної діяльності» (далі – ВКОД), до функцій якого входить розподіл ресурсів на операційні сегменти та оцінювання результатів їх діяльності. Необхідно відзначити, що розробники стандарту, розуміючи під цією особою функцію, а не індивіда, вносять неоднозначність у питання, хто є основним «*decision maker*» (тим, хто приймає рішення – прим. автора) в компанії. На перший погляд ВКОД виступає генеральний директор, але згідно з МСФЗ 8 ним можуть бути директор із розвитку, технічний директор, фінансовий директор, рада директорів як колегіальний орган та інші. У випадку використання матричної структури

управління проблема поглиблюється. Також необхідно враховувати ситуацію, коли одноосібний власник бізнесу приймає усі важливі рішення, не займаючи в компанії керівної посади. За таких ситуацій розмежувати сфери відповідальності буває доволі складно. На нашу думку, ключовим обмеженням при визначенні ВКОД є повноваження розподіляти ресурси підприємства. Наприклад, наглядова рада, яка тільки затверджує рішення керівництва, не може бути ВКОД, оскільки не займається розподілом ресурсів.

П(С)БО 29 передбачено формування інформації за господарськими і географічними сегментами та дворівнева система сегментування із виділенням пріоритетних та допоміжних сегментів. Натомість в МСФЗ 8 використовується єдиний тип сегментів – операційні, під якими слід розуміти компоненти суб'єкта господарювання, які займаються діяльністю, від якої вони можуть отримувати доходи та нести витрати, розраховувати операційні результати, що регулярно аналізуються вищим керівником з операційної діяльності та стосовно яких існує дискретна фінансова інформація (МСФЗ 8, § 5).

Залежно від структури підприємства перераховані умови можуть виявитися недостатніми для обґрунтованого виділення сегменту, тоді на додаток до них розглядатимуться інші критерії виокремлення сегменту, наприклад: специфічний характер окремого напрямку діяльності; відповідальність конкретних осіб за результати окремого напрямку діяльності; відособлення інформації, що надається раді директорів підприємства.

Відповідно до положень МСФЗ 8 операційні сегменти визначаються виключно «структурою управління і прийняття рішень на підприємстві» [7, с. 112]. Операційними сегментами можуть виступати підрозділи, філіали, центри відповідальності, центри затрат, види діяльності за умови виконання трьох названих умов, кожне з яких має свої особливості.

Так, наявність доходів не є жорстким критерієм при визначенні операційного сегменту, оскільки цілком можливо, що дохід очікується у майбутньому або діяльність підприємства є вертикально інтегрованою. Виробничі підрозділи, що розглядаються центрами витрат, апріорі не отримують доходів,

оскільки загальний дохід підприємства не розподіляється за центрами витрат. У такому випадку вирішальним критерієм щодо виділення операційного сегменту буде наявність у нього окремої фінансової інформації, що аналізується ВКОД.

У вертикально інтегрованих підприємствах операційними сегментами визнаються етапи виробничого процесу. Наприклад, операційними сегментами таких підприємств, як підприємства сфери теплопостачання та надання послуг з централізованого опалення і постачання гарячої води, будуть виробництво, транспортування та постачання теплової енергії. Операційні сегменти нафтових і газових компаній включають розвідку, розробку, виробництво, переробку і збут. Діяльність з досліджень і розробок (Research and Development, R&D – дослідження і розробки) як є невід’ємна складова вертикально інтегрованих підприємства, може бути визнана операційним сегментом до того часу, поки дискретна фінансова інформація розглядається ВКОД.

Втім, не кожна частина підприємства буде операційним сегментом або частиною операційного сегменту. Головний офіс підприємства або окремі функціональні підрозділи (відділ бухгалтерського обліку, інформаційних технологій, внутрішнього аудиту) не визнаватимуться операційними сегментами навіть, якщо отримують дохід, оскільки він вважатиметься побічним у діяльності підприємства. Проте діяльність з інвестиційного управління як діяльність головного офісу, що заробляє доходи і несе витрати, може визнаватись операційним сегментом.

Враховуючи, що господарські та географічні сегменти визначаються підприємством на основі його організаційної структури, Л.В. Івченко та В.В. Ходзицька відзначають зближення П(С)БО 29 і МСФЗ 8 у цьому питанні [146, с. 41–42]. Проте з таким твердженням не можна погодитися, виходячи навіть з того, що з чинний у П(С)БО 29 підхід передбачає дублювання інформації: один раз у розрізі господарських сегментів, другий раз – у розрізі географічних, або навпаки, зважаючи на те, який сегмент було визнано пріоритетним.

Критики управлінського підходу вважають відмову від виділення географічних сегментів невиправданою, підкреслюючи важливість інформації про

інвестиційні ризики у різних регіонах. Втім дослідження, що проводились в Європейському Союзі стосовно застосування МСБО 14, свідчать: географічні сегменти визначались зазвичай як допоміжні, що давало можливість розкривати за ними менше інформації, або дуже широко, наприклад, могли охоплювати кілька країн [546]. С.В. Сороченко відзначає штучність поділу підприємства на господарські та географічні сегменти, який здійснюється тільки для підготовки фінансової звітності [460, с. 7]. В результаті такого поділу, вважає автор, користувач не може зрозуміти, яким чином відбувається управління підприємством та яку інформацію використовує менеджер для прийняття рішень.

Слід відзначити, що згідно з МСФЗ 8 розкриття інформації про географічні сегменти вимагається, якщо вони розглядаються як операційні сегменти, що регулярно аналізується ВКОД. Вимоги до розкриття інформації чималі: необхідно розкривати інформацію про доходи від зовнішніх клієнтів і необоротні активи, за винятком фінансових інструментів, відстрочених податкових активів, активів програм виплат після закінчення трудової діяльності та прав, що виникають за страховими контрактами. Інформація повинна бути наведена окремо за країною походження підприємства та іноземними країнами, в яких підприємство отримує доходи та утримує активи.

Підприємствам, що застосовують матричну структуру управління, – і за продуктами, і за географічними регіонами, – необхідно застосовувати професійне судження для визначення їх операційних сегментів, враховуючи інформаційні потреби користувачів фінансової звітності щодо оцінки ними ефективності господарювання підприємства та оточуючого середовища, в якому воно працює, а також важливість факторів, що призвели до матричної структури управління. Так, якщо підприємство зацікавлене у збільшенні загального обсягу реалізації, частки ринку та географічне розширення діяльності, найважливіша для інвесторів інформація базуватиметься на географічних ринках. Якщо підприємство орієнтоване на збільшення реалізації окремої продукції та послуг і вважає, що покращення та підтримка якості продукції є ключем до досягнення цієї мети, то найдоречніша для інвесторів інформація буде базуватися на видах продукції.

Відбір звітних сегментів для розкриття про них інформації у фінансовій звітності ґрунтується на концепції суттєвості, яка у даному випадку виражається через кількісні критерії, встановлені § 13 МСФЗ 8 або п. 9 П(С)БО 29. Найбільші компоненти підприємства, що перевищили 10-відсоткові пороги відносно доходу, фінансових результатів і активів, включаються до складу звітних сегментів. Для забезпечення доречності на сукупність виділених звітних сегментів у фінансовій звітності має припадати не менше 75% від сукупного зовнішнього доходу підприємства.

Певна річ, алгоритм виділення звітних сегментів пов'язаний з винесенням керівництвом підприємства професійного судження. У випадку невідповідності жодному з кількісних лімітів операційний сегмент може розглядатися як звітний, якщо керівництво вважає, що інформація про цей сегмент буде корисною для зацікавлених користувачів.

Незважаючи на однакові підходи в МСФЗ 8 та П(С)БО 29 до кількісних порогів щодо визначення звітних сегментів, докорінна розбіжність між цими стандартами полягає у тому, що згідно з МСФЗ 8 звітними сегментами визнаються навіть ті сегменти, всі доходи і витрати яких впливають з внутрішньогрупових операцій, у той час як за П(С)БО 29 звітні сегменти обмежується тими, в яких основна частина доходу надходить від реалізації зовнішнім покупцям.

МСФЗ 8 жорстко не обмежено кількість звітних сегментів, однак якщо їх кількість складає більше десяти, підприємство повинно проаналізувати можливість їх об'єднання. Вказана вимога базується на концепції суттєвості звітнього сегменту й спрямована на вилучення зі звітності надлишкової і не корисної для користувачів інформації. Таким чином, два або кілька операційних сегментів можна об'єднати, якщо вони мають подібні економічні характеристики і подібні за такими факторами: характером продуктів і послуг; характером виробничих процесів; типом або класом клієнта їх продуктів і послуг; методами, застосовуваними для реалізації продукції або надання послуг; характером правового середовища, наприклад, банківські, страхові або комунальні послуги.

Проте неможливо об'єднати, вважає С.В. Сороченко, операційні сегменти з різними базовими валютними ризиками і непорівнянними довгостроковими фінансовими показниками, оскільки ці розбіжності вказують на різні економічні характеристики [459, с. 16]. У зв'язку з цим пропонується ввести додаткові критерії схожості сегментів – подібність за ризиками і за темпами зростання прибутку. Це дозволить зробити процедуру агрегування сегментів правомірною, а звітну інформацію – об'єктивною.

Незважаючи на те, що згідно з П(С)БО 29 виділення сегментів відбувається з урахуванням тих же факторів угруповання, що передбачені МСФЗ 8, відсутність порядку об'єднання кількох сегментів в один викликають проблеми при визначенні сукупності звітних сегментів.

На підставі викладеного запропоновано порядок виділення операційних і звітних сегментів відповідно до МСФЗ 8 (рис. 5.6).

Згідно з П(С)БО 29 сукупні дані про доходи і витрати, активи і зобов'язання за звітними сегментами та нерозподіленими статтями мають узгоджуватися із відповідними загальними показниками фінансової звітності підприємства (консолідованої фінансової звітності) (пп. 19 і 24 П(С)БО 29). Пунктом 33 П(С)БО 29 вимагається розкриття інформації про звітні сегменти на основі показників консолідованої фінансової звітності. За відсутності іншого, можна припустити: відповідно до вітчизняного стандарту інформація по звітному сегменту повинна готуватися із застосуванням оцінок і методів, передбачених для формування фінансової звітності. Це суттєва відмінність між П(С)БО 29 і МСФЗ 8, оскільки відповідно до МСФЗ 8 суми для віднесення до сегментної звітності повинні збігатися з оцінками, які використовуються для управлінських рішень. Тому загальні суми виручки, прибутку (збитків), активів і зобов'язань у первинних формах фінансової звітності та примітках, що містять інформацію за сегментами, можуть відрізнятися, внаслідок чого виникає необхідність в узгодженні даних.

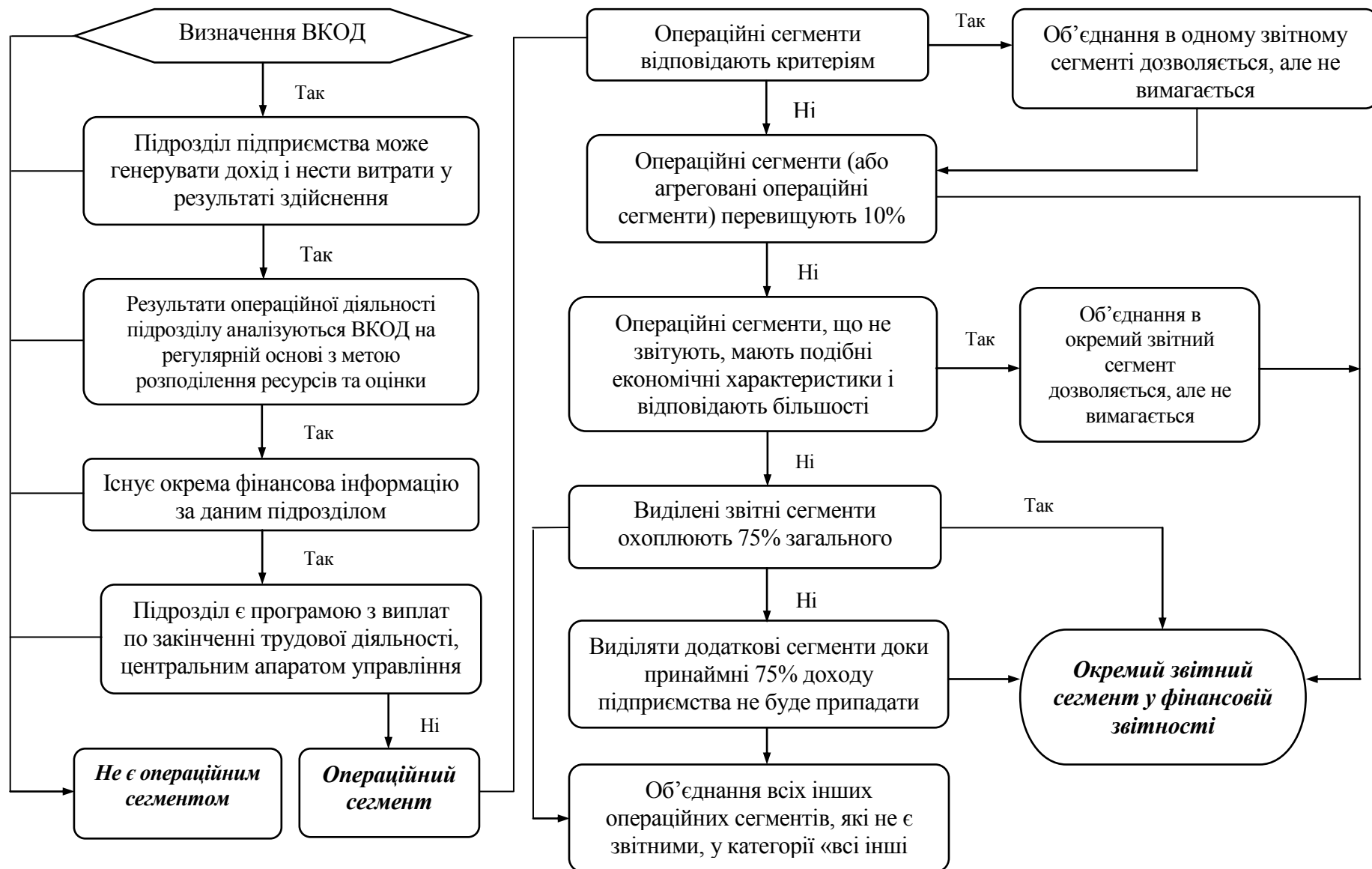

Рис. 5.6 Алгоритм ідентифікації звітного сегменту згідно з МСФЗ 8 [авторська розробка]

Наприклад, з метою підготовки управлінської звітності підприємство використовує показник доходу, включаючи ПДВ. Отже, в інформації за сегментами, що наводиться у фінансовій звітності, має бути використаний аналогічний принцип визначення доходу. Враховуючи, що у звіті про прибутки і збитки за МСФЗ дохід буде наведено без непрямих податків, необхідно звірити показник «дохід» у звіті про прибутки і збитки та в сегментній звітності, розкрити принцип визначення доходу, відмінний від МСФЗ. Подібна ситуація виникне і тоді, коли для цілей управлінського обліку підприємство використовує касовий метод замість принципу нарахування і визнає доходи і витрати в момент фактичної оплати або відображає фінансові доходи і витрати, незважаючи на встановлені правила, у згорнутому вигляді.

Процедури з узгодження показників досить трудомісткі та в окремих випадках невиправдані, здатні, зокрема, негативно вплинути на терміни формування фінансових звітів та розуміння громіздких роз'яснень зовнішніми користувачами.

Бажання мінімізувати витрати для підготовки інформації за сегментами та фінансової звітності загалом може стати стимулом максимально наблизити принципи формування управлінської звітності до стандартів фінансової звітності. При цьому обґрунтованість використання того чи іншого стандарту з метою управлінського обліку визначається специфікою діяльності підприємства та складом господарських операцій. Логічно рекомендувати використовувати в управлінському обліку такі принципи і методи обліку:

- метод нарахування, оскільки касовий метод малопридатний для контролю та прогнозування рівня прибутку. При використанні касового методу велика вірогідність того, що керівництво буде поінформоване про понесені збитки набагато пізніше, ніж вони виникли, і не встигне виправити ситуацію;

- концепцію суттєвості та принцип агрегування даних звітності. В обліковій політиці для цілей управлінського обліку можна закріпити багаторівневу структуру статей витрат, що дозволить агрегувати і деталізувати інформацію для звітів різних рівнів;

– прямий метод при формуванні звіту про рух грошових коштів. За такого способу організації складання нфінансової звітності грошові потоки підприємства контролюватимуться оперативно, практично «день в день»;

– облік основних засобів відповідно до МСБО 16 або П(С)БО 7, що скорочує кількість помилок при відображення основних засобів в управлінському обліку. Зокрема застосування норм стандартів уможливить недопущення ситуації, коли витрати на амортизацію не враховуються при формуванні собівартості продукції, що дозволить підприємству певний час використовувати занижені ціни. Це призводить до фіктивного завищення прибутку та «проїдання» виробничих потужностей. Іноді основні засоби списуються безпосередньо в момент купівлі, що не дозволяє оцінити ефективність роботи підприємства у поточному періоді.

Разом з тим, доцільним і обґрунтованим є використання в управлінському обліку методу «директ-костинг» і капіталізація витрат на маркетинг.

Зважаючи на концептуальні відмінності між управлінським і фінансовим обліком, при використанні стандартів фінансового обліку для управлінського обліку слід притримуватися такого правила: якщо принципи, встановлені в стандартах, дозволяють отримати звітність, придатну для цілей управління, вони дотримуються. Якщо ж підприємству необхідні методи обліку, економічно коректні, але не дозволені обліковими стандартами, від застосування стандартів необхідно відмовитися.

Ступінь інформативності та рівень аналітичних можливостей звітності за сегментами визначають її формат і зміст. На відміну від уніфікованої форми додатка до П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» МСФЗ 8 передбачено гнучкий підхід, адже відповідно до управлінського підходу розкриття зосереджуються на інформації, яку керівництво вважає важливою. Стандартом висуваються вимоги до розкриття інформації, але не уточнюється, в якій формі мають бути представлені такі розкриття: табличній, текстовій або графічній. Доречними можуть бути усі три варіанти представлення залежно від характеру і змісту інформації, проте таблична форма підвищує рівень сприйняття інформації і

дозволяє порівняти дані за сегментами з метою аналізу ефективності їх діяльності. У додатку АП відображено зміст та передбачуваний формат розкриття інформації за сегментами.

Слід підкреслити, що МСФЗ 8 визначається мінімальний склад фінансових показників, які необхідно навести у розрізі кожного звітного сегменту. На практиці підприємства можуть наводити й інші дані, якими оперують ВКОД в управлінському обліку. Зокрема Bayer Group у сегментній звітності за 2014 рік, крім обов'язкових, наводить такі показники: ЕВІТ, ЕВІТА, валовий і чистий рух грошових коштів, CFROI (cash flow return on investment) – дохідність інвестицій на основі грошового потоку (розраховується як відношення скорегованого на інфляцію грошового потоку від операційної діяльності до скорегованого на інфляцію розміру інвестиції (суми інвестиційних витрат)), капіталовкладення, витрати на дослідження і розробки, кількість працюючих [425].

Якщо у П(С)БО 29 наводяться чіткі визначення доходів, витрат, активів і зобов'язань звітного сегменту, то МСФЗ 8 не містить таких визначень, проте вимагає розкриття цілої низки показників, що характеризують діяльність звітних сегментів, не пропонуючи порядок їх розрахунку. При визначенні показників звітних сегментів одними з головних труднощів є розподіл загальної для кількох звітних сегментів суми доходів, витрат, активів і зобов'язань між цими сегментами. З огляду на це, необхідно розробити низку критеріїв, врахування яких сприятиме відображенню реального стану сегмента у структурі суб'єкта господарювання і частці його участі у забезпеченні грошового потоку. У додатку АП запропоновано окремі варіанти такого розподілу. Доречно підкреслити: визначення баз розподілу та усі розрахунки повинні виконуватися з урахуванням принципу економічності, і якщо трудомісткість подібних розрахунків йому суперечить, слід обирати інші бази і методи розподілу.

Звернемо увагу на кілька показників, розрахунок і розкриття яких видаються важливими.

Інтерес представляють зобов'язання, зокрема за кредитами і позиками, отриманими підприємством. Розподіл цих зобов'язань між звітними сегментами

може здійснюватися на основі однозначного визначення напрямів їх використання. Проте у ряді випадків це зробити неможливо. Тому постає проблема розподілу сум таких кредитів між звітними сегментами на основі відповідної бази, наприклад, пропорційно плановій (нормативній) собівартості випущеної продукції. Якщо підприємство у своїй організаційній структурі виділяє сегмент, пов'язаний виключно з його фінансовою діяльністю, тоді вся сума зобов'язань за отриманими кредитами (основна сума боргу та нараховані відсотки) незалежно від їх призначення повинні повністю наводитися у складі зобов'язань цього сегмента.

Абстрактним і умовним, на наш погляд, виявляється розподіл між звітними сегментами дивідендів і відсотків до отримання. Річ у тому, що ці показники нараховуються підприємством, виходячи з оголошеного доходу від участі в капіталі інших підприємств, з доходу від надання позик іншим особам, розміщення депозитних вкладів та здійснення інших фінансових вкладень. Прямого зв'язку між діяльністю звітного сегмента і отриманням доходу від роботи інших підприємств та фінансових угод з ними бути не може, за виключенням підприємств, для яких фінансова діяльність є основною. В пошуках обґрунтованого взаємозв'язку між діяльністю звітного сегменту і відсотками (дивідендами) до отримання можна припустити, що як фінансові вкладення використовуються, як правило, вільні грошові кошти підприємства, основним джерелом формування яких виступає прибуток. І. М. Ложніков пропонує як базу розподілу цих сум використовувати коефіцієнт «участі сегментів» у формуванні чистого прибутку або прибутку до оподаткування [222].

Аналогічно ситуації із зобов'язаннями за кредитами і позиками отриманими за наявності у підприємства сегменту, пов'язаного виключно з фінансовою діяльністю, уся сума відсотків (дивідендів) до отримання повністю відображається у складі доходів такого сегменту.

Отже, аналіз положень МСФЗ 8 щодо розкриття інформації свідчить про розширення переліку вимог до розкриття та посилення принципів управлінського обліку у фінансовій звітності. Разом з цим, принципи розкриття інформації згідно

з МСФЗ 8 більшою мірою орієнтовані на корисність інформації для зовнішніх користувачів, про що свідчить:

- узгодження управлінської інформації з фінансовою. Це проявляється у виборі оцінки показників доходів витрат, активів і зобов'язань звітного сегменту, що найбільше відповідає правилам оцінки аналогічних показників по підприємству загалом, наведених у фінансовій звітності;

- доведення до користувачів відомостей про характер розбіжностей між управлінською та фінансовою звітностями.

Аналіз фінансової звітності різних підприємств України показав, що підприємства по-різному підходять до питання розкриття інформації про сегменти. У більшості компаній звітність за сегментами відсутня. У 2013 році з 24 підприємств енергетичної галузі тільки ВАТ «Запоріжжяобленерго» наводило таку інформацію (додаток Ф, табл. Ф.2), проте із змісту цієї інформації не зрозуміло, який стандарт – П(С)БО 29 чи МСФЗ 8 – застосовувало підприємство. Більшість підприємств, користуючись гнучкістю МСФЗ 8, обмежуються наведенням тільки окремих фінансових показників, тим самим не виконуючи всі вимоги МСФЗ 8. Наприклад, ПАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь» розкриває інформацію тільки про доходи від реалізації у розрізі видів продукції та географічних регіонів, ПАТ «Акціонерна компанія «Київводоканал» наводить тільки загальні суми доходів, витрат, фінансового результату до оподаткування, активів і зобов'язань за виділеними сегментами. Жодне з розглянутих підприємств не розкриває суттєві негрошові статті, зокрема амортизацію, відсоткові доходи і витрати, витрати з податку на прибуток, інформацію за нематеріальними активами. Також не наводяться методи обліку об'єктів, основа оцінки та інші не фінансові показники, передбачені положеннями МСФЗ 8. З наведеного випливає висновок і пропозиція щодо уніфікації формату та посилення правил відносно обсягу розкриття інформації за сегментами для вітчизняних підприємств, що складають фінансову звітність за МСФЗ, в частині виокремлення сум основних засобів і нематеріальних активів (у разі їх суттєвості), розкриття інформації про збитки від знецінення за кожним звітним сегментом, встановлення критеріїв суттєвості для розкриття суми

доходу від зовнішніх клієнтів, що відносяться до конкретної іноземної держави, активів, що знаходяться у цій державі. Ці ж вимоги повинні міститися в оновленому П(С)БО 29.

Підбиваючи підсумки, відзначимо: роль звітності за сегментами полягає у забезпеченні можливості аналізу фінансового стану та результатів діяльності підприємства у розрізі його підрозділів з метою прогнозування чистих грошових потоків і прийняття більш обґрунтованих рішень різними категоріями користувачів щодо діяльності підприємства загалом. В Україні через посилення боротьби з корупцією розкриття інформації за сегментами сприяє вирішенню агентської проблеми і підвищенню прозорості фінансової звітності. Тому важливо розширити перелік підприємств, які мають складати звітність за сегментами.

Продовжуючи роботу у напрямі гармонізації вітчизняної фінансової звітності з міжнародними стандартами, необхідно провести комплекс заходів щодо узгодження П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» з МСФЗ 8 «Операційні сегменти». Суттєвою різницею між цими стандартами є те, що П(С)БО 29 передбачає розкриття інформації за сегментами, підготовленої на основі облікової політики підприємства для фінансової звітності. Згідно з МСФЗ 8 інформація, що використовується для внутрішніх цілей для прийняття рішень з розподілу ресурсів між підрозділами підприємства, повинна відображатися у фінансовій звітності. Оновлені правила щодо формування фінансової звітності призведуть до перегляду звітних сегментів, зміни порядку розкриття інформацію і, як наслідок, до зміни певних напрямів обліку.

Важливо також враховувати труднощі впровадження управлінського підходу до розкриття інформації за сегментами: незіставність даних за сегментами підприємств однієї галузі; незіставність даних за сегментами і сукупних даних підприємства; трудомісткість процесу підготовки інформації; витрати на оновлення і впровадження інформаційних систем; можливе маніпулювання складом інформації через залежність вибору показників для розкриття від їх надання чи ненадання ВКОД; розширення часових рамок формування фінансової звітності загалом.

Нівелювати визначені наслідки управлінського підходу можливо через: розвиток корпоративного управління та успішне впровадження управлінського обліку на підприємствах України; уніфікацію управлінської та фінансової інформації, зокрема в частині розбіжностей в периметрі сегментів та статтях розкриття за стандартами фінансової звітності; закріплення у внутрішніх регламентуючих документах обсягів показників та способів їх оцінки; відпрацювання методики підготовки інформації за сегментами. Пропонований комплекс заходів дозволить сформувати сегментну звітність, яка відповідатиме потребам керівництва підприємства та зовнішнім користувачам, а також розширити сферу практичного застосування звітної інформації.

5.3. Моделі взаємозв'язку фінансової звітності та системи оподаткування

У системі фінансових взаємовідносин підприємства з бюджетом бухгалтерському обліку традиційно належить роль інформаційного забезпечення системи оподаткування. Проте через те, що податкова система України наділена державою широкими повноваженнями, відбувається її втручання в систему бухгалтерського обліку і звітності. Практика облікової роботи у сфері формування інформації свідчить, що підприємства використовують її насамперед для надання податковим органам, чиї вимоги до фінансової звітності підприємств стали домінуючими.

Реформи у сфері політики та економіки, процес інтегрування економіки України у світову вимагають проведення адекватної податкової політики, що являє собою складний багатоплановий комплекс правових, методологічних, організаційно-технічних заходів і має на меті побудову ефективної, справедливої та стабільної податкової системи. На сьогодні залишається актуальним питання оптимізації взаємодії систем бухгалтерського обліку та оподаткування, що проявляється у процесі формування фінансової та податкової звітності.

Внаслідок впровадження МСФЗ набуло актуальності питання податкових наслідків такого явища. У той же час Україна не унікальна, і подібні проблеми

тим чи іншим способом вирішуються країнами, що впроваджують МСФЗ, і на цьому шляху накопичений певний досвід, який потребує аналізу.

В історичному аспекті можна вести мову про відносну незалежність виникнення та розвитку систем бухгалтерського обліку та оподаткування. Облік у широкому розумінні виник як інтернаціональне явище поза зв'язком із утворенням та розвитком держави. Із середини XIX ст. у зв'язку з експансією акціонерного капіталу відбулося різке посилення ролі держави у житті суспільства, що спричинило й відповідні зміни в системі оподаткування. Проф. В.П. Палій відзначає, що «державні органи почали активно регулювати бухгалтерський облік не тільки у Росії, але і в багатьох інших країнах тільки в фінансових інтересах на рубежі XIX та XX ст.ст., коли об'єктами оподаткування стали обороти підприємств, їх виручка, прибуток та інші показники, інформацію про які можна було отримати в системі бухгалтерського обліку» [348, с. 48]. За однією з версій, виникнення податкового обліку пов'язують із початком XX ст., коли витрати під час Першої світової війни змусили уряди країн-учасниць військових дій шукати додаткові джерела фінансування та вводити податки на доходи підприємств [21, с. 18]. З кінця 60-х рр. XX ст. податковий облік у світовому співтоваристві виділяється як самостійний інструмент економічної політики держави [36, с. 183]. Встановлюються правила, які базуються не на економічній сутності відносин, а виходячи з потреб системи оподаткування. Однобічне викривлення правил бухгалтерського обліку починає суперечити інтересам інших користувачів фінансової звітності, даючи поштовх відокремленню бухгалтерського і податкового обліку.

У багатьох країнах докладаються зусилля для того, щоб не робити такого поділу. Як правило, це шлях компромісів: де можна поступитися фінансовими інтересами, а де можна допустити деформацію показників фінансової звітності. Але все більше поширення МСФЗ як нормативної основи складання фінансової звітності неминуче вступає в конфлікт із інтересами публічного суб'єкта – держави в особі податкових органів. МСФЗ розробляються без прив'язки до будь-якого національного законодавства, отже, можна зробити висновок, що у світі

спостерігається тенденція до уніфікації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності й відокремлення її від системи оподаткування. Якщо правила формування фінансової звітності більшою мірою мають наднаціональний характер, то національний характер податкового законодавства зберігається, забезпечуючи податковий суверенітет.

У сучасній економічній науці [529, 571] виділяють дві полярні концепції взаємодії систем бухгалтерського обліку й оподаткування залежно від ступеня та взаємного впливу правил формування фінансової та податкової звітності.

Перша концепція взаємозв'язку бухгалтерського обліку та системи оподаткування, відома як «континентальна», виникла у Пруссії в XIX ст. Фінансова звітність за цією концепцією відображає насамперед інтереси держави (Німеччина) або кредиторів (Італія, Іспанія, Франція), інтереси інших учасників господарських процесів є другорядними. У цій моделі облік розглядають як єдину органічну цілісну систему, яка не поділяється на частини, хоча можливий різний ступінь залежності бухгалтерського обліку від оподаткування – від повної до слабкої. Об'єкт оподаткування податком на прибуток розраховується за бухгалтерськими даними, оскільки сама концепція ґрунтується на правилі: сума балансового прибутку повинна дорівнювати величині об'єкта оподаткування.

Основною перевагою цієї концепції є її логічність та простота [406]. Втім, якщо компанії потрібно скласти звітність за МСФЗ, котрі, як зазначалося, ніяк не регулюють формування бази оподаткування, виникає необхідність ведення окремого обліку, що викликає додаткові труднощі.

Друга, англосаксонська, концептуальна модель взаємозв'язку бухгалтерського обліку та оподаткування виникла у Великій Британії і характеризується слабкою залежністю бухгалтерського обліку від податкового законодавства. Як відомо, в країнах, що застосовують дану модель, ключову роль в інвестиційній діяльності відіграє біржове регулювання. Необхідність формування інформації з урахуванням різноманітності економічних інтересів і для різних груп користувачів є ключовою причиною того, що сума прибутку в фінансовій звітності принципово відрізняється від суми, яка підлягає оподаткуванню.

Незважаючи на різні цілі, в англосаксонській моделі між бухгалтерським обліком й системою оподаткування існує «стійкий та контрольований зв'язок» [406], який, тим не менше, носить однобічний характер: правила формування фінансової звітності можуть бути використані з метою оподаткування, але не навпаки, таким чином забезпечуючи подання показників фінансової звітності в неперекрученому вигляді.

Виділення цих концепцій досить узагальнене та умовне. Кожна країна, враховуючи особливості свого податкового законодавства, розробляє власні моделі взаємозв'язку систем бухгалтерського обліку та оподаткування. Тому між вказаними двома концепціями зарубіжні вчені виділяють низку проміжних позицій:

- існує загальна система, але правила формування фінансової звітності є більш докладними, ніж податкові, тому можуть бути використані для цілей оподаткування. Якщо правила формування фінансової звітності передбачають різні варіанти, причому окремі дозволяють отримати бажаний податковий ефект (зниження прибутку тощо), вони також будуть використовуватися для цілей оподаткування (за відсутності особливих правил оподаткування);

- існує загальна система, але податкові правила більшою мірою повинні бути використані для формування фінансової звітності через відсутність спеціальних правил бухгалтерського обліку. Це означає, що там, де бухгалтерське законодавство залишає свободу вибору, підприємства керуються податковими наслідками [553, 581]. Така модель притаманна Німеччині. Значна частина німецьких компаній не здійснює спеціальних податкових коригувань, формуючи єдиний баланс (Einheitbilanz) як для фінансової, так і для податкової звітності;

- існує загальна система, але правила оподаткування домінують над правилами формування фінансової звітності. За класичний приклад впливу правил, що встановлюють податкові органи, на фінансову звітність наводяться норми амортизації основних засобів, коли норми, визначені з метою оподаткування, повинні застосовуватися для складання фінансової звітності.

Схематично шкала взаємозв'язку правил формування фінансової і податкової звітності проілюстрована на рис. 5.7:

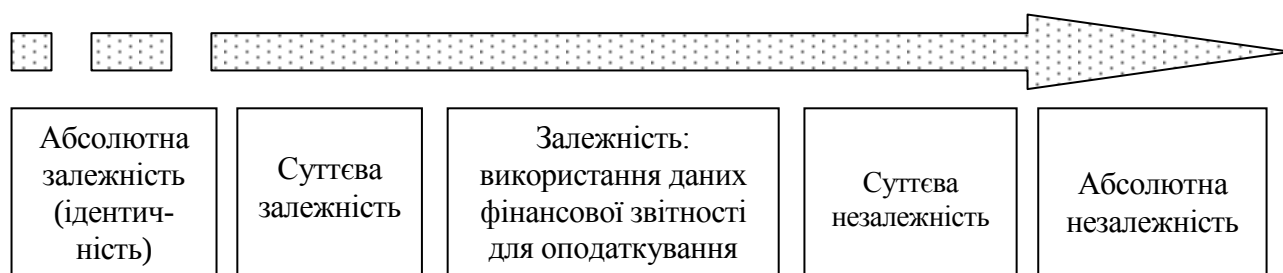

Рис. 5.7. Шкала взаємозв'язку формування фінансової і податкової звітності

Для аналізу переваг та недоліків вказаних підходів доцільно розглянути полярні з них: високий ступінь взаємозв'язку бухгалтерських і податкових правил; низький ступінь взаємозв'язку бухгалтерських і податкових правил (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

Переваги і недоліки моделей із високим і низьким ступенем взаємозв'язку систем бухгалтерського обліку та оподаткування

Переваги і недоліки	Ступені взаємозв'язку	
	Високий ступінь взаємозв'язку	Низький ступінь взаємозв'язку
Переваги	- економічність; - простота; - відсутність необхідності розрахунку відстрочених податків - можливість перевірки	Правдиве відображення економічної ситуації, що дозволяє адекватно оцінити фінансовий стан і результати діяльності підприємства
Недоліки	Націленість фінансової звітності на мінімізацію податків, що не дозволяє оцінити реальний фінансовий стан та фінансові результати діяльності	- відносна коштовність обліку; - необхідність розрахунку відстрочених податків; - складність перевірки фінансової звітності через використання професійних суджень та оцінки ймовірності майбутніх подій

Високий ступінь взаємозв'язку податкових та бухгалтерських правил перш за все відноситься до індивідуальної звітності компанії, яка слугує базою для нарахування податків. Своєю чергою, консолідована звітність, яка не є базою для оподаткування, може формуватися за іншими правилами.

Від аналізу міжнародної практики взаємодії систем фінансової звітності та оподаткування перейдемо до розгляду ситуації в Україні, облікова система якої традиційно відноситься до континентальної моделі. Можливо виділити чотири періоди формування взаємовідносин між системами бухгалтерського обліку та

оподаткування: 1) до 01.10.1991 р.; 2) з 01.10.1991 р. до 01.07.1997 р.; 2) з 01.07.1997 р. до 01.04.2011 р.; 3) з 01.04.2011 р. до теперішнього часу.

У період існування СРСР питання взаємозв'язку систем бухгалтерського обліку та оподаткування не розглядались, оскільки в умовах централізовано-керованої економіки розвинута система оподаткування була відсутня. Натомість діяла система розподілу додаткового продукту, що покладалася в основу ідеї загальної державної власності. В цих умовах і мета бухгалтерського обліку, і мета розподільчих процесів формувалася державою. Жодної невідповідності, тим більше протиріччя між двома системами не було. Між ними існував паритет: кожна з них розвивала та доповнювала іншу, будучи елементом єдиного господарського механізму [522, с. 10].

Перехід до нової форми взаємовідносин між підприємствами та державою почався з 1990 р., коли у процесі проведення податкової реформи було ухвалено Закон СРСР «Про податки з підприємств, об'єднань і організацій». В Україні аналогічні взаємовідносини були започатковані з ухваленням Закону «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. № 1251-XII [130].

У процесі становлення порядку оподаткування прибутку підприємств в Україні простежується тенденція до переходу від оподаткування доходу до оподаткування прибутку. Так, у 1991 р. податок стягувався з прибутку, в 1992 р. відповідно до Закону «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» [129] об'єктом оподаткування визнавався валовий дохід, а згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про податок на прибуток підприємств і організацій» від 26.12.1992 р. № 12-92 [91] – валовий прибуток підприємства. У 1993 р. податок стягували спочатку з прибутку, а потім (із другого кварталу) – знову з доходу. В 1994 р. об'єктом оподаткування залишався дохід, а з 1995 р., відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 29.12.1994 р. № 334/94-ВР [127], відбувся остаточний перехід до оподаткування балансового прибутку.

З 1 липня 1997 року відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» у редакції від 22.05.1997 р. [126] об'єктом оподаткування

став прибуток, який розраховувався шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітної періоду на суму валових витрат платника податку і суму амортизаційних відрахувань. У цей період у вітчизняній практиці бухгалтерського обліку та оподаткування закріпився термін «податковий облік», хоча погляди на модель взаємодії бухгалтерського і податкового обліків та доцільність ведення відокремленого виду обліку в науковців і практиків розділилися. Автори – Ф.Ф. Бутинець і Н.В. Шатило, М.Я. Дем'яненко, В.М. Мурашко і О.В. Мурашко та ін. – зазначали, що податковий облік «не надумана (штучно) дефініція, а об'єктивна категорія, яка передбачає певні сторони податкових відносин» [260, с. 91]. І дотепер О.І. Малишкін вважає податковий облік «реально функціонуючим дійством у підприємства-платника податку», в основу назви якого закладено його результат – податкова звітність» [229, с. 14]. Інші вчені-економісти (В.Б. Моссаковський, М.С. Пушкар та ін.) заперечували існування податкового обліку, не уявляючи ані його предмета, ані методів, ані принципових відмінностей від бухгалтерського та «вважаючи його тимчасовим явищем» [260, с. 90]. Мотивуючи свою точку зору тим, що всю інформацію для визначення об'єкта оподаткування прибутком можна знайти в даних бухгалтерського обліку, вони використовували конструкцію «облік для цілей оподаткування». Разом з тим, автори навчальних посібників податковий облік почали розглядати як підсистему бухгалтерського обліку, що формує інформацію про нарахування і сплати податків.

Введення в Україні з 01.01.2000 р. «орієнтованого на інвестора» набору бухгалтерських стандартів – П(С)БО – породило кілька питань щодо можливих наслідків еволюції відносин між фінансовою звітністю та оподаткуванням. Склалася ситуація, коли для формування такого комплексного показника, як база (об'єкт) оподаткування, даних бухгалтерського обліку стало недостатньо. Окремі дослідники обумовлювали це недосконалістю нормативно-правової бази і системи бухгалтерського обліку в частині розрахунку фінансового результату, що унеможливлювало складання декларації про прибуток підприємства за даними бухгалтерського обліку. Інші спеціалісти висловлювали думку, що Україна повинна уникнути негативних наслідків впливу фіскальних інтересів

держави на побудову бухгалтерського обліку і не повинна створювати паралельну систему податкового обліку. Фахівці вважали, що бухгалтерсько-податкові проблеми потрібно вирішувати через удосконалення податкового законодавства, спрощення техніки розрахунку податків, підвищення економіко-правової грамотності всіх користувачів бухгалтерської інформації.

З 1 квітня 2011 року із набуттям чинності розділу III «Податок на прибуток» Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [369] відбулися докорінні зміни у методиці визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток. Методологічними засадами податкового законодавства стали принципи бухгалтерського обліку, що дало підстави вести мову про гармонізацію бухгалтерського обліку й податкового законодавства та забезпечення економічності податкового обліку. Проте, оскільки у податковому законодавстві враховується суспільне значення витрат, реалізується механізм недопущення ухилення від оподаткування та оптимізується база оподаткування [152, с. 49], податкові різниці, що виникають внаслідок розбіжностей між П(С)БО та податковим законодавством, мають «характер економічно обґрунтованих обмежень зі сторони держави щодо критеріїв визнання доходів і витрат при визначенні об'єкта оподаткування» [274].

Огляд наукових праць показує: в Україні склалися різні підходи як щодо «накопичення інформації про податкові різниці та організації їх відображення у фінансовій звітності» [27, с. 49; 224], так і механізму взаємодії бухгалтерського й податкового обліку (обліку з метою оподаткування) у цілому. Зрештою, проблеми узгодження бухгалтерського обліку і системи оподаткування спостерігаються й в інших країнах СНД. Російські та вітчизняні вчені описують у своїх працях різні моделі взаємодії бухгалтерського обліку й системи оподаткування (додаток АС), які можна об'єднати у дві основні групи (рис. 5.8).

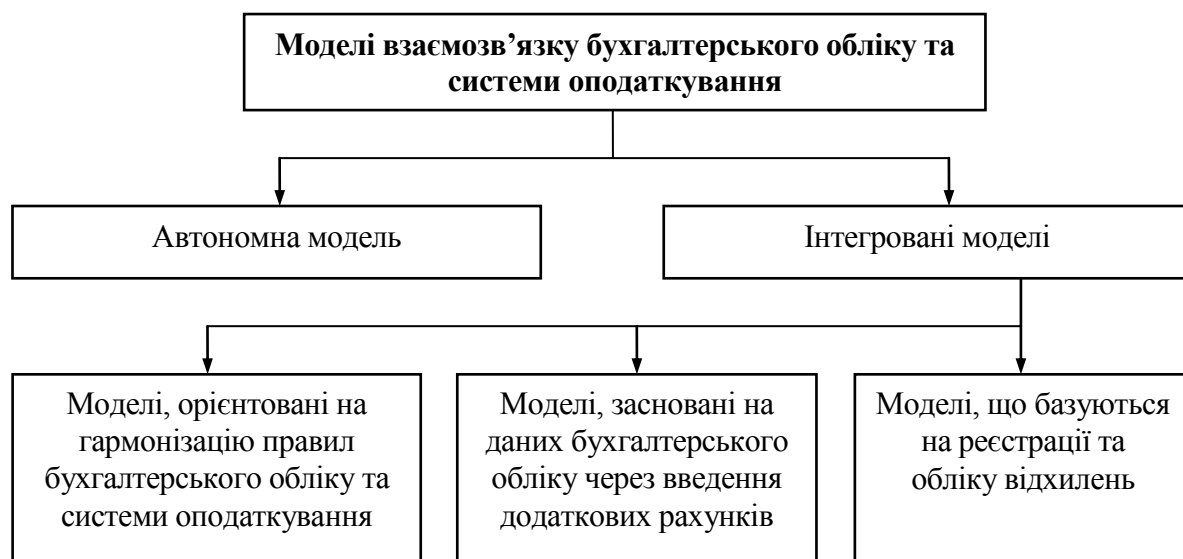

Рис. 5.8. Моделі взаємодії бухгалтерського обліку та системи оподаткування
[авторська розробка]

Автономну (паралельну) модель, характерну для країн з англосаксонською системою обліку, доцільно використовувати, якщо існують: 1) великі розбіжності між нормами податкового законодавства та правилами бухгалтерського обліку; 2) окремі підрозділи, відповідальні за розробку аналітичних реєстрів, систематизацію документообігу та його модернізацію, що характерно для великих підприємств. Перевагою даної моделі є використання первісної облікової інформації, що забезпечує повноту облікових операцій та достовірність податкової звітності. Проте вона є досить коштовною. Зв'язок між системами бухгалтерського обліку й оподаткування дуже слабкий і забезпечується лише на рівні первинної документації.

Таку модель використовувало більшість підприємств України з 1 січня 2000 року до 1 квітня 2011 року, коли податкова база за результатами кожного звітного (податкового) періоду визначалася на підставі даних самостійної системи податкового обліку, яка принципово відрізнялася від системи бухгалтерського обліку. В умовах чинності ПКУ, такий варіант обліку, вважає О.І. Малишкін, можуть застосовувати підприємства-платники податку згідно з угодами про розподіл продукції та плати за користування надрами [230, с. 495].

Автономна модель взаємодії бухгалтерського обліку і системи оподаткування «прижилася» серед бухгалтерів-практиків. Разом з тим, у силу суттєвого впливу податкового законодавства бухгалтерський облік втратив свою теоретико-

методологічну, науково-професійну самостійність, що призвело до «зниження його ролі в інформаційному забезпеченні управління та інших користувачів» [150, с. 2]. Тому дана модель піддавалась і донині піддається найжорсткішій критиці зі сторони науковців. Більшість вчених наполягають на тому, що джерелом для розрахунку фінансового результату для власника та оподаткування має бути інформація бухгалтерського обліку.

З метою уникнення наслідків неузгодженості інформаційних потоків бухгалтерського й податкового обліку фахівці розробляли адаптаційні методики для перетворення даних першого в дані другого. Так, О. Нікуліним було запропоновано робочу таблицю для обліку податкових різниць [272], Л.Г. Ловінською, О.С. Білоусовою, Є.І. Свідерським та Д.Є. Свідерським – відображення податкових різниць у регістрах бухгалтерського обліку [221; 433]. На державному рівні для вирішення проблеми узгодження системи бухгалтерського обліку й оподаткування в Україні також вживалися різні заходи. У 2006 році було прийнято Положення про порядок розрахунку податкових різниць за даними бухгалтерського обліку, введено додаток до Приміток до річної фінансової звітності «Розрахунок податкових різниць за даними бухгалтерського обліку» (форма № 7) [374]. Згодом були розроблені й прийняті Методичні рекомендації про складання регістрів бухгалтерського обліку податкових різниць, валових доходів та валових витрат [244]. Однак ці документи не знайшли практичної підтримки і у 2008 році були відмінені.

У вітчизняній економічній літературі описано різноманітні варіанти *інтеграції* бухгалтерського обліку й системи оподаткування, які полягають у взаємному узгодженні нормативних актів як на макро-, так і на мікрорівні.

Ідентифікована модель фінансового та податкового обліку передбачає поєднання елементів податкового обліку з існуючою на підприємстві системою бухгалтерського обліку. Можна припустити два варіанти реалізації даної моделі:

1) визначення прибутку до оподаткування на базі даних бухгалтерського обліку. Однак, на переконання органів податкової служби, такий варіант «сприятиме масовому приховуванню своїх доходів та декларуванню всіх витрат без винятку»

[228, с. 47], що призведе до зменшення надходжень до бюджету внаслідок збитковості підприємств;

2) здійснення обліку активів і зобов'язань, доходів і витрат, а отже, і визначення прибутку до оподаткування відповідно до вимог податкового законодавства за умови, що єдиними користувачами фінансової звітності таких підприємств є органи державної статистики та податкової інспекції. Інструментом здійснення такої інтеграції слугуватиме облікова політика. Така модель доцільна для невеликих підприємств, які працюють на загальній системі оподаткування та які застосовують однакові правила відображення об'єктів обліку.

Е. Гейер вказує на низку негативних наслідків використання цього варіанта, зокрема, на некоректність і недостовірність інформації, відображеної у фінансовій звітності [58, с. 24]. Проте ми поділяємо позицію тих вчених, які вважають, що «за відсутності чітко визначеного поняття достовірності підприємство може вибрати як її критерій відповідності правилам Податкового кодексу» [58, с. 24]. Крім того, керівники підприємств малого бізнесу, як правило, є їх власниками, що добре поінформовані про майновий та фінансовий стан підприємства і без фінансової звітності.

Е. Гейер виділяє *метод ведення податкового обліку у рамках бухгалтерського обліку*, який подібний до попередньої моделі. Основна ідея методу ґрунтується на виявленні однакових підходів і відмінностей до кваліфікації об'єктів обліку в обох системах [58, с. 25]. Якщо підходи однакові, для цілей оподаткування використовують дані з бухгалтерського обліку. Якщо нормативні акти передбачають можливість вибору, слід обирати максимально наближені один до одного варіанти. У розрізі всіх витрат рекомендують відкривати аналітичні рахунки «Витрати, що враховуються для цілей оподаткування» і «Витрати, що не враховуються для цілей оподаткування».

Друга група моделей взаємоузгодження фінансової та податкової звітності базується на введенні додаткових рахунків для визначення об'єкта оподаткування.

Модель інтеграції податкового обліку в бухгалтерський облік із використанням відокремленого «податкового» плану рахунків полягає у створенні

позабалансових рахунків податкового обліку, на яких відображують доходи і витрати відповідно до вимог податкового законодавства одночасно з їх відображенням на рахунках бухгалтерського обліку. Сильною стороною цієї моделі є можливість отримання інформації у будь-якому розрізі, слабкою – її дороговизна та складність, що, зрештою, вирішується за допомогою комп'ютеризації обліку. Але вона допускає суттєві розбіжності у даних фінансової та податкової звітності, не вирішуючи, таким чином, проблему їх взаємоузгодження.

Метод резервування, як і попередній метод, передбачає використання позабалансових рахунків для податкового обліку. При цьому за базову обирають вартість об'єкта, визначену за правилами бухгалтерського обліку. За наявності розбіжностей між бухгалтерським і податковим законодавством різницю відображають на додаткових позабалансових рахунках.

Модель інтеграції податкового обліку в бухгалтерський облік за допомогою ведення транзитних рахунків передбачає відображення бухгалтерських проведення на транзитних рахунках доходів і витрат, які дозволяють накопичувати дані для складання податкової декларації. Така практика існувала в Україні до 1 січня 2000 р. і була припинена зі зміною методології обліку формування фінансових результатів. В умовах реформованого обліку її намагався «реанімувати» проф. П.Я. Хомин, пропонуючи використовувати окремі аналітичні рахунки 841 і 747 для взаємоузгодження фінансового і податкового обліку [489, с. 8].

Третя група варіантів взаємодії бухгалтерського і податкового обліку базується на реєстрації в облікових регістрах відхилень.

У класичному вигляді *модель обліку за відхиленнями* передбачає вибір облікової системи, яка найбільш повно задовольняє вимоги основних користувачів інформації і на основі якої відбувається коригування для потреб інших користувачів. Складність полягає у відокремленні базового користувача від другорядного.

Сучасні тенденції визначають основним користувачем власника або інвестора. Відтак, за базові приймають дані бухгалтерського обліку. Інформація для заповнення декларації з податку на прибуток може накопичуватися: 1) коли

у регістрах бухгалтерського обліку передбачають показники, необхідні для розрахунку податкової бази, тобто ведуть комбіновані регістри; 2) веденням відомості відхилень, які слугуватимуть підставою для правильного визначення об'єкта оподаткування.

Дослідники вказують на певні обмеження щодо застосування моделі обліку за відхиленнями. Модель доцільна: 1) у багатопрофільних підприємствах складної структури управління, в яких застосовуються різні податкові режими [230, с. 495]; 2) якщо кількість відхилень між правилами визнання доходів і витрат у бухгалтерському обліку та оподаткуванні мінімальна. У той же час окремі автори застерігають, що при зростанні й розвитку підприємства може збільшуватися кількість розбіжностей, які призведуть до перекручень у фінансовій і податковій звітності [36, с. 190-191].

Можна виділити кілька модифікацій обліку за відхиленнями.

Особливість *моделі організації податкового обліку, що мінімізує витрати на його ведення*, полягає у систематизації окремих операцій на основі податкових аналітичних регістрів та зведених бухгалтерських довідок. Якщо порядок обліку господарських операцій з метою оподаткування суттєво не відрізняється від порядку, встановленого стандартами бухгалтерського обліку, використовують регістри бухгалтерського обліку. За необхідності коригувань бухгалтерських даних застосовують бухгалтерські довідки, на підставі яких формують аналітичні регістри податкового обліку.

Модель трансформації (коригування фінансового результату, отриманого за даними бухгалтерського обліку, для цілей оподаткування) полягає у використанні трансформаційних таблиць, які являють собою алгоритм приведення показників фінансової звітності у відповідність до вимог системи оподаткування. Ця модель запозичена у Франції, хоча її досвід більшість французьких бухгалтерів і юристів розглядають як тимчасовий через його неефективність. Її використовували підприємства України для визначення об'єкта оподаткування до 1 липня 1997 року.

Особливість моделі обліку на базі коригувань даних бухгалтерського обліку за допомогою податкових різниць, запропонованої Мінфіном України у 2013 році, полягав у формуванні інформації для заповнення декларації з податку на прибуток, виходячи з даних бухгалтерського обліку та паралельного обліку податкових різниць, регламентованого ПКУ і Положенням бухгалтерського обліку «Податкові різниці» [372]. Відповідно до цієї моделі оподатковуваний прибуток звітного періоду визначається через збільшення/зменшення фінансового результату до оподаткування, визначеного за правилами бухгалтерського обліку, на суми коригування постійних і тимчасових податкових різниць.

Аналогічний механізм визначення об'єкта оподаткування запропоновано у Податковому кодексі України у редакції Закону України від 28.12.2014 р. [369] (рис. 5.9). На думку проф. М.І. Бондаря, запропонований підхід уможливить не дублювати стандарти бухгалтерського обліку і не потребує синхронності у внесенні змін до П(С)БО та ПКУ, а, навпаки, підвищить значимість бухгалтерського обліку та його якість [27, с. 50].

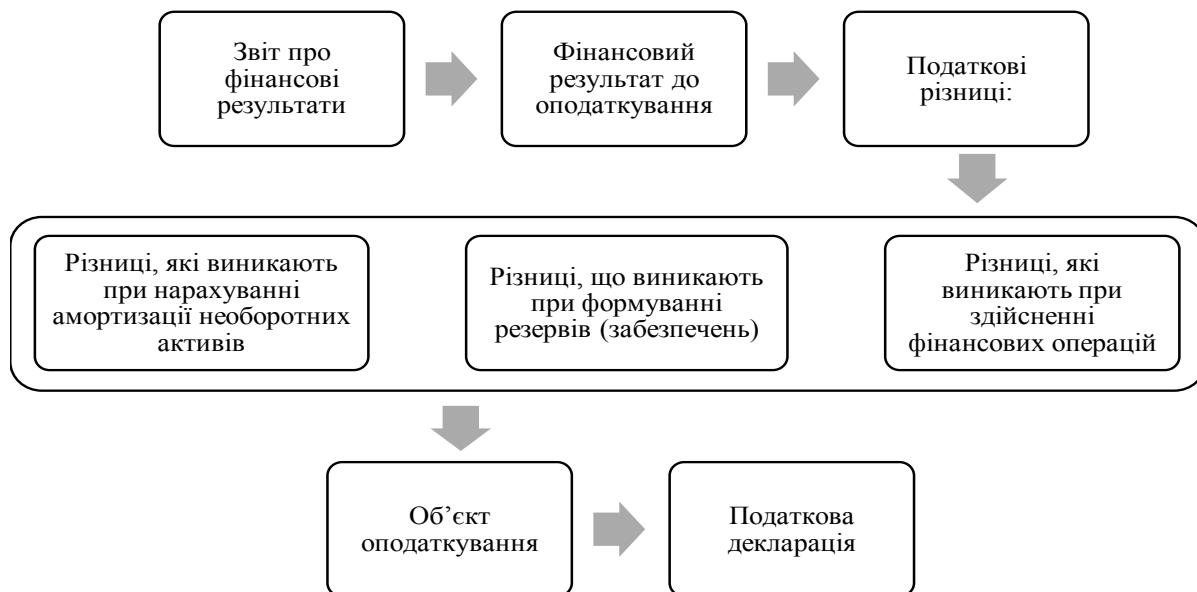

Рис. 5.9. Механізм визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток

Джерело: складено автором на основі [369]

Модель узгодження фінансової та податкової звітності через податкові різниці породила шквал критики зі сторони вітчизняних експертів. Основними її недоліками автори вважають:

1) орієнтацію на виконання тільки контрольних функцій з боку держави, спрощення процесу перевірок, збільшення можливостей застосування штрафних санкцій у випадку порушення законодавства [97, с. 38; 224; 228, с. 46];

2) невідповідність орієнтації МСФЗ, зокрема відсутність кореляції з МСБО 12 «Податки на прибуток» та П(С)БО 17 «Податок на прибуток» через необхідність обліку постійних податкових різниць [92; 224; 97, с. 38; 228, с. 46; 167, с. 61];

3) складність проведення розрахунку податкових різниць та збільшення обсягу робіт у бухгалтерії та витрат на адміністрування податку всупереч заявам офіційних представників Мінфіну і Міндоходів [92; 227, с. 6];

4) відсутність кваліфікованих кадрів як зі сторони укладачів звітності, так і зі сторони перевіряючих [92; 167, с. 62; 228, с. 47];

5) ускладнення фінансової звітності та підвищення рівня небезпеки для підприємства через розкриття додаткової інформації [224; 228, с. 47] та інші.

Для більшості окреслених зауважень наявні відповідні контраргументи.

По-перше, виконуючи регулюючу, розподільну та стимулюючу функції, система оподаткування дозволяє стримувати інфляцію у періоди її інтенсивного зростання, забезпечувати економічну підтримку розвитку економіки у періоди кризи, фінансувати непривабливі для приватного сектора сфери, соціальну інфраструктуру, стимулювати технічний прогрес, збільшувати кількість робочих місць тощо. Тому вкрай неправильно ігнорувати державу як одного з користувачів бухгалтерської (фінансової) звітності. У своїй доповіді на XXII європейському конгресі бухгалтерів у квітні 1998 р. П. Бетсом, президент Бельгійського інституту професійних бухгалтерів, зробив сенсаційний висновок про те, що для аналізу минулого звітність непотрібна, а для аналізу майбутнього – безглузда; єдиним її реальним користувачем є податкові органи [451, с. 105-108]. Своєю чергою, у вступі до Концептуальної основи серед економічних рішень, які приймають користувачі на основі фінансових звітів, є визначення податкової політики та регулювання суб'єктів господарювання [594].

По-друге, необхідно підкреслити: МСФЗ не регламентують формування бази оподаткування. Вимога щодо коригування фінансового результату до оподаткування

на постійні й тимчасові податкові різниці для визначення й відображення об'єкта оподаткування у податковій декларації не суперечить вимозі формування у балансі (звіті про фінансовий стан) «інформації про залишки не анульованих тимчасових податкових різниць» [152] (тобто відстрочених податкових активів і зобов'язань) відповідно до МСБО 12 чи П(С)БО 17. З використанням методики, що описана у §81 МСБО 12 та п. 19.3 П(С)БО 17, здійснюється узгодження показників витрат на сплату податку на прибуток і суми поточного податку на прибуток з метою «показати зацікавленим користувачам наслідки застосування двох різних облікових політик» [2]. Проте можна погодитися з опонентами ПБО 27, що інформація про постійні податкові різниці, які впливають на оподатковуваний прибуток у нинішньому звітному періоді, є нерелевантною і не впливає на майбутні рішення користувачів фінансової звітності [97, с. 40]. Концептуальна основа застерігає, що додаткові вимоги, які уряди можуть визначати з огляду на свої власні цілі, «не повинні впливати на фінансові звіти, які публікуються для інших користувачів, якщо вони не відповідають їхнім потребам» [594]. Тому використання обох методів розрахунку податкових різниць (метод зобов'язань і метод відстрочки) для формування інформації про них у фінансовій звітності є зайвим, а врахування конкретних відмінностей у сумі облікового та податкового прибутку слід розкривати безпосередньо у податковій звітності.

По-третє, необхідність «перенавчання бухгалтерського персоналу» [167, с. 62] не слід розглядати як перешкоду в запровадженні нового механізму розрахунку об'єкта оподаткування, адже це дискредитує професію. У сучасних умовах не можна зводити професіональні навички й уміння бухгалтерів до простої арифметики.

Доречно розглянути методику розрахунку об'єкта оподаткування в США, оскільки існує думка, що вітчизняний варіант обліку податкових різниць побудований на методологічних принципах розрахунку прибутку до оподаткування, що використовують країни англо-американської моделі обліку. Так, у США прибуток до оподаткування розраховують на підставі даних фінансової звітності. Разом із декларацією про податок на прибуток контролюючі органи вимагають від платника податку роз'яснень різниці між прибутком для

цілей бухгалтерського обліку та задекларованою величиною прибутку до оподаткування, яка визначається за вимогами податкового законодавства. Для цього використовують спеціальний додаток М-3 «Узгодження чистого прибутку (збитків)» (Net Income (Loss) Reconciliation) до форми 1120 «Податкова декларація з прибутку підприємства» (Corporation income tax return) [586]. Слід підкреслити, що додаток М-3 є складовою податкової, а не фінансової звітності, і порядок його заповнення регулюється Внутрішньою податковою службою США (Internal Revenue Service/IRS) із погодженням з Міністерством фінансів США (Department of the Treasury). Цей додаток заповнюють середні та великі публічні компанії, загальна вартість активів яких дорівнює або перевищує 10 млн. доларів. Головна мета додатка – забезпечити узгодженість та стандартизацію інформації про різниці між бухгалтерським та оподатковуваним прибутком, а також допомогти IRS визначити можливі сфери, які потребуватимуть перевірки або ревізії.

Додаток М-3 форми 1120 складається з трьох розділів (табл. 5.7). У розділах II і III додатку М-3 відображається узгодження «облікового» і «податкового» прибутку. Безпосередньо розділ III показує узгодження витрат і вирахувань за такими статтями, як витрати на відсотки, харчування та розваги, штрафи і пені, благодійні внески, амортизація, витрати за безнадійними боргами. Аналіз цієї форми свідчить, що в ній виділено приблизно 35-37 ключових різниць, пов'язаних із конкретними податковими обмеженнями або, навпаки, преференціями, зокрема податкові норми амортизації, правила визнання податкових збитків, емісійного доходу, інвестиційних прибутків та збитків.

Таблиця 5.7

Структура додатка М-3 «Узгодження чистого прибутку (збитків)» форми 1120 «Податкова декларація з прибутку підприємства»

Розділ	Назва розділу
Розділ I	«Фінансова інформація та чистий прибуток до узгодження»
Розділ II	«Узгодження чистого прибутку, відображеного у Звіті про прибутки корпорації, з оподатковуваним прибутком в податковій декларації»
Розділ III	«Узгодження чистого прибутку, відображеного у Звіті про прибутки корпорації, з оподатковуваним прибутком в податковій декларації – елементи витрат/вирахувань»

Джерело: складено на основі [586]

Вивчаючи формат форми М-3 2012 року, необхідно звернути увагу на те, що в цій формі коригування фінансового результату з метою визначення об'єкта оподаткування відбувається за допомогою методу відстрочки, тобто витрати, відображені у Звіті про прибуток, коригуються на тимчасові та постійні різниці. Такий підхід до організації взаємоузгодження бухгалтерського і податкового обліку спростовує висновки, що запропоновані Мінфіном України механізми підрахунку податкових різниць не мають нічого спільного з американською моделлю розрахунку прибутку до оподаткування [85; 97, с. 41].

Підсумовуючи, викладемо авторську позицію з приводу організації взаємозв'язку системи фінансової звітності та системи оподаткування.

На формування облікової політики, розв'язання поточних методологічних проблем бухгалтерського обліку, при відображенні звітних показників облік податкових наслідків і сьогодні продовжує здійснювати істотний вплив. Підприємства України намагаються застосовувати правила обліку, які мінімізують податкові платежі. Це обумовлено тим, що Україна історично відноситься до континентальної облікової моделі, якій притаманний тісний зв'язок між бухгалтерським обліком та оподаткуванням. У той же час, запровадивши МСФЗ навіть для індивідуальної звітності підприємств та продовжуючи роботу з гармонізації національних П(С)БО з МСФЗ, Україна позиціонує себе в межах країн із англосаксонською системою обліку, для яких характерне відокремлення правил складання фінансової звітності та системи оподаткування. Отже, практика формування податкових платежів на основі параметрів бухгалтерського обліку без відповідних змін у податкове законодавство може призвести до того, що фінансова звітність на більшості підприємств України буде викривлена на догоду податкових інтересів платника податків.

В умовах «орієнтованих на інвестора» стандартів влучними є слова проф. Я.В. Соколова: «... не слід ототожнювати бухгалтерський та податковий облік і повторювати стару мрію про єдиний показник прибутку, оскільки приватна власність дозволяє кожному підприємцю обирати ті методологічні прийоми, які він вважає для себе прийнятними, однак їх вибір обмежений» [445, с. 49-52].

Подібна ситуація спостерігається у країнах континентальної Європи, впровадження МСФЗ в яких останніми десятиріччями суттєво наблизило облікову систему кодифікованого права до системи загального права. Оскільки МСФЗ вимагають від укладачів звітності надання інформації у повністю незалежній від вимог оподаткування формі, підприємства, що претендують на відповідність своєї фінансової звітності МСФЗ, змушені податковий облік або повністю відокремити, або розробити методику відповідної трансформації незалежно сформованих бухгалтерських показників.

Для зниження адміністративних витрат та забезпечення можливості використання одного масиву облікових даних для складання фінансової та податкової звітності методика розрахунку прибутку як об'єкта оподаткування повинна бути максимально наближена до методики визначення бухгалтерського прибутку з мінімальною економічно обґрунтованою різницею. Враховуючи протиріччя цілей бухгалтерського обліку й оподаткування, об'єктивні відмінності у методиці розрахунку фінансового результату діяльності та об'єкта оподаткування усунути повністю не видається можливим, що обумовлює виникнення тимчасових і постійних податкових різниць. Постійні різниці слід враховувати при реєстрації господарської операції, що не складно в умовах автоматизації обліку. Розрахунок тимчасових різниць можна проводити один раз на рік під час складання фінансової та податкової звітності.

Доцільно визначитися з переліком платників податку на прибуток, які здійснюватимуть розрахунок податкових різниць, адже низка підприємств відповідно до пункту 291.5 статті 291 ПКУ зобов'язані сплачувати податок на прибуток, хоча їх розміри та обсяги діяльності досить незначні, і додаткові розрахунки порушуватимуть принцип вартісного обмеження щодо складання бухгалтерської та податкової звітності.

Доцільно вилучити другий абзац пункту 44.2 статті 4 Податкового кодексу України щодо ведення платниками податку, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» застосовують міжнародні стандарти фінансової звітності, обліку доходів і витрат за такими стандартами з

урахуванням положень ПКУ, адже правила формування фінансової звітності за МСФЗ не залежать від національної системи оподаткування.

Податкова відповідальність повинна стосуватися тільки податкової звітності. Подання фінансової звітності до податкових органів, як і податкову відповідальність за недостовірність фінансової звітності, слід скасувати. Потреби державних податкових органів як користувачів звітності повинні задовольнятися через встановлення вимог до формату податкової декларації. При цьому узгодження прибутку, розрахованого у різних системах, повинно здійснюватися у податковій, а не фінансовій звітності.

Узгодження фінансової звітності та системи оподаткування і в подальшому буде вимагати ретельної уваги, зважаючи на швидкий розвиток обох систем та тенденції стрімких світових змін.

5.4. Забезпечення транспарентності фінансової звітності в умовах застосування сучасних інформаційних технологій

Розвиток Інтернету радикально вплинув на ведення світового бізнесу. Можна стверджувати, що сьогодні цифрові технології є основними двигунами прогресу, адже щодня на міжнародному валютному ринку укладають трильйондоларові угоди з використанням сучасних комунікаційних технологій, включаючи Інтернет [549]. Завдяки всесвітній мережі індивідуальні та професійні інвестори можуть бути максимально наближені до компанії, навіть якщо вони знаходяться на іншому кінці земної кулі. Відповідно, інвестори стають вимогливішими до доступності, прозорості, зрозумілості, порівнянності та швидкості фінансової інформації про компанію, яка їх цікавить.

Вітчизняні фахівці констатують: безумовним досягненням системи розкриття інформації в Україні є те, що від початку вона була орієнтована на електронну форму. Найбільш активно в цьому напрямі працюють органи Державної фіскальної служби України, а також Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Однак формати, які використовують для підготовки

звітності у ці органи, поки що несумісні один із одним. Тому гостро поставлено питання про розробку і впровадження єдиного формату електронної звітності в усі контролюючі та регулюючі органи.

За зауваженням М.В. Фоміна, «одним з найбільш значущих механізмів модернізації звітності є впровадження досягнень інформаційних технологій у процес розробки, представлення та аналізу даної інформації» [482]. Поширення фінансової інформації за допомогою Інтернету створює новий вимір у системі корпоративної звітності. Оперативна, в режимі реального часу, інформація найближчим часом може замінити усталену історичну фінансову звітність, яка нині подається компаніями для зацікавлених сторін [534].

До сучасних способів формування та подання фінансової звітності слід віднести застосування web-технологій для розміщення звітності в Інтернеті, а також використання гнучкої мови бізнес-звітів XBRL (eXtensible Business Reporting Language - розширювана (гнучка) мова ділової звітності).

За результатами опитування провідних консультантів із інформаційних технологій та фінансових контролерів XBRL визнано однією з семи передових технологій, яка, за очікуваннями, буде мати великий вплив на провадження господарської діяльності й здійснить переворот у звітності корпорації [531].

XBRL розроблено на базі XML (eXtensible Mark-up Language – розширювана мова розмітки), яка використовується для створення і обробки документів в Інтернеті, в процесі реалізації проекту eXtensible Financial Reporting Markup Language (Гнучка мова маркування фінансової звітності), розпочатого у 1999 році AICPA, до XFRML-проекту приєдналось 12 компаній, серед яких і «Велика п'ятірка» в якості членів XFRML Steering Committee (Керівний комітет XFRML), перше засідання якого відбулося в жовтні 1999 року. У квітні 2000 року назву цієї організації офіційно змінено на XBRL Steering Committee (Керівний комітет XBRL). Приводом перейменування стало розширення цілей проекту, які поширювалися вже не тільки на сферу фінансової звітності, а й на весь спектр заходів, що охоплюють поняття «бізнес-звітність». У липні 2000 року Керівний комітет XBRL оголосив про

час виходу першої інструкції із застосування XBRL для підготовки фінансової звітності торговельними та промисловими компаніями США.

Поширенню XBRL у зарубіжній практиці сприяли такі передумови:

1) підвищення вимог зовнішніх користувачів до прозорості, обсягів і швидкості подачі звітності;

2) універсальність облікових систем внаслідок конвергенції національних стандартів фінансової звітності та МСФЗ, у зв'язку з чим зросли потреби складання звітності в електронному форматі;

3) витратність на публікацію фінансових звітів. До появи стандарту XBRL фінансові звіти поширювалися серед користувачів в інтерактивних цифрових форматах (офіційні сайти компаній), додатках (MS Word, Adobe Acrobat) або ж у паперовому варіанті. В останніх випадках з метою використання звітів для аналізу та інших цілей необхідно було спочатку перетворити їх в електронний документ. Це вимагало додаткових витрат часу і створювало проблеми при експортуванні даних з однієї програми до іншої. Крім того, до основних недоліків такого варіанта подання звітності слід віднести:

- проблеми пошуку інформації зацікавленими користувачами;
- складність співставлення звітності різних компаній, оскільки для цього необхідно використовувати цілу низку різноманітних ресурсів, що мають різну структуру та формат розміщення матеріалу.

Особливо важливим є створення єдиних систем доступу до фінансової звітності компаній. Комісією з цінних паперів та бірж США розроблено механізм збору електронної звітності EDGAR. Внесення форм фінансової звітності до цієї системи є обов'язковою умовою розміщення акцій публічних компаній на території США. Аналогічно в Україні фахівцями Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку на виконання рішення НКЦПФР від 20.11.2012 р. № 1632 про зміни до Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, які набули чинності 17.01.13 р. [373], розроблено програмне забезпечення Simple XML Reports для формування нерегулярної (особливої) та регулярної (квартальної та річної) інформації емітентами цінних паперів у форматі XML.

Поряд із проблемою подання фінансової електронної звітності в єдиному ресурсі потребує вирішення також питання єдиного формату її складання, який дозволить зробити звітність більш порівнянною та придатною для аналізу програмними засобами.

Середовище використання XBRL охоплює всі ланки ланцюжка забезпечення корпоративної звітності (Corporate reporting supply chain - CRSC), який має відношення до людей та процесів, залучених до підготовки, затвердження, аудиту, аналізу та використання фінансової звітності (рис. 5.10). Всі ланки цього ланцюжка повинні бути високої якості та тісно взаємопов'язані.

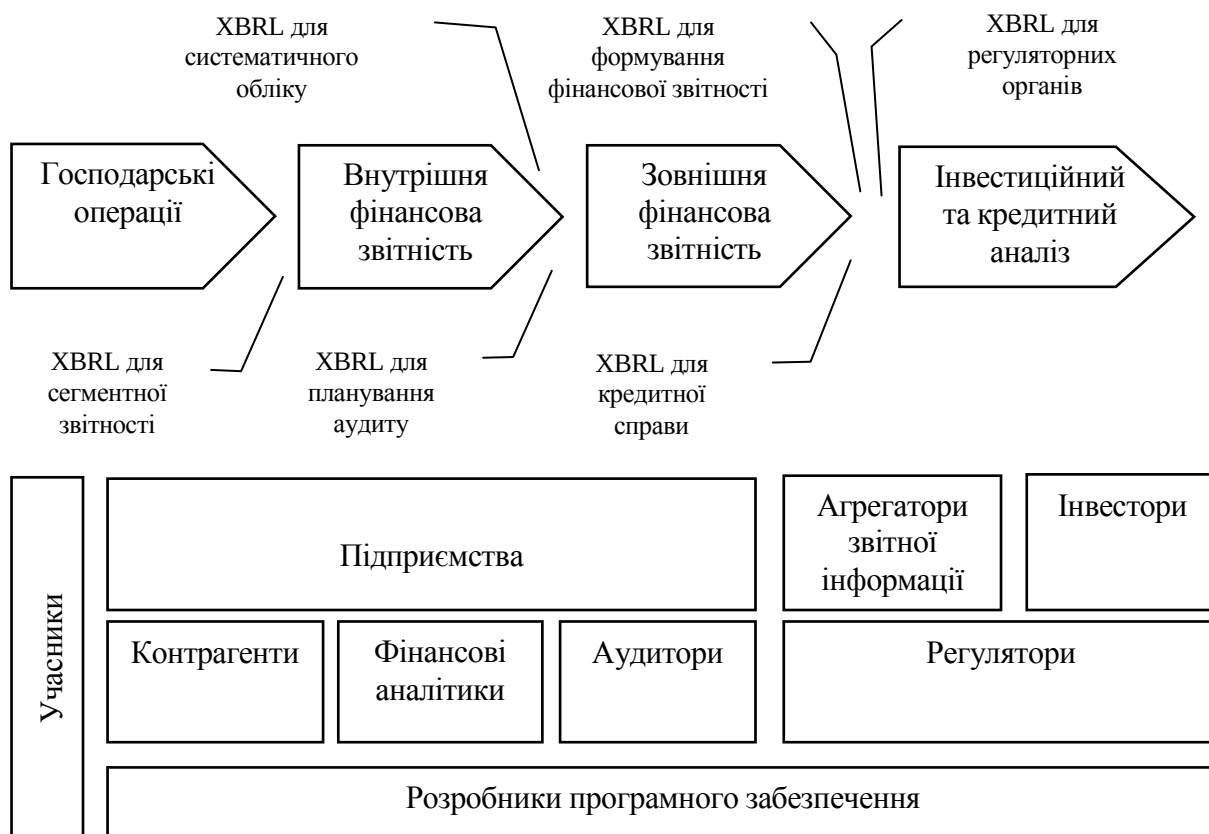

Рис. 5.10. XBRL у ланцюжку забезпечення корпоративної звітності

[авторська розробка]

XBRL порівнюють зі штрих-кодуванням або кодами ISBN у книжках [438]. Замість того, щоб подавати фінансову інформацію у текстовому варіанті, як, припустимо, стандартну web-сторінку або друкований документ, XBRL пропонує тег-ідентифікацію для кожного окремого розділу даних. Для цього інформація

поділяється на унікальні елементи показників (наприклад, *зобов'язання разом* = 100). Елементом присвоюють тег-розмітки, які роблять їх зчитувальними комп'ютером. Наприклад, тег `<Liabilities>100</Liabilities>` дозволяє комп'ютеру зрозуміти, що це стаття «Зобов'язання», яка має значення 100.

Технологія XBRL дозволяє програмним засобам, що підтримують XML, автоматично зчитувати будь-яку інформацію, зокрема щорічні фінансові звіти, складені за вимогами МСФЗ, U.S. GAAP або іншими національними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності, сортувати, аналізувати, зберігати й обмінюватися нею з іншими комп'ютерами. Іншими словами, XBRL – це технічний інструмент, який збирає інформацію, подану в обумовленому вигляді, і передає її по Інтернету (або внутрішній корпоративній мережі) у вигляді, зрозумілому будь-якому кінцевому користувачеві [91].

Щоб продемонструвати, як працюють XBRL-теги, для прикладу у табл. 5.8 наведено витяг Звіту про фінансовий стан компанії, заповнений на основі МСФЗ із використанням XBRL.

Таблиця 5.8

**Фрагмент Звіту про фінансовий стан компанії,
створений за допомогою XBRL-тегів**

Стаття	Сума, тис. грн.	XBRL-теги
Активи		<code><ifrs:CurrentAssets contextRef="AsOf2009" unitRef="UAH">671629000</ifrs:CurrentAssets></code>
Оборотні активи		
Грошові кошти	28 700	<code><ifrs:Cash contextRef="AsOf2009" unitRef="UAH">28700000</ifrs:Cash></code>
Торгова та інша дебіторська заборгованість	585 548	<code><ifrs:TradeAndOtherCurrentReceivables contextRef="AsOf2009" unitRef="UAH">585548000</ifrs:TradeAndOtherCurrentReceivables></code>
Запаси	57 381	<code><ifrs:Inventories contextRef="AsOf2009" unitRef="UAH">57381000</ifrs:Inventories></code>
Разом оборотні активи	671 629	

На лівій стороні наведеного фрагмента звіту перераховані статті оборотних активів компанії так, як вони будуть з'являтися у звіті, починаючи з рядка «Активи», потім «Оборотні активи», далі – «Грошові кошти» тощо, і закінчуючи рядком «Разом оборотні активи». У правій частині зображено витримку з тією самою інформацією. Форматування здійснене за допомогою XBRL-тегів, зрозумілих для

комп'ютера, але прихованих від людського сприйняття. Пунктирною лінією виділено статтю звіту та відповідний їхній тег.

Формат XBRL однаково зручний як для подачі звітності в державні органи регулювання, так і для оприлюднення звітів на офіційних web-сайтах підприємств, завдяки чому вирішує проблемне питання об'єктивності звітності.

Ключовими поняттями в стандарті XBRL є таксономія і зразок документа.

Таксономія XBRL (XBRL taxonomy) – категорійний апарат, за допомогою якого визначені та організовані XBRL-теги; це свого роду словник термінів, які повинні однозначно розумітися всіма користувачами і програмами. Такі бухгалтерські поняття, як активи, грошові кошти, амортизація, представлені в таксономії. Таксономія також встановлює їх взаємозв'язок, семантику, використовувані формули (наприклад, $\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Власний капітал}$), спосіб їх відображення та іншу описову характеристику. Фізично таксономія складається з набору файлів XBRL.

Таксономії розрізняють залежно від цілей звітності, типу звітної інформації та вимог до її представлення. Відтак, компанія може використовувати одну таксономію для подання звіту на фондову біржу та іншу – для звітування Комісії з цінних паперів і фондового ринку.

Таксономії можна створювати як на рівні національних стандартів фінансової звітності, так і на рівні бухгалтерських стандартів, що застосовуються в певних сегментах ринків і враховують вимоги бухгалтерських стандартів у тій чи іншій галузі. Це дозволяє підприємствам формувати звітність в єдиному для даної галузі стандарті, а інвесторам та іншим користувачам – ефективно оцінювати результати діяльності компаній, порівнюючи їх усередині галузі. У даному випадку XBRL працює як технологічний механізм передачі та аналізу інформації на макроекономічному рівні [95].

Також можна створювати таксономії на рівні окремих підрозділів усередині окремої компанії. У цьому випадку йдеться про XBRL як про ефективний технологічний засіб управлінського обліку, що використовується на мікроекономічному рівні.

Таксономії дозволяють реалізувати три можливості XBRL:

- 1) звичайного перекладу з національної мови на англійську, що покладено в основу стандартів;
- 2) адаптації, тобто приведення понятійного апарату звітності до єдиного стандарту;
- 3) трансформації звітності. Якщо підприємство веде бухгалтерський облік і складає звітність за національними стандартами, які не відповідають в усіх суттєвих аспектах МСФЗ, при інтеграції XBRL у систему бухгалтерського обліку виникає можливість оперативного формування записів відповідно до вимог МСФЗ.

Зразок документа (XBRL instance document) – це XML-документ, який відповідає XBRL-формату і зазвичай містить необхідну інформацію в конкретному фінансовому звіті. Він включає статті (теги), що кореспондують із термінами і взаємозв'язками, описаними в таксономії. Річний звіт компанії, повний або частковий, прес-реліз, які містять фінансову інформацію або оперативні дані, являють собою зразок документа.

XBRL стає глобальним стандартом корпоративної звітності. Він розробляється міжнародним консорціумом з 450 всесвітніх компаній, серед яких регулятори, державні установи, інформаційні агентства, постачальники програмних продуктів. На даний час формально розроблені та затверджені таксономії у 18 країнах: Австралії, Бельгії, Великої Британії, Німеччини, Данії, Ірландії, Італії, Іспанії, Канаді, Кореї, Люксембурзі, Нідерландах, ОАЕ, США, Франції, Швеції, ПАР, Японії. Також розроблена таксономія МСФЗ. Інтерактивну схему впровадження XBRL у світі можна регулярно відслідковувати на спеціальному web-сайті <http://www.xbrlplanet.org>.

Активний процес конвергенції МСФЗ та U.S. GAAP посилює позиції XBRL як єдиного стандарту електронної звітності. З цією метою при Раді МСФЗ створена група з XBRL. Метою діяльності групи є створення концептуальної основи послідовного прийняття та впровадження XBRL за допомогою розробленої Фондом МСФЗ високоякісної таксономії МСФЗ одночасно з розробкою міжнародних стандартів [437].

Більшість країн, які запровадили МСФЗ, також розглядають можливість прийняття XBRL і таксономії МСФЗ. Відповідно, таксономія МСФЗ перекладена на арабську, спрощену і традиційну китайську, голландську, французьку, німецьку, італійську, японську, корейську, іспанську та українську мови. Офіційний переклад українською мовою XBRL-таксономії МСФЗ опублікований на сайті МСФЗ (<http://www.ifrs.org/XBRL>).

Етапи впровадження XBRL у фінансову звітність України ілюструє рис. 5.11.

Рис. 5.11. Етапи впровадження XBRL у фінансову звітність України

[авторська розробка]

В табл. 5.9 наведено фрагмент Консолідованого звіту про фінансовий стан компанії «Квітка полонини» та його еквівалент у МСФЗ таксономії 2013 (українською мовою) з використанням інструментів XBRL.

XBRL є відкритим стандартом, тобто не вимагається придбання ліцензії для його використання. Цей момент особливо привабливий для виробників програмного забезпечення, які включають стандарти XBRL у свої продукти.

Таблиця 5.9

**Фрагмент Консолідованого звіту про фінансовий стан компанії
та його еквівалент у МСФЗ таксономії**

Консолідований звіт про фінансовий стан на 31.12.2014 р.		МСФЗ таксономія 2013	
Стаття	Сума, тис. грн.	[210000] Звіт про фінансовий стан поточні/непоточні	
Активи		Активи	
Необоротні активи		Необоротні активи	
Основні засоби	2 549 945	Основні засоби	IAS 1.54 a Disclosure, IAS 16.73 e Disclosure
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	850	Нематеріальні активи за винятком гудвілу	IAS 1.54 c Disclosure, IAS 38.118 e Disclosure
Інвестиції, обліковані за методом участі в капіталі	107 500	Інвестиції, облік яких ведеться за методом участі в капіталі	IAS 1.54 e Disclosure, IFRS 12.B16 Disclosure, IFRS 8.24 a Disclosure
Відстрочені податкові активи	4 309	Відстрочені податкові активи	IAS 12.81 g (i) Disclosure, IAS 1.54 o Disclosure, IAS 1.56 Disclosure
Разом необоротні активи	2 662 604	Загальна сума непоточних активів	IAS 1.66 Disclosure, IFRS 12.B10 b Example, IFRS 12.B12 b (ii) Disclosure
Оборотні активи		Поточні активи [витяг]	
Запаси	57 381	Поточні запаси	IAS 1.54 g Disclosure, IAS 1.68 Example, IAS 2.36 b Disclosure
Торгова та інша дебіторська заборгованість	585 548	Торговельна та інша поточна дебіторська заборгованість	IAS 1.54 h Disclosure, IAS 1.78 b Disclosure
Грошові кошти	28 700	Грошові кошти та їх еквіваленти	IAS 1.54 i Disclosure, IAS 7.45 Disclosure, IFRS 12.B13 a Disclosure
Разом оборотні активи	671 629	Загальна сума поточних активів	IAS 1.66 Disclosure, IFRS 12.B10 b Example, IFRS 12.B12 b (i) Disclosure
Разом активи	3 334 233	Загальна сума активів	IAS 1.55 Disclosure, IFRS 13.93 a Disclosure, IFRS 13.93 b Disclosure, IFRS 13.93 e Disclosure, IFRS 8.23 Disclosure, IFRS 8.28 c Disclosure

Прихильники XBRL виділяють низку її переваг для всіх учасників господарювання (додаток АТ). Однією з найбільш істотних переваг XBRL є зниження інформаційної асиметрії через несумісність форматів звітності. Фахівці підкреслюють величезний потенціал XBRL: «... наприклад, простим натисканням кнопки користувач обирає інформацію, необхідну для формування будь-якого

управлінського або банківського звіту, замість того, щоб перебирати незліченну кількість таблиць» [496].

Разом з тим, підготовка та аналіз фінансової звітності незалежно від розміру компанії є складним завданням для підприємств України. Різниця у форматах звітності, що подається, помилки персоналу, який відповідає за підготовку та перевірку цифр, внаслідок чого остаточні дані річного звіту часто не збігаються з цифрами звітності, поданої до контролюючих інстанцій, або з інформацією, опублікованою на сайті компанії, – це платформа для переходу на XBRL.

На думку окремих авторів, ще в 2006-2007 роках існувала можливість на державному рівні прийняти рішення про перехід до підготовки та подачі звітності за допомогою технології XBRL, ... але з тих чи інших причин всебічне її застосування «було визнано недоцільним і передчасним» [43, с. 109]. Ідея XML-формату звітності закладалася у середовищі фахівців, зокрема через реалізацію пілотних проектів [438]. Можливо, отримані в процесі реалізації проектів напрацювання послужили прийняттю НКЦПФР рішення про перехід до відкритого формату передачі даних між НКЦПФР та суб'єктами інформаційної взаємодії на основі специфікації XML з 01.01.2013 р. [395].

Для успішного впровадження новітніх технологій, у т.ч. XBRL, складання та подання фінансової звітності необхідні такі передумови:

- 1) розвинена інфраструктура засобів телекомунікаційного зв'язку;
- 2) існування зацікавлених споживачів фінансової інформації.

В Україні на сьогоднішній день у сфері стандартів електронної звітності діє тільки держава. Підприємства-суб'єкти господарювання, інвестори, аудитори та розробники програмного забезпечення лише реагують на введення нових звітних форм і форматів звітності [95, с. 161]. Відповідно, основними перешкодами на шляху впровадження XBRL будуть, по суті, ті ж, що і на шляху впровадження МСФЗ, а саме: «незрілість» вітчизняних фінансових ринків і, як наслідок, відсутність попиту на фінансову інформацію; незацікавленість власників і керівництва підприємств у розкритті фінансової інформації, зокрема її публікації в Інтернеті; непрозорість бізнесу; відсутність культури та довіри до електронних

документів; існування недовіри до Інтернету як джерела інформації для аналізу, прогнозування і т.д.; відсутність достатнього досвіду і знань технологічних аспектів XBRL у представників бухгалтерської та фінансової професій.

Незважаючи на перераховані труднощі, Україна все активніше втягується в процес глобалізації, а все більше число міжнародних бірж наполегливо рекомендують компаніям подавати фінансову звітність саме у форматі XBRL. Ускладнення корпоративної структури, розвиток електронної комерції також визначають необхідність переходу до XBRL.

Пріоритетним напрямком, вважаємо, розроблення таксономії XBRL для фінансової звітності у відповідності з національними П(С)БО. Ці таксономії можуть бути розроблені для торговельних і промислових підприємств, неприбуткових організацій, пайових інвестиційних фондів і різних інших великих бізнес-формувань. Це безперервний процес, оскільки дуже важливо, щоб таксономії розвивалися відповідно до змін на ринку і підтримувалися в актуальному стані.

Хоча XBRL демонструє можливості представляти в цифровому вигляді кількісні та описові дані, що відображаються у фінансовій звітності, існує проблема обробки інформації, що наводиться в інших розділах корпоративної звітності, зокрема у примітках до фінансових звітів, звіті керівництва тощо.

Оскільки можливості XBRL дозволяють поліпшити фінансовий аналіз і ризик-менеджмент, постачальники програмного забезпечення зобов'язані передбачити розробку програмних агентів та інформаторів штучного інтелекту, за допомогою яких відбувається вилучення закодованих у XBRL даних із відповідних джерел для прогнозування, наприклад фінансового стану підприємств.

Нарешті, кодування даних бухгалтерського обліку в XBRL повинно сприяти ефективній інституціоналізації процесу безперервного моніторингу та безперервної звітності на підприємствах. Це, своєю чергою, має покращити ефективність бізнесу і допомогти в реалізації бізнес-цілей. Всі учасники господарського процесу – бухгалтери, регулятори, фінансові аналітики, інвестори,

кредитори, уряд, постачальники програмного забезпечення – і багато інших осіб отримають свої вигоди від використання XBRL.

Розвиток інструментів передачі фінансової звітності за допомогою Інтернет-технологій безпосередньо впливає на розширення інформаційного простору і робить можливим прийняття більш обґрунтованих економічних рішень. Нині науковому співтовариству України пропонується безліч цікавих перспектив для досліджень у процесі вивчення можливостей XBRL.

Висновки до розділу 5

Дослідження проблеми розкриття інформації у фінансовій звітності уможливило формулювання таких висновків.

Якість управлінських рішень, що приймаються внутрішніми і зовнішніми користувачами, у першу чергу залежить від своєчасності і повноти інформації, що розкривається у фінансовій звітності, тобто від рівня її транспарентності.

Одним із найпотужніших інформаційних джерел інформації про підприємство є примітки до фінансових звітів. Впорядкування принципів і вимог до розкриття інформації у примітках до фінансових звітів передбачає уточнення визначення цього терміну, а також розробку положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Розкриття інформації у примітках до фінансових звітів», що забезпечить гнучкість вимог до розкриття і орієнтацію змісту приміток на потреби конкретних користувачів, уникнення повторного наведення інформації у фінансовій звітності та активне застосування судження щодо суттєвості.

Запроповане визначення Приміток до фінансових звітів як сукупності релевантних показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей основних фінансових звітів, а також іншої інформації, що існувала на звітну дату, в тому числі невизнані контрактні зобов'язання, умовні активи і умовні зобов'язання суб'єкта господарювання, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Інформація, що розкривається у примітках, повинна:

- пов'язуватися з основними фінансовими звітами;
- зосереджуватися на минулих операціях та інших подіях, що існували на дату звітності; прогнозна інформація, не пов'язана з відображенням елементів в основних фінансових звітах, у примітках не наводиться;
- стосуватися конкретного суб'єкта звітування.

Проблема розкриття інформації за сегментами обумовлена існуючим конфліктом інтересів між користувачами фінансової звітності та суб'єктами звітування, котрі прагнуть надавати як найменше інформації про підприємство, оскільки сприймають це як підрив його конкурентоздатності. Втім, звітність за сегментами уможливорює аналіз підприємства у розрізі його компонентів, що сприяє підвищенню ефективності рішень, які приймаються на її основі різними категоріями користувачів.

У межах дослідження проаналізовано вимоги до розкриття інформації за сегментами згідно з МСФЗ 8 «Операційні сегменти» та П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» і виявлено, що норми останнього до цього часу базуються на анульованому МСБО 14 «Звітування за сегментами».

Для визначення напрямів гармонізації вітчизняного стандарту з міжнародним розглянуто порядок формування звітності за сегментами відповідно до МСФЗ 8, що базується на управлінському підході, сутність якого зводиться до наступного: завдяки трансформації внутрішньої інформації у зовнішню звітність відомості, що надаються вищому керівництву компанії, стають доступними зовнішнім користувачам, що сприяє підвищенню транспарентності підприємства.

У роботі досліджено особливості застосування управлінського підходу, виділено його сильні та слабкі сторони і запропоновано комплекс заходів щодо узгодження внутрішньої управлінської та зовнішньої фінансової інформації.

Зважаючи на те, що МСФЗ 8 передбачено гнучкий підхід до формату і змісту звітності за сегментами, узагальнено вимоги і викладено передбачуваний формат розкриття інформації за сегментами.

У системі фінансових взаємовідносин підприємства з бюджетом бухгалтерському обліку традиційно належить роль інформаційного забезпечення

системи оподаткування. Проте при формуванні облікової політики підприємства України намагаються застосовувати правила обліку, які мінімізують податкові платежі. У той же час, запровадивши МСФЗ навіть для індивідуальної звітності підприємств та продовжуючи роботу з гармонізації національних П(С)БО з МСФЗ, Україна позиціонує себе в рамках країн із англосаксонською системою обліку, для яких характерне розмежування правил складання фінансової звітності та системи оподаткування. Узгодження між двома системами можна досягти, або розробивши методику відповідної трансформації незалежно сформованих бухгалтерських показників, або наблизивши методику розрахунку прибутку як об'єкта оподаткування до методики визначення бухгалтерського прибутку з мінімальною економічно обґрунтованою різницею. Враховуючи протиріччя цілей бухгалтерського обліку й оподаткування, об'єктивні відмінності у методиці розрахунку фінансового результату діяльності та об'єкта оподаткування усунути повністю не видається можливим, що обумовлює виникнення тимчасових і постійних податкових різниць. Постійні різниці слід враховувати при реєстрації господарської операції, що не складно в умовах автоматизації обліку. Розрахунок тимчасових різниць можна проводити один раз на рік під час складання фінансової та податкової звітності.

Доцільно визначитися з переліком платників податку на прибуток, які здійснюватимуть розрахунок податкових різниць, адже низка підприємств зобов'язані сплачувати податок на прибуток, хоча їх розміри та обсяги діяльності досить незначні, і додаткові розрахунки порушуватимуть принцип вартісного обмеження щодо складання бухгалтерської та податкової звітності.

Оскільки формування фінансової звітності за МСФЗ не пов'язано з національною системою оподаткування, доцільно вилучити другий абзац пункту 44.2 статті 4 ПКУ щодо ведення платниками податку, які застосовують МСФЗ, обліку доходів і витрат за такими стандартами з урахуванням положень ПКУ.

Подання фінансової звітності до податкових органів, як і податкову відповідальність за недостовірність фінансової звітності, слід скасувати. Потреби державних податкових органів як користувачів звітності повинні задовольнятися через встановлення вимог до формату податкової декларації. Узгодження

прибутку, розрахованого у різних системах, повинно здійснюватися у податковій, а не фінансовій звітності.

Дослідженням встановлено, що до сучасних способів формування та подання фінансової звітності слід віднести застосування web-технологій для розміщення звітності в Інтернеті, а також використання розширюваної мови бізнес-звітів XBRL, найбільшою перевагою якої є зниження інформаційної асиметрії через несумісність форматів звітності.

Пріоритетними напрямками робіт для успішного впровадження XBRL в Україні є такі:

- розробка таксономій XBRL з урахуванням нормативної бази України окремо для торговельних і промислових підприємств, неприбуткових організацій, пайових інвестиційних фондів і різних інших великих бізнес-формувань;
- вирішення проблеми обробки інформації, що наводиться в інших розділах корпоративної звітності, зокрема у примітках до фінансових звітів, звіті керівництва тощо;
- розробка програмних агентів та інформаторів штучного інтелекту, за допомогою яких відбувається вилучення закодованих у XBRL даних із відповідних джерел для прогнозування, наприклад, фінансового стану підприємств;
- кодування даних бухгалтерського обліку в XBRL, що сприятиме ефективній інституціоналізації процесу безперервного моніторингу та безперервної звітності на підприємствах.

Розвиток інструментів передачі фінансової звітності за допомогою Інтернет-технологій безпосередньо впливає на розширення інформаційного простору і уможливлює прийняття обґрунтованих управлінських та інвестиційних рішень.

Положення п'ятого розділу дисертації висвітлені у працях автора [279, 280, 285, 290, 298, 303, 312, 318, 319, 321, 322, 330, 333, 338, 576].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуальної наукової та практичної проблеми щодо гармонізації фінансової звітності вітчизняних підприємств з міжнародними стандартами і формування звітної інформації для ефективного управління підприємством. Основні висновки, що підтверджують результати дослідження, полягають у наступному:

1. Дослідження сутності фінансової звітності під кутом теорії інформації дало підстави розглядати її як інформацію, що знижує ступінь невизначеності щодо фінансово-господарської діяльності підприємства через забезпечення комунікаційного зв'язку між керуючим органом і керованим об'єктом.

Показники, розраховані за даними фінансової звітності, характеризують економічні наслідки управлінських дій та є індикаторами втілення стратегії підприємства. Це підкреслює необхідність вдосконалення змісту і структури фінансової звітності, адаптованої до потреб фінансового менеджменту, який на її основі приймає рішення у сфері фінансового планування, структури капіталу підприємства, типів фінансування, дивідендної політики.

2. На основі зіставлення концептуальних положень обґрунтовано процес трансформації бухгалтерської звітності у фінансову, що зумовлено ускладненням господарських відносин та реформуванням вітчизняної системи бухгалтерського обліку на засадах МСФЗ, і конкретизовано зміст поняття «фінансова звітність», яке враховує її мету, призначення та методику формування.

Базуючись на Концептуальній основі фінансової звітності, диференційовано поняття «фінансова звітність» як продукт процесу розкриття фінансової інформації про діяльність підприємства та «фінансові звіти» як сукупність звітних форм, в яких наводиться інформація про підприємство у вартісному вимірі і порядок формування якої визначено стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

3. Життєздатною та цінною слід вважати ту систему фінансової звітності, яка задовольняє конкретні потреби користувачів. Користувачів фінансової

звітності класифіковано за ознаками: приналежності до країни; типу підприємства; взаємовідносин з підприємством; фінансового інтересу; постачання ресурсів; мети фінансової звітності; агрегування інформації; частоти звернення до фінансової звітності, концепції фінансової звітності. Конфлікт інтересів користувачів, різноманітність вимог до складу і ступеня пріоритетності показників у фінансовій звітності, обсягу та змістового навантаження запитуваної інформації створюють необхідність формування універсального комплексу фінансової звітності, орієнтованої на пріоритетну групу користувачів, якою визнано дійсних акціонерів, власників та менеджмент підприємства, оскільки саме вони приймають рішення щодо розвитку його діяльності, необхідності та обсягу інвестицій. З урахуванням цілей пріоритетної групи користувачів, основною метою фінансової звітності слід вважати формування інформації для здійснення ефективного управління підприємством.

4. Функціонування ринкової економіки в умовах асиметричної інформації дають підстави для формування параметрів сучасної парадигми фінансової звітності, в основу якої покладено основні принципи організації проектування обробки економічної інформації: оптимальності показників; максимізації інформативності показників при мінімізації їх кількості; виключення дублювання потоків інформації; максимального прискорення передачі звітної інформації до користувачів. Це забезпечує узгодження якісних характеристик звітної фінансової інформації з вимогами ефективного здійснення функцій і завдань фінансового менеджменту.

5. Враховуючи, що термін «достовірність» як якісна характеристика звітної фінансової інформації за лінгвістичним змістом неповно відображає сучасні тенденції у формуванні фінансової звітності, обґрунтовано концепцію істинного та добросовісного відображення, яка передбачає прийнятну для формування судження точність, достатню для прийняття дієвих управлінських рішень, а також високу кваліфікацію та відповідальність її укладачів. Її застосування сприятиме більшій об'єктивності інформації, наведеній у фінансовій звітності.

6. Ретельне дослідження сутності законодавчо визнаних принципів формування фінансової звітності довело їх взаємозв'язок, у той же час

самостійність і важливість кожної конструкції, яка закладає конкретні підходи до бухгалтерської інтерпретації господарських операцій і впливає на зміст фінансової інформації та формування думки користувачів звітності про фінансовий стан і результати діяльності підприємства. Умотивовано введення у сучасну систему принципів фінансової звітності принципу економічності, що сприяє посиленню доречності звітної інформації, та принципу етичності, дотримання якого підвищує рівень довіри агентів ринку до звітності.

7. Дотримання норм добросовісності формування фінансової звітності можливе у разі підвищення престижу професії. У дисертації виділено такі важливі елементи концепції розвитку бухгалтерської професії: нормативне затвердження поняття «професіональний бухгалтер»; прийняття професіонального стандарту; створення і підтримка національної програми незалежної сертифікації спеціалістів–претендентів на посаду головних бухгалтерів підприємств–суб'єктів суспільного інтересу.

8. З метою підвищення якості формування фінансової звітності запропоновано змішану модель регулювання системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності через взаємодію державних органів та професійних громадських організацій. Це передбачає передачу функцій розробки проектів нормативно-правових актів та методологічної підтримки застосування МСФЗ неприбутковій професійній організації і посилення державних повноважень у визначенні стратегій розвитку бухгалтерського обліку і фінансової звітності, затвердженні нормативно-правових актів та здійсненні контрольних функцій за виконанням їх норм.

9. Повноцінна імплементація МСФЗ в Україні передбачає необхідність уточнення сфери і механізму їх застосування. З цією метою запропоновано законодавчо затвердити категорію «суб'єкти суспільного інтересу», застосування МСФЗ поширити тільки для складання консолідованої звітності суб'єктів суспільного інтересу та підприємств, які планують розмішувати свої цінні папери на міжнародних фондових ринках, та запровадити порядок схвалення МСФЗ для

застосування в Україні. Такі заходи дозволяють коментувати зміст МСФЗ і знижують витрати на формування фінансової звітності підприємств, які не є ССІ.

10. Усі розбіжності, що виникають у фінансовій звітності за П(С)БО та МСФЗ, об'єднано у три великі групи: нормативні, декларативні та концептуальні. Нормативні розбіжності умовно поділено на три групи: 1) несуттєві; 2) суттєві, які можна виключити через внесення відповідних змін і доповнень до тексту П(С)БО; 3) суттєві, які можна виключити лише шляхом трансформації інформації при складанні фінансової звітності. Враховуючи, що будь-які трансформаційні коригування здатні суттєво вплинути на аналітичні показники, які розраховуються на підставі фінансової звітності, у роботі підкреслюється необхідність продовження формування національної нормативної бази з бухгалтерського обліку і фінансової звітності, гармонізованої з МСФЗ та Директивами ЄС. Запропоновано шляхи усунення нормативних розбіжностей стосовно відображення у фінансовій звітності інформації про основні засоби та забезпечення наступних витрат і платежів, які можуть бути покладені в основу внесення змін до відповідних П(С)БО України.

11. Проведене опитування укладачів та користувачів (директорів, аудиторів, аналітиків і науковців) фінансової звітності підтвердило корисність інформації фінансових звітів серед інших видів фінансової інформації. Найвищий рейтинг присвоєно таким показникам, як операційний та чистий прибуток, які використовують для прогнозування майбутньої ліквідності підприємства та його рентабельності. Це підтверджує значимість Звіту про фінансові результати і важливість використання методик, спрямованих на коректне формування його елементів. Пріоритетними шляхами підвищення корисності фінансової звітності визнано: забезпечення стабільності стандартів бухгалтерського обліку, спрощення відображення її ключових показників, посилення зіставності показників, а також розкриття інформації про управління ризиками.

12. Підписання угоди про асоціацію з ЄС поставило перед Україною проблему адаптації нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку до вимог Директиви 2013/34/ЄС. З'ясовано, що положення Директиви не повністю

узгоджуються з принципами МСФЗ та не завжди обґрунтовані, а також можуть призвести до зниження інформативності фінансової звітності. Запропоновано перелік форм фінансової звітності, вимоги до її оприлюднення, форми Балансу та Звіту про фінансові результати, які враховують основні положення Директиви, але за форматом, номенклатурою статей і термінологією не суперечать МСФЗ.

13. Встановлено, що між обсягом діяльності підприємства, вираженого чистим доходом від реалізації, та часткою фактично використаних статей Балансу існує помітний кореляційний зв'язок. На основі всебічного аналізу ступеня деталізації чинного в Україні Балансу обґрунтовано формат останнього і приблизний перелік статей, який складається із 33 основних статей, що відповідають інформаційним потребам більшості підприємств і тому запропоновані як обов'язковий мінімум, а також субстатті для деталізації основних статей, які підприємства можуть наводити додатково, враховуючи, наскільки суттєвою для них є інформація цих статей.

14. Існуюча методика формування фінансової звітності щодо відображення окремих статей не завжди відповідає таким принципам підготовки фінансової звітності, як обачність, превалювання сутності над формою, відповідності доходів і витрат, а також такій якісній характеристиці, як доречність. Доведено, що для усунення цих невідповідностей необхідно знизити ступінь державної регламентації та надати підприємствам більшої свободи в інтерпретації даних, накопичених на рахунках бухгалтерського обліку, що могло би стати елементом їх облікової політики.

Розроблені методологічні рекомендації щодо формування показників фінансової звітності підприємств сприяють більшій об'єктивності інформації та зручності для виконання аналітичних процедур, що є важливою умовою для продуктивного менеджменту, а також наближенню вітчизняної фінансової звітності підприємств до рівня міжнародних стандартів.

15. Внаслідок представлення чотирьох первинних форм фінансових звітів в агрегованому вигляді інформація, що міститься в них, не повною мірою розкриває діяльність підприємства. Складання приміток уможливорює отримання

необхідної для управління й прийняття рішень інформації. В дисертації уточнено дефініцію «примітки до фінансових звітів» та запропоновано їхню структуру через групування релевантної інформації та визначення принципів і вимог до її розкриття, встановлення критеріїв визначення суттєвості інформації на рівні окремого підприємства. Це забезпечує гнучкість інформації у примітках до фінансових звітів та орієнтацію їх змісту на потреби конкретних користувачів, уникнення повторного наведення інформації у фінансовій звітності та активне застосування судження щодо суттєвості.

16. Для гармонізації П(С)БО 29 з МСФЗ 8 розглянуто порядок формування звітності за сегментами, що базується на управлінському підході, суть якого полягає у наступному: завдяки трансформації внутрішньої інформації у зовнішню звітність відомості, що надаються вищому керівництву компанії, стають доступними зовнішнім користувачам, що сприяє підвищенню транспарентності підприємства. У роботі запропоновано комплекс заходів щодо узгодження внутрішньої управлінської та зовнішньої фінансової інформації, зокрема: однакові підходи до визнання доходів і витрат, обліку основних засобів, застосування концепції суттєвості й принципів агрегування інформації. Базуючись на положеннях МСФЗ 8, обґрунтовано формат і зміст розкриття інформації за сегментами.

17. На основі дослідження моделей узгодження фінансової звітності та системи оподаткування зроблено висновок, що оптимальним є механізм коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності підприємства, на різниці, які виникають відповідно до вимог податного законодавства, як це передбачено Податковим кодексом України з 1 січня 2016 року.

18. Трудомісткість збору, обробки і агрегування даних, наявність перехресної і надлишкової інформації, складність її аналізу внаслідок несумісності форматів звітності зумовлюють розвиток технологічних інструментів формування і передачі фінансової звітності. Впровадження XBRL в Україні передбачає розроблення таксономії XBRL відповідно до національних П(С)БО і галузевих розширень для підприємств різних видів діяльності. Це сприяє розширенню інформаційного простору, підвищує рівень транспарентності фінансової звітності і уможливлює більш обґрунтоване та ефективне управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Абдеев. – М., 1994. – 186 с.
2. Аверчев И. В. МСФО. 100 примеров применения / И. В. Аверчев. – М. : Рид Групп, 2011. – 992 с.
3. Айрапетова Н. Г. Система бухгалтерского учета и финансовой ответственности в Венгрии / Н. Г. Айрапетова // Международный бухгалтерский учет. – 2005. – № 11 (83). – С. 29-33.
4. Айрапетова Н. Г. Аналитическая записка «Регулирование бухгалтерского учета и финансовой отчетности европейских стран» / Н. Г. Айрапетова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ipbr.org>.
5. Айрапетова Н. Г. Особенности финансовой отчетности европейских стран : дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Айрапетова Наталья Германовна. – М. : Финансовая академия при правительстве Российской Федерации, 2004. – 211 с.
6. Александер Д. Международные стандарты финансовой отчетности: от теории к практике / Д. Александер, А. Бриттон, Э. Йориссен. – М. : ООО «Вершина», 2004. – 888 с.
7. Алексеева А.А. Розкриття інформації за сегментами діяльності підприємства у міжнародних і національних стандартах / Алексеева А.А., Ігнатенко Т. // Вісник КНТЕУ. – 5/2009. – С. 109–116.
8. Алексеева И. В. Основные принципы формирования стратегической отчетности на основе показателя добавленной стоимости капитала / И. В. Алексеева // Учет и статистика. – 2009. – №1(13). – С. 5–12.
9. Андрієнко В. О. Принципи формування фінансової звітності на підприємствах України та за кордоном / В. О. Андрієнко, П. С. Тютюнник // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. – № 3(49). – С. 12–15.

10. Бабаев Ю. А. Теория бухгалтерского учета: учебник для вузов / Ю. А. Бабаев. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 391 с.
11. Бакаев А. С. Бухгалтерские термины и определения / А. С. Бакаев. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 160 с.
12. Бардаш С. В. Достовірність фінансової звітності: сучасний стан та шляхи її гарантування / С. В. Бардаш // Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців : II Міжнар. наук-практ. конф., 26 жовтня 2012 р.: [тези] / [редкол.: О.І. Черевко та ін.]; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 231 с.
13. Барышникова Е. Международные стандарты финансовой отчетности как отражение глобализации и реалии Украины / Е. Барышникова // Незалежний аудитор. – 2012. – № 8, вересень. – С. 8-9.
14. Бенько М. М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку: монографія / М. М. Бенько. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 336 с.
15. Бетге Й. Балансоведение / Й. Бетге. – М. : Бухгалтерский учет, 2000. – 418 с.
16. Береза А. М. Основи створення інформаційних систем: навч. посіб. / А. М. Береза. – К. : КНЕУ, 2001. – 214 с.
17. Білоусова І. Україні потрібні єдині принципи бухгалтерського обліку і звітності (доповідь на сесії Верховної Ради України, із скороченням) / І. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит. – 1999. – № 6. – С. 3-6.
18. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку : підручник для студ. екон. спец. вищих навч. закл. освіти / М. Т. Білуха. – К. : А.С.К., 2000. – 692 с.
19. Богинская З. В. Методологические основы формирования достоверной финансовой отчетности : автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Богинская Зоя Витальевна. – Новосибирск : Новосибирская государственная академия экономики и управления Министерства образования РФ, 2004.
20. Богопольский А. Б. Существенность в МСФО / А. Б. Богопольский // Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты. – 2009. – № 6. – С. 74-82.

21.Бодрова Т. В. Теория и методология формирования системы управленческого учета для целей налогообложения: автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Бодрова Татьяна Васильевна. – Орел : Орловский государственный технический университет, 2008.

22. Большая советская энциклопедия: в 30 т. [ред. А. М. Прохоров, Н. К. Бабаков, А. А. Благоданов и др.] – М. : Советская Энциклопедия. – [Издание 3-е, испр., перераб., расшир. и доп.]. – 18960 с.; 1969-1978 г.

23.Большой бухгалтерский словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – М. : Институт новой экономики, 1999. – 574 с.

24.Большой Российский энциклопедический словарь [ред.: А. Е. Махов, Л. И. Петровская, В. М. Смолкин]. – М. : РМГ Мультимедиа, 2003. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Windows 98/Me/2000/XP; Pentium-166 МГц; 64 Мб оперативної пам'яті. – Назва з титул. екрану.

25. Большой энциклопедический словарь [главный редактор А. М. Прохоров]. – [2-е изд., перераб., доп.]. – М. : «Большая Российская энциклопедия», 1997. – 1434 с.

26. Бондар М. І. Бухгалтерський облік: стан і перспективи розвитку / М. І. Бондар // Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю кафедри обліку підприємницької діяльності; 3-4 квіт. 2014 р. – К. : КНЕУ, 2014. – С. 22.

27. Бондар М. І. Основні підходи до обліку податкового прибутку / М. І. Бондар // Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції / [відп. за випуск: проф. Рудницький В.С., доц. Бачинський В.І.]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – 584 с.

28. Бондар М. І. Оцінка та оцінювання в бухгалтерському обліку / М.І. Бондар // Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 13. – С. 169-177.

29. Борбели К. Основные особенности системы учета в некоторых странах с переходной экономикой / К. Борбели // Финансы и бизнес. – 2007. – № 1. – С. 67-71.

30. Бреславцева Н. А. Балансоведение : учебное пособие / Н. А. Бреславцева, В.И. Ткач, В. А. Кузьменко. – М. : Приор, 2001. – 160 с.

31. Булатов М. А. Теория бухгалтерского учета [3-е изд., перераб. и доп.] / М. А. Булатов. – М. : Экзамен, 2005. – 256 с.

32. Бутинець Ф. Ф. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна не сповідь : монографія / Ф. Ф. Бутинець [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. – Житомир : ПП «РУТА», 2007. – 328 с.

33. Бутинець Ф. Ще раз про бухгалтерський облік як науку / Ф. Бутинець // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 10. – С. 20-29.

34. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в Україні. Міфологія. Частина 2. / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – 524 с.

35. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – [3-е вид., доп. і перероб]. – Житомир : «Рута», 2003. – 444 с.

36. Бухгалтерская отчетность как информационная база управления социально-экономическими системами : монография / [Н. А. Каморджанова и др.; под общ. ред. Н. А. Каморджановой]. – СПб. : СПбГИЭУ, 2012. – 500 с.

37. Бухгалтерский учет и аудит: современная теория и практика : учебник для магистров всех экономических специальностей / СПбГУ, экон. факультет; [под ред. Я. В. Соколова и Т. О. Терентьевой]. – М. : ЗАО «Издательство Экономика», 2009. – 438 с. – (Учебники экономического факультета СПбГУ).

38. Бухгалтерский учет в зарубежных странах : учебное пособие / [под ред. проф. Ф. Ф. Бутинца]. – Житомир : ЖГТУ, 2007. – 480 с.

39. Буфатіна І. В. Інформаційні та методологічні засади формування і аналізу фінансових звітів підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Буфатіна Ірина Валеріївна. – К. : ІАЕ УААН, 2002.

40. Быкова А. Теория бухгалтерского учета / А. Быкова [под редакцией проф. С. А. Щенкова]. – М. : Госфиниздат, 1962. – 352 с.

41. Бычкова С. М. Бухгалтерская отчетность. Возможности моделирования для принятия правильных управленческих решений / С. М. Бычкова, Ц. Н. Янданова. – М. : Эксмо, 2008. – 112 с.

42. Бычкова С. М. Понятия достоверности и существенности в бухгалтерском учете / С. М. Бычкова, Т. М. Алдарова // Аудиторские ведомости. – 2007. – № 1.

43. Василенко О. В. Використання веб-технологій при розкритті інформації в корпоративному управлінні / О. В. Василенко // Держава та регіони. – 2011. – № 5. – С. 109-113. – (Серія «Економіка та підприємництво»).

44. Введение в бухгалтерское дело [пер. с англ]. – К. : Торгово-издательское бюро BNV, 1994. – 384 с.

45. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

46. Велш Глен А. Основи фінансового обліку : підручник / Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт; [пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач]. – К. : Основи, 1999. – 943 с.

47. Верига Ю. А. Звітність підприємств : навч. посібник / Ю. А. Верига, З. М. Левченко, І. Д. Ватуля. – [2-ге вид., доп. і перероб]. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 776 с.

48. Верига Ю. А. Фінансова звітність підприємств України : сучасний стан і шляхи удосконалення / Ю. А. Верига // Регіональні перспективи. – 2001. – № 2-3 (15-16). – С. 36-38.

49. Вейсман М. И. Теория бухгалтерского учета и основы бухгалтерского учета отраслей народного хозяйства / М. И. Вейсман. – М. : ГОССТАТИЗДАТ ЦСУ СССР, 1962. – 352 с.

50. Вейцман Р. Я. Курс учета / Р. Я. Вейцман [3-е издание (посмертное)]. – ЦУНХУ ГОСПЛАНА СССР – В/О «СОЮЗОРГУЧЕТ». – М., 1936 г.

51. Вимоги до аудиторського висновку при розкритті інформації емітентами цінних паперів (крім емітентів облігацій місцевих позик): затв.

Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 29.09.2011 р. № 1360 (втратили чинність на підставі Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 20.01.2015 р. № 31) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1358-11>.

52. Вовчук Н. Развитие бухгалтера будущего / Н. Вовчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eizvestia.com/sp_business_finance/full/razvitie-buhgaltera-budushhego.

53. Войнаренко М. П. До нової парадигми бухгалтерського обліку в Україні / М.П. Войнаренко, О.К. Леонтович–Пелих // Вісник ЖІТІ. – 2000. – № 12. – С. 133.

54. Войнаренко М. П. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту : навч. посіб. / М. П. Войнаренко, Н. А. Пономарьова, О. В. Замазій. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.

55. Волков Д. П. Финансовый учет: теория, практика, отчетность организации : учебное пособие / Д.П. Волков. – СПб. : Издат. дом Санкт-Петерб. гос. ун-та, 2006.

56. Гаджа Т. В. Деякі проблемні питання регулювання бухгалтерського обліку в Україні / Т. В. Гаджа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=27981>.

57. Гейер Е. С. Інституціональний підхід до проблеми взаємодії бухгалтерського обліку й оподаткування / Е. С. Гейер // Вісник ДонНУЕТ. – 2012. – № 3(55) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/8161-institucionalnij-pidxid-do-problemi-vzayemodi%D1%97-buxgalterskogo-obliku-j-opodatkuvannya.html>.

58. Гейер Е. Моделі взаємодії бухгалтерського обліку та оподаткування прибутку / Е. Гейер // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 11. – С. 18-28.

59. Гараев Д. Ф. Модели взаимодействия и сосуществования систем бухгалтерского учета и налогообложения : автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерський учет, статистика» / Гараев Дмитрий Рафаилович. – М. : Всероссийский заочный финансово-экономический университет, 2004.

60. Георгієва Н. І. Вимоги до бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств: семантичний підхід / Н. І. Георгієва // Міжнародний збірник наукових праць. – Вип. 2(17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1231/1/9.pdf>.

61. Гетьман В. Г. Учет и аудит в Великобритании / В. Г. Гетьман // Бухгалтерский учет. – 2009. – № 7. – С. 61-63.

62. Гетьман В. Г. О бухгалтерском учете и внедрении МСФО в Польше / В. Г. Гетьман // Международный бухгалтерский учет. – 2009. – № 6(126). – С. 39-44.

63. Гибкость и существенность отчетности – «лекарство» от излишней ее загруженности, считает FASB [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gaap.ru/news/129912>.

64. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : монографія / Л. В. Гнилицька. – К. : КНЕУ, 2012. – 305, [7] с.

65. Голов С. Регулювання бухгалтерського обліку і аудиту в ЄС та виклики для України / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 10. – С. 3-13.

66. Голов С. Вдосконалення бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні в контексті євроінтеграції / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 1. – С. 3-17.

67. Голов С. МСФЗ у форматі Мінфіну / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 4. – С. 3-8.

68. Голов С. МСФЗ в Україні: шляхом спроб і помилок / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 3. – С. 3-12.

69. Голов С. МСФЗ у Законі / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 9. – С. 3-8.

70. Голов С. Теорія багатоцільового бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 4. – С. 3-13.

71. Голов С. Уніфікація як гальмо розвитку бухгалтерського обліку в Україні / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 7. – С. 3-7.

72. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.

73. Голов С. Ретроспективний погляд на реформування бухгалтерського обліку в Україні. Антиміфологія / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 11. – С. 5-10.

74. Голов С. Ф. Фінансовий та управлінський облік / С. Ф. Голов, В. І. Єфименко. – К. : ТОВ «Автоінтерсервіс», 1996. – 544 с.

75. Головащенко О. М. Інформаційні та структурно-методичні засади формування фінансової звітності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Головащенко Олена Михайлівна. – К. : КНТЕУ, 2006. – 24 с.

76. Гольцова С. М. Звітність підприємств (фінансова, статистична, консолідована та до фондів соціального та пенсійного страхування) : навчальний посібник / С. М. Гольцова, І. Й. Плікус. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 292 с.

77. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

78. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: 2001 : навч. посібник / Н.М. Грабова [під ред. М. В. Кужельного]. – [6-те вид.]. – К. : А.С.К., 2001. – 272 с. – (Економіка, Фінанси, Право).

79. Гринів Б. В. Аналітичні аспекти звіту про рух грошових коштів підприємства / Б. В. Гринів, Ю. З. Павлишин // Фінансово-економічний розвиток України в умовах глобалізаційно-інтеграційних процесів : збірник матеріалів III всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 28 лютого 2014 р. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2014. – С. 24-26.

80. Гринів Б. В. Проблеми удосконалення бухгалтерського балансу / Б. В. Гринів // Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів : збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів» / [відповідальний за випуск: проф. Куцик П. О.] – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2012. – 196 с.

81. Гринів Б. В. Проблеми бухгалтерського балансу: його використання в аналізі / Б. В. Гринів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 1. – С. 11-15.

82. Гришина И. А. Развитие нормативно-правового регулирования бухгалтерского учета и отчетности в Российской Федерации: учебное пособие / И. А. Гришина, А. В. Тимофеев. – Красноярск : Красноярский филиал ГОУ ВПО «Московский государственный университет экономики, статистики и информатики (МЭСИ)», 2007. – 95 с.

83. Грюнинг Х. ван. Международные стандарты финансовой отчетности. Практическое руководство / Х. ван Грюнинг [3-е изд., обновл. и переработ.] / Всемирный банк. – М. : Весь мир, 2006. – 344с.

84. Грэй С. Финансовый учет: глобальный подход / С. Грей, Б. Нидлз; переведено на русский язык и адаптировано корпорацией Прагма на основании контракта с Агентством США по международному развитию (USAID). – Houghton Mufflin Company, 1999. – 674 с.

85. Губина И. Налоговые разницы – 2013: стоит ли бояться неизбежного? / И. Губина // Бухгалтерия. – 2012. – № 43 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=3054>.

86. Гуляев Н.С. Основные модели бухгалтерского учета и анализа в зарубежных странах : учебное пособие / Н.С. Гуляев, Л.Н. Ветрова. – М.: КНОРУС, 2004. – 144 с.

87. Гура Н. Бухгалтерський облік як наука, його принципи, предмет і об'єкти / Н. Гура // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 6. – С. 3-8.

88. Гурская М. М. Историческое обоснование отнесения принципов бухгалтерского учета к статической, динамической и актуарной идеологии / М. М. Гурская // Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. – Вип. 20/1. – 2013. – С. 119-126.

89. Данилевич О. XBRL - универсальный язык для финансов / О. Данилевич // Комп&ньюн. – 2008. – Январь. – № 5(573).

90. Дамант Д. Финансовая отчетность – новые задачи и перспективы развития / Д. Дамант // Журнал «Аудит». – 16 июня 2014. – № 5 [Электронный

ресурс]. – Режим доступу: http://gaap.ru/articles/Finansovaya_otchetnost_novye_zadachi_i_perspektivy_razvitiya.

91. Декрет Кабінету Міністрів України «Про податок на прибуток підприємств і організацій» від 26.12.1992 р. № 12-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/12-92>.

92. Денков Д. Чому Мінфін не любить бухгалтерів? / Д. Денков // Реальная экономика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/117/35095.html>.

93. Державна служба статистика України. Статистичний щорічник України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr_.htm.

94. Джатэжъ А. Бухгалтерский учет в переходный период: необходимость изучения и применения исторического опыта, а также анализ проблем реорганизации современного учета в контексте экономических реформ в Российской Федерации / А. Джатэжъ, Р. Сарикас // Финансы и бизнес. – 2007. – № 1. – С. 57-66.

95. Довбуш В. Технології XBRL та можливості їх упровадження в Україні / В. Довбуш // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 9. Ч. 2. – С. 159-162.

96. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників : затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0336203-04>.

97. Довгопол Н. Податкові різниці-2: старі проблеми в новому форматі / Н. Довгопол, М. Нестеренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 5. – С. 35-45.

98. Домбровская Е. Н. Достоверность как императив финансовой отчетности в условиях инфляции / Е. Н. Домбровская, У. Ю. Рощектаева // Науч. электрон. журнал КУБГАУ. – 2006. – № 4(20) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ej.kubagro.ru/2006/04/18/p18.asp>. – 22.09.2010.

99. Дружиловская Т. Ю. Отчеты о прибылях и убытках и о совокупном доходе в российских и международных стандартах: вопросы соотношения и формирования / Т. Ю. Дружиловская // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Экономические науки. – 2012 - № 3(1). – С. 235-242.

100. Дубовая В. В. Міжнародні та вітчизняні засади складання фінансової звітності: мета, якісні характеристики, принципи / В.В. Дубовая // Економіка і регіон. – 2010. – № 1(24). – С. 165-170.

101. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 1 / [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

102. Европарламент берет курс на новые МСФО: старые себя не оправдали / По материалам gaap.ru, публикация от 16 мая 2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gaap.ru/news/134418>.

103. Еврокомиссия прессует американцев / Источник: gaap.in.ua, публикация от 20 июля 2012 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gaap.in.ua/archives/1707>.

104. Євдокимов В. В. Надійність бухгалтерської інформації як передумова забезпечення економічної безпеки підприємства / В. В. Євдокимов // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 3(57). – С. 46-50.

105. Євдокимов В. В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку : монографія / В. В. Євдокимов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 516 с.

106. Євдокимов В. В. Бухгалтерський облік як інформаційна система: загальні методологічні підходи / В. В. Євдокимов // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2009. – № 1(47). – С. 35-41. – Табл. 1. – Бібліограф.: 10 назв.

107. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

108. Єфіменко В. І. Напрямки гармонізації бухгалтерського обліку та звітності в Україні / В. І. Єфіменко // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 278-284.

109. Єфіменко Т. І. Проблеми та завдання реформування бухгалтерського обліку в Україні / Т. І. Єфіменко // Доповідь на Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: досвід та перспективи впровадження в країнах перехідної економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=70591&cat_id=70590.

110. Жигайло Г. І. Особливості застосування основоположних принципів бухгалтерського обліку банками України [Текст] / Г. І. Жигайло // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2005. – Т. 13. – С. 56-60.

111. Жук В. М. Міфи вітчизняного бухгалтерського обліку / В. М. Жук // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. / [редколегія: Калетнік Г. М. (головний редактор) та ін.]. – Вінниця, 2010. – Вип. 5, т. 1. – С.44-48. – (Серія «Економічні науки»).

112. Жук В. М. Реформування бухгалтерського обліку та звітності: стан та перспективи / В. М. Жук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/29/35>.

113. Жук В.М. Парадигма бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку / В. М. Жук // Економічні науки : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – Луцьк, 2009. – Вип. 6 (24). – С. 171 – 182. – (Серія «Облік і фінанси»).

114. Завгородний В. П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и аудита : монография / В. П. Завгородний. – К. : А.С.К., 1998. – 768 с.

115. Загородній А. Г. Облік і аудит: Термінологічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Г. О. Партин. – Львів : Центр Європи, 2002. – 671 с.

116. Задорожний З.В. Формування інформації про капітал у балансі підприємства / З.В. Задорожний, Я.Д. Крупка // Торгівля, комерція і підприємництво. Зб. наук. праць Львівської комерційної академії. – Л., 2002. – № 5. – С. 185–188.

117. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони» від 16.09.2014 р. №1678-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.

118. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів від 16.10.2012 р. № 5463-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

119. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 12.05.2011 р. № 3332-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

120. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

121. Закон Латвийской Республики «О бухгалтерском учете» от 14.10.1992 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvd.riga.lv/uploads/documents/358.Likums_Par_gramatvedibu_rus.pdf.

122. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

123. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3125-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

124. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

125. Закон України «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

126. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 р. № 283/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/283/97>.

127. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 29.12.1994 р. № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/334/94>.

128. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 г. № 2343-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

129. Закон України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21.02.1992 р. № 2146-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2146-12>.

130. Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. № 1251-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>.

131. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

132. Звітність підприємств : навчальний посібник для студентів вузів спеціальності «Облік і аудит» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст і магістр»; [за ред. професора Ю. А. Вериги]. – Полтава : ТОВ «Видавництво «ІнтерГрафіка», 2003. – 544 с.

133. Зміни до Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України : Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.03.2004 р. № 227 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0227201-04>.

134. Золотарева Ю. В. Бухгалтерская отчетность во Франции / Ю. В. Золотарева // Бухгалтерский учет. – 2007. – № 17. – С. 76-79.

135. Зубілевич С. Облікова директива ЄС, її вплив на склад і зміст звітів європейських компаній та перспективи для України / С. Зубілевич // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 7. – С. 3-15.

136. Ибрагимова Д.А. Развитие учета и отчетности по сегментам / Ибрагимова Д.А. // Бухгалтерский учет. – 2007. - № 7. – С. 77-79.

137. Инвесторы боятся «агрессивного учета» и просят аудиторов перепроверять цифры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gaap.ru/news/130081>.

138. Институт независимой оценки. Проблемы применения МСФО в разных странах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ippnou.ru/print/004094.

139. Инструкция об аттестации на право получения квалификационного аттестата аудитора : утверждена постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 04.01.2008 г. № 7 «О некоторых вопросах аудиторской деятельности» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minfin.gov.by/rmenu/auditing/geninfo/attestation>.

140. Инструкция о порядке формирования показателей бухгалтерской отчетности : утверждена Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь 17.02.2004 г. № 16 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lawbelarus.com/repub/sub08/texb5460.htm>.

141. Инструкция по бухгалтерскому учету «Резервы, условные обязательства и условные активы» : утверждена Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 28.12.2005 г. № 168 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minfin.gov.by/accounting/methodology/acts/doc/caa5d7015a28f7e1.html>.

142. Івахів Ю. О. Фінансова звітність підприємств: обліково-аналітичні аспекти : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Юлія Олегівна Івахів. – К. : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2012. – 258 с.

143. Івахів Ю. О. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності / Ю. О. Івахів // Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту : Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15 березня 2012 р.): тези доповідей / [відп. ред. Л. В. Нападовська]. – К. : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2012. – 356 с.: укр., рос., англ. та нім. мовами. – С. 57-59.

144. Івахів Ю. Фінансове звітування як система розкриття інформації / Ю. Івахів // Економіка. – 2011. – № 5 (112). – липень-серпень. – С. 37-42.

145. Івахів Ю. Сутність і роль фінансової звітності у системі інформаційного забезпечення суб'єктів ринку / Ю. Івахів // Економічний аналіз :

зб. наук. праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – Вип. 5. – С. 264-267.

146. Івченко Л. Міжнародний та вітчизняний досвід розвитку звітності за сегментами / Л. Івченко, В. Ходзицька // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 2 (11). – С. 37–44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14ilvzzs.pdf>.

147. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій : затверджено наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291 та зареєстровано у Міністерстві юстиції України 21.12.1999 р. за № 893/4186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

148. Інформаційні системи бухгалтерського обліку : підручник [для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Івахненко, Т. В. Давидюк, Т. В. Шахрайчук; [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 544 с.

149. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : монографія / Є. В. Калюга. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.

150. Кальницкая И. В. Бухгалтерский учет и налогообложение: проблемы взаимодействия : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Ирина Владимировна Кальницкая. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов, 2001.

151. Каменська Т. Міжнародні стандарти фінансової звітності в Україні: сучасний стан, практика та проблеми впровадження / Т. Каменська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 12. – С. 39-43.

152. Канцуров О. О. Коментар до Положення бухгалтерського обліку «Податкові різниці» / О. О. Канцуров // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 27. – С. 49-52.

153. Каныгин С. Национальная сертификация бухгалтеров Украины / С. Каныгин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ligazakon.ua/summary_news/news/2012/2/13/57059.htm.

154. Каныгин Ю. М. Информатизация управления: социальные аспекты / Ю. М. Каныгин. – Киев : Наукова думка, 1991. – 156 с.

155. Каплан Р.С. Сбалансированная система показателей: от стратегии к действию / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pwc.ru/ru/training/assets/balanced-scorecard.pdf>.

156. Капучак І. О. Систематизація принципів організації обліку та складання фінансової звітності / І. О. Капучак, А. В. Хмелевська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т.1. – С. 26-30.

157. Кизо Д. И. Финансовый учет: промежуточный уровень / Д. И. Кизо, Дж. Ж. Вейгант, Т. Д. Уорфилд; адаптировано с оригинальных текстов 9-го и 10-го изданий корпорацией Прагма, 2001: в 2-х ч. Ч. 2. – 549 с.

158. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік у банках : підручник / Л.М. Кіндрацька. – К. : КНЕУ, 2008. – 816 с.

159. Кирейцев Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: научный доклад на 6-ой Международной научной конференции «Научные исследования в сфере бухгалтерского учета, контроля и анализа: теоретико-методологическое значение и направления дальнейшего развития», Житомир, 18-19 октября 2007 г. / Г. Г. Кирейцев. – Житомир : ЖГТУ, 2007. – 68 с.

160. Кирьянова З. В. Теория бухгалтерского учета: учебник / З. В. Кирьянова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.: ил.

161. Климов А. Профессиональные бухгалтерские сертификации – что выбрать? / А. Климов // Незалежний аудитор. – 2012. – № 7. – С. 2-5.

162. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/SectionPage&cid=1218220137074>.

163. Ковалев Вит. В. Перекладка отчетности: необходимость или конъюнктура / Вит. В. Ковалев // Бухгалтерский учет: взгляд из прошлого в будущее / [Р. А. Валкаускас, Н. В. Генералова, М. М. Гурская и др.; под ред. В. В. Ковалева, В. Я. Соколова, Д. А. Львовой]. – СПб. : Санкт.-Петербург. госуд. ун-т, издат. Центр экон. ф-та, 2013. – 324 с.

164. Ковалев В. В. Тенденции развития бухгалтерского учета в России / В. В. Ковалев // Вестник профессиональных бухгалтеров. – 2012. – № 6. – С. 34-39.

165. Ковалев В. В. Финансовая отчетность. Анализ финансовой отчетности (основы балансоведения) : учеб. пособие / В. В. Ковалев, Вит. В. Ковалев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ТК Велби, изд-во «Перспектив», 2006. – 432 с.

166. Ковалёв В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалёв – М. : Финансы и статистика, 2002. – 560 с.: ил.

167. Ковтун Т. Зауваження та пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо визначення переліку податкових різниць» / Т. Ковтун // Незалежний аудитор. – 2013. – № 4(15). – 59-62.

168. Колева Х. Реформа бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Болгарії відповідно до міжнародних стандартів / Х. Колева // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 9. – С. 60-61.

169. Колесников С. И. О понятии «принципы бухгалтерского учета» / С. И. Колесников // Современные проблемы науки и образования. – 2008. – № 1. – С. 86-88.

170. Кондрабаева Е. А. Концепция финансовой отчетности в условиях глобализации мировой экономики : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Елена Александровна Кондрабаева. – М. : МГУ им. М.В. Ломоносова, 2009. – 24 с.

171. КонтрМСФО / Источник: gaap.in.ua, публикация от 22 октября 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gaap.in.ua/archives/2580>.

172. Концепция развития бухгалтерского учета и отчетности в Российской Федерации на среднесрочную перспективу, одобрена приказом Министра финансов Российской Федерации от 01 июля 2004 г. № 180 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2004/07/20/byhychet-doc.html>.

173. Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів : Затверджена Радою з МСФЗ у квітні 1989 р. / Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / [за ред. С.Ф. Голова]; [перекл. з англ.]. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. – 1272 с.

174. Козельцева Е. А. Организация бухгалтерского учета во Франции / Е. А. Козельцева // Бухгалтерский учет. – 2003. – № 10. – С. 58-61.

175. Коробко О. М. Бухгалтерська фінансова звітність: методологія складання і практика використання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Оксана Миколаївна Коробко. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2003. – 20 с.

176. Коршикова Р. С. Методи оцінки активів, зобов'язань і капіталу підприємств в умовах цінових змін (на прикладі підприємництва України) : дис. ...канд. екон. наук: 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Рената Сергіївна Коршикова. – Київ, 2003. – 217 с.

177. Коршикова Р. С. Вплив інфляції на фінансову звітність підприємства / Р. Коршикова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 12. – С. 22-28.

178. Корягін М.В. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності : монографія / М. В. Корягін, П. О. Куцик. – Київ : Інтерсервіс, 2015. – 276 с.

179. Крупка Я. Д. Трансформація вітчизняного обліку інвестиційної діяльності до міжнародних стандартів / Я. Д. Крупка // Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці : тези другої міжнародної науково-практичної конференції. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2015. – С. 131-133.

180. Крупка Я.Д. Капітал і капіталізація: теоретичне обґрунтування та подання в системі обліку і звітності / Я.Д. Крупка // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-тех. праць. – Львів. – 2012. – Вип. 22.12. – С.158-165.

181. Крупка Я. Д. Користувачі облікової інформації та проблеми задоволення їх інформаційних потреб / Я. Д. Крупка // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3(53).

182.Крупка Я. Концепція розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності / Я. Крупка, Ю. Івахів // Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – № 14. – С. 219-224.

183. Кузьменко Л. В. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / Л. В. Кузьменко, В. В. Кузьмін, В. М. Шаповалова. – Херсон : К-89 Олді-плюс, 2003. – 240 с.

184. Кузьмин М. Введение в МСФО. МСФО (IAS) 37 «Резервы, условные обязательства и условные активы» / МСФО на практике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.MSFO-TRAINING.RU>.

185. Кузнецова С. А. Теоретические предпосылки формирования парадигмы бухгалтерского учета в экономике знаний: синергетический эффект / С. А. Кузнецова // Основы экономики, управления и права. – 2013. – № 6 (12). – С. 42 – 46.

186. Кузнецова С. А. Трансформація облікових принципів у контексті інформатизації фінансового менеджменту / С. А. Кузнецова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 1(12). – С. 93-103.

187. Кузнецова С. А. Підготовка національної фінансової звітності за вимогами МСФЗ: адаптація підходів / С. А. Кузнецова // Економічний форум. – Вип. 4. – Луцьк, 2011.

188. Кузнецова С. А. Концепція синергії бухгалтерської звітності в управлінні економікою України / С. А. Кузнецова // Економічні науки: збірник наукових праць / [редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук] / Луцький національний технічний університет. – Вип. 7(25). Ч.2. – Луцьк, 2010. – 556 с. – (Серія «Облік і фінанси»).

189. Кузьмина М. С. Система учетно-аналитической информации для принятия управленческих решений пользователями отчетности : автореф. дис. ...докт. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Марина Степановна Кузьмина. – М. : Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Всероссийский заочный финансово-экономический институт», 2009. – 51 с.

190. Кузьмина И. Статус МСФО в современном мире / И. Кузьмина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gaap.ru/news/52401>.

191. Кузьмінський Ю. А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : монографія / Ю. А. Кузьмінський. – К. : КНЕУ, 2001. – 268 с.

192. Кузьминский А. Н. Теория бухгалтерского учета: учебник / А. Н. Кузьминский. – К. : Выща шк., 1990. – 311 с.: ил.

193. Кулагин А. А. Некоторые аспекты применения концепции существенности в бухгалтерском учете / А. А. Кулагин // Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 14 травня 2010 р. – К. : КНЕУ, 2010. – С. 428 -431.

194. Кулик В. А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє : монографія / В. А. Кулик. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 186 с.

195. Кулик Р. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського фінансового обліку в Україні / Р. Кулик, Г. Жубіль, М. Щирба // Наукові записки. – 2005. – Вип. 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.tane.edu.ua/imagees/nauk_vydannya/gBrR0h.pdf.

196. Кундря-Висоцька О.П., Скаско О.І. Якісні характеристики сучасної парадигми обліку / О.П. Кундря-Висоцька, О.І. Скаско // Вісник УБС НБУ - № 2 (5) 2009. – С.177-179.

197. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навчальний посібник / Г. І. Купалова. – К. : Знання, 2008. – 639 с.

198. Курак С.В. Проблеми вдосконалення управління торгівлею / С. В. Курак. – Львів, Видавництво Львівського університету, 1973. – 196 с.

199. Кураков Л. П. Экономика и право : словарь-справочник / Л. П. Кураков, В. Л. Кураков, А. Л. Кураков. – М. : Вуз и школа, 2004.

200. Кутер М. И. История бухгалтерского учета капитала / М. И. Кутер, М. М. Гурская // Бухгалтерский учет. – 2010. – № 3. – С. 106-113.

201. Кутер М. И. Бухгалтерская (финансовая) отчетность : учеб. пособие / М. И. Кутер, И. Н. Уланова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 256 с.: ил.

202. Кутер М. И. Теория бухгалтерского учета : учебник / М. И. Кутер. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 640 с.

203. Кучеренко Т. Принцип превалювання змісту над формою у фінансовій звітності [Текст] / Т. Кучеренко // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2. – С. 103-113.

204. Кучеренко Т. Принцип історичної (фактичної) собівартості у фінансовій звітності / Т. Кучеренко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2008. – № 10. – С. 14-18.

205. Кучеренко Т. Особливості прояву принципу повного висвітлення у фінансовій звітності / Т. Кучеренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=391>.

206. Лабынцев Н. Т. Роль бухгалтера в развитии устойчивой экономики (по материалам XI Всемирного конгресса по бухгалтерскому образованию и исследованиям в Сингапуре и XVIII Всемирного конгресса бухгалтеров в Куала-Лумпуре (Малайзия), проходившего в ноябре 2010 г.) / Н. Т. Лабынцев // Управленческий учет. – 2011. – № 3. – С. 77-87.

207. Ластовецький В. О. Про бухгалтерську науку і практику / В. О. Ластовецький // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2002. – № 1-2. – С. 35-37.

208. Легенчук С.Ф. Развитие принципов бухгалтерского учета в постиндустриальной экономике / Легенчук С.Ф. // Международный бухгалтерский учет. – 2012. – № 3 (201). – С. 23-28.

209. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії : монографія / С.Ф. Легенчук. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 336 с.

210. Легенчук С. Ф. Принцип превалювання сутності над формою: історія виникнення та місце в сучасній бухгалтерській доктрині [Текст] / С. Ф. Легенчук // Вісник Запорозького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 3(11). – С. 128-133.

211. Легенчук С. Ф. Принцип історичної вартості в бухгалтерському обліку: бути чи не бути в постіндустріальній економіці / С. Легенчук, Н. Корольок // Вісник ТНЕУ. – 2011. – № 2. – С. 139-150.

212. Легенчук С. Ф. Модифікація принципів бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки / С. Ф. Легенчук // Школа професійного бухгалтера. – 2011. – № 1(119). – С. 23-29.

213. Легенчук С. Ф. Теорія і методологія бухгалтерського облік в умовах постіндустріальної економіки [Текст] : монографія / С. Ф. Легенчук. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 652 с.

214. Легенчук С. Ф. Обліковий консерватизм: історія виникнення, еволюція напрямів дослідження [Текст] / С. Ф. Легенчук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2009. – № 1(47). – С. 68-76.

215. Легенчук С. Ф. Управлінські аспекти застосування консерватизму в бухгалтерському обліку [Текст] / С. Ф. Легенчук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2009. – № 3(49). – С. 68-76.

216. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навчальний посібник / В. С. Лень, В. В. Гливенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 576 с.

217. Литвин Н. Концептуальна основа фінансового обліку та звітності: чи потрібна вона Україні? / Н. Литвин // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 9. – С. 10-14.

218. Ловінська Л. Г. Уніфікація термінології бухгалтерського обліку в Україні / Л. Г. Ловінська // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 33-40.

219. Ловінська Л. Державне регулювання бухгалтерського обліку в Україні / Л. Ловінська // Доповідь на Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: досвід та перспективи впровадження в країнах перехідної економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=70591&cat_id=70590.

220. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія / Л. Г. Ловінська. – К. : КНЕУ, 2006. – 256 с.

221. Ловінська Л. Г. Облік податкових різниць у системі реєстрів журнальної форми / Л. Г. Ловінська, О. С. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 4. – С. 7-24.

222. Ложников И. Н. Как исчислить показатели отчетных сегментов / И. Н. Ложников // Вестник бухгалтера Московского региона. – 2011. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipbmr.ru/?page=vestnik_2011_2_lozhnikov2.

223. Лоханова Н. О. Проблеми обліку забезпечень в системі управління економічною стійкістю підприємств / Н. О. Лоханова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/6.

224. Лоханова Н. О. Проблеми відображення податкових різниць в обліку і звітності вітчизняних підприємств / Н. О. Лоханова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – Вип. 22, ч. II. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 470 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/24.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/24.pdf).

225. Лунеев С. С. Принцип осмотрительности в бухгалтерском учете : дис. ... кандидата эконом. наук: спец. 08.00.12. «Бухгалтерский учет, статистика» / Лунеев Сергей Станиславович. – Н. Новгород, 2002. – 169 с.

226. Маздоров В. А. История развития бухгалтерского учета в СССР (1917-1972 гг.) [Текст] / В.А. Маздоров. – М. : Финансы, 1972. – 320 с.

227. Малишкін О. Податкові різниці з податку на прибуток крізь призму анкетного опитування бухгалтерів / О. Малишкін, Т. Ковтун // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 6. – С. 35-39.

228. Малишкін О. Механізм податкових різниць з податку на прибуток: яким він може бути / О. Малишкін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – с. 42-48.

229. Малишкін О. Диференціація поняття «бухгалтерський облік: податковий аспект» / О. Малишкін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 3. – С. 13-20.

230. Малишкін О. І. Аналіз методичних підходів щодо визначення податкових різниць з податку на прибуток / О. І. Малишкін // Проблеми теорії та методології

бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжн. зб. наук. праць / [відп. ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Вип. 2 (23). – Житомир : ЖДТУ, 2012. – С. 487-499.

231. Малышкин А. И. Финансовая отчетность предприятия: международные и национальные стандарты : учебное пособие / А. И. Малышкин. – [2-е изд., доп. и испр.]. – Суми : Університетська книга, 2001. – 158 с.

232. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні теоретико-методологічні основи : наукова доповідь / Н.М. Малюга // Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 84 с.

233. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : монографія / Н. М. Малюга. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 548 с.

234. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Том первый / К. Маркс, Ф. Энгельс // Собрание сочинений. – [2-е изд.]. – Т. 23.

235. Мельник Н. Б. Принципи бухгалтерського обліку: теоретичне значення і практичне застосування / Н. Б. Мельник // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 6. – С. 116-118.

236. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : монографія / С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 493 с.

237. Медведев М. Ю. Общая теория учета: естественный, бухгалтерский и компьютерные методы / М. Ю. Медведев. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 752 с.

238. Международные стандарты финансовой отчетности / [под ред. Л. В. Горбатовой]. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 544 с. (Справочное руководство).

239. Мельник Е. Г. Облік і контроль витрат майбутніх періодів: теорія і методика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – спец. 08.00.09 «бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Мельник Ерна Георгіївна. – Київ, 2011. – 21 с.

240. Меморандум про основні напрями розвитку бухгалтерського обліку в Україні, застосування й удосконалення положень (стандартів) бухгалтерського обліку та розкриття інформації у фінансовій звітності підприємств і організацій

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001201-02>.

241. Метелиця В. М. Регуляторна конвергенція бухгалтерської професії в Європейському Союзі / В. М. Метелиця // Accounting and Finance. – 2014. – № 2(64). – С. 41-55.

242. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : затверджені наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=293536.

243. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України: схвалені Постановою Правління Національного банку України від 28 березня 2007 р. № 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07>.

244. Методичні рекомендації про складання реєстрів бухгалтерського обліку податкових різниць, валових доходів та валових витрат : затверджені наказом Мінфіну України від 29.01.2007 р. № 45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart02/idx02735.htm>.

245. Методические рекомендации по применению международного стандарта бухгалтерского учета (IAS) 37 «Оценочные обязательства, условные обязательства и условные активы» : рекомендовано к применению Экспертным Советом Министерства финансов Республики Казахстан по вопросам бухгалтерского учета и аудита согласно Протоколу от 2 марта 2005 г. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.grossbuh.kz/information/show/id/201.html>.

246. Методичні рекомендації по обліку основних засобів : наказ Мінфіну України від 30.09.2003 р. № 561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293623.

247. Миддлтон Д. Бухгалтерский учет и принятие финансовых решений / Д. Миддлтон; [под ред. И. И. Елисеевой; пер. с англ.]. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 408 с.

248. Миславська Н. Організація бухгалтерського обліку в Німеччині / Н. Миславська // Фінансовий ринок України. – 2006. – № 12(38). – С. 26-29

249. Михалкевич А. П. Формирование системы учета и отчетности в Республике Беларусь в условиях рыночных экономических отношений [Текст] / А. П. Михалкевич // Учет, анализ и финансы в организациях АПК: состояние и пути совершенствования : материалы международной научно-практической конференции. – Горки, 2006. – С. 3-6.

250. Михалків А. А. Принципи бухгалтерського обліку: суперечність поглядів / А. А. Михалків // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4(54). – С. 123-127.

251. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

252. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.

253. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

254. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 34 «Проміжна фінансова звітність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

255. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_051.

256. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання, впевненості та супутніх послуг. Видання 2010 року. Ч. I. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2010.

257. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_007.

258. Міжнародний стандарт фінансової звітності 8 «Операційні сегменти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

259. Мізюк Б. М. Системні основи теорії та інструментацій менеджменту підприємства : монографія / Б. М. Мізюк. – Львів : Коопосвіта, 2000. – 418 с.

260. Моссаковський В. Б. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні : монографія / В. Б. Моссаковський. – К. : Інтерпрес ЛТД, 2009. – 326 с.

261. Моссаковський В. Б. Про перспективи подальшого розвитку бухгалтерського обліку в Україні / В. Б. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 6. – С.10-20.

262. МСФО: Старт обратного отсчета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.libermancenter.org/archives/335>.

263. Мушинськи Р. Звітність за МСФЗ: якщо буде затверджено наказ... / Р. Мушинськи, С. Токар // Бухгалтерія. – 2012. – № 3(1042). – С. 60-63.

264. Мэтьюс М. Р. Теория бухгалтерского учета: учебник / М. Р. Мэтьюс, М. Х. Б. Перера [под ред. Я. В. Соколова, И. А. Смирновой; пер. с англ.]. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.

265. Мюллер Г. Учет: международная перспектива / Г. Мюллер, Х. Гернон, Г. Миик; [пер. с англ.]. – М. : Финансы и статистика, 1992. – 136 с.: ил. 136. – (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту UNCTC).

266. Нападовська Л. В. Розвиток бухгалтерської професії / Л. В. Нападовська // Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту : міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15 березня 2012 р.): тези доповідей / [відп. ред. Л. В. Нападовська]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 356 с.

267. Нашкерська Г. В. Поточна собівартість і концепції збереження капіталу / Г. В. Нашкерська // Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю : тези виступів XI Міжнародної наукової конференції. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 380 с.

268. Национальная организация по стандартам финансового учета и отчетности / Цели Фонда НСФО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nsfo.ru/index.php?sec_id=5.

269. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Мініфіну України від

07.02.2013 р. № 73 та зареєстровано у Міністерстві юстиції України 28.02.2013 р. за № 336/22868 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

270. Национальный стандарт бухгалтерского учета Республики Молдова «Собственный капитал и обязательства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mf.gov.md/ru/actnorm/contabil/standartnew>.

271. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Б. Андерсон, Д. Колдуэлл. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 495 с.

272. Нікулін О. Облік податкових різниць за допомогою робочої таблиці / О. Нікулін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 10. – С. 47-58.

273. Німчинов П. П. Загальна теорія бухгалтерського обліку / П. П. Німчинов. – К. : Головне видавництво видавничого об'єднання «Вища школа», 1977. – 239 с.

274. Новый Податковый кодекс як альтернатива / [З. Гуцайлюк, Г. Давидов, З. Задорожний та ін.] / Дзеркало тижня. – 2010. – № 32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/novyy_nalogovyy_kodeks_kak_alternativa_kamasutry_dlya_buhgaltera.html.

275. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / [Степин В. С., Гусейнов А. А., Семигин Г. Ю., Огурцов А. П. и др.] – М. : Мысль, 2010. – 744 с.

276. Новицкий Е. Г. Проблемы стратегического управления диверсифицированными корпорациями / Е. Г. Новицкий. – М. : БУКВИЦА, 2001, 163 с., с ил.

277. Обер-Крие Дж. Управление предприятием / Обер-Крие Дж. [перевод с франц. Ф.Р. Окунев, А.П. Сизов]. – Сирин, 1997. – 257 с.

278. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ozhegov.org/words/27008.shtml>.

279. Озеран А. В. Дискусійні термін концепції розкриття інформації у фінансовій звітності / А. В. Озеран // Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу : матеріали Міжнародної науково–практичної конференції до 20–річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ (м. Івано–Франківськ, 16–17 жовтня 2015 р.). – Івано–Франківськ : Вид–во ІФНТУНГ, 2015 – С. 100–102.

280. Озеран А.В. Теорія та методологія формування фінансової звітності підприємств : монографія / А.В. Озеран. – К.: КНЕУ, 2015. – 471 с.

281. Озеран А. В. Проблеми імплементації Директиви 2013/34/ ЄС щодо річної фінансової звітності / В. О. Озеран, А. В. Озеран // Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці : тези другої міжнародної науково-практичної конференції. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2015. – С. 166-168.

282. Озеран А. В. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для прийняття управлінських рішень [Текст] / А. В. Озеран // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – С. 200-204.

283. Озеран А.В. Директива 2013/34/ЄС щодо річної фінансової звітності: дискусійні питання та напрями її імплементації в нормативну базу України / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 5. – С. 2-10.

284. Озеран А. В. Сучасний погляд на мету фінансової звітності відповідно до інформаційних потреб її користувачів / А. В. Озеран // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 9. Ч. 2. – С. 189-193. – (Серія «Економічні науки»).

285. Озеран А.В. Облік і звітність підприємств у системі оподаткування : навч. посіб. / М. І. Бондар, Л. Г. Ловінська, Н. М. Лисенко та ін.; за заг. ред. М. І. Бондаря; Н. М. Лисенко. – 2-ге вид., перероб. і допов. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2014. – 585 с. – (особисто автору належить тема 7 – с. 382–414; 1,48 д.а.).

286. Озеран А.В. Облікова політика підприємства [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. В. Бабіч, Р.С. Коршикова, А.В. Озеран, О.Л. Примаченко, Л.П. Гордієнко. – К. : КНЕУ, 2014. - 242 с. (особисто автору належать тема 3 (с. 48–74) і тема 9 (с. 192–219); 3,75 д.а.).

287. Озеран А. В. Отображение в финансовой отчетности обеспечений будущих расходов и платежей: сравнительная характеристика требований МСБУ 37 и нормативной базы Украины / А. В. Озеран, Р. С. Коршикова // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2014. – № 4(151). – С. 151-159. – (Серия «Экономика»).

288. Озеран А. В. МСФЗ: необхідність уточнення сфери і механізму їх застосування / А. В. Озеран // Розвиток професії та бухгалтерського обліку як науки : тези виступів науково-практичної конференції, присвячених відзначенню «Дня бухгалтера» (м. Вінниця, 14-16 липня). – Вінниця, 2014. – С. 153-155.

289. Озеран А. В. Сучасні підходи до квінтесенції фінансової звітності / А.В. Озеран // Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю кафедри обліку підприємницької діяльності; 3-4 квітня 2014 р. – К. : КНЕУ, 2014. – С. 135-137.

290. Озеран А.В. Аудит звітності за сегментами / А.В. Озеран, М.О. Вовк // Незалежний аудитор (науково-практичне видання). – 2014. – № 7(1). – С. 47-54.

291. Paton W.A. Accounting Theory. / W.A. Paton. – Houston : Scholars Book Company, 1973. – pp. 400–450.

292. Озеран А. В. Достовірність та «faithful representation»: різна семантика чи звичайна гра слів? / А. В. Озеран // Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. Вип. 20/1. – К. : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2013. – С. 393-399.

293. Озеран А. В. Усовершенствование регулирования бухгалтерского учета и финансовой отчетности в Украине / А.В. Озеран // Вестник Таджикского государственного университета коммерции (научно-практический журнал). – 2013. – № 2. – С. 94-101.

294. Озеран А. В. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід): питання формування та співвідношення з МСФЗ / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік та аудит. – 2013. – № 6. – С. 25-35.

295. Озеран А. В. Опыт Украины в вопросах профессиональной сертификации и повышения квалификации бухгалтеров / А. В. Озеран, Р. С. Коршикова // Международный бухгалтерский учет. – 2013, август. – № 29(275). – С. 55-60.

296. Озеран А. В. Профессиональная бухгалтерская сертификация в Украине: осознанный выбор или законодательная норма? / А. В. Озеран, Р. С. Коршикова // Бухгалтерский учет: взгляд из прошлого в будущее : тезисы докладов международной конференции II Соколовские чтения / [под ред. В. В. Ковалева, В. Я.

Соколова, Д. А. Львовой]. – СПб. : С.-Петербур. госуд. ун-т, издат. Центр экон. ф-та, 2013. – С. 176-180.

297. Озеран А. В. Становление современной системы бухгалтерского учета и финансовой отчетности в Украине / А. В. Озеран // Современное состояние, тенденции и перспективы развития стран СНГ: экономический, социальный и экологический аспекты : монографія: в 2-х ч. Ч. I. / [под научной редакцией доктора экономических наук, профессора К. В. Павлова и кандидата экономических наук, доцента И. З. Юсупова]. – Ижевск : Институт компьютерных исследований, 2013. – С. 266-283. – (Серия: ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СЛАВЯНОВЕДЕНИЕ).

298. Озеран А. В. XBRL – мини-революция в области корпоративной отчетности / А. В. Озеран // Бухгалтерский учет и анализ. – 2012. – № 12. – С. 44.

299. Озеран А. В. Важливість грошового вимірника в обліку і звітності (приклад епохи «військового комунізму») / А. В. Озеран // Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки і практики : зб. матеріалів II Міжнарод. наук.-практ. конф.; 6-7 грудня 2012 р. – К. : КНЕУ, 2012. – С. 270-273.

300. Озеран А.В. Фінансовий облік : підручник : у 2 ч. Ч. 2 / [М. І. Бондар, В. І. Єфіменко, Л. Г. Ловінська та ін.] ; за заг. ред. М. І. Бондаря та Л. Г. Ловінської. – К. : КНЕУ, 2012. - 590 с. (особисто автору належить розділ 15 – с. 371 – 493; 6,11 д.а.).

301. Озеран А. В. Інвентаризація як важлива процедура підтвердження достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності / А. В. Озеран // Актуальні питання сталого розвитку економіки : збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук: у 2 т. / Наукова організація «Перспектива». – Х. : Видавничий дім «Гельветика», 2012. Т. 2. – С. 87-92.

302. Озеран А. В. Підходи до відображення відсотків і дивідендів у звіті про рух грошових коштів / А. В. Озеран // Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців : тези II Міжнар. наук.-практ. конф., 26 жовтня 2012 р. / [редкол.: О. І. Черевкота ін.]; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х. : ХДУХТ, 2012. – С. 97-98.

303. Озеран А. В. Реалізація принципу повного висвітлення у Примітках до фінансової звітності / А. В. Озеран // Вчені записки Університету «Крок» / Ун-т економіки та права «КРОК». – Вип. 1 (1997). – Вип. 31. – К., 2012. – С. 58-65.

304. Озеран А. В. Фактори відносної достовірності фінансової звітності підприємств / А. В. Озеран // Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарства і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : тези між. науково-практ. конф., 18 жовтня 2012 р.: у 2 ч. / [ред. кол.: О. І. Черевко та ін.]; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х. : ХДТХТ, 2012. – Ч. 2. – С. 39-40.

305. Озеран А. В. Порядок формирования информации о дебиторской задолженности по НДС в финансовой отчетности / А.В. Озеран, Р.С. Коршикова // Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю : тези виступів XI Міжнародної наукової конференції. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – С. 360-362.

306. Озеран А. В. Превалювання сутності над формою – фундамент довіри до фінансової інформації? / А. В. Озеран // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі; [редкол.: О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків, 2012. – Вип. 2(16). – С. 51-57.

307. Озеран А. В. Принцип безперервності діяльності – індикатор оцінки вартості підприємства / А. В. Озеран // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжн. зб. наук. праць / [відп. ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Вип. 2 (23). – Житомир : ЖДТУ, 2012. – С. 234-242.

308. Озеран А. В. К вопросу отражения бюджетного возмещения НДС в финансовой отчетности при переходе на МСФО / А. В. Озеран, Р. С. Коршикова // Проблемы и перспективы развития потребительской кооперации в условиях глобализации : материалы международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию потребительской кооперации (23-24 мая 2012 года). Часть II, кафедральная. – Душанбе, 2012. – С. 306-309.

309. Озеран А. В. Проблеми відображення розрахунків з ПДВ при формуванні фінансової звітності / А. В. Озеран, Р. С. Коршикова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 9. – С. 32-39.

310. Озеран А. В. Звіт про рух грошових коштів: дослідження концептуальних підходів / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 10. – С. 27-34.

311. Ozeran A.V. The results of implementation of the international standards of accounting and financial reporting in Ukraine: problematic issues and solutions / M. Koryagin, A. Ozeran // 13th world congress of accounting historians : Supported by ICAEW'S Charitable and The Academy of Accounting Historians (16–19 July 2012). – Newcastle-upon-Tine, 2012. – pp. 86–92 (1,0 д.а., особисто автору належить 0,5 д.а.: обґрунтовано напрями імплементації МСФЗ в правову базу України).

312. Озеран А. В. Роль та змістовне наповнення приміток до фінансової звітності / А. В. Озеран // Сборник научных трудов SWorld. Материалы международной научно-практической конференции «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте 2012». – Вып. 2. Т. 24. – Одесса : Куприенко, 2012. – 102 с. –ЦИТ: 212-538. – С. 40-45.

313. Озеран А. В. Обґрунтування фінансової звітності як джерела фінансової інформації / А. В. Озеран // Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. Вип. 20. – К. : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2012. – С. 340-347.

314. Озеран А. В. Застосування принципу обачності крізь призму глобальних економічних змін / А. В. Озеран // Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / [за заг. ред. д.е.н. проф. М. Г. Білопольського]; Макіївський економ.-гуманіт. ін.-т. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 372 с.

315. Озеран А. В. Дослідження еволюції бухгалтерської (фінансової) звітності на теренах сучасної України / А. В. Озеран // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – 2012. – № 28. – Ч. 1. – С. 443-451.

316. Озеран А. В. Застосування методів коригування показників фінансової звітності в умовах інфляції / А. В. Озеран, А. С. Літвинчук // Культура народів Причорномор'я : научный журнал. – 2012. – № 234. – С. 97-100.

317. Озеран А. В. Суттєвість індексу інфляції в умовах коригування показників фінансової звітності / А. В. Озеран, А. С. Літвинчук // Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. Вип. 19. – К. : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2012. – С. 347-354.

318. Озеран А. В. Історичні аспекти розвитку звітності за сегментами: міжнародний досвід та вітчизняна практика / А. В. Озеран, М. О. Вовк // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : збірник наукових праць / [відповідальний редактор О. Є. Кузьмін] // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – № 721. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – С. 191-195.

319. Озеран А. В. Роль звітності за сегментами в системі інформаційного забезпечення бухгалтерської звітності підприємства / А. В. Озеран, М. О. Вовк // Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства : тези доповідей науково-практичної конференції. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – С. 214-215.

320. Озеран А. В. До питання узгодження дати переходу на МСФЗ підприємствами України / А. В. Озеран // Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15 березня 2012 р.) / [відп. ред. Л. В. Нападовська]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – С. 108-111.

321. Озеран А. В. Питання релевантності (доречності) фінансової звітності за сегментами / А. В. Озеран, М. О. Вовк // Тези доповідей учасників X міжнародної наукової конференції «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація», присвяченої пам'яті д.е.н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України О.С. Бородкіна, 30.03.2012 р. – К. : Національна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, 2012. – С. 146-148.

322. Озеран А. В. Шляхи адаптації нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку та звітності до вимог податкового законодавства України / А. В. Озеран // Вісник Львівської комерційної академії / [ред. кол.: Башнянин Г. І., Апопій В. В., Вовчак О. Д. та ін.] – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 38. – С. 206-211. – (Серія економічна).

323. Озеран А. В. Визначення впливу зовнішнього середовища на систему бухгалтерського обліку та звітності / А. В. Озеран, М. О. Вовк // Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики : тези виступів Х-ої Ювілейної Міжнар. наукової конференції / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – 58-60 с.

324. Озеран А. В. Відображення соціального забезпечення у показниках фінансової звітності підприємства та її зв'язок з інфляцією / А. В. Озеран, А. С. Літвинчук // Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики : тези виступів Х-ої Ювілейної Міжнар. наукової конференції / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – 60-62 с.

325. Озеран А. В. Інфляція та її вплив на формування достовірності показників фінансової звітності / А. В. Озеран, А. С. Літвинчук // Збірник наукових праць ЧДТУ (м. Черкаси), 2011. – Вип. 28. Т. 1. – С. 29-31. – (Серія «Економічні науки»).

326. Озеран А. В. Цільова спрямованість фінансової звітності / А. В. Озеран // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю [Текст] : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Черкаси, 18-20 травня 2011 р.): в 3 т. Т.1. Облік, фінанси і оподаткування / [відп. ред. В. М. Сценко]; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкас. держ. технолог. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2011. – С. 119-122.

327. Озеран А. В. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні / А. В. Озеран // Вісник Львівської комерційної академії / [ред. кол.: Г. І. Башнянин, В. В. Апопій, О. Д. Вовчак та ін.] – Львів:

Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 35. – С. 236-241. – (Серія економічна).

328. Озеран А. В. Стан та напрями нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні / А. В. Озеран // Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції / [відповідальні за випуск: проф. В. С. Рудницький, доц. В. І. Бачинський]. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – С. 316-320.

329. Озеран А. В. Бухгалтерська чи фінансова звітність? Подібності та розбіжності / А. В. Озеран // Економічні науки : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – 2011. – Вип. 8(29). Ч. 3. – С. 413-419. – (Серія «Облік і фінанси»).

330. Озеран А. В. Проблема узгодження стандартів (правил) бухгалтерського обліку та норм Податкового кодексу у частині загальновиробничих витрат та їх відображення у фінансовій звітності / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 3. – С. 13-17.

331. Озеран А. В. Суттєвість та її вплив на доречність і достовірність фінансової звітності / А. В. Озеран // Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. – Вип. 17. – К. : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2011. – С. 309-316.

332. Озеран А. В. Переоцінка основних засобів підприємств житлово-комунального господарства та її вплив на достовірність фінансової звітності / А. В. Озеран, Н. М. Озеран // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – № 4(54). – С. 144-152.

333. Озеран А. В. Особливості розвитку звітності за сегментами / А. В. Озеран // Реформування економіки України: стан та перспективи : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : МІБО КНЕУ, 25-26 листопада 2010 р. – С. 181-184.

334. Озеран А. В. Концепція суттєвості облікової інформації / А. В. Озеран // Актуальні проблеми розвитку обліку, контролю та аналізу в умовах глобальних

економічних змін : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – М. Полтава, 7-8.10.2010 р., ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». – С. 28-30.

335. Озеран А. В. Проблеми впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) та фінансової звітності (МСФЗ) в Україні / А. В. Озеран, М. О. Вовк // Економічні науки : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – 2010. – Вип. 7(25). Ч. 2. – С. 383-389. – (Серія «Облік і фінанси»).

336. Озеран А. В. Статистична звітність / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 8-9. – С. 94-118.

337. Озеран А.В. Бухгалтерський облік у споживчій кооперації : навч. посіб.; за ред. В.О. Озерана, П.О. Куцика, А.М. Волошина. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2008. – 60 с. (особисто автору належить тема 6.1. (с. 234–272); 5,0 д.а.).

338. Озеран А. В. Відображення інформації про податкові різниці у звітності підприємства: світовий та вітчизняний досвід / В. О. Озеран, А. В. Озеран // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 10-12 листопада 2011 р.) «Сучасні проблеми економіки і менеджменту», присвяченої 45-річчю Інституту економіки і менеджменту та 20-річчю Інституту післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – С. 480-481.

339. Організація бухгалтерського обліку : підручник / [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 592с.

340. Орлова В. К. Призначення бухгалтерського балансу і Звіту про фінансовий стан підприємства / В. К. Орлова // Теорія та практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 21-22 жовтня 2011 року) / [гол. ред. В. П. Петренко]; Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 123-124.

341. Орлова В. К. Професійний рівень бухгалтерів та проблеми його визначення / В. К. Орлова // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит в епоху глобальних змін : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 жовтня 2009 р.). – К. : КНЕУ : ФПБАУ, 2009. – 582 с.

342. Осмятченко В. О. Трансформація теоретичних аспектів бухгалтерського обліку під впливом інформаційних технологій / В. О. Осмятченко // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2012. – № 3(61). – С. 134-137.

343. Остап'юк Н. А. Розвиток теорії та методології облікового відображення інфляційних процесів : монографія / Н. А. Остап'юк. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 348 с.

344. Остап'юк Н. А. Бухгалтерський облік у процесах збереження капіталу підприємства / Н. А. Остап'юк // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнародний збірник наукових праць. – Вип. 2(20) / [відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – С. 330-334. – (Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз»).

345. О формах бухгалтерской отчетности : приказ Министерства финансов РФ от 02.07.2010 г. № 66н [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.ru/ru/accounting/accounting/legislation/reporting>.

346. Офіційний сайт центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csr-ukraine.org>.

347. Палий В. Ф. Бухгалтерская и финансовая отчетность / В. Ф. Палий // Бухгалтерский учет. – 2011. – № 2. – С. 88-90.

348. Палий В. Ф. О государственном суверенитете в области регулирования бухгалтерского учета / В. Ф. Палий // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 1. – С. 46-49.

349. Палий В. Ф. Современный бухгалтерский учет / В.Ф. Палий. – М. : Бухгалтерский учет, 2003. – 792 с.

350. Палий В. Ф. Теория бухгалтерского учета : учебное пособие / В. Ф. Палий, Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1984. – 279 с., ил.

351. Панков В. В. Институциональный подход и теория учета / В. В. Панков // Бухгалтерский учет. – 2008. – № 1. – С. 51-55.

352. Панков Д. А. Финансовый кризис и бухгалтерский учет: взгляд из Беларуси / Д. А. Панков // Міжнародний збірник наукових праць. – Вип. 1(13). – 2009. – № 1. – С. 31–48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2009_1/stat5.pdf.

353. Панков Д. А. Учет и анализ микроэкономической системы финансового менеджмента: теория, методология, методики / Д. А. Панков. – Гродно : ГрГУ, 2001. – 558 с.

354. Парушина Н. В. Системное представление бухгалтерской отчетности : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктор. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Парушина Наталья Валерьевна. – М. : ГОУ ВПО «Российский государственный торгово-экономический университет», 2007. – 44 с.

355. Пархоменко В. Євроконвергенція бухгалтерського обліку / В. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 8. – С. 3-4.

356. Пархоменко В. М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні: методологічне та нормативне забезпечення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Пархоменко Валерій Миколайович. – К., 2002. – 19 с.

357. Пархоменко В. Законодавче затвердження бухгалтерського обліку / В. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. – 1999. – № 6. – С. 7-8.

358. Пархоменко В. Про реформування бухгалтерського обліку в Україні / В. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. – 1998. – № 10. – С. 4-6.

359. Патров В.В. Как читать баланс / Патров В.В., Ковалев В.В. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 1993. – (Бухгалтеру промышленного предприятия). – 256 с.

360. Пачоли Л. Трактат о счетах и записях / Л. Пачоли. – М. : Финансы и статистика, 1994. – С. 42.

361. Петрук О. М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку : монографія / О. М. Петрук. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 420 с.

362. Пефтиев В. И. Развивающийся мир: глобализация и регионализация? / В. И. Пефтиев, В. В. Черновская // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 7. – С. 39.

363. Передача информации / Р. В. Хартли. – В кн.: Теория информации и ее приложения. – М. : Изд-во иностр. лит., 1959 с. – 286 с.

364. Перечнева И. Содержание первично / И. Перечнева // Эксперт Урал. – 2012. – № 7(499) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://expert.ru/ural/2012/07/soderzhanie-pervichno>.

365. Пильменштейн Д. И. Основы бухгалтерского учета / Д. И. Пильменштейн. – М. : Статистика, 1974.

366. Писаревська Т. А. Інформаційні системи обліку та аудиту : навч. посіб. / Т. А. Писаревська. – К. : КНЕУ, 2004. – 368 с.

367. План першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності : Указ Президента України від 10.04.2006 р. № 300/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/300/2006>.

368. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування : Затверджено наказом Мініфіну України від 30.11.1999 р. № 297 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: minfin.gov.ua.

369. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

370. Позов А. Х. Концептуальні підходи формування управлінської звітності / А. Х. Позов // Економічні науки : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – 2012. – Вип. 9(33). Ч. 3. – С. 76-84. – (Серія «Облік і фінанси»).

371. Положение по бухгалтерскому учету «Исправление ошибок в бухгалтерском учете и отчетности» (ПБУ 22/2010) : утверждено приказом Министерства финансов Российской Федерации от 28.06.2010 г. № 63н [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eg-online.ru/document/regulatory/107538>.

372. Положення бухгалтерського обліку «Податкові різниці» : затверджено наказом Мінфіну України від 25.01.2011 р. № 27 (втратило чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article>.

373. Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів: рішення ДКЦПФР від 19.12.2006 р. № 1591 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/300/2006>.

374. Положення про порядок розрахунку податкових різниць за даними бухгалтерського обліку : затв. наказом Мінфіну України від 29.12.2006 р. № 1316 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0060-07>.

375. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Мінфіну України від 31.03.1999 р. № 87 та зареєстровано у Міністерстві юстиції України 21.06.1999 р. за № 391/3684 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

376. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : затверджено наказом Мінфіну України від 28.05.1999 р. № 137 та зареєстровано у Міністерстві юстиції України 21.06.1999 р. за № 392/3685 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

377. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : затверджено наказом Мінфіну України від 27.04.2000 р. № 92 та зареєстровано у Міністерстві юстиції України 18.05.2000 р. за № 288/4509 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

378. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : затверджено наказом Мінфіну України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

379. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» : затверджено наказом Мінфіну України від 19.05.2005 р. № 412 та зареєстровано в Мін'юсті України 03.06.2005 р. за № 621/10901 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

380. Положение по бухгалтерскому учету «Отчет о движении денежных средств» (ПБУ 23/11) : утверждено приказом Минфина РФ от 02.02.2011 г. № 11н [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons>.

381. Положение по бухгалтерскому учету «Исправление ошибок в бухгалтерском учете и отчетности» (ПБУ 22/2010) : утверждено приказом Министерства финансов Российской Федерации от 28.06.2010 г. № 63н [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eg-online.ru/document/regulatory/107538>.

382. Положение по бухгалтерскому учету «Оценочные обязательства, условные обязательства и условные активы» (ПБУ 8/2010) : утверждено приказом Минфина России от 13 декабря 2010 г. № 167н, с изменениями от 14.02.2012 № 23н, от 27.04.2012 № 55н [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://minfin.ru/common/img/uploaded/library/2011/02/PBU_8.pdf.

383. Положение по бухгалтерскому учету «Учетная политика организации» (ПБУ 1/2008) : утверждено приказом Минфина Российской Федерации от 06.10.2008 г. № 106н [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minfin.ru>.

384. Положение по бухгалтерскому учету «Бухгалтерская отчетность организации» (ПБУ 4/99) : утверждено приказом Минфина Российской Федерации от 06.07.1999 г. № 43н [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minfin.ru>.

385. Положення про Міністерство фінансів України : затверджено Указом Президента України від 08.04.2011 р. № 446/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>.

386. Положення про Методологічну раду з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.10.1997 р. № 230 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.592.0>.

387. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 24.05.95 р. № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.

388. Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 року № 250 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

389. Попович В. І. Облік основних засобів: порівняльний аналіз МСБО та П(с)БО / В. І. Попович // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : збірник наукових праць / [відповідальний редактор О. Є. Кузьмін] // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – № 721. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – С. 216-219.

390. Правила (ЄС) № 1606/2002 Європейського Парламенту і Ради про застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IAS) від 19 липня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_404.

391. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.1998 р. № 1706 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-п>.

392. Про внесення змін до Порядку складання звітних даних страховиків : розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг від 24 січня 2013 р. № 287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0255-13>.

393. Про затвердження принципів корпоративного управління : рішення НКЦПФР від 22 липня 2014 р. № 955 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/law/18922>.

394. Про затвердження Змін до Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів : рішення НКЦПФР від 20.11.2012 р. № 1632, зареєстровано в Мін'юсті 18.12.2012 р. № за № 2099/22411 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2099-12>.

395. Про затвердження відкритого формату передачі даних між Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та суб'єктами інформаційної

взаємодії : рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку 13.05.2011 р. № 491 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0658-11>.

396. Про затвердження заходів щодо реалізації Основних напрямів розвитку фондового ринку на 2001-2006 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2001 р. № 1046 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1046-2001-%D0%BF>.

397. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iasplus.com.

398. Про концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.05.1993 р. № 326 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

399. Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики : Указ Президента України від 23.05.1992 р. № 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/303/92>.

400. Про Примітки до річної фінансової звітності : затверджено наказом Мінфіну України від 29.11.2000 р. № 302 (редакція станом на 18.03.2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

401. Про створення Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності при Міністерстві фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 18.01.2013 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=362775&cat_id=362780.

402. Про створення умов для впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.02.2012 р. № 157-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-2012-%D1%80>.

403. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності : Лист Мінфіну України від 29.07.2003 р. № 04230-108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id.

404. Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. № 911-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80>.

405. Про Загальнодержавну програму адаптації Законодавства України до Законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

406. Прохорова Н. А. Проблемы взаимодействия бухгалтерского учета и налогового учета / Н. А. Прохорова, И. А. Соколова // Вестник Поволжского государственного университета сервиса. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/accounting-and-auditing-311/7533-problems-of-interaction-of-accounting-and-tax-accounting>.

407. Прокопович Д. А. Информационные потребности пользователей / Д. А. Прокопович // Вестник профессионального бухгалтера. – 2012. – № 2 март/апрель. – С. 8-11.

408. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підручник / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 628 с.

409. Пушкар М. С. Фінансовий облік у системі управління : монографія / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 178 с.

410. Пушкар М. С. Створення інтелектуальної системи обліку : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2007. – 152 с.

411. Пятов М. Л. Бухгалтерская отчетность как стимул к «экономическому рефлексу» / М. Л. Пятов // Бухгалтерский учет. – 2012. – № 3. – С. 81-83.

412. Пятов М. Л. Достоверность бухгалтерской отчетности / М. Л. Пятов // Бухгалтерский учет. – 2011. – № 6. – С. 91-93.

413. Пятов М. Л. Базовые принципы бухгалтерского учета : Вып. 1 / М. Л. Пятов. – М. : ООО «1С-Публишинг», 2010. – 226 с.: ил. – (Серия «Теория для практиков»).

414. Пятов М. Л. Допущение непрерывности деятельности в практике бухгалтерского учета / М. Л. Пятов // Бухгалтерский учет. – 1999. – № 9. – С. 87-92.

415. Рабошук А. В. Проблеми забезпечення достовірності фінансової звітності / Рабошук А. В. // Економічні науки : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – 2012. – Вип. 9(33). Ч. 3. – (Серія «Облік і фінанси») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2012_9_3/15.pdf.

416. Рабошук А. В. Принципи, стандарти та професійне судження бухгалтерського обліку: теоретико-методичний аспект : дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Аліна Володимирівна Рабошук. – Житомир, 2006. – 235 с.

417. Рада незалежних бухгалтерів та аудиторів. Дослідження практики застосування МСФЗ в Україні : експертне опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rnba.com.ua/wp-content/uploads/2012/10/2012-Research_result_IFRS-ppt.pdf.

418. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь [5-е изд., перераб. и доп.] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 2007.

419. Редько О. Проблема «materiality» в українській аудиторській практиці / О. Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 2. – С. 42-47.

420. Рекомендации по определению уровня существенности в аудите : одобрено решением Методологического совета по аудиторской деятельности Министерства финансов Республики Беларусь от 14.05.2004 г. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.by/rmenu/auditing/methods/recommendations>.

421. Рета М.В. Становлення та розвиток парадигми бухгалтерського обліку / Рета М.В. // Бізнесінформ. – 2014. – № 10. – С. 287–293.

422. Рибкіна Т. М. Дослідження достовірності інформації, відображеної у фінансовій звітності підприємства / Т. М. Рибкіна // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2011. – Випуск 11. – С. 608-611 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpsek/2011_11/Ribkina.pdf.

423. Ришар Ж. Бухгалтерский учет: теория и практика / Ришар Ж. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 160 с.

424. Річний звіт Державного публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Украгролізинг» за 2012 рік [Електронний ресурс]. Офіційний сайт ПАТ «НАК «Украгролізинг». Звітність компанії. – Режим доступу: <http://www.ukragroleasing.com.ua>.

425. Річний звіт Bayer Group за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.annualreport2014.bayer.com>

426. Рогач І. Ф. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах : навч. посіб. / І. Ф. Рогач, М. А. Сендзюк, В. А. Антонюк. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 239 с.

427. Родина Л. Н. Этапы развития бухгалтерского учета : учебное пособие / Л. Н. Родина, Л. В. Пархоменко. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 100 с.

428. Рожнова О.В. Транспарентизация финансовой отчетности на предприятии / О.В. Рожнова, В.М. Игумнов // Вестник профессиональных бухгалтеров. – 2015. – № 1. – С. 30–34.

429. Рудакова Т. А. Пользователи информации финансовой отчетности / Т.А. Рудакова // Известия Алтайского государственного университета. – 2012. – № 2-1(74) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - <http://izvestia.asu.ru/2012/2-1/econ/14.ru.html>.

430. Рыбак Т. Н. Новая программа Всемирного банка по бухгалтерскому учету и аудиту в действии / Т. Н. Рыбак // Налоги Беларуси. – № 20(308). – 30 мая 2014 г.

431. Рябокучка Л. Отзывы специалистов, прошедших программу сертификации САР-СІРА / Рябокучка Л. // Незалежний аудитор. – 2012. – № 8, вересень. – С. 5-6.

432. Сафронова Н. Г. Бухгалтерский финансовый учет: учеб. пособие / Н. Г. Сафронова, А. В. Яцюк. – М. : ИНФРА-М; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2003. – 525 с.

433. Свідерський Є. Удосконалення методики бухгалтерського обліку податку на прибуток згідно з Податковим кодексом України / Є. Свідерський, Д. Свідерський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 3. – С. 3-7.

434. Свірко С. В. Бухгалтерський облік в бюджетних установах: методологія та організація : монографія / С. В. Свірко. – К. : КНЕУ, 2006. – 244 с.

435. Семенишена Н. В. Принципи бухгалтерського обліку: дослідження дефініцій / Н. В. Семенишена // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : збірник наукових праць. – Вип. XVI, № 2. – К. : СЕУ; Рівне : НУВГП, 2010. – С. 214-222.

436. Семчук І. В. Звітність підприємств як джерело інформації для користувачів / І. В. Семчук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнародний збірник наукових праць. / [відп. ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Житомир : ЖДТУ, 2007. – Вип. 1(7). – С. 174-185. – («Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз»).

437. Серве О. Діяльність з XBRL у РМСБО та Фонді МСФЗ / Олівер Серве // Презентація доповіді Олівера Серве, директора з питань XBRL, Київ, 3-5 жовтня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: msfz.minfin.gov.ua.

438. Сердюк А. І. Подання фінансової звітності в Інтернеті: українські реалії / А. І. Сердюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=31646.

439. Сигел Дж. Словарь бухгалтерских терминов / Дж. Сигел, Дж. Шим : [пер. с англ.] – М. : ИНФРА-М, 2001. – 408 с.

440. Словник української мови: в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда] : АН УРСР. Інститут мовознавства. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 7, 1976. – С. 720.

441. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет как сумма фактов хозяйственной жизни : учебное пособие / Я. В. Соколов. – М. : Магистр; ИНФРА-М, 2010. – 224 с.

442. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: проблемы и методы изучения и обучения : монография / Я. В. Соколов, Н. А. Каморджанова, М. В. Лычагин. – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2007. – 288 с.

443. Соколов Я. В. Принцип непрерывности деятельности организации / Я. В. Соколов, С. М. Бычкова // Аудитор. – 2006. – № 5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gaap.ru/articles/52299/>.

444. Соколов Я. В. МСФО в России: их настоящее и будущее / Я. В. Соколов // Бухгалтерский учет. – 2007. – № 7. – С. 57-60.

445. Соколов Я. В. Скептицизм в бухгалтерском учете / Я. В. Соколов // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 10.

446. Соколов Я. В. Досвід змін у бухгалтерському обліку Росії / Я. В. Соколов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 5. – С. 28-34.

447. Соколов Я. В. Профессиональное суждение бухгалтера: итоги минувшего века / Я. В. Соколов, Т. О. Терентьева // Бухгалтерский учет. – 2001. – № 12. – С. 53-57.

448. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. М. : Финансы и статистика, 2005. – 496 с.

449. Соколов Я. В. О приоритете содержания над формой: проблемы учета / Я. В. Соколов, С. М. Бычкова // Бухгалтерский учет. – 2000. – № 1. – С. 72-75.

450. Соколов Я. В. Достоверность и добросовестность составления бухгалтерской отчетности / Я. В. Соколов, С. М. Бычкова // Бухгалтерский учет. – 1999. – № 12. – С. 87-90.

451. Соколов Я. В. XXII европейский конгресс бухгалтеров / Я. В. Соколов, М. В. Семенова // Бухгалтерский учет. – 1999. – № 9. – С. 105-108.

452. Соколов Я. В. Принцип осмотрительности (консерватизма) в бухгалтерском учете / Соколов Я. В., Бычкова С. М. // Бухгалтерский учет. – 1999. – № 5.

453. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : учебн. пособие для вузов / Я. В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.: ил.

454. Соколов Я. В. Принципы бухгалтерского учета / Я. В. Соколов // Бухгалтерский учет. – 1996. – № 2. – С. 18-23.

455. Соколова Е. С. Методика оценки качества бухгалтерской (финансовой) информации / Е. С. Соколова // Экономические науки. – 2009. – № 5(54). – С. 293-298.

456. Соловьева О. В. МСФО и ГААП: учет и отчетность / О. В. Соловьева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gaap.az/pdf/Solavyev>. – (Серия : Библиотека журнала «Финансовые и бухгалтерские консультации»).

457. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. / В.В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.

458. Сорокина К. В. Интегрированная отчетность – новая модель для бизнеса / К. В. Сорокина // Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты. – 2011. – № 7 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/ias/manacc/integr.shtml>.

459. Сороченко С.В. Раскрытие информации о сегментах в финансовой отчетности : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.12 – Бухгалтерский учет, статистика / Светлана Викторовна Сороченко. – М. : ФГОБУВПО «Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации», 2011. – 23 с.

460. Сороченко С.В. Реализация в МСФО (IFRS) 8 управленческого подхода к раскрытию информации в финансовой отчетности / Сороченко С.В. // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – 18 (168). – С. 6–11.

461. Справедливая стоимость сбивает с толку инвесторов – вывод исследования «Ernst&Young» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gaap.ru/news/55479>.

462. Старовірець А.С. Структуризація управлінської діяльності / Старовірець А.С. // Економіка і регіон. – 2012. – № 2 (33). – С. 99–104.

463. Стефанович Л. Глобализация и национальная система бухгалтерского учета / Л. Стефанович // Банкаўскі веснік. – вересень, 2009. – С. 17-22.

464. Сук П. Л. Принципи бухгалтерського обліку [Текст] / П. Л. Сук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Вип. 168, ч. 1.

465. Сушкевич А. Н. Закон Республики Беларусь «О бухгалтерском учете и отчетности» – основа нормативно-правового регулирования бухгалтерского учета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: profbuh.by/buxgalteru/statja-zakon.

466. Твердомед А. Все на Баланс / А.Твердомед, С. Саливан // Бизнес. – 2007. – № 50.

467. Теорія бухгалтерського обліку : навчальний посібник / [за ред. проф. Б. І. Валуєва]. – Одеса : ОДЕУ, «Прин Майстер», 2001. – 256 с.

468. Терещенко В. С. Проблеми впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні / В. С. Терещенко, Ю. І. Марченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/7_86103.doc.htm.

469. Тимощенко Ю. М. Методи оцінки вартості активів у сучасному фінансовому менеджменті / Ю. М. Тимощенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14. – Суми, 2005. – С.194-202.

470. Ткаченко Е.В. Концептуальные основы подготовки и представления финансовой отчетности в соответствии с МСФО и ОПБУ США / Е.В. Ткаченко // Государственное управление. Электронный вестник. – 2011, март. – Вып. № 26.

471. Толмачева Е. В. Проблема применения принципа осмотрительности в бухгалтерском учете / Е. В. Толмачева, А. А. Омельченко, Ю. А. Давыдова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46313.doc.htm.

472. Тринька Л. Я. Методологічні підходи до побудови інформаційної системи управління підприємством / Л. Я. Тринька [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.icp-ua.com/ru/metodologicheskie-podkhody-k-postroeniyu-informatsionnoi-sistemy-upravleniya-predpriyatiem>.

473. Туякова З. С. Трансформация понятия «оценка» в современном бухгалтерском учете / З. С. Туякова // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 21. – С. 68-75.

474. Угода про асоціацію між Україною з однією сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.

475. Українська асоціація сертифікованих бухгалтерів і аудиторів: умови та порядок вступу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uacaa.org/chlenstvo-v-asotsiatsiji/umovi-ta-poryadok-vstupu>.

476. Уманців Г.В. Оцінка об'єктів інтелектуальної власності як передумова їх бухгалтерського відображення / Уманців Г.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tm-logos.com.ua/statija_1.html.

477. Федорович Т.В. Концепция трансформации информационно-аналитического обеспечения в системе управленческого учета корпоративных образований : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора экон. наук.: спец. 08.00.12 – Бухгалтерский учет, статистика / Татьяна Владимировна Федорович. – Новосибирск : ГОУВПО «Сибирский государственный университет путей сообщения», 2009. – 43 с.

478. Федорович Т.В. Управленческий подход к формированию отчетности по сегментам» / Федорович Т.В. // Проблемы учета и финансов. – 2011. – № 2. – С. 11–19.

479. Философия : энциклопедический словарь / [под редакцией А.А. Ивина]. – М. : Гардарики, 2004.

480. Философский энциклопедический словарь / Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. – М. : Советская энциклопедия, 1983.

481. Финансовый учет : учебник / [под ред. В. Г. Гетьмана]. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 784 с.

482. Фомин М. В. Современные способы формирования и представления финансовой отчетности / М. В. Фомин // Проблемы реформирования российской экономики в начале XXI века : материалы XXXVIII ежегодной межвузовской студенческой научной конференции по экономике 25 марта 2009 года / [под ред. Н.В. Андрюхиной]. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 2009. – 97 с.

483. Харисова Ф.И. Новое в учете сегментной информации / Харисова Ф.И., Часовская М.Н. // Бухгалтерский учет. – 2007. - № 22. – С.69–72.

484. Харитонов О. Прозрачный отчет по МСФО: мечты и российские реалии / О. Харитонов // Консультант. – 2005. – № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cfin.ru/ias/transparent_report.shtm.

485. Харламова О. МСФЗ-звітність: новації в розкритті інформації / О. Харламова // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – № 33(2030). – С. 42-47.

486. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда; [пер. с англ.] / [под ред. проф. Я. В. Соколова]. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с.: ил. – (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).

487. Хмелевська А. В. Дослідження креативного обліку як напряму творчого розвитку бухгалтерського обліку / А. В. Хмелевська // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2003. – № 5. – Ч. 2, Т.1. – 23-28.

488. Хміль Ф. І. Менеджмент : підручник / Ф. І. Хміль. – К. : Вища шк., 1995. – 351 с.

489. Хомин П. Облікове забезпечення звітності про фінансові результати має бути методологічно обґрунтованим / П. Хомин // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 6. – С. 9-15.

490. Хомин П. Я. Парадигма і контрверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу) : монографія / П. Я. Хомин, Г. П. Журавель. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 299 с.

491. Хомин П.Я. Формування системи звітності сільськогосподарських підприємств та її облікового забезпечення : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктор. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Хомин Петро Якимович. – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» Української академії аграрних наук, 2004. – 34 с.

492. Хорин А.Н. Стратегический анализ: учеб. пособие / А. Н. Хорин, В. Э. Керимов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Экспо, 2009. – 480 с.

493. Хорин А. Н. Принципы формирования бухгалтерской отчетности / А. Н. Хорин // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 23. – 50-52 с.

494. Хорин А. Н. Финансовая отчетность организации: цель составления / А. Н. Хорин // Бухгалтерский учет. – 2001. – № 1. – 67-70 с.

495. Хорин А. Н. Раскрытие существенной информации в бухгалтерской отчетности: соблюдение принципа непрерывного функционирования организации / А. Н. Хорин // Бухгалтерский учет. – 2000. – № 1. – 67-71 с.

496. Хубер Н. Подъем XBRL / Н. Хубер // Финансы для бизнеса. – 2011. – Март. – С. 12-13.

497. Цветкова Н. Принципи бухгалтерського обліку та звітності: досвід застосування та розвиток / Н. Цветкова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 6. – С. 14-20.

498. Цебень Р. Л. Принципи бухгалтерського обліку як основа складання та подання фінансової звітності / Р. Л. Цебень, Ю. І. Николишин // Вісник Львівської комерційної академії / [ред. кол.: Башнянин Г. І., Апопій В. В., Вовчак О. Д. та ін.]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 38. – С. 212-215. – (Серія економічна).

499. Цемко Н. Д. Основы бухгалтерского учета в социалистических предприятиях / Н. Д. Цемко. – М. : Издательство Московского университета, 1960. – 384 с.

500. Цінність професії девальвується / Джерело: gaap.in.ua, публікація від 13 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gaap.in.ua/archives/2361>.

501. Чайковская Л. А. Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология) : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет и статистика» / Любовь Александровна Чайковская. – М., 2007. – 56 с.

502. Чалий І. БуХХХоблік для дорослих. МСФЗ-трансформація. Управління прибутком. Податки / І. Чалий. – Х. : Фактор, 2011. – 400 с.

503. Чалий І. Суттєвість та вартість інформації – український формат та зарубіжний досвід / І. Чалий, Т. Момот // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – № 11. – С. 29-31.

504. Чижевська Л. В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку : монографія / Л. В. Чижевська. – Житомир : ЖДТУ, 2007. – 528 с.

505. Чижевська Л. В. Бухгалтерський облік: розвиток методології, професійне навчання : монографія / Л. В. Чижевська. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 304 с.

506. Чумаченко М. Г. Бухгалтерський облік і система національних рахунків / М. Г. Чумаченко // Формування ринкової економіки в Україні :

науковий збірник. Спецвипуск 7. Фінансові аналітичні інструменти реформування економічної системи України / [за ред. проф. Є. В. Мниха]. – Львів : Інтереко, 2001. – С. 129-133.

507. Чумаченко Н.Г. Теория управленческих решений : учебное пособие для вузов / Чумаченко Н.Г., Заботина Р.И. – Киев, Вища школа. Головное изд-во, 1981. – 248 с.

508. Шара Є. Ю. Принципи фінансового обліку суб'єктів господарювання / Є. Ю. Шара, А. В. Лісовий // Науковий вісник національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2010. – № 3(50). – С. 105-111.

509. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / В. Г. Швець. – К. : Знання-Прес, 2003. – 444 с.

510. Шеверя Я. В. Фінансова звітність у системі інформаційного забезпечення прийняття рішень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» (за видами економічної діяльності) / Ярослав Вікторович Шеверя. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – 23 с.

511. Шевчук В.О. Методологія облікового відображення справедливої оцінки необоротних активів / В. Шевчук, М. Корягін // Бухгалтерський облік та аудит. – 2012. – №10. – С. 9–16.

512. Шевчук В.О. Активи як об'єкти обліку, контролю та аналізу: проблеми еколого-економічної ідентифікації та інтерпретації / Шевчук В.О. // Облік і фінанси. – 2013. – №1. – С. 66-73.

513. Щеглов О. П. Національні та міжнародні стандарти з обліку запасів: відмінності, недоліки, шляхи гармонізації / О. П. Щеглов, Н. А. Яковишена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2010/Economics/70466.doc.htm.

514. Шигун М.М. Парадигмальний розвиток бухгалтерського обліку / Шигун М.М.// Часопис економічних реформ. – 2013. – № 3 (11). – С. 134–139.

515. Шигун М. М. Розвиток моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і методологія [текст] : монографія / М. М. Шигун. – Житомир : ЖДТУ, 2009. – 632 с.

516. Шигун М. М. Фінансова звітність підприємства: ознаки якості / М. М. Шигун // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 3(45).

517. Шигун М. М. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності: семантика понять і змісту / М. М. Шигун // Вісник ЖДТУ. – 2009. – № 3(49). – С. 199-203.

518. Шилова Л. Ф. Методология формирования и инструментарий бухгалтерской отчетности : дисс. на соискание уч. степени доктор. экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Любовь Федоровна Шилова. – Йошкар-Ола, 2010. – 370 с.

519. Шишков Ю. В. Догоняющее развитие в эпоху глобализации : учебное издание / Ю. В. Шишков. – М. : ВАВТ, 2006. – С. 5-6.

520. Шмигель О. Є. Місце бухгалтерської фінансової звітності в системі обґрунтування і прийняття рішень / О. Є. Шмигель // Інноваційна економіка : всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 4. – С. 116-119.

521. Шнейдман Л. З. Соответствие отчетности международным стандартам / Л. З. Шнейдман // Бухгалтерский учет. – 2001. – № 12. – с. 59-62.

522. Шнейдман Л. З. Бухгалтерский учет и налогообложение / Л. З. Шнейдман // Бухгалтерский учет. – 1995. – № 5. – С. 10-14.

523. Яремко І. Й. Теорія бухгалтерського обліку : навчальний посібник / І. Й. Яремко. – Львів : Новий Світ-2000, 2004. – 240 с.

524. Яремко І. Й. Концепції і парадигми бухгалтерського обліку як система наукових основ теорії / І. Й. Яремко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10012/1/38.pdf>.

525. Яцишин Н.З. Складання, аналіз та аудит фінансової звітності підприємств : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Наталія Зиновіївна Яцишин. – К.: ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана», 2012. – 20 с.

526. Accounting standard AASB 1031 “Materiality”: Australian Accounting Standard Board. – 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aasb.com.au.

527. Ahmad H Juma'h. The implications of materiality concept on accounting practices and decision making / Ahmad H Juma'h. // Revista Empresarial Inter Metro. Inter Metro Business Journal Spring. – 2009. – Vol. 5 № 1. – pp. 22-37.

528. Alver J. Preparation and Analysis of Cash Flow Statements: The Net Profit Approach and Operating Profit Approach / J. Alver // TUTWPE. – 2005. – No 127. – 39-52 pp.

529. Alexander D. International Financial Reporting and Analysis / D. Alexander, A. Britton, A. Jorissen / [2-nd ed.]. – Thompson, 2005. – pp. 26-27.

530. American Accounting Association, Committee on Concepts and Standards, “Accounting and Reporting Standards for Corporate Financial Statements – 1957 Revision”. – Accounting Review. – October 1957. – 536-546 pp. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jstor.org/discover>.

531. Baldwin Amelia A. The Impact of XBRL: A Delphi Investigation / A. A. Baldwin, B. S. Trinkle // The International Journal of Digital Accounting Research. – 2011. – Vol. 11. – pp. 1-24.

532. Berger Ph. G. Segment Profitability and the Proprietary and Agency Costs of Disclosure / Philip G. Berger, Rebecca N. Hann [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://faculty.chicagobooth.edu/philip.berger/research/working%20papers/BH_TAR_083105_final.pdf.

533. Block S. B. Foundations of Financial Management / Stanley B. Block, Geoffrey A. Hirt; [8th ed.]. – USA : The McGraw–Hill Companies, Inc., 1997. – 681 p.

534. Bonson E. The Role of XBRL in Europe / E. Bonson // The International Journal of Digital Accounting Research, Vol. 1, No. 2. – pp. 101-110.

535. Botosan Ch. A. Disclosure Level and the Cost of Capital / Botosan Christine A. // THE ACCOUNTING REVIEW, Vol. 72, No 3, July 1997.

536. Branten M. The impact of profit measurement on the financial reporting and analysis: thesis for the Degree of Doctor of Philosophy / M. Branten. – Estonian Business School. Tallinn, 2013. – 155 p.

537. Chambers R. J. Accounting, evaluation and economic behaviour / R. J. Chambers. – Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs. – N.J., 1966. – 388 p.

538. Comprehensive Income (Topic 220): FASB. Accounting Standards Update № 2011-05. June 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.fasb.org.

539. Cuc L. D. The prevalence of substance over form as an attribute of the credibility of accounting information / L. D. Cuc, P. Horga [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://imtuoradea.ro/auo.fmte/files-2007/MIE_files/Cuc%20Lavinia_2.pdf.

540. Dooley D. V. Materiality Matters (But Does Immateriality, After SAB 99) / D. V. Dooley [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://10b5.pwc.com/PDF/MATERIALITY-MATTERS.PDF>.

541. Directive on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings of the European parliament and of the council of 26 June 2013 N 2013/34/EU [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF>.

542. Dzholiya T. T. Accountancy in foreign countries / T. T. Dzholiya, M. G. Kvitsiniya // European researcher. – 2011. - № 5-2(8). – p. 828-830 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.erjournal.ru/journals_n/1309514633.pdf.

543. EFAA: Implementing the New European Accounting Directive: Making the right choices [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.efaa.com/files/pdf/Publications/Annual%20reports/2014/EFAA%20MSO%20in%20Accounting%20Directives%20Report%20140408.pdf>

544. EFRAG, FRC та ANC. Towards a Disclosure Framework for the Notes: Discussion paper [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.efrag.org/files/ProjectDocuments/PAAinE%20Disclosure%20Framework/121015_Disclosure_Framework_-_FINAL1.pdf.

545. ERICA (EUROPEAN RECORDS OF IFRS CONSOLIDATED ACCOUNTS) WORKING GROUP. Directive 2013/34/EU on the annual financial statements - Implementation impacts (consolidated accounts) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bde.es/f/webbde/SES/cenbal/colabora/ficheros/Doc2-2-ERICAWG_accountingdirectivesconsolidatedaccounts_F.pdf.

546. European commission. Endorsement of IFRS 8 Operating Segments . Analysis of Potential Effects. – Brussels, 3 September 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ifrs8-operatingsegments-report.pdf.

547. European Financial Reporting Advisory Group. Getting a Better Framework: Accountability and the objective of financial reporting [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iasplus.com/en/binary/efrag/0905userneeds.pdf>.

548. European Financial Reporting Advisory Group & Conseil National de la Comptabilite. Elements of the framework debate the needs of users of financial information: a user survey [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iasplus.com/en/binary/efrag/0905userneeds.pdf>.

549. Financial Terms [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.finance-lib.com/financial-term-operating-activities.html>.

550. Financial Reporting Council. Thinking about disclosures in a broader context: a road map for a disclosure framework [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.frc.org.uk/getattachment/99bc28b2-c49c-4554-b129-9a6164ba78dd/Thinking-about-disclosures-in-a-broader-contex.aspx>.

551. Fearnley S. The future of UK GAAP / S. Fearnley // Response from Professor Stella Fearnley (Bournemouth University) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/ASB/FRED-The-Future-of-Financial-Reporting-Part-Two-Dr/Responses-to-FRED-%E2%80%98The-Future-of-Financial-Reporti/CL260-Stella-Fearnley,-Professor-Bournemouth-Unive.aspx>.

552. Filipović A. L. Revised qualitative characteristics of financial statements as precondition for strengthening information power on capital market / A. L. Filipović // FACTA UNIVERSITATIS. – 2012. – Vol. 9, No 1. – pp. 81-92. – (Series “Economics and Organization”).

553. Gavana G. Evolving Connections between Tax and Financial Reporting in Italy / G. Gavana, G. Guggiola and A. Marenzi // UNIVERSITA DELL'INSUBRIA FACOLTA DI ECONOMIA. – 2010/1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eco.uninsubria.it>.

554. Grant C.T. Earnings Management and the Abuse of Materiality / C.T. Grant, C. M. Depree, jr., G. H. Grant // The Journal of Accountancy. – 2000. – September.

555. Hahn W. The Going-Concern Assumption: Its Journey into GAAP / W. Hahn // The CPA Journal. – 2011. – February [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://edit.seu.edu/Editor/assets/seuniversity/academics/faculty/pages.pdf>.

556. Handley K. The Information needs of users of financial statements of non-publicly accountable entities / K. Handley, E. Evans, S. Wright // Accounting and Finance Association of Australia and New Zealand Conference (Melbourne, 1 - 4 July 2012) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.researchonline.mq.edu.au/vital/access/manager/Repository/mq:25806>.

557. Hoogervorst H. Historical cost versus fair value measurement: les extrêmes se rejoignent / H. Hoogervorst // IFRS Foundation Conference (France, Paris, 29 June 2015) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifrs.org/Alerts/Conference/Documents/2015/Hans-Hoogervorst-speech-Paris-June-2015.pdf>.

558. Hoogervorst H. Building a credible Capital Markets Union / H. Hoogervorst // Opening remarks to the European Parliament Committee for Economic and Monetary Affairs (Brussels, 1 December 2014) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifrs.org/Alerts/Conference/Documents/2014/Speech-Hans-Hoogervorst-EU-December-2014.pdf>.

559. Hoogervorst H. The Concept of Prudence: dead or alive? / H. Hoogervorst // Conference on Corporate Reporting of the Future (Brussels, Belgium, Tuesday, 18 September 2012) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifrs.org/Alerts/PressRelease/Documents/2012/Concept%20of%20Prudence%20speech.pdf>.

560. Hoogervorst H. The objectives of financial reporting / H. Hoogervorst // Conference organised by the European Commission «Financial Reporting and Auditing - A time for change?» (Brussels, 9 February 2011) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/5E4AA870-2E7C-469E-8175-177D073D4F5A/0/20110209speechHHBrussel.pdf>.

561. Hofstede G. Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values / G. Hofstede. – Beverly Hills, CA : Sage Publications, 1984.

562. International Accounting Standards Board. Discussion Paper DP/2013/1 A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/conceptual-framework/discussion-paper-july-2013/documents/discussion-paper-conceptual-framework-july-2013.pdf>.

563. International Federation of Accountant. Business Reporting Through the Lens of the Investor [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifac.org/system/files/downloads/3.0-Business-Reporting-Through-Lens-of-the-Investor-FINAL.pdf>.

564. International Federation of Accountant. Integrating the Business Reporting Supply Chain [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifac.org/frsc>.

565. International Accounting Standard 1 «Presentation of Financial Statements» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2013/ias1.pdf>.

566. International accountant standard 7 «Statement of Cash Flows» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2012/ias7.pdf>.

567. Johnson L. T. Relevance and Reliability / L. T. Johnson // Article from The FASB Report. – 2005. – February 28.

568. Kieso D. E. Intermediate accounting [IFRS edition] : in 2 vol. Vol. 1 / Donald E. Kieso, Jerry J. Weygandt, Terry D. Warfield. – NY : John Wiley & Sons. – 2011. – 782 p.

569. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States [Текст] / F. Machlup. – NJ. : Princeton, 1962. – 283 p.

570. McKersie M. Governance, Accounting, and Auditing Critical to the Functioning of Organizations / M. McKersie [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/3.5-Michael-McKersie-Governance-Accnting-Auditing-FINAL.pdf>.

571. Nobes C. Comparative International Accounting / C. Nobes, R. Parker; [11th ed.]. – UK, Edinburgh : Pearson Education Limited, 2010. – 637 p.

572. «NON-IFRS» інформація в МСФО-отчетности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://amsfo.com.ua/non-ifrs-informaciya-v-msfo>.

573. Ozeran A. and Korshykova R. 2014. Representation of property, plant, and equipment in the financial statements: ways of harmonization of Ukraine accounting requierments (standards) to IFRS, International Conference on Accounting, Auditing, and Taxation (ICAAT 2014), Tallinn, Estonia, December 11-12, 2014. Lancaster, PA, USA: DEStech Publications, Inc., CD-ROM. – pp. 43-52.

574. Ozeran A.V. The results of implementation of the international financial reporting standards in Ukraine: problematic issues and solutions / Ozeran A.V. // Dialogue. – Tsenov Academy of Economics. – Svishtov, Bulgaria. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uni-svishtov.bg/dialog/I-MagBg.htm>.

575. Ozeran A. Long Road of Transition: Entering International Financial Reporting Standards Era in Ukraine / A. Ozeran, M. Vovk // The 14th Annual Doctoral Conference of Faculty of Finance and Accounting. – University of Economics (Prague, 31 of May 2013).

576. Ozeran A. The concept of financial results in a system of accounting and financial reporting by enterprises of Ukraine / A. Ozeran // Report on the 2th Balkans and Middle East Counties Conference on Auditing and Accounting History (Istanbul, Turkey, September 15-18, 2010) : conference proceedings. – pp. 911-917.

577. Oldroyd D. An historical perspective on the objectives of financial reporting / D. Oldroyd // Report on the 2th Balkans and Middle East Counties Conference on Auditing and Accounting History (Istanbul, Turkey, September 15-18, 2010) : conference proceedings. – Vol. I. – pp. 835-847.

578. Pacter P. Global Accounting Standards – From Vision to Reality / P. Pacter // CPA Journal. – 2014. – January [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifrs.org/Alerts/Publication/Documents/2014/CPA-Journal-Global-Accounting-Standards-January-2014.pdf>.

579. Presentation of the PCAOB's Investor Advisory Group Working Group on Going Concern (March 28, 2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pcaobus.org/News/Events/Documents/03282012_IAGMeeting/Going_Concern_Working_Group_Report.pdf. 21.

580. PricewaterhouseCoopers. A practical guide to segment reporting. – September 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.pwc.com/gx/en/ifrs-reporting/pdf/segment-reporting.pdf.

581. Roberts C. G. International Financial Accounting: A Comparative Approach / C. Roberts, P. Weetman, Paul; [2-d ed.]. – Pearson Education, 2002. – pp. 16-18.

582. Marshall R. True and Fair / R. Marshall, R. Fleck // Financial Reporting council. – 2011. – July [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.frc.org.uk/FRC-Documents/FRC/Paper-True-and-Fair.aspx>

583. Roberts C. International Financial Accounting. A Comparative Approach / C. Roberts, P. Weetman, P. Gordon. – London : Financial Times Professional Limited, 1998.

584. Samuelsson M. True and fair view – a study of the implications of this concept within IAS and Swedish GAAP / M. Samuelsson, J. Svensson // Master thesis in Business Economics. Accounting and Business Economics (Fall semester 2003) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/1810/1/03-04-47D.pdf>.

585. Ray T. SEC Issues SAB on Materiality / Th. Ray [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.aicpa.org/members/div/auditstd/opinion/oct99_1.htm.

586. SCHEDULE M-3 (Form 1120). Net Income (Loss) Reconciliation for Corporations With Total Assets of \$10 Million or More (2014) : Department of the Treasury Internal Revenue Service [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1120sm3.pdf>.

587. Sharma D. S. The role of Cash Flow Information in Predicting Corporate Failure : The State Literature / D. S. Sharma // Managerial Finance. – 2001. – Vol. 27. No 4.

588. Statement of Financial Accounting Concepts No 2 “Qualitative Characteristics of Accounting Information” : Financial Accounting Standards Board. – Stamford, CT : FASB. – May 1980. – 60 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fasb.org>.

589. Statement of Financial Accounting Concepts No 5 “Recognition and Measurement in Financial Statements of Business Enterprises” : Financial Accounting

Standards Board. –Stamford, CT: FASB. – May 1980 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fasb.org>.

590. Statement of Financial Accounting Concepts No 8 «The Conceptual Framework for Financial Reporting» : Financial Accounting Standards Board. –Stamford, CT: FASB [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fasb.org/cs>.

591. Summary of Statement No. 130 : FASB [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.fasb.org.

592. Teaching The Accounting Entity Concept Via The Modeling Concept «Scale Size» [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://aaahq.org/southeast/2003/cases/SubID_149.pdf.

593. The Hundred Group’s comments on Discussion Paper “Preliminary Views on an Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristics of Decision-useful Financial Reporting Information” / The Hundred Group of Finance Directors [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.efrag.org/files/ProjectDocuments/PAAinE%20-%20Framework/CL12a-PAAinE%20Framework-DP-100GrouptoIASB.pdf>.

594. The Conceptual Framework for Financial Reporting : IASB [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>.

595. The International Framework “Integrated reporting” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>.

596. The Statement of Cash Flows. Statement of Financial Accounting Standards No. 95 : FASB, 1987. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wb.org>.

597. Tweedie D. It’s Not Rocket Science: Views on Why the Accounting Profession Should Pursue Simplicity in Standard Setting / D. Tweedie [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/IFAC_BRSC_David_Tweedie_Interview_FINAL.pdf.

598. Žárová M. Could New Accounting Directive Improve European Financial Reporting? / M. Žárová // European Financial and Accounting Journal. – 2013. – Vol. 2013, issue 2.

Додаток А

Визначення поняття «інформація» (узагальнено на основі [107, 124])

Автор	Визначення
1	2
К. Шеннон (C. Shannon)	комунікація та зв'язок, у процесі якого усувається невизначеність (інформаційна ентропія)
В. Глушков	міра неоднорідності розподілу матерії та енергії у просторі та у часі, міра змін, якими супроводжуються всі процеси, що протікають у світі
Н. Вінер (N. Wiener)	позначення змісту, отриманого із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього і пристосування до нього наших почуттів
Л. Бріллюен (L. Brillouin)	заперечення ентропії, міра хаосу в системі
В. Ешбі (W. Ashby)	передача різноманітності
А. Моль (A. Moles)	міра складності структур
Аквіа та І. Яглом	ймовірність вибору
І. Юзвішин	фундаментальний генералізаційно-єдиний безпочатково нескінченний законопроцес документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі
В. Цимбалюк	результат інтелектуальної (аналітико-синтетичної чи евристичної) діяльності певної людини щодо подання відомостей, повідомлень, сигналів, кодів, образів тощо
ЮНЕСКО	унікальна субстанція, яка пронизує всі сфери людської діяльності та слугує провідником знань та поглядів, виступає інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, утвердження стереотипів мислення та поведінки
Закон України «Про інформацію»	документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі

Додаток Б

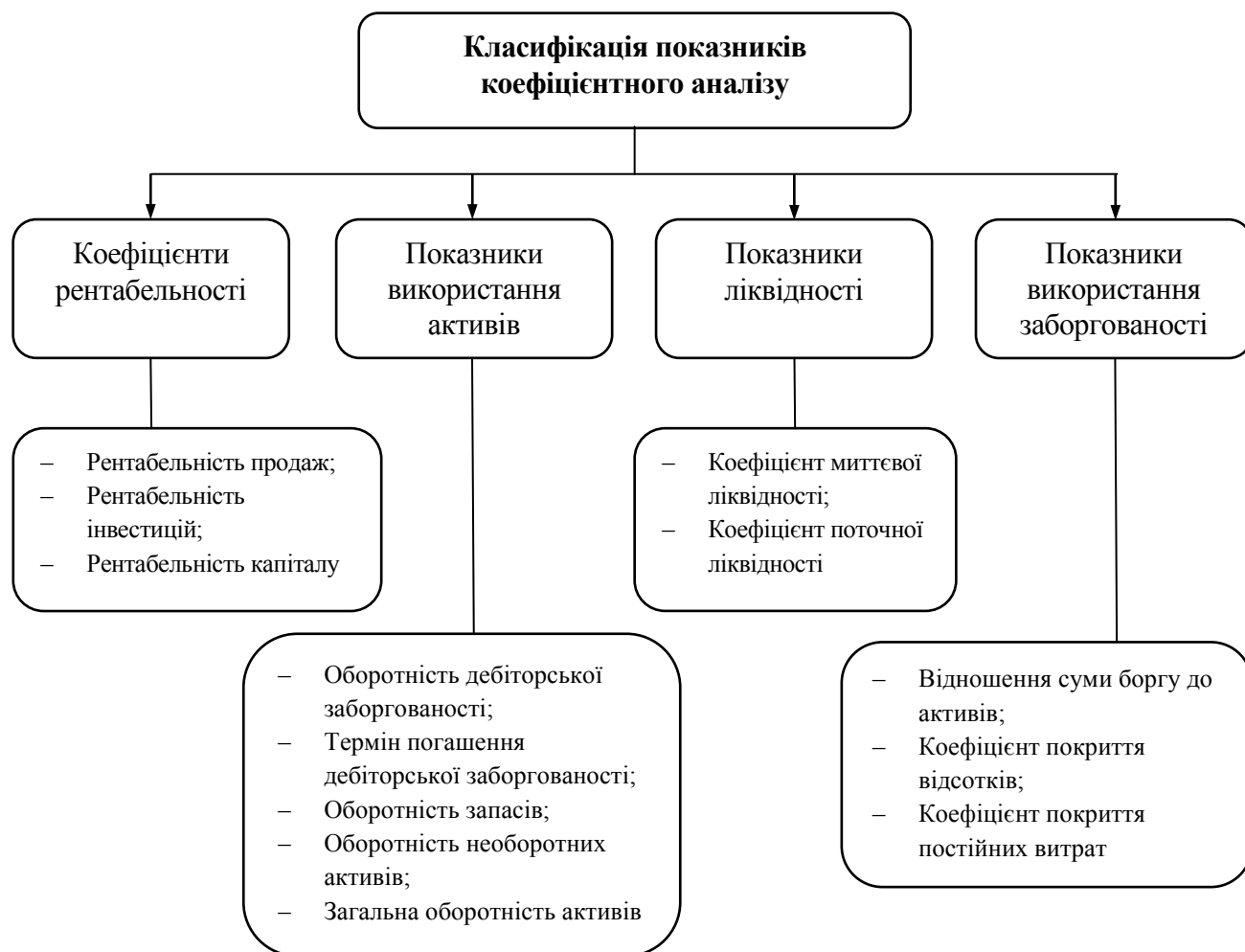
Класифікація інформації

№	Класифікаційна ознака	Види інформації
1	2	3
1	За місцем виникнення	• Вхідна • Вихідна • Внутрішня • Зовнішня
2	За істинністю	• Правдива • Неправдива
3	За стабільністю	• Змінна • Постійна
4	За формою подання	• Текстова • Числова • Графічна • Звукова
5	За способом сприйняття	• Візуальна • Аудіальна • Тактильна • Нюхова • Смакова
6	За характером вимірників	• Кількісна • Якісна
7	За повнотою	• Достатня • Надмірна • Недостатня
8	За стадіями обробки	• Первинна • Вторинна • Проміжна • Результатна
9	За призначенням	• Масова • Спеціальна • Секретна • Особиста (приватна)
10	За ступенем надійності	• Фактична • Оціночна • Прогнозна • Узагальнені зв'язки • Чутки
11	За функціями управління	• Планова • Нормативно-довідкова • Облікова • Оперативна
12	За часом утворення та ступенем відповідності	• Вторинна інформація • Первинна інформація

1	2	3
13	За значенням	• Актуальна • Достовірна • Зрозуміла • Повна
14	За функціональною ознакою	• Планова • Координаційна • Облікова • Контрольна
15	За характером призначення	• Науково-технічна • Управлінська
16	За рівневою ознакою	• Командна • Повідомна • Горизонтальна
17	За змістовною оцінкою	• За об'єктами відображення • За галузями діяльності • За типами відносин
18	За організаційною ознакою	• Систематизована • Несистематизована
19	За корисністю	• Корисна • Безкорисна
20	За обсягом відомостей	• Комплексна • Тематична
21	За режимом доступу	• З відкритим доступом • З обмеженим доступом
22	За причетністю до процесу обробки даних	• Та, що обробляється • Та, що не обробляється
23	За роллю у здійсненні впливу на хід господарювання	• Директивна • Рекомендована • Повідомна

Додаток В

Система аналізу відносних показників

Додаток Д

Визначення фінансової звітності в країнах СНД

№ з/п	Країна	Нормативний документ	Термін
1	2	3	4
1	Азербайджан	Закон Азербайджанської республіки «Про бухгалтерський облік» від 29.06.2004 р. №716-ІІІ (станом на 5 березня 2010 р.)	Фінансовий звіт (немає визначення)
2	Білорусь	Закон Республіки Білорусь «Про бухгалтерський облік і звітність» від 12.07.2013 р. № 57-3	Звітність – система вартісних показників про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати організації, а також інша інформація, що відображає фінансовий стан організації на звітну дату, фінансові результати діяльності та зміни фінансового стану організації за звітний період
3	Вірменія	Закон Республіки Вірменії «Про бухгалтерський облік» від 31.12.2003 р. № ЗР-515 (станом на 19.12.2012 р.)	Фінансова звітність – це системне фінансове представлення подій та здійснених організацією операцій, що впливають на організацію.
4	Грузія	Закон Грузії «Про регулювання бухгалтерського обліку та звітності» від 05.02.1999 р.	Фінансова звітність (немає визначення)
5	Естонія	Закон про бухгалтерський облік від 24.10.2001 р. (станом на 05.06.2012 р.)	Річний звіт та фінансова звітність (немає визначення)
6	Казахстан	Закон Республіки Казахстан «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 28.02.2007 р. № 234	Фінансова звітність – інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані індивідуального підприємця або організації
7	Киргизія	Закон Киргизької республіки «Про бухгалтерський облік» від 29.04.2002 р. № 76	Фінансова звітність – представлення інформації про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані суб'єкта
8	Латвія	Закон Латвійської Республіки «Про бухгалтерський облік» від 14.10.1992 р. (в редакції від 26.04.2006 р.)	Фінансові звіти (немає визначення)
9	Литва	Закон Литовської республіки «Про бухгалтерський облік» від 06.11.2001 р. № IX-574	Фінансова звітність (немає визначення)

1	2	3	4
10	Молдова	Закон Республіки Молдова «Про бухгалтерський облік» від 27.04.2007 р. № 113-XVI (в редакції від 11.07.2012 р.)	Фінансовий звіт – систематизована сукупність показників, що характеризують майновий та фінансовий стан, наявність та рух власного капіталу та грошових коштів суб'єкта за звітний рік
11	Росія	Федеральний закон Російської Федерації «Про бухгалтерський облік» від 06.12.2011 р. № 402-ФЗ	Бухгалтерська (фінансова) звітність – інформація про фінансовий стан економічного суб'єкта на звітну дату, фінансовий результат його діяльності та рух грошових коштів за звітний період, систематизована у відповідності з вимогами, встановленими цим Федеральним законом
12	Таджикистан	Закон Республіки Таджикистан «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 25.03.2011 р. № 702	Фінансова звітність – сукупність інформації, яка відображає стан та результати фінансової діяльності організації на підставі бухгалтерського обліку у відповідності з національними та міжнародними стандартами
13	Туркменістан	Закон Туркменістану «Про бухгалтерський облік» від 20.12.1996 р.	Фінансова звітність підприємства (організації) – система показників, яка відображає його майновий та фінансовий стан, а також фінансові результати діяльності за звітний період
14	Узбекистан	Закон Республіки Узбекистан «Про бухгалтерський облік» від 30.08.1996 р. № 279-I (у редакції від 07.10.2013 р.)	Фінансова звітність (немає визначення)
15	Україна	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 (у редакції від 06.02.2015 р.)	Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період

Додаток Е.1

Анкета

Потреби користувачів фінансової інформації

1. Який вид фінансової інформації Ви знаходите найбільш корисною (будь ласка, поставте оцінку від 1 до 5, де 5 – найбільш корисна)?

- Фінансові звіти
- Звіт керівництва
- Інші джерела (будь ласка, вкажіть до 3 пунктів таких як прес-релізи, економічні огляди, ринкова інформація тощо):
-
-
-

2а. Чи задоволені Ви фінансовою інформацією, що надається суб'єктами господарювання (будь ласка, поставте оцінку від 1 до 5, де 5 – найбільш корисна)?

- Фінансові звіти
- Звіт керівництва
- Інші джерела (будь ласка, вкажіть до 3 пунктів таких як прес-релізи, економічні огляди, ринкова інформація тощо):
-
-
-

2б. Будь ласка, вкажіть ОДНУ область, де удосконалення є найбільш необхідним, підкресливши відповідне поле:

- Відображення тенденцій в економічному зростанні і прибутковості
- Прогнозна фінансова інформація
- Конкурентний аналіз
- Більш детальна інформація про процес управління ризиками
- Удосконалення інформації за сегментами
- Інше (вкажіть не більше 3 пунктів):
-
-
-

2в. Будь ласка, вкажіть, де вказані вище удосконалення повинні бути відображені, обравши відповідне поле:

- Фінансові звіти
- Звіт керівництва
- Інші джерела (будь ласка, вкажіть до 3 пунктів таких як прес-релізи, економічні огляди, ринкова інформація тощо):
-
-
-

Продовження дод. Е.1

3а. На Вашу думку, Звіт про рух грошових коштів відіграє ключову роль у процесі прийняття зазначених нижче рішень (будь ласка, відмітьте відповідну клітинку)?

- Утримання/купівля/продаж акцій).....	
- Оцінка ефективності управління.....	
- Оцінка кредитоспроможності.....	
- Інше (вказіть не більше 3 пунктів)	
-	
-	
-	

3б. Чи є достатньою для прийняття рішень інформація про грошові потоки, наведена у фінансовій звітності (будь ласка, відмітьте відповідну клітинку)?

Так	НІ

3в. Якщо у питанні 3б Ви відповіли «НІ», то де, на Вашу думку, слід наводити додаткову інформацію про грошові потоки?

	Так	НІ
- Як прогностичні показники у Звіті про рух грошових коштів		
- В Балансі (Звіті про фінансовий стан).....		
- У примітках до фінансової звітності		
- В окремому звіті керівництва поза фінансовою звітністю.....		
- Інше (вказіть не більше 3 пунктів)		
-		
-		
-		

4. Для виконання яких цілей, на Вашу думку, використовується фінансова звітність (будь ласка, поставте оцінку від 1 до 5, де 5 – найчастіше використання фінансової звітності)

Утримання/купівля/продаж (акцій).....	
Оцінка ефективності управління	
Оцінка кредитоспроможності.....	
Інше (вказіть не більше 3 пунктів)	
.....	
.....	
.....	

5. Як ви оцінюєте корисність окремих форм фінансових звітів? (будь ласка, поставте оцінку від 1 до 5, де 5 – найбільш корисна)

- Баланс (Звіт про фінансовий стан).....	
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).....	
- Звіт про рух грошових коштів	
- Звіт про власний капітал	
- Примітки до фінансової звітності	

6. Які показники, отримані за допомогою фінансової звітності, ви вважаєте найбільш корисними? (будь ласка, поставте оцінку від 1 до 5, де 5 – найбільш корисні)

- Дохід від реалізації.....	
- Операційний прибуток.....	
- Чистий прибуток	
- Прибуток на акцію.....	
- Співвідношення залученого і власного капіталу.....	
- Показники ліквідності	
- Грошові потоки	
- Інші (назвіть не більше 3 показників)	
-	
-	
-	

7. Які заходи, на Вашу думку, покращать корисність фінансової звітності? (будь ласка, поставте оцінку від 1 до 5, де 5 – найбільш корисні)

- Стабільність стандартів бухгалтерського обліку	
- Посилення порівнянності	
- Спрощення обсягу фінансової звітності	
- Прогнозна фінансова інформація	
- Додаткове розкриття подій	
- Інші (назвіть не більше 3 показників)	
-	
-	
-	

8а. До якої категорії користувачів фінансової звітності Ви відноситься?

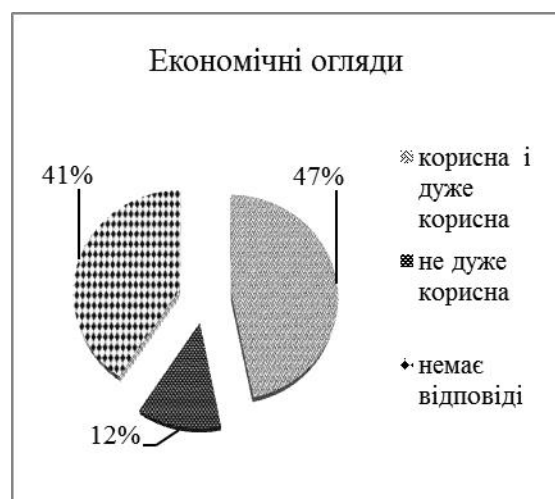
- Інвестор (власник)	
- Кредитор	
- Керівник	
- Аналітик	
- Представник урядових органів	
- Інше	

8б. Ваша посада на підприємстві

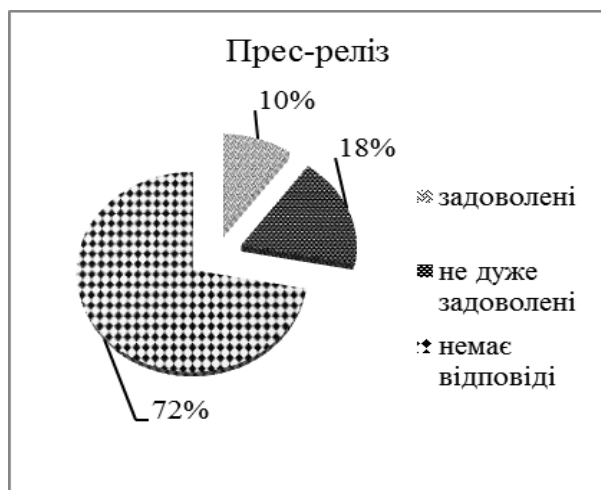
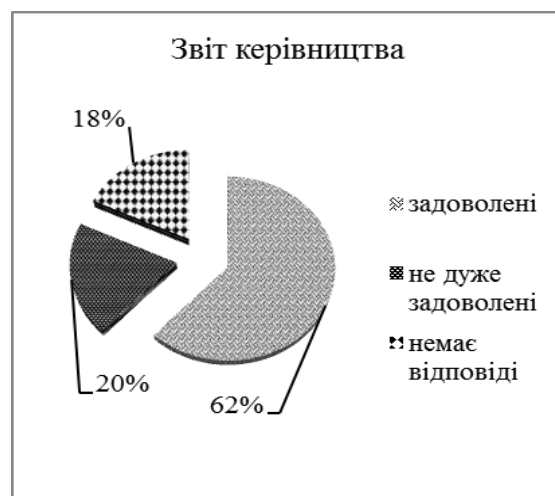
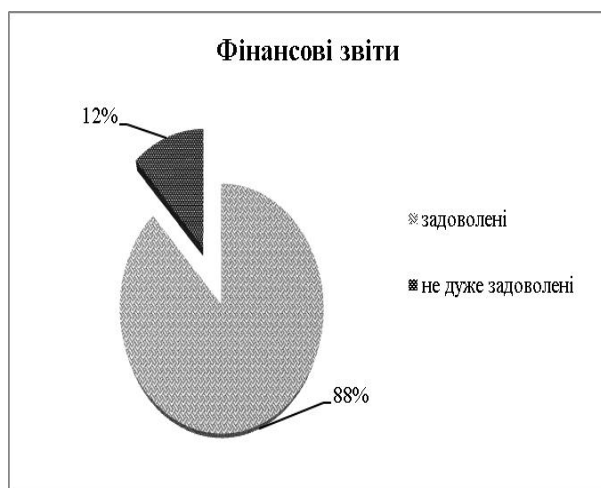
Додаток Е.2

Результати опитування щодо потреб користувачів фінансової інформації

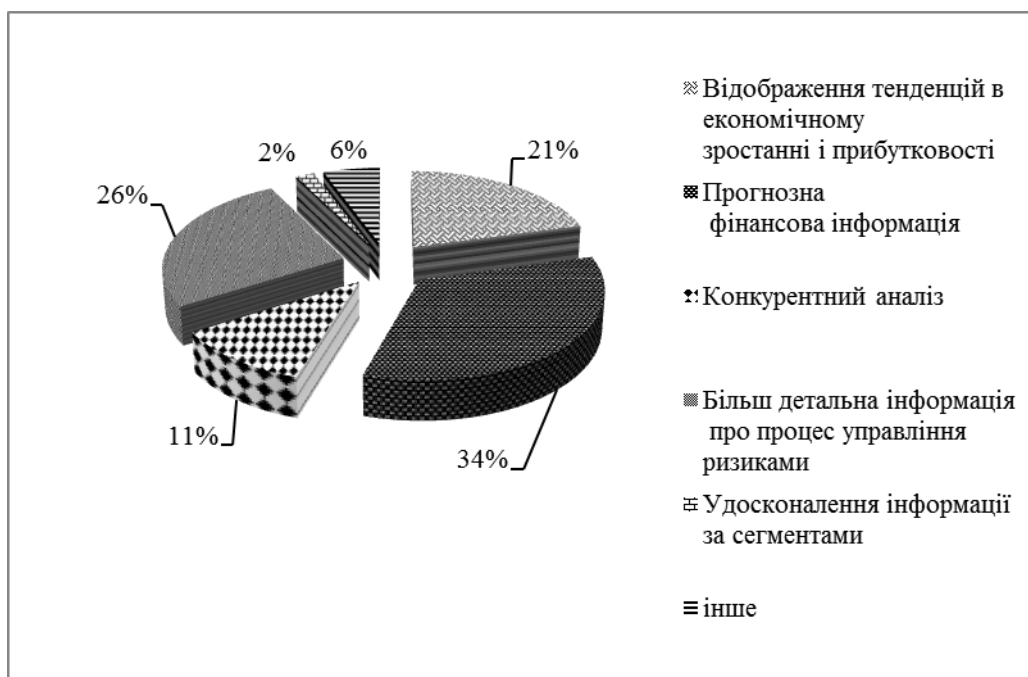
Питання 1. Який вид фінансової інформації ви вважаєте найбільш корисною?

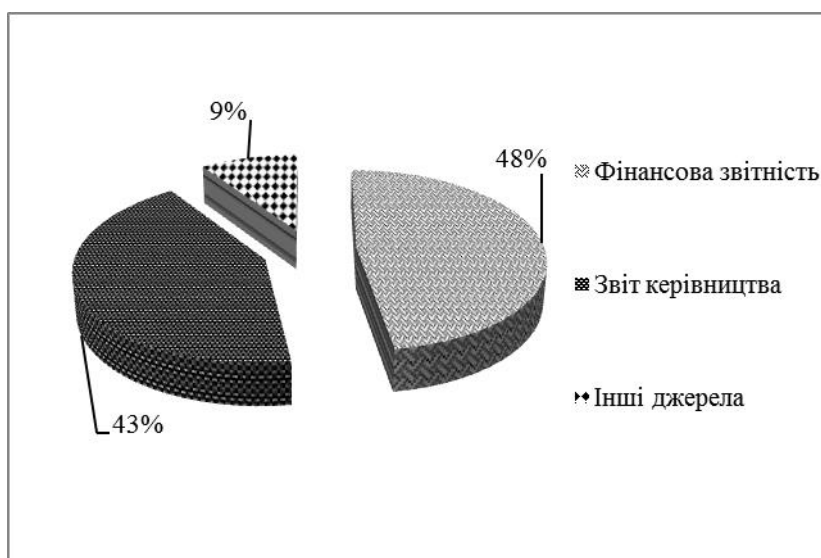
Питання 2а. Чи задоволені ви фінансовою інформацією, що надається суб'єктами господарювання?

Питання 2б. Будь ласка, вкажіть одну сферу, де вдосконалення є найбільш необхідним.

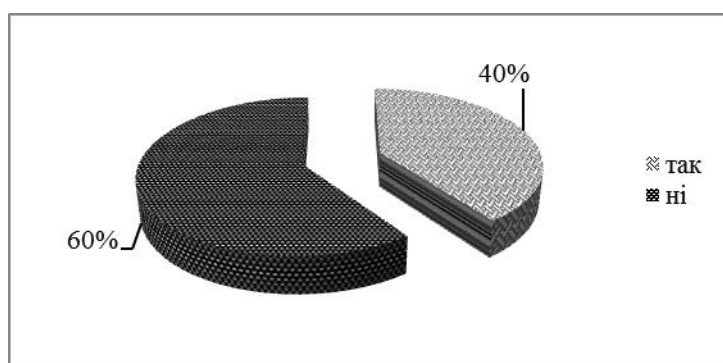
Питання 2в. Будь ласка, вкажіть, де вказані вище вдосконалення повинні бути відображені.

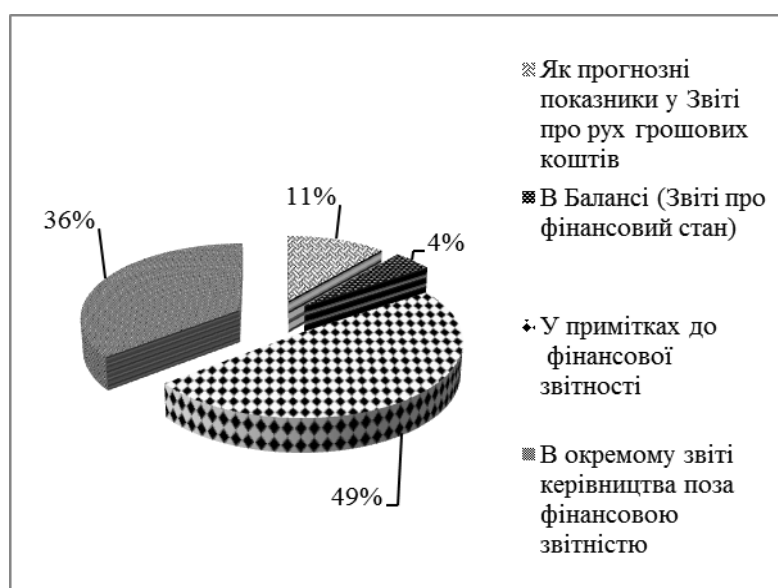
Питання 3а. На вашу, думку, Звіт про рух грошових коштів відіграє ключову роль у процесі прийняття зазначених нижче рішень?

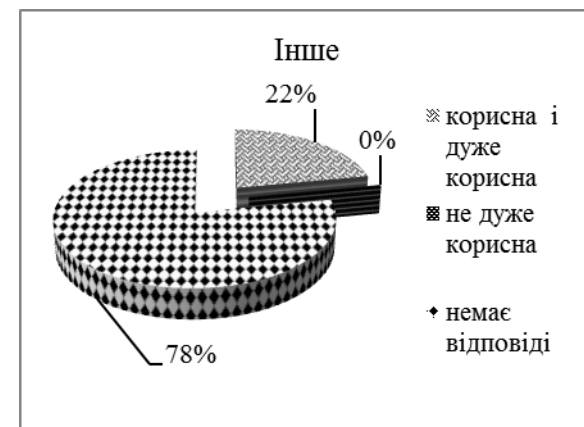
Питання 3б. Чи є достатньою для прийняття рішень інформація про грошові потоки, наведена у фінансовій звітності?

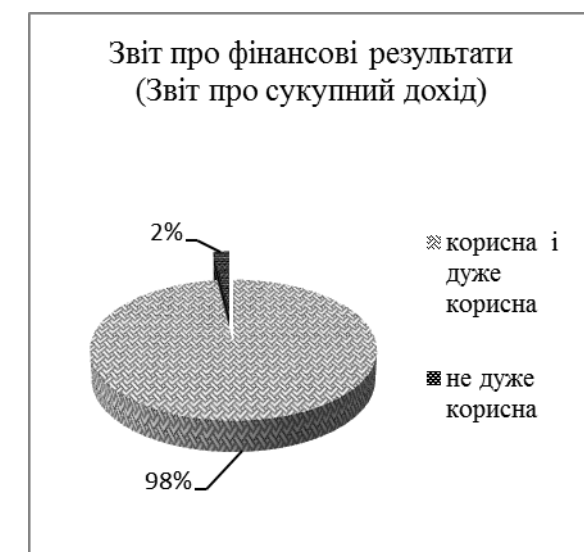
Питання 3в. Якщо у питанні 3б ви відповіли «НІ», то де, на вашу думку, слід наводити додаткову інформацію про грошові потоки?

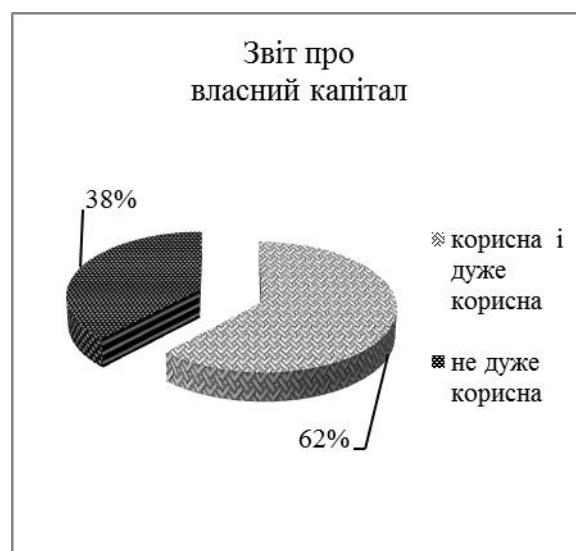
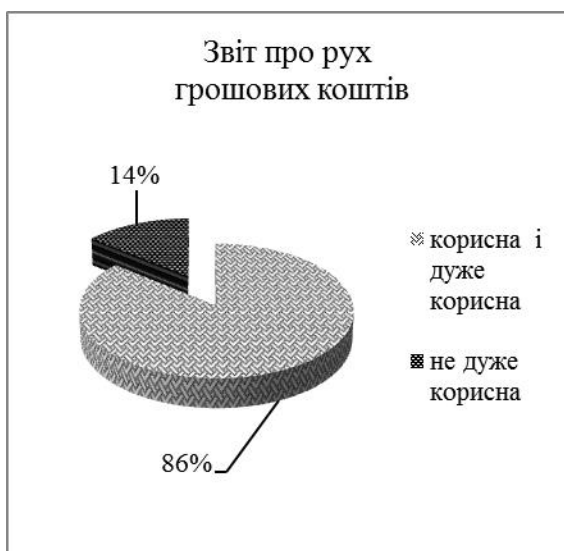

Питання 4. Для виконання яких цілей, на вашу думку, використовується фінансова звітність?

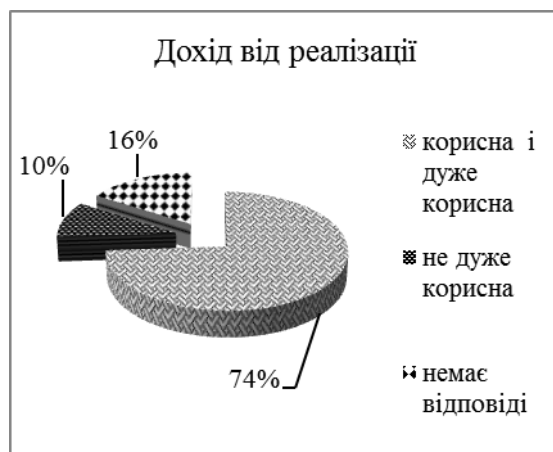

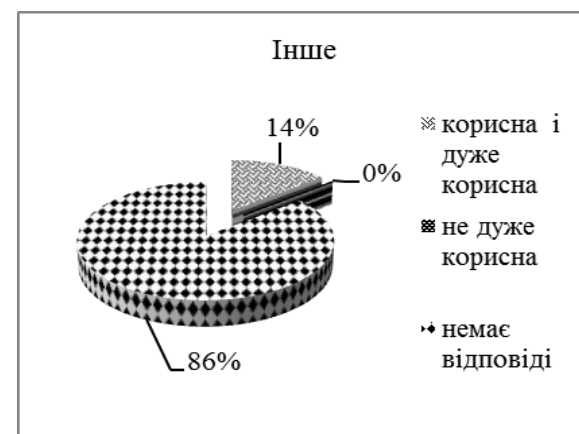
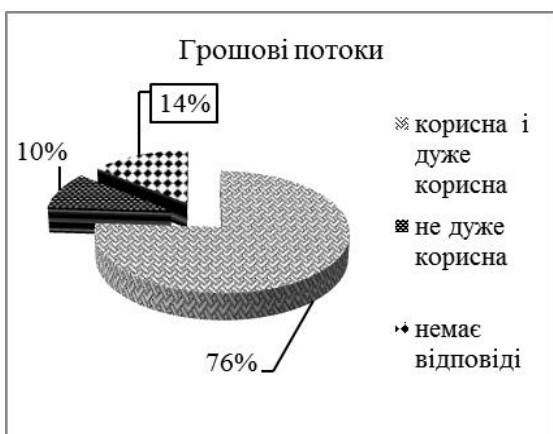
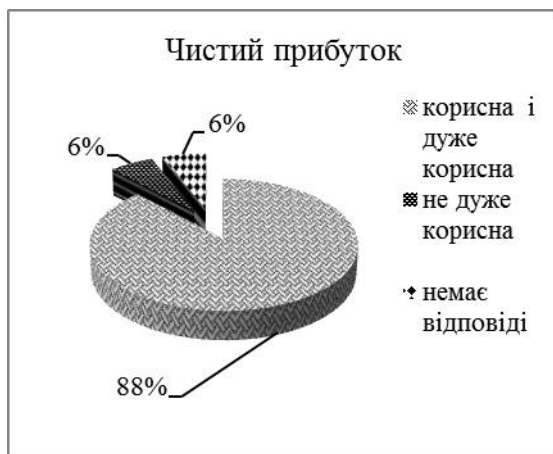
Питання 5. Як ви оцінюєте корисність окремих форм фінансових звітів?

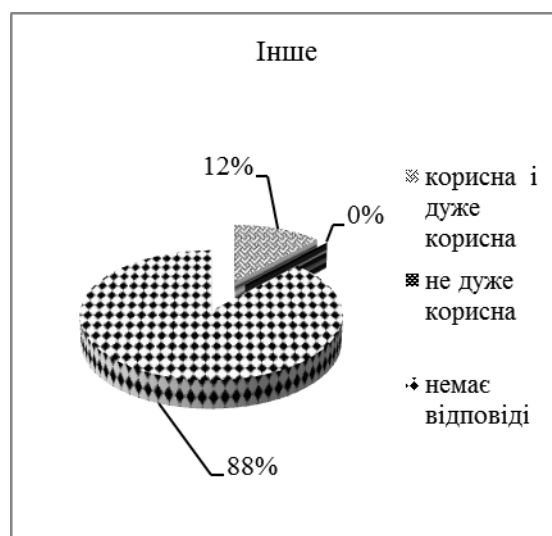

Питання 6. Які показники, отримані за допомогою фінансової звітності, є найбільш корисними?

Питання 7. Які заходи, на вашу думку, покращать корисність
фінансової звітності?

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Рейтинг важливості форм і показників фінансової звітності, %

Показник	Зовсім неважливий	Неважливий	Важливий на 50%	Важливий	Дуже важливий
Звіт про рух грошових коштів	6	4	9	29	52
Дохід від реалізації	2	2	4	38	54
Операційний прибуток	3	3	9	29	56
ЕВІТ або EBITDA	5	12	26	29	29
Чистий прибуток до оподаткування	3	3	14	36	44
Рентабельність	5	11	15	34	35
Структура собівартості	4	9	18	42	27
Витрати на оплату праці працівників	2	7	25	46	20
Пенсійні виплати	1	16	39	32	12
Витрати на оренду	3	10	43	33	11
Інші витрати	0	5	43	39	13
Елементи витрат	0	6	15	61	17
Елементи власного капіталу	4	12	33	32	19
Структура балансу	4	8	9	38	41
Рівень заборгованості	7	4	6	27	56
Робочий капітал	4	3	9	37	47
Гроші та їх еквіваленти	2	6	13	38	41
Гудвіл	12	20	27	31	10
Торгова дебіторська заборгованість	3	8	21	46	21
Обговорення та аналіз менеджментом компанії фінансового стану та результатів діяльності (MD&A)	4	11	37	28	20
Облікова політика	4	12	29	34	21
Позабалансові статті	4	9	31	34	22
Збитки від пошкодження	5	16	25	37	17
Резерви	3	7	26	49	16
Примітки щодо придбання	11	12	33	35	9
Події після звітної дати	7	7	26	41	19
Виклад облікової політики	7	12	30	33	18
Стандарти, які застосовувалися	4	15	30	32	19
Інформація про дольову участь	12	18	38	22	9
Дивідендна політика	13	25	33	24	5
Звіт аудитора	8	8	19	34	31
Коефіцієнти	10	17	30	31	12

Джерело: складено на основі [556]

Таблиця Ж.2

Цілі фінансової звітності

	Цілі	%
Запропоновані в опитуванні	Порівняння результатів діяльності суб'єкта господарювання з його результатами діяльності в попередні періоди	53
	Впевненість в ефективному управлінні	51
	Для підтвердження правильності фінансової звітності або заяв, зроблених суб'єктом господарювання	50
	Для оцінки результативності тренду	47
	Прийняття інвестиційних рішень	30
	Порівняння результатів діяльності підприємства з результатами діяльності інших суб'єктів господарювання	28
	Для надання допомоги в проведенні аудиту підприємства	25
	Порівняння результатів діяльності підприємства з результатами діяльності інших організацій тієї самої галузі	13
	Порівняння результатів діяльності підприємства з результатами діяльності у власній групі (підприємств)	12
	Підтвердження кредитного ризику (як фінансової установи)	10
	Для надання допомоги в проведенні аудиту аналогічної організації	10
	Підтвердження кредитного ризику (як постачальника або потенційного постачальника)	9
	Для надання допомоги в проведенні аудиту конкуруючого суб'єкта господарювання	6
	Для розрахунку винагороди	4
	Порівняння результатів діяльності підприємства з результатами діяльності суб'єктів господарювання інших держав	3
Запропоновані респондентами як «інші» цілі	Для визначення майбутньої життєздатності	2
	Для цілей оподаткування	2
	Для задоволення інших вимог відповідності	1
	Для обліку інвестицій за методом участі в капіталі	1
	Вивчити причини невдачі і зрозуміти операції між компаніями	1
	Приймати рішення про витрати	1
	Допомога потенційному покупцеві	1
	Для контролю відповідності стандартам фінансової звітності	1
	Для оцінки фінансових потреб в порівнянні з вимогами на отримання гранту	1

Джерело: складено на основі [556]

**Інформація, яку бажають отримувати користувачі
окрім фінансової звітності**

Інформація	Чому це важливо	Альтернативне джерело
1	2	3
Бюджет	Прогнозування майбутнього клієнтів	Підготовлений клієнтом
Причини відхилень	Прийняття рішень та оцінка діяльності	Звіт керівництва
Структура витрат, включаючи прямі та непрямі витрати	Оцінка причин зміни рентабельності	Внутрішньогосподарські (управлінські) звіти
Продуктивність (обсяг виробництва)	Порівняння	Виробництво продуктів з часовим лагом
Звіти про дебіторську заборгованість, графіки погашення, укладені договори	Допомога в оцінці вартості бізнесу	Інформація контрагента
Розшифрування агрегованої інформації	Комерційні причини	-
Прогнози грошових потоків та основоположні припущення	З'ясування того, чи компанія в найближчому майбутньому продовжуватиме діяльність	Доступна тільки для внутрішніх користувачів, хоча повинна бути частиною розкриття інформації
Деталізовані операції з грошовими коштами	Показники занадто узагальнені	Немає. Малоімовірно, що ця інформація може бути надана
Очікування	Представляє інтерес для банкірів, оскільки вказує на ефективність управління та забезпечує прозорість. Історичної інформації недостатньо	Обговорення з власниками та менеджерами
Більше інтерпретацій менеджерів щодо результатів та бізнес-ризиків	У більшості випадків це єдине джерело про основні тенденції, фінансові та операційні ризики	-
Місцеві тенденції в галузі й місцеві фактори, які можуть негативно вплинути на збут і рентабельність	Можуть вплинути на майбутні прибутки та загальну вартість суб'єкта господарювання	Переговори з поточним керівництвом, галузевими органами та місцевими органами влади
Деталізація бізнес-операцій суб'єкта господарювання, опис процесів внутрішнього контролю довілля, процесів управління та організаційної культури	Більш повне розуміння бізнесу та можливого ризику шахрайства	Переговори з керівництвом та вивчення внутрішніх документів суб'єкта господарювання

1	2	3
Динаміка доходів більше ніж за два роки. Детальна інформація про отримані гранти чи цільове фінансування	Особливості операцій	Прямо від суб'єкта господарювання
Кредитна історія	Рационалізація господарської діяльності із застосуванням досвіду провідних компаній у порівнянні з встановленими профілями ризику	Кредитні відділи
Умови овердрафту	Оцінка ліквідності	Керівництво або лист від банку суб'єкта господарювання
Відомості про афілійовані особи, умови запозичення	Для оцінки про структуру фінансування	Прямо від суб'єкта господарювання
Інформація про сегменти	Для розуміння результатів різних компаній	Інформація, підготовлена компанією
Деталізація про отримані гранти та невитрачені частини, перенесені на майбутнє	Розбивка містить детальну інформацію про масштаб та типи заходів	Немає.
Детальні аудиторські докази	Для виконання завдань перевірки	Прямі контакти з бухгалтерами і клієнтами

Джерело: складено на основі [556]

Додаток 3

«Нові» парадигми бухгалтерського обліку,

запропоновані вітчизняними вченими

<i>Автор</i>	<i>Назва парадигми</i>	<i>Сутність парадигми</i>
Войнаренко М.П., Леонтович-Пелих О.К. [53]	Ринкова парадигма обліку	В основу покладено ринкову систему обліку, яка повинна забезпечувати побудову фінансової звітності на “прозорих” даних та сприяти залученню інвестицій та кредитних ресурсів в країну.
Голов С.Ф. [72]	Парадигма глобального обліку	Базується на паритетності потреб користувачів, об’єднує ідеї уніграфічної, камеральної, діграфічної парадигм та враховує надбання суміжних галузей знань
Жук В.М. [113]	Парадигма бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку	Базується на ідеях фізичної економії, які повинні забезпечуватися якісно новими Міжнародними стандартами фінансової звітності, в основі яких має визначатися пріоритет показників реальної економіки, природно-ресурсний та біологічний потенціал
Кузнєцова С.А. [185]	Парадигма бухгалтерського обліку в економіці знань	досягнення саме синергетичного ефекту шляхом розвитку таких видів обліку: соціальний (екологічний), стратегічний (прогнозний), інтегрований, динамічний, креативний, актуарний, електронний, що дозволить сформувати облікову систему, яка за допомогою використання сучасної комп’ютерної техніки буде спроможна задовольняти інформаційні потреби користувачів як на рівні бухгалтерського обліку, так і на рівні загальної системи управління суб’єктами господарювання
Кундря–Висоцька О.П., Яремко І.Й. [196, 524]	Стратегічна парадигма бухгалтерського обліку	В основі – стратегічно орієнтована система бухгалтерського обліку як елемента системи стратегічного управління.
Малюга Н.М. [232]	Подвійна інформаційна динаміка	Базується на концепції інформаційного суспільства, що передбачає нові технології (інформаційні технології) та нові об’єкти обліку (інтелектуальний капітал, природно–ресурсний потенціал, інформація). Мета обліку – забезпечення інформацією зацікавлених користувачів, мета балансу – визначення реальної ринкової вартості підприємства, оцінка статей активу – за ринковою вартістю
Пушкар М.С. [410]	Інтелектуальна модель обліку	Пошук засобів заставити організацію працювати і створювати додаткову вартість через знання
Уманців Г. [476]	Парадигма розвитку обліку в сучасній економіці	Пріоритет балансу; оцінка за ринковою вартістю; заміна концепції власності концепцією контролю; перехід від обліку майна до обліку ресурсів; регулювання звітності, а не обліку
Шигун М.М. [514]	Парадигма інтернаціонального бухгалтерського обліку	Забезпечує процеси глобалізації бізнесу та відображає інтереси міжнаціональних власників капіталу. Передбачає оцінку об’єктів обліку за ринковою або справедливою вартістю та застосування переважно МСФЗ або національних стандартів обліку, наближених до МСФЗ

Додаток К

Компоненти інтегрованої звітності

(відповідно до Концептуальної основи Інтегрованої звітності [595])

Додаток Л

Основні відмінності між неокласичною теорією функціонування ринкової економіки та теорією асиметричної інформації

<i>Ознака</i>	<i>Неокласична теорія</i>	<i>Теорія асиметричної інформації</i>
Доступність до інформації	Ринок працює в умовах досконалої інформації, за яких всі учасники ринку отримують повну та достовірну інформацію	Ринкова економіка працює в умовах асиметричної інформації. Інформація, на підставі якої економічні агенти ринкових відносин приймають рішення, складна і багатогранна, доступність до інформації різна.
Ціна товару	Інформація відображається в однаковій рівноважній ціні товару	На ринку немає рівноважної ціни, в якій міститься вся інформація
Рівновага на ринку	Ринковий механізм регулювання забезпечує загальну рівновагу в економіці	Ринковий механізм не забезпечує загальної рівноваги в економіці.
Регулювання	Ринок є саморегулювальним	Значна роль держави у регулюванні ринку
Фінансування (структура капіталу)	Немає різниць між залученням капіталу шляхом збільшення власного випуску акцій чи за рахунок позикових коштів	Домінанта позикових коштів
Відкритість інформації	Прозорість розподілу прибутку	Інформація деформована: менеджери компанії більш інформовані, ніж інвестори*
Корпоративне управління	Недостатньо уваги	Ефективність роботи менеджерів, відмінність в їх поглядах та судженнях з питань досягнення цілей корпоративної політики визначають конкурентоспроможність компанії та вартість її капіталу

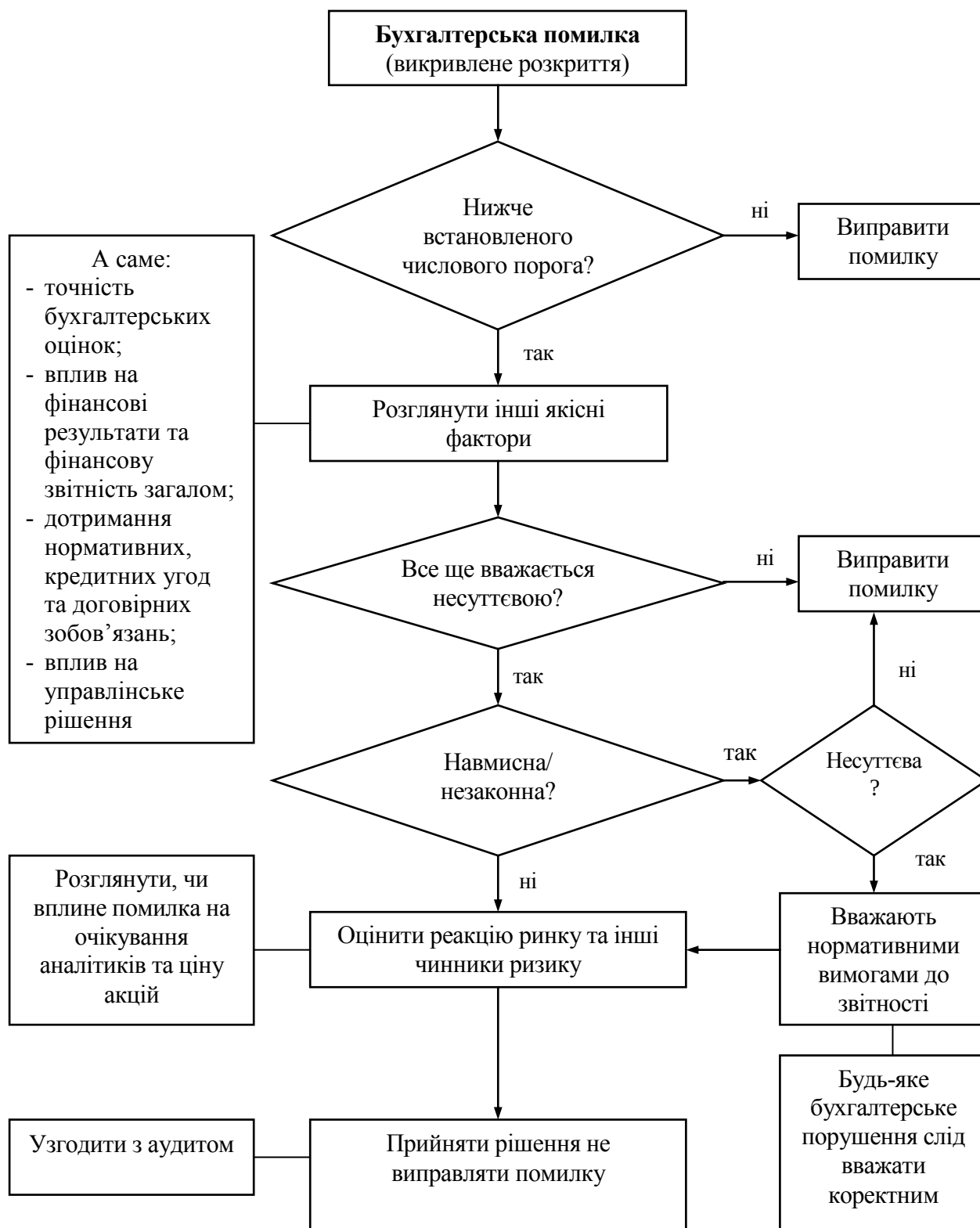
*В умовах асиметричної інформації інвестори одержують викривлену інформацію про розподіл прибутку між акціонерами, тому в них немає впевненості, що прибуток розподіляється пропорційно до пакету акцій. Компанія використовує різні методи розподілу чистого прибутку між мажоритарними акціонерами і менеджерами, що може суттєво знизити суму прибутку до розподілу серед інших акціонерів.

Додаток М
Якісні характеристики фінансової інформації відповідно до Концептуальних основ США та МСФЗ

Показники	Положення з концептуальних основ № 2 (США, 1980)			Концептуальна основа МСФЗ (1989)		Концептуальна основа МСФЗ і FASB (2010)		
	Орієнтовані на користувача (user-specific qualities)	Орієнтовані на прийняття рішень (decision-specific qualities)		Фундаментальні		Основоположні	Підсилюючі	
		Первинні	Вторинні					
Якісні характеристики фінансової інформації	Зрозумілість (understandability)	Доречність (relevance) - прогностичне значення (predictive value) - зворотній зв'язок (feedback value) - своєчасність (timeliness)	Порівнянність (comparability), включаючи постійність (consistency)	Доречність (relevance) - прогностичне значення (predictive value) - підтверджувальне значення (confirming value) - суттєвість (materiality)	Достовірність (reliability) - правдиве подання (faithful representation) - превалювання сутності над формою (substance over form) - нейтральність (neutrality) - обачність (prudence) - повнота (completeness)	Доречність (relevance) - прогностичне значення (predictive value) - підтверджувальне значення (confirmatory value) - суттєвість (materiality)	Порівнянність (comparability)	Можливість перевірки (verifiability)
	Комунікаційне значення (communicative value)							
	Новизна (newness)	Достовірність/надійність (reliability) - перевірюваність (verifiability) - нейтральність (neutrality) - репрезентативна достовірність (representational faithfulness)			Зрозумілість (understandability)	Порівнянність (в просторі та часі) (comparability in space and time)	Істинне і добросовісне відображення (faithful representation) - повнота (completeness) - нейтральність (neutrality) - відсутність помилок (free from error)	Своєчасність (timeliness)
Обмеження		Суттєвість (materiality)		Своєчасність (timeliness)	Баланс між витратами і доходами (balance between costs and benefits)	Вартісне обмеження на корисну фінансову звітність (The Cost Constraint on Useful Financial Reporting)		
		Баланс між витратами і доходами (balance between costs and benefits)		Істинне та правдиве подання (a true and fair view/ fair presentation)	Баланс між якісними характеристиками (balance between quality characteristics)	Баланс між якісними характеристиками (balance between quality characteristics)		

Додаток Н

Блок-схема прийняття рішення щодо суттєвості (складено на основі [588])

Додаток П

**Результати анкетування
щодо ідентичності понять «достовірність» та «істинне і добросовісне відображення»**

№	Питання	Посада	Повністю незгідний	Більше незгідний, ніж згідний	Згідний на 50%	Більше згідний, ніж незгідний	Повністю згідний
1	Фінансова звітність, складена за П(С)БО надає <i>корисну</i> інформацію своїм користувачам	Бухгалтери	0	4	1	1	4
		Фінансові менеджери	0	1	6	3	0
		Аудитори	0	2	3	4	1
2	Фінансова звітність, складена за П(С)БО, надає <i>достовірну</i> інформацію	Бухгалтери	0	7	12	8	3
		Фінансові менеджери	1	2	6	0	1
		Аудитори	0	1	4	4	1
3	Фінансові звіти, складені у відповідності до МСФЗ, надають <i>корисну</i> інформацію	Бухгалтери	1	2	2	9	15
		Фінансові менеджери	0	0	1	6	3
		Аудитори	0	0	4	5	1
4	Фінансові звіти, складені у відповідності до МСФЗ, відображають правдиве та об'єктивне уявлення про підприємство	Бухгалтери	1	0	3	8	16
		Фінансові менеджери	0	1	1	6	2
		Аудитори	0	3	2	4	1
5	Значення двох термінів: «достовірність» та «істинне і добросовісне відображення» ідентичні?	Бухгалтери	7	4	5	6	8
		Фінансові менеджери	3	1	3	3	0
		Аудитори	1	4	1	3	1
6	Якщо фінансова звітність складена відповідно до П(С)БО, то вона <i>НЕ</i> вводить в оману щодо фінансового стану підприємства	Бухгалтери	4	6	10	8	2
		Фінансові менеджери	2	5	1	2	0
		Аудитори	0	1	5	3	1
7	Якщо фінансова звітність складена відповідно до МСФЗ, то вона <i>НЕ</i> вводить в оману щодо фінансового стану підприємства	Бухгалтери	2	0	2	11	15
		Фінансові менеджери	0	2	0	7	1
		Аудитори	0	1	4	4	1
8	Якщо фінансова звітність надає «істинне і добросовісне відображення», то вона <i>НЕ</i> вводить в оману щодо фінансового стану підприємства	Бухгалтери	1	1	2	5	21
		Фінансові менеджери	0	0	2	4	4
		Аудитори	0	1	1	5	2
9	Якщо фінансова звітність складена відповідно до П(С)БО, то вона <i>НЕ</i> містить упереджених суджень	Бухгалтери	2	4	12	8	4
		Фінансові менеджери	3	3	2	2	0
		Аудитори	0	0	4	5	0
10	Якщо фінансова звітність складена відповідно до МСФЗ, то вона <i>НЕ</i> містить упереджених суджень	Бухгалтери	1	1	9	6	13
		Фінансові менеджери	1	1	4	3	1
		Аудитори	0	1	2	5	1
11	Якщо фінансова звітність істинно і правдиво відображає інформацію, то вона <i>НЕ</i> містить упереджених суджень	Бухгалтери	0	1	11	8	10
		Фінансові менеджери	1	3	0	4	2
		Аудитори	0	1	1	7	1
12	Термін «достовірна інформація» слід замінити на «істинне і добросовісне відображення» в НП(С)БО 1	Бухгалтери	7	3	5	6	9
		Фінансові менеджери	1	4	2	2	1
		Аудитори	3	2	3	1	1
13	Термін «достовірне відображення» повинна залишатися невід'ємною частиною аудиторського звіту	Бухгалтери	3	0	6	7	14
		Фінансові менеджери	2	0	2	3	2
		Аудитори	0	0	1	6	3
14	Термін «достовірне відображення» в аудиторському звіті слід замінити фразою «істинне і добросовісне»	Бухгалтери	5	7	7	5	6
		Фінансові менеджери	2	2	1	5	0
		Аудитори	1	8	0	1	0
15	Вимога достовірності /істинного і добросовісного відображення необхідна, щоб керівники несли повну відповідальність за подання фінансової звітності	Бухгалтери	1	2	4	1	22
		Фінансові менеджери	1	1	3	2	3
		Аудитори	0	2	3	1	5

Додаток Р

Визначення поняття «принцип бухгалтерського обліку»

в економічних джерелах

Джерело	Визначення принципу бухгалтерського обліку
1	2
Бабаєв Ю. А. [10, с. 11]	<i>Принцип</i> – основа, початкове, базове положення бухгалтерського обліку як науки, яке зумовлює усі наступні твердження, що випливають з нього
Бакаєв А. С. [11, с. 100]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – вихідні положення з ведення та організації бухгалтерського обліку..., згідно з якими організація повинна формувати свою облікову політику. До принципів бухгалтерського обліку відносяться також спільні вимоги до бухгалтерської звітності і правила оцінки статті бухгалтерської звітності
Білуха М. Т. [18, с. 128]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – фундаментальні концепції, на яких ґрунтується бухгалтерський облік як організована область знання. Подібно до аксіом в геометрії число їх невелике, і вони носять загальний характер
Бутинець Ф. Ф. [34, с. 10]	<i>Принцип бухгалтерського обліку</i> – це правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності
За ред. Ф. Ф. Бутинця [339, с. 52]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> - базові положення облікової політики підприємства, те на основі чого будується облікова політика
Буфатіна І. В. [39, с. 6]	<i>Принципи підготовки фінансової звітності</i> - базові положення, що визначають зміст, правильність оцінок та достовірність показників фінансових звітів, яких слід дотримуватись при підготовці та складанні фінансової звітності
Ватуля І. Д., Верига Ю. А., Лев- ченко З. М. [47, с. 36]	<i>Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності</i> – правила і процедури, вироблені теорією і практикою бухгалтерського обліку та які є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання при складанні ними фінансової звітності
Гетьман В. Г. [444, с. 9]	<i>Принципи бухгалтерського (фінансового) обліку</i> – універсальні положення, застосовні для вирішення практичних завдань. Вони носять загальний характер і є основою побудови концепції бухгалтерського обліку
Голов С. Ф., Єфименко В. І. [74, с. 16]	<i>Принципи</i> – це базові концепції, які кладуться в основу відображення в обліку та звітності господарської діяльності підприємства його активів, доходів, витрат, фінансових результатів
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О. [115, с. 482]	<i>Принцип бухгалтерського обліку</i> – правило, яким слід користуватися, вимірюючи, оцінюючи та реєструючи господарські операції, а також показуючи їх результати у фінансовій звітності (с. 482)
Кіндрацька Л. М. [158]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> - базові концепції, покладені в основу відображення засобами обліку та звітності господарської діяльності банку, його активів, доходів, витрат, фінансових результатів
Ковальов В. В. [165, с. 172]	<i>Принципи (вимоги) бухгалтерського обліку</i> – це деякі загальноприйняті базові положення відносно правил визнання, вимірювання та представлення фактів господарського життя, що відображаються в системі обліку
Колесников С. І. [169]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – це вихідні положення бухгалтерського обліку як науки, які забезпечуються якісними характеристиками облікової та звітної інформації та зумовлюють його предмет, об'єкт, методи на сучасному етапі

1	2
Кузнєцова С. А. [186, с. 93]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – це правила, якими слід керуватися в бухгалтерському обліку при формуванні облікової інформації щодо суб'єкта господарювання
Кутер М. І. [201, с. 77]	<i>Принципи обліку</i> лежать в основі розробки конкретних правил ведення обліку, закріплених в стандартах, інструкціях, положеннях, що регламентують облік
Лень В. С., Гливенко В. В. [216, с. 19]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – це базові концепції, які кладуться в основу відображення в обліку та звітності господарської діяльності підприємства, його активів, доходів, витрат, фінансових результатів
Михалків А. А. [250, с. 126]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – це початкові положення бухгалтерського обліку як науки, які забезпечуються якісними характеристиками облікової і звітної інформації, якими слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій, що дозволяють досягти зіставності показників фінансової звітності
Мочерний С. В. [101, с. 68]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – правило, який слід керуватися у вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і у відображенні їх результатів у фінансовій звітності
Петрук О. М. [361, с. 85]	<i>Принцип</i> – елемент методу бухгалтерського обліку, загально методологічні конструкції
Пушкар М. С. [408, с. 614]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – правило, який слід керуватися у вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і у відображенні їх результатів у фінансовій звітності
Рабошук А.В. [416, с. 27]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – фундаментальна основа організації бухгалтерського обліку, його ведення та складання фінансової звітності
Семенишена Н.В. [435]	<i>Принцип бухгалтерського обліку</i> - це вихідне положення бухгалтерського обліку як науки, яке забезпечуються якісними характеристиками облікової й звітної інформації й визначає його предмет, об'єкт, методи на сучасному етапі.
Сігел Дж., Шим Дж. [439, с. 9]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – правила та вказівки з ведення бухгалтерського обліку. Основні правила складання фінансової звітності називаються Загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку. Для того, щоб обліковий принцип став «загальноприйнятим», він повинен бути схвалений в основних документах, що регулюють ведення обліку, звітності та аудиту, наприклад, в публікаціях Ради зі стандартів фінансового обліку (с. 9)
Хендріксен Е. С., М. Ф. Ван Бреда [486, с. 100]	<i>Принципи</i> – деякі положення, що лежать в основі оцінки фактів господарського життя (с. 100)
Хомин П. Я., Журавель Г. П. [490, с. 65]	<i>Принципи бухгалтерського обліку</i> – загально методологічні конструкції організації бухгалтерського обліку, які впливають із постулатів загальних базових положень, очевидність яких не може бути піддана сумніву
Швець В. Г. [509, с. 41]	<i>Принцип бухгалтерського обліку</i> – це правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності
Яремко І. Й. [523, с. 2]	<i>Принцип бухгалтерського обліку</i> – це правило, яким слід користуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності
Webster's [486, с. 63]	<i>Принцип</i> – це фундаментальна істина (всеохоплюючий закон або доктрина), із якої виходять всі інші або на якій базуються інші доктрини; основна істина, простіше положення або основна передумова; аксіома, постулат

[illegible]

Додаток Т

Хронологія формалізації принципу безперервності діяльності у США

Рік	Події
1620	Економіст Джон Р. Коммонс (John R. Commons) зафіксував концепцію безперервності діяльності у судовій справі, коли суд встановив, що постійно діюче підприємство застосувало щодо устаткування вартість вищу, ніж його балансова вартість, в той час як устаткування могло використовуватися для створення надлишкового доходу в майбутніх операціях. У 1924 році у книзі «Правові основи капіталізму» С.Т. Девін (C.T. Devine) написав, що постійно діюче підприємство явно відрізняється від іншого, яке ліквідовується
1892	Лоуренс Р. Діксі (Lawrence R. Dicksee) видав книгу «Аудит: практичний посібник для аудиторів» (A Practical Manual for Auditors), в якій вперше описувалося та обґрунтовувалося припущення про безперервність діяльності
1909	Генрі Кенд Хатфілд (Henry Rand Hatfield) опублікував книгу «Сучасний бухгалтерський облік: його принципи та деякі з його проблем», яка містила обговорення принципу безперервності діяльності
1927	Генрі Кенд Хатфілд (Henry Kand Hatfield) перевидав книгу «Сучасний бухгалтерський облік: його принципи та деякі з його проблем», в якій назвав принцип безперервності діяльності загальноприйнятим
1953	Американський інститут бухгалтерів випустив Бюлетень «Облікові дослідження № 43: Перегляд бюлетенів з облікових досліджень», в якому припущення про безперервність діяльності розглядалися у главі 3, секція А «Поточні активи і поточні зобов'язання»
1961	Американський інститут громадських бухгалтерів (American Institute of Certified Public Accountants, AICPA) випустив Дослідження з бухгалтерського обліку № 1, в якому ідея функціонуючого підприємства закладена в Постулат № 1 «Безперервність»
1978	FASB видала SFAC № 1 «Цілі фінансового звітування суб'єктів господарювання», в яке припущення безперервності діяльності інкорпоровано через примітку 10
1989	AICPA випустив Положення зі стандартів аудиту № 59 «Розгляд аудитором здатності підприємства продовжувати діяльність в осяжному майбутньому», яке зобов'язувало аудиторів перевіряти і підтверджувати здатність функціонування підприємства
2008	AICPA видав Положення зі стандартів бухгалтерського обліку та Послуги з огляду № 17, яке зобов'язувало громадських бухгалтерів оцінювати здатність суб'єкта господарювання продовжувати діяльність при укладанні звітів або їх перевірці
2008	FASB опублікувала проект Положення зі стандартів фінансового обліку «Безперервна діяльність»
2011	FASB доопрацювала попередній проект стандарту з безперервності діяльності у першому кварталі 2011 року
2012	FASB переглядала вимоги до розкриття проекту стандарту з безперервності діяльності
2014	FASB видала нову версію Стандарту бухгалтерського обліку «Подання фінансової звітності – Безперервність діяльності»

Джерело: складено автором на основі [160, 530]

Додаток У

Результати опитування щодо застосування принципу безперервності діяльності

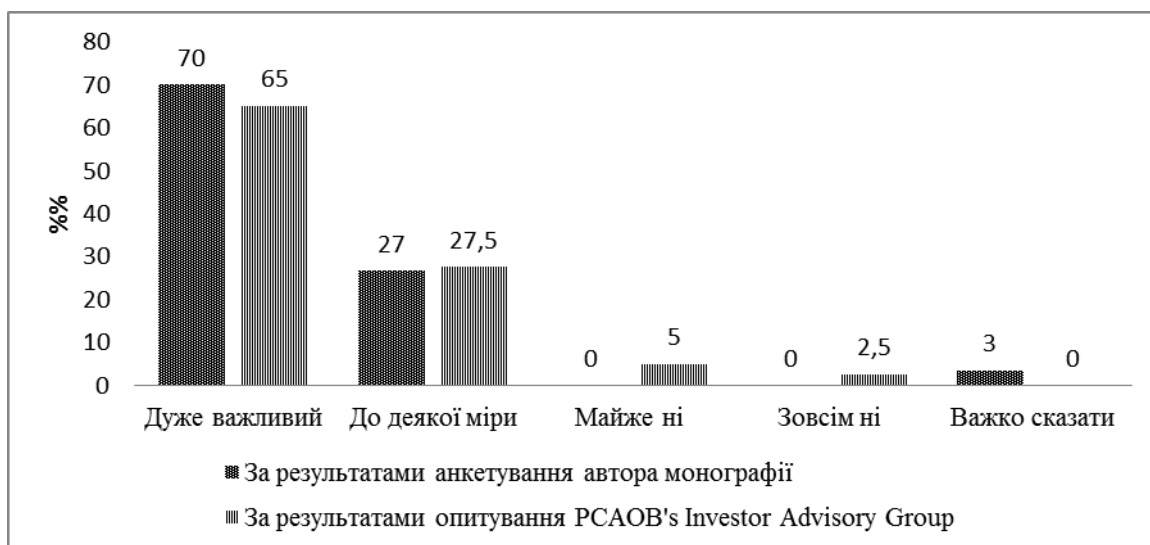

Рис. У.1. Розподіл думок щодо важливості принципу/припущення
безперервності діяльності

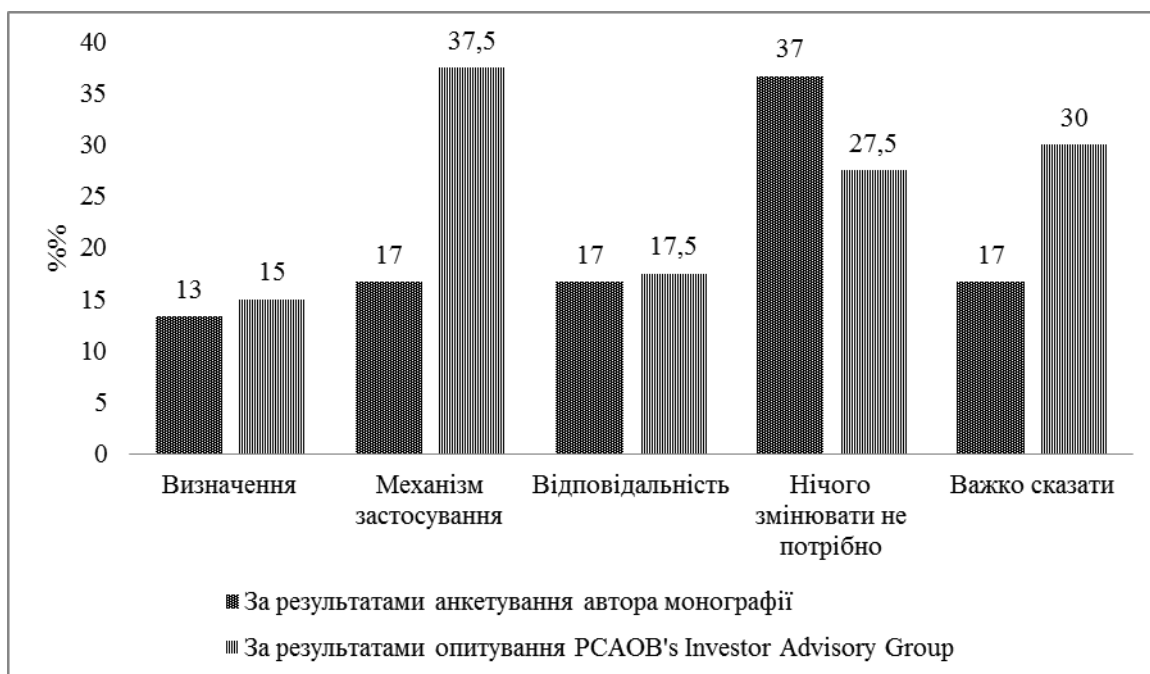

Рис. У.2. Розподіл думок щодо необхідності внесення змін у
принципі/припущенні безперервності діяльності

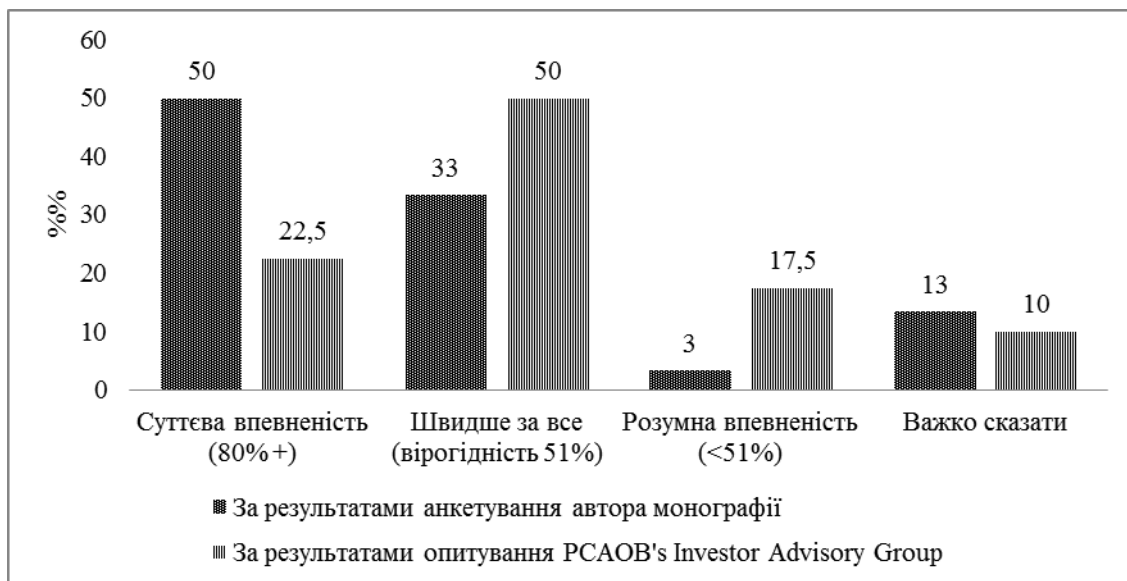

Рис. У.3. Розподіл думок щодо питання, коли підприємство може бути визнане діючим на безперервній основі

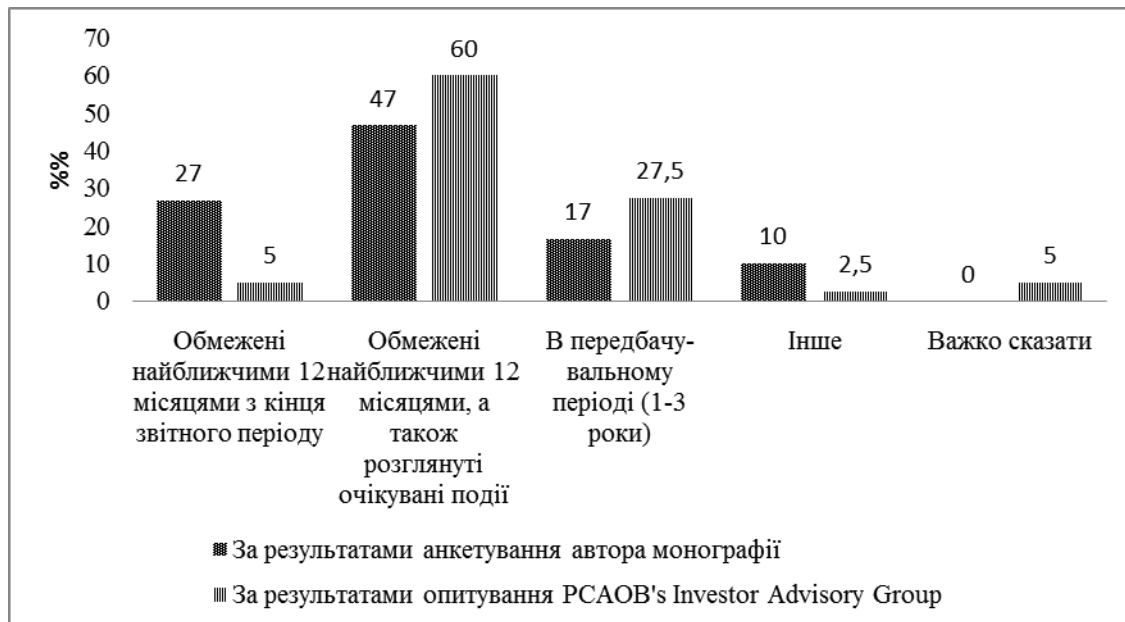

Рис. У.4. Розподіл думок з питання, чи повинно бути встановлене часове обмеження для визнання підприємства діючим на безперервній основі

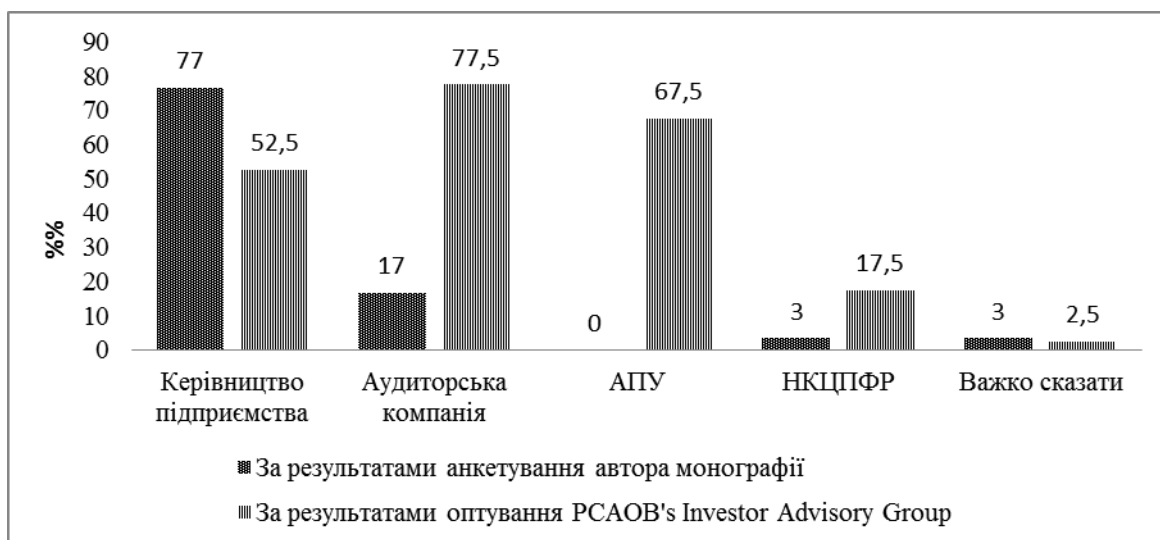

Рис. У.5. Розподіл думок з питання, хто повинен нести відповідальність за зазначення у звітності інформації про дотримання принципу безперервності діяльності

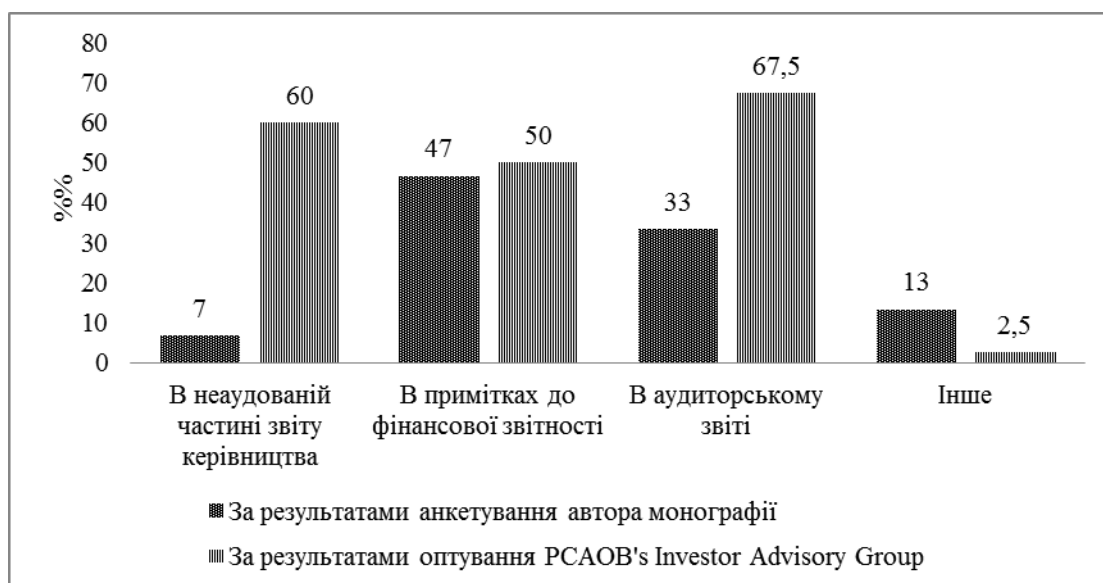

Рис. У.6. Розподіл думок з питання, де слід розкривати інформацію про дотримання принципу безперервності діяльності

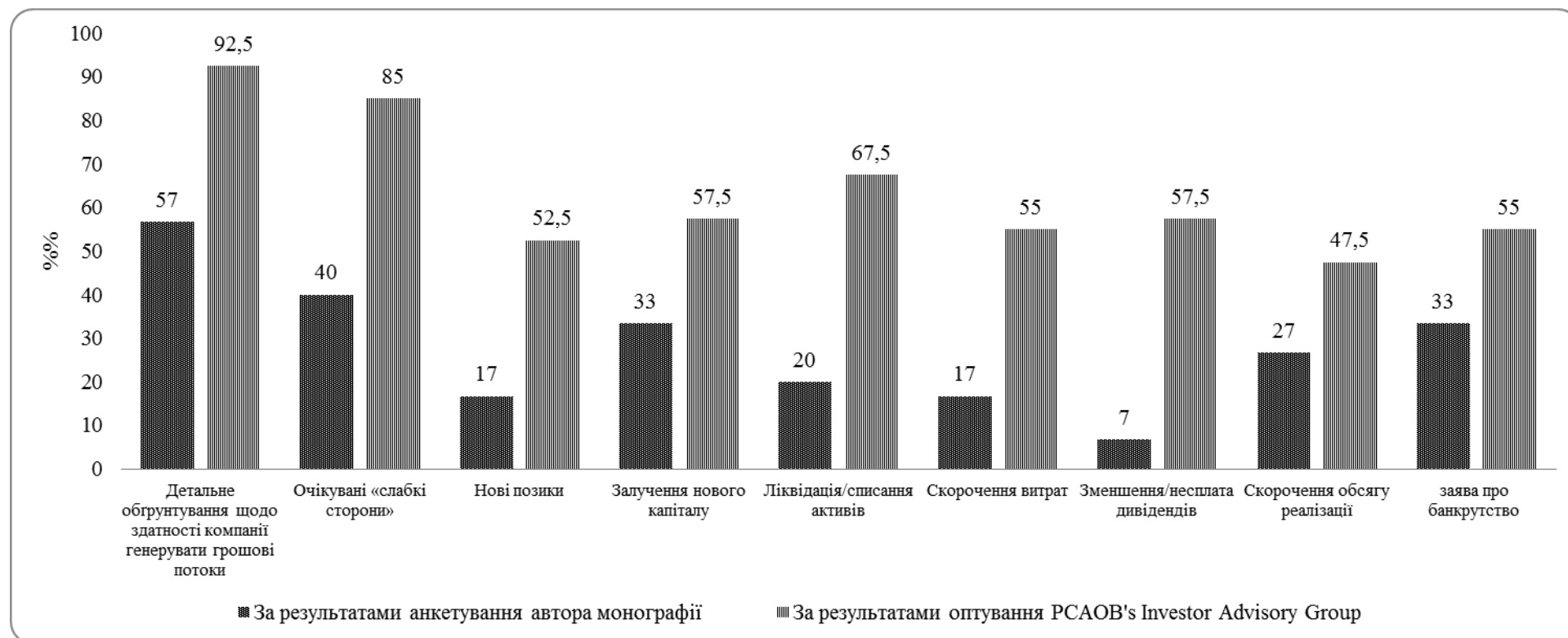

Рис. У.7. Розподіл думок з питання, що повинно бути розкрито як доказ безперервності діяльності підприємства

Додаток Ф

Табля Ф.1

Склад фінансової звітності підприємств енергетичної галузі станом на 31.12.2011 року

№ п/п	Назва підприємства	Оприлюднена на сайті НКЦПФР						Оприлюднена на власному сайті компанії					
		тільки форми 1-2	форми 1-4	форма 5	форма 6	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності	тільки форми 1-2	форми 1-4	форма 5	форма 6	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності
1	ПАТ "АЕС Ківообленерго"	х	+	+	-	-	-		+	+		+	-
2	ПАТ "Прикарпаттяобленерго"	х	+	+	-	-	-	+	-	-	-	+	-
3	АК "Харківобленерго"*	х	+	+	-	частково	+		+	+	-	+	+
4	ПАТ "Чернігівобленерго"	х	+	+	-	-	-	Інформація відсутня					
5	ПАТ "Полтаваобленерго"	х	+	+	-	частково	+	+	ф. 1-3	-	-	-	-
6	ПАТ "Сумиобленерго"*	х	+	+	-	-	+		+	+	-	-	+
7	ПАТ "ЕК "Чернівціобленерго"*	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
8	ПАТ "Хмельницькобленерго"*	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
9	ПАТ "Закарпаттяобленерго"	х	+	+	-	-	+	Інформація відсутня					
10	ПАТ "Львівобленерго"	х	+	+	-	-	+		+	-	-	-	-
11	ПАТ "Дніпроенерго"***	х	+	+	-	-	-		+	+	+	-	-
12	ПАТ "ЕК" Дніпрообленерго"	х	+	+	-	+	-		+	+	-	-	-
13	ПАТ "ЕК "Житомиробленерго"***	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
14	ПАТ "Донецькобленерго"	х	+	+	-	частково	+	Інформація відсутня					
15	ВАТ "Запоріжжяобленерго"	х	+	+	-	частково	+	Інформація відсутня					
16	ПАТ "Вінницяобленерго"	х	+	+	-	частково	+		+	+	-	-	-
17	ВАТ "Одесаобленерго"***	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
18	ВАТ "Тернопільобленерго"*	х	+	+	-	-	+		+	+	-	-	+
19	ВАТ "Волиньобленерго"*	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
20	ПАТ "АЕС Рівнеобленерго"	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
21	ПАТ "Миколаївобленерго"	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
22	ПАТ "ЕК "Херсонобленерго"	х	+	+	-	-	+		+	+	+	-	-
23	ВАТ "Луганськобленерго"	х	+	+	-	-	+	Сайт відсутній					
24	ПАТ "Кіровоградобленерго"***	х	+	+	-	-	-		+	+	+	-	-
25	ПАТ "Київенерго"	х	+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
	Разом компаній	х	25	25		5	11	2	18	17	3	0	3

* Інформація, що оприлюднена на сайті компанії, знаходиться у розділі "Річна інформація емітента"

** Звітність за 2010 рік

Таблиця Ф.2

Склад фінансової звітності підприємств енергетичної галузі станом на 31.12.2013 року

№ п/п	Назва підприємства	Оприлюднена на сайті SMIDA					Оприлюднена на власному сайті компанії					
		форми 1-4	Примітки до фінансової звітності				тільки форми 1-2	форми 1-4	Примітки до фінансової звітності			
			Розшифровка статей	Звіт за сегментами	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності			Розшифровка статей	Звіт за сегментами	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності
1	ПАТ "АЕС Ківообленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
2	ПАТ "Прикарпаттяобленерго"	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-
3	АК "Харківобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	-	-	-	-
4	ПАТ "Чернігівобленерго"	+	+	-	+	+	Інформація відсутня					
5	ПАТ "Полтаваобленерго"	+	+	-	+	+	-	+	-	-	-	-
6	ПАТ "Сумиобленерго"	+	+	+	+	+	x	+	+	-	+	+
7	ПАТ "ЕК "Чернівціобленерго"	+	+	-	-	-	x	+	+	-	-	-
8	ПАТ "Хмельницькобленерго"	+	+	-	-	-	x	+	+	-	-	-
9	ПАТ "Закарпаттяобленерго"	+	-	-	-	-	x	+	-	-	-	-
10	ПАТ "Львівобленерго"	+	+	-	-	-	x	+	+	-	-	-
11	ПАТ "Дніпроенерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	+	+	+
12	ПАТ "ЕК"Дніпрообленерго"	+	+	-	+	-	x	+	+	-	+	+
13	ПАТ "ЕК "Житомиробленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
14	ПАТ "Донецькобленерго"	+	+	-	+	+	Інформація відсутня					
15	ВАТ "Запоріжжяобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	+	+	+
16	ПАТ "Вінницяобленерго"	+	+	-	-	+	x	+	+	-	+	+
17	ВАТ "Одесаобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	-	-	-	-
18	ВАТ "Тернопільобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
19	ВАТ "Волиньобленерго"	+	+	-	-	-	x	+	+	-	-	+
20	ПАТ "АЕС Рівнеобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
21	ПАТ "Миколаївобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
22	ПАТ "ЕК "Херсонобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
23	ВАТ "Луганськобленерго"*	Інформація відсутня					Сайт відсутній					
24	ПАТ "Кіровоградобленерго"	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
25	ПАТ "Київенерго"	+	+	-	+	-	x	+	-	-	-	+
	Разом компаній	24	23	1	18	17	1	21	16	2	12	14

* Остання звітна інформація за 2012 рік

Таблиця Ф.3

Склад фінансової звітності металургійних підприємств України станом на 31.12.2011 року

№ п/п	Назва підприємства	Оприлюднена на сайті НКЦПФР						Оприлюднена на офіційному сайті підприємства					
		тільки форми 1-2	форми 1-4	форма 5	форма 6	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності	тільки форми 1-2	форми 1-4	форма 5	форма 6	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	ВАТ "Металургійний комбінат "Азовсталь"		+	+	-	частково	+		+	+		-	-
2	ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"		+	+	-	-	+		+	+	-	-	-
3	ПАТ "Керченський металургійний комбінат"		+	+	-	частково	+	Інформація відсутня					
4	ПрАТ "Дніпровський металургійний завод "Комінмет"		+	+	-	частково	+	Сайт відсутній					
5	ПАТ "Дніпропетровський металургійний завод імені Комінтерну"		+	+	-	-	+		+	+	-	-	-
6	ПАТ "Металургтрансремонт"		+	+	-	-	-	Сайт відсутній					
7	ВАТ "Металургремонт"***	+	-	-	-	-	+	Сайт відсутній					
8	ВАТ "Алчевський металургійний комбінат"****		+	+	-	-	-		+	+	+	-	+
9	ПАТ "Донецький металургійний завод"		+	+	-	частково	+	Інформація відсутня					
10	ВАТ "Кременецький завод порошкової металургії"	+	-	-	-	-	-	Сайт відсутній					
11	ВАТ "Краматорський металургійний завод імені Куйбишева"***		+	+	-	-	+	Сайт відсутній					
12	ПАТ "Дніпровський металургійний комбінат ім. Ф.Е. Дзержинського"		+	+	-	частково	+	Сайт відсутній					
13	ПрАТ "Українська гірничо-металургійна компанія"		+	+	+	-	частково		+	+	-	-	-

Продовження табл. Ф.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
14	ПАТ "Електрометалургійний завод "Дніпроспецсталь" ім. А.М. Кузьміна"												
15	ПАТ "Євраз - Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського"		+	+	-	частково	+						Сайт відсутній
16	ПАТ "Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча"***		+	+	-	-	+						Сайт відсутній
17	Відкрите акціонерне товариство "Краматорський металургійний завод імені Куйбишева"***		+	+	-	-	+						Сайт відсутній
18	Публічне акціонерне товариство "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат"*		+	+	-	-	+		+	+	-	-	+
19	ПАТ "Артемівський завод по обробці кольорових металів"		+	+	-	частково	+						Інформація відсутня
20	ПАТ "Запорізький сталепрокатний завод"		+	+	-	-	+						Сайт відсутній
21	ПрАТ "Докучаєвський флюсо-доломітний комбінат"		+	+	-	частково	+		+	+	-	+	+
22	Відкрите акціонерне товариство "Південний гірничо-збагачувальний комбінат"		+	+	-	-	-		+	+	-	-	-
23	ВАТ "Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат"		+	+	-	частково	+						Сайт відсутній
24	ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат"		+	+	-	-	+						Сайт відсутній
25	ПАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат"		+	+	-	-	+		+	+	-	-	+
	Разом компаній	2	23	23	0	9	20	0	8	8	1	1	4

* Інформація, що оприлюднена на сайті компанії, знаходиться у розділі "Річна інформація емітента"

** Звітність за 2010 рік

*** Звітність на Smida за 2010 рік, на власному сайті - за 2011р.

Таблиця Ф.4

Склад фінансової звітності металургійних підприємств України станом на 31.12.2013 року

№ п/п	Назва підприємства	Оприлюднена на сайті SMIDA						Оприлюднена на офіційному сайті підприємства					
		Тільки форми 1-2	форми 1-4	Примітки	Звіт за сегментами	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності	Тільки форми 1-2	форми 1-4	Примітки	Звіт за сегментами	Опис облікової політики	Додатковий аналіз статей звітності
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	БАТ "Металургійний комбінат "Азовсталь"		+	+	-	частково	+		+	+		-	-
2	БАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"	x	+	-	-	-	-	x	+	-	-	-	-
3	ПАТ "Керченський металургійний комбінат"	Інформація за 2013 рік відсутня						Інформація відсутня					
4	ПрАТ "Дніпровський металургійний завод "Комінмет"	x	+	-	-	-	-	Сайт відсутній					
5	ПАТ "Дніпропетровський металургійний завод імені Комінтерну"	x	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
6	ПАТ "Металургтрансремонт"	x	+	+	-	+	+	Сайт відсутній					
7	БАТ "Металургремонт"	Інформація за 2013 рік відсутня						Сайт відсутній					
8	Відкрите акціонерне товариство "Алчевський металургійний комбінат"	x	+	+	-	частково	-	Інформація відсутня					
9	БАТ "Алчевський металургійний комбінат"	x	+	+	-	+	+	x	+	-	-	-	+
10	Відкрите акціонерне товариство "Кременецький завод порошкової металургії"	x	+	+	-	-	-	Сайт відсутній					
11	Відкрите акціонерне товариство "Краматорський металургійний завод імені Куйбишева"	Інформація за 2013 рік відсутня*						Сайт відсутній					
12	ПАТ "Дніпровський металургійний комбінат ім. Ф.Е. Дзержинського"	x	+	+	+	+	+	x	+	+	+	+	+

Склад фінансової звітності металургійних підприємств України станом на 31.12.2013 року

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
13	ПрАТ "Українська гірничо-металургійна компанія"	x	+	+	-	-	-	x	+	-	-	-	-
14	ПАТ "Електрометалургійний завод "Дніпроспецсталь" ім. А.М. Кузьміна"	x	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
15	ПАТ "Євраз - Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського"	x	+	-	-	частково	-	Інформація відсутня					
16	ПАТ "Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча"***	x	+	+	-	+	+		+	+	+	+	+
17	ПрАТ "Українська гірничо-металургійна компанія-Миколаїв"	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
18	ПАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат"*	x	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
19	ПАТ "Артемівський завод по обробці кольорових металів"	x	+	+	-	частково	частково	Інформація відсутня					
20	ПАТ "Запорізький сталепрокатний завод"	x	+	-	-	-	-	Сайт відсутній					
21	ПрАТ "Докучаєвський флюсо-доломітний комбінат"	x	+	-	-	частково	+	x	+	-	-	частково	+
22	ВАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат"	x	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
23	ВАТ "Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат"	x	+	+	-	+	+	x	+	+	-	+	+
24	ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат"	x	+	+	+	+	+	x	+	+	-	-	-
25	ПАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат"	x	+	+	-	+	+	x	+	+	-	-	+
	Разом компаній	1	21	16	3	16	15	1	14	10	3	9	11

* Остання звітна інформація за 2010 рік

Додаток X
Інтереси користувачів фінансової звітності щодо
застосування принципу обачності

Користувачі фінансової звітності	Інтерес до застосування принципу обачності (консерватизму)
Власники	Зацікавлені у застосуванні принципу обачності, якщо вони не продають свої цінні папери або частку в фірмі
Керівництво підприємства	Як правило, підтримує консерватизм, оскільки це дозволяє створити невидимі джерела фінансування та знизити ступінь своєї відповідальності, пов'язаної з прийняттям управлінських рішень. Однак, якщо менеджерів преміюють за фінансові результати, вони можуть порушити ці правила
Робітники і службовці	Зазвичай схвалюють консерватизм, адже він забезпечує їм можливі джерела добробуту
Акціонери	Одні заохочують консерватизм, оскільки, дозволяючи приховувати прибуток, він, разом з тим, реінвестує його, тим самим збільшуючи реальну вартість фірми. Інші акціонери, які дбають лише про дивіденди, навпаки, виступають проти принципу, адже він призводить до зниження виплати дивідендів на акцію
Кредитори	Безумовні прихильники консерватизму, тому що він дозволяє найбільш надійно виміряти ліквідність дебіторів та, відповідно, забезпечує їх фінансову стійкість. Саме тому дебіторська заборгованість, згідно з принципом обачності, повинна відображатися тільки у розмірі її реальної величини, а кредиторська – повністю
Держава	Виступає противником обережності, оскільки він у всіх випадках зменшує базу оподаткування

Додаток Ц

Інформація про систему регулювання системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності в країнах Європи

Країни	Законодавчі органи	Взаємовідносини			Інтерпретація	Застосування стандартів та інституціональна система нагляду
		з державою	із професійною спільнотою	з іншими зацікавленими сторонами		
1	2	3	4	5	6	7
<i>Австрія</i>	Органами регулювання є Інститут професійних бухгалтерів (Institut der Wirtschaftsprüfer) та Рада фінансових експертів та аудиторів (Fachsenat für Handelsrecht und Revision), які є недержавними організаціями. Судження експертів мають рекомендаційний характер, однак відхилення від них із зазначенням причин повинні обґрунтовуватися компаніями або дозволятися судом	Не існує офіційних взаємовідносин між двома австрійськими комітетами і державою	Членами австрійських комітетів із розробки та затвердження стандартів переважно є практикуючі аудитори. Кожен австрійський аудитор обов'язково є членом Австрійської палати аудиторів, членство в Інституті є добровільним	Членами робочих груп є вчені та інші зацікавлені особи, які займаються формуванням фінансових звітів	Спеціальної комісії з вивчення негайних спірних питань, що діє на постійній основі, не існує. Якщо виникають невідкладні питання, то, як правило, збирається тимчасова комісія з вивчення проблеми.	Національні стандарти бухгалтерського обліку, МСФЗ та U.S. GAAP. Лістингові компанії повинні подавати фондовій біржі ("Wiener Börse AG") та Комісії з цінних паперів ("Bundeswertpapieraufsicht") індивідуальну та консолідовану фінансову звітність та річний звіт Ради директорів
<i>Бельгія</i>	Державне регулювання Комітетом зі стандартів бухгалтерського обліку - Commission des Normes Comptables (далі - CNC), який налічує 16 членів: 1 - від банків; 1 - від страхових компаній; 3 - представники професійних інститутів бухгалтерів та аудиторів; 4 - від союзів промисловців та підприємців; 1 уповноважений представник від підприємств малого і середнього бізнесу, 2 - від податкового відомства; 4 члени з досвідом роботи у сфері фінансової звітності.	комітет CNC готує поправки до закону або правил для державних законодавчих органів. Зазвичай президент CNC представляє країну на рівні європейської фінансової звітності від імені держави	кожний із трьох бельгійських професійних інститутів має по одному представнику в CNC	п'ять із 16 місць у CNC зарезервовані для громадських партнерів та підприємств	не створено спеціальних комітетів з вивчення термінових питань та інтерпретацій	Система фінансової звітності базується на Законі про бухгалтерський облік та Королівському указі, що включений у Закон про компанії, а також Директивах ЄС. Стандарти CNC не мають законодавчого статусу, але рекомендуються. Лістингові компанії можуть відхилятися від певних правил у тому випадку, коли вимоги Банківського та Фінансового комітетів, які регулюють ринок цінних паперів, відрізняються від загальноприйнятих. Транснаціональні компанії можуть надавати свою звітність за МСФЗ або U.S. GAAP, якщо не виникає протиріч із Директивами ЄС

1	2	3	4	5	6	7
Великобританія	Державне регулювання зведено до мінімуму, а розвиток методології бухгалтерського обліку здійснюється на підставі прецедентної юриспруденції та під значним впливом незалежних професійних бухгалтерських організацій на двох рівнях: 1-й рівень: Рада з фінансової звітності (Financial Reporting Council, FRC) здійснює управління обліковою політикою і практикою (на рівні держави), забезпечує фінансування 2-й рівень: - Рада із стандартів бухгалтерського обліку (Accounting Standard Board, ASB) розробляє та координує стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності; - Експертна група з аналізу фінансової звітності (Financial Reporting Review Panel, FRRP) виявляє невідповідності фінансової звітності обліковим стандартам та директивам ЄС; - Консультативний комітет бухгалтерських організацій (Consultative Committee of Accounting Bodies, CCAB) координує розробки стандартів з обліку та аудиту.				Розробка інтерпретацій облікових стандартів, надання роз'яснень із спірних питань здійснюється оперативною робочою групою з вивчення невідкладних питань (Urgent Issue Task Force, UITF)	Основні документи: Положення про стандарти облікової практики (Statements of Standard Accounting Practice, SSAP), Стандарти фінансової звітності (Financial Reporting Standards, FRC) та Положення про рекомендовану практику (Statements of Recommended Practice, SORP). Процедури обов'язкового аудиту в Великобританії підлягають усім комерційним підприємствам, за винятком малих. Перевірку достовірності фінансової звітності публічних та інших великих компаній вибірково здійснюють члени FRRP, яка, крім цього, аналізує конкретні тематичні проблеми у сфері бухгалтерського обліку, перевіряє скарги громадськості, преси та фінансових кіл, публікує звіти про впровадження МСФЗ
Іспанія	Регулювання здійснюється автономним агентством державного управління, пов'язаним із Міністерством економіки, - Інститутом бухгалтерів та аудиторів (Instituto de Contabilidad y Auditoria de Cuentas - ICAC), який приймає стандарти бухгалтерського обліку. Фінансування інституту здійснюється державою – бюджет інституту включено в щорічний федеральний бюджет	Члени ICAC – державні службовці. Існує Дорадчий комітет та комітет із бухгалтерського обліку, 6 з 12 членів якого висуваються професійними організаціями	Під час розробки стандартів бухгалтерського обліку ICAC консультується з професійними організаціями, зокрема Іспанською асоціацією бухгалтерського обліку та ділового адміністрування (Asociacion Española de Contabilidad y Administracion de Empresas - AECAE), яка бере участь у всіх робочих групах ICAC	Інтерпретації в Іспанії є результатом всебічних коментарів аудиторів та бухгалтерів. Інтерпретації, які публікуються в Бюлетені ICAC, є обов'язковими до застосування	Стандарти є обов'язковими для всіх компаній. Стандарти для специфічних секторів – банків, професійних учасників фондового ринку – розробляються спостережним комітетом, але завжди в межах загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку.	

1	2	3	4	5	6	7
<i>Італія</i>	Регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Італії здійснюється Комітетом зі стандартів бухгалтерського обліку (Commissione Paritetica per la Statuizione dei Principi Contabili), який є недержавним органом і знаходиться під контролем членів інституту професійних бухгалтерів (Consiglio Nazionale dei Dottori Commercialisti and Consiglio Nazionale dei Ragionieri). Комітет, члени якого працюють на добровільних засадах, фінансується з добровільних внесків професійних бухгалтерів	Комітет зі стандартів бухгалтерського обліку є незалежним від держави, хоча його діяльність регулюється законодавством	Комітет зі стандартів признається бухгалтерською спільнотою: Національною радою сертифицизованих бухгалтерів (Consiglio Nazionale dei Dottori Commercialisti) і Національною радою бухгалтерів (Consiglio Nazionale dei Ragionieri)	Законодавство, що регулює діяльність фондових бірж, розглядає стандарти як джерело надійної відомої інформації зі складання фінансової звітності	Комітет зі стандартів курирує як діяльність Комітету з вивчення невідкладних спірних питань, так і діяльність Комітету з інтерпретації	Стандарти, що випускаються Комітетом, стосуються всіх компаній, за винятком банків та страхових компаній. Компанії, цінні папери яких обертаються на фондовій біржі, зобов'язані дотримуватися стандартів. Аудиторські фірми, висловлюючи свою думку, також посилаються на ці стандарти.
<i>Німеччина</i>	Державне регулювання. Питаннями стандартизації звітності займається Комітет зі стандартів фінансової звітності Німеччини (Deutsches Rechnungslegungs Standards Committee - DRSC), який є професійним співтовариством. Його завданнями є: 1) розробка стандартів бухгалтерського обліку для складання консолідованої звітності компаній, що знаходяться у лістингу; 2) консультативна допомога Міністерству юстиції з прийняття нових законів, що стосуються бухгалтерського обліку; 3) підтримка зв'язків із Міжнародним комітетом зі стандартів та виступ від імені Німеччини у міжнародних комітетах	Основним контролюючим органом при Міністерстві економіки є аудиторська палата, а рішення спірних методологічних питань надається Верховному податковому суду	Головною організацією бухгалтерського співтовариства є Інститут присяжних бухгалтерів (Institut der Wirtschaftsprüfer - IDW)	Банки, як основні позачальники капіталу для німецьких компаній, за допомогою власних аудиторських фірм встановлюють канони надання фінансової інформації	Завданням IDW є розробка практичних рекомендацій із застосування стандартів бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. IDW для прискорення процесу конвергенції національних стандартів у сторону міжнародних здійснює роботу з перегляду чинних стандартів	Фінансова звітність усіх суб'єктів господарювання повинна бути складена у відповідності із стандартами фінансової звітності Німеччини. Компанії, акції яких котируються на біржі, мають право вибору стандартів обліку (німецьких, МСФЗ чи U.S. GAAP)

1	2	3	4	5	6	7
<i>Португалія</i>	Система бухгалтерського обліку та фінансової звітності передбачає наявність загальнодержавного органу – Комітету з бухгалтерського обліку (Comissão de Normalização Contabilística, CNC), що підпорядкований Міністерству фінансів. Комітет займається розробкою бухгалтерських стандартів та національного плану рахунків, які затверджуються у формі законодавчих актів	Не існує прямого залучення держави у підготовку та обговорення попередніх проектів стандартів. Кінцевий варіант стандартів підлягає затвердженню Міністерством фінансів	Професійні організації представлені в CNC через своїх представників	Представник наглядового комітету фондової біржі є постійним членом CNC. Членами CNC є також представники профспілок, промислових підприємств, вчені та ін.	Крім розробки стандартів, CNC видає методичні рекомендації та технічні інтерпретації, а також офіційні роз'яснення з деяких спірних питань бухгалтерського обліку	Стандарти є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами господарювання, за винятком банків, страхових компаній та державних установ. Підприємства державного сектора використовують стандарти бухгалтерського обліку для державного сектору (Comissão de Normalização Contabilística para o Sector Público)
<i>Угорщина</i>	Регулювання бухгалтерського обліку та звітності здійснюється на державному рівні Національним комітетом із бухгалтерського обліку (National Accounting Committee). Комітет висуває на постійній основі Міністерству фінансів пропозиції щодо внесення будь-яких поправок у Закон про бухгалтерський облік, створення та перегляду рекомендацій із бухгалтерського обліку, сприяючи виконанню аудиторських завдань; відслідковує зарубіжне регулювання бухгалтерського обліку й практику звітності та інформування угорських підприємств про це	Міністерство фінансів фінансує Комітет із бухгалтерського обліку та призначає третину його членів. В інших відношеннях це незалежний комітет	2/3 учасників Комітету із бухгалтерського обліку призначаються зі складу професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів	Комітет співпрацює з фондовою біржею в рамках встановлення обов'язкових стандартів для лістингових компаній	Інтерпретація стандартів бухгалтерського обліку здійснюється Комітетом з інтерпретації, який безпосередньо курирує Національний комітет з бухгалтерського обліку	Окремі стандарти бухгалтерського обліку випускаються для підприємств малого і середнього бізнесу, фондових бірж, банків, страхових компаній, державного сектора, партій та громадських об'єднань. Лістингові компанії повинні надавати свою консолідовану фінансову звітність Фондовій біржі та Контрольній комісії. Спеціальних перевірок на відповідність стандартам фінансової звітності в Угорщині не передбачено. Однак передбачена карна відповідальність за порушення дисципліни бухгалтерського обліку та правил публікації фінансової звітності

1	2	3	4	5	6	7
Фінляндія	Система бухгалтерського обліку та фінансової звітності регулюється на державному рівні Радою з бухгалтерського обліку, яка діє на підставі рішення Міністерства торгівлі та промисловості і фінансується ним же	Міністерство фінансів пропонує рішення щодо змісту річної звітності або проміжних фінансових звітів лістингових компаній. Своєю чергою, Рада з бухгалтерського обліку розробляє детальні стандарти фінансової звітності	Членами Ради є представники професійних бухгалтерських організацій. Крім того, Рада часто заслуховує бухгалтерів як експертів	Членами Ради є також представники фондової біржі, профспілок, промислових підприємств, органів фінансового нагляду, Міністерства фінансів, аудиторських компаній, вчені та ін.	Рада видає інструкції та положення із застосування Постанови про фінансову звітність. Рада видає інтерпретації законодавства, які базуються на практичних потребах. Інтерпретації видаються у вигляді рекомендацій, але більшість із них використовуються всіма підприємствами.	Система бухгалтерського обліку та фінансової звітності у Фінляндії цілком базується на Законі про бухгалтерський облік та Законі про компанії, на Рекомендаціях Міністерства фінансів і стандартах, що видає Рада з бухгалтерського обліку. Лістингові компанії, які відповідають певним критеріям, можуть повністю застосовувати МСФЗ або U.S. GAAP у тих розділах, де вони не суперечать Директивам ЄС
Франція	Регулювання бухгалтерського обліку здійснюється як організаціями, створеними з ініціативи уряду, так і професійними організаціями: 1) Національна Рада з бухгалтерського обліку (Conseil National de la Comptabilité, CNC), яка знаходиться під керівництвом Міністерства економіки. Основні функції CNC: розробка рекомендацій із бухгалтерського обліку, підготовка професійних висновків із застосування міжнародних норм бухгалтерського обліку та фінансової звітності, координація теоретичних та методологічних досліджень у галузі обліку; 2) Комітет із регламентації бухгалтерського обліку (Comité de la Réglementation Comptable, CRC), який займається розробкою нормативних документів із бухгалтерського обліку на основі рекомендацій CNC	Держава через діяльність CNC та CRC бере участь як у розробці норм обліку, так і в процесі їх впровадження у практику	Професійним організаціям – Національному товариству ревізорів та Раді бухгалтерів-експертів – відводиться роль консультантів із застосування норм, а також дослідників у галузі бухгалтерського обліку та звітності.	Комісія по операціях з цінними паперами контролює інформацію, що надається компаніями, акції яких котируються на біржі, уточнює деякі аспекти бухгалтерського законодавства	У Франції існує Комітет з невідкладних спірних питань, що складається переважно з членів CNC, завданнями якого є випуск інтерпретацій та рекомендацій із існуючих стандартів	До основної нормативної бази відносять: Закон про бухгалтерський облік, Декрет про застосування закону про бухгалтерський облік та Загальний план рахунків. У Франції стандарти бухгалтерського обліку є частиною основного комерційного законодавства і, відповідно, кожен суб'єкт господарювання повинен дотримуватися їх при публікації своєї звітності

Додаток III

Склад методологічної ради з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України у 2004-2015 рр.

Склад Методологічної ради	Затверджено наказом Міністерства фінансів України від:													
	29.03.2004 р. № 227		18.09.2006 р. № 901		18.01.2008 р. № 28		29.03.2010 р. № 162		18.01.2013 р. № 32		01.12.2014 р. № 1186		25.05.2015 р. № 516	
	кількість	%%	кількість	%%	кількість	%%	кількість	%%	кількість	%%	кількість	%%	кількість	%%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Науковці	12	41	12	44	3	15	6	21	5	16	6	21	8	21
Спеціалісти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади	15	52	10	37	9	45	13	46	16	50	10	36	12	36
Представники громадських організацій бухгалтерів і аудиторів України	1	3	2	7	2	10	7	25	7	22	9	32	9	32
Представники підприємств	1	3	2	7	5	25	2	7	3	9	3	11	3	11
Інші	0	0	1	4	1	5	0	0	1	3	0	0	1	0
Разом	29	100	27	100	20	100	28	100	32	100	28	100	33	100

Примітки.

- До інших членів Методологічної ради з бухгалтерського обліку були запрошені:
 - У 2006 році - спеціаліст з управління проектами "Розвиток приватного підприємництва" USAID.
 - У 2008 році - економічний оглядач газети «Бізнес».
 - У 2013 році - головний редактор журналу «Незалежний аудитор»
- Спеціалісти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади інколи представлені фахівцями нерегуляторних органів.
- Окремі члени, які представляють громадські організації бухгалтерів і аудиторів, за суттю представляють наукову спільноту.

Додаток Щ

Концепція формування Національної Ради з методології обліку та фінансової звітності

Назва: Національна Рада з методології обліку та фінансової звітності

Скорочена назва: Рада з методології

Рада з методології формується на паритетних засадах у кількості 11-13 осіб, які мають відповідну кваліфікацію (сертифікат) та підтверджений досвід складання, використання, аудиту фінансової звітності та наукової роботи у сфері бухгалтерського обліку і фінансової звітності. До складу Ради з методології пропонується обирати: до п'яти осіб (біля 40%) із безперервним стажем роботи у сфері ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності не менше п'яти років, принаймні три особи (біля 30%) із досвідом аудиторської практики, не менше однієї людини (приблизно 10%) – фінансові аналітики або інші користувачі фінансових звітів і не менше двох осіб (приблизно 20%) – із числа провідних вчених.

Склад Ради з методології затверджується Опікунською радою на три роки. При розгляді кандидатур Опікунська рада оцінює професійну компетенцію та практичний досвід кандидатів.

Раду з методології очолюватиме голова, який обиратиметься з числа членів Ради терміном на три роки з можливістю переобрання. При цьому голова Ради з методології не повинен бути посадовою особою Інституту.

Робота Ради має відкритий характер. Матеріали Ради та інформація про її засідання повинні бути повідомлені громадськості шляхом публікації на власному веб-сайті для того, щоб всі зацікавлені особи мали можливість ознайомитися з ними і подати свої зауваження.

Додаток Ю
Хронологія прийняття нормативно-правових актів із запровадження
МСФЗ в Україні

<i>Дата</i>	<i>Нормативно-правовий акт</i>	<i>Заходи щодо впровадження міжнародних стандартів</i>	<i>Термін виконання</i>
1	2	3	4
23.05.1992 р.	Указ Президента України № 303 «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики»	Розробити та подати на затвердження Кабінету Міністрів України проекту Концепції побудови національної статистики України, Державної програми переходу на міжнародну систему обліку і статистики та пропозиції щодо матеріального, фінансового і кадрового забезпечення їх виконання	Тримісячний термін
04.05.1993 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 326 «Про концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики»	Впровадити міжнародні стандарти у галузі обліку та звітності	1993-1995 рр.
14.06.1994 р.	Угода про партнерство та співробітництво між Європейським співтовариством та Україною	Наближення діючого та майбутнього законодавства України до законодавства Співтовариства	з 1 січня 1998 р.
28.11.1998 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 1706 «Про затвердження програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів»	Розробити першочергові положення (стандарти) та План рахунків бухгалтерського обліку	Листопад 1998 р. – червень 1999 р.
16.07.1999 р.	Закон України № 996 «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку як нормативно-правових документів, що затверджуються Міністерством фінансів України, які визначають принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам	з 01 січня 2000 р.
14.08.2001 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 1046 «Про затвердження заходів щодо реалізації Основних напрямів розвитку фондового ринку на 2001-2006 роки»	Запровадити міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та міжнародні стандарти розкриття інформації емітентами, цінні папери яких допущені до торгівлі на організаційно оформлених ринках, професійними учасниками фондового ринку, інститутами спільного інвестування	Упродовж 2003 року

1	2	3	4
18.01.2003 р.	Розпорядження Кабінету Міністрів України № 25-р «Про затвердження заходів щодо реалізації пріоритетних напрямів розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах»	Забезпечити перехід акціонерних товариств на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку	2004-2005 роки
18.03.2004 р.	Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» № 1629-IV	Адаптація законодавства України з бухгалтерського обліку визначена пріоритетною сферою відповідно до ст. 51 УПС від 14.06.1994 р.	
10.04.2006 р.	Указ Президента України № 300/2006 «План першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності»	Забезпечити в установленому порядку внесення змін до актів законодавства щодо запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для небанківських фінансових установ та інших суб'єктів господарювання	Протягом 2006 року і до 2008 року відповідно
24.10.2007 р.	Розпорядження Кабінету Міністрів України № 911-р «Про схвалення стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні»	1) Підготовка пропозицій щодо внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо порядку застосування міжнародних стандартів	IV квартал 2007 року
		2) Здійснення офіційного перекладу та оприлюднення міжнародних стандартів	IV квартал 2007 року – 2009 рік
17.09.2008 р.	Закон України «Про акціонерні товариства» (щодо внесення змін у Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»)	Вимога додаткового розкриття інформації про свою діяльність на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в порядку, встановленому ДКЦПФР, публічними акціонерними товариствами	-
02.12.2010 р.	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України» (щодо внесення змін до Закону України Про бухгалтерській облік та фінансову звітність в Україні»)	Право суб'єкта самостійно визначати доцільність застосування МСФЗ (крім випадків, коли обов'язковість застосування міжнародних стандартів визначена законодавством)	31 січня 2011 року
12.05.2011 р.	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерській облік та фінансову звітність в Україні»	Встановлення сфери та порядку застосування МСФЗ в Україні	31 січня 2012 року

Додаток Я
Порівняння положень МСБО 16 та П(С)БО 7

<i>Норма стандарту</i>	<i>МСБО 16</i>	<i>П(С)БО 7</i>	<i>Спосіб узгодження</i>
1	2	3	4
Дефініція основних засобів	Є незначні розбіжності		Трансформація
Об'єкт обліку основних засобів (одиниця оцінки для визнання)	Залишається на розгляд суб'єкта господарювання	Чітко визначений	Не вимагає змін
Класи основних засобів	Основні засоби у П(С)БО 7 поділяються на безпосередньо основні засоби та інші необоротні матеріальні активи		Внесення змін до П(С)БО
Облік запасних частин	Передбачено альтернативні підходи: у складі запасів або основних засобів	Не визначено	Внесення змін до П(С)БО
Визначення ліквідаційної вартості	Теперішня вартість грошових потоків від вибуття основних засобів	Майбутня вартість грошових потоків від реалізації (ліквідації) необоротних активів	Внесення змін до П(С)БО
Періодичність перегляду ліквідаційної вартості та терміну корисної експлуатації об'єкта	Необхідно переглядати принаймні на кінець кожного фінансового року	Щодо ліквідаційної вартості норма відсутня. Строк корисного використання переглядається тільки у разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання	Внесення змін до П(С)БО
Вплив знижок на собівартість основних засобів при первісному визнанні	Торговельні знижки зменшують собівартість об'єкта	Не визначено	Внесення змін до П(С)БО
Оцінка собівартості основних засобів в умовах відстрочення платежу	Якщо платіж відкладають на строк, довший, ніж звичайний строк кредиту, різниця між грошовим еквівалентом ціни і загальними виплатами визнається як відсотки за період кредиту, якщо такі відсотки не капіталізують	Не передбачено	Внесення змін до П(С)БО
Шляхи надходження основних засобів	У П(С)БО додатково виділяє такі шляхи як безоплатне отримання та внесок у статутний капітал		Не вимагає змін
Порядок оцінки собівартості основних засобів, що надійшли у вигляді державного гранту	Справедлива або номінальна вартість немонетарного активу	Не передбачено	Внесення змін до П(С)БО

1	2	3	4
Особливості оцінки собівартості основних засобів, які придбаються в обмін на немонетарний актив	Оцінка одержаного об'єкта залежатиме від сутності операції обміну	Оцінка одержаного об'єкта залежатиме від сутності об'єктів операції обміну	Внесення змін до П(С)БО
Умови застосування моделі переоцінки основних засобів	- Модель собівартості - Модель переоцінки	Дві моделі, але чітко не виокремлено	Не вимагає змін
Підхід до суми накопиченої амортизації основних засобів при застосуванні моделі переоцінки	- Метод пропорційної переоцінки; - Метод списання накопиченої амортизації	Метод пропорційної переоцінки	Не вимагає змін
Методи вимірювання справедливої вартості	Залучення експерта, дохідний або за амортизованою вартістю	Не визначено	Внесення змін до П(С)БО
Початок нарахування амортизації	З моменту придатності активу для використання	З місяця, наступного за місяцем, у якому актив став придатним для використання	Внесення змін до П(С)БО
Припинення нарахування амортизації	На одну з двох дат, яка настає раніше: на дату, з якої актив класифікують як утримуваний для продажу, або на дату, з якої припиняють визнання активу	З місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів, переведення його на добудову, реконструкцію, модернізацію, дообладнання, консервацію	Внесення змін до П(С)БО
Строк корисного використання (експлуатації)	а) Період, протягом якого очікується, що актив буде придатний для використання; б) Кількість одиниць виробленої продукції чи подібних одиниць, що очікується отримати від активу	Очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг)	Внесення змін до П(С)БО
Амортизація при модернізації чи консервації об'єкта	Нарахування амортизації продовжується	Нарахування амортизації призупиняється	Внесення змін до П(С)БО
Амортизація землі	В окремих випадках амортизується	Не амортизується	Внесення змін до П(С)БО

Джерело: складено автором на основі [253, 377, 594]

Додаток АА*Проект***Зміни до деяких нормативно-правових актів
Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку**

1. У Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 року за № 288/4509 (із змінами):

1.1. У пункті 4:

Абзац сьомий викласти в новій редакції:

«Ліквідаційна вартість – це теперішня вартість коштів або інших активів, які підприємство/установа очікує отримати від вибуття необоротних активів, які є застарілими, або після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з вибуттям.

1.2. Підпункт 5.2 пункту 5 виключити. Підгрупи, що входять до групи «Інші необоротні матеріальні активи», після перевірки їх на відповідність визначенню основних засобів, класифікації та оцінки віднести до відповідних підгруп основних засобів, зазначених у підпункті 5.1.

1.3. Доповнити пункт 6 новим абзацом такого змісту:

«6.1. Запасні частини та допоміжне обладнання визнаються основними засобами, якщо підприємство/установа очікує, що використовуватиме їх більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік), або якщо вони не можуть використовуватися окремо від об'єкта основних засобів».

1.4. Пункт 8 доповнити абзацом десятим такого змісту:

«Якщо термін оплати за придбані об'єкти основних засобів перевищує звичайні умови оплати, різниця між вартістю активу та загальними виплатами визнається як відсотки за період кредиту, якщо такі відсотки не капіталізують згідно з П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

1.5. Пункти 12 і 13 викласти в новій редакції:

«12. Первісна вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на немонетарний актив чи активи або поєднання монетарних і немонетарних активів, дорівнює справедливій вартості отриманого або переданого активу, якщо: а) операція обміну має комерційний характер; б) справедливу вартість можна достовірно оцінити. Придбаний об'єкт оцінюють у такому порядку також у разі, якщо підприємство не може негайно на дату здійснення операції припинити визнання переданого активу. За відсутності зазначених умов первісна вартість об'єкта основних засобів дорівнює балансовій (залишковій) вартості переданого активу.

13. Підприємство/установа визначає, чи має операція обміну комерційний характер, виходячи з оцінки очікуваних змін майбутніх грошових потоків унаслідок операції. Операція обміну має комерційний характер, якщо внаслідок обміну суттєво змінюються:

а) величина ризику, час та сума грошових потоків між отриманим та переданим активами; або

б) вартість частини підприємства, на яку впливає операція».

1.6. Пункт 22 доповнити другим абзацом такого змісту:

«Якщо вартість земельних ділянок включає витрати на демонтаж, переміщення та відновлення території, ця частина земельного активу амортизується протягом періоду вигід, отриманих під час здійснення цих витрат. Якщо земельні ділянки мають обмежений строк корисної експлуатації, їх амортизують методом, який відображає вигоди, що мають бути отримані від неї».

1.7. У пункті 23 словосполучення «...і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації» виключити.

1.8. У пункті 29:

абзац третій викласти у такій редакції:

«Нарахування амортизації починають, коли об'єкт основних засобів стає придатним для корисного використання, тобто коли він доставлений до місця розташування та приведений у стан, у якому він придатний до експлуатації у спосіб, визначений керівництвом підприємства».

абзац четвертий викласти у такій редакції:

«Нарахування амортизації припиняють, починаючи з однієї з двох дат, яка відбувається раніше: дати, з якої об'єкт основних засобів класифікують як утримуваний для продажу (або включають до групи активів, що належить до вибуття) згідно з П(С)БО 27 або дати, з якої припиняють визнання активу. Нарахування амортизації не призупиняється, якщо об'єкт основних засобів не використовують або він вибуває з активного використання (на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації), доки актив не буде амортизований повністю. Амортизаційні відрахування при застосуванні виробничого методу можуть дорівнювати нулю, якщо немає виробництва.»

1.9. Пункт 27 виключити.

1.10. Пункт 40 виключити.

2. У Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 року № 20, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 11 лютого 2000 року за № 85/4306 (із змінами):

2.1. Пункт 4 доповнити визначеннями:

«Юридичне зобов'язання – зобов'язання, яке виникає внаслідок договору та (або) законодавства.

Конструктивне зобов'язання – зобов'язання, яке є наслідком діяльності підприємства, коли установленою практикою минулої діяльності, опублікованими політиками чи достатньо конкретно заявою підприємство вказало третім сторонам, що візьме на себе певну відповідальність, і в результаті цього створило обґрунтовані очікування у інших сторін, що воно виконає ці зобов'язання.

Реструктуризація – це програма, яка спланована і контролюється керівництвом підприємства і яка суттєво змінює обсяг або спосіб ведення його діяльності».

2.2. Речення перше пункту 16 викласти у такій редакції:

«Сума, визнана як забезпечення, являє собою найкращу оцінку ресурсів, необхідних для погашення відповідного зобов'язання на звітну дату і які підприємство реально сплатило би або передало третій стороні на цю дату».

2.3. Пункт 16 доповнити абзацом третім, четвертим, п'ятим, шостим та сьомим такого змісту:

«Визначення суми забезпечення базується на професіональному судженні з урахуванням досвіду за аналогічними операціями та звітів незалежних експертів (юристів, оцінщиків, технічних спеціалістів та інших експертів).

При визначенні найкращої оцінки забезпечення враховуються ризики та невизначеності, які неминуче пов'язані з багатьма подіями та обставинами. Коригування на ризик може збільшити суму забезпечення. Прийняття рішень в умовах невизначеності вимагає обережності, щоб не завищити та не занижити витрати чи зобов'язання. Ризики і невизначеності не виправдовують створення надмірної суми забезпечень або навмисного завищення зобов'язань.

При визначенні суми забезпечення слід враховувати майбутні події, включаючи зміни у законодавстві, які можуть вплинути на суму, необхідну для погашення зобов'язання, якщо є достатні об'єктивні свідчення того, що вони відбудуться.

Прибуток від очікуваного вибуття активів, пов'язаного з подією, яка спричиняє забезпечення, не враховується при визначенні суми забезпечення.

Сума забезпечення не враховує відшкодування, які будуть отримані від іншої сторони. Такі відшкодування визнаються як окремий актив або дохід у тому звітному періоді, в якому будуть отримані. У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) витрати, пов'язані із забезпеченням, можна наводити за вирахуванням суми, визнаної для відшкодування.»

Додаток АБ

**Критерії розмежування підприємств за їх розміром відповідно до
Господарського кодексу України та згідно з Директивою 2013/34/ЄС**

Критерії розмежування підприємств	Категорії підприємств			
	мікро- підприємства	малі	середні	великі
<i>Відповідно до ГКУ</i>				
Обсяг річного доходу від будь-якої діяльності, млн. євро*	≤2	≤10	≤50	>50
Середня кількість працівників за звітний період (календарний рік), осіб	≤10	≤50	≤250	>250
<i>Відповідно до Директиви 2013/34/ЄС</i>				
Валюта балансу, млн. євро**	0,350	≤4 Max: 6	20	20
Чистий оборот, млн. євро**	0,700	≤8 Max: 12	40	40
Середня чисельність працівників у фінансовому році, осіб	10	50	250	250

* Еквівалентна сума в грн. за середньорічним курсом НБУ

** Еквівалентна сума в грн. за курсом, опублікованим в Офіційному журналі Європейського Союзу на дату вступу в дію будь-якого правового акту, що встановлює ці суми

Додаток АВ

Розрахунок

параметрів рівняння зв'язку і коефіцієнта кореляції між обсягом чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств України та питомою вагою фактично використаних статей балансу (звіту про фінансовий стан) у рекомендованій Мінфіном України кількості за 2014 рік

№ з/п	Назва підприємства	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млн. грн (x)	Кількість фактично використаних статей, шт.	Питома вага використаних статей у загальному обсязі, % (y)	X*Y	X ²	Y ²
1	2	3	4	5	6	7	8
1	ПАТ «Закордон-енергокомплектбуд»	0,40	23	31,08	12,43	0,16	966,0
2	ПАТ «Заріченський молокозавод»	1,86	18	24,32	45,24	3,46	591,7
3	Красилівський цукровий завод	2,37	25	33,78	80,07	5,62	1 141,3
4	ПАТ «Вінницький інструментальний завод»	3,36	25	33,78	113,65	11,32	1 141,3
5	ПАТ «Електронмаш»	3,42	13	17,57	60,08	11,70	308,6
6	Завод апаратури зв'язку «Іскра»	3,51	29	39,19	137,55	12,32	1 535,8
7	Львівський завод радіоелектронної медичної апаратури	4,54	27	36,49	165,65	20,61	1 331,3
8	Харківський верстатобудівний завод	5,34	38	51,35	274,22	28,52	2 637,0
9	Одеський завод поршневих кілець	5,50	22	29,73	163,51	30,25	883,9
10	Чернівецький завод «Індустрія»	6,05	36	48,65	294,32	36,60	2 366,7
11	ПАТ «Мукачівприлад»	9,07	17	22,97	208,46	82,34	527,8
12	Заваллівський графітовий комбінат	9,11	20	27,03	246,22	82,99	730,5
13	ПАТ «Жежелівський кар'єр»	10,96	30	40,54	444,32	120,12	1 643,5

1	2	3	4	5	6	7	8
14	ПАТ «Київський завод експериментальних конструкцій»	13,37	26	35,14	469,65	178,68	1 234,5
15	Чернігівський інструментальний завод	13,60	22	29,73	404,32	184,96	883,9
16	ПАТ «Південтеплоенерго-монтаж»	14,32	32	43,24	619,33	205,12	1 870,0
17	ПАТ «Дослідний електромонтажний завод»	14,50	16	21,62	313,51	210,25	467,5
18	ПАТ «Рідкісні гази»	15,50	29	39,19	607,43	240,25	1 535,8
19	ПАТ «Іршавський абразивний завод»	16,66	21	28,38	472,78	277,56	805,3
20	Хмельницька макаронна фабрика	17,60	29	39,19	689,73	309,76	1 535,8
21	Кіровоградський завод дозуючих автоматів»	18,45	17	22,97	423,85	340,40	527,8
22	Котовська меблева фабрика	19,43	17	22,97	446,36	377,52	527,8
23	ПАТ «Арселорміттал Берислав»	20,72	29	39,19	812,00	429,32	1 535,8
24	Новоград-Волинський завод сільгоспмашин	21,78	25	33,78	735,81	474,37	1 141,3
25	Виробничо-торгова кондитерська фірма «Ласоці»	22,44	28	37,84	849,08	503,55	1 431,7
26	Білоцерківський завод залізобетонних конструкцій	31,42	29	39,19	1 231,32	987,22	1 535,8
27	Новотроїцький маслосирзавод	32,30	29	39,19	1 265,81	1 043,29	1 535,8
28	Світловодський завод «Спецзалізобетон»	33,65	24	32,43	1 091,35	1 132,32	1 051,9
29	Конотопський арматурний завод	35,08	35	47,30	1 659,19	1 230,61	2 237,0
30	Рівненська кондитерська фабрика	37,66	21	28,38	1 068,73	1 418,28	805,3
31	Луганський енергозавод	39,27	28	37,84	1 485,89	1 542,13	1 431,7
32	Дружківський машинобудівний завод	39,85	31	41,89	1 669,39	1 588,02	1 754,9
33	ПАТ «Криворізький суріковий завод»	42,72	25	33,78	1 443,24	1 825,00	1 141,3
34	Рівненська фабрика нетканих матеріалів	43,81	30	40,54	1 776,08	1 919,32	1 643,5

1	2	3	4	5	6	7	8
35	ПАТ «Електропівденмонтаж-10»	43,96	33	44,59	1 960,38	1 932,48	1 988,7
36	ПАТ «Київенергоремонт»	44,92	36	48,65	2 185,35	2 017,90	2 366,7
37	Тернопільський кар'єр	53,48	26	35,14	1 879,03	2 860,11	1 234,5
38	Могилів-подільський консервний завод	59,56	26	35,14	2 092,65	3 547,39	1 234,5
39	Бердичівська фабрика одягу	61,85	22	29,73	1 838,78	3 825,42	883,9
40	Городище-пустоварівський цукровий завод	63,00	22	29,73	1 872,97	3 969,00	883,9
41	Одеський олійножировий комбінат	71,00	37	50,00	3 550,00	5 041,00	2 500,0
42	Коростенський кар'єр	71,06	31	41,89	2 976,84	5 049,52	1 754,9
43	Борщівський сирзавод	75,00	26	35,14	2 635,14	5 625,00	1 234,5
44	Івано-Франківський арматурний завод	86,55	34	45,95	3 976,62	7 490,90	2 111,0
45	Каховський завод електрозварювального устаткування	87,18	39	52,70	4 594,62	7 600,35	2 777,6
46	Донецький електротехнічний завод	98,21	34	45,95	4 512,35	9 645,20	2 111,0
47	Чернівецький олійно-жировий комбінат	117,40	27	36,49	4 283,51	13 782,76	1 331,3
48	ПАТ «Новокаховський завод «Укргідромех»»	124,00	31	41,89	5 194,59	15 376,00	1 754,9
49	Ніжинський жиркомбінат	149,59	34	45,95	6 873,05	22 377,17	2 111,0
50	Запорізький завод важкого кранобудування	151,60	28	37,84	5 736,22	22 982,56	1 431,7
51	Черкаський шовковий комбінат	155,28	25	33,78	5 245,95	24 111,88	1 141,3
52	Донецький завод гірничорятувальної апаратури	157,94	32	43,24	6 829,84	24 945,04	1 870,0
53	ПАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентрально»	175,96	23	31,08	5 469,03	30 961,92	966,0
54	ПАТ «Кіровоградолія»	181,41	35	47,30	8 580,20	32 909,59	2 237,0
55	Малинська паперова фабрика - Вайдманн	222,44	39	52,70	11 723,19	49 479,55	2 777,6
56	Івано-Франківський м'ясокомбінат	228,05	36	48,65	11 094,32	52 006,80	2 366,7

1	2	3	4	5	6	7	8
57	ПАТ «Коблево»	266,10	36	48,65	12 945,41	70 809,21	2 366,7
58	Полтавський турбомеханічний завод	306,53	41	55,41	16 983,42	93 960,64	3 069,8
59	ПАТ «Іскра»	335,56	35	47,30	15 871,08	112 600,51	2 237,0
60	Звенигородський сироробний комбінат	343,13	30	40,54	13 910,68	117 738,20	1 643,5
61	Первомайський молочноконсервний комбінат	345,57	28	37,84	13 075,62	119 418,62	1 431,7
62	Гнідавський цукровий завод	348,34	33	44,59	15 534,08	121 340,76	1 988,7
63	ПАТ «Полтава-кондитер»	393,69	26	35,14	13 832,35	154 991,82	1 234,5
64	Кременчуцький колісний завод	454,04	39	52,70	23 929,14	206 152,32	2 777,6
65	Славутський солодовий завод	492,44	38	51,35	25 287,36	242 495,18	2 637,0
66	Харківський машинобудівний завод "Світло шахтаря"	503,90	41	55,41	27 918,78	253 915,21	3 069,8
67	Бель Шостка Україна	513,70	43	58,11	29 850,14	263 887,69	3 376,6
68	ПАТ «Миколаїв цемент»	517,86	33	44,59	23 093,76	268 178,98	1 988,7
69	ПАТ «Югцемент»	597,33	33	44,59	26 637,69	356 803,13	1 988,7
70	ПАТ «Баштанський сирзавод»	718,89	33	44,59	32 058,61	516 802,83	1 988,7
71	ПАТ «Енергопостачальна компанія «Чернівціобленерго»	743,20	30	40,54	30 129,73	552 346,24	1 643,5
72	ПАТ «Тернопільобленерго»	786,73	35	47,30	37 210,20	618 944,09	2 237,0
73	ПАТ «Харківський плитковий завод»	835,52	35	47,30	39 517,74	698 090,33	2 237,0
74	ПАТ «Черкаське хімволокно»	837,63	33	44,59	37 353,59	701 617,32	1 988,7
75	ПАТ «Волинь обленерго»	842,39	28	37,84	31 874,22	709 620,91	1 431,7
76	Ветропак Гостомельський Склязавод	891,78	40	54,05	48 204,32	795 271,57	2 921,8
77	ПАТ «Рівнеобленерго»	927,67	38	51,35	47 637,11	860 571,63	2 637,0
78	ПАТ «Закарпаття обленерго»	1 015,93	33	44,59	45 305,03	1 032 115,80	1 988,7
79	ПАТ «Сумиобленерго»	1 112,75	28	37,84	42 104,21	1 238 221,46	1 431,7
80	ПАТ «Прикарпаття обленерго»	1 134,14	41	55,41	62 837,71	1 286 282,61	3 069,8
81	ПАТ «Чернігівобленерго»	1 149,28	28	37,84	43 486,23	1 320 842,22	1 431,7

Продовження дод. АВ

1	2	3	4	5	6	7	8
82	ПАТ «Житомирський маслозавод»	1 186,58	35	47,30	56 121,84	1 407 962,60	2 237,0
83	ПАТ «Подільський цемент»	1 255,38	37	50,00	62 768,85	1 575 971,41	2 500,0
84	ПАТ «Вінницяобленерго»	1 334,74	39	52,70	70 344,25	1 781 522,86	2 777,6
85	ПАТ «Черкасиобленерго»	1 465,54	36	48,65	71 296,30	2 147 792,84	2 366,7
86	ПАТ «Слов'янські шпалери - КФТП»	1 787,68	35	47,30	84 552,24	3 195 785,48	2 237,0
87	ПАТ «Львівобленерго»	2 432,34	38	51,35	124 903,95	5 916 277,88	2 637,0
88	ПАТ «Енерго- постачальна компанія «Одесаобленерго»	3 481,50	43	58,11	202 303,20	12 120 821,36	3 376,6
89	ПАТ «Полтаваобленерго»	3 672,82	39	52,70	193 567,44	13 489 592,06	2 777,6
90	ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат»	3 691,91	39	52,70	194 573,64	13 630 199,45	2 777,6
91	ПАТ «Запоріжжкокс»	3 721,52	36	48,65	181 046,92	13 849 711,11	2 366,7
92	Нафто-переробний комплекс «Галичина»	3 851,30	38	51,35	197 769,56	14 832 527,10	2 637,0
93	ПАТ «Запорізький завод феросплавів»	3 914,10	36	48,65	190 415,68	15 320 178,81	2 366,7
94	ПАТ «Харківобленерго»	3 947,87	33	44,59	176 053,48	15 585 645,95	1 988,7
95	ПАТ «ДТЕК «Донецькобленерго»	4 423,92	34	45,95	203 261,05	19 571 041,62	2 111,0
96	Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. КУЗЬМІНА	4 871,79	42	56,76	276 507,23	23 734 376,78	3 221,3
97	ПАТ «Нікопольський завод феросплавів»	7 943,75	39	52,70	418 656,88	63 103 100,51	2 777,6
98	ПАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат»	11 341,15	43	58,11	659 012,83	128 621 706,00	3 376,6
99	ПАТ «ДТЕК Павлоград вугілля»	11 943,72	42	56,76	677 886,70	142 652 399,66	3 221,3
100	ПАТ «Київенерго»	13 639,34	42	56,76	774 124,59	186 031 541,08	3 221,3
101	ПАТ «Запоріжсталь»	22 110,52	50	67,57	1 493 953,85	488 874 962,01	4 565,4
102	ПАТ «Укрнафта»	27 891,93	41	55,41	1 545 363,80	777 959 870,69	3 069,8
	Разом	159 412,54		4 347,30	8 737 957,70	1 958 480 408,04	194 936,08

Параметри a і b рівняння прямої визначаються за наступними формулами:

$$a = \frac{\sum y * \sum x^2 - \sum xy * \sum x}{n * \sum x^2 - \sum x * \sum x}; \quad b = \frac{n * \sum xy - \sum x * \sum y}{n * \sum x^2 - \sum x * \sum x},$$

$$a = \frac{4\,347,30 * 1\,958\,480\,408,04 - 8\,737\,957,70 * 159\,412,54}{102 * 1\,958\,480\,408,04 - 159\,412,54 * 159\,412,54} = 40,843441$$

$$b = \frac{102 * 8\,737\,957,70 - 159\,412,54 * 4\,347,30}{102 * 1\,958\,480\,408,04 - 159\,412,54 * 159\,412,54} = 0,001137$$

$$\bar{Y} = 40,843441 + 0,001137X$$

$$r = \frac{\sum xy - \frac{\sum x * \sum y}{n}}{\sqrt{\left(\sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{n}\right) * \left(\sum y^2 - \frac{(\sum y)^2}{n}\right)}}$$

$$r = \frac{8\,737\,957,70 - \frac{159\,412,5 * 4\,347,30}{102}}{\sqrt{\left(1\,958\,480\,408,04 - \frac{159\,412,54^2}{102}\right) * \left(194\,936,08 - \frac{4\,347,30^2}{102}\right)}} = 0,47854$$

Додаток АД

Розрахунок для визначення емпіричного кореляційного співвідношення між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) промислових підприємств України та питомою вагою кількості фактично заповнених статей балансу (звіту про фінансових стан) у встановленій Мінфіном України кількості станом на 31.12.2014 р.

Групи підприємств залежно від обсягу доходу від реалізації за 2014 р., млн. грн	Кількість підприємств (n)	Кількість статей на одне підприємство у % до встановленої кількості (y)	y- $\bar{y}$	(y- $\bar{y}$) ²	(y- $\bar{y}$) ² *n
До 185	54	36,8	-5,8	33,77	1823,34
185-925	22	47,0	4,5	19,89	437,51
925-3700	14	49,1	6,5	42,07	589,04
3700-8000	7	49,7	7,2	51,30	359,08
Вище 8000	5	58,9	16,4	267,37	1336,83
Разом	102	42,6	—	—	4545,80

Дисперсія групових рівнів використання статей балансу в групуванні по Х дорівнює:

$$\delta^2 = \frac{4545,80}{102} = 44,56.$$

Загальна дисперсія визначається за формулою:

$$\delta^2 = \frac{\sum y^2}{n} - \text{усер.}^2$$

У нашому розрахунку загальна дисперсія складає:

$$\delta^2 = \frac{194936,08}{102} - 42,6^2 = 96,38^1.$$

Коефіцієнт детермінації (η^2) та емпіричне кореляційне співвідношення (η) дорівнюють:

$$\eta^2 = \frac{44,56}{96,38} = 0,4624 ; \quad \eta = \sqrt{0,4624} = 0,68.$$

¹ $\sum y^2$ розрахована у додатку АА

Додаток АЕ

Рекомендована структура Балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства та
приблизна схема деталізації його статей

<i>Перелік статей</i>	<i>Перелік субстатей</i>
1	2
I. Необоротні активи	
1. Нематеріальні активи	1.1. Витрати на дослідження та розробки
	1.2. Комп'ютерне програмне забезпечення, авторські права, патенти та інші права комерційної власності
	1.3. Гудвіл при придбанні
	1.4. Придбання (створення) нематеріальних активів
2. Основні засоби	2.1. Земля
	2.2. Будівлі та споруди
	2.3. Машини та обладнання
	2.4. Інше обладнання та інвентар, інструменти та обладнання
	2.5. Матеріальні активи в процесі будівництва
	2.6. Придбання (виготовлення) основних засобів та інших необоротних матеріальних активів
3. Інвестиційна нерухомість	–
4. Довгострокові біологічні активи	4.1. Робоча худоба
	4.2. Продуктивна худоба
	4.3. Багаторічні насадження
	4.4. Інші довгострокові біологічні активи
5. Довгострокові фінансові інвестиції	5.1. Фінансові інвестиції в акції дочірніх підприємств
	5.2. Фінансові інвестиції, які обліковуються методом участі в капіталі
	5.3. Інші фінансові інвестиції
6. Довгострокова дебіторська заборгованість	6.1. Позики підприємствам
	6.2. Інша довгострокова дебіторська заборгованість
7. Відстрочені податкові активи	–
8. Інші необоротні активи	–
II. Оборотні активи	
9. Запаси	9.1. Сировина і матеріали
	9.2. Незавершене виробництво
	9.3. Готова продукція
	9.4. Товари
	9.5. Нереалізована торгова націнка
	9.6. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття
10. Поточні біологічні активи	10.1. Тварини на вирощуванні та відгодівлі
	10.2. Біологічні активи в стані біологічних перетворень
	10.3. Інші поточні біологічні активи
11. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	–
12. Інша поточна дебіторська заборгованість	12.1. Заборгованість, забезпечена векселем
	12.2. Заборгованість за розрахунками за виданими авансами
	12.3. Заборгованість за розрахунками з бюджетом
	12.4. Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів
	12.5. Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків

1	2
13. Поточні фінансові інвестиції	13.1. Поточні інвестиції у дочірні підприємства 13.2. Інші поточні інвестиції
14. Гроші та їх еквіваленти	14.1. Готівка 14.2. Рахунки в банках
15. Витрати майбутніх періодів	—
16. Інші оборотні активи	—
III. Власний капітал	
17. Статутний(пайовий) капітал	—
18. Капітал у дооцінках	—
19. Додатковий капітал	19.1. Емісійний дохід 19.2. Накопичені курсові різниці 19.3. Безоплатно одержані необоротні активи
20. Резерви	20.1. Резервний капітал, передбачені установчими документами 20.2. Інші резерви, у т.ч. резерв змін справедливої вартості
21. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	—
IV. Довгострокові зобов'язання	
22. Відстрочені податкові зобов'язання	—
23. Довгострокові кредити банків	—
24. Довгострокові зобов'язання	—
25. Довгострокові забезпечення	25.1. Забезпечення пенсійних відрахувань 25.2. Довгострокові забезпечення витрат персоналу 25.3. Інші забезпечення
26. Цільове фінансування	26.1. Кошти з бюджету та державних цільових фондів 26.2. Благодійна допомога 26.3. Інші кошти цільового фінансування
V. Поточні зобов'язання	
27. Короткострокові кредити банків	—
28. Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	—
29. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	—
30. Інша поточна кредиторська заборгованість	30.1. Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами 30.2. Векселі видані 30.3. Кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці 30.4. Кредиторська заборгованість за розрахунками за податками і соціальному забезпеченню 30.5. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками 30.6. Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків
31. Поточні забезпечення	—
32. Доходи майбутніх періодів	—
33. Інші поточні зобов'язання	33.1. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття 33.2. Інші поточні зобов'язання

Додаток АЖ

Таблиця АЖ.1

Порівняння статей Балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства відповідно до НП(С)БО 1 та Директиви 2013/34/ЄС

<i>Перелік статей за НП(С)БО 1</i>	<i>Перелік статей за Директивою 2013/34/ЄС</i>	<i>Перелік статей, запропонований автором</i>
1	2	3
Актив	Активи	Актив
–	А. Зареєстрований капітал неоплачений (якщо національне законодавство не передбачає відображення оголошеного капіталу у розділі «Капітал і резерви»)	–
–	В. Витрати на дослідження і розробки (національне законодавство може також передбачати відображення цих витрат у складі нематеріальних активів)	–
I. Необоротні активи	С. Необоротні активи	I. Необоротні активи
Нематеріальні активи	<i>С. I. Нематеріальні активи:</i> 1. Витрати на дослідження і розробки 2. Конcessії, патенти, ліцензії, товарні знаки, якщо вони: а) придбані за плату; б) створені підприємством, якщо національне законодавство дозволяє їх відображення у складі активів; 3. Гудвіл при придбанні 4. Авансові платежі	<i>I. Нематеріальні активи*</i> 1. Витрати на дослідження та розробки 2. Комп'ютерне програмне забезпечення, авторські права, патенти та інші права комерційної власності 3. Гудвіл при придбанні 4. Придбання (створення) нематеріальних активів
первісна вартість		
накопичена амортизація		
Незавершені капітальні інвестиції	<i>С. II. Матеріальні активи</i> 1. Земля та будівлі 2. Машини та обладнання 3. Інше обладнання та інвентар, інструменти та обладнання 4. Авансові платежі та матеріальні активи в процесі будівництва	<i>II. Основні засоби*</i> 1. Земля 2. Будівлі та споруди 3. Машини та обладнання 4. Інше обладнання та інвентар, інструменти та обладнання 5. Матеріальні активи в процесі будівництва 6. Придбання (виготовлення) основних засобів та інших необоротних матеріальних активів
Основні засоби		
первісна вартість		
знос		

1	2	3
Інвестиційна нерухомість	<i>С. III. Фінансові активи</i> 5. Інвестиції, утримувані в якості основних засобів	<i>III. Інвестиційна нерухомість</i>
Довгострокові біологічні активи	—	<i>IV. Довгострокові біологічні активи</i> 1. Робоча худоба 2. Продуктивна худоба 3. Багаторічні насадження 4. Інші довгострокові біологічні активи
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	<i>С. III. Фінансові активи</i> 1. Акції дочірніх підприємств 2. Позики дочірнім підприємствам 3. Частки участі в капіталі 4. Позики підприємствам, з якими компанія пов'язана часткою участі в капіталі 5. Інші позики	<i>V. Довгострокові фінансові інвестиції</i> 1. Фінансові інвестиції в акції дочірніх підприємств 2. Фінансові інвестиції, які обліковуються методом участі в капіталі 3. Інші фінансові інвестиції
інші фінансові інвестиції		
Довгострокова дебіторська заборгованість		<i>VI. Довгострокова дебіторська заборгованість</i> 1. Позики підприємствам 2. Інша довгострокова дебіторська заборгованість
Відстрочені податкові активи	—	<i>VI. Відстрочені податкові активи</i>
Інші необоротні активи	—	<i>VII. Інші необоротні активи</i>
Усього за розділом I	x	Усього за розділом I
II. Оборотні активи	D. Оборотні активи	II. Оборотні активи
Запаси	<i>I. Запаси.</i>	<i>I. Запаси.*</i>
Виробничі запаси	1. Сировина і матеріали	1. Сировина і матеріали
Незавершене виробництво	2. Незавершене виробництво	2. Незавершене виробництво
Готова продукція	3. Готова продукція і товари для перепродажу	3. Готова продукція і товари для перепродажу
Товари		4. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття**
Поточні біологічні активи	-	<i>II. Поточні біологічні активи</i> 1. Тварини на вирощуванні та відгодівлі 2. Біологічні активи в стані біологічних перетворень 3. Інші поточні біологічні активи

Продовження табл. АЖ.1

1	2	3
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	<i>II. Дебіторська заборгованість</i> 1. Дебіторська заборгованість покупців	<i>III. Дебіторська заборгованість*</i> 1. Заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги 2. Заборгованість, забезпечена векселем 3. Заборгованість за розрахунками за виданими авансами 4. Заборгованість за розрахунками з бюджетом 5. Заборгованість дочірніх підприємств 6. Заборгованість підприємств, з якими компанія пов'язана часткою участі в капіталі 7. Інша дебіторська заборгованість
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	<i>D. I. Запаси.</i> 4. Авансові платежі	
з бюджетом	—	
у тому числі з податку на прибуток	—	
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	<i>D. II. Дебіторська заборгованість</i> 2. Заборгованість дочірніх підприємств 3. Заборгованість підприємств, з якими компанія пов'язана часткою участі в капіталі	
Інша поточна дебіторська заборгованість	<i>D. II. Дебіторська заборгованість</i> 4. Інша дебіторська заборгованість	—
	5. Зареєстрований, оголошений, але не оплачений капітал (якщо національне законодавство не передбачає відображення оголошеного капіталу у розділі А Активу)	
	6. Витрати майбутніх періодів (якщо національне законодавство не передбачає відображення таких статей у складі активів у розділі Е)	
Поточні фінансові інвестиції	<i>III. Інвестиції</i> 1. Акції дочірніх підприємств 2. Власні акції (вилучений капітал) 3. Інші інвестиції	<i>IV. Поточні фінансові інвестиції</i> 1. Поточні інвестиції у дочірні підприємства 2. Інші інвестиції
Гроші та їх еквіваленти	<i>IV. Грошові кошти в банках і в касі</i>	<i>V. Гроші та їх еквіваленти</i> 1. Готівка 2. Рахунки в банках
Витрати майбутніх періодів	Е. Витрати майбутніх періодів (якщо національне законодавство не передбачає відображення цих витрат у розділі D)	<i>VI. Витрати майбутніх періодів</i>
Інші оборотні активи	—	<i>VII. Інші оборотні активи</i>
Усього за розділом II	—	Усього за розділом II
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	—	—
Баланс	—	Баланс

1	2	3
Пасив	Капітал, резерви та зобов'язання	Власний капітал та зобов'язання
I. Власний капітал	A. Капітал і резерви	III. Власний капітал
Зареєстрований (пайовий) капітал	<i>I. Зареєстрований капітал (якщо національне законодавство не передбачає відображення оголошеного капіталу у цій статті, то суми підписного та оплаченого капіталу необхідно відобразити окремо)</i>	<i>I. Статутний(пайовий) капітал</i>
Капітал у дооцінках	<i>III. Резерв переоцінки</i>	<i>III. Капітал у дооцінках</i>
Додатковий капітал	<i>II. Емісійний дохід</i>	<i>II. Додатковий капітал</i> 1. Емісійний дохід 2. Накопичені курсові різниці 3. Безоплатно одержані необоротні активи 4. Інший додатковий капітал
Резервний капітал	<i>IV. Резерви</i> 1. Обов'язковий резерв відповідно до національного законодавства 2. Резерв власних акцій 3. Резерви, передбачені установчими документами 4. Інші резерви, у т.ч. резерв змін справедливої вартості	<i>IV. Резерви</i> 1. Резерви, передбачені установчими документами 2. Інші резерви, у т.ч. резерв змін справедливої вартості
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	<i>V. Прибуток або збиток, перенесені на наступний період</i> <i>VI. Прибуток або збиток звітного року</i>	<i>V. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)</i>
Неоплачений капітал	—	—
Вилучений капітал	—	—
Усього за розділом I	—	Усього за розділом III
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	—	IV. Довгострокові зобов'язання
Відстрочені податкові зобов'язання	—	<i>I. Відстрочені податкові зобов'язання</i>
Довгострокові кредити банків	C. Кредиторська заборгованість (суми, що підлягають сплаті більш, ніж через 1 рік)	<i>II Довгострокові зобов'язання</i> 1. Довгострокові кредити банків 2. Інші довгострокові зобов'язання
Інші довгострокові зобов'язання		
Довгострокові забезпечення	B. Забезпечення 1. Забезпечення пенсійних відрахувань і аналогічних зобов'язань 2. Забезпечення сплати податків 3. Інші забезпечення	<i>III. Довгострокові забезпечення*</i> 1. Забезпечення пенсійних відрахувань і аналогічних зобов'язань 2. Забезпечення сплати податків 3. Інші забезпечення
Цільове фінансування	—	<i>IV. Цільове фінансування</i>
Усього за розділом II	—	Усього за розділом IV

1	2	3
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	С. Кредиторська заборгованість	V. Короткострокові зобов'язання
Короткострокові кредити банків	1. Позики під боргове зобов'язання, з окремим відображенням конвертованих сум	<i>I. Короткострокові кредити банків</i>
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	2. Заборгованість перед кредитними установами	<i>II. Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями</i>
товари, роботи, послуги	3. Аванси отримані	<i>III. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги</i>
розрахунками з бюджетом	4. Кредиторська заборгованість перед постачальниками	<i>IV. Інша поточна кредиторська заборгованість</i>
у тому числі з податку на прибуток	5. Перевідні векселі до сплати	1. Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами
розрахунками зі страхування	6. Заборгованість перед дочірніми підприємствами	2. Векселі до сплати
розрахунками з оплати праці	7. Заборгованість перед підприємствами, пов'язаними часткою участі в капіталі	3. Кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці
	8. Інша кредиторська заборгованість, у т.ч. по податкам і соціальному забезпеченню	4. Кредиторська заборгованість за розрахунками за податками і соціальному забезпеченню
	9. Доходи майбутніх періодів	5. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками
Поточні забезпечення	B. Забезпечення	6. Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків
Доходи майбутніх періодів	D. Доходи майбутніх періодів (якщо національне законодавство не передбачає відображення цих статей у розділі С «Кредиторська заборгованість»)	<i>II. Короткострокові забезпечення</i>
Інші поточні зобов'язання	—	<i>III. Доходи майбутніх періодів</i>
Усього за розділом III	—	<i>IV. Інші поточні зобов'язання, у т.ч. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття**</i>
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	—	Усього за розділом V
Баланс	x	Баланс

*Статті цих розділів наводяться у разі їх суттєвості

**Наводиться окремим рядком згідно з П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»

**Порівняння Звіту про фінансові результати (розділ І) відповідно до НП(С)БО 1
та Звіту про прибутки і збитки за функціями витрат згідно з Директивою
2013/34/ЄС (додаток VI)**

Перелік статей за НП(С)БО 1	Перелік статей за Директивою 2013/34/ЄС	Перелік статей, запропонований автором
1	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1. Чистий оборот	1.Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2. Собівартість реалізованої продукції (включаючи коригування вартості)	2.Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
Валовий: прибуток	3. Валовий прибуток чи збиток	3.Валовий прибуток чи збиток
збиток		
Інші операційні доходи	6. Інші операційні доходи	4.Інші операційні доходи
Адміністративні витрати	4. Адміністративні витрати (включаючи коригування вартості)	5.Адміністративні витрати
Витрати на збут	5. Витрати з реалізації (включаючи коригування вартості)	6.Витрати на збут
Інші операційні витрати	—	7.Інші операційні витрати
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	—	8.Прибуток чи збиток від операційної діяльності
збиток	—	
Дохід від участі в капіталі	7. Доходи від участі в капіталі	9.Прибуток від участі у капіталі (<i>чистий результат</i>)
Інші фінансові доходи	8. Доходи від інших інвестицій і позик 9. Інші відсотки до отримання та аналогічні доходи	10.Доходи від інвестицій (<i>крім тих, що обліковуються за методом участі в капіталі</i>) та позик
Інші доходи	—	11.Коригування вартості фінансових активів та інвестицій, які обліковуються як оборотні активи, та інші прибутки (<i>чистий результат</i>)
Фінансові витрати	11. Відсотки до виплати та аналогічні витрати	12.Відсотки за позиками та аналогічні витрати
Втрати від участі в капіталі	—	—

Продовження табл. АЖ.2

1	3	4
Інші витрати	10. Коригування вартості фінансових активів та інвестицій, які ураховуються як оборотні активи	—
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	—	13. Прибуток чи збиток до оподаткування
збиток		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	12. Податок на прибуток чи збиток	14. Витрати (дохід) з податку на прибуток
	13. Прибуток або збиток після оподаткування	15. Прибуток або збиток після оподаткування
	14. Інші податки, не відображені у пунктах 1-13	16. Інші податки, не відображені у пунктах 1-15
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	—	17. Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування
Чистий фінансовий результат: прибуток	15. Прибуток або збиток звітнього року	18. Прибуток або збиток звітнього року
збиток		

**Порівняння фінансового звіту малих та середніх підприємств
відповідно до П(С)БО 25 та Директиви 2013/34/ЄС**

Баланс (горизонтальний формат)

Перелік статей за П(С)БО 25	Перелік статей за Директивою 2013/34/ЄС	Перелік статей, запропонований автором
1	2	3
Актив	Активи	Актив
-	А. Зареєстрований капітал неоплачений	—
-	В. Витрати на дослідження і розробки	—
I. Необоротні активи	С. Необоротні активи	I. Необоротні активи
Незавершені капітальні інвестиції	<i>I. Нематеріальні активи</i>	<i>I. Нематеріальні активи</i>
Основні засоби: первісна вартість	<i>II. Матеріальні активи</i>	<i>II. Основні засоби</i>
знос		
Довгострокові біологічні активи	—	<i>III. Довгострокові біологічні активи</i>
Довгострокові фінансові інвес- тиції	<i>III. Фінансові активи</i>	<i>IV. Фінансові активи</i> 1. Довгострокові фінансові інвестиції 2. Довгострокова дебіторська заборгованість
Інші необоротні активи	<i>Дебіторська заборгованість (термін погашення якої більше 1 року)</i>	<i>V. Інші необоротні активи</i>
Усього за розділом I	X	Усього за розділом I
II. Оборотні активи	D. Оборотні активи	II. Оборотні активи
Запаси: у тому числі готова продукція	<i>I. Запаси.</i>	<i>I. Запаси.</i>
Поточні біологічні активи	—	<i>II. Поточні біологічні активи</i>
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	<i>II. Дебіторська заборгованість</i>	<i>III. Поточна дебіторська заборгованість</i> 1. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги 2. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом 3. Інша поточна дебіторська заборгованість
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом		
у тому числі з податку на при- буток		
Інша поточна дебіторська забор- гованість		
Поточні фінансові інвестиції	<i>III. Інвестиції</i>	<i>IV. Поточні фінансові інвестиції</i>
Гроші та їх еквіваленти	<i>IV. Грошові кошти в банках і в касі</i>	<i>V. Гроші та їх еквіваленти</i>

Продовження табл. АЖ.3

1	2	3
Витрати майбутніх періодів	Е. Витрати майбутніх періодів	VI. Витрати майбутніх періодів
Інші оборотні активи	—	—
Усього за розділом II	X	Усього за розділом II
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	—	—
Баланс	X	Баланс
Пасив	Капітал, резерви та зобов'язання	Пасив
I. Власний капітал	A. Капітал і резерви	III. Власний капітал і резерви
Зареєстрований (пайовий) капітал	<i>I. Зареєстрований капітал</i>	<i>I. Зареєстрований капітал</i>
Додатковий капітал	<i>II. Емісійний дохід</i>	<i>II. Емісійний дохід</i>
Резервний капітал	<i>III. Резерв переоцінки</i>	<i>III. Резерв переоцінки</i>
	<i>IV. Резерви</i>	<i>IV. Резерви</i>
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	<i>V. Прибуток або збиток, перенесені на наступний період</i> <i>VI. Прибуток або збиток звітного року</i>	<i>V. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)</i>
Неоплачений капітал	—	—
Усього за розділом I	X	Усього за розділом III
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	B. Забезпечення C. Кредиторська заборгованість (суми, що підлягають сплаті більш, ніж через 1 рік)	IV. Довгострокові зобов'язання <i>I. Забезпечення</i> <i>II. Довгострокова кредиторська заборгованість</i>
III. Поточні зобов'язання	C. Кредиторська заборгованість	V. Короткострокові зобов'язання
Короткострокові кредити банків		1. Кредити банків
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями		2. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями
товари, роботи, послуги		3. Заборгованість перед постачальниками
розрахунками з бюджетом		4. Заборгованість з податків та страхування
у т. ч. з податку на прибуток		5. Заборгованість перед персоналом
розрахунками зі страхування		
розрахунками з оплати праці		
Доходи майбутніх періодів	D. Доходи майбутніх періодів	6. Доходи майбутніх періодів
Інші поточні зобов'язання	—	7. Інші короткострокові зобов'язання
Усього за розділом III	X	Усього за розділом V
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	—	—
Баланс	X	Баланс

Звіт про фінансові результати (за функцією витрат)

Перелік статей за П(С)БО 25	Перелік статей за Директивою 2013/34/ЄС	Перелік статей, запропонований автором
1	2	3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1. Валовий прибуток чи збиток -	1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Інші операційні доходи		2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
		3. Валовий прибуток чи збиток*
Інші доходи	2. Доходи від участі в капіталі 3. Доходи від інших інвестицій і позик 4. Інші відсотки до отримання та аналогічні доходи	4.Адміністративні витрати
		5.Витрати на збут
		6.Інший операційний прибуток (збиток)
		7.Прибуток від участі у капіталі (чистий результат)
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)		8.Доходи від інвестицій (крім тих, що обліковуються за методом участі в капіталі) та позик
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		9.Коригування вартості фінансових активів та інвестицій та інші прибутки
Інші операційні витрати	5.Адміністративні витрати 6.Витрати з реалізації	10. Відсотки до виплати та аналогічні витрати
Інші витрати	7.Коригування вартості фінансових активів та інвестицій 8.Відсотки до виплати та аналогічні витрати	11.Фінансовий результат до оподаткування
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)		12.Податок на прибуток чи збиток
Фінансовий результат до оподаткування (2268 – 2285)	9.Податок на прибуток чи збиток 10.Прибуток або збиток після оподаткування 11.Інші податки	13.Прибуток або збиток після оподаткування
Податок на прибуток		14.Інші податки
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	12.Прибуток або збиток звітного року	15.Прибуток або збиток звітного року

*Можливий варіант: об'єднати пункти 1 і 2 в одній статті «Валовий прибуток чи збиток»

Порівняння фінансового звіту мікропідприємств відповідно до

П(С)БО 25 Директиви 2013/34/ЄС

Баланс (горизонтальний формат)

Перелік статей за П(С)БО 25	Перелік статей за Директивою 2013/34/ЄС	Перелік статей, запропонований автором
Актив	Активи	Активи
	А. Зареєстрований капітал неоплачений	
	В. Витрати на дослідження і розробки	
I. Необоротні активи	С. Необоротні активи	I. Необоротні активи
Основні засоби:		Основні засоби
первісна вартість		
знос		
Інші необоротні активи		Інші необоротні активи
Усього за розділом I	—	Усього за розділом I
II. Оборотні активи	D. Оборотні активи	II. Оборотні активи
Запаси		Запаси
Поточна дебіторська заборгованість		Поточна дебіторська заборгованість
Гроші та їх еквіваленти		Гроші та їх еквіваленти
Інші оборотні активи		Інші оборотні активи
Усього за розділом II		Усього за розділом II
Баланс	x	Баланс
Пасив	Капітал, резерви та зобов'язання	Капітал та зобов'язання
I. Власний капітал	A. Капітал і резерви	I. Капітал
Капітал		Капітал
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)		Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
Усього за розділом I		Усього за розділом II
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	B. Забезпечення C. Кредиторська заборгованість (суми, що підлягають сплаті більш, ніж через 1 рік)	II. Довгострокові зобов'язання <i>I. Забезпечення</i> <i>II. Довгострокова кредиторська заборгованість</i>
III. Поточні зобов'язання	C. Кредиторська заборгованість	III. Короткострокові зобов'язання
Короткострокові кредити банків		Короткострокові кредити банків
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги		Заборгованість перед постачальниками
розрахунками з бюджетом		
розрахунками зі страхування		
розрахунками з оплати праці		Інша кредиторська заборгованість
Інші поточні зобов'язання		
Усього за розділом III		Усього за розділом III
Баланс	X	Баланс

Таблиця АЖ.6

Звіт про фінансові результати (за характером витрат)

Перелік статей за П(С)БО 25	Перелік статей за Директивою 2013/34/ЄС	Перелік статей, запропонований автором
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1. Чистий оборот	1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Інші доходи	2. Інший дохід	2. Інші доходи
Разом доходи	—	3. Разом доходи
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3. Вартість сировини і матеріалів 4. Витрати на утримання персоналу 5. Корегування вартості	4. Матеріальні витрати 5. Витрати на оплату праці 6. Витрати на соціальні заходи 7. Амортизація
Інші витрати	6. Інші витрати	8. Інші витрати
Разом витрати	—	9. Разом витрати
Фінансовий результат до оподаткування	—	10. Фінансовий результат до оподаткування
Податок на прибуток	11. Податок на прибуток	12. Податок на прибуток
Витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування	—	—
Чистий прибуток (збиток)	8. Прибуток чи збиток	13. Чистий прибуток чи збиток

Додаток АЗ

Відображення в обліку податкових зобов'язань

і податкового кредиту з ПДВ

Зміст операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, тис. грн.
	Дебет	Кредит	
Відображення в обліку податкових зобов'язань із ПДВ			
Зараховано на поточний рахунок підприємства кошти, одержані від покупця як передплата за продукцію (товари, послуги), в т.ч. ПДВ	31	681	120
Відображено суму ПДВ, сплаченого покупцями в загальній сумі передоплати	643	641	20
Списано суму податкових зобов'язань за рахунок інших витрат звітного періоду	97	643	20
Визнано дохід від реалізації продукції (товарів, послуг), відвантаженої покупцям	36	70	120
Зменшено суму доходу від реалізації на величину податкового зобов'язання з ПДВ	70	74	20
Зараховано в погашення заборгованості покупців суму попередньої оплати	681	36	120
Відображення в обліку податкового кредиту з ПДВ			
Здійснено передоплату за матеріали (товари), що підлягають до поставки за відпускними цінами, в т.ч. ПДВ	371	31	120
Нарахування податкового кредиту в сумі сплаченого постачальнику ПДВ	641	644	20
Списано суму податкового кредиту за рахунок іншого доходу звітного періоду	644	74	20
Оприбуткування матеріалів (товарів), одержаних від постачальника, за відпускними цінами без ПДВ	20, 28	63	100
Списання нарахованого при передоплаті податкового кредиту з ПДВ	97	63	20
Суму здійсненої раніше передоплати списано на зменшення заборгованості постачальникам за матеріали (товари)	681	36	120

Додаток АК

**Співвідношення статей консолідованого Звіту про фінансові результати
(Звіту про сукупний дохід) та Звіту про прибуток чи збиток та інший
сукупний дохід згідно з НП(С)БО 1, МСБО 1 і U.S. GAAP, Естонії, Російської
Федерації (підхід складання двох послідовних звітів)**

МСБО 1 ²	SFAC 220 [538]	EGAAP [536]	Наказ Мінфіну РФ № 66н [345]	НП(С)БО 1 [269]
1	2	3	4	5
Частина I. Звіт про фінансові результати (Звіт про прибуток чи збиток)				
Дохід (виручка) від продажу	Доходи (виручка)	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Виручка	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Собівартість продажу	Витрати, з них: амортизація вартості попередніх послуг, перекласифікована з іншого сукупного доходу	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	Собівартість продаж	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
Валовий прибуток	—	Валовий прибуток (збиток)	Валовий: прибуток (збиток)	Валовий: прибуток (збиток)
Інвестиційний дохід	—	—	—	—
Інші прибутки і збитки	Інші вигоди та збитки	Інший операційний дохід (витрати)	—	Інші операційні доходи
—	Прибуток від продажу цінних паперів	—	—	—
—	Вигоди, перенесені з іншого сукупного доходу	—	—	—
Адміністративні витрати	—	Адміністративні витрати	Управлінські витрати	Адміністративні витрати
Витрати на маркетинг і збут	—	Витрати на збут	Комерційні витрати	Витрати на збут
Інші витрати	—	Інші витрати	—	Інші операційні витрати
—	—	Операційний прибуток	Прибуток (збиток) від продажу	Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)
Частка в прибутку залежних підприємств	—	Фінансові доходи і витрати від дочірніх компаній	Доходи від участі в інших організаціях	Дохід від участі в капіталі
Прибуток від продажу частки в асоційовані компанії, що вибули	—	Фінансові доходи і витрати від асоційованих компаній		
—	—	Фінансові доходи і витрати від інших довгострокових фінансових вкладень	Відсотки до отримання	Інші фінансові доходи
—	—	—	Інші доходи	Інші доходи
Фінансові витрати	—	Витрати на відсотки	Відсотки до сплати	Фінансові витрати
—	—	Прибутки (збитки) від курсових різниць	—	Втрати від участі в капіталі
Інше (описати)	—	Інші фінансові доходи і витрати	Інші витрати	Інші витрати
—	—	Разом фінансових доходів і витрат	—	—
Прибуток (збиток) до оподаткування	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	Прибуток (збиток) до оподаткування	—	Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)

² На основі формату Консолідованого Звіту про сукупний дохід, рекомендований міжнародною аудиторською компанією Deloitte

1	2	3	4	5
Витрати з податку на прибуток	Витрати з податку на прибуток	Податок на прибуток підприємства	Поточний податок на прибуток, у т.ч. постійні податкові зобов'язання (активи)	Витрати (дохід) з податку на прибуток
—	—	—	Зміна відстрочених податкових зобов'язань	—
—	—	—	Зміна відстрочених податкових активів	—
Одна сума, що включає прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	Прибуток до незвичайних статей	—	Інше	Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування
—	Незвичайні статті за вирахуванням податку на прибуток	—	—	—
—	Чистий прибуток	Чистий прибуток (збиток) звітного року	Чистий прибуток (збиток)	Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)
—	Мінус: чистий прибуток, що належить неконтрольованій частці	В т.ч. частка чистого прибутку, що належить власникам материнської компанії	—	—
—	Чистий прибуток, який належить суб'єкту, що звітує	Частка чистого прибутку, що належить міноритарним учасникам	—	—
—	Прибуток на акцію: базисний і розбавлений	—	—	—
Частина II. Звіт про інший сукупний дохід				
Прибуток (збиток) звітного періоду	Чистий прибуток	Прибуток (збиток) звітного періоду	—	—
Інший сукупний дохід	Інший сукупний прибуток за мінусом податку на прибуток	Інший сукупний прибуток	—	—
Прибуток від дооцінки необоротних активів	—	—	Довідково: результат від переоцінки необоротних активів, що не включено в чистий прибуток (збиток) періоду	Дооцінка (уцінка) необоротних активів
Чистий прибуток від фінансових активів, призначених для перепродажу	Нереалізовані прибутки за цінними паперами	Переоцінка фінансових активів	—	Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів
Чистий прибуток за інструментами хеджування при хеджуванні грошових потоків	Мінус: коригування з перекласифікації прибутків, що включені до чистого прибутку	—	—	—
Курсові різниці, що виникають внаслідок перерахунку фінансової звітності закордонної діяльності	Коригування, пов'язані з перерахунком курсових різниць	Курсові різниці, що виникають при перерахунку у валюту звітності	—	Накопичені курсові різниці
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	—	—	—	Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств

1	2	3	4	5
Інші сукупні прибутки (збиток) звітного періоду після оподаткування	—	Інші сукупні прибутки або збитки	Довідково: Результат від інших операцій, що не включено до чистого прибутку (збитку) періоду	Інший сукупний дохід
Актуарні прибутки та збитки за програмами з визначеними виплатами	Пенсійні програми з визначеною оплатою:	—	—	—
—	- вартість попередніх послуг, що виникає протягом періоду	—	—	Інший сукупний дохід до оподаткування
—	- чисті збитки, що виникають протягом періоду	—	—	Податок на прибуток, пов'язаний із іншим сукупним доходом
—	- мінус: амортизація вартості минулих послуг, що включено до чистих витрат за пенсійними програмами	—	—	—
Інший сукупний прибуток (збиток) звітного періоду	Інший сукупний прибуток	Інший сукупний прибуток (збиток) звітного періоду	—	Інший сукупний дохід після оподаткування
Сукупний дохід звітного періоду, що належить: - власникам материнської компанії; - власникам неконтрольованої частки	Сукупний прибуток	Сукупний прибуток (збиток) звітного періоду	Довідково: сукупний фінансовий результат періоду	Сукупний дохід
Чистий прибуток (збиток), що належить: - власникам материнської компанії	—	—	—	Чистий прибуток (збиток), що належить: - власникам материнської компанії
- власникам неконтрольованої частки	—	—	—	- неконтрольованій частці
Сукупний дохід, що належить: - власникам материнської компанії	Мінус: сукупний прибуток, що належить неконтрольованій частці	Частка власників материнської компанії у сукупному прибутку (збитку)	—	Сукупний дохід, що належить: - власникам материнської компанії
- власникам неконтрольованої частки	Сукупний прибуток, що належить суб'єкту, що звітує	Частка міноритарних власників у сукупному прибутку (збитку)	—	- власникам неконтрольованої частки

Додаток АЛ

Таблиця АЛ.1

Звіт про рух грошових коштів, складений відповідно до SFAS 95

(підхід чистого прибутку)

Показник	Сума, тис. грн.
Рух коштів у результаті операційної діяльності	
Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покупцям і замовникам	311 494
Витрачання коштів на оплату постачальникам за товари (роботи, послуги)	(183 700)
<i>Валовий прибуток за касовим методом</i>	<i>127 794</i>
Інші надходження від операційної діяльності	11 150
Витрачання коштів на операційні витрати	(92 096)
<i>Операційний прибуток за касовим методом</i>	<i>46 848</i>
Відсотки отримані	18 300
Відсотки сплачені	(44 808)
Дивіденди отримані	23 506
Витрачання коштів на сплату податку на прибуток	(2 775)
<i>Чистий рух коштів у результаті операційної діяльності (чистий прибуток за касовим методом)</i>	<i>41 071</i>
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
Реалізація необоротних активів	192
Придбання необоротних активів	(28 994)
<i>Чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</i>	<i>(28 802)</i>
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
Отримані позики	393 079
Погашення позик	(362 877)
Сплачені дивіденди	(7 440)
<i>Чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності</i>	<i>22 762</i>
<i>Чистий рух коштів за звітний період</i>	<i>35 031</i>
<i>Залишок коштів на початок року</i>	<i>7 323</i>
<i>Залишок коштів на кінець року</i>	<i>42 354</i>

Звіт про рух грошових коштів, складений відповідно до стандартів Нової Зеландії (підхід операційного прибутку)

Показник	Сума, тис. грн.
Рух коштів у результаті операційної діяльності	
Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покупцям і замовникам	311 494
Витрачання коштів на оплату постачальникам за товари (роботи, послуги)	(183 700)
<i>Валовий прибуток за касовим методом</i>	<i>127 794</i>
Інші надходження від операційної діяльності	11 150
Витрачання коштів на операційні витрати	(92 096)
<i>Операційний прибуток за касовим методом</i>	<i>46 848</i>
Витрачання коштів на сплату податку на прибуток	(2 775)
<i>Чистий рух коштів у результаті операційної діяльності</i>	<i>44 073</i>
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
Реалізація необоротних активів	192
Придбання необоротних активів	(28 994)
Відсотки отримані	18 300
Дивіденди отримані	23 506
<i>Чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</i>	<i>13 004</i>
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
Отримані позики	393 079
Погашення позик	(362 877)
Відсотки сплачені	(44 808)
Сплачені дивіденди	(7 440)
<i>Чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності</i>	<i>(22 046)</i>
<i>Чистий рух коштів за звітний період</i>	<i>35 031</i>
<i>Залишок коштів на початок року</i>	<i>7 323</i>
<i>Залишок коштів на кінець року</i>	<i>42 354</i>

**Звіт про рух грошових коштів, складений відповідно до стандартів
Південної Африки (підхід чистого прибутку)**

Показник	Сума, тис. грн.
Рух коштів у результаті операційної діяльності	
Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покупцям і замовникам	311 494
Витрачання коштів на оплату постачальникам за товари (роботи, послуги)	(183 700)
<i>Валовий прибуток за касовим методом</i>	127 794
Інші надходження від операційної діяльності	11 150
Витрачання коштів на операційні витрати	(92 096)
<i>Операційний прибуток за касовим методом</i>	46 848
Відсотки отримані	18 300
Відсотки сплачені	(44 808)
Дивіденди отримані	23 506
Витрачання коштів на сплату податку на прибуток	(2 775)
<i>Чистий прибуток за касовим методом</i>	41 071
Сплачені дивіденди	(7 440)
<i>Чистий рух коштів у результаті операційної діяльності</i>	33 631
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
Реалізація необоротних активів	192
Придбання необоротних активів	(28 994)
<i>Чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</i>	(28 802)
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
Отримані позики	393 079
Погашення позик	(362 877)
<i>Чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності</i>	30 202
<i>Чистий рух коштів за звітний період</i>	35 031
<i>Залишок коштів на початок року</i>	7 323
<i>Залишок коштів на кінець року</i>	42 354

**Звіт про рух грошових коштів, складений відповідно до Методичних
рекомендацій № 433**

Показник	Сума, тис. грн.
Рух коштів у результаті операційної діяльності	
Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покупцям і замовникам	311 494
Витрачання коштів на оплату постачальникам за товари (роботи, послуги)	(183 700)
<i>Валовий прибуток за касовим методом</i>	<i>127 794</i>
Інші надходження від операційної діяльності	11 150
Витрачання коштів на операційні витрати	(92 096)
<i>Операційний прибуток за касовим методом</i>	<i>46 848</i>
Відсотки сплачені	(44 808)
Витрачання коштів на сплату податку на прибуток	(2 775)
<i>Чистий рух коштів у результаті операційної діяльності</i>	<i>(735)</i>
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
Реалізація необоротних активів	192
Придбання необоротних активів	(28 994)
Відсотки отримані	18 300
Дивіденди отримані	23 506
<i>Чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</i>	<i>13 004</i>
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
Отримані позики	393 079
Погашення позик	(362 877)
Сплачені дивіденди	(7 440)
<i>Чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності</i>	<i>22 762</i>
<i>Чистий рух коштів за звітний період</i>	<i>35 031</i>
<i>Залишок коштів на початок року</i>	<i>7 323</i>
<i>Залишок коштів на кінець року</i>	<i>42 354</i>

Додаток АМ

Запропоновані підходи до розкриття інформації

у Примітках до фінансових звітів

<i>Вид інформації</i>	<i>Умова для розкриття</i>	<i>Зміст інформації</i>
<i>Укрупнення/деталізація статей фінансових звітів</i>	1. Стаття містить елементи, що стосуються різних видів діяльності	Детальна або сегментна інформація
	2. Стаття містить елементи з різними характеристиками, такими як: - різні бази оцінки; - різні терміни погашення чи оплати; - різні види дебіторської та кредиторської заборгованості; - різні строки корисного використання	
	3. Стандарт дозволяє або вимагає взаємозаліку активів і зобов'язань, доходів і витрат	Розгорнута інформація про нараховані суми
<i>Сутність(походження) наведених статей</i>	1. Назва статті є недостатньою для розуміння її змісту	Суттєві терміни та умови для розуміння змісту статті
	2. Існують додаткові контрактні терміни і умови, що впливають на розуміння змісту статті	
	3. Щодо статті існують обмеження	
<i>Відповідність статті основній діяльності підприємства та його фінансовій структурі</i>	1. Стаття є результатом угоди або групи угод, що впливає на статті, які включені до різних розділів	Опис
	2. Якщо інформація пояснює загальну суму заборгованості підприємства, що спричинить надходження або виплату грошових коштів, внаслідок невизнаних позовів, прав або угод	Зміст заборгованості та можливу суму грошових надходжень/виплат, терміни та невизначеності
	3. Стаття відноситься до інвестиційної або фінансової діяльності	Розподіл змін сальдо впродовж періоду
	4. Очікується, що актив буде відновлений (або погашений) протягом операційного циклу	
	5. Якщо базою для оцінки активу є історична собівартість, але актив може бути вільно реалізований на ринку	Альтернативна оцінка
<i>Методи обліку статті</i>	1. Стандарт дозволяє альтернативні методи визнання та оцінки статті	Облікова політика або рекомендації до застосування
	2. Набуття чинності нового стандарту	
	3. Стандарт встановлює верхню межу норми, що вимагає застосування професійного судження	
	4. Стандарт не містить конкретних рекомендацій	Метод оцінки
	5. Стандарт не конкретизує метод оцінки	
	6. Основні вхідні дані, які не основані на договірних цінах	Основні вхідні дані
	7. Стандарт укрупнює статті, які зазвичай обліковують окремо	Інформація про укрупнений об'єкт

Додаток АН

**Критерії визначення суттєвості інформації для розкриття у примітках до
фінансових звітів на рівні окремого підприємства**

<i>Тип</i>	<i>Критерії розкриття</i>	<i>Критерій суттєвості</i>	<i>Зміст інформації</i>
1	2	3	4
Укрупнення/деталізація статей фінансових звітів	4. Стаття містить елементи, що стосуються різних видів діяльності	Комплексна стаття містить суттєві елементи	Детальна або сегментна інформація
	5. Стаття містить елементи з різними характеристиками, такими як: - різні бази оцінки; - різні терміни погашення чи оплати; - різні види дебіторської та кредиторської заборгованості; - різні терміни корисного використання		
	6. Стандарт дозволяє або вимагає взаємозаліку активів і зобов'язань, доходів і витрат	– суттєвість нарахованої валової суми; – існування ризику знецінення активу; – значний кредитний ризик контрагента	Розгорнута інформація про нараховані суми
Сутність(походження) наведених статей	4. Назва статті є недостатньою для розуміння її змісту	– суттєвість зв'язаних статей; – не звичайні терміни, умови та характеристики статті	Суттєві строки та умови для розуміння змісту статті
	5. Існують додаткові контрактні строки і умови, що впливають на розуміння змісту статті		
	6. Існують обмеження щодо використання активу		
Відповідність статті основній діяльності підприємства та його фінансовій структурі	6. Стаття є результатом угоди або групи угод, що впливає на статті, які включені до різних розділів	– вплив взаємозв'язку на порядок обліку статей; – суттєвість пов'язаних статей	Опис
	7. Якщо інформація пояснює загальну суму заборгованості підприємства, що спричинить надходження або виплату грошових коштів, внаслідок невизнаних на звітну дату контрактів з виконанням у майбутньому, умовних активів і умовних зобов'язань	• щодо невизнаних статей через невідповідність визначенню активу чи зобов'язання: – ненадійність оцінки; – суттєвість суми у випадку визнання статті; • щодо контрактів з виконанням у майбутньому, які існують на звітну дату: – регулярність статті; – суттєвість потенційних сум	Зміст заборгованості та можливу суму грошових надходжень/виплат, терміни та невизначеності

1	2	3	4
	8. Стаття відноситься до інвестиційної або фінансової діяльності	– встановлення додаткової межі для незвичайних статей;	Розподіл змін сальдо впродовж періоду
	9. Очікується, що актив буде відновлений (або погашений) протягом операційного циклу	– валюта балансу та сума змін в балансі за період	
	10. Якщо базою для оцінки активу є історична собівартість, але актив може бути вільно реалізований на ринку	– суттєвість статті; – суттєвість альтернативної оцінки	Альтернативна оцінка
Методи обліку статті	8. Стандарт дозволяє альтернативні методи визнання та оцінки статті	Суттєвість статті	Облікова політика або рекомендації до застосування
	9. Набуття чинності нового стандарту		
	10. Стандарт встановлює верхню межу норми, що вимагає застосування професійного судження		
	11. Стандарт не містить конкретних рекомендацій	– суттєвість статті; – метод оцінки, що суттєво відрізняється від загальноприйнятих або застосовується рідко	Метод обліку
	12. Стандарт не конкретизує метод оцінювання		
	13. Основні облікові оцінки, які не основані на договірних умовах	Зміни в облікових оцінках суттєво впливають на показники звітів	Основні облікові оцінки
	14. Стандарт укрупнює статті, які зазвичай обліковують окремо	–	Інформація про укрупнений об'єкт

Додаток АП

Підходи до розкриття інформації за сегментами відповідно до МСФЗ 8

Вимоги до розкриття інформації	§ МСФЗ 8	Обов'язкові розкриття	Форма представлення
Загальна інформація	§ 22	– чинники, використані для визначення звітних сегментів суб'єкта господарювання; – види продуктів і послуг, від яких кожен звітний сегмент отримує доходи; – обґрунтування рішення про виділення звітнього сегмента при його невідповідності кількісним критеріям	Текстова
Інформація про звітні сегменти; прибуток або збиток, доходи, витрати, активи, зобов'язання і основу оцінки	§ 23	Методи оцінки прибутку або збитку за кожним звітним сегментом	Текстова
	§ 23–24	Ряд фінансових показників сегмента, як: доходи від зовнішніх клієнтів та від операцій з іншими операційними сегментами; амортизація; суми приросту необоротних активів тощо	Таблична
	§ 27	Основні методи обліку будь-яких операцій між звітними сегментами	Текстова
	§ 27	Характер розбіжностей (в обліковій політиці та способах розподілу загальних витрат, активів, зобов'язань) між статтями звітних сегментів та суб'єкта господарювання у цілому	Текстова
	§ 27	Характер змін порівняно з попередніми періодами у методах оцінки	Текстова
	§ 27	Характер і наслідки асиметричного розподілу значень показників між звітними сегментами	Текстова
	§ 17	Обґрунтування рішення про зберігання статусу звітнього сегмента у поточному періоді (при невідповідності кількісним значенням), у випадку віднесення цього сегмента до звітних у минулому періоді	Текстова
	§ 29–30	Відображення факту переформування раніше наведеної інформації у разі зміни складу звітних сегментів або розкриття даних на новій і старій основі сегментації у звітному періоді, коли був змінений склад сегментів при недоцільності переформування інформації за сегментами	Текстова і таблична
Звірка (узгодження)	§ 28	Підсумки доходу, фінансових результатів до оподаткування, активів і зобов'язань звітних сегментів із відповідними показниками фінансової звітності	Таблична
Розкриття інформації на рівні суб'єкта господарювання	§§ 32-34	– доходи від зовнішніх клієнтів за кожним продуктом та послугою, чи кожною групою подібних продуктів і послуг; – доходи від зовнішніх клієнтів, що відносяться до країни походження підприємства, та що відносяться до всіх іноземних країн, в яких суб'єкт господарювання отримує доходи; – доходи від операцій з одним зовнішнім клієнтом, якщо вони досягають 10 % (або більше) доходів суб'єкта господарювання	Таблична або графічна

Додаток АР

Розподіл загальних доходів, витрат, активів і зобов'язань за звітними сегментами

Стаття	База розподілу	
	Запропонована	Альтернативна
Вартість виробничого устаткування		
– в частині будівель і споруд основних виробничих підрозділів	площа ділянок, пов'язаних з випуском відповідних видів продукції	База, встановлена підприємством для розподілу загально виробничих та інших накладних витрат
– в частині будівель і споруд допоміжних виробничих підрозділів	Трудомісткість або вартість робіт, що виконуються для виробництва відповідних видів продукції	Те саме
– в частині вартості будівель обслуговуючого виробництва та господарства	Трудомісткість або вартість робіт і послуг, що виконуються для даного сегменту	Те саме
Запаси		
– виробничі запаси	Виробнича програма майбутнього (розрахункового) періоду	Планова (нормативна) матеріаломісткість видів продукції (сегментів)
– паливо на технологічні цілі	Норми витрат палива на виробництво одиниці продукції	
Залишки грошових коштів	Частка доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) звітного сегмента до загальної суми доходу підприємства	Не розподіляти за умови не суттєвості суми
Зобов'язання		
Кредити і позики	Планова (нормативна) собівартість випущеної продукції	
Кредиторська заборгованість		
– в частині ЄСВ	Питома вага фактично нарахованої заробітної плати за видами продукції до її загальної суми	
– в частині ПДВ	Питома вага обсягу випущеної продукції по сегменту до загального обсягу випуску продукції (робіт, послуг) у договірних цінах	
– в частині податку на прибуток	Питома вага нормативного (планового) прибутку за видами продукції до її загального обсягу	
Дивіденди (відсотки) до отримання	Коефіцієнт «участі сегментів» у формуванні чистого прибутку або прибутку до оподаткування підприємства	
Відсотки до сплати	Відношення вартості активів звітного сегмента до загальної суми активів підприємства	
Амортизація основних засобів	Залишкова вартість об'єктів основних засобів, що відносяться до кожного звітного сегменту	

Додаток АС

**Моделі взаємозв'язку системи бухгалтерського обліку і фінансової
звітності й оподаткування**

№ з/п	Моделі взаємодії	Автори					
		Гарсєв Д.Р. [59]	Гейер Е. [58]	Каморджанова Н.О. [36]	Ловінська ЛГ. [220]	Малишкін О.І. [230]	Прохорова Н.О., Соколова І.О. [406]
1	Модель відокремленого (автономного, паралельного) обліку	+	+	+	+	+	+
2	Модель обліку за відхиленнями	+	+	+	+	+	+
3	Модель обліку на базі коригувань даних бухгалтерського обліку за допомогою податкових різниць					+	
8	Метод резервування		+				
5	Ідентифікована модель бухгалтерського та податкового обліку (модель ведення обліку за податковими правилами)		+	+		+	
4	Модель організації податкового обліку, що мінімізує витрати на його ведення			+			
	Метод ведення податкового обліку у рамках бухгалтерського обліку		+				
6	Модель інтеграції податкового обліку в бухгалтерський облік за допомогою ведення транзитних рахунків				+		
7	Модель інтеграції податкового обліку в бухгалтерський облік з використанням відокремленого «податкового» плану рахунків		+	+	+		
9	Модель трансформації (коригування фінансового результату, отриманого за даними бухгалтерського обліку, для цілей оподаткування)		+	+			
10	Гармонізація нормативних актів бухгалтерського та податкового обліку			+			

Додаток АТ

Переваги застосування XBRL

<i>№ з/п</i>	<i>Переваги XBRL</i>	<i>Характеристика</i>
1	<i>Уніфікація</i>	Розуміння звітності різними програмами та користувачами
2	<i>Безпомилковість</i>	Таксономія встановлює значення і критерії достовірних даних, у той час як автоматизовані засоби забезпечують відповідність із таксономією
3	<i>Послідовність</i>	Таксономія виступає в якості словника, забезпечуючи явне визначення для кожного елемента даних, які можуть спільно використовуватися для забезпечення єдиної інтерпретації. Таксономія дозволяє групам або спільнотам формулювати і використовувати єдиний набір термінів відкрито, прозоро й ефективно
4	<i>Ефективність</i>	Поєднання таксономії, документів на XML-основі та програмного інструментарію дозволяє здійснювати автоматизовану обробку ділової інформації і виключає необхідність ручної перевірки, повторного введення одних і тих самих даних у різні звітні документи, тим самим зменшуючи ризик виникнення помилок
5	<i>Повторне використання</i>	Завдяки об'єднанню XML-документа і таксономії XBRL забезпечує формування звітності в декількох форматах, для різних груп користувачів, із різним рівнем деталізації і способом представлення на основі єдиного набору вихідних звітних показників
6	<i>Гнучкість</i>	На відміну від інших XML-стандартів, XBRL була спроектована для швидкої реакції на зміни в різних середовищах: а) даючи можливість кінцевим користувачам самостійно визначати, як вони хочуть вивчати й опрацьовувати інформацію, б) дозволяючи постачальникам інформації розширювати таксономії для нового обміну інформацією без шкоди для існуючої таксономії і сумісності з існуючими інструментами, в) дозволяючи оновлювати таксономії відносно швидко і без програмних змін
7	<i>Можливість відстеження</i>	Оскільки дані відображаються у відповідності з таксономією, це дає можливість відстежувати: а) звідки вони були отримані, і б) до чого відносяться
8	<i>Доступність</i>	Легкість, із якою інформація може бути доступна широкому колу користувачів для обробки й аналізу фінансової інформації, визначає ступінь прозорості організації. Отже, XBRL завдяки своїй багаторівневій компонентній побудові може значно сприяти доступності до фінансових показників підприємства, таких як результати діяльності тощо
9	<i>Надійність</i>	Зниження ризику пошкодження або втрати даних, оскільки вся звітність формується в єдиному інформаційному ресурсі з детектором помилок джерела даних, вбудованому на рівні технічних вимог XBRL
10	<i>Економічність</i>	Зменшення вартості підготовки та передачі інформації за допомогою автоматизації стандартних бізнес-задач
11	<i>Наочність</i>	Можливість наочного подання інформації, яка відображається у вигляді діаграм і таблиць. Завдяки даній технології реально здійснювати порівняння показників доходів, витрат, величини активів і зобов'язань, прибутку і вартості капіталу між компаніями, в тому числі конкурентами
12	<i>Своєчасність</i>	Надання миттєвої інформації про діяльність підприємства інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим користувачам, що дозволяє скоротити час для прийняття рішень. Отже, акцент робиться на зосередженні зусиль на аналізі, прийнятті рішень і налагодженні контактів з контрагентами, а не на маніпулюванні даними

**НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК
УКРАЇНИ**

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна
тел. 253-38-22, факс 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua

**NATIONAL BANK
OF UKRAINE**

9, Instytutska Str., Kyiv, 01601, Ukraine
phone 253-38-22, fax 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua

18.12.2015 № 60-05012/01202

На № _____

**Спеціалізованій Вченій раді
Д 26.006.06**

**ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Довідка

про практичне використання науково-дослідних розробок, викладених у
дисертації здобувача наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит

Озеран Алли Володимирівни

**за темою: «Гармонізація фінансової звітності підприємств з міжнародними
стандартами та потребами управління»**

Результати дослідження Озеран А.В., які також знайшли відображення у її монографії «Теорія та методологія формування фінансової звітності підприємств», містять рекомендації з удосконалення методології формування фінансової звітності, що продиктовані вимогами часу. Зокрема, практичну цінність мають пропозиції автора, які використовуються в банківській системі України, а саме:

1) уточнено концептуальні положення фінансової звітності в частині принципів її формування та якісних характеристик фінансової інформації;

2) запропоновано принцип побудови фінансових звітів (розробки набору необхідних для здійснення управління звітних показників), що ґрунтується на дотриманні принципів організації обробки економічної інформації;

3) розроблено концепцію розкриття інформації у примітках до фінансових звітів, яка полягає у встановленні таких вимог, які нададуть можливість запобігати дублювання інформації та шаблонного розкриття, елімінувати неактуальні розкриття, уможливають досягти зрозумілості, порівнянності та ефективності інформації;

4) обґрунтовано формат та зміст розкриття інформації за сегментами.

Основні теоретико-методологічні положення і результати наукових досліджень Озеран А.В. використовуються під час опрацювання Національним банком України як учасником комітетів та робочих груп, що створюються державними органами, проектів законодавчих актів України.

Головний бухгалтер – директор
Департаменту бухгалтерського обліку
Національного банку України

Б. В. Лукасевич

Підпис Лукасевича Б.В. засвідчую
заступник начальника управління із супроводження та
адміністрування персоналу Департаменту персоналу
Національного банку України – Т.В. Шульга

БМД НБУ

1447985

УКРАЇНА

ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
(УКООПСПІЛКА)

вул. Хрещатик, 7/11, м. Київ, 01001
тел.: 044 226 2043 факс: 044 279 1039
uks@carrier.kiev.ua www.coop.com.ua

22.07.2015 № 255/03
на № від

Спеціалізованій Вченій раді Д 26.006.06
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ДОВІДКА

про практичне використання науково-дослідних розробок
Озеран Алли Володимирівни, викладених у дисертації
за темою: «Гармонізація фінансової звітності підприємств з
міжнародними стандартами та потребами управління»

Результати дисертаційної роботи Озеран Алли Володимирівни, докторанта кафедри обліку підприємницької діяльності ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», покладено в основу:

– розроблення форм внутрісистемної звітності (Звіт про фінансові результати та платежі до бюджету і позабюджетних фондів (ф. № 1-ФП), Інформація про результати фінансово-господарської діяльності ринків споживчої кооперації України), що затверджені постановою Правління Укоопспілки від 28.12.2011 № 478 «Про внутрісистемну звітність»;

– Методичних рекомендацій з організації бухгалтерського обліку в споживчій кооперації (форм внутрішньогосподарської звітності матеріально відповідальних осіб, які є основою для контролю за наявністю та рухом товарно-матеріальних цінностей і подальшого узагальнення інформації в синтетичному й аналітичному обліку з метою складання достовірної звітності), затверджених постановою Правління Укоопспілки від 30.10.2012 № 382 «Про Методичні рекомендації з організації бухгалтерського обліку в споживчій кооперації».

Надані пропозиції та рекомендації адаптовано в систему бухгалтерського обліку, звітності та практичну діяльність суб'єктів господарювання системи споживчої кооперації України.

Перший заступник голови правління

В. П. Левицький

Волошин 278 63 73

Аудиторська палата України

Код ЄДРПОУ 00049972
04107, м. Київ, вул. Підгірна 1, оф. 12
тел./факс (044) 486-27-52
www.apu.com.ua e-mail: info@apu.com.ua

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
докторанта ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
Озеран Алли Володимирівни

19.02.2015 р

м. Київ

№ 2

Спеціалізованій вченій раді Д. 26.006.06

Глобалізація ринків капіталу суттєво підвищила вимоги до якості публічної фінансової звітності. У зв'язку з цим очевидно стає потреба усіх учасників ринку в прозорій інформації про фінансовий стан та результати діяльності кожного учасника, що працює на ринку.

З метою створення механізму забезпечення захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації Аудиторською палатою України прийняті до впровадження у свою діяльність наступні наукові, теоретичні та практичні пропозиції за результатами дослідження Озеран А.В.:

- рекомендації щодо прийомів перевірки достовірності даних річної звітності суб'єкта господарювання;
- сучасна інтерпретація якісних характеристик та принципів фінансової звітності;
- формування авторського підходу до розуміння сутності справедливої вартості при оцінці елементів фінансової звітності;
- пропозиції щодо формування статей фінансової звітності, гармонізованої з міжнародними стандартами.

Авторські розробки використані в якості методичного інструментарію для розробки програми постійного удосконалення професійних знань аудиторів «Завдання з трансформації фінансової звітності відповідно до МССП 4410 «Завдання з підготовки фінансової інформації».

Голова АПУ

І.І. Нестеренко

Всеукраїнська
професійна громадська організація
СПІЛКА
АУДИТОРІВ УКРАЇНИ

04107, м. Київ, вул. Підгірна 1, оф. 3
код ЄДРПОУ 14306263, п/р 26005000023766
в ПАТ "Укрсоцбанк" МФО 300023
тел. (+38044) 483-83-10, (063) 600-47-23
(066) 042-86-40, (067) 504-64-20

www.spilka-audit.org.ua

Ukrainian professional public
organization
THE AUDITORS' UNION
OF UKRAINE

04107, Kyiv,
office 3, 1 Pidgirna Street,
phone/fax (+38 044) 483-83-10
E-mail:
sau-vd@kw.ua

Вих. № 16/15 від 16.02.2015 р.

**Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана**

Спеціалізована вчена рада Д.26.006.06

Довідка

про використання результатів науково-методичних розробок

Даною довідкою підтверджуємо, що результати наукового дослідження кандидата економічних наук, доцента Озеран Алли Володимирівни були розглянуті на засіданні Ради Всеукраїнської професійної громадської організації «Спілка аудиторів України» та рекомендовані до впровадження в аудиторських фірмах України при проведенні аудиторських перевірок з надання обґрунтованого рівня впевненості, а саме: розроблені критерії і фактори високого ступеню корисності показників річної звітності, а також запропоновані методики формування та розкриття суттєвої інформації у фінансовій звітності суб'єктів господарювання.

Впровадження науково-методичних рекомендацій в діяльність аудиторських фірм сприяють підвищенню рівня компетентності та обізнаності споживачів аудиторських послуг та забезпечать якісний рівень надання аудиторських послуг, що, своєю чергою, підвищить довіру спільноти до фінансової звітності.

**Президент Всеукраїнської
професійної громадської організації
«Спілка аудиторів України»**

Н. І. Гаєвська

№30/11 від 30.11.2013р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Озеран Алли Володимирівни

у діяльність Української асоціації сертифікованих бухгалтерів і аудиторів

Наукові результати, висновки та пропозиції дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Озеран А.В. прийняті Українською асоціацією сертифікованих бухгалтерів і аудиторів для впровадження у свою діяльність у частині:

- розробки моделі державного та громадсько-професійного регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні, при якій громадським професійним організаціям повинні бути передані функції розробки національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і фінансової звітності, а функції затвердження цих стандартів і розробки вимог до фінансової звітності та контролю виконання норм законодавчих актів залишені за державою;
- обґрунтування необхідності створення та розвитку національної сертифікаційної програми бухгалтерів;
- рекомендацій з формування фінансової звітності у відповідності до МСФЗ та українського законодавства;
- формування пропозицій щодо зміни вимог українського законодавства та створення інфраструктури застосування МСФЗ в Україні.

Представлені результати наукових досліджень Озеран А.В. пройшли апробацію шляхом виступів на конференціях, семінарах, участі у круглих столах, спільно організованих Українською асоціацією сертифікованих бухгалтерів і аудиторів, вітчизняними й іноземними професійними організаціями бухгалтерів і аудиторів та провідними вищими навчальними закладами України.

Впроваджені за сприяння Української асоціації сертифікованих бухгалтерів і аудиторів розробки можуть бути використані в якості методичного інструментарію для удосконалення нормативно-правової бази бухгалтерського обліку та фінансової звітності України, підготовці коментарів до Міжнародних стандартів фінансової звітності з метою формування доречної та добросовісної фінансової звітності.

Виконавчий директор Ковальчук В.В.

НАЦІОНАЛЬНА АКЦІОНЕРНА
КОМПАНІЯ
“УКРАГРОЛІЗИНГ”

Україна, 01601, м. Київ, вул. Мечникова, 16-а
Тел.: +38 044 254-30-10
Тел./факс: +38 044 467-79-13
E-mail: ual@ukragroleasing.com.ua
www.ukragroleasing.com.ua

THE NATIONAL JOINT-STOCK
COMPANY
“UKRAGROLEASING”

16-a, Mechnykova St., Kyiv, 01601, Ukraine
Tel.: +38 044 254-30-10
Tel./fax: +38 044 467-79-13
E-mail: ual@ukragroleasing.com.ua
www.ukragroleasing.com.ua

05. 06. 2013 № 16/1138
На № _____

Спеціалізованій Вченій раді
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ДОВІДКА

про практичне використання результатів дисертації
Озеран Алли Володимирівни

За результатами наукового дослідження, виконаного Озеран Аллою Володимирівною, Державним публічним акціонерним товариством «Національна акціонерна компанія «Украгролізинг» прийняті для впровадження у діяльність практичні рекомендації з організації та методики формування індивідуальної та консолідованої фінансової звітності компанії на основі Міжнародних стандартів фінансової звітності. Найбільш важливими з них є:

1) Визначення критеріїв контролю над об'єктами інвестицій з метою формування складу групи компаній, які охоплено консолідованою фінансовою звітністю;

2) Розроблення порядку відображення в бухгалтерському обліку внутрішньо групових операцій, що чинять вплив на формування показників консолідованої фінансової звітності, що дасть змогу забезпечити доречність і достовірність її показників;

3) Запровадження методики формування фінансової звітності підприємства у відповідності з вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності, що дозволить забезпечити її прозорість, вирішити аналітичні та управлінські завдання;

4) Обґрунтування принципів складання та розроблення структури і змісту приміток до консолідованої фінансової звітності компанії, що розкривають особливості її облікової політики, майнові та фінансові показники, необхідні для аналізу і прогнозування господарської діяльності.

Впровадження зазначених пропозицій у діяльність Національної акціонерної компанії «Украгролізинг» сприяє модернізації облікової системи Компанії та формуванню якісної фінансової інформації для ефективного управління.

Голова правління

Шпак М.В.

587010

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ІСКРА»

Публічне акціонерне товариство «ІСКРА»

☐ Україна, 79066, м. Львів, вул. Вулицька, 14

☎ тел. +38 (032) 290 12 79

☎ моб. +38 (067) 35 38 108

www.iskra.com.ua

«ISKRA» PJSC

☐ 14, Vuletska st., 79066, Lviv, Ukraine

☎ tel. +38 (032) 290 12 79

☎ mob. +38 (067) 35 38 108

www.iskra.com.ua

Спеціалізований Вченій раді Д26.006.06

ДВНЗ «Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана»

№01/3242 від 10.12.2015 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації Озеран Алли Володимирівни
за темою: «Гармонізація фінансової звітності підприємств з міжнародними
стандартами та потребами управління»

За результатами наукового дослідження, виконаного Озеран Аллою Володимирівною, ПАТ «Іскра» прийняті для впровадження у діяльність практичні рекомендації з організації та методики формування системи фінансової звітності підприємства. Найбільший ефект для підвищення якості управління підприємством є пропозиції автора щодо:

- розроблення облікової політики підприємства, яка ґрунтується на принципах міжнародних стандартів фінансової звітності, з урахуванням впливу на її зміст зовнішнього середовища у межах правового поля України;
- методики оцінювання показників фінансової звітності, що забезпечуватимуть стабільність процесу вартісного вимірювання та визначатимуть рівень відповідності розрахованого значення реальній величині об'єктів обліку;
- підходів до формування показників фінансової звітності, які відрізняються якісними характеристиками інформації і можуть бути використані для підвищення ефективності управління та забезпечення інформацією різних груп користувачів звітності;
- порядку розкриття інформації у примітках до фінансової звітності з метою забезпечення високого ступеню прозорості звітних даних, що підвищить довіру до фінансової інформації зі сторони вітчизняних та іноземних бізнес партнерів.

Апробація результатів дослідження А.В. Озеран сприяє підвищенню рівня повноти фінансової інформації, зниження ризику прийняття неефективних управлінських рішень керівництвом підприємства, інвесторами та кредиторами.

Генеральний директор ПАТ «Іскра»

М.А. Костів

**ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
“ЛЬВІВСЬКИЙ ЗАВОД РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ МЕДИЧНОЇ АПАРАТУРИ”**

79019, м. Львів-19, вул. Заводська, 31 телефон (32) 258-92-40 тел./факс: 252-05-22, 252-12-85, 252-33-41

E-mail: office@rema.com.ua

Розрахунковий рахунок 26001225172

Банк АТ «Райффайзен банк Аваль»

МФО 380805

ЗКПО 14308428

«28» жовтня 2015 р. №253^а/50

*Спеціалізований Вченій раді Д 26.006.06
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ДОВІДКА

**про впровадження у практичну діяльність результатів наукового дослідження Озеран
Алли Володимирівни, викладеного у дисертаційній роботі на тему: «Гармонізація
фінансової звітності підприємств з міжнародними стандартами
та потребами управління»**

Інтеграція економіки України у світові господарські відносини актуалізувала таку проблему як непорівнянність фінансової інформації, підготовленою за П(С)БО, з тією, що вимагається за МСФЗ. Формування однакового понятійного та алгоритмічного поля для укладача звітності та її користувачів можливе за умов гармонізації вітчизняної звітності з міжнародними стандартами.

У практичну діяльність ПАТ «ЛЗ «РЕМА» прийняло до впровадження наступні розробки, проведені у ході наукового дослідження Озеран А.В., а саме:

- формування переліку розбіжностей між вимогами П(С)БО України та положеннями МСФЗ, що дозволить визначити склад та техніку виконання трансформаційних корегувань фінансової звітності;
- пакет робочих документів процесу трансформації звітності, які дозволяють розрахувати та узагальнити суми трансформаційних коригувань статей звітності, а також показати їх вплив на показники фінансової звітності;
- методичні підходи щодо розрахунку відстрочених податкових активів і зобов'язань, що сприятиме узгодженню фінансової звітності і системи оподаткування;

Впровадження зазначених пропозицій забезпечує підготовку об'єктивної та корисної фінансової звітності для прийняття управлінських та інвестиційних рішень.

Генеральний директор

Я.В. Кізіма

Вих № 231115-7

Спеціалізований Вченій раді Д 26.006.06

Від 23.11.2015 р.

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ДОВІДКА

про впровадження у практику результатів дисертації

Озеран Алли Володимирівни

**за темою: «Гармонізація фінансової звітності підприємств з міжнародними
стандартами та потребами управління»**

За результатами наукового дослідження, виконаного Озеран Аллою Володимирівною, ПрАТ «Візіком» прийняті до впровадження у діяльність практичні рекомендації з організації та методики формування фінансової звітності. Найбільший ефект для підвищення якості управління підприємством є пропозиції автора щодо:

- визначення оптимальної структури фінансових звітів, яка відповідає вимогам господарювання підприємства і потребам управління, виходячи з суттєвості інформації про конкретні об'єкти бухгалтерського обліку;
- удосконалення методики формування й аналітичної інтерпретації показників балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошовий коштів, що підвищить якість інформаційного забезпечення прийняття економічних рішень.

Впровадження науково-методичних рекомендацій у діяльність підприємства сприяють підвищенню рівня корисності фінансових звітів для здійснення управління підприємством та ширшого застосування професійного судження при формуванні звітної інформації.

Директор

ПрАТ «Візіком»

Головний бухгалтер

В.В. Колінько

І.М. Баглей

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

04119, м. Київ, вул. Дегтярівська, 38-44, Тел. 277-51-15, факс 277-51-10

10. 08. 2012 № 77030/11

на № _____ від _____

**Про впровадження результатів
дисертаційної роботи
Озеран Алли Володимирівни**

Наукові та практичні результати дисертаційної роботи докторанта кафедри обліку підприємницької діяльності ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Озеран А.В. використані у процесі проведення заходів з імплементації Бюджетного та Податкового кодексів України у 2011 році відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 24.03.2011 р. № 413.

Автор дисертаційної роботи взяла безпосередню участь у підготовці матеріалів для проведення семінарів, конференцій, симпозіумів, інших заходів освітньо-навчального напрямку та наукових досліджень на тему: «Удосконалення нормативно-правового і організаційного забезпечення бухгалтерського обліку як складова управління змінами в контексті запровадження Податкового кодексу України».

**Перший віце-президент Державної
навчально-наукової установи
«Академія фінансового управління»,
д.е.н., професор**

Власюк О.С.

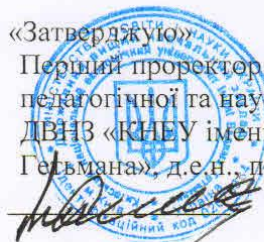

«Затверджую»
Проректор з науково-педагогічної
роботи ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима
Гетьмана», д.е.н., професор

Колот А.М.

25 травня

2015 р.

«Затверджую»
Перший проректор з науково-
педагогічної та наукової роботи
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима
Гетьмана», д.е.н., професор

Д.Г. Лук'яненко

25 травня

2015 р.

Довідка

**Про використання в навчальному процесі
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

**результатів дисертаційної роботи Озеран Алли Володимирівни
на тему «Гармонізація фінансової звітності підприємств з міжнародними
стандартами та потребами управління»
на здобуття ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 –
бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)**

Видана А.В. Озеран, доценту кафедри обліку підприємницької діяльності у Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» про те, що наукові результати проведеного нею дослідження на тему «Гармонізація фінансової звітності підприємств з міжнародними стандартами та потребами управління» використовуються у Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» при розробці та викладенні студентам лекційних курсів та проведенні семінарських занять з дисциплін «Звітність підприємств», «Консолідація фінансової звітності», «Облікова політика підприємства».

Декан обліково-економічного
факультету
к.е.н., професор

В.І. Єфіменко